

940.54
КАП

Ι. ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑ

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
— ΧΑΪΡΙΩΝ —
Αρ. 4910. 4855
Χρόνος Εισαγ.
Είδος βιβλίου 167000 ΚΑΤΗΓ
Τιμή 940.54

Handwritten signature
Handwritten initials

Η Έποποιία

του

Θερίου

Handwritten notes:
 4855
 167000 ΚΑΤΗΓ
 940.54
 ΚΑΤΗ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΟΣ "ΠΑΤΡΙΣ,"

1932

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

— ΗΜΕΡΗΣΙΑ —

ΕΙΣ ΤΟΝ

ΓΡΑΦΕΙΟΝ

Εισαγωγική σημείωσις

Τὸ παρὸν βιβλίον δὲν ἐγράφη διὰ νὰ ὑμνήσῃ τὸν Βενιζέλον. Ὁ Βενιζέλος δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ὕμνων. Ἡ Ἱστορία θὰ τὸν κρινῇ ὅπως τοῦ ἀξίζει. Ἡμεῖς δὲν κάμνομεν τίποτε ἄλλο παρὰ ἐκθέτομεν ξηρὰ τὰ γεγονότα τῆς Ἐπανάστασεως τοῦ Θερίσου, ὅπως μᾶς τ' ἀφηγήθησαν εἰς τὴν Κρήτην οἱ πρωταγωνισταὶ τῆς ἠρωϊκῆς ἐκείνης ἐποχῆς. Μεταξὺ αὐτῶν ὑπάρχουν καὶ φανατικοὶ ἀντιβενιζελικοὶ.

"Ἄν ἡ «Ἐποποιία τοῦ Θερίσου» ἀποτελῇ ὕμνον πρὸς τὸν Βενιζέλον, τόσον τὸ καλλίτερον δι' αὐτόν. Ὅα εἶνε ὕμνος γραμμένος ὄχι ἀπὸ ἡμᾶς, ἀλλ' ἀπὸ τοὺς συναγωνιστάς του. Ἄν ὅμως δὲν εἶνε ὕμνος, τόσον τὸ καλλίτερον διὰ τὸ Ἑλληνικὸν Κοινόν. Ὅα γνωρίσῃ τὸν Βενιζέλον ὄχι ὅπως τὸν παρέστησαν οἱ θαυμασταὶ ἢ ἐπικριταὶ του, ἀλλ' εἰς ἣτο καὶ εἶνε πράγματι.

Τὸ Θερίσιον δὲν εἶνε μόνον ὑπέθεσις τῆς Κρήτης. Ἄν ἡ Ἐπανάστασις τοῦ Θερίσου κατεπνίγετο, ὁ Βενιζέλος δὲν θὰ ἦτο Βενιζέλος καὶ ἡ μορφή τῆς Ἑλλάδος θὰ ἦτο σήμερον ἄλλη. Ὅα εὐρισκόμεθα ἀκόμη εἰς τὴν Ἑλλάδα τῆς Μελοῦνας καὶ ἴσως θὰ εἶχαμε χαθῆ, ὅπως τὸ Μαυροβοῦνι.

Αὐτὴν τὴν σημασίαν ἔχει διὰ τὴν Ἑλλάδα — ὄχι μόνον διὰ τὴν Κρήτην, — ἡ Ἐποποιία τοῦ Θερίσου.

ΧΑΝΙΑ, Ἰούλιος 1932.

Ι. Κ.

Α'.

“Ζήτω ο Γεώργιος,!”

“Ο πρίγκιψ Γεώργιος της Ελλάδος υπήρξε κάποτε το Ίνδαλμα το Κρητικού λαού, όπως υπήρξεν Ίνδαλμα του Έλληνικού λαού, αργότερα, ο Κωνσταντίνος. Αλλά ο Γεώργιος, όπως και ο Κωνσταντίνος, δεν ήσαν άξιοι της τόσης λαϊκής λατρείας και η δόξα έγινε κατασκήνη.”

“Όταν ήλθε εις την Κρήτην ο Γεώργιος, ελοι οι Κρήτες, με δάκρυα χαράς, τον έπροσκύνησαν. Και μετ' όλίγα έτη έδραπέτευσε, νύκτα, ως φυγάς.”

Αυτός, που ο λαός τον υπεδέχθη, ως υιόν του Βασιλέως, ως Σωτήρα και ως Θεόν.

“Εκαίνη τη νύκτα την επέρασαν άγρυπνοι οι Κρήτες. Χρόνια δλόκληρα δεν είχαν κοιμηθή, αγωνιζόμενοι επάνω εις τα ψηλά βουνά και περιμένοντες την άμορφην ήμέρα, που θα τους εχαρίζε την Έλευθερία.”

Πώς ήμπορούσαν τώρα πιά να κλείσουν μάτι ;

“Η πολυπόθητη ήμέρα εφθανε, μαζί με τον ήλιον της 9ης Δεκεμβρίου 1898.”

“Ήταν η πιο χαριόσουνη ήμέρα, που εγνώρισεν η Κρήτη κατά τον δέκατον ένατον αιώνα: “Ο Πρίγκιψ Γεώργιος, υιός του Βασιλέως όλων των Έλλήνων Γεωργίου Α', θα ήρχετο, πρωί-πρωί, εις το μπαρουτοκαπνισμένο το νησί τους, ως “Υπάτος Αρμιστής της Αυτονομίου Κρήτης και ως πρόδρομος της οριστικής άπελευθερώσεως της νήσου.”

Τα Χανιά και μαζί τους δλόκληρος η Κρήτη έτοιμάζοντο από έβδομο μάδος διά την υποδοχήν.

“Από τον λιμένα της Σούδας και καθ' όλον το μήκος των έξι χιλιομέτρων, που οδηγεί προς τα Χανιά, κοντοί μυρσινοπέλεκτοι, επί των όποιων έκίματιζαν αι σημαίαι των τεσσάρων προστατίδων Δυνάμειων και η σημαία της κρητικής αυτονομίας, είχαν στηθή και άψιδες θριαμβευτικά ειχαν ανεγερθή και τρόπαια και θυρεοί με το μονόγραμμα του πρίγκιπτος, και είχε γίνει προετοιμασία, προδίδουσα πυρετόν εργασίας και μέθην ένθουσιασμού.”

Οι Κρήτες ειργάζοντο επί ήμέρας διά τον καλλίτερον στολισμόν της αποβάθρας και των όδων, όπόθεν θα διήρχετο ο πρίγκιψ.

“Ένας γιατρός, με τον κασιμά, έσκαβε εις το άκρον του δρόμου διά να στήση τον κοντόν και ένας δικηγόρος ανεργιγέτο διά να ύψωση την σημαίαν. “Όδοκαθαρισταί, αλλά και έμποροι και μικροεπαγγελματίζαι έ-

βοηθοῦσαν μὲ τὰ ἴδια τους τὰ χέρια τὸ καθάρισμα τῶν δρόμων, καὶ αἱ γυναῖκες μὲ βουρτσες καὶ μ' ἀσβέστη ἔβαφαν ἄσπρα, καὶ πολλὰ κυανόλευκα, τὰ σπίτια τους, καὶ ὅλα ἔδειχναν ὅτι ὁ κόσμος αὐτὸς ἐδιόχετο γὰρ χαίρεσιν τὴν χαρμόσυτον ἡμέραν ποῦ θὰ ἦρχετο ὁ ἡγεμὸν του, ὁ γυιὸς τοῦ Βασιλέως του.

Μέσα ἡ πόλις πανηγύριζε. Ἡ ὁδὸς τῶν Ἐμπορικῶν εἶχε στολισθῆ με συνεχεῖς ἀψίδας ἀπὸ γλωρὰς μυρσίνας, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐκυμάτιζαν αἱ σημαῖαι τῆς Ἀυτονομίας καὶ εἶχαν κρεμασθῆ φωτογραφίαι τοῦ Βασιλέως Γεωργίου καὶ τοῦ υἱοῦ του ἡγεμόνος. Ἡ πλατεῖα τοῦ Συντριβανιοῦ, τὰ Στιβανάδικα, εἶχαν διακοσμηθῆ κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον. Τὸ Καλὸ Καπίσι, ἡ τουρκικὴ συνοικία, ὅπου ποῦ ὀλίγου μόλις εἶχαν σφαγιασθῆ Χριστιανοὶ ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ἐῴρταζε κι' αὐτὸ σημασοστολισμένον τὴν ἀφίειν τοῦ πρίγκηπος.

Οἱ θόλοι τῶν πυλῶν τῆς πόλεως ἦσαν στολισμένοι μὲ μυρσίνας καὶ αἱ κρήναι τῶν Χαλίων καὶ ὅπου ὑπῆρχεν οἰκοδόμημα ἢ ἴδρυμα, παντοῦ ἦσαν γεμάτες μὲ σημαίας καὶ κεντημένους τῶν τεσσάρων Δυνάμειων καὶ εἰς τὸ μέσον τὴν Κοητικὴν σημαίαν καὶ μὲ μυρσίνας, πολλὰς μυρσίνας, ἀρσενάς, ποῦ ἐγέμιζαν τὴν ἀτμοσφαῖραν μὲ τὸ λεπτόν τους ἀρωμα καὶ προσέδιδαν εἰς τὴν πόλιν μίαν ὄσιν ἑορταστικὴν, παρθενικῶς ὄσιν.

Εἰς τὴν Μητρόπολιν καὶ εἰς τὴν συνοικίαν, ὅπου οἱ Τούρκοι, πρὸ ἐνὸς μόλις ἔτους, εἶχαν βάλει φωτιά καὶ ἔκαψαν τὴν πόλιν, τώρα σημαῖαι τῆς αὐτονομίας ἐκυμάτιζαν καὶ τὰ μαῦρα ἐρείπια, στολισμένα κι' αὐτὰ μὲ μυρσίνας καὶ εἰκόνας τοῦ πρίγκηπος, ἐχαίρετιζαν τὴν ἀπελευθέρωσίν των.

Τεράστια ἐπιγραφὰ ἐπάνω ἀπὸ τὰς κεντρικὰς ὁδοὺς, ἐσυμπλήρωσαν τὴν ὄσιν διακόσμησιν. Ἡ μία ἔλεγε:

«Καλὸ στὸ καιδὶ τοῦ Βασιλῆᾶ μας!»

Καὶ ἡ ἄλλη, ἐπὶ τῆς Πύλης τῶν Χαλίων :

«Ἡ πόλις ἐλευθέρᾳ ὑποδέχεται Σέ, πρίγκηψ!»

Ἀλλὰ δὲν ἦτο μόνον ἡ πόλις στολισμένη. Οἱ Κρήτες ἐφοροῦσαν, ὅλοι, τὰ γιορτινὰ τους, ἢ τὴν πολεμικὴν τους πανοπλίαν. Καὶ οἱ κρητικοποῦλες φοροῦσαν κι' αὐτὲς γιορταστικὰ φορέματα καὶ πολλὰς, συμβολικά, εἶχαν ντυθῆ μὲ χρώματα κυανόλευκα.

Ἐν ἀνιμονῇ τῆς μεγάλης ἡμέρας, ὅλος ὁ κόσμος ἐπεριπατοῦσε εἰς τοὺς δρόμους καὶ παρακολουθοῦσαν ὅλοι μὲ ἐγδιαιρέρον τὸν στολισμόν, καὶ ἔταν ἐγελοῦσαν, τὸ γέλιό τους ἦταν μεταλλικό, ἐπάλλετο ἀπὸ τὴν διάπλατῃ χαρᾶ ποῦ ἐπληγύριζε τὰ στήθη των.

Ἦταν Δεκεμβρίος. Ἐν τούτοις, ὁ οὐρανὸς τῶν ἦταν κι' αὐτὸς χαρούμενος καὶ φωτεινός.

Τὴν νύκτα τῆς παραμονῆς ἐγίγε ἓνα εἶδος γενικῆς δακμῆς τῆς φωταγωγῆσεως τῆς πόλεως—μὲ λάμπες πετρελαίου. Ὅλες οἱ νοικοκυράδες εἶχαν βγάλει εἰς λάμπες, καὶ τοὺς λύχνους τῶν ἀκόμη, εἰς τὰ παρὰθύρια, διὰ γὰρ καταστήσουν ἀκόμη λαμπροτέραν τὴν φωταγωγῆσιν.

Πρῶτ-πρῶτ, πρὶν ἀκόμη ἡμερώσῃ, ἤρχισαν γὰρ προσέρχονται ἀπὸ τὰ γειτονικά χωριά κατὰ ἑκατοντάδας οἱ γενναῖοι μαχηταί, οἱ λεοντόκαδοι ποδωχοὶ καὶ δημοῖνοὶ τῆς ὄσας αὐτῆς ἡμέρας, ποῦ προσ-

Τὸ «Ἐκτελεστικόν», τὸ ὁποῖον ὑπεδέχθη τὸν πρίγκηπα Γεώργιον εἰς τὴν Κρήτην. Ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιὰ, ὄρθιοι : Ἐμμ. Ζαχαράκης, Γεώργ. Μυλωνογιαννάκης, Ἄντ. Χατζηδόκης. Καθήμενοι : Ἐλευθ. Βενιζέλος, Ἰω. Σφακιανάκης, πρόεδρος, Νικ. Γιαμαλάκης.

(Φωτογραφία τοῦ 1898).

ήρχοντο εις τὰ Χανιά να έορτάσουν και να προσκυνήσουν τὸν ήγεμόνα, τοῦ οποίου οἱ ἴδιοι έστησαν τὸν θρόνον, με τὸ αἷμα και με τὰ ὀστά τους.

Εὔσταλεις και ὄραιοι, ζῳηροὶ και ήλιοκαμμένοι, με τήν εὐτυχίαν ζῳγραφισμένην εις τὰ πρόσωπά των, έκρατούσαν τὰς σημαίας τῶν ἀγωνίων τους και τραγουδοῦσαν κρητικά τραγούδια, με τὸν λυρατζήν τους εις τὸ μετον.

Ήσυχοι και καταδεκτικοὶ πρὸς τοὺς Τούρκους κατοίκους τῆς νήσου, ποῦ έφαίνοντο — ή έπροσποιούντο — κι αὐτοὶ εὐτυχισμένοι, τοὺς ήτένιζαν ὑπερήφανοι διὰ τήν νίκην τους και γελῶντες.

Ἡ ὄραιο ήμέρα εξημέριωσε με τὰ τραγούδια τῶν χωρικῶν πολεμιστῶν, ποῦ έγύριζαν εις τοὺς δρόμους και ὁ ήχος τῆς λύρας των εξυπνοσε τοὺς λίγους κουρασμένους, ποῦ είχαν ἀποπειραθῆ να κοιμηθῶν.

Ἡ ἥλιος εὐρήκεν εις τοὺς δρόμους περισσότερους ἀπὸ 50.000 ἀνθρώπους, ποῦ είχαν συρρευθεῖ ἀπ' ὅλα τῆς Κρήτης τὰ μέρη, εις τὰ Χανιά και εις τήν Σούδα. Ὀλίγοι ήσαν έφιπποι, πολλοὶ ἐπήγαγιναν με κάρρα και οἱ περισσότεροι πεζοί. Τὰ μέσα τῆς μεταφορᾶς είχαν, εκείνην τήν ήμέραν, ἀκριθίηνει εξααιρετικά.

Εἰς τὰς 6 τὸ πρωτῆ εῖφασαν βλοὶ εις τήν Σούδα και οἱ περίξ ἀγροὶ και οἱ λόφοι ήσαν κατάμεστοι ἀπὸ κόσμιον, συρροή δέ πυκνή έγένετο εις τοὺς δρόμους τῆς πολίχνης και κίνησις ζῳηροτάτη τῶν στρατιωτικῶν ἀρχῶν, ποῦ έβδαν τὰς τελευταίας ὁδηγίας περι τῆς ὑποβοχῆς.

Καθαρώτατο πρωτῆ. Ὁ ἀνατέλλων ήλιος εἰσκόρπισε τ' ἀραιὰ νέφη και έκαμε να λάμπουν ὁ μαγεμένος κάμπος τῶν Χανίων και ὁ εὐρύτατος κόλπος τῆς Σούδας ποῦ είχαν και αὐτὰ μίαν ὄψιν πανηγυρικήν. Ὀλη ή ὁδὸς Χανίων-Σούδας ήταν γεμάτη κίνησιν, ήρχισαν δέ σιγά-σιγά να καταφάνων ἐπὶ τόπου αἱ ἀρχαί.

Εἰς τὰς 8 τὰ εὐρωπαϊκά πολεμικά, ποῦ ὄρμυσαν εις τήν Σούδα, εξαίρετίσαν με κανονιοβολισμοὺς τήν εις τὸν λιμένα εἰσσοδὸν τῆς μοίρας, τήν οποίαν ἀποτελοῦσαν αἱ τέσσαρες ναυαρχίδες, ποῦ έφεραν τὸν ἀναμεινόμενον ήγεμόνα.

Εἰκοσινέας κανονιοβολισμοὶ έρριφθησαν ἀπὸ καθένα πλοῖον και ἀνυψώθη παραορήμα, εις ὅλα, ή σημαία τῆς Αὐτονομίου Κρήτης.

Ὀβρανομήκεις ζητωκραυγαὶ τήν εξαίρετίσαν ἀπὸ ἑρᾶς και θαλάσσης. Διότι ήσαν πλήρεις ἀνθρώπων οἱ περίξ ἀγροὶ και δεκάδες λέμβων διέσχίζαν τὸν γαλήνιον κόλπον, γεμάτες ἀπὸ Κρήτας. Ἡ γαλλικὴ ναυαρχίς «Μπουζῶ», ήγουμένη τῆς μοίρας, ήγκυροβόλησε πρώτη. Ἐπάνω εις αὐτὴν εὐρίσκειτο ὁ Πρίγκηψ.

Ἀπὸ ἐκάστην ναυαρχίδα ἀπεδιδόθη ένα ἀγγημα ναυτῶν, ποῦ παρατάθη, με τήν μουσικήν τῆς ρωσικῆς ναυαρχίδος, εις τὸ δεξιόν. Τὸ πρόσταγμα είχε ένας Ἴταλὸς πλοίαρχος. Ἡ παράταξις συνεπληρώθη με δεκαεὶ έφιππους χωροφύλακας, τέσσαρας ἐξ ἐκάστης Δυνάμειος, ὑπὸ τὰς διαταγὰς ἐνός Ρώσου έφιππου ἀξιωματικοῦ.

Εν τῷ μεταξῷ ὁ πρίγκηψ έκαμε περιήατον εις τὸ κατὰστρωμα τοῦ γαλλικοῦ πολεμικοῦ, τὸ ποῖον ήταν πολιορκημένον ἀπὸ μίαν εἰκοσάδα λέμβων ἰδιωτικῶν — ὅσαι ὑπήρχαν τότε εις τὰ Χανιά και εις τήν Σού-

δαν — ἀπὸ τῶν ὁποίων ἀπειθύνοντο ἀδιακόπως ἐπευκρημαίαι πρὸς τὸν Γεώργιον.

Εἰς τὰς 9 ἀκριβῶς ἤρχιζαν ἀποδιβαζόμενοι οἱ ναύαρχοι. Πρῶτος δ' Ἰταλὸς καὶ τελευταῖος, εἰς τὰς 9.25', ὁ Γάλλος ἀρχιναύαρχος Ποτιέ.

Εἰς τὰς 9 1) 2 ἐδόθη τὸ σὺνθήμα τῆς ἀποδιβάσεως τοῦ πρίγκιπος. Ταχαὶ καὶ ἐπευφημαίαι τῶν Κρητῶν, ποὺ εὕρισκοντο εἰς τὰς λέμβους, ἀνιήγγειλαν ὅτι ὁ πρίγκιψ κατήρχετο εἰς τὴν λέμβον του, ὅτε ἠμοβροντία καγοντοβολισμῶν ἔλων τῶν εὕρισκομένων εἰς τὴν Σούδα — πολεμικῶν ἐχαιρτοσθε τὴν Κρητικὴν σημαίαν, ἣ ὅποια ἀνυψοῦτο ἤδη ἐπὶ τῶν ἰσθμῶν τῶν ναυαρχίδων. Ἐνα αὐστριακὸν πολεμικόν, εὕρισκόμενον καὶ τοῦτο τυχαίως εἰς τὸν λιμένα, ὕψωσεν ἐπίσης τὴν Κρητικὴν σημαίαν καὶ τὴν ἐχαιρέτισεν.

Ἡ μεγάλη στιγμή διὰ τὴν Κρήτην ἐφάσεν. Ἡ ἡγεμονικὴ λέμβος, συρμένη ἀπὸ ἀμακάτους, προσήγγιζε τὴν ἀποδιάβραν. Ὁ Γάλλος ἀρχιναύαρχος Ποτιέ πλησιάζει, οἱ στρατιῶται παρουσιάζουσι ὄπλα. Οἱ πολῖται ἀποκαλύπτονται. Ὁ Γεώργιος πατεῖ τὸ πόδι τοῦ ἐπάνω εἰς τὴν γῆν τῆς Κρήτης. Τὴν στιγμήν ἐκείνην κάνει τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ.

Οἱ γύρω λόφοι συνταράσσονται ἀπὸ ἓνα «ζήτω» ποὺ φθάνει μέχρι τοῦ οὐρανοῦ. Τὰ πλήθη, καὶ αὐτὰ, σταυροκοποῦνται. Ὁ Γάλλος ναύαρχος θαυροκρινόμενος δίνει τὸ χεῖρ τοῦ εἰς τὸν ἡγεμόνα.

Ἡ μουσικὴ παιανίζει ἐναλλάξ τοὺς ὕμνους τῶν τεσσάρων Δυνάμεων. Ὁ Γεώργιος εἶνε ἄηρὸς ἀπὸ τὴν συγκίνησιν, ἀλλὰ μεγαλοπρεπῆς. Φορεῖ τὴν μεγάλην στολήν τοῦ ἀντιναύαρχου καὶ ἔχει ἔλα τὰ παράσημά του εἰς τὸ στήθος. Τὸ ὑψηλὸν ἀνάστημα προσδίδει γόητρον εἰς τὸ μεγαλεῖον τοῦ.

Ὁ ἡγεμὼν διήλθε πρὸ τοῦ στοίχου τῆς παρατάξεως καὶ τὸν ἐπεθεώρησε, κατόπι δὲ ἀνέβη εἰς τὴν ἄμαξάν του μαζί μὲ τὸν Ποτιέ. Εἰς τὴν δευτέραν ἄμαξαν ἀνέβη ὁ Ρώσος ναύαρχος μὲ τὸν ὑπασπιστήν του, εἰς τὴν τρίτην ὁ Ἄγγλος, εἰς τὴν τετάρτην ὁ Ἰταλὸς, εἰς τὴν πέμπτην οἱ ὑπασπισταὶ τοῦ ἡγεμόνος καὶ εἰς τὴν ἕκτην ἡ λοιπὴ ἀκολουθία.

Προηγεῖται μοιραρχία Γάλλων χωροφυλάκων καὶ ἡ συνοδεία ἐκκινεῖ. Κλείνει τὴν καιπὴν ἀνά μία ἑφίππος μοιραρχία Ἰταλῶν, Ἀγγλῶν καὶ Ρώσων χωροφυλάκων.

Ἀκολουθοῦν αἱ ἰδιωτικαὶ ἄμαξαι καὶ πλήθη λαοῦ, ποὺ ἐξακολουθεῖ νὰ ζητωκραυγάζη.

Αἱ σκηναὶ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ, ποὺ ἐπηρεολοῦθησαν, εἶνε ζωηραὶ εἰς τὴν ἀνάμνησιν τῶν Κρητῶν, ποὺ τὰς ἔζησαν. Πίσω καὶ ἐκατέρωθεν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ καὶ τῶν ἀγρῶν τρέχει κόσμος ζητωκραυγάζων, ἐκπέμπων ἀνάρθρους κραυγὰς, κλαίων καὶ γελῶν συγχρόνως. Γέροι καὶ νέοι εὐσταλεῖς καὶ παιδιὰ καὶ γρηῆς, γυναῖκες καὶ κορίτσια ραίνουν μὲ ἄνην τὴν παράταξιν καὶ πλησιάζουσι τὴν ἄμαξάν τοῦ ἡγεμόνος, ποὺ τρέχει εἰς τὸ λιθόστρωτον διὰ νὰ τὴν ἀσπασθῶν. Ἀσπμαίνουσι εἰς τὸν δρόμον τους καὶ θυμῶς τρέχουσι, αἰσίντες σημαίας τῶν πολέμων τους, σημαίας τῆς Ἀυτονομίας, ἀλλὰ καὶ σημαίας μὲ τὸν κυανόλευκον Σταυρόν.

Πολλοὶ λιποθυμοῦσι ἀπὸ τὸν συνωστισμόν ἄλλοι σταυροκοποῦνται κλαίοντες. Κινουὺν τὰ χεῖρα, φωνάζουσι, κλαίει καὶ γελῶσι. Εἶνε τρελλοὶ, ἔξαλλοι ἀπὸ τὸν ἐνθουσιασμόν τους. Καὶ ἡ ἡχώ, ποὺ ἀποδίδει τὰς ζητω-

κραυγὰς, δίδει τὴν ἐντύπωσιν ὅτι καὶ ἀπὸ ἀκόμη τὰ αἱματοδομημένα δρη χαιρετοῦν τὸν ἡγεμόνα τους...

Ὅταν ἡ πομπὴ εἰσῆλθε εἰς τὰ Χανιά, ἕνα ρήγος συγκινήσεως τὴν διήλθεν ὅταν ἤρχισαν νὰ κυκλοῦν οἱ καμπάνες τῶν ναῶν.

Ἀπὸ τοὺς ἐξώστιας καὶ ἀπὸ τὰς στέγας τῶν σπιτιῶν πλήθη ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν καὶ παιδιῶν ἔρραιναν τὸν δρόμον μὲ χειμωνιάτικα λουλουδία, μὲ φύλλα δάφνης καὶ μυρσινῶν. Μία ἀπέραντη βοή, συγκεχυμένη, ποὺ ἀντιλαλοῦσε, ἠλέκτριζε τὴν ἀτμοσφαῖραν.

Ἡ πομπὴ ἔφθασε εἰς τὸν ναὸν, ἀφοῦ ἐπέρασε διὰ τῶν ἐρείπειων, τὰ ὁποῖα τώρα εἶχαν μεταβληθῆ εἰς δημοσίαν ὁδόν.

Κατῆλθεν ὁ ἡγεμὼν καὶ μαζί του οἱ ναύαρχοι. Εἰς τὴν θύραν τοῦ ναοῦ τὸν ὑποδέχθησαν οἱ τέσσαρες Ἀρχιερεῖς.

Ἐνθὺ τὸν ἐπροσφώνησε ὁ ἐπίσκοπος Νικηφόρος, δάκρυα ἔρρευσαν ἀπὸ τὰ μάτια τοῦ πρίγκηπος. Ἠσπάσθη τοῦ ἐπισκόπου τὸ χεῖρ καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸν ναὸν, σκουπίζων τὰ δάκρυά του.

Κοντὰ εἰς τὸν πολυτελεῖ του Θρόνον, ποὺ εἶχεν ἐπίσηδες σπητῆ ἐκεῖ, ὁ ἡγεμὼν παρηκολούθησε τὴν Δοξολογίαν.

Μὲ τὸ Πολυχρόνον, τὸ ὅποιον εἶχε καταλλήλως μεταβληθῆ, ὥστε νὰ μνημονεύεται τὸ ὄνομα τοῦ πρίγκηπος, ἀλλὰ καὶ τοῦ Βασιλέως πατρός του Γεωργίου, ἔληξεν ἡ Δοξολογία, καὶ κατόπιν ὁ ἡγεμὼν ἐπέβη πάλιν τῆς θιάξης του καὶ ἐν πομπῇ κατηνύθη εἰς τὸ Διοικητήριον, ὅπου δὴ τοῦ ἐγίνετο, ἐν ἐπίσημῳ τελετῇ, ἡ παράδοσις τῆς ἀρχῆς.

Ἐκεῖ εὗρίσκετο τὸ «Ἐκτελεστικόν». Μεταξὺ τῶν μελῶν του ἦτο καὶ ὁ Βενιζέλος.

Τὸν ἡγεμόνα ἐδεξιῶθη εἰς τὸ Διοικητήριον ὁ Γάλλος ἀρχιναύαρχος Ποτιε, ὁ ὅποιος εἶπε τὰ ἔξης περίπου γαλλιστί :

«Ὑψηλότατε. Ἐν ὀνόματι τῶν τεσσάρων Δυνάμεων καὶ, κατὰ προαγαγὴν αὐτῶν, παραδίδο ἄσμερον εἰς σὰς τὴν διοίκησιν τῆς Κρήτης, τὴν ὅποιαν κατέχευον ἀπὸ τῆς 4ης Νοεμβρίου τοῦ 1896. Παραδίδο εἰς σὰς τὴν διοίκησιν τῆς νήσου, ὑπὲρ τῆς εὐημερίας τῆς ὁποίας εὐλικρινῶς εἰργασθήμεν. Ὑψηλότατε, σὰς ὑπενθυμίζω ὅτι ἡ χώρα αὕτη διψᾷ τάξιν καὶ ἡσυχίαν. Ἐν τῇ συνέσει ὑμῶν, τὸ Συμβούλιον τῶν Ναυάρχων καὶ οἱ τέσσαρες εὐρωπαϊκαὶ Δυνάμεις δικέβλεπον τὸ πλήρωμα τοῦ πόδου τούτου τοῦ Κρητικῆ λαοῦ.»

Ὁ πρίγκηψ ἀνταφώνησεν, εὐχαριστῶν τὰς Δυνάμεις, ἐξ ὀνόματος τῆς Κρήτης.

Κατόπιν ἔγινε ἡ ἑναρέξις τῶν παρουσιάσεων.

Ὁ ἀρχιναύαρχος παρουσίασε τοὺς ναυάρχους, τοὺς προσέτους, τὰ μέλη τοῦ «Ἐκτελεστικῆ», τὴν ἐπιτροπὴν τῶν βεθῶν καὶ ὄλους τοὺς ἀξιωματικούς.

Ἐξῶ ὁ κόσμος ἐξητικραῖναίσε.

Τὴν ὄραν ἐκείνην, κατόπιν διαταγῆς, ἐπὶ τοῦ γυμνοῦ ἵστου τοῦ Διοικητηρίου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου, μέχρι τῆς προηγουμένης, ἐκμιμύριζε ἡ σημαία τῆς Τουρκίας, ὑψώθη ἡ σημαία τῆς Κρήτης.

Ἡ μουσικὴ παικνίζει. Ὁ στρατὸς χαιρετᾷ καὶ τὰ θυρητὰ, ποὺ εὐρίσκονται εἰς τὸν λιμένα τῶν Χανιῶν, χαιρετοῦν δι' εἰκοσιενὸς κανονοβολισμῶν.

Καὶ ἡ ὠραία ἑορτὴ τῆς ἐγκαταστάσεως τοῦ ἡγεμόνος ἐτελείωσα.

Κατὰ τὰς παραμονάς τῆς Ἐκκαυστάσεως ὁ Βενιζέλος, μὲτ' ἑαυτοῦ τοὺς φίλους του Στ. Κολοκυθᾶν, ἰατρον, (ἀριστερᾶ) καὶ Κ. Παπαδάκην, καθηγητὴν, (δεξιᾶ) ἐξέδρομεν εἰς τὰς παρά τ' Ἀχανιά ὄρει-
 νὰς περiferείας, διὰ νὰ ἐξυρῆ τὸν κατ' Ἀλλήλων τόπον, ὅπου ἔπρεπε νὰ στρατοπεδεύουσιν οἱ Ἐκκαυ-
 στάται. Ἡ ἀνωτέρω φωτογραφία ἐλήφθη κατὰ τὴν ἐκδρομὴν ταύτην, παρά τοῦ Τούρκου φωτογράφου
 Σαλλῆ Σακῆ εἰς τὸ χωρίον Ἀλιόκες, πλησίον τοῦ Θερύσου καὶ τῶν Λάκκων, ἐπὶ τῶν Λευκῶν ὄρεων.

Τότε ἐδόθη ἡ διαταγή νὰ ἀνοιχθοῦν τοῦ Δικαστηρίου αἱ πύλαι καὶ ν' ἀφεθῆ ἑλευθέρα ἡ εἴσοδος εἰς τὰ πλήθη. Κύματα ἀνθρώπων εἰσέβησαν μετ' ἠτωκραυγᾶς εἰς τὸν περίβολον. Ὁ πρίγκιψ ἐπρόβαλε εἰς τὸ παράθυρον. Τώρα ἔλαμπε ἀπὸ χαρᾶν. Ἡ συγκίνησις τῶν πρώτων στιγμῶν εἶχε παρέλθει. Τὰ πλήθη τὸν ἠτωκραυγάζουν, ἀλλ' αὐτὸς παρακαλεῖ μετ' αὐτοὺς νὰ κάμουν ἡσυχίαν.

Καὶ ὅταν ἐκόπασεν ὀλίγον τοῦ λαοῦ ἡ τρικυμία, ὁ ἡγεμὼν ἤρχισεν, μετ' αὐτὴν σθεναράν, νὰ ἀπαγγέλλῃ ἀπὸ χειρογράφου τὸ Διάγγελμά του. Καὶ εἶπε :

Κρήτες !

Ἄποδεχθεῖς τὸν ὑπὸ τῆς Ρωσσίας, Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ἰταλίας διορισμὸν μου ὡς Ὑπάτου Ἀρμостоῦ τῆς Ἀυτενόμου Πατρίδος σας, καὶ τὴν ἐπιθυμίαν σας ἐκπληρῶν, ἀναλαμβάνω τὴν κυβέρνησιν τῆς νήσου.

Βασίειαν ἔχω τὴν συναίσθησιν τῶν καθηκόντων μου καὶ πλήρη τὴν συνείδησιν τῶν δυσχεριῶν τῆς ἀποστολῆς μου, ἀλλὰ πρωτίστως στήριζομαι εἰς τὴν φιλοπατρίαν σας, ὅπως δυνηθῶ νὰ ἐκτελέσω τὸ εὐρωπαϊκὸν εὐαγγέλιον καὶ ἐκπληρώσω τὰς εὐχὰς σας.

Ὅσα καταβάλλω πᾶσαν προσπάθειαν ὑπὲρ τῆς εὐημερίας σας, θὰ φροντίσω νὰ διοικηθῆτε καλῶς, δικαίως καὶ ἀμερολήπτως, νὰ ἀποκτήσετε ἀνεξαρτέτως ἀσφάλειαν καὶ ἀληθῆ ἑλευθερίαν, ἣν ἐγγυᾶται μόνον τὸ κράτος τῶν νόμων καὶ θεσμοὶ λυσιτελεῖς.

Πέποιθα ὅτι θὰ εἰσαθε φιλόνομοι, θὰ πειθαρχήτε εἰς τὰς ἀρχὰς, τὰς ἐπιτετραμμένας τὴν ἐκτέλεσιν τῶν νόμων, θὰ λησμονήσητε τὰς ἐκ τοῦ παρελθόντος διαμάχας σας καὶ, ἀδιακρίτως φυλῆς καὶ θρησκείας, θὰ συμβιώσητε ἐν εἰρήνῃ, ὡς τέκνα κοινῆς φιλοστόργου πατρίδος.

Ἄνευ τῶν ὄρων τούτων, ἄνευ πλήρους ἐσωτερικῆς ἀσφαλείας καὶ τάξεως, ἄνευ διαλλαγῆς καὶ εἰρήνης, δὲν θὰ εἶνε δυνατόν νὰ ἐργασθῆτε εὐνοίᾳ εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς ἀνάγκης, τὰ μέσα καὶ τὴν κατάστασιν τοῦ τόπου, συνεπῶς νὰ συνταχθῆ καὶ νὰ εὐημερήσῃ ἡ Κρήτη.

Ἐπικαλοῦμαι τὴν συνδρομὴν πάντων ὑπὲρ τοῦ κοινῆς καλοῦ καὶ δὲν ἀμφισβάλω ὅτι, διὰ τῆς φιλοπατρίας σας, θ' ἀποδείξετε τὴν Κρήτην εὐνομούμενην, εὐημεροῦσαν καὶ παράγοντα προόδου, καὶ ὅτι θὰ ἐξασφαλίσητε τὴν πολυτίμητον ὑποστήριξιν τῶν μεγάλων Δυνάμεων.

Κρήτες !

Εἶθε ὁ Θεὸς νὰ εὐλογῆσῃ τὰς ὑπὲρ τῆς εὐημερίας σας καὶ τῆς πληρώσεως τῶν δικαίων πόθων σας κοινὰς προσπάθειάς σας.

Ζήτω ἡ Κρήτη !

Ζήτω ὁ Κρητικὸς Λαὸς !

Τὰς τελευταίας αὐτὰς φράσεις διεδέχθησαν ἐκδηλώσεις φθάνουσαι τὴν φρενιτιδα. Δύο φορές ὁ ἡγεμὼν ἐπρόβαλε εἰς τὸ παράθυρον καὶ ἐχαιρέτησε τὰ πλήθη.

Ὅταν ἐπὶ τέλος καταστάλη ἡ ἐξαφίσις τοῦ λαοῦ, ὁ Γεώργιος κατήλθε τοῦ Διοικητηρίου καὶ, συνοδεία τῶν ναυάρχων, κατηρθύνθη εἰς τὴν Χαλέπαν, ὅπου θὰ ἦταν τὸ ἐνδιαίτημά του.

Ὁ λαὸς τὸν ἠκολούθησε, τρέχων πίσω ἀπὸ τὴν ἑμαζάν του, καὶ ὡς τὴν Χαλέπαν.

B'

Ὁ Πολεμιστὴς Βενιζέλος

Πρὶν ὅσμιεν πῶς ὁ Γεώργιος ἐπολιτεύθη εἰς τὴν νῆσον καὶ πῶς αὐτὸς, ἐπαναστατήσας, ἔπεσεν ἀπὸ τοῦ θριάμβου εἰς τὸν ὄλεθρον, ἀνάγκη νὰ ἀνατρέξωμεν εἰς τὰ πρὸ τῆς ἀφίξεώς του γεγονότα τῆς Κρήτης, τὰ ὁποῖα καὶ κατέστησαν ἀναγκαῖον τὸν διορισμὸν του ὡς ὑπάτου ἀρμοστοῦ τῶν Προστατῶν Δυνάμεων.

Δύο ἔτη πρὸ τῆς ἀφίξεως τοῦ πρίγκηπος, εἰς τὰς 19 Ἰανουαρίου 1897, ἕνας Χριστιανὸς, κατόπιν ἔριδος, ἐφόνευσεν ἕνα Μουσουλμάνον, μέσα εἰς τὰ Χανιά. Τοῦτο ἐσήμανε τὴν ἔναρξιν τουρκικῆς ἐπιδρομῆς, εἰς τὴν ὅποίαν συμμετέσχεν ὄχι μόνον ὁ ὄχλος, ἀλλὰ καὶ τακτικὸς στρατὸς, ὁ ὁποῖος, εἰσελάσας εἰς τὴν χριστιανικὴν συνοικίαν, ἐπεδόθη εἰς βιαιότητα, πού ἐσυνεχίσθησαν ἐπὶ πέντε ἡμέρας. Κατ' αὐτὰς οἱ μουσουλμάνοι προσεπάθησαν νὰ τρομοκρατήσουν τὸ χριστιανικὸν στοιχεῖον, ἀπάγοντες καὶ φονεύοντες τοὺς γέροντας καὶ τὰ κορίτσια. Ἄλλ' ὅσοι ἄνδρες καὶ ὅσαι γυναῖκες ἤμποροῦσαν νὰ κρατήσουν ὅπλα, ὠχυρώθησαν πίσω ἀπὸ τὰ παράθυρα τῶν σπιτιῶν των καὶ ἀντέστησαν μὲ λύσσαν εἰς τὴν τουρκικὴν ἐπιδρομὴν.

Πρὸ τῆς ἀντιστάσεως ταύτης εὐραθέγγες οἱ μουσουλμάνοι σφαγεῖς, ἐγένησαν τὰ σπίτια τῆς χριστιανικῆς συνοικίας. Ἐπηκολούθησαν σιγναλ τρόμου καὶ φρίκης, ἐνώπιον τῶν ὁποίων τὰ σκάφη τὰ πολεμικὰ τῶν προστατῶν Δυνάμεων, τὰ ὀρμούντα εἰς τὴν Σούδα, ἐτήρησαν ἀνεξηγήτως παγεράν οὐδετερότητα. Ἐπὶ τέλους, ἐπειδὴ ἡ φορὰ τοῦ ἀνέμου μετεβλήθη καὶ ἠπειλήθη νὰ ἐπεκταθῇ ἢ φωτιά καὶ εἰς τὴν μουσουλμανικὴν συνοικίαν, οἱ Τούρκοι παρεκάλεσαν τοὺς Ἑδρωπαίους νὰ ἐπέμβουν, καὶ οὗτοι, πράγματι, ἀποθιβάσαντες ἀγῆματα, κατέσβεσαν τὴν πυρκαϊάν καὶ ἀποκατέστησαν τὴν τάξιν.

Καθ' ἣν ἡμέραν συνέβαιναν τὰ γεγονότα ταῦτα (24 Ἰανουαρίου 1897), ἔξω ἀπὸ τὰ Χανιά ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος, μαζί μὲ ἑκατὸν ἀνδρας ὑπὸ τοὺς ὀπλαρχηγούς Νικ. Πιστολάκη, Εὐστ. Περουλήν, Γ. Κωλογεργήν, Δ. Γελάσην καὶ Γ. Μυλωνογιάννην, ἐπολεμοῦσε κατὰ τῶν Τούρκων.

Κατορθώσας νὰ διαφύγῃ τὸν ἀποκλεισμὸν, πού εἶχαν ἐπιβάλει ὁ Ἑδρωπαῖκος καὶ ὁ τουρκικὸς στόλος, διεπεραιώθη μὲ τοὺς ἀνδρας του δι' ἰσιοφόρου εἰς τὸ Ἀκρωτήρι καὶ ἐκεῖ ἐγκατέστησε τὸ ἐπαναστατικὸν στρατόπεδόν του, τὸ ὁποῖον ἀπεφάσισε νὰ ὀχυρώσῃ. Ὅλοι οἱ ἄνδρες καὶ οἱ ὀπλαρχηγοί, μετεβλήθησαν ἔξαφνα εἰς κτίστας καὶ οἰκοδόμησαν τὰ ὀχυρὰ τοῦ Ἀκρωτηρίου. Ὁ Βενιζέλος, ἀποθέσας τὸ ὄπλον του, μετέφερε μὲ τὰ ἴδια του τὰ χέρια ὀγκώδεις λίθους καὶ ἐβουδούσεν εἰς τὸ κτίσιμον.

Χρησιμοποιῶντες τὸ ὄχυρόν τοῦ Ἀκρωτηρίου ὡς ὀρμητήριόν των, οἱ ἐπαναστάται ἐξεδίωξαν τοὺς Τούρκους ἀπὸ τὸ χωριὸν Ἀρώνι καί, προχωρήσαντες κατόπιν πρὸς τὸ Πυθάρι καὶ τὴς Κορακιές, ἦλθαν εἰς σύγκρουσιν μετὰ τοὺς Τούρκους, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Βενιζέλος, ἐπὶ μίαν ὀλόκληρον νύκτα, (24 πρὸς 25 Ἰανουαρίου 1897), ἐμάχητο λυσσῶδως, πρῶτος αὐτὸς ἐν μέσῳ τῶν ἄλλων ὀπλοκρηγῶν. Ἡ μάχη ἀπέληξεν εἰς νίκην τῶν ὑπὸ τὸν Βενιζέλον, οἱ ὅποιοι κατόπιν ἀπεχώρησαν εἰς τὴν μὴν τῆς Ἀγίας Τριάδος καὶ διενυκτέρευσαν ἐκεῖ, ἐν ἀναμονῇ ἐνισχύσεων ἀπὸ τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Ἀποκορώνου.

Τὴν ἐπομένην τῆς μάχης, ἥτις ἦτο καὶ ἡ ἐπομένη τοῦ ἐπισημοῦ τῆς χριστιανικῆς συναγωγῆς Χανίων, ὁ Βενιζέλος καὶ οἱ ὀπλαρχηγοί, ἀφ' οὗ προηγουμένως συνεννοήθησαν δι' ἀπεσταλμένου μετὰ τὸν Ἑλληνα πρόξενον, ἐξέδωσαν ψήφισμα τῶν ἐπαναστατῶν, διὰ τοῦ ὁποίου ἡ Κρήτη ἐκήρυσσε τὴν ἐνωσίν τῆς μετὰ τοῦ ἐλευθέου Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος, «μεθ' οὗ ἀποτελεῖ τοῦ λοιποῦ ἐνιαίου καὶ ἀναπόσπαστου κράτος, ὑπὸ τὴν συνταγματικὴν Βασιλείαν τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως τῶν Ἑλλήνων Γεωργίου τοῦ Α' καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ».

Συγχρόνως ἀνυψώθη ἐπὶ τοῦ στρατοπέδου τῶν ἐπαναστατῶν ἡ ἑλληνικὴ σημαία.

Μετὰ τὰ γεγονότα ταῦτα, ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἀπέστειλεν εἰς τὴν Κρήτην δύο πολεμικά, τὴν «Υδραν» καὶ τὴν «Μυκάλην», ὑπὸ τὸν Ἑλληνα μοίραρχον Ράβνεν καὶ εὐθὺς κατόπιν ἄλλα σκάφη πολεμικά ὑπὸ τὸν πρίγκιπα Γεώργιον, μετὰ τὴν διαταγὴν νὰ ἐμποδίσουν τὴν ἀπόβασιν νέου τουρκικοῦ στρατοῦ εἰς τὴν Κρήτην.

Ὁ ὑπασιπιστῆς τοῦ Βασιλέως Γεωργίου Α' συνταγματάρχης Τιμολέων Βάσσος, ἀπεβιβάσθη μετὰ 2.000 ἄνδρας εἰς τὴν θέσιν Κολυμπάρι, τὴν 1ην Φεβρουαρίου καὶ κατέλαβε τὴν νῆσον ἐν ὀνόματι τοῦ Βασιλέως, ἐκδύσας σχετικὴν προκήρυξιν. Κατόπιν ἐπροχώρησε, μετὰ τὸν στρατὸν του, πρὸς τὰ Χανιά, ἐπολιόνησε τὸν πύργον τῶν Βουκολιῶν, τὸν ἀνετίναξε καὶ ἐξεδίωξε τοὺς Τούρκους ποὺ εὗρισκοντο εἰς τὴν Ἀγίαν.

Ἄλλ' ἡ ἐπίσημος Ἑλλάς ἐδιόξατο πολὺ. Οἱ ναύαρχοι τῶν Προστατιδῶν ἐξέδωσαν προκήρυξιν, διὰ τῆς ὁποίας ἐδηλοῦτο ὅτι τὰ Χανιά, τὸ Ἡράκλειον, τὸ Ρέθυμνον καὶ ἡ Σητεία ἐτέθησαν ὑπὸ τὴν προστασίαν αὐτῶν, συγχρόνως δὲ ὑψώθησαν καὶ αἱ σημαίαι τῶν τεσσάρων Δυνάμεων ἐπὶ τοῦ φρουρίου τῶν Χανίων, δίπλα εἰς τὴν τουρκικὴν σημαίαν.

Ὁ Βενιζέλος, βλέπων ὅτι αἱ προστατιδῆς Δυνάμεις δὲν συνεννοῦντο ἀπὸ τὰ ψήφισματα καὶ τὰς παρακλήσεις, κατήλθεν ἀπὸ τὸ στρατόπεδόν του καὶ ἐπεσκέψθη ἐπὶ τῆς «Υδρας» τὸν μοίραρχον Ράβνεν, ζητῶν ἀπὸ αὐτὸν ὀλιγὴν συνδρομήν διὰ τοὺς ἐπαναστάτας. Ἰσάγματι, τοῦ ἐδόθησαν ὀλίγα ὄπλα καὶ δύο ἀποβατικὰ πυροβόλα μετὰ ἀγαλόγους ὀβίδας καὶ τέσσαρες πυροβοληταί, οἱ ὅποιοι ἦσαν Κρήτες καὶ εἶχαν ζητήσει νὰ πολεμήσουν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Βενιζέλου.

Τὴν ἐπομένην, ὁ στόλος τῶν Προστατιδῶν ἐδομάρτυσε τοὺς ὄχυρωμένους εἰς τὸ Ἀκρωτήρι ἐπαναστάτας. Βραδύτερον ὁ Ἴταλὸς ναύαρχος Κανεβάρο, ὁ ὁποῖος προέτατο τῶν ἄλλων ναυάρχων, ἰσχυρίσθη ὅτι εἶχε πτελεῖ ἐπιστολήν εἰς τὸν Βενιζέλον, καλῶν αὐτὸν νὰ διαλύσῃ τὸ στρα-

τόποδόν του καὶ ἀπειλῶν, ἐν ἐναντία περιπτώσει, βομβαρδισμῶν. Ἐν τούτοις, οὐδέποτε τοιαύτη τις ἐπιστολή περιήλθεν εἰς χεῖρας τοῦ Βενιζέλου ἢ ἄλλου ἐπαναστάτου.

Οἱ ἐπαναστάται, βομβαρδιζόμενοι εἰς τὸ ὄχυρόν των, δὲν ἔχασαν τὴν ψυχραιμίαν των. Ἐπὶ τρεῖς ὥρας τὰ πολεμικὰ τῶν Δυνάμεων τοὺς ἐβομβάρδιζαν. Τόση δὲ ἦταν ἡ ἀκρίβεια τοῦ στόχου των, ὥστε μία ρωσικὴ ὄβις ἔσπασε καὶ ἔρριψε τὸν κοκτὸν, ἐπὶ τοῦ ὅποιου ἐκυμάτιζεν ἡ ἑλληνικὴ σημαία τῶν ἐπαναστατῶν. Τότε συνέβη ἡ γνωστὴ χειρονομία ἐνὸς νεαροῦ ἐπαναστάτου, τοῦ Σπύρου Καγιαλάκη (1), ὁ ὅποιος, ἀφήθων τὸν κίνδυνον, ὤρμησε πρὸς τὸ μέρος ὅπου ἔπεφταν αἱ ὄβιδες καὶ ἔσπασε καὶ πάλιν τὸν κοκτὸν μετὰ τὴν ἑλληνικὴν σημαίαν.

Καὶ μετὰ τὸν βομβαρδισμὸν, ὁ Βενιζέλος, ὁ ὅποιος μάλιστα ἐπέδωκε καὶ σχετικὸν μακρὸν ὑπόμνημα πρὸς τοὺς ναυάρχους τῶν Δυνάμεων, ἐξηκολούθησε τὴν ἀντίστασιν καὶ ἐκράτησεν ἐπὶ μακρὸν τὰς θέσεις, παρ' ὅλον ὅτι οἱ ἄνδρες του ὑπέφεραν ἐκ τοῦ σφοδροῦ γυμνάσιου, ἄσπεργοι καὶ ἄνευ ἀναλόγου περιβολῆς, πολλὰς φορές χωρὶς τροφὴν καὶ συνηθέστατα χωρὶς πολεμοφόδια.

Οἱ ναύαρχοι ἀπέστειλαν διεθνή ἐπιτροπὴν καὶ ἐζήτησαν ἀπὸ τοῦ ἐπαναστάτου νὰ ἐγκαταλείθωσι τὰς θέσεις των. Ἄλλ' ὁ Βενιζέλος καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ ἀντέταξαν ὅτι δὲν ἠμποροῦσαν νὰ ἐγκαταλείθωσι ἄνευ μάχης θέσεις, ποὺ εἶχαν καταληφθῆ κατόπιν μάχης. Τὰ διαβήματα ἐπανεληφθήσαν, ἀλλ' οἱ ἐπαναστάται ἠρνήθησαν καὶ πάλιν νὰ ὑποχωρήσωσι, παρ' ὅλον ὅτι ὑπέφεραν παντοιοτρόπως ἐκ τῶν κακουγιῶν.

Ὅταν βραδύτερον, κηρυχθέντος τοῦ πολέμου Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας, ἡ Κρήτη ἀπεκλεισθῆ ἀπὸ τοὺς στόλους τῶν προστατῶν Δυνάμεων, καὶ ὁ χριστιανικὸς πληθυσμὸς αὐτῆς ὑπέπερεν ἐκ πείνης, οἱ ἐπὶ τοῦ Ἀκρωτηρίου ἐπαναστάται περιήλθον εἰς θέσιν δεινὴν ἐκ τῶν στερησεῶν, παραμεινόντες ἐπὶ τετράμηνον εἰς τὰς 2^{αις} των καὶ νυχθημερόν ἀγωνιζόμενοι. Ἐν τούτοις, οὐδὲ πρὸς στιγμὴν ἐδοκίμασαν, παρ' ὅλον ὅτι ἐπληροφοροῦντο ὅτι ὁ στρατὸς τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος ἀντιτίθετο ἀπὸ πρὸς Τούρκους εἰς τὴν Θεσσαλίαν.

Μετὰ τὴν ἀτυχὴ ἔκβασιν τοῦ πολέμου, τὰ ὅσα τὰ στρατηγεῖα ἔχον βάσισιν στρατευμάτων τῆς κατοχῆς ἀπεχώρησαν ἀπὸ τὴν Κρήτην (26 Ἀπριλίου) καὶ ἡ καταρτισθεῖσα Ἐπαναστατικὴ Συνέλευσις τῶν Κρητῶν συνεληθῆσα (8 Ἰουνίου) εἰς τοὺς Ἀρμένους, ἐξέλεξε πρόεδρον τὸν Ἐπίσκοπον Κισσίου καὶ Σελίνου Δωρόθεον.

Οἱ ναύαρχοι δὲν ἀνεγνώρισαν μὲν ἐπισημῶς τὴν ἐπαναστατικὴν συνέλευσιν, ἀπεφάσισαν ὅμως νὰ συγγεννοῦνται μὲν αὐτῇ, ἐν' ὅσον αὐτὴ κατεβύθη τὴν χριστιανικὴν κοινὴν γνώμην εἰς τὴν Κρήτην.

Οἱ πληρεξούσιοι τῶν ἐπαναστατηθέντων περιφερειῶν τῆς Κρήτης

(1) Ὁ Καγιαλάκης αὐτὸς κατοικεῖ σήμερον εἰς τὴν Χαλέπαν, πλησίον τῆς οἰκίας Βενιζέλου.

διεφώνησαν ὡς πρὸς τὸν ἐπιδιωκόμενον σκοπὸν. Ἡ μία μερὶς, ὑπὸ τὸν Μανουῖσον Κούνδουραν, ἐγκαταλείπουσα τὴν ἐπὶ τόσα ἔτη ἐπιδιωκόμενην ἔνωσιν μετὰ τὴν Ἑλλάδα, ἐξήτει τὴν αὐτονομίαν τῆς Κρήτης. Ἡ ἄλλη μερὶς ὑπὸ τὸν Βενιζέλου ὑπεστήριξε τὴν ἀποφιν ὅτι: ἐφόσον ἐξηκολούθει ὁ ἐλληνοτουρκικὸς πόλεμος, ὁ ὅποιος εἶχεν ἐκραγῆ ἔκ τῆς ἐπιμονῆς τῶν Κρητῶν, ἀποκρουόντων τὴν αὐτονομίαν, δὲν ἦτο ἠθικῶς, ἐπιτετραμιμένον εἰς τὴν Κρήτην νὰ μεταδῶλη, ὑπὸ τὰς παρούσας περιστάσεις, πρόγραμμα καὶ νὰ ἀποδεχθῆ τὴν αὐτονομίαν. Ἐξ ἄλλου ἔπρεπε καὶ διὰ λόγους ἐντυπωσιακοῦς νὰ μὴ σπεύσουν νὰ ὑποχωρήσουν οἱ Κρητές, διότι τοῦτο θὰ τοὺς ἀπαδείκνυεν ἀποδαρρυμένους.

Ἡ διαφωνία τῶν δύο μερίδων ἐπὶ τοῦ ζητήματος αὐτοῦ ἔλαβε διαστάσεις σοβαράς. Ὁ Βενιζέλος ἐσυκοφαντήθη ὡς ὄργανον τῆς Ἐθνικῆς Βουλῆς, καὶ τὸ πλῆθος τῶν Κρητῶν πού, κατὰ πλειοψηφίαν, ὑπεστήριξε τὴν ἀποδοχὴν τῆς αὐτονομίας, περιεκύκλωσε τὸ σπῆτι εἰς τὸ ὅποιον συνεδρίαζεν ὁ Βενιζέλος μαζὶ μετὰ δεκατρεῖς ἄλλους, καὶ ἐσώρευσε ζύλα γύρω ἀπὸ αὐτὸ καὶ ἦταν ἕτοιμον νὰ τὸν καθῆν ζωντανόν, καὶ πολλοὶ ἐδάσαν φωτιά, διὰ νὰ πραγματοποιήσουν τὴν φοβερὰν ἀπειλήν των, ἀλλὰ ὁ Βενιζέλος δὲν ὑπεχώρησε. Καὶ ἐπειδὴ ὁ Βενιζέλος δὲν ὑποχωροῦσε, ὑπεχώρησε τὸ πλῆθος, τὸ ὅποιον ὁμῶς ἐξήτησε νὰ φύγη αὐθημερὸν ὁ Βενιζέλος ἀπὸ τὰ Κανιά καὶ ν' ἀφήσῃ τοὺς ἀντιπάλους του νὰ ἐργασθοῦν ἐλεύθεροι, πρὸς ἀποδοχὴν τῆς αὐτονομίας.

Ἐκεῖνος δὲν ἔφερε ἀντίρρησην. Ἀφοῦ, δι' ἄλλην μίαν φοράν, ἐτόνισε τοὺς σοβαροὺς κινδύνους, πού θὰ εἶχε διὰ τὴν Κρήτην ἡ ἐσπευσμένη ἀποδοχὴ τῆς αὐτονομίας, ἔφυγε ἀπὸ τὰ Κανιά καὶ ἐταξείδευσε εἰς τὰς Ἀθήνας, καὶ, προσπαθῶν νὰ ἐπιτύχῃ τὴν συνεννόησιν μεταξὺ τῶν δύο ἀντιτιθεμένων μερίδων, παρέλαβε τὸν ἐκεῖ διαμένοντα ἱατρὸν Ἰωάννην Σφακιανάκη, τὸν ὅποιον προσεκάλεσε νὰ κατέλθῃ εἰς τὴν Κρήτην καὶ ν' ἀναλάβῃ τὴν προεδρίαν τῆς συνελεύσεως.

Ἀμφότεροι ἐπέστρεψαν εἰς τὴν Κρήτην, καὶ τότε συνεκλήθη, εἰς τὸ Μελιδόνι, τοῦ Μυλοποτάμου γενικὴ συνέλευσις (28 Ὀκτωβρίου 1897) κατὰ τὴν ὅποιαν συνηθροίσθησαν 88 πληρεξούσιοι, ἀνακηρύξαντες παμφηφει προεδρὸν των τὸν Ἰωάννην Σφακιανάκη. Ὑπογραφεύσης ἦδη καὶ τῆς Ἑλληνοτουρκικῆς Εἰρήνης, ἡ Αὐτονομία τῆς Κρήτης ἔγινε δεκτὴ, ὑπὸ τὸν ὄρον ὁμῶς ὅτι: ὁ ἀπειμακρύνετο ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἀπὸ τὴν Κρήτην. Ἡ συνέλευσις ἐκέλευε, δι' ὑπομνημάτων, τὰ ὅποια ὑπέβαλεν εἰς τοὺς ναυάρχους, ἐτόνισεν ὅτι ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ὁ Κρητικὸς λαὸς θὰ ἔστεργεν εἰς τὸν διορισμὸν Τούρκου Διοικητοῦ τῆς νήσου καὶ ὅτι οἱ Κρητές, ἐν τῇ προσωπῶν τοῦ νέου Κυβερνήτου των, ἀξιοῦσι νὰ εὐρῶσι τὸν ἄνθρωπον, ὅστις, ἀναδημιουργῶν τὰ πάντα ἐπὶ τῶν ἔρειπίων τῆς τουρκικῆς κακοδιακίσεως καὶ τῶν καταστροφῶν, ἧς αὕτη συνεσώρευσε, θὰ εἰσαγάγῃ ἀποφασιστικῶς τὸν τόπον εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ.

Ἐν τέλει, ἡ συνέλευσις ἀνέθετεν εἰς χεῖρας τῶν Μεγάλων Δυνάμεων τὴν ἐξεύρεσιν τοῦ καταλλήλου διὰ τὴν νήσον κυβερνήτου, ἐξήτει ὁμῶς, ὅπως ἀναγνωρισθῆ ὡς ἀρχή, τὸ δικαίωμα τοῦ τόπου, νὰ συμμετέχῃ εἰς τὴν ἀνάδειξιν τοῦ ἐκάστοτε ἄρχοντός του.

Τὰ ὑπομνήματα ταῦτα ὑπεβλήθησαν κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1897. Ἐν τούτοις, παρήλθαν τρεῖς μῆνες, καὶ αἱ Δυνάμεις, κατ' οὐδὲν προήγον τὴν λύσιν τοῦ κρητικοῦ ζητήματος.

Ἐν τῷ μεταξύ ἡ ἐπαναστατικὴ συνέλευσις μετέφερε τὴν ἔδραν τῆς εἰς τὸ Ἀκρωτήριο τῆς Κυδωνίας καὶ μετωνομάσθη εἰς «Συνέλευσιν τῶν Κρητῶν».

Τὸν Ἰανουάριον τοῦ ἐπομένου ἔτους 1898, ἐγνώσθη ὅτι ὁ Τσάρος τῆς Ρωσσίας ὑπέβαλεν εἰς τὰς Δυνάμεις, ὡς καταλληλότερον πρόσωπον διὰ τὴν θέσιν τοῦ Ὑπάτου Ἀρμοστοῦ εἰς τὴν Κρήτην, τὸν πρίγκηπα Γεωργίον.

Ἡ πληροφορία αὕτη ἐγένετο γὰρ τὸς Κρητας, ἀλλ' ἡ χαρὰ τους ἐπικράνη μὲ τὴν εἰδησιν ὅτι αἱ Δυνάμεις δὲν στέργουν νὰ ἐπιτρέψουν τὴν ἀποχώρησιν τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ ἀπὸ τὴν Κρήτην.

Ἡ «Συνέλευσις τῶν Κρητῶν» προέβη εἰς νέον διὰβῆμα, ζητοῦσα νὰ φύγουν οἱ Τούρκοι στρατιῶται, ἀλλὰ ἀντὶ ἀπαντήσεως τοὺς ἀνεκοινώθη τὸ σχέδιον τοῦ νέου προσωρινοῦ πολιτεύματος τῆς νήσου, τὸ ὅποσον εἶχαν ἐτοιμάσει οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευταὶ τῶν Μεγάλων Δυνάμειων. Κατὰ τὸ πολίτευμα τοῦτο, ἡ κυριαρχία ἐπὶ τῆς νήσου θὰ παρέμενεν εἰς τὰς Δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι, διὰ τῶν ναυάρχων καὶ διὰ τοῦ στρατοῦ των, θὰ ἤσκαον τὴν ἐξουσίαν, ἡ δὲ διοίκησις τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς νήσου θὰ διεξήγετο παρὰ πενταμελοῦς ἐπιτροπῆς, τῆς καλουμένης «Ἐκτελεστικόν», διοριζομένης ὑπὸ τῆς «Συνελεύσεως τῶν Κρητῶν».

Διὰ τοὺς ἐπαναστάτας, οἱ ὅποιοι δὲν ἀπέβλεπαν εἰς ἄλλην ἰδέαν παρὰ μόνον εἰς τὴν ἔνωσιν μὲ τὴν Ἑλλάδα, ἡ λύσις αὕτη ἦτο ἀνωφελὴς, ἀλλὰ πάντως δὲν ἦτο καὶ ἡ χειροτέρα πάσης ἄλλης. Μὲ τὴν ἐλπίδα δέ, ὅτι ἡ ὀριστικὴ τοῦ κρητικοῦ ζητήματος διευθέτησις δὲν θὰ ἐδράδυνε νὰ συντελεσθῇ, ἡ Συνέλευσις ἐφάνη μετριοπαθὴς, ἐφόσον μάλιστα ἡ Πύλη ἐξηκολούθει νὰ εἶνε ἀδιάλλακτος καὶ νὰ συνεχίζῃ τὰ διαδήματά της, διὰ τὴν διατήρησιν τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ ἐπὶ τῆς νήσου.

Ἡ Συνέλευσις, συμφώνως πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν τῶν Δυνάμειων, ἐξέλεξε τὸ «Ἐκτελεστικόν», τοῦ ὁποίου πρόεδρος ἦταν καὶ πάλιν ὁ Ἴω. Σφακιανόκης καὶ μέλη οἱ Ἐλευθ. Βενιζέλος, Ἐμμ. Ζαχαράκης, Γ. Μυλωνογιάννης, Α. Χατζηδάκης καὶ Ν. Γιαμαλάκης. Ἄλλ' ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς συστάσεως τοῦ «Ἐκτελεστικοῦ» ἐξεβλήθη τὸσον ζωηρὰ κατὰ τῶν μεταρρυθμίσεων ἀντιδράσις τῶν ἐν Κρήτῃ ὀργανῶν τῆς Πύλης, ὥστε τὰ μέλη αὐτοῦ ἔσπευσαν ἀμέσως (18 Αὐγούστου 1898) καὶ ἐδήλωσαν δι' ἐγγράφου των πρὸς τοὺς ναυάρχους, ὅτι ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ ὑποδειχθέντος προσωρινοῦ πολιτεύματος ναυαγεῖ, ὅτι αὗτοι ἀπέχουν νὰ ἐφαρμόσουν τοῦτο καὶ ὅτι ἀξιοῦν νὰ δοθῇ ἐπὶ τέλους μία λύσις ὀριστικὴ καὶ ριζικὴ.

Κατὰ τὴν τοῦ διαδήματος τούτου, οἱ ναυάρχοι κατενόησαν, ὅτι ἔπρεπε νὰ ἱκανοποιήσουν, ὅσον ἦταν δυνατόν, τοὺς πόθους τοῦ κρητικοῦ λαοῦ. Συνέστησαν ἀμέσως εἰς τὰς κυβερνήσεις των τὴν ἄμεσον τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ ἀπομάκρυνσιν, τὴν κατάργησιν τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν καὶ τὸν διορισμὸν τοῦ πρίγκηπος Γεωργίου ὡς ὑπάτου ἀρμοστοῦ τῶν Μεγάλων Δυνάμειων.

Οἱ ναυάρχοι παρεκάλεσαν τὸ Ἐκτελεστικόν νὰ παραμείνῃ εἰς τὴν θέ-

σιν του μέχρι τῆς ἀφίξεως τοῦ Γεωργίου.

Μετ' ὀλίγας ἡμέρας, εἰς τὰς 25 Αὐγούστου 1898, ἔγιναν αἱ φοβεραὶ σφαγαὶ τοῦ Ἡρακλείου, τὰς ὁποίας εἶγεν ὀργανώσει ἡ Πύλη κατὰ τῶν Χριστιανῶν. Τῶν σφαγῶν τούτων θύματα ἔπεσαν 700 Ἡρακλειῶται, ἀποτελοῦντες τὴν ἀρίστην τάξιν τῆς πόλεως καὶ 59 Ἄγγλοι, ἐκ τῶν ὁποίων 17 ἐδολοφονήθησαν καὶ 42 ἐτραυματίσθησαν.

Μεταξὺ τῶν σφαγέντων ἦταν καὶ ἓνας ἀξιωματικὸς τοῦ ἀγγλικικοῦ ἀποδακτικοῦ στρατοῦ.

Μαζὶ μὲ τὰς σφαγὰς, οἱ Τούρκοι ἔκαυσαν τὴν πόλιν καὶ διήρπασαν τὰ πάντα.

Ἐκ τῶν γεγονότων τούτων ἐπεσπεύσθη ἡ λύσις τοῦ ζητήματος καὶ αἱ Δυνάμεις, αἱ ὁποιαὶ εἶχαν ἐν τῷ μεταξὺ λάβει τὰς ὑποδείξεις τῶν ναυάρχων, διέταξαν τὴν ἀποχώρησιν ἑλοῦ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ ἀπὸ τὴν Κρήτην καὶ τὸν διορισμὸν τοῦ πρίγκηπος Γεωργίου ὡς ὑπάτου ἀρμοστοῦ εἰς τὴν Κρήτην. Συγχρόνως ἔστειλαν ἐκάστη Δύναμις ἀπὸ ἓνα νέον τάγμα στρατοῦ εἰς τὴν Σούδαν, τὸ Ρέθυμνον, τὸ Ἡρακλείον καὶ τὴν Σητεῖαν.

Εὐρωπαϊκὰ πολεμικὰ σκᾶφη ἐφίθασαν εἰς τὴν Σούδαν καὶ εἰς τὸ Ἡρακλείον. Οἱ Ρῶσοι ἐκήρυξαν τὸ Ρέθυμνον εἰς κατάστασιν πολιορκίας καὶ εἰς τὸ Ἡρακλείον αἱ Δυνάμεις διὰ τηλεγράφου ἠξίωσαν τὴν παράδοσιν τῶν ἐνόχων τῆς σφαγῆς, τὴν παράδοσιν τῶν ὄπλων καὶ τὴν κατεβάψιν μέρους τοῦ φρουρίου. Ἐξ ἄλλου οἱ ναύαρχοι ἀπεφάσισαν νὰ ἐξορίσουν 15,000 Τουρκοκρήτας.

Εἰς τὰς 23 Σεπτεμβρίου 1898 αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις ἐπέδωσαν εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην τηλεγράφων, διὰ τοῦ ὁποίου ἠξίουν ὅπως ὀλοκληρῶς ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἀποχωρήσῃ ἐκ τῆς Κρήτης μέχρι τῆς 24ης Ὀκτωβρίου. Ἐν ἐναντία περιπτώσει, ἠπειλοῦν αἱ Δυνάμεις ὅτι θὰ ἐκώλυαν μόναι τὴν ἐκκένωσιν.

Κάθε ἀντίρρησης τῆς Πύλης ὑπῆρξεν ἀνωφελῆς.

Εἰς τὰς 3 Νοεμβρίου 1898 ἐφύεγεν ἀπὸ τὴν Κρήτην καὶ ὁ τελευταῖος Τούρκος στρατιώτης.

Εἰς τὰς 9 Δεκεμβρίου τοῦ ἴδιου ἔτους, ἡ Κρήτη ὑπεδέξατο τὸν δευτερότοκον υἱὸν τοῦ Βασιλέως τῆς, ὡς ὑπάτον ἀρμοστὴν τῶν Δυνάμεων καὶ ὡς ἀρραθῶνα τῆς ὀριστικῆς ἐνώσεως μὲ τὴν Ἑλλάδα.

Ο Τσάρος τῆς Κρήτης

Μετὰ τὸν τίτλον τοῦ ἀρμοστοῦ τῶν προστατίδων Δυνάμεων, μὲ τὸ ὄνομα τοῦ υἱοῦ τοῦ Βασιλέως τῶν Ἑλλήνων, μὲ τὴν ἀγάπην τοῦ λαοῦ ὡς ἰσχύον του, ὁ Γεώργιος ἐκάθησεν εἰς τὸν θρόνον τοῦ ὑπάτου Ἀρμοστοῦ, ὁ ὁποῖος ἦτο, καὶ ἔπρεπε νὰ εἶνε, π ρ ο σ ω ρ ι γ ὀ ς. Ὁ Γεώργιος τὸ ἐγνώριζεν αὐτό, ἢ τοὐλάχιστον ἔπρεπε νὰ τὸ γνωρίζῃ.

Μέλις ἐξερράγη ἡ ἐπανάστασις τοῦ Θερῖου, οἱ ἐπανάσταται ἐ-
 βετύπωσαν ἰδιαιτέρᾳ γραμματόσημα, τὰ ὅποια ἔθεσαν εἰς κυκλο-
 ρορίαν καὶ διὰ τῶν ὁποίων διεξήγετο ἡ ἀλληλογραφία μεταξὺ τῶν
 ἐπαναστατῶν καὶ τῶν διαφόρων περιφερειῶν τῆς Κρήτης. Τὰ ἄ-
 νωτέρω γραμματόσημα ἐξετυπώθησαν διὰ χειροκινήτου πισοτηρί-
 ου, μεταφερθέντες ἐπὶ τοῦ Θερῖου, ὅπου μάλιστα ἐξετυποῦντο καὶ
 ἑφημερίς τῶν ἐπαναστατῶν, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω.

(Τὰ ἄνωτέρω γραμματόσημα μᾶς παρεχωρήθησαν εὐγενῶς
 ἐν Χανίοις παρὰ τοῦ συμπολεμιστοῦ τοῦ Βενιζέλου καὶ ἐκ τῶν
 ἡγετῶν τῆς Ἐπανάστασεως τοῦ Θερῖου κ. Νικολ. Πιστο-
 λάκη.)

Ὁ πρίγκηψ διωρίσθη διὰ μίαν τριετίαν. Μετὰ τὴν πάροδον αὐτῆς ἡ φυσικὴ δόξ θά ἦτο ἡ ἑνωσις τῆς νήσου μετὰ τὴν Ἑλλάδα.

Ἀλλὰ πῶς ἐπολιτεύθη ὁ Γεώργιος καὶ μὴ ποτεν πόγραυμα κατήλθεν εἰς τὴν νήσον; Δὲν ἐδίστασε νὰ τὸ εἶπῃ ὁ ἴδιος εἰς τοὺς ἕως τότε διευθύνοντας τὴν Κρήτην.

Συνηγγήθη μὲ τὰ μέλη τοῦ «Ἐκτελεστικοῦ», τὰ ὅποια τοῦ ἐξέθεσαν τὴν κατάστασιν τῆς νήσου. Συνομιλίησε διὰ μακρῶν ἰδιαιτέρως μὲ τὸν πρόεδρον τοῦ «Ἐκτελεστικοῦ» Ἰωάννην Σφακιανάκην. Ἐθῆς μετὰ τὴν συνομιλίαν ἐκείνην ἐδημοσιεύετο εἰς τὰς ἀθηναϊκὰς ἐφημερίδας ἡ πληροφορία, ὅτι ὁ Σφακιανάκης παρητήετο τῆς θέσεώς του, καὶ ὅτι ἴσως θολοπλόκοι τῆς Ἀλλῆς ἐπεδύωκαν νὰ τὸν ἀπομακρύνουν. Ὁ πρίγκηψ, καλέσας τὸν Σφακιανάκην, τοῦ ἐξήγγησεν ὅτι ὅσα ἔγραφεν ὁ Τύπος τῶν Ἀθηνῶν δὲν ἦσαν ἀληθῆ, ὁ δὲ Σφακιανάκης ἔδωσε καὶ αὐτὸς τὴν ἐξήγγησιν ὅτι μόνον διὰ λόγους ὑγείας ἤθελε ν' ἀπομακρυνθῆ ὀλίγον ἀπὸ τὰ Χανιά.

Ἀργότερα ἐγγνώσθη ὁ λόγος τῆς δυσφορίας τοῦ Σφακιανάκη κατὰ τοῦ πρίγκηπος: Ἐθῆς ἀπὸ τῆς πρώτης των συνομιλίας, ὁ Γεώργιος τοῦ εἶχεν εἶπῃ ὅτι ἐννοεῖ νὰ κυβερνήσῃ τὴν Κρήτην «ὅπως ὁ Τσάρος Μέγας Πέτρος»!

Τὴν ἴδιαν φράσιν ἐπανέλαθεν ὁ πρίγκηψ πρὸς τὸν Σφακιανάκην καὶ ἐνώπιον τοῦ Βενιζέλου. Τότε ὁ Σφακιανάκης, μὴ συγκρατηθεὶς, εἶπεν εἰς τὸν πρίγκηψιν:

—Εἶπτε ἐλευθέρου, Ὑψηλότατε, νὰ διοικήσῃτε ὅπως ὁ Μέγας Πέτρος, ἀλλὰ θὰ σὰς παρακαλέσωμεν νὰ μὰς χαρίσετε καὶ τὰς σφαγὰς τοῦ Μεγάλου Πέτρου!

Αὐτὴ ἦταν ἡ πρώτη σύγκρουσις τῶν κυβερνητῶν τῆς νήσου μετὰ τὸν Γεώργιον. Μία ἀπλὴ ἀψιμαχία ποῦ καθώριζε τὴν θέσιν τῶν ἀντιπάλων.

Διορισθεὶς κατόπιν προτάσεως τοῦ Τσαράου τῆς Ρωσσίας, Ρῶσσος ἐκ μητροῦ, ὁ Γεώργιος, ἐθαύμαζε τὸν Μέγαν Πέτρον καὶ τὰς μεθόδους του. Καὶ δὲν ἐδίσταζε νὰ τὸ διακηρύξῃ, ἐθῆς ἀπὸ τῆς πρώτης ὥρας, πρὸς ἀνθρώπους ποῦ εἶχαν φάει τὴν ζωὴν των εἰς τὰ βουνὰ διὰ ν' ἀποτινάξουν τὴν ξένην δεσποτείαν καὶ νὰ ζήσουν ἐλευθέρου.

Ἡ ἀτμοσφαῖρα ἐθολώθη μὲ τὴν ἀστοχὸν φράσιν τοῦ πρίγκηπος. Ἡ χαρὰ ἐπικράνη μὲ τὴν πρώτην αὐτὴν ἀπογοήτευσιν. Ἀλλὰ ὁ Σφακιανάκης καὶ ὁ Βενιζέλος ἐσιώπησαν. Δὲν εἶπαν σὲ κανένα τίποτε...

Ἡ πρώτη ἐμφάνισις τοῦ πρίγκηπος ὑπῆρξεν ἀγαθῆ.

Συμφώνως πρὸς τὰς ὁδηγίας, τὰς ὁποίας εἶχε λάβει ἂ. ὁ τὰς Δυνάμεις ὁ Γεώργιος, ἀμέσως μόλις ἐφθασεν εἰς τὴν Κρήτην, προσεπάθησε νὰ δεῖξῃ ὅτι ἔργεται ὡς ἀμερόληπτος ἐκπρόσωπος τῶν Λυγίμων καὶ ὅχι ὡς υἱὸς τοῦ Βασιλέως τῶν Ἑλλήνων. Πρὸς τοῦτο, ἐπεσκέφθη τὸ μουσουλμανικὸν τέμενος τῶν Χανίων καὶ παρηκλιούθησε τὴν ἐν αὐτῷ τελουμένην λατρείαν. Συμπεριεφέρθη μειλίχως πρὸς τοὺς Τούρκους προκίτους τῆς πόλεως καὶ προσεπάθησε νὰ δεῖξῃ ὅτι θὰ φανῆ ἀνώτερος τῶν συμπαθεῶν, τὰς ὁποίας τοῦ ἐπέβαλλεν ἡ προέλευσίς του.

Ἐθῆς ἀπὸ τῆς ἐπομένης τῆς ἀφίξεως τοῦ πρίγκηπος Γεωργίου εἰς τὴν Κρήτην, ἡ τάξις ἀποκατεστάθη κατὰ τρόπον, προκαλοῦντα τὸν θαν-

μασμὸν τῶν ξένων καὶ τῶν ἡμετέρων. Οἱ Εὐρωπαῖοι πρόξενοι ἐτόνιζαν, διὰ τῶν τηλεγραφικῶν ἐκθέσεων των, πρὸς τὰς Κυβερνήσεις των, τὴν τεραστίαν ταύτην μεταβολήν, τὴν ἐπελθοῦσαν εἰς τὴν δημοσίαν τάξιν, τῆς ὁποίας θαυμαστὴ ἐκδήλωσις ἦτο ὅτι, ἐνῶ πρότερον ἐσημειοῦντο καθημερινῶς κλοπαί, συμπλοκαί, φόνοι καὶ ληστεῖαι, ἀπὸ τῆς ἀρίξεως τοῦ πρίγκηπος οὐδὲν τοιοῦτον κρούσμα ἐσημειώθη. Τοῦτο ἐτόνιζε καὶ ἀνταποκριτὴς ἀθηναϊκῆς ἐφημερίδας ἀπὸ τὰ Χανιά: «Τώρα—ἔγραψ—διέρχεται ἡ νύξ χωρὶς ἐν συμβῆ οὔτε μία ζωοκλοπή, οὔτε ἕνας φόνος, οὔτε μία δολοφονία. Ὅλοι οἱ Κρήτες, ἀνεξαρτήτως θρησκευήματος, ἐπεδόθησαν εἰς τὰς ἐργασίας των».

Πράγματι, οἱ Κρήτες προσεπάθησαν μὲ κάθε τρόπον νὰ ἀποδείξουν, ὅτι ὅλα ὅσα κατὰ τῆς τάξεως ἐγένοντο μέχρι τότε, ὠφείλοντο εἰς τὴν τουρκικὴν κακοδιοίκησιν. Ὅλοι συνηγωνίζοντο διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως καὶ, ἂν εὐρίσκατο κανεὶς πού θὰ εἶχε τὴν ἀφέλειαν νὰ διαταράξῃ τὴν ἡσυχίαν τοῦ τόπου, οἱ ἴδιοι οἱ πολῖται θὰ τὸν ἐφόρευαν ἐπὶ τόπου.

Ἡ συμβίωσις Χριστιανῶν καὶ Μωαμεθανῶν ἤρχισε νὰ γίνεται εὐχάριστος, διότι οἱ πρῶτοι, ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τοῦ πνεύματος πού ἐδημιουργήθη μετὰ τὸ Διάγγελμα τοῦ πρίγκηπος, συμπεριφερόντο γενναιοφρόνως πρὸς τοὺς συμπολίτας των μωαμεθανούς καὶ ἀπέφευγαν τὰς παρεξηγήσεις.

Παρὰ τοῦτο, οἱ Τοῦρκοι ἐφοβοῦντο ἀντεκδικήσεις καὶ πολλοὶ εἶχαν φύγει εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς νήσου, δισταζόντες νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὰς πόλεις. Ἰδίως οἱ Ὀθωμανοὶ τοῦ Ἡρακλείου, οἱ ὁποῖοι εἶχαν φύγει, ὄχι μόνον ἐφοβοῦντο νὰ ἐπανέλθουν, ἀλλὰ διεκήρυσσαν ὅτι θὰ μείνουν εἰς τὰ ὄρη, φοβούμενοι ὅτι οἱ Χριστιανοὶ θὰ τοὺς ἐτιμωροῦσαν διὰ τὰς πρὸ ὀλίγων μόλις μηνῶν γενομένας ἀγρίας σφαγὰς καὶ πυρπολήσεις. Πρὸ τούτων φυγάδας τούτους, ὁ Γεώργιος ἀπηύθυνε τὸ ἐξῆς διάγγελμα:

Πρὸς τοὺς ἐν Ἡρακλείῳ Ὀθωμανούς

Ἐπιθυμῶν ὅπως συντελεσθῇ ἡ ἐντελής καλινόστησις τῶν κατοικων τῆς νήσου, προσαλῶ ὑμᾶς, ὅπως ἀπέλθετε εἰς τὰς ἐστίας ὑμῶν καὶ φροντίσθε πρὸς περισυλλογὴν τῶν ἐγκαταλειφθεισῶν περιουσιῶν ὑμῶν.

Οἱ χριστιανοὶ τῶν ἐπαρχιῶν θέλουσι δεχθῆ ὑμᾶς κατὰ τρόπον ἐνδεκνύοντα τὰ φιλειρηνικά καὶ φιλαδελφικά αἰσθήματα αὐτῶν. Οἱ δὲ στρατοὶ τῆς κατοχῆς θέλουσι φροντίσει περὶ τῆς δημοσίου ἀσφαλείας, καὶ ἰδίως τῶν καλινοστουτῶν.

Ἡμεῖς, ὁ ὑπάτος ἀρχιεπίσκοπος Κρήτης, ὅπως καὶ ἐν τῇ κατὰ τὴν ἄφῃξιν Ἡμῶν προκηρῦξι ἐδηλώσαμεν, θέλομεν φροντίσει ὅπως ἡ νήσος διοικηθῇ ἐν δικαιοσύνῃ καὶ ἀμεροληψίᾳ, ἀδικηρίτως φυλῆς καὶ θρησκευήματος. Ὅθεν προσκαλοῦμεν ὑμᾶς, ὅπως παραμείνετε ἐν τῇ πατρῷᾳ νήσῳ ὑμῶν, ἀπολαμβάνοντες ἰσότητος καὶ εὐνομίας.

Εἰδοποιούμεν ἐν τούτοις, ὑμᾶς ὅτι, συμφώνως πρὸς τὰ ἐπικρατοῦντα ἐν παντὶ πεπολιτισμένῳ τόπῳ, εἰσθε ἐλεύθεροι νὰ διακρίνετε ἐν τῇ νήσῳ ἢ νὰ ἀπέλθετε κατὰ ἐούλησιν.

Προτιμῶντες τὸ τελευταῖον, δὲν ἔχετε ἢ νὰ εἰδοποιήσετε τὸν στρατηγὸν ἀρχηγὸν τοῦ οἰκείου ὑμῶν τμήματος, ὅστις ἄνευ ὄρων πρέλει ἐφοδιάσει ὑμᾶς διὰ διαβατηρίων.

Ἐν Χανίοις τῇ 29 Δεκεμβρίου 1898

ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Μετὰ τὴν πρόσκλησιν ταύτην, ἤρχισαν νὰ ἐπιστρέφουν, καίτοι μὲ πολλοὺς δισταγμοὺς, οἱ φυγάδες Τοῦρκοι τοῦ Ἡρακλείου. Ἐπειδὴ ὁμοῦ πάντοτε ἐφοβοῦντο τὰς ἀντεκδικήσεις καὶ ἐπειδὴ πρὸ πάντων ἐθεωροῦσαν βέβαιον, ὅτι θὰ ἐγίνοντο σφαγαὶ Χριστιανῶν εἰς τὴν Σμύρνην καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ὅτι θὰ ἦτο πιθανὸν νὰ ἐξαγριωθοῦν οἱ Κρήτες ἐναντίον των, ἀπεφάσισαν νὰ φύγουν ἀπὸ τὸ Ἡράκλειον καὶ νὰ ἐκπατρισθοῦν.

Εἰς τὴν ἀπόφασιν αὐτὴν κατέληξαν, ὅταν κατὰ Μάρτιον τοῦ 1899 ἀγεκαλύπτοντο κοντὰ εἰς τὸ Ἡράκλειον ἀγνωστὰ συγερά ἐγκλήματα, τὰ ὅποια εἶχαν διαπράξει οἱ μωαμεθανοὶ πρὸ τῆς ἀφίξεως τοῦ πρίγκηπος καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν σφαγῶν τοῦ Ἡρακλείου, τοῦ Αὐγούστου 1898. Χωρικοί, σκάπτοντες εἰς ἓνα κτῆμα, εὐρήμαν ἕξαφνα ἓνα βαθὺν λάκκον, ἐντὸς τοῦ ὁποῦο εἶχαν ἐνταφιασθῆ δεκά πέντε Κρήτες Χριστιανοί. Οἱ ἀνθρωποὶ ἐκεῖνοι εἶχαν ἐξαφανισθῆ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν σφαγῶν καὶ ὑπετάθη ὅτι ἐσφαγήσαν. Ἐν τούτοις, τώρα, ἡ θέσις τῶν πτωμάτων καὶ ἡ ἐνεργηθεῖσα ἀνάκρισις ἔπεισαν ὅτι οἱ εὐρεθέντες εἰς τὸν λάκκον εἶχαν ἐνταφιασθῆ ζωντανοί.

Ἡ ἀποκάλυψις αὐτὴ ἐξήγειρε τοὺς Κρήτας τοῦ Ἡρακλείου, οἱ ὅποιοι μὲ δυσκολίαν συνεχράτησαν τὸ μῖσος τῶν ἐναντίων τῶν Τοῦρκων, διὰ νὰ μὴ φέρουν δυσκολίαν τοῦ πρίγκηπος.

Οἱ Τοῦρκοι ὁμοῦ, πάντοτε φοβούμενοι ὅτι θὰ ἐξεσπούσε τὸ ἡφαίστειον, παραλαμβάνοντες τὰ ὑπάργοντά των, ἤρχισαν νὰ φεύγουν ἀπὸ τὴν Κρήτην καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Κων. πολιν καὶ τὴν Σμύρνην (1).

Ἡ σημαία τῆς αὐτονομίας, ἡ ὁποία ἀνεγνωρισθῆ ἀπὸ τὰς Μεγάλας Δυνάμεις διὰ τὴν Κρήτην, ἱκανοποιῦσε κατὰ τὰ 3)4 τὴν Ἑλλάδα καὶ κατὰ τὸ 1)4 τὴν Τουρκίαν. Ἡ σημαία αὐτὴ ἔγινε ὁμοία πρὸς τὴν ἐλληνικὴν, μὲ λευκὸν σταυρὸν εἰς τὸ μέσον καὶ κυανὰς τὰς τρεῖς γωνίας, ἡ δὲ ἄνω ἀριστερὰ γωνία ἦτο ἐρυθρὰ καὶ εἶχε μικρὸ λευκὸ ἄστρο εἰς τὸ μέσον. Τοῦτο ἐθύμιζε τὰ ἐναπομείναντα ἀσήμαντα δικαιώματα τῆς Τουρκίας ἐπὶ τῆς γῆσου.

Ἀλλ' οἱ Κρήτες, οἱ ὅποιοι ἐδιψοῦσαν νὰ ἰδοῦν τὴν κυανόλευκον εἰς τὸ γησί των, δὲν ἠμποροῦσαν νὰ ἀτεινίσουν τὴν σημαίαν τῆς αὐτονομίας μὲ τὸ μικρὸ κόκκινον τετραγωνάκι καὶ τὸ ἄστρο. Δι' αὐτὸ ὕψωναν εἰς τὰ σπίτια των τὴν ἐλληνικὴν. Ἀλλὰ ἡ διεθνὴς ἀστυνομία τὴν κατεβίβαζεν ἄλλοτε μὲ τὸ καλὸ καὶ ἄλλοτε μὲ τὸ κακὸ.

(1) Χαρακτηριστικὸν εἶνε τὸ γεγονός ὅτι ὁ κ. Βενιζέλος, κατὰ τὸ εἰς Ἀγκυραν ταξίδιον τοῦ Μαΐου 1930, εὐρέθη ἐνώπιον Τοῦρκων δημοσιογράφων καὶ Τοῦρκων προκρίτων, τοὺς ὁποίους ἐγνώριζεν εἰς τὰ Χανιά καὶ εἰς τὸ Ἡράκλειον ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκεῖνης. Ὁ κ. Βενιζέλος δὲν ἐδυσκολεύθη ν' ἀναγνωρίσῃ ὅλους τοὺς παλαιοὺς ἐκεῖνοὺς συμπολίτας του. Ἡρώτης μάλιστα ἓνα ἐξ αὐτῶν: «Τί γίνεται ὁ Μουσταφὰ Νουνάκις;» ἀληθοφανεῖς δὲ ὅτι ἡ οἰκογένειά του δυστυχεῖ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὑπέγραψεν ἀμέσως τρεῖς διακοσίων λιρῶν χάριν τῆς δυστυχοῦσης οἰκογενείας. Καὶ κατὰ τὴν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως διέλευσιν του τοῦ Μαΐου 1930 ὁ κ. Βενιζέλος ἐδέχθη πολλοὺς Τουρκοκρήτες, τοὺς ὁποίους ἐνθυμήθη. Μεταξὺ αὐτῶν εἶνε καὶ ὁ Τοῦρκος καθηγητὴς ἢ Ἑλληνικῆς Ἱστορίας ἐν τῷ ταυτικῷ Πανεπιστημίῳ Φατῆλ βέης Ρουκουνάκις.

Ἄλλὰ μὲ τὴν ἰδίαν μέθοδον καὶ οἱ Κρήτες προσεπάθησαν νὰ ἐπιβά-
λουν τὴν κυανόλευκον. Καὶ ἐν πρώτοις ἔκαμαν ἔντονα διαδήματα πρὸς
τὸν πρίγκηπα Γεώργιον καὶ ἐπέτυχαν νὰ καταβασθῇ ἡ τουρκικὴ ση-
μαία ἀπὸ τὴν νηίδα τῆς Σούδας, ὅπου ἐκυμιάτιζε, διὰ νὰ ἐνθυμίξῃ τὴν
σκιώδη ἐξουσίαν τοῦ Σουλτάνου, καὶ νὰ μεταφερθῇ εἰς τὴν νηίδα τῆς
Γραμβούσης, εἰς ἓνα μέρος ὅπου δὲν τὴν ἐθλεπεν ἀνθρώπου μάτι καὶ ὅ-
που μόνον γλάροι ἐπερνοῦσαν.

Ἦτο καὶ τοῦτο μία ἀκόμη νίκη τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ, ποὺ ἐδιάζετο...

Χαρακτηριστικῆ τῶν αἰσθημάτων, μὲ τὰ ὁποῖα ὑπεδέχθη ὁ λαὸς τῆς
Κρήτης τὸν πρίγκηπα Γεώργιον, εἶνε καὶ ἡ κατωτέρω ὁμολογιατικὴ
ἀνταπόκρισις ἐκ Ρεθύμνου πρὸς ἐφημερίδα τῶν Χανίων. Ὁ πρίγκηψ, ὄ-
ταν ἐγκατεστάθῃ εἰς τὴν Χαλέπαν, ἀπεφάσισε νὰ κόμῃ περιοδείαν εἰς
ὅλην τὴν νῆσον καὶ πρῶτον ἐπεσκέφθη τὸ Ρέθυμνον (10 Ἰανουαρίου
1899).

Παραδέτομεν—διότι καὶ ἀπὸ ἀπόψεως ὕψους ἀκόμη εἶνε πολὺ ἐν-
διαφέρουσα—τὴν περὶ ἧς πρόκειται ἀνταπόκρισιν:

«Πολλὰ ἐπεισόδια προεκάλεσεν ὁ καταλαβὼν τὸν κόσμον ἐνθουσια-
σμός κατὰ τὴν διαμοσὴν τοῦ πρίγκηπος ἐνταῦθα, πλεῖστα δ' ἐρρήθησαν
ἐπικαιρότατα διὰ στίχων ἢ καταλογάδων, ὧν τινα ἐπιστέλλω ὑμῖν σή-
μερον.

—Τὴν παραμονὴν τῆς ἀφίξεως τοῦ πρίγκηπος καὶ τοῦ προγράμμα-
τος τῶν πρὸς τιμὴν αὐτοῦ παραστάσεων, καταρτιζομένου, ἀπεκλείοντο
ποῦ ἀκρατηρίου οἱ ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν, καθόσον οἱ συντάξαντες τὸ πρό-
γραμμα ἐπέβαλον ὅπως οἱ προσερχόμενοι εἰς τὰς παραστάσεις ἦσαν
gantés καὶ en noir. Ἄμ' ὡς ἐγνώσθη τοῦτο, ἐδημιουργήθη τοσοῦτος
θόρυθος παρὰ τῶν Κρητῶν ἐπαρχιωτῶν, οἵτινες δὲν ἐγνοοῦν ν' ἀποβά-
λουν τὴν βράκαν των διὰ νὰ φορέσουν noir καὶ γάντια, ὥστε ἐν τέλει
ἀπηλείφθη ἡ τοιαύτη διάταξις.

—Ἐκ τοῦ φανοῦ ἐρρίφθη ἡ τελευταία ἡμισέληνος τὴν παραμονὴν τῆς
ἀφίξεως. Χανοῦμ δέ τις, μαθούσα τοῦτο, ἀνεφώνησε μετὰ λυγμῶν: «Για-
ραμπή, μὴν τὸ βαστάξῃ!»

—Ὅτε ὁ «Ἀλέξανδρος ὁ Α'» ἔρριφεν ἀγκυραν, χωρικός τις ἐκ
τοῦ ἐνθουσιασμοῦ τοῦ ἐρρίφθη εἰς τὴν θάλασσαν, ὑποβλήθει εἰς ἀνού-
σιον λουτρόν ἐκ χαρᾶς.

—Εἰς τὸ Διοικητήριον ἀνυψώθη ἡ σημαία τῆς αὐτονομίας, ἅμα τῇ
ἰαφίξει τοῦ πρίγκηπος εἰς τὴν πλατεῖαν, ὅπου ἐγένετο ἡ ἐπιθεώρησις τοῦ
ρωσικοῦ στρατοῦ. Συνέπεσε δὲ νὰ σχισθῇ τὸ ἐρυθρὸν τετράγωνον, ὅπου
εἶνε ὁ ἀστὴρ. Χωρικός δέ τις, ἰδὼν τοῦτο, ἀνεφώνησεν: «Ὁ Θεὸς νὰ
βῶσῃ, οὐλο τὸ τετράγωνο νὰ σχιστῇ γρήγορα καὶ νὰ γενῆ σάν ἀλλα».

—Οἱ ἐκ Χανίων εὐρεθέντες εἰς τὴν πόλιν μας ὁμολόγησαν ὅτι
ἀσυγχρίτως ὑπερτέρα ὑπῆρξεν ἐνταῦθα ἡ ὑποδοχὴ. Τὸ αὐτὸ ὁμολόγησε
καὶ ὁ φιλόκροτος Μπάουσερ, τὸν ὅποιον μάλιστα δις ἀνεφώνησε τὸ πλῆ-
θος ἐν τῇ ἀγορᾷ, διὰ τὸ ὅποιον καὶ ἐτι μᾶλλον κατεγοητεύθη.

—Ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ Ναῷ ἐδωρήθη τῷ πρίγκηπι μικροτάτη εἰ-
κὼν ἐκ ξύλου σκαλιστῆ, παριστώσα τοὺς Ἁγίους Πάγκτας, τὴν ὁποίαν ἐ

γλυφεν ὁ ἀδελφὸς τοῦ πρώην Ρεθύμνης Μεθόδιος, Σαπανήσας, ὡς λέγε-
ται, ὑπὲρ τὰ 10 ἔτη.

— Ἐνεκα τῆς ἐπικρατοῦσης εὐδίας κατὰ τὸ τρίημερον τῶν ἑορτῶν,
ὁ κόσμος ἔλεγεν ὅτι καὶ ὁ Θεὸς γελᾷ καὶ χαίρεται.

— Ἐν τῷ Τζαμίῳ εἶχεν ἐπιστροφῇ τάπης ἀξίας 20 λιρῶν. Ὅτε δὲ
ἐγένετο παρατήρησις ὅτι εἶνε κρῖμα νὰ κηλιδωθῇ, εἶπεν ὁ Κλαψάρης:
«Κ' ἔντα μεγαλύτερη τιμὴ θέλει, παρά νὰ πατηθῇ ἀπὸ τὰ πόδια τοῦ
πρίντοπιά μας;»

— Ὅτε ἀπήγγειλε τὴν προσλαλιὰν ὁ πρίγκηψ, ἠκούσθη χωρικός τις
ἀναφωνήσας: «Μέ καλὸ καὶ τὸ Μπαμπά σου!»

— Οἱ Τούρκοι κατεργασθῆσαν, διότι εὐθύς μετὰ τὴν ἐκκλησίαν ἐπε-
σκέφθη τὸ τζαμί ὁ πρίγκηψ, ἐνῶ ἐν Χανίοις, μετὰ τρεῖς μόλις ἡμέρας
ἐπῆγε. Γαυριῶντες δὲ ἤκουσαν παρὰ τοῦ Χιοστάκ, ὅτι, θιότι ἐφάνησαν
ἀνώτεροι τῶν λοιπῶν τῆς Κρήτης Τούρκων, ἐτίμησεν αὐτοὺς ὁ Γεώρ-
γιος ἐξαιρέτως.

— Ἐξῶθεν τῶν περιβολίων, προσηγέθη τῷ Γεωργίῳ ὑπὸ παιδὸς
μικρὸν πτηνόν, ὑπερ ἐπίτηδες ἴσως ἀφῆκε νὰ φύγη. Τότε ἐτοιμώτατα
προσέθηκεν ὁ παῖς: «Ἐταῖδά, ὕψηλότατε, ἔφυγε καὶ ἡ Κρήτη ἀπὸ τοῦ
Σουλτάνου τὰ χέρια!»

— Εἰς τοὺς χορούς, ὅθεν διήρχετο ὁ Γεώργιος, ἤδοντο ἐκ τῶν διστί-
χων, ἅτινα ἄδονται συνήθως, ὅταν σκολίζεται ὁ γαμβρὸς καὶ ἡ νύμφη εἰς
τοὺς γάμους καὶ γίνεται ἡ παστάς, ἅτινα διὰ τοῦτο λέγονται καὶ π-
α-σ-τ-ι-κ-ά. Τοιοῦτον διστεχον ἀπηγγέθη τῷ Γεωργίῳ:

Ἡ μάνα σου σ' ἐγέννησε
χρυσᾶ σαν τὰ σκαμιά της,
μαλαματένιοι οἱ πόνοι της,
κι' ἀγγέλοι τὰ παιδιὰ της.

— Ἐν τῷ κοιμητηρίῳ τοῦ Ἀρκαδίου, ἡ τελετὴ ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Ἡ-
γουμένου Μαναρῆ, ἀπαγγελαντος συγκινητικωτάτην εὐχὴν, ἐξ ἧς ὁ
πρίγκηψ, ἐξερχόμενος τοῦ Μύλου, ἔκλαιε.

— Πολὺν ζῆλον δεικνύει ἡ ἀστυνομία μας, νὰ τιμωρήσῃ τοὺς φέρον-
τας ἐλληνικὰς σημαίας, τὴν ἡμέραν τῆς ἐπανόδου τοῦ πρίγκηπος ἐξ Ἀρ-
καδίου. Ἀλλὰ, τότε, πρέπει νὰ τιμωρηθῇ σύμπασα ἡ πόλις.

— Ἐν τῶν ἀπειρῶν διστίχων, ἅτινα ἤδοντο κατὰ τὰς ἑορτάς, κατα-
γυρίζω τὰ ἑξῆς, ἅτινα κατὰ τὸ πλεῖστον πειράζουσι τοὺς Τούρκους, οὐχὶ
ἐκ προθέσεως βεβαίως, διότι ὁ λαὸς μόνον εἰς τὸ νὰ ἐμυθλώσῃ τὴν χαρὰν
αὐτοῦ ἀποδέλει, οὐχὶ δ' εἰς τὸ νὰ πειράξῃ.

Σήμερον ἔπου στὰ δέντρα φιλ' ἡ κορφή τῆ ρίζα,
Κι' εἶδαν κ' ἐμᾶς τὰ μάτια μας πρᾶμμα πού δὲν ἐρπίζαν,
Μὴ μ' ἀποθάνῃ ὁ Θεὸς, μὴ μὲ σκεπάζῃ κῆμα
Παρά νὰ δῶ στὸ Ρέθυμνο ἑλληνικὸ στρατῶνα.

Σήμερον εἶνε οἱ χαρὲς, σήμερο καὶ τὰ πλεῖστα
Μέρα δὲν ἐξημέρωσε στὸν κόσμῳ σὰν ἐτούτη,
χαίραστε, νέοι, χαίραστε, τεύτεσ τις ἑβδομάδες,
Μά, πῆγαν εἰς τὸ διάολο οἱ γιανιτακραγάδες.

Ἦρθεν ὁ Γεώργιος, τὸ χάσιμό μας νοῦρι,
Κι' ἀπέμενε καὶ τῶν Τουρκῶν ἡ φασκελὴ στὴ μούρη.
Τοῦτος ὁ κόσμος ποὺ θωρεῖς δὲν εἶνε μπλεῖθ δικός μας,
Μουδὲ στὴν Κόκκινη Μηλιά δὲν εἶνε ὁ στεκός μας.

— Ἐν Περιβολαῖς ἔλεγε Χριστιανὸς εἰς Τούρκον γὰ εἶπε «Ζήτω», ἔ-
κείνου δ' ἀπαντήσαντος ὅτι δὲν γνωρίζει, ὁ Χριστιανὸς τῷ εἶπε: «Νὰ μά-
θῃς, ἀγᾶ μου, σιγά-σιγά».

— Ἄλλος Χριστιανὸς ἐν Μειδονίῳ ἀπώθησε Τούρκον διὰ γὰ διέληθ, ἔ-
πειθὴ θεὸς ὁ Τούρκος θυμωθεὶς τὸν ὕβρισε, εἶπεν οὗτος: «Χιλιάδες χρό-
νους ἀμπώθησε σεῖς. Τώρα θ' ἀμπώθουμε κι' ἐμεῖς!».

— Οἱ Ρεθύμνιοι παρὰ τὴν σημαίαν τῆς αὐτονομίας προσέδεδον τὴν
ἑλληνικὴν καὶ κάτωθι αὐτῆς τὴν ρωσικὴν. Εἶπε δέ τις ἐκ τοῦ πλήθους,
ἀποτεινόμενος πρὸς τὴν ρωσικὴν σημαίαν: «Ἀπῆς μᾶς ἔκανες τὸν ἀρ-
ραβῶνα κάμε μας ἐδᾶ καὶ τὴ βλόγα!».

.....

Μετὰ τὸ Ρεθύμνον, ὁ πρίγκηψ ἐπεσκέφθη τὸ Ἡράκλειον. Τοῦ ἔγινε
κ' ἐκεῖ ἐξ ἴσου θερμὴ ὑποδοχή. Οἱ Ἡρακλιώται ἔκαμαν ἔρανον καὶ ἡ-
γόρασαν ἀπὸ τὴν Σύρον ἕξ χιλιάδες χάρτινα ἐνετικὰ φαναράκια, μὲ τὰ
ὅποια ἐφωταγίωγῃσαν τὴν πόλιν τῶν χάριν τοῦ ἡγεμόνος.

Πρὸ τῆς ἀφίξεως τοῦ πρίγκηπος, οἱ ναυαρχοὶ τῶν Δυνάμειν εἶχαν
διατάξει ἐπανειλημμένως τὴν παράδοσιν τῶν ὅπλων τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ.
Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς Κρήτας, εἰς ἐνθεῖξιν ὑπακοῆς καὶ μετριοπαθείας, τὰ
εἶχαν παραδόσει. Ἐν τούτοις, ἕνα χωριουδάκι, ἀσήμαντον, κρυμμένον
μέσα εἰς μίαν φάραγγα τῶν Λευκῶν Ὀρέων, ἤρνειτο γὰ παραδόσῃ τὰ
ὅπλα του. Τὸ χωριουδάκι αὐτὸ ἦταν τὸ Θερίσο.

Ὁ πρίγκηψ, ὁ ὅποιος ἐπληροφορήθη ὅτι οἱ Θερισίανοι, μόνοι αὐτοί,
ἔδυστροποῦσαν γὰ παραδώσουν τὰ ὅπλα τους εἰς τὰς προστατίδας Δυνά-
μεις, ἐκάλεσε τὸν ἀρχηγὸν τους ἱατρὸν Πέτρον Φανδραΐδην καὶ τοῦ συνέ-
στησε τὴν παράδοσιν τῶν ὅπλων. Κατόπιν τοῦ διαδήματος αὐτοῦ, ἔκατὸν
Θερισίανοι, μαζί μὲ τὸν ἀρχηγὸν τους, κατήλθον πάγοπλοι ἀπὸ τὸ χω-
ριουδάκι τους καὶ ἐνώπιον τοῦ ἡγεμόνος καὶ τοῦ Ἰταλοῦ προξένου πα-
ρέδωσαν τὰ ὅπλα τους, μὲ τὰ ὅποια ἐπὶ τόσα χρόνια ἡγωνίζοντο.

Οἱ κάτοικοι τοῦ Θερίσου δὲν ἤθελαν γὰ παρακούσουν εἰς τὸν ἡγε-
μόνα των...

Τὴν 29 Ἰανουαρίου 1899, πενήντα δηλαδὴ ἡμέρας μετὰ τὴν ἀφίξιν
τοῦ Γεωργίου εἰς τὴν Κρήτην, τὰ Χανιά ἐδέχοντο μίαν ἀπρόσπτον ἐπί-
σκεψιν. Ὁ πρίγκηψ Νικόλαος, ἀδελφὸς τοῦ ὑπάτου ἀρμοστοῦ, ἐπιβαίνων
τοῦ ἀτμοπλοίου «Θεσσαλία», ἤρξατο καὶ αὐτὸς εἰς τὴν Κρήτην Ἰνκόννιτο.
Ἰσόλις ὁ κόσμος ἐπληροφορήθη τὴν ἀφίξιν του, κατέκλυσε τὴν παραλίαν
καὶ τὸν ἐξητῶκραύγασε, προσθέτων τὴν αἰωνίαν ἐπιφθόν, τὴν ὅποιαν ἐ-
ταναλάμβανε καὶ εἰς κάθε ἐμφάνισιν τοῦ ὑπάτου ἀρμοστοῦ:

—Καὶ τὸν μπαμπᾶ σου γὰ ἰδοῦμε μὲ τὸ καλὸ!

Ὁ Νικόλαος ἀπεβιδιάσθη εἰς τὴν γῆσον, καὶ τὸν ὑπεδέχθη εἰς τὴν ἀποβάθραν ὁ Γεώργιος. Ἐπῆγαν μαζὶ εἰς τὸ Διοικητήριον καὶ ἀπ' ἐκεῖ εἰς τὸ ἐνδιαίτημα τοῦ ὑπάτου ἀρμοστοῦ, εἰς τὴν Χαλέπαν.

Ὁ Νικόλαος ἔμειγεν εἰς τὴν Κρήτην περισσότερον ἀπὸ ἓνα μῆνα.

Πρὶν κατέλθῃ ὁ πρίγκιψ εἰς τὴν Κρήτην, ἡ κατάστασις τῆς γῆσου, ἀπὸ ἀπόψεως διοικητικῆς καὶ δικαστικῆς εἶχε περιέλθει εἰς σημεῖον ἀξιοθρήνητον. Τὴν δικαιοσύνην ἀπέναμον ἕξοσι δικασταί, ὑπήκοοι τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, οἱ ὅποιοι διὰ τὰ ἀποστέλλονται εἰς τὴν Κρήτην, δὲν ἦσαν βέβαια ἐξαιρετικῆς ποιότητος δικασταί. Ἀλλὰ πλὴν τῶν δικαστῶν, σπουδαῖον ρόλον ἐπαίξαν εἰς τὴν ἀπονομὴν τοῦ δικαίου καὶ οἱ διερμηνεῖς τῶν δικαστηρίων, διὰ τῶν ὁποίων οἱ διάδικοι ἐξέφεταν ἐνώπιον τῶν πολιτικῶν δικαστηρίων, προφορικῶς συνήθως, τὰ δικαιώματά των καὶ τὰς ἀξιώσεις των, ἡ ὑπερησπίζαν τοὺς ἑαυτοὺς των, κατηγορούμενοι ἐνώπιον τῶν ποινικῶν δικαστηρίων.

Οἱ διερμηνεῖς ἐξηγοράζοντο ἀντὶ ἐλαχίστων χρημάτων καὶ ἐνώπιον τῶν δικαστηρίων, διέστρεφαν κατὰ τοιοῦτον τρόπον καὶ τὰς καταθέσεις τῶν μαρτύρων καὶ τὰς ἀπολογίας τῶν κατηγορουμένων καὶ τῶν διαδίκων ἐν γένει τὰς ἀπόψεις, ὥστε συνέθη πολλὰς φορές ἰσχυρταί ζητοῦντες τὴν ἀπονομὴν δικαιοσύνης καὶ τὴν ἐπανόρθωσιν προσγενομένου ἀξιοποιοῦ ἀδικήματος, γὰρ συλλαμβάνονται ἀμέσως ἐντὸς τοῦ Δικαστηρίου καὶ γὰρ ὁδηγοῦνται εἰς τὰς φυλακάς, οἱ δὲ κατηγορούμενοι κακοῦργοι ἀπαλλάσσονται μετὰ τιμῶν.

Ἐνώπιον τῆς καταστάσεως αὐτῆς οἱ Κρήτες ἤξιώσαν τὴν ταχύτεραν κατάργησιν τοῦ κακοῦ καθεστώτος καὶ τὴν δικαστικὴν ὀργάνωσιν τῆς χώρας.

Κατόπιν ὑποδείξεως τῶν μελῶν τοῦ «Ἐκτελεστικοῦ», ὁ πρίγκιψ διέλυσε τὸ «Ἐκτελεστικόν» καὶ κατήρτισε δεκαμελὴ νομοπαρασκευαστικὴν ἐπιτροπὴν, ἡ ὁποία θὰ ἀνελάμβανε τὴν διοικητικὴν καὶ δικαστικὴν ὀργάνωσιν τῆς γῆσου. Εἰς τὴν ἐπιτροπὴν μετέσχον 12 Χριστιανοὶ καὶ 4 Μουσουλμᾶνοι. Οἱ Χριστιανοὶ ἦσαν οἱ: Σφακιανάκης, Βενιζέλος, Δαμαλάκης, Κουνδουρος, Ζαχαράκης, Κασιζήδης, Φρωτζεσάκης, Ψυχάκης, Φωτάκης, Σανθουδίδης, Φούρης καὶ Πολυγεώργης. Οἱ Μουσουλμᾶνοι: Μεχμέτ, Πατεινάκης, Νεσῆμ Φαρφαυράκης, Βεϊσάκης καὶ Σκυλιανάκης.

Εἰς τὴν ἐπιτροπὴν αὐτὴν ὁ πρίγκιψ ἀνέθεσε καὶ τὸν καταρτισμὸν σχεδίου τοῦ Συντάγματος τῆς Κρητικῆς Πολιτείας. Συγκαλέσας δὲ τὰ μέλη τῆς ἐπιτροπῆς εἰς ἐπίσημον συνεδρίασιν, ἔκαμε πρὸς αὐτὰ τὴν ἐξῆς προσφώνησιν, ἐπέχουσαν καὶ θέσιν διαγγέλλουσαν πρὸς τὸν λαόν:

«Κύριοι. Συμφώνως τῇ ἐπιθυμίᾳ τῶν τεσσάρων πρεσβυτέρων Δυνάμεων, ὅπως φροντίσω περὶ ἰδρύσεως Κυβερνήσεως αὐτονόμου, ἥτις ἐξ ἴσου ν' ἀσφαλίσῃ τὰ τε πρόσωπα καὶ τὰς περιουσίας καθὼς καὶ τὴν ἐλευθέραν ἐξασφάλισιν πάντων τῶν θρησκευμάτων, δώρισα ἐπιτρο

Οἱ ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τοῦ κινήματος τοῦ Θερίσου Κωστής Μάνες
καὶ Νικ. Πιστολάκης

πείαν, ἀποτελουμένην ἐξ ὑμῶν, κύριοι, εἰς ἃς ἀναθετα τὴν ἐκπόνησιν τοῦ σχεδίου τοῦ Πολιτεύματος, τῇ συνεννεήσει μεθ' ὑμῶν, ὅπως εἰσαχθῆ κατόπιν πρὸς συζητήσιν καὶ ἐπιψήφισιν ἐνώπιον τῆς πρὸς τοῦτο

συγκληθησασμένης Συνελεύσεως, ἐν ἧ δ' ἀντιπροσωπεύονται ἅπαντα τὰ στεῖχηα τοῦ Κρητικοῦ πληθυσμοῦ.

»Κύριε! Μεγάλη εἶνε ἡ σημασία καὶ ἡ εὐθύνη τοῦ ἔργου, τὸ ὅποιον ἀναθέτω ὑμῖν, καθόσον ἡ τύχη καὶ τὸ μέλλον τῆς πατρίδος νῦν ἀπὸ ὑμῶν ἐξαρτᾶται.

»Ἐπικαλοῦμαι τὰ πατριωτικὰ αἰσθήματα καὶ τὰς ἐπιθυμίας τοῦ ἠρωϊκοῦ καὶ τοῦ ἐπὶ τέσσα ἔτη ταλαιπωρηθέντος λαοῦ, καταβάλητε πᾶσαν προσπάθειαν, καὶ λησμονοῦντες πᾶν προσωπικὸν συμφέρον, ἐργασθῆτε ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ συμφέροντος τῆς ἠρωϊκῆς καὶ ἀγαπητῆς ἡμῶν Κρήτης. Εἶθε ὁ Θεὸς νὰ εὐλογήσῃ καὶ ἐμπνεύσῃ ὑμᾶς εἰς τὴν ἐπιτέλειαν τοῦ πρὸς τὴν πατρίδα καθήκοντος.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ»

Πρὸς τὴν ἐπιτροπὴν ὁ Γεώργιος ἐδήλωσε κατόπιν, ὅτι μέχρι τοῦ ὀριστικοῦ καταρτισμοῦ τοῦ σχεδίου τοῦ νέου Πολιτεύματος, κρατεῖ αὐτὸς τὴν ὅλην ἐξουσίαν τῆς διοικήσεως τῆς νήσου.

Εἰς τὰς ἰδιαιτέρας τῆς συνομιλίας πρὸς τὰ μέλη τῆς ἐπὶ τοῦ Συντάγματος ἐπιτροπῆς, ὁ πρίγκηψ ἐξέφρασε τὴν γνώμην ὅτι θὰ ἔπρεπε διὰ τοῦ καταστατικοῦ χάρτου, ὄχι μόνον νὰ γίνεταί διάκρισις τῶν ἐξουσιῶν, κατὰ τὸ πρότυπον τοῦ Ἑλληνικοῦ Συντάγματος τοῦ 64, ἀλλὰ νὰ δοθῶν εἰς τὸν ἡγεμόνα ὅσον τὸ δυνατόν περισσότεραι ἐξουσίαι, ὥστε νὰ ἴκωται αὐτὸς, ἐν δεδομένη στιγμή, νὰ κυβερνᾷ εὐχερέστερον, μόνος, τὴν νήσον, λόγῳ τῶν ἐξαιρετικῶν συνθηκῶν, ὑπὸ τὰς ὁποίας διατελεῖ ἡ Κρήτη καὶ λόγῳ τῶν ἐλαχίστων ἐγγυήσεων, τὰς ὁποίας θὰ παρεῖχεν, εἰδικῶς διὰ τὴν Κρήτην, ὁ ἀπόλυτος κοινουβουλευτισμός. Ἐπίσης ὁ πρίγκηψ ἐζήτησεν ὅπως εἰς τὸ Σύνταγμα περιληφθῆ διάταξις, κατὰ τὴν ὁποίαν αὐτὸς ἔχει δικαίωμα ΝΑ ΔΙΟΡΙΖῆ Εἰς τὴν ΒΟΥΛΗΝ ΔΕΚΑ ΒΟΥΛΕΥΤΑΣ ΤΗΣ ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗΣ ΤΟΥ.

Κατὰ μίαν ἀπὸ τὰς συνομιλίας ταύτας ὁ πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς Γ. Σφακιανάκης ἐξέφρασε τὰς ἀντιρρήσεις του πρὸς τὸν Γεώργιον, διὰ τὸν τρόπον, κατὰ τὸν ὅποιον αὐτὸς ἐνόμιζεν ὅτι θὰ ἴκωται νὰ κυβερνήσῃ τὴν νήσον, ὑπέδειξε δὲ μ' εὐλάβειαν ὅτι θὰ ἦτο ἴσως παρακινδυνευμένον νὰ μεταπέσουν οἱ Κρήτες εἰς καθεστὼς μοναρχικὸν ἀντὶ τοῦ ἐλευθέρου πολιτεύματος, διὰ τὸ ὅποιον ἐπὶ ἔτη ἠγωνίζοντο.

Ὁ Γεώργιος ἀντέτεινε καὶ ἐζήτησε νὰ ἐκτελεσθῆ ἡ θέλησις του.

Ὁ Σφακιανάκης ἔφυγεν ἀπογοητευμένος μετὰ τὴν καθημερινὴν καὶ προοῦσαν ἀποκάλυψιν τῶν βλέψεων καὶ τῶν σχεδίων τοῦ ἡγεμόνος. Ἄλλὰ, καὶ πάλιν, δὲν εἶπεν εἰς κανένα τίποτα.

Δ'.

Τὸ Κρητικὸν Σύνταγμα

Ὁ Βενιζέλος, ἀναλαβὼν τὸν καταρτισμὸν τοῦ Συνταγματικοῦ χάρτου τῆς Κρητικῆς Πολιτείας, κατόρθωσε νὰ τὸν συντάξῃ ἐντὸς μηνὸς καὶ νὰ

τὸν ὑποβάλλη ἀμέσως πρὸς ἔγκρισιν εἰς τὰ ἄλλα μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς. Τὸ σχέδιον τοῦ Κρητικοῦ Συντάγματος ἐδόθη εἰς τὴν δημοσιότητα τὴν 3ην Φεβρουαρίου 1899. Τοῦτο ἀποτελεῖται ἐξ 108 ἀρθρῶν, διηρημένων εἰς 9 κεφάλαια.

Εἰς τὰ 9 ταῦτα κεφάλαια καθωρρίζοντο τὰ τῆς Κρητικῆς Πολιτείας, τῆς κρητικῆς ἰθαγενείας, ἀνεκηρύσσεται ἢ ἐλευθέρῃ ἀσκήσει παντὸς θρησκείας, ἀνεγνωρίζετο ἢ ἑλληνικῇ ὡς ἐπίσημος γλῶσσα, ἀπηγορεύετο ἢ προσηλυτισμός, καθιεροῦτο τὸ ἀπαραβίαστον τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας, ἐπίθεται δὲ καὶ θεμελιώδεις διατάξεις περὶ τῆς ἐλευθερίας τοῦ Τύπου, διεγράφοντο τὰ δικαιώματα τοῦ πρίγκηπος καὶ καθωρρίζετο ἢ ἡγεμονικῇ χορηγία εἰς 200,000 δραχμὰς χρυσᾶς.

Ἡ Βουλὴ ἀποτελεῖται ἐκ μελῶν αἰρετῶν, ἐκλεγομένων διὰ ψηφοδελτίων παρὰ τοῦ λαοῦ, ἐν ΔΕΚΑ ΠΡΟΣΘΕΤΩΝ ΜΕΛΩΝ, ΔΙΟΡΙΖΟΜΕΝΩΝ ΠΑΡΑ ΤΟΥ ΗΓΕΜΟΝΟΣ, καὶ ἐκ μελῶν αὐτοδικαίως μετεχόντων αὐτῆς, τῶν ΣΥΜΒΟΥΛΩΝ ΤΟΥ ΗΓΕΜΟΝΟΣ, ἀλλὰ μὴ ἐχόντων δικαίωμα ψήφου.

Ἡ Δικαιοσύνη δ' ἀπενέμετο ἐν ὀνόματι τοῦ ἡγεμόνος ὑπὸ δικαστῶν, διοριστέων ὑπὸ τοῦτου, συμφώνως πρὸς τὸν δικαστικὸν ὀργανισμόν, ὅστις θὰ ἐθέσειεν τὴν σύστασιν συμβουλίου τῆς Δικαιοσύνης, μετὰ τὴν σύστασιν τοῦ ὁποίου οὐδεὶς δικαστῆς ἢ εἰσαγγελεὺς διορίζεται ἀνευ προτάσεως, οὐδὲ μετατίθεται ἀνευ γνωμοδοτήσεως, οὐδὲ παύεται προσωρινῶς ἢ διαρκῶς ἀνευ ἀποφάσεως τοῦ Συμβουλίου τοῦτου.

Εἰς τὸ τελευταῖον κεφάλαιον ἐθεσπίζοντο μεταβατικαὶ διατάξεις, καθ' ἃς ΕΠΙ ΔΙΕΤΙΑΝ ΠΑΣΑ Η ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΗ ΕΞΟΥΣΙΑ ΑΝΑΤΙΘΕΤΑΙ ΕΙΣ ΤΟΝ ΗΓΕΜΟΝΑ, ὅστις, ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ Συντάγματος, θέλει καταρτίσει καὶ θέσει εἰς ἐφαρμογὴν πάντας τοὺς ἀναγκαίους ἰδιοικητικούς, δικαστικούς, οἰκονομικούς καὶ στρατιωτικούς νόμους, ὡς καὶ πάντα ἄλλον νόμον, χρήσιμον εἰς τὴν λειτουργίαν τοῦ αὐτονομίου πολιτεύματος.

Ὁ Ἐλευθ. Βενιζέλος, ὁ ὁποῖος κατήρτισε τὸ Σύνταγμα, παρένεθεσά καὶ δύο διατάξεις, αἱ ὁποῖαι, ἀν διέφευγαν τὴν προσοχὴν τῶν Μεγάλων Δυναμῶν, εἰς τὰς ὁποίας θὰ ὑπεβάλλετο τὸ Σύνταγμα πρὸς ἔγκρισιν καὶ περιελαμβάνοντο εἰς τὸ τελικὸν κείμενον τοῦ Συντάγματος, θὰ εἶχαν συμτομώτατα ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἔνωσιν τῆς Κρήτης μετὰ τὴν Ἑλλάδα. Αἱ διατάξεις ἦσαν τῶν ἀρθρῶν 38 καὶ 39 καὶ εἶχαν ὡς ἑξῆς:

Ἄρθρον 38.— Καθ' ἣν περίπτωσιν τὸ ἡγεμονικὸν ἀξίωμα μείνη ἀνευ κατόχου, τὴν ἡγεμονικὴν ἐξουσίαν ἀσκεῖ τὸ Συμβούλιον τοῦ ἡγεμόνος, ἐν ὀνόματι τοῦ λαοῦ καὶ ὑπὸ ἰδίαν εὐθύνην, συγκαλεῖ δὲ ἐντὸς δύο μηνῶν τὸ βραδύτερον τὴν Συνέλευσιν, ὅπως αὕτη ἀποφασίσῃ περὶ τοῦ προσώπου τοῦ ἡγεμόνος καὶ περὶ τῆς ἀναθεωρήσεως τῶν διατάξεων τοῦ Συντάγματος, ἔσαι ἠθέλον κριθῆ ἀναθεωρητέαι, ἔνεκα τῆς μεταβολῆς ταύτης.

Ἄρθρον 39.— Πᾶσα ἀπόφασις τῆς Συνελεύσεως, ἀφορῶσα τὸ πρόσωπον τοῦ ἡγεμόνος, λαμβάνεται διὰ πλειοψηφίας τῶν δύο τρίτων καὶ διὰ φανεράς ψηφοφορίας.

Ἄν τελικῶς ἐγένοντο ἀποδεκτὰ τὰ δύο ταῦτα ἀρθρα, δὲν θὰ ἦτο δύσ-

κολον, εἰς πρώτην εὐκαιρίαν, νὰ συνέλθῃ ἡ Συνέλευσις καὶ νὰ ἐκλέξῃ ἡγεμόνα τῆς τῶν Βασιλέα τῶν Ἑλλήνων. Ἄλλ' ἀτυχῶς, ἡ ἐν Ρώμῃ Διάσκεψις τῶν Πρεσβευτῶν τῶν Δυνάμεων, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπεβλήθη πρὸς ἔγκρισιν τὸ σχέδιον, διεγόρευε τὰς διατάξεις ταύτας.

Εἰς τὰς 24 Ἰανουαρίου 1899 ἔγιναν εἰς ὅλην τὴν χώραν ἐκλογαὶ Ἐθνικῆς Συνελεύσεως, ἡ ὁποία θὰ ἐψήφισε τὸ Σύνταγμα. Ἐξελέγησαν 138 Χριστιανοὶ βουλευταὶ καὶ 50 Μουσουλμᾶνοι. Κατὰ τὰς ἐκλογὰς αὐτὰς ὁ Βενιζέλος ἔλαβε τὴν πλειψηφίαν.

Ἡ Ἐθνικὴ τῶν Κρητῶν Συνέλευσις συνήλθε τὴν 10ην π. μ. ὥραν τῆς 8ης Φεβρουαρίου 1899 εἰς τὸ ἐπὶ τούτῳ διασκευασθὲν ὄκνημα τοῦ Δημοτικοῦ Κήπου τῶν Χανίων.

Τὴν ἔδραν τοῦ Προέδρου κατέλαβεν ὁ γηραιότερος τῶν πληρεξουσίων, ὁ Ἀναγνώστης Πογονῆς, ὑπεροχδοσημογούτης γέρον, ἀρχηγὸς καὶ πληρεξούσιος Ἀποκορώνου.

Ὁ ἡγεμὼν προσήλθε συνοδευόμενος ἀπὸ τὸν ἀδελφόν του πρίγκηπα Νικόλαον, τὸν ἰδιαίτερον γραμματέα του Παπαδιαμαντόπουλον καὶ τοὺς ὑπασπιστὰς του Καρβούνην καὶ Λεμπέσην.

Ὁ πρίγκηψ, ἀνεβθὼν εἰς τὴν ἔδραν τοῦ προέδρου, ἐκήρυξε τὴν ἐναρξιν τῶν ἐργασιῶν τῆς Συνελεύσεως, ἐκφωνήσας μακρὸν λόγον, ὑπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ πρώτου διαγγέλματός του.

Ἐβόθῃ ἀμέσως, ἀποχωρήσαντος τοῦ πρίγκηπος, ἡ Συνέλευσις ἤρχισε τὰς ἐργασίας τῆς καὶ ἐπεδόθη εἰς τὴν ψήφισιν τοῦ Συντάγματος.

Ἐγιναν ὀκτὼ συνεδριάσεις, κατὰ τὰς ὁποίας ἡ Συνέλευσις ἐνέκρινεν εἰς πρώτην ἀνάγνωσιν τὸ Σύνταγμα.

Κατὰ τὴν πρώτην αὐτὴν ἀνάγνωσιν τοῦ σχεδίου τοῦ Συντάγματος καὶ ἀκριβῶς εἰς τὴν συνεδρίασιν τῆς 18ης Φεβρουαρίου τοῦ 1899, ἠγγέρθησαν ἀντιρρήσεις ἐναντίον τῆς παραδοχῆς τοῦ άρθρου, διὰ τοῦ ὁποίου παρεπίγετο δικαίωμα εἰς τὸν ἡγεμόνα νὰ διορίξῃ αὐτὸς δέκα βουλευτὰς τῆς ἀρσεκείας του.

Πρῶτος ὁ πληρεξούσιος Δασκαλογιάννης ἐξηγέρθη κατὰ τῆς διατάξεως ταύτης καὶ ἐζήτησε τὴν ἀπάλειψίν της.

«Ἡ διατάξις αὕτη—ἐτόνος—δημιουργεῖ διακρίσεις, ἂν θεῖ τυχὸν τοῦτο συμβαίνει ἀλλαγῆ, δὲν δύναται νὰ γίνῃ καὶ ἐν Κρήτῃ, ἐπὶ τῆς παρουσίας τοῦλάχιστον γενεᾶς, κληθῶσιν πάντες, κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον, εἰργασθῆσαν καὶ ἐθυσιάσθησαν ὅπως Ἕλλη ἡ σημερινὴ καταστάσις ἐπαρμένως πάντες ἔχουσι τὰ αὐτὰ δικαιώματα.»

Κατὰ τῆς διατάξεως ὁμίλησαν ἐπίσης οἱ Φαρουδάκης, Φραγκούλης, Καντζουράκης, Λογιάννης, Δημητρακάκης, Ἀνθραδάκης, Μιχελιδάκης, κλπ., ζητήσαντες τὴν ἀπάλειψιν αὐτῆς.

Τοῦναντίον ὁ Βενιζέλος, ὁ Πολογεώργης καὶ ὁ Πολυχρονίδης ἐπέμειναν ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως τῆς διατάξεως αὐτῆς, ἡ ὁποία θὰ ἐνίσχυε τὴν θέσιν τοῦ ἡγεμόνος, διότι δὲν ἠθέλων νὰ φέρουν προσκλίματα εἰς τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ πρίγκηπος καὶ διότι ἐπίστευαν ὅτι ἐν-

δεχομένη ἀντίθετος πρὸς ταύτην ἀπόφασιν τῆς Συνελεύσεως θὰ ἐμείωνε τὸ γόητρον τοῦ Γεωργίου.

Παρὰ τοῦτο, ἡ Ἐθνικὴ Συνέλευσις ἀ π έ ρ ρ ι ψ ε, διὰ ψήφων 87. κατὰ 61, ἐνὸς ἀρνηθέντος ψήφου, καὶ διέγραψε τὴν ἀκελευθέραν διάταξιν, τὴν ἑποίαν ἐζήτηε ὁ Γεώργιος καὶ τὴν ὑπεστήρικεν ὁ Βενιζέλος.

Μόλις ἐπληροφωρήθη τοῦτο ὁ Γεώργιος, ἐκάλεσε τὸν εἰσηγητὴν τῆς Ἐπιτροπῆς Ἐλευθ. Βενιζέλου καὶ τοῦ ἠξίωσεν, ὅπως εἰς τὴν δευτέραν κατ' ἄρθρον συζήτησιν ἐπαναγραφῇ ἡ διάταξις.

Εἰς ἀντίρρησην τοῦ κ. Βενιζέλου, ὅτι τὸ ζήτημα εἶχεν ἤδη κριθῆ διὰ τῆς ψήφου τῆς Ἐθνικῆς Συνελεύσεως, ὁ ἠγεμὼν ἀπήντησεν:

— Ἄν δὲν γίνῃ ἡ προσθήκη, τὴν ὅποιαν ζητῶ, θὰ ἀπευθύνω ἐγὼ διὰγγέλιμα πρὸς τὴν Ἐθνικὴν Συνέλευσιν διὰ τὸ ἀξιῶσω.

Ἄντι ὁμοῦ νὰ τὸ ἀξιῶσῃ διὰ διαγγέλιματος, ὡς ἠπειλήσεν, ὁ Γεώργιος, μετανοήσας, ἐπροτίμησεν, ἀπὸ τῆς ἐμφανοῦς, τὴν παρασκευαστικὴν ἐνέργειαν. Ἐκάλεσεν ἰδιαίτερος τοὺς πληρεξουσίου καὶ τοὺς συστάσασε νὰ προσθέσουν τὴν ἀπαλειφθεῖσαν διάταξιν.

Τοιοῦτοτρόπως, εἰς τὴν δευτέραν κατ' ἄρθρον συζήτησιν ἐπαγγέλθεν εἰς ὑπροφορίαν τὸ ἄρθρον ἐκεῖνο καὶ ἐγένετο δεκτόν, διὰ ψήφων 121 κατὰ 53.

Κατόπιν προτάσεως τοῦ Βενιζέλου, ἐγένε δεκτὴ καὶ ἡ ἐξῆς προσθήκη εἰς τὸ ἄρθρον τοῦτο:

«Αἱ διατάξεις τοῦ παρόντος Συντάγματος, αἱ ἀφορῶσαι τὰ τοῦ θεμέτου τῶν προσθέτων μελῶν, δύνανται νὰ τροποποιηθῶσιν ἢ καταργηθῶσι μετὰ παρέλευσιν δύο βουλευτικῶν συνεδῶν, διὰ πλειοψηφίας τῶν αἰρετῶν μελῶν τῆς Βουλῆς».

Ἔτσι τοῦλάχιστον ἀπέμεινε εἰς τὴν Συνέλευσιν μία μελλοντικὴ ἐλλείπεις καταργήσεως τοῦ θεσμοῦ τῶν δέκα βουλευτῶν τοῦ ἀριστοῦ.

Ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ σχεδίου τοῦ Κρητικοῦ Συντάγματος καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ψηφίσεως αὐτοῦ ὑπὸ τῆς Ἐθνικῆς Συνελεύσεως, εἰς πολλὰς ἀθηναϊκὰς ἐφημερίδας ἐδημοσιεύοντο σποραδικῶς ἀρθροῖδια ἢ ἐπιστολαὶ Κρητῶν, ποὺ ἐξέφραζαν κάποιαν δυσφορίαν διὰ τὴν ἀπογομὴν ἀπολυταρχικῶν δικαιωμάτων εἰς τὸν πρίγκηπα.

Παρὰ τὴν ἀγάπην, παρὰ τὸν σεβασμὸν τοῦ ἠσθάνοντο οἱ Κρήτες πρὸς τὸν υἱὸν τοῦ Βασιλέως, καὶ παρὰ τὴν γενικὴν ἐπιθυμίαν των, ὅπως ἐνισχύσουν μὲ κάθε τρόπον τὴν θέσιν τοῦ ἠγεμόνος, ἔβλεπαν ἐν τούτοις μὲ δυσφορίαν τὴν εἰς αὐτὸν ἀπονομὴν ἐξουσιῶν, τὰς ὁποίας δὲν εἶχεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ Βασιλεὺς. Καὶ πολλοὶ Κρήτες, — ὅσοι τοῦλάχιστον ἔγραφαν τὰς ἐπιστολάς καὶ τὰ ἀρθροῖδια εἰς τὰς ἀθηναϊκὰς ἐφημερίδας — ἠσθάνοντο ἀπὸ τότε, δύο ἢ τρεῖς μῆνας μετὰ τὴν ἀφίξιν τοῦ Γεωργίου εἰς τὴν Κρήτην, ὅτι ἡ ἀπονομὴ τῶν τῶσων ἐξουσιῶν εἰς τὸν πρίγκηπα ἔφερε τὸν Κρητικὸν λαὸν εἰς θέσιν μειονεκτητικῆν ἀπέναντι τῶν ἄλλων Ἑλλήνων, οἱ ὅποιοι εἶχαν περιορίσει, διὰ τοῦ Συντάγματος

τοῦ 64, τὰ δικαιώματα τοῦ Ἀνωτάτου Ἀρχόντος ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ κοινοβουλευτικοῦ πολιτεύματος.

Παρὰ τὴν μερικῶς ἐκδηλουμένην δυσφορίαν ταύτην κατὰ τῶν αὐταρχικῶν διαθέσεων τοῦ πρίγκηπος, τὰς ὁποίας οὕτως ἐδικαιολογοῦσε μὲ τὴν ἐξαιρετικὴν μορφήν τῶν περιστάσεων, ὑπὸ τὰς ὁποίας ἀνέλαβε τὴν διαίτησιν τῆς νήσου, ἡ Συνέλευσις ἀπένευε τελικῶς εἰς τὸν πρίγκηπα βσας αὐτὸς ἐξήτησεν ἐξουσίας, μὴ θέλουσα νὰ παρορθῇ καμμίαν δυσκολίαν εἰς τὸ ἔργον του.

Τὴν ἀπονομὴν τσαυτῆς ἐξουσίας εἰς τὸν πρίγκηπα εἶδε μὲν προθύμως ἡ Συνέλευσις, δὲν ἐλημεροῦσεν ὅμως ποταί ἦσαν αἱ βλέψεις καὶ οἱ πόθοι τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ. Ἐπὶ τοῦ προκειμένου μάλιστα εἶνε μνημειώδης ἡ ἔκθεσις τὴν ὁποίαν ὁ πρόεδρος τῆς ἐπ' τοῦ καταρτισμοῦ τοῦ σχεδίου τοῦ Συντάγματος ἐπιτροπῆς Ἰω. Σφακιανᾶκης ἀπέστειλε πρὸς τὸν πρίγκηπα μαζί μὲ τὸ ψηφισθὲν κείμενον.

Ἡ ἔκθεσις αὐτὴ ἔχει ὡς ἑξῆς:

Ἐψηλότατε,

Ἐυσεβάτως καταθέτω εἰς χεῖρας τῆς Ἐμετέρας Βασιλικῆς Ἐψηλότητος τὸ κείμενον τοῦ Συντάγματος τῆς Κρητικῆς Πολιτείας, ὅπως ἐψηφίσθη ὑπὸ τῆς Συνελεύσεως τῶν Κρητῶν.

Ἡ Ἐμ. Β. Ἐψηλότης θὰ παρατηρήσῃ ὅτι τὸ Ἐμετέρον σχέδιον ὀλιγίστως ὑπέστη μεταβολὰς καὶ ταύτας λίαν ἐπουσιώδεις.

Καὶ οἱ ἐκπονήσαντες τὸ ἀρχικὸν σχέδιον καὶ οἱ ψηφισάντες τὸ ὀριστικὸν κείμενον πληρεξούσιοι τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ, ἀποβλέψαντες εἰς τὴν ἰδέαν, ἣν ἡ Ἐμ. Β. Ἐψηλότης ἐκπροσωπεῖ, δὲν ἐδίστασαν νὰ συγκεντρώσωσιν εἰς χεῖρας Αὐτῆς ἐξουσίαν μικρὸν ἀπολειπομένην τῆς ἀπεριόριστου. Ἡ Ἐμ. Β. Ἐψηλότης θὰ ἐκτιμῆσῃ ὀρθῶς τὴν σημασίαν τοῦ γεγονότος τούτου, ὅταν ἀναλογισθῇ ὅτι μάλιστα πάντων τῶν Ἑλλήνων οἱ Κρητῆς διετήρησαν τὰς δημοκρατικὰς ροπὰς τῆς φυλῆς καὶ ἐπὶ τὸ δικαίωμα τοῦ ἀποφασίζεῖν ἐλευθέρως περὶ τῶν κατ' αὐτοὺς πραγμάτων, ἀπέκτεσαν διὰ μακρῶν καὶ χαλεπῶν ἀγώνων.

Εὐλόγως διὰ τοῦτο ἀπεκδέχονται παρὰ τῆς Ἐμετέρας Βασ. Ἐψηλότητος εἰς ἀντάλλαγμα, ὅτι θὰ ἀσκήσῃ τὴν ἐξουσίαν ταύτην αἰεὶ ἐπ' ἀγαθῶ τῆς Πολιτείας, ὑπὲρ τῶν ἀδικουμένων καὶ τῶν χρηστῶν, κατὰ τῶν φαύλων καὶ ἀδικούντων.

Εἶδε τὸ νέον καθεστὸς νὰ δικαιώσῃ τὰς ἐλπίδας αἰτινες συνεδέθησαν πρὸς αὐτὸ καὶ ὁ Χάρτης οὕτως ν' ἀποθῇ, εἰς χεῖρας τῆς Ἐμετέρας Βασ. Ἐψηλότητος, ὄργανον εἰρήνης καὶ διαλλαγῆς ἐν τῷ παρόντι, κοινωνικῆς ἀναπτύξεως καὶ εὐημερίας ἐν τῷ μέλλοντι.

Τῆς Ἐμ. Β. Ἐψηλότητος εὐπειθέστατος θεράπων
ΙΩ. Κ. ΣΦΑΚΙΑΝΑΚΗΣ

Εἰς τὴν ἔκθεσιν αὐτὴν ἀπεκρυσταλλοῦντο οἱ πόθοι τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ. Ἡ ἔκθεσις αὐτὴ δὲν ἦτο τίποτε ἄλλο παρὰ μία συμβουλή τῶν Κρητῶν πρὸς τὸν πρίγκηπα, ποὺ τοῦ ἔλεγεν ἀπὸ τότε: «Δάβει τὰς ἐξουσίας ποὺ ζήτηεῖς. Ἀλλὰ ἀντολήσῃς νὰ κάμῃς κατὰ χρῆσιν τῶν ἐξουσιῶν αὐτῶν, τὰς ὁποίας σοῦ παρέχομεν, θὰ ἔχῃς νὰ κάμῃς μαζὶ μὰς».

Ἡ ἔκθεσις τοῦ Σφακιανᾶκη ἦτο μία ἀπειλὴ καὶ μία προφητεία...

Μία ἐκ τῶν σπουδαιότερων συζητήσεων ποῦ διεξήχθησαν ἐπὶ τοῦ Κρητικοῦ Συντάγματος εἰς τὴν Ἐθνικὴν Συνέλευσιν εἶνε καὶ ἡ ἐπὶ τοῦ καταρτισμοῦ τῆς Κρητικῆς πολιτοφυλακῆς. Ἡ συζήτησις ἐκείνη ἔχει αὐτὴν τὴν ἰδιαιτέραν σημασίαν: Ὅτι βραδύτερον, τὸ ζήτημα αὐτό, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὁ Βενιζέλος ἐτήρησεν ἀπὸ τὰς πρώτας ἡμέρας ἀμετάβλητον καὶ ἀκαμπτον πολιτικὴν, ὑπῆρξε μία ἐκ τῶν σοβαρωτέρων ἀφορμῶν τῆς ρήξεως αὐτοῦ πρὸς τὸν πρίγκηπα Γεώργιον.

Καὶ περὶ μὲν τῶν λόγων τῆς δυσαρρεσκείας ταύτης, ἡ ὁποία ὠδήγησε τὸν Βενιζέλον καὶ τοὺς Κρήτας εἰς τὴν συγκλονίσασαν τὴν Δημοσίαν Γνώμην ὄλου τοῦ κόσμου Ἐποποιίαν τοῦ Θερίσου, θὰ ὁμιλήσωμεν ἐντὸς ὀλίγου. Παραθέτομεν ἄνω ἐνταῦθα—διότι ἦσαν λόγοι ἀληθῶς προγραμματικοὶ τοῦ πολιτικοῦ ἀνδρός, ὁ ὁποῖος ἠλευθέρωσε τὴν Κρήτην—τὰς δηλώσεις εἰς τὰς ὁποίας προέβη τότε ὁ Βενιζέλος, ὁμιλῶν πρὸς τὴν Συνέλευσιν τῶν Χανίων.

Κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 25ης Φεβρουαρίου 1899, ἐγίνετο ἡ β' συζήτησις ἐπὶ τοῦ ἄρθρου 3 τοῦ σχεδίου τοῦ Συντάγματος, περὶ ὀργάνωσης τῆς πολιτοφυλακῆς. Τὸ ἄρθρον τοῦτο ἀνέφερεν ὅτι: «ἡ ἄμυνα τῆς χώρας καὶ ἡ τήρησις τῆς τάξεως ἀνατίθεται εἰς σῶμα ἐγχωρίου χωροφυλακῆς καὶ πολιτοφυλακῆς, ἡ ἐν τῷ ὁποίῳ ὑπηρεσία εἶνε ὑποχρεωτική». Οἱ Τούρκοι πληρεξούσιοι ἐζήτησαν ὅπως τὸ ζήτημα τοῦτο κανονισθῆ παρα τῆς μετὰ διετίαν συγκληθησομένης Βουλῆς.

Ὁ Βενιζέλος, ἀντικρούων τοὺς Τούρκους πληρεξούσιους, εἶπεν ὅτι ἡ πρότασις αὐτὴ δὲν ἀναποκρίνεται εἰς τὰ συμφέροντα τοῦ τόπου.

«Διὰ τὴν ἰδρυθῆ—εἶπε—Κυβέρνησις ἰσχυρά, δὲν ἀρκεῖ χωροφυλακὴ 1500 ἀνδρῶν, ἀλλὰ εἶνε ἀνάγκη ἢ νὰ διπλασιασθῆ ὁ ἀριθμὸς τῆς χωροφυλακῆς ἢ νὰ σχηματισθῆ παρ' αὐτῆ ἕτερον Σῶμα, τὸ τῆς πολιτοφυλακῆς. Ἐὰν γίνῃ τὸ πρῶτον, ἐὰν δηλαδὴ σχηματισθῆ πολυάριθμον Σῶμα Χωροφυλακῆς, τότε ὅλοι οἱ φόροι τοῦ τόπου δὲν θὰ ἀρκούσι πρὸς διατήρησιν αὐτῆς. Διὰ τοῦτο ἀνατίθεται ἡ τήρησις τῆς τάξεως εἰς Χωροφυλακὴν καὶ Πολιτοφυλακὴν, ἡ διατήρησις τῆς ὁποίας εἶνε ὀλιγοῦσπανος. Οἱ ζητοῦντες τὴν ἀναστολὴν τῆς ἐφαρμογῆς τῶν περὶ πολιτοφυλακῆς διατάξεων ἐπικαλοῦνται τὴν παρουσίαν τῶν εὐρωπαϊκῶν στρατευμάτων, ὅπως καταδειξῶσι τὸ μὴ ἐπείγον αὐτῆς. Εἶνε πρόδηλον ὅτι, ἐφόσον παραμεινοῦσιν ἐνταῦθα τὰ εὐρωπαϊκὰ στρατεύματα, ἡ σύστασις πολιτοφυλακῆς εἶνε πράγμα μὴ ἐπείγον. Ἄλλ' εἶνε φυσικόν, ὅτι ἡ εὐ μ ε ν ε ι α ἔ χ ε ι καὶ τὰ ὄ ρ ι ἄ τ η ς καὶ ὅ π ι α ἰ Ἄ υ ν ἄ μ ε ι ς μ ἰ ἄ ν ἡ μ ἔ ρ α ν θ ἄ ἀ π ἔ λ θ ω σ ι τ ῆ ς Κ ρ ῆ τ η ς. Πρέπει λοιπὸν ἢ οὐ ὁ τόπος νὰ παρασκευάσῃ ἐπαρκῆ στρατιωτικὴν δύναμιν, πρὸς ἀντικατάστασιν τῆς εὐρωπαϊκῆς; Μόνον καταρτιτικὴ ἀπάντησις δύναται νὰ δοθῆ εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην, δὲν πιστεύομεν δὲ νὰ ἀξιοῖ τις ὅτι ἡ Πολιτεία δύναται ν' ἀρχίσῃ νὰ παρασκευάσῃ τὴν δύναμιν ταύτην, δι' ἧς θὰ ἐπιβάλλῃ καὶ θὰ συγκρατῆ τὴν τάξιν, μόνον τὴν ἡμέραν τῆς ἀναχωρήσεως τῶν εὐρωπαϊκῶν στρατευμάτων. Ἀποβλέποντες εἰς τὸ ἔργον τῆς ἐξασφαλίσεως τῆς δημοσίας τάξεως, ὑποστηρίζομεν ὅτι εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς δεόν νὰ συσταθῆ πολιτοφυλακὴ, ὅπως εἶνε ἄρτιως παρασκευασμένη νὰ ἀντικαταστήσῃ τὴν εὐρωπαϊκὴν δύναμιν ἀποχωρέσαν, διότι ἐν ἐναντία περιπτώσει, ἀφίσταται ἐκτεθειμένη ἡ Πολιτεία εἰς ἀπρόοπτα».

Ἡ κακοδιοίκησις

Εὐθύς μετὰ τὸ πέρας τῶν ἐργασιῶν τῆς Συνελεύσεως, τὸ σχέδιον τοῦ Κρητικοῦ Συντάγματος ἐστάλη εἰς τὴν Ρώμην, ὅπου τὸ Συνέδριον τῶν Πρεσβευτῶν τῶν Μεγάλων Δυνάμεων θὰ τὸ ἐμελετοῦσε καὶ θὰ ἐπέφερε τὰς ἀναγκαίαις τροποποιήσεις. Παρήχοντο ὁμῶς μῆνες καὶ ἡ ἀπάντησις τοῦ Συνεδρίου δὲν ἐδίδετο, διότι οἱ πρεσβευταὶ εἶχαν γ' ἀσχοληθῆναι μὲ ἄλλα εὐρωπαϊκὰ ζητήματα, ποῦ ἐνδιέφεραν τὰς Δυνάμεις περισσότερον.

Ἐν τῷ μεταξῷ οἱ Κρήτες, οἱ ὁποῖοι ἠγωνίζοντο ἐπὶ αἰῶνα διὰ τὴν ἀπόκτησιν τῆς αὐτονομίας ποῦ τοὺς ἐδόθη, ἤρχισαν νὰ δυσφοροῦν κατὰ τῆς παρατεταμένης ἐκκρεμότητος. Οἱ Κρήτες, οἰστορηματούμενοι ἀπὸ παιδιὰ μὲ τὴν ἰδέαν τῆς ἐνώσεως τῆς Κρήτης μὲ τὴν Ἑλλάδα, εἰς οὐδὲν ἄλλο πλην αὐτῆς ἀπέβλεπαν καὶ εἶχαν δευτῆ τὴν αὐτονομίαν καὶ τὴν ἀφίξιν τοῦ πρίγκηπος ὡς ὑπόσχεσιν τῆς βεβαίαις ἐνώσεως, ποῦ θὰ ἤρχετο συντοιμώτερον ἀκόμη καὶ τῆς τριετοῦς ἡθειας τοῦ ἡγεμόνος.

Ἀνυπομονοῦσαν οἱ Κρήτες νὰ ἀπαλλαγῶν τῆς παρουσίας τῶν ξένων στρατευμάτων καὶ τῆς ξένης κατοχῆς, ἡ ὁποία εἶχεν οὐσιαστικῶς ἐπιβληθῆ ἐπὶ τῶν τεσσάρων μεγαλειτέρων πόλεων τῆς Κρήτης. Ἀνυπομονοῦσαν γὰρ ἰδοῦν τὴν ξένην χωροφυλακίην ν' ἀντικαθίσταται ἀπὸ τὴν ἑλληνικήν. Ὅλα αὐτὰ τὰ ἐπερίμεναν διὰ τοῦ Κρητικοῦ Συντάγματος, εἰς τὸ ὅποιον ἀπέβλεπαν ὡς πρὸς τὴν ἐθνικὴν σωτηρίαν. Διότι ἐπίστευαν ὅτι διὰ τοῦ Συντάγματος θὰ ἐπραγματοποιεῖτο, μίαν ὥραν γρηγορώτερα, ἡ ἐνωσις τῆς Κρήτης μὲ τὴν Ἑλλάδα.

Ἀλλὰ τὴν ἀνυπομονήσαν καὶ τὸν ἐκνευρισμὸν τῶν Κρητῶν ἐπέτειναν ἡ χειρίστη διοικητικὴ κατάστασις εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε περιέλθει ἡ νῆσος τῶν ὑπὸ τὴν τετραμερῆ διακυβέρνησιν τῶν ξένων στρατῶν, ἡ ὁποία θὰ ἐξηκολούθει μέχρι τῆς δημοσιεύσεως τοῦ Συντάγματος. Περὶ τῆς διοικητικῆς ἀποσυνθέσεως, εἰς τὴν ὁποίαν ποιήθη κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ Κρήτη, ὁμιλεῖ εὐχλωπέστατα τὸ κύριον ἄρθρον τῶν «Καιρῶν» τῶν Ἀθηνῶν τῆς 10 Ἀπριλίου 1899, διὰ τοῦ ὁποίου, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ κατάστασις ἐν Κρήτῃ», κατηγοροῦντο αἱ Δυνάμεις ὡς καταχρῶμεναι τῶν δικαιωμάτων τῆς λεγομένης «Προστασίας» καὶ ὡς μεταβαλοῦσαι τὴν «ἀρμοστείαν» τοῦ πρίγκηπος εἰς ἀληθῆ τυραννίαν τοῦ λαοῦ.

Ἀπὸ τῆς ἀποβάσεως—ἐγγραφῆν οἱ «Καιροὶ»—τοῦ βασιλόπαιδος Γεωργίου εἰς τὴν πόλιν τῶν Χανίων παρήλθε σχεδὸν ὁλόκληρον ἑξάμηνον. Καὶ ὁμῶς οὐδὲν ἐτι ἐγένετο ὑπὲρ τῆς διοικητικῆς ὀργανώσεως τοῦ

Κρητικῷ λαῷ. ἡ δὲ πρὸς τὸν αὐτὸν Αὐτονομία εἶνε ὄνομα κενόν. Ὁ βασιλόπου, Ἐπίσκοπος τῶν τεσσάρων Μεγάλων Δυνάμεων, διαμένει ἐν Χανίοις ἀπρακτῶν καὶ τηρῶν ἐξηναγκασμένην ἀδράνειαν, περιφρουρεῖ δὲ τὴν τάξιν μόνον διὰ τοῦ ὀνόματός του καὶ τῆς πρὸς αὐτὸν ἐμπιστοσύνης καὶ ἀφοσίωσης τοῦ Κρητικῷ λαῷ. Ἐν Κρήτῃ δὲν ἰδοῦνται ἔτι Κυβερνήσεις, οὐδὲ διοικήσεις, οὐδὲ δικαστήρια. ὁ δὲ βασιλόπου Γεώργιος

Ἡ παρελθούσα τῶν χριστιανικῶν συνοικιῶν τῶν Χανίων το 1897. Τὰ πολεμικὰ πλοῖα τῶν Μεγάλων Δυνάμεων παρέλαβον τὰ γυναικίαι καὶ τὰ μετέφερον εἰς διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος.

ος εἶνε μόνον κατ' ὄνομα ὑπατος ἀριστοῦ καὶ ἡγεμόν. Τὰ στρατεύματα τῆς διεθνούς κατοχῆς, διελόντα τὴν χώραν εἰς τέσσαρα τμήματα, ἀπ' ἀλλήλων κερχωρισμένα καὶ ἀνεξάρτητα, ἐγκατέστησαν ἴδια συστήματα διοικήσεως.

Ἐν Ρεθύμνι οἱ Ρῶσοι κυβερνοῦσιν αὐτήν, δημιουργήσαντες οἰκονομικὴν ρωσικὴν ἐπαρχίαν ὑποδελημένην εἰς σύστημα καὶ νόμον στρατιωτικόν. Τὰ πάντα εἶνε ἐκεῖ ρωσικὰ. Ἐγούσι καὶ τὴν ἀναπόσπαστον μυστικὴν ἀστυνομίαν. Διοικοῦσι δὲ καὶ δικάζουσιν οἱ Ρῶσοι στρατιωτικοί, ἐν ὀνόματι μὲν τοῦ βασιλόπου Γεωργίου, πράγματι δὲ ἐν ὀνόματι τῆς ἰδίας αὐθαριστείας. Τερατώδεις, ὡς μανθάνομεν, εἶνε αἱ ἐκδιδομένα: ἀποφάσεις ὑπὸ στρατιωτικῶν ἀμαθῶν.

Ἐν Ἡρακλείῳ οἱ Ἀγγλοὶ ἐφαρμόζουσιν ἴδιον σύστημα, βασιζόμενον ἐπὶ τῆς ἰδιοτροπίας τῶν Ἀγγλῶν στρατιωτικῶν. Διοικοῦσι κατὰ

τρόπον βίαιον καὶ ἰδιότροπον, οὐδὲν καὶ οὐδένα σεβόμενοι, δικάζουσι δὲ ἐν ὀνόματι τῆς Ἀνάσσης Βικτωρίας.

» Ἀπίστευτα εἶνε ὅσα ἀναγγέλλονται ἡμῖν ἐξ Ἡρακλείου, προκαλοῦσι δὲ γέλωτα καὶ ἀγανάκτησιν.

» Ἰδιαιτέρα ὁμοίως συστήματα διοικήσεως καὶ κυβερνήσεως ἐφαρμόζουσιν οἱ Γάλλοι καὶ οἱ Ἰταλοὶ εἰς τὰ ἴδια τμήματα, ἀλλ' ὅπως ὅποτε κατὰ τὸν τρόπον λογικώτερον καὶ ἐπιεικέστερον. Ἐν τῇ πρωτεύουσά τῃ δὲ μόνον τῶν Χανίων, ὅπου ὑπάρχει μικτὴ κατοχὴ, φαίνεται οὐκ αἰς τὴν ἐξουσίαν, ἀπορρέουσα ἐκ τοῦ βασιλόπαιδος, τὸν ὅποιον οἱ ἀρχηγοὶ τῶν δι-εθνῶν στρατευμάτων ἀναγκάζονται νὰ ἐρωτήσῃ καὶ νὰ συμβουλευθῶνται, πρὸς τὸ θεασθῆναι τοῦλάχιστον.

» Τὸ δὲ πάντων ἀφόρητον, ἕκαστος ἀρχηγὸς τῶν ξένων στρατευμάτων, εἰς τὸ ἴδιον τμήμα του ἐφαρμόζει ἴδιον φερόλογικὸν σύστημα καὶ ἐπιβάλλει φόρους πολυαριθμούς, ἄνευ ὁιασδήποτε ἐγκρίσεως, εἰσπράττει δὲ αὐτοὺς βίαιως καὶ αὐταρχικῶς.

» Τοιαύτη δυστυχῶς ἐπικρατεῖ ἐν Κρήτῃ αὐτονομία ὑπὸ τὸ κράτος τῶν εὐρωπαϊκῶν στρατευμάτων, καθ' ὅλην τὴν ἐν Χανίοις παρουσίαν τοῦ βασιλόπαιδος Γεωργίου, ὡς Ἐπιτοῦρου τῶν τεσσάρων Μεγάλων Δυνάμεων καὶ μετ' ὅλην τὴν ὑπαρξίν Ἐθνικῆς τῶν Κρητῶν Συνελεύσεως. Οἱ ἀτυχεῖς ἐντολοδόχοι τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ ἐφήφισαν πολιτεῖα, ἐπιβληθὲν αὐτοῖς, ἄνευ διαταγῆς, ὀδηγηθέντες ὑπὸ νοήμονος φιλοπατρίδος, βλέπουσι δὲ περιλύτως τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν ἀμφισβητουμένην, φόρους αὐθαίρετως ἐπιβαλλομένους καὶ διοικητικὰ συστήματα λειτουργοῦντα ὅλως ἀλλότρια τῶν εὐχῶν καὶ τῆς βουλήσεως τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ. Ὁ βασιλόπαις διατηρεῖ ἐξηναγκασμένην ἀπραξίαν, οἱ δὲ ἀρχηγοὶ τῶν εὐρωπαϊκῶν στρατευμάτων ἐφαρμόζουν κυβερνητικὰ συστήματα παράνομα, τὴν αὐθαίρετον θέλησιν των ἔχοντες ὡς ὀδηγόν, καὶ ὁ Κρητικὸς λαὸς, εἰς τὰς πλείστας τῶν ἐπαρχιῶν, ἀγεί βίον ἀναρχίας, μὴ ἔχων κυβέρνησιν, οὔτε δικαιοσύνην, οὔτε διοίκησιν οἰανδήποτε, διατηρῶν δὲ τὴν τάξιν καὶ ἐφησυχάζων ἐξ οικείας βουλήσεως, ἔχει ἀδίστατον ἐμπιστοσύνην ἐπὶ τὸν υἱὸν τοῦ βασιλέως του, ἐλπίζων ἐν προσεχεῖ μέλλοντι γ' ἀπαλλαγῇ τῶν δεινοπαθημάτων του.

» Ἄλλ' ὅπως ὅποτε ἡ ἀγωνία ἤρξατο κατὰ δυστυχίαν λυμαινομένη τὴν ψυχὴν τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ. Ποθεῖ αὐτονομίαν, εὐνομίαν, ἔθνικὴν κυβέρνησιν καὶ βλέπει περιλύτως παρατεινομένην τὴν κατάστασιν τῆς ἀναρχίας, δεσπόζουσας δ' ἐπ' αὐτοῦ τὴν βίαν τῶν ξένων ἰσχυρῶν. Σφάλμα μέγα καὶ ἀσύγγνωστον διέπραξαν οἱ Κρητῆς πρόκριτοι, μὴ δημιουργήσαντες, ὅμοια τῇ καθόδῳ τοῦ βασιλόπαιδος, Κυβέρνησιν αὐτόνομον καὶ ἔθνικὴν, ἣτις θὰ ἤδυνάτο νὰ ἀπέλη ἐκ τῶν χειρῶν τῶν ξένων στρατιωτικῶν τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν ἐν γένει διοίκησιν, ἃν οὕτω ποιοῦνται κατάχρησιν λίαν λυπηρὰν. Ἀνέβαλον σφαλέντες τὴν ἔδραν τῆς Κυβερνήσεως, μετὰ τὴν ἐπιψήφισιν καὶ τὴν ἐγκρίσιν τοῦ Πολιτεύματος, παρῆλθε δὲ τοιοῦτοτρόπως μεταίως ὀλόκληρον ἐξέμνηνον. Ἐπέστη ἐν τούτοις ἡ ὥρα νὰ ἰδρυθῇ ἡ Κυβέρνησις ἄνευ ἀναβολῆς, ὅπως ἀπαλλαγῇ ὁ Κρητικὸς λαὸς ἀφορητῶν ἀθαιρεσιῶν, ἀπολαύσῃ δὲ τὰ ἀγαθὰ τῆς εὐνομίας, τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ αὐτόνομου πολιτικοῦ βίου.

Εἰς τὰς 11 Ἀπριλίου 1899 ἐφθάσεν ἐπὶ τέλους εἰς τὴν Κρήτην ἡ ἀπάντησις τῆς πρεσβευτικῆς Διασκέψεως τῆς Ρώμης ἐπὶ τοῦ σχεδίου τοῦ Κρητικοῦ Συντάγματος. Αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις ἐλαχίστας ἐκαιμαγ παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ σχεδίου. Ἔσβουσαν ὁμῶς ὀλόκληρον τὸ ἄρθρον 38, πρὸς τὰς ἐκκαυδάλλισεν. Ἄν ἐχθρευεν ὁ ἄρθρος τοῦ ὑπάτου Ἀριστοῦ πρὸς τῆς λήξεως τῆς τριετοῦς θητείας του, θὰ ἐκαυόνηζαν αὐταὶ τὸ πρόσωπον τοῦ διαδόχου του.

Εὐθὺς τὴν ἐπομένην (12 Ἀπριλίου 1899) συγγῆθε πάλιν ἡ Ἐθνικὴ Συνέλευσις καί, ὡροῦ ἔλαβεν ὑπ' ὄψει τὰς παρατηρήσεις τῶν Δυνάμεων, ἐψήφισε τὸ Σύνταγμα καὶ συνέταξε κατ' εἰσήγησιν τοῦ Βενιζέλου τὸ ἐξῆς πρακτικόν:

Ἡ Συνέλευσις, λαμβάνουσα ὑπ' ὄψιν τὰς ἀνακεινοθεσίας παρατηρήσεις αὐτῆ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν τεσσάρων Μεγάλων Δυνάμεων, ἐπὶ τοῦ ψηφισθέντος σχεδίου τοῦ Συντάγματος,

ἀποφαίνεται ἡ

1) Ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἄρθρον 10 περὶ ἀπαγορεύσεως τοῦ προσηλυτισμοῦ, ἀποδέχεται τὴν προτεινομένην ἐρμηνείαν, καθ' ἣν ἡ ἀπαγόρευσις τοῦ προσηλυτισμοῦ δὲν πρέπει νὰ χρησιμεύσῃ καὶ πρόφασις ὅπως περιοριζήται παρανόμως ἡ προσωπικὴ ἐλευθερία ἀτόμων ὁμολογούντων δημοσίᾳ οἰονδήποτε θρήσκευμα.

2) Ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἄρθρον 38 περὶ τοῦ πρακτέου, καθ' ἣν περιπτῶσιν τὸ ἠγεμονικὸν ἀξίωμα ἠθελε μείνει ἀνευ κατοχῆ, ἡ Συνέλευσις συναίνει εἰς τὴν διαγραφὴν τοῦ ἄρθρου τούτου, ἐπανελαμβάνουσα ταῦτε χροῶνως τὴν ἐκφρασθεῖσαν μικρὰν ἐπιθυμίαν, πρὸς τὰς Μ. Δυνάμεις ὑπὸ τῆς ἐν Μελιδονίῳ Συνελεύσεως, τὴν 16)28 Ὀκτωβρίου 1897, ὅπως, κατὰ τὸν διορισμὸν τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Πολιτείας, λαμβάνεται ἡ γνώμη τῶν Κρητῶν.

Ἔτσι, ἡ Ἀυτόνομος Κρήτη ἀπέκτησε Σύνταγμα

ΣΤ

Συγκρότησις τῆς Πολιτείας

Τὸ ἔργον τῆς συγκροτήσεως τῆς Ἀυτονομῆς Κρητικῆς Πολιτείας δὲν ἦτο εὐκόλον. Ἐπρεπε νὰ δημιουργηθῇ ἐκ βάθρων ἕνας νέος κόσμος εἰς τὴν Κρήτην.

Ἐν τούτοις, ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν ὁ πρίγκηψ ἔδειξεν ὅτι ἐννοεῖ νὰ κυβερνήσῃ, αἱ κατὰ πᾶσαν εὐκαιρίαν ἐκδηλούμεναι αὐταρχικαὶ διαθέσεις του καὶ πρὸ πάντων αἱ κατὰ τὴν διὰρχικαίαν τῆς ψηφίσεως τοῦ Συνταγματικοῦ Χάρτου τῆς νήσου ἐκδηλωθεῖσαι διαφωνίαι τῶν Κρητῶν, ποθούντων τὴν ἐλευθερίαν καὶ τοῦ ἠγεμόνος ἐπιμένοντος νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν θέλησίν του, διὰ αὐτὰ, ἠνάγκασαν

τὸν Ἰω. Σφακιανὰν καὶ ὑποβάλλη εἰς τὸν πρίγκηπα τὴν παραίτησίν του, διὰ λόγους οἰκογενειακοῦ. Ἄλλ' ἡ πραγματικὴ ἀφορμὴ τῆς παραιτήσεώς του ἦτο ὅτι ὁ ἄκαμπτος χαρακτὴρ του δὲν ὑποχωροῦσεν εἰς συμβιβασμοὺς. Διείδεν ἐνωρίστα, πρῶτος αὐτὸς, ὅτι ὁ χαρακτὴρ τοῦ πρίγκηπος θὰ διέφευδε ταχέως τὰς προσδοκίας τῶν Κρητῶν καὶ ὅτι ἐγχεϊζέτο μίαν ἰσχυρὰν φασιογονίαν. Ἦνας πολιτικὸς ἄνδρας μὲ θάρρος καὶ ἀποφασιστικότητα, διὰ τὰς τῆς ἀντιμέτωπος πρὸς τὰς αὐταρχικὰς ροπὰς τοῦ ἡγεμόνος. Ὁ Σφακιανὰς εἶχε καὶ τὸ κύρος καὶ τὴν δύναμιν. Ἀλλὰ ἡ ἡλικία καὶ ἡ οἰκογενειακὴ του κατάστασις—ἡ θυγάτηρ του, προσδληθείσα ἐκ σοβαριστάτης ἀσθενείας, ἐκινδύνευε—δὲν τοῦ ἐπέτρεπαν νὰ ἀσχοληθῇ μὲ τὴν ἀντιμετώπισιν τοῦ πρίγκηπος. Διότι ἐβλεπεν ὅτι πολὺ συντόμως θὰ ἔπρεπε νὰ γίνῃ ΑΓΩΝ. Καὶ ἐβλεπεν ἀκόμη, ὅτι διὰ τοὺς ΑΓΩΝΑΣ, ὁ μόνος κατὰλληλος πολιτικὸς, ὁ ζωηρότερος, θαρραλέωτερος, ἀποφασιστικώτερος ἀπὸ ὅλους ὅσοι μέχρι τότε εὐρίσκειντο εἰς τὴν Κρήτην, ἦτο ὁ Ἐλευθ. Βενιζέλος.

Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἐδήλωσεν ὅτι ἀποχωρεῖ καὶ ὅτι χωρὶς τὸν Σφακιανὰν, δὲν ἐδέχεται νὰ μετασχη εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ τόπου. Κατεβλήθησαν τότε πολλὰ προσπάθειαι ἀπὸ τοὺς φίλους τῶν δύο πολιτικῶν, διὰ νὰ τοὺς μεταπεισοῦν νὰ μὴ ἐγκαταλείψουν, ὑπὸ τὰς κρισιμωτέρας ἐκείνας διὰ τὴν Κρήτην περιστάσεις, τὴν θέσιν των. Μερικαὶ μάλιστα ἐφημερίδες τῶν Ἀθηνῶν ἐπέκριναν μὲ δριμυτάτας φράσεις τὴν παραίτησιν τοῦ Σφακιανὰν, τὴν ὁποίαν ἐχαρακτήριζαν ὡς ἴσην πρὸς ἐσχάτην προδοσίαν καὶ ἐγκατάλειψιν θέσεως ἐνώπιον τοῦ ἐχθροῦ.

Ὁ Βενιζέλος ἐπῆγε εἰς τὸ Ἡράκλειον, ὅπου εἶχεν ἀποχωρήσει ὁ Σφακιανὰς διὰ τὰς ἰδιωτεῦσιν, καὶ τοῦ μετεβίβασε τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ νὰ ἐπανέλθῃ. Τότε ὁ Σφακιανὰς τοῦ ὑπενώθησε τὴν ἐκδηλωθεῖσαν εἰς πᾶσαν εὐκαιρίαν ἀπολυταρχικὴν διάθεσιν τοῦ ἡγεμόνος καὶ τοῦ εἶπεν:

—Ἐγὼ ἀποχωρῶ ὀριστικῶς εἰς τὸν ἰδιωτικὸν βίον. Σεῖς παραμείνατε. Σεῖς εἰσθε νέος καὶ ἠμπορεῖτε νὰ παλαίσετε.

Ἔτσι, ὁ Βενιζέλος παρέμεινεν εἰς τὴν θέσιν του, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι ὁ ἡγεμὼν δὲν θὰ ἐπέμενε μέχρι τέλους εἰς τὰς ἀπολυταρχικὰς ἰδέας του.

Κατὰ τὸ Κρητικὸν Σύνταγμα, οἱ ὑπουργοὶ ὀνομάζοντο Σύμβουλοι τοῦ ἡγεμόνος καὶ τὰ ὑπουργεῖα Ἀνώτεροι Διευθύνσεις.

Πρῶτοι Σύμβουλοι κατ' ἐπιλογὴν τοῦ ἡγεμόνος, διορίσθησαν: τῆς Δικαιοσύνης καὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὁ Ἐλευθ. Βενιζέλος, τῶν Οἰκονομικῶν ὁ Κωνστ. Φούμης, τῶν Ἐσωτερικῶν ὁ Μανούσος Κοῦνδουρος, τῆς Παιδείας καὶ τῶν Θρησκευμάτων ὁ Νικ. Γιαμαλάκης καὶ τῆς Συγκοινωνίας ὁ Χουσεῖν Γιαννιτσάρης. Ἀνώτεροι διευθύνσεις εἶχαν ἀναστήθῃ καὶ εἰς τοὺς Σφακιανὰν καὶ Σουλτανὰν, οἱ ὁποῖοι ὁμῶς δὲν ἐδέχθησαν.

Ἡ πρώτη αὐτῆ Κυβέρνησις, καταρτισθεῖσα διὰ τοῦ διατάγματος τῆς 28 Ἀπριλίου 1889, ἐπεδόθη εἰς τὸ δύσκολον τῆς ὀργανώσεως τῆς νέας Κρητικῆς Πολιτείας, ἣ ὁποία ἔπρεπε σ υ γ τ ὁ μ ω ς νὰ προβῇ ἀπὸ τὰ ἐσπίκια, τὰς διαμάχας καὶ τοὺς ἀγῶνας τοῦ παρελθόντος.

Σ υ γ τ ὁ μ ω ς. Διότι οἱ Κρήτες, οἱ ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν παλαιότες

ἐναντίον τῶν κατακτητῶν καὶ σήμερον ἀνδρῶν εὐρισκόμενοι ὑπὸ τὴν βαρυστάτην καὶ δυσβάστακτον «Προστασίαν» τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, ἀνυπακούσαντες ἢ ἀποστρέφοντες καὶ τὴν «Προστασίαν» ταύτην, διὰ τὴν ἴδιαν μίαν ὥραν γρηγορώτερα ἐνουμένην τὴν Κρήτην μετὰ τὴν Ἑλλάδα. Διὰ τοῦτο οἱ πολῖται συνεπειρώθησαν ὅλοι γύρω ἀπὸ τὸν ἡγεμόνα καὶ τοὺς Συμβούλους του καὶ προσεπάθησαν, μετὰ κάθε τρόπον, νὰ τοὺς βοηθήσουν.

Ἡ τάξις εἶχε πλέον ἀποκατασταθῆ παραδειγματικῶς. Εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο ὅλοι οἱ Κρήτες ἐνίσχυσαν τὸν ἡγεμόνα εἰς τὴν κοινὴν προσπάθειαν, νὰ δεῖξουν πρὸς τὰς Δυνάμεις ὅτι ὑπὸ τὸν πρίγκηπα Γεώργιον οἱ Κρήτες εἶνε ἀφωσιμημένοι ὅλοι εἰς τὰ ἔργα των καὶ δὲν ἐπιδιώκουν τίποτε ἄλλο, παρὰ πῶς νὰ προαγάγουν τὴν τάξιν καὶ τὴν εὐνομίαν.

Μετὰ τοιοῦτον λαὸν πειθαγοῦντα, διηκολύνθη σοβαράτατα τὸ ἔργον τῶν Κυβερνητῶν.

Ὁ Ἐλευθ. Βενιζέλος, ὡς σύμβουλος ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης, διεξήγαγε μετὰ θαυμαστὴν ταχύτητα καὶ ἐπιστημοσύνην τὴν ὀργάνωσιν τῶν πολιτικῶν καὶ ποινικῶν Δικαστηρίων, κατωτέρων καὶ ἀνωτέρων. Ἀναλαβὼν τὸ ἔργον τοῦ τὴν 1ην Μαΐου 1899, κατάρθωσε μέχρι τῆς 1ης Ἰουνίου, δηλαδὴ ἐντὸς ἐνὸς μηνός, νὰ ἰδρῶσιν ὅλα τὰ Εἰρηνοδικεῖα, Πρωτοδικεῖα καὶ Ἐφετεῖον, εἰς τὰ ὅποια διώρισεν ὡς δικαστὰς καὶ γραμματεῖς ἀποκλειστικῶς π ο λ ε μ ι σ τ ἄ ς τῶν ἀπελευθερωτικῶν ἀγώνων, (εἰς ἑλὴν τὴν γῆσον διωρίσθησαν καὶ ὁ Τούρκου Εἰρηνοδικεῖαι), παραγκωνίσας ὅλον τὸ πλῆθος τῶν θεσπιτηρῶν, τὸ ὅποιον ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας τοῦ διαρισμοῦ τῶν ἡγεμονικῶν Συμβούλων κατέκλυσε τὰ δημοσία καταστήματα, ζητοῦν θέσιν. Τόσῃ δὲ ἤτο ἡ ἀθρόα προσέλευσις τῶν θεσπιτηρῶν, ὥστε οἱ πολεμισταί, οἱ ἐπὶ ἔτη ἀγωνιζόμενοι, ἐξεγείροντο κατ' αὐτῶν, καὶ τοὺς ἐνυκτιοῦσαν, καὶ τοὺς παρέβαλαν πρὸς τοὺς πολίτας τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος, οἱ ὅποιοι κατὰ τὴν ἐπαγὴν ἐκείνην, δὲν ἐπιδίωκον τίποτε ἄλλο, παρὰ πῶς νὰ ἀποκτήσουν μίαν δημοσίαν θέσιν (ἄλλως : ἀργαμισθίαν).

Πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς ἀφροσύνης αὐτῆς θεσπιτηρίας καὶ περιστολῆν τοῦ κακοῦ, ὁ Βενιζέλος εἰσηγγήθη τὴν ψήφισιν νόμιμον, ὃ ὅποιο ἐνεκρίθη ποσῆματι καὶ διὰ τοῦ ὁποίου ὤριζετο ὅτι : «ἔξαιρουνται τῆς καταλήψεως δημοσίων θέσεων : α') οἱ ἀ π α λ λ α γ έ γ τ ε ς, δηλοῦντι οἱ μὴ λαβόντες μέρος εἰς τὴν τελευταίαν τῆς γῆσου Ἐπαναστάσιν» καὶ β') οἱ πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως διατελέσαντες δημοσίου ὑπάλληλοι» καθότι τὸ γ έ ο ν καθεστῶς ἀπαταῖ καὶ γ έ ο υ ς ἄνθρωπος, πρὸς καινὴν καὶ εὐτακτον αὐτοῦ λειτουργίαν.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον περιεστῆθη σοβαρῶς ὁ ἀριθμὸς τῶν θεσπιτηρῶν, καὶ ἐποπεθετήθησαν εἰς δημοσίας θέσεις μόνον ὅσοι προσέφεραν πραγματικῶς εἰς τὴν κοινὴν προσπάθειαν ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς γῆσου.

1899

(2)

Ὁργανισμὸν τῆν Κρητικὴν Δικαιοσύνην ὁ Βενιζέλος κατήρτισε καὶ ἰδικῶς τοῦ σχέδιον Πολιτικῆς καὶ Ποινικῆς Δικονομίας, προσήρμοσε τὸν Κρητικὸν ἀστικὸν Κώδικα εἰς τὰς νέας τῆς γῆσου περιστάσεις καὶ ἐτροποποίησε τὸν Ποινικὸν Νόμον κατὰ τρόπον περισσότερον συγχρονισμένον ἄλλα καὶ προσηρομένον εἰς τὸ νέον καθεστῶς, ὑπὸ τὸ ὅποιον διεβίουν τώρα οἱ πολῖται, χριστιανοὶ καὶ ἀλλόθρησκοι, τῆς Κρήτης.

Οἱ ξένοι δικασταί, καταδυναστεύοντες τὴν χώραν μὲ τὴν δῆθεν ἀπονομήν τῆς Δικαιοσύνης.—Ἴσχυαν ἕως τότε κατὰ τόπους τόσο ἀστικοὶ νόμοι, όσοι καὶ οἱ ξένοι δικασταὶ τῶν τεσσάρων Δυνάμεων, ποὺ εἶχαν καταλάβει τὴν γῆσον...—παρέδωσαν τὴν ὑπηρεσίαν εἰς τοὺς διορισθέντας Ἑλληνας δικαστάς, οἱ ὅποιοι, εἰλικρινῶς ποιοῦντες τὸν τόπον καὶ προσπαθοῦντες ν' ἀποκαταστήσουν τὴν ψυχικὴν ἡρεμίαν ἣ ὅποια εἶνε ἀπαραίτητος εἰς τοὺς πολίτας διὰ τὴν προαγωγὴν τῆς Πολιτείας, ἤρχισαν ν' ἀπεδέιδουν τὸ Δίκαιον κατὰ τοὺς νόμους, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰς ὕψηλας ἀρχάς τῆς Ἰσότητος καὶ τῆς Ἡθικῆς, τῶν ὁποίων τὴν πίστην τήρουν ἔπανειλημμένως ἔ ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης Σύμβουλος ἐτόλμισε δι' ἐγκυκλίω του πρὸς τοὺς Δικαστάς.

Σπουδαῖον ἔργον, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἦτε ἡ ἴδρυσις τοῦ Ἀνωτάτου Συμβουλίου τῆς Δικαιοσύνης, διὰ τοῦ ὁποίου ἐξησφαλίσθη ἡ κανονικὴ λειτουργία τοῦ ὁργανισμοῦ τῶν Δικαστηρίων, τὸν ὅποιον καθήρτισεν ἰδιοχείρως ὁ Βενιζέλος. Ἡ λειτουργία τοῦ Ἀνωτάτου Συμβουλίου τῆς Δικαιοσύνης ἦτο ἕνας φραγμὸς ἐναντίον τῆς συναλλαγῆς, εἰς τὴν ὁποίαν διως δὲν παρεσῆρθησαν ποτὲ οἱ Κρήτες ἐκεῖνοι δικασταί.

Ἐνας ἄλλος τρόπος τὸν ὁποιον ἐθεώρησεν ὁ Βενιζέλος, ὡς παρέχοντα ἀπόλυτον ἐγγύησιν περὶ τῆς δημιουργίας ἀδεκάστου δικαιοσύνης ἦτο ἡ δημιουργία ἱκανοποιητικῶν βιωτικῶν ὄρων διὰ τοὺς δικαστάς. Τοῦτο ἐξησφαλίσθη διὰ τῆς παρασχῆς εἰς τοὺς δικαστάς καὶ τοὺς δικαστικούς ὑπαλλήλους μεγάλων μισθῶν, οἱ ὅποιοι ἐκυμαίνοντο μεταξὺ 300 καὶ 500 δραχμῶν μηνιαίως. Δι' ὃ καὶ κατεκρίθη ὁ Βενιζέλος ὑπὸ τιμῶν δημοσιογραφικῶν ὀργάνων ὡς σπαταλῶν τὸ δημόσιον χρήμα καὶ ἐστάγων τὴν πολυτέλειαν εἰς τὴν Κρητικὴν πολιτείαν. Ἀλλὰ πῶς ἄλλως θὰ ἦτο δυνατόν νὰ προαχθῆ καὶ νὰ ἐξασφαλισθῆ ἡ θ ι κ ῶ ς ἡ Δικαιοσύνη, ἡ ὁποία καὶ ἐστάθη εἰς τὸ ὕψος τῆς ;

Ὁ Ἐλευθ. Βενιζέλος, ἐκτιμῶν τὸν ρόλον τοῦ Τύπου, καὶ ἐπιθυμῶν νὰ δώσῃ εἰς τοῦτον τὴν θέσιν ποῦ τοῦ ἤρμοζεν εἰς εὐνομιουμένην Πολιτείαν, καθώρισε διὰ νόμου τὰ δικαιώματα καὶ τὰς ὑποχρεώσεις του ἐντὸς θεθαίως πάντοτε τῶν συνταγματικῶν ὄρων, τὰ ὅποια αὐτὸς ὁ ἴδιος, ὡς εἰσηγητῆς τῆς ἐπὶ τοῦ σχεδίου τοῦ Κρητικοῦ Συντάγματος Ἐπιτροπῆς, εἶχε θεσπίσει. Ὀμιλῶν πρὸς τὴν Ἐθνικὴν Συνέλευσιν καὶ κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 17 Φεβρουαρίου 1890, καὶ εἰσηγούμενος τὸ περὶ ἔλευθεριῶν τοῦ Τύπου ἄρθρον τοῦ σχεδίου τοῦ Συντάγματος, ὁ Βενιζέλος εἶχεν ὑποστηρίξει, καὶ τότε, τὰς ἰδέας, τὰς ὁποίας μ ε τ ἄ τ ρ ι ἄ ν τ α δ ὕ ο χ ρ ὶ ν : α ἐπανέλαβεν ἐ π ἰ λ ἔ ξ ε ἰ σ χ ε ὀ ὄ ν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Βουλὴν.

Τότε συζητούμενο τοῦ ἄρθρου περὶ Τύπου, πολλοὶ πληρεξούσιοι τῆς Κρητικῆς Βουλῆς, μεταξὺ τῶν ὁποίων οἱ Ἰωλογιώργης, Πλουμιδάκης καὶ Μιγελιδάκης, ὑπεστήριξαν ὅτι, διὰ τοῦ Συντάγματος, ἔπρεπε νὰ θεθοῦν πολλοὶ περιορισμοὶ εἰς τὸν Τύπον. Τότε ὁ Βενιζέλος ἀπήγγησεν :

«Συμφωνῶ ἀπολύτως ὅτι ὁ Τύπος δὲν πρέπει νὰ εἶνε ἀκόλαστος καὶ ἔτι ἀπὸ τῆς στιγμῆς, καθ' ἣν γίνῃ ἀκόλαστος, θέον νὰ τιμωρῆται ἡ ἀκολασία. Εἰς φόβος ὑπάρχει : μήπως οὗτω δὲν ἐπιτρέπεται ὁ ἔλεγχος

τῶν κυβερνητικῶν πράξεων. Ἄλλ' ὁ ἔλεγχος οὗτος εἶνε θεμιτός, ἀναγκαῖος μάλιστα, προκειμένου περὶ ἐλευθέρων πολιτείαν. Ἐντὸς ὁρίων ὁμοῦ, διότι ὑπάρχουσι περιστάσεις, καθ' ἃς, ἐν γνῶσει ὁ Τύπος, ἐλέγχων. παριστᾷ ψευδῆ τὰς πράξεις τῆς Κυβερνήσεως, ἐξεγείρων τὸν λαόν. Τὴν τοιαύτην ἀκαλασίαν ζητεῖ νὰ προλάβῃ καὶ νὰ τιμωρῇ τὸ ὑπὸ σκῆπτρον ἐδάφιον καὶ ἐπομένως συνιστᾷ τὴν παραδοχὴν αὐτοῦ εἰς τὴν Συνέλευσιν. (1)

Τοιαύτας ιδέας εἶχε τότε ὁ Βενιζέλος περὶ τῶν ἐλευθεριῶν τοῦ Τύπου τὰς αὐτὰς ἀκριβοῦς ὑποστηρίζει καὶ σήμερον.

Ἡ Κρητικὸς Τύπος διετέλεε τότε ὑπὸ τὸ πέλας τῶν «Προστατίδων» Δυνάμεων. Ἀπόρητος προληπτικὴ λογοκρισία, ἀσχοιμένη κατὰ τρόπον ὑπερβολικόν, φθάνοντα μέχρι καταχρήσεων, ἀπηγόρευεν εἰς τὰς ἐφημερίδας νὰ ἀναγράφουν πᾶσαν εἰδήσιν ἢ ὅποια δὲν ἦτο τῆς ἀρεσκείας τοῦ οἰουδῆτοτε Ρώσου ἢ Ἰταλοῦ ἀξιωματικοῦ, ὁ ὁποῖος ἤσκει τὴν λογοκρισίαν καὶ ὁ ὁποῖος ἔπρεπε νὰ μονογραφῆσθαι τὰ δοκίμια τῆς ἐφημερίδος, διὰ νὰ ἐκτυπωθῶν καὶ νὰ κυκλοφορῆσθαι. Τόση δὲ ἦτο ἡ πραγματικὴ τυραννία, τὴν ὁποίαν εἶχαν ἐπιβάλλει οἱ «Προστάται» μας, ὥστε ἠξίωσαν ἀπὸ τὰς ἐφημερίδας, ἐπειδὴ οἱ λογοκριταὶ δὲν ἐγνώριζαν Ἑλληνικά, νὰ υποβῶνται διὰ τὴν προληπτικὴν λογοκρισίαν, ἀκριθεὶς ἀντίγραφα τῶν ἀρθρῶν καὶ τῶν εἰδήσεων των ἐν μ ε τ α φ ρ ἄ σ ε ι εἰς τὴν γλῶσσαν, τὴν ὁποίαν ὠμιλοῦσεν ὁ λογοκριτής. Αὐτὸς ἐκρατοῦσε δύο ἢ καὶ τέσσαρας ἡμέρας τὰ χειρόγραφα τῆς ἐφημερίδος εἰς τὸ γραφεῖον του καὶ ἐπὶ τέλους εἶδιδε τὴν ἐγκρισίν του...

Ἡ δειγμὰ τῆς ἀθλίας καταστάσεως, εἰς τὴν ὁποίαν εδρίσκετο ὁ Τύπος, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἀναφέρομεν καὶ τοῦτο : Τὸν Ἰούνιον 1899 κατεσχέθη ἡ εἰς Ρέθυμιον ἐκδοθεμένη ἐφημερίς «Ἀναγέννησις» καὶ ἀπηγορεύθη ἡ κυκλοφορία τῆς, διὰ τὸν λόγον ὅτι ὁ λογοκριτής τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ ἔκριεν ἐπιλήθμιον τὴν ἀναδημοσίευσιν ἑνὸς τηλεγραφήματος ἐκ τοῦ «Ἐμπρός» τῶν Ἀθηνῶν, περὶ τῶν ἀρμενικῶν ταραχῶν καὶ τῆς συνετείας τούτων συγχρούσεως τοῦ ρωσικοῦ καὶ τουρκικοῦ στρατοῦ τῶν συνόρων. Τὴν εἰδήσιν αὐτὴν ὁ Ρώσος λογοκριτής ἐθεώρησεν ὡς δυνημένην νὰ προκαλέσῃ ἐξεγερσιν τοῦ χριστιανικοῦ στοιχείου τῆς Ρεθύμνης !

Ἡ ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν σύμβουλος Κωνστ. Φούμης ὠργάνωσε, ταχύτητα καὶ αὐτὸς, τὰ οἰκονομικὰ τοῦ τόπου καὶ ἐπέβαλε φορολογίας, τὰς ὁποίας οἱ ἕως τότε ἀσυνήθιστοι εἰς φορολογίας Κρήτες ἐδέχθησαν χωρὶς νὰ γογγύσουν. Πρόθυμοι ἔλοι, ἀφοῦ ἐπολέμησαν ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς γῆσου, τώρα ἐπλήρωναν διὰ τὴν οἰκονομικὴν ἐνίσχυσίν τῆς.

Ἡ ἐπὶ τῆς Παιδείας καὶ τῶν Θρησκευμάτων Νικὸλ. Γιαμαλάκης ἔδρυσεν δημοτικὰ σχολεῖα, ἑλληνικὰ καὶ γυμνάσια καὶ σχολεῖα τῆς Τουρκίας

(1) Ἐφημερίς τῶν Συζητήσεων τῆς Κρητικῆς Ἐθνοσωμαλεύσεως 1899, συνεδρίασις τῆς 17 Φεβρουαρίου 1899.

κῆς μειοψηφίας, εἰς τὰ ὅποια ἐδιδάσκето ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα. Διωρισθῆσαν διδάσκαλοι ἄνδρες πολέμισται, οἱ ὅποιοι διὰ τῆς διδασκαλίας τῶν ἐγαυλοῦσαν τὴν νεολαίαν μὲ τὰ διδάγματα τῆς ἱστορίας, μὲ τὴν ἀγάπην τῆς πατρίδος καὶ μὲ τὴν ἐμμονὴν προσήλωσιν πρὸς τὴν ἰδέαν τῆς ἐνῆσως τῆς Κρήτης μὲ τὴν Ἑλλάδα.

(*)

Ὁ ἐπὶ τῆς Συγκοινωνίας σύμβουλος Χουσαῖν Γεντισαράκης ἐπεδόθη εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῆς συγκοινωνίας, ἡ ὅποια εὑρίσκατο εἰς ἀθλίαν κατάστασιν. Πρῶτον μέλημά του ἦτο ἡ ὀργάνωσις τῶν ταχυδρομείων.

Ἡ ταχυδρομικὴ ὑπηρεσία τῆς Κρήτης εὑρίσκατο μέχρι τοῦ Αὐγούστου 1899 εἰς κατάστασιν ἀξιοπερίεργον. Ἀπὸ τῶν πόλεων εἰς τὸ ἑσωτερικὸν τῆς νήσου, ἡ ταχυδρομικὴ ὑπηρεσία διεξήγετο ὑπὸ ἐφίππων ἀγγελοφόρων ἀλλὰ πολὺ ἀτάκτως καὶ κατὰ πᾶν σέταρον οὐλήνης! Τὴν δὲ ταχυδρομικὴν ὑπηρεσίαν τῆς πόλεως τῆς Κρήτης μὲ τὸ ἑξωτερικὸν τὴν διεξήγον πολυποικίλλα ταχυδρομεῖα, εἰς μὲν τὴν πόλιν τῆς Ρεθύμνης τὸ γαλλικόν, τὸ Διεθνὲς ταχυδρομεῖον καὶ τὸ αὐστριακόν, εἰς δὲ τὸ Χανιά καὶ τὸ Ἡράκλειον τὰ ἐκεῖ ἐγκαθιδρυθέντα καὶ λειτουργοῦντα γαλλικὰ αὐστριακὰ καὶ ἀγγλικὰ ταχυδρομεῖα, μεταχειριζόμενα ἕκαστον ἐξ αὐτῶν τὰ ἴδια γραμματόσημα τῶν χωρῶν τῶν. Ἔτσι αἱ ἐπιστολαὶ ἐσημαίνοντο μὲ ὅλα τὰ γραμματόσημα τῆς Εὐρώπης.

Εἰς τὴν πόλιν τῆς Ρεθύμνης οἱ Ρῶσοι εἶχαν ἐκτυπώσει ἰδικὰ τῶν γραμματόσημον. Ἀλλὰ κανένας Κρητικὸς δὲν τὰ εἶδε ποτὲ, διότι καὶ αὐτοὶ ἀκόμη οἱ Ρῶσοι «προσάται» τὰ ἐξμεταλλεύοντο εἰς τὸ ἑξωτερικὸν πρὸς ἐμπορίαν. Ἐγίναν ἐξ αὐτῶν τρεῖς ἐκδόσεις. Καὶ ὅμως ἀνηρτήθησαν καὶ μετεπωλήθησαν ἀμέσως...

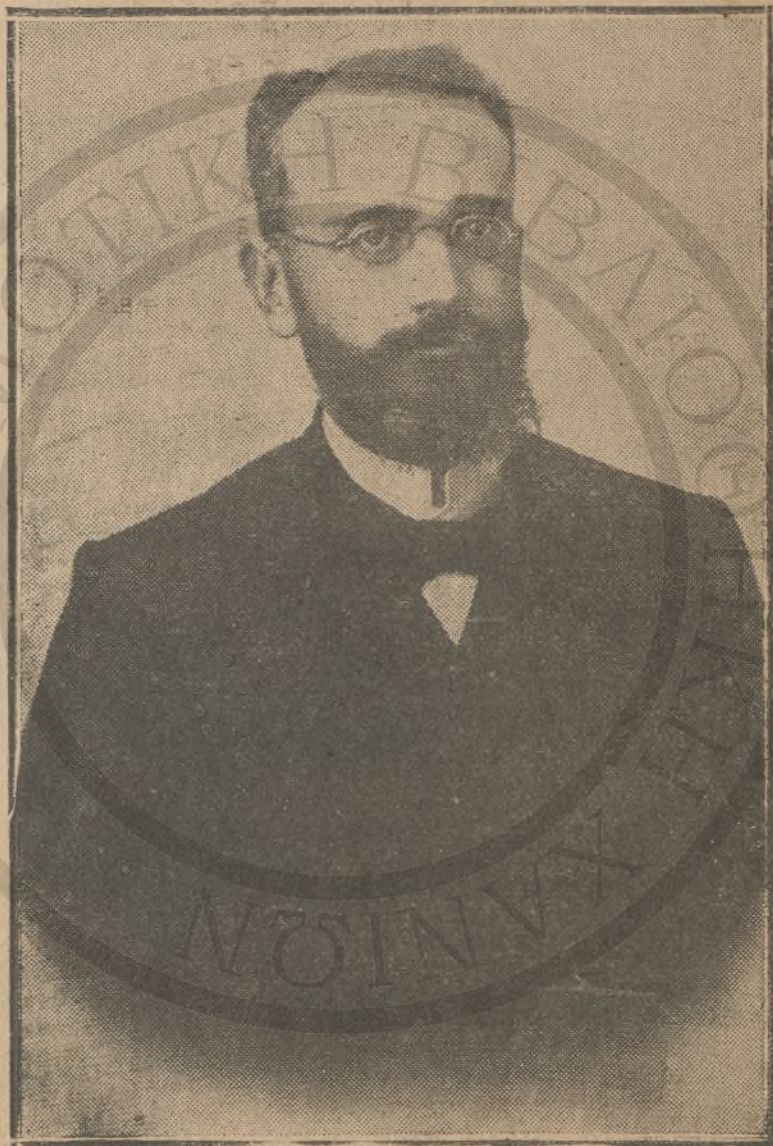
(*)

Ὁ ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν σύμβουλος Μανούσος Κουνδούρος προσῆλθον εἰς τὴν διοικητικὴν ὀργάνωσιν τῆς νήσου. Εἰς τοὺς διορισθέντας Ἕλληνας διοικητὰς παρέδωσαν τὰς ἀρχὰς οἱ ξένοι «προσάται» οἱ ὅποιοι ἀπο τοῦ Ἰουλίου 1899 ἤρχισαν ἀποχωροῦντες.

Κατὰ τὸν ἴδιον μῆνα, ὁ ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν σύμβουλος διέταξε τὴν εἰς Σούδα μεταφορὰν τῶν ὄπλων, τὰ ὅποια κατὰ ἐποχὰς εἶχαν παραδώσει οἱ Κρητῆς εἰς τὰς Δυνάμεις. Τότε ὅμως ἀνεκαλύφθη κατὰ καταπληκτικόν. Τὰ ὄπλα τῶν Κρητῶν τὰ ὅποια εἶχαν κλεισθῆ εἰς εἰδικὰ ἀποθήκας, εἶχαν κλαπῆ ἀπὸ τοὺς Ρῶσους στρατιώτας καὶ εἶχαν πωληθῆ εἰς Τούρκους, ἀντὶ εὐτελεστάτης τιμῆς. Ἡ ἀνεκάλυψις ἐγένε κατόπιν τῆς συλλήψεως ἐνὸς Ρῶσου στρατιώτου, καὶ ἦν ὄραν ἐπωλοῦσε ἕνα γκρά. Ὅδηγηθεὶς εἰς τὴν ἀστυνομίαν, ἀπεκάλυψε τὰς μεταλήψεις καὶ ὤμολόγησεν ὅτι ὅλοι οἱ Ρῶσοι ἀξιωματικοὶ εἶχαν μεταβάλει τὰ σπίτια τῶν εἰς Μουσεῖα κρητικῶν ὄπλων, ἐξῆ συγγρόνως εἶχαν διαρπάσει καὶ τὰ εἰρισκόμενα εἰς φορτηγέζα βενετικὰ ὄπλα, τόξα, βόλια, ἀκόντια, πελέκεις κλπ.

(*)

Διὰ τὴν ὀργάνωσιν τῆς Κρητικῆς γυροφυλακῆς μετεκλήθησαν Ἴταλοι ἀξιωματικοὶ, οἱ ὅποιοι ἐφθάσαν τὸν Ἰούλιον 1899 καὶ ἐπεδόθησαν εἰς τὸ ἔργον τῶν. Ἴνα δυνηθῶν ὅμως νὰ ἐργασθοῦν ἀποτελεσματικῶς, προσέλαβον καὶ Κρητὰς ἀξιωματικούς, διότι αὐτοὶ, ὄχι μόνον τὴν γλῶσσαν

10 Ἐλευθ. Βενιζέλος, ὅπως ἦτο ὅταν ἦλθεν εἰς ρῆξιν μετὰ τὸν πρίγκηπα Γεώργιον.

(Φωτογραφία τοῦ 1901)

δὲν ἐγγώριζαν, ἀλλὰ ἀγνοοῦσαν καὶ τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Κρήτης, τοῖς ἦτο δὲ ἀδύνατον νὰ ἐργασθῶν μόνοι, χωρὶς τὴν συνεργασίαν ἐντοπίων ἀξιωματικῶν, πρὸς παγίωσιν τῆς δημοσίας τάξεως.

Τὸ ἔργον τῆς ὀργανώσεως τῆς Πολιτείας ἤρχισε ν' ἀποδίδῃ συντόμως καρπούς. Ὁ Κρητικὸς λαὸς ἠνείχετο τὸ καθεστῶς τῆς ἀρμοστείας, ὅπῃ μόνον τὸν ἔβλεπον δι' αὐτοῦ θὰ ἤρχετο συντόμως ἡ ἔνωσις μετὰ τὴν Ἑλλάδα.

Ἀλλὰ προϊόντος τοῦ χρόνου, αἱ προσδοκίαι τοῦ λαοῦ διεφθόροντο. Καὶ ἡ ἔνωσις τῆς Κρήτης καθυστέρησεν ἐπὶ δῶδεκα ἀκόμη χρόνια, διότι ὁ ὕπατος ἀρμοστής πρίγκηψ Γεώργιος καὶ ἡ Αὐλὴ τοῦ Βασιλέως Γεωργίου Α' εἶχαν τὰ ἰδικὰ τῶν σχέδια.

Καὶ τὰ σχέδια αὐτά, τῶν ὁποίων ἡ πραγματοποιήσις θὰ ὄδηγοῦσε τὴν μὲν Ἑλλάδα εἰς διαμελισμὸν, τὴν δὲ Κρήτην θὰ κατεδικάζεν εἰς ὀριστικὸν ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος χωρισμὸν, εὐρήκαν εὐτυχῶς ἓνα ἰσχυρὸν ἀντιμέτωπον, τὸν ἄνθρωπον, ποῦ ἤρθῶθη ἔμπρὸς εἰς τὴν αὐταρχικὴν Αὐλήν, καὶ ἠγωνίσθη θαρραλέα κατὰ τῶν πολεμίων του, γρησμοποιούντων μέσα ἐνίστε ἀνήθικα, διὰ νὰ τὸν καταρτίθουν καὶ, παρὰ τὰς ὀργανωμένας ἀντιδράσεις, παρὰ τὴν μελετημένην καταστροφάντησίν του, παρὰ τὸν ἀγρίον πόλεμον τοῦ πρίγκηπος, ἔχοντος μαζί του τὴν πλειοψηφίαν τῶν παραπλανημένων Κρητῶν, παρὰ τὰς δυσχερείας, τὰς ὁποίας εἶχε μίᾳ ἐπανάστασις, καθώρθωσεν ἐν τούτοις νὰ νικήσῃ, νὰ ἐξέλθῃ τελικῶς θριαμβευτὴς καὶ νὰ φωτίσῃ μετὰ τὴν λάμπριν τῆς Ἀλήθειας τοῦ ἓνα δόκλον κόσμον σκοτεινόν.

Ὅλα αὐτὰ ὑπῆρξαν μίᾳ Ἐποποιίᾳ. Ἡ διαφωνία μετὰ τὸν πρίγκηπα, ἡ ρήξις, ὁ ἀγρίος πόλεμος τοῦ ἀρμοστοῦ καὶ αὐτοῦ τοῦ Βασιλέως Γεωργίου Α' κατὰ τοῦ Βενιζέλου, ἡ ἐπανάστασις καὶ ὁ θρίαμβος! Ἰδοὺ ἡ Ἱστορία.

Z'.

Τὰ σχέδια τῆς Αὐλῆς

Διὰ νὰ ἀντιληφθῇ ὁ ἀναγνώστης τὴν ἀφορμὴν τῶν πρώτων διαφωνιῶν τοῦ Βενιζέλου πρὸς τὸν πρίγκηπα Γεώργιον, πρέπει νὰ ἀναφέρωμεν ταῦτα τὰ γεγονότα, τὰ ὅποια δὲν ἀνέφεραν οὐδὲως ἢ ἐπαρκῶς ὅσοι, χρονολογικῶς ἢ ἱστορικῶς, ἠσχολήθησαν μετὰ τὰς ἀφορμὰς τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Θερίσου.

Εἶπε ἡδὴ γνωστὸν, ὅτι ὁ πρίγκηψ Γεώργιος εἶχε διορισθῆ ὡς ὕπατος ἀρμοστής τῶν Μεγάλων Δυνάμεων διὰ μίαν τριετίαν καὶ ὅτι αἱ Δυνάμεις ἐπεφυλάσσοντο νὰ σκεφθοῦν καὶ νὰ ἀποφασίσουν, εὐθὺς μετὰ τὴν λήξιν τῆς προθεσμίας ταύτης, περὶ τῆς μορφῆς τοῦ καθεστώτος τῆς Κρήτης.

Ἐνώπιον τοῦ προγράμματος αὐτοῦ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, ὁ Ἐλ. Βενιζέλος καὶ ὡς πολεμάρχης καὶ ὡς πολιτικός δὲ ὡς Κυβερνήτης, καθύρισε ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας τὴν στάσιν του: Δεδομένου ὅτι ὁ διορισμὸς ὑπάτου ἀρμοστοῦ εἶγε γίνεαι δεκτὸς ἀπὸ τοῦ Κρήτας ὡς ἀρραδὸν τῆς προσεχοῦς ἐνώσεως τῆς γῆσου τῶν μὲ τὴν Ἑλλάδα, μοναδικὸς σκοπὸς καὶ τῶν πολιτικῶν τῆς Κρήτης καὶ τοῦ ὑπάτου ἀρμοστοῦ δὲν ἔπρεπε γὰρ εἶναι ἄλλος, παρὰ ἡ χρησιμοποίησις ἑλῶν ἐκείνων τῶν μέσων διὰ τῶν ὁποίων θὰ ἐπραγματοποιεῖτο μίαν ὥραν γρηγορώτερα ἢ πολυπόθητος ἐ-
 γωσις.

Ἐγὼν αὐτὴν, μόνην καὶ πάντοτε, τὴν ἀφρητρίαν τῶν προσπαθειῶν καὶ τῶν ἀγώνων του, καὶ ὅταν ἠγωνίζετο ὡς ἐπαγαστάτης ἐναντίον τῶν Τούρκων, καὶ τώρα πρὸ ἤτο Κυβερνήτης, ὁ Βενιζέλος, ἀπὸ τῆς συζητήσεως ἀκόμη τοῦ Κρητικοῦ Συντάγματος εἰς τὴν Ἐθνοσυνέλευσιν, εἶγεν ἀναπτύξει ἐνώπιον αὐτῆς τὰς γνώμιας του, αἱ ὁποῖαι δὲν εἶχαν ἄλλον σκοπὸν, παρὰ τὴν ταχυτέραν πραγματοποίησιν τῆς ἐνώσεως τῆς Κρήτης μὲ τὴν Ἑλλάδα. Εἰς τοῦτο ἀπέβλεπε τὸ ὑποβληματιὸν ἔκθερον τοῦ σχεδίου τοῦ Συντάγματος, περὶ τῆς διαδοχῆς τοῦ προσώπου τοῦ ἡγεμόνος, εἰς τοῦτο καὶ τὸ ἄρθρον περὶ ὀργανώσεως τῆς Κρητικῆς Πολιτοφυλακῆς, εἰς τοῦτο καὶ πᾶσα, μετὰ τὴν ὀργάνωσιν τῆς Πολιτείας, προσπάθεια, τείνουσα νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ὑπὸ τὸν Ἑλληνα ἡγεμόνα οἱ Κρητῆς πειθαρχοῦν, καὶ ὅτι, φυσικὰ, πολὺ περισσώτερον θὰ ἐπειθαρχούσαν ὑπὸ τὸν Βασιλέα τῶν Ἑλλήνων Γεώργιον Α΄.

Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τούτων ἐμφοροῦμενος ὁ Βενιζέλος, ἐνίσχυσε τὸν πρίγκηπα καὶ, ὡς εἰσηγητῆς τοῦ συνταγματικοῦ σχεδίου, συνηγόρησε, παρὰ τὰς κοινοβουλευτικὰς ἀρχὰς του, ὑπὲρ τῆς ἀπονομῆς εὐρυτάτης ἐξουσίας εἰς τὸν ἡγεμόνα. Ἴσως τοῦτο ὑπῆρξε σφάλμα τοῦ Βενιζέλου. Ὁ δευδερκὴς πολιτικὸς τῆς Κρήτης δὲν ἐφαντάσθη ὅτι ὁ ἡγεμὼν, πρὸ εἰς προκαταβολικῶς ἐκδηλώσει τὰς τσαρικὰς προθέσεις του, θὰ τὰς ἐπραγματοποιούσε καὶ θὰ ἔφθανε μέχρι τοῦ σημείου νὰ βολιευθῇ καὶ τὴν ἀγάπην καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην καὶ τοὺς πόθους τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ, διὰ νὰ ἱκανοποιήσῃ σκοποὺς καθαρῶς ἰδιοτελεῖς. Δι' αὐτὸ παρέσχεν εἰς τὸν πρίγκηπα ὁ Βενιζέλος ὅλην τὴν ἐνίσχυσίν του. Ἀλλὰ ὁ πρίγκηψ δὲν ἐδείχθη ἄξιος τῆς τόσης ἐμπιστοσύνης τοῦ συμβούλου του, ἡ ὁποία ἦτο καὶ ἐμπιστοσύνη—πλάνη—ὁλοκλήρου τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ.

Ὀλίγα ἔτη ἀργότερον, ὁ Βενιζέλος διέπραττε τὸ ἴδιον σφάλμα—μὲ ἄλλον ἐστεμμένον. Ἐνισχύσας, ὅση αὐτῷ δύναμις, τὸν διδάσκαλον Κωνσταντῖνον, δημιουργήσας αὐτὸν ἀριστράτηγον τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ καὶ ἀφροστέφῃ στρατηλάτην, ὁ δευδερκὴς πολιτικὸς δὲν προεῖδε τὴν τύφωσιν, εἰς τὴν ὁποίαν περιήρχετο ὁ μεγάλος ἐστεμμένον, ὁ ὁποῖος, —ὅπως ὁ ἀδελφὸς του εἰς τὴν Κρήτην—ἐξεμεταλλεύθη καὶ αὐτὸς τὴν πρὸς αὐτὸν ἀγάπην καὶ ἐμπιστοσύνην τοῦ λαοῦ. Ἴσως διότι ὁ Βενιζέλος δὲν ἐφαντάζετο καὶ τώρα, ὅπως ἄλλοτε διὰ τὸν Γεώργιον, ὅτι θὰ ἔφθανε ποτὲ μέχρι τοῦ σημείου εἰς τὸ ὅποιον ἔφθασεν, ἡ παρὰ τοῦ ἐστεμμένου κατά-
 χρησις τῆς λαϊκῆς ἐμπιστοσύνης.

Ἐνῶ ὁ Βενιζέλος ἔκαμνε τὰ πάντα, διὰ νὰ ἐνισχύσῃ τὸν πρίγκηπα Γεώργιον εἰς τὴν Κρήτην, πιστεύων ὅτι καὶ αὐτὸς ἀπέβλεπεν εὐλικρινῶς εἰς τὴν ἔνωσιν τῆς γῆσου μὲ τὴν Ἑλλάδα, ἡ Ἀδὴ τοῦ Βασιλέως Γεωρ-

γίου Α', ὑπὸ τὴν ἐπήρεια τῆς ρωσικῆς πολιτικῆς καὶ καθοδηγούμενῃ ἀπὸ τὴν πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ Γουδί διπλωματίας, κατέστρωσεν ἕνα σχέδιον, τὸ ὁποῖον, σημειωτέον, ἐθεωρεῖτο μεγαλεπήθολον. Ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος Α', μὴ τοιμῶν νὰ συλλάβῃ τὸ ὄραμα μιᾶς μεγάλης Ἑλλάδος, ὅπως ἐκείνη, τὴν ὁποίαν ἔκτοτε εἶγε πρὸ ὀφθαλμῶν ὁ Βενιζέλος, καὶ μὴ δυνάμενος νὰ φθάσῃ μέχρι τῆς ἰδέας, διὰ μετὰ τὴν συντριβὴν τοῦ 97 καὶ τὴν ἀήλιαν ἠθικὴν καὶ οἰκονομικὴν κατάστασιν, εἰς τὴν ὁποίαν εὗρισκοντο τότε, καὶ ὁ λαὸς/του καὶ τὸ κράτος γενικῶς, θὰ ἦτο δυνατόν νὰ φθάσῃ ἢ Ἑλλάς πέραν τῆς Μελοῦνας καὶ πέραν τῶν Κυθήρων, ἤρκειτο εἰς τὴν φαεινὴν ἰδέαν τῆς, διὰ μέσων διπλωματικῶν καὶ πρὸ πάντων διὰ τῆς χρησιμοποιοῦσεως τῆς ἐπιρροῆς τοῦ Τσάρου, δημιουργίας ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΩΝ ἩΓΕΜΟΝΙΩΝ ΕἰΣ Τὴν Κρήτην, τὴν Μακεδονίαν καὶ τὰς Νήσους τοῦ Αἰγαίου.

Καθισταμένων τῶν ὑποδοῦλων τούτων μερῶν ἡγεμονιῶν ἀνεξαρτήτων, θὰ ἐποποιετοῦτο ὡς ὕπατοι ἀριστοὶ οἱ υἱοὶ τοῦ Βασιλέως Γεωργίου Α', καὶ τοιοῦτοτρόπως θὰ ἀποκαθίσταντο ἔλοι οἱ πρίγκηπες εἰς ἡγεμονικοὺς θρόνους, ἐνῶ ὁ Γεώργιος Α' θὰ ἔμενεν ὡς Βασιλεὺς τῆς μικρᾶς καὶ ἡττημένης Ἑλλάδος, περιβαλλομένης ἀπὸ φίλης ἀλλ' αὐτοτελεῖς ἡγεμονίας.

Ἀπαρχὴ τοῦ μεγαλεπήθολου τούτου προγράμματος θὰ ἐγένετο ἀπὸ τὴν Κρήτην. Ἀλλὰ διὰ νὰ ἐπιτύχῃ ὁ ὕπατος ἀριστοτῆς τὸν σκοπὸν τοῦ, τῆς ἀνακηρύξεως αὐτῆς εἰς ἀνεξάρτητον ἡγεμονίαν καὶ φυσικὰ τῆς ἀνακηρύξεως αὐτοῦ ὡς ἰσοβίου ἡγεμόνος, ἔπρεπε νὰ ἐργασθῇ ἐπὶ πολὺ, νὰ προετοιμάσῃ τὸ ἔδαφος, νὰ ὀργανώσῃ τὴν τάξιν τῶν ἐμπιστῶν του καὶ πρὸ παντός νὰ καταρρίψῃ κάθε ἐμπόδιον, τοῦ θὰ ᾤσοῦτο τυγὸν ἐνότητιόν του.

Ἀλλοκόλακες ὑπῆρξαν πάντοτε γύρω ἀπὸ τοὺς ἰσχυροὺς. Εἶνε αὐτῶν οἱ ἀπολαμβάνοντες τῆς διηγενοῦς προσεγγίσεως, οἱ ἐπιδιώκοντες ὡς τίτλον τιμῆς τὴν προσωνομίαν τῶν ἀφωσιωμένων, οἱ ἀπολέσαντες τὴν εὐθύτητα τῆς σπονδυλικῆς στήλης ἐκ τῶν διηγεκῶν ὑποκλίσεων τοῦ σώματος, οἵτινες εἶνε κατὰ κανόνα τόσοι εὐτελεῖς τὴν ψυχῇ, ὥστε ἢ ἀδιαφοροῦν περὶ τῶν ἀληθῶν καὶ ὑπερέτερων ἠθικῶν συμφερόντων τοῦ ἀρχοντος, τὸν ὁποῖον ὑπηρετοῦν, διὰ νὰ προαγάγουν τὰ ἴδια αὐτῶν εὐτελεῖς συμφέροντα". (1).

Τοιοῦτοι ἀλλοκόλακες ὑπῆρξαν πολλοὶ γύρω ἀπὸ τὸν ἡγεμονικὸν θρόνον τοῦ Γεωργίου. Μεταξὺ αὐτῶν δὲν ἦτο μόνον ὁ ἰδιαίτερος γραμματεὺς τοῦ Ἀνδρέας Παπαδιομαντόπουλος, ὁ ὁποῖος ἔπαίξε βραδύτερον πρωτεύοντα ρόλον εἰς τὴν ὑπόθεσιν τῆς Κρήτης, δὲν ἦσαν μόνον οἱ ὑπασπισταὶ τοῦ πρίγκηπος, ἀλλὰ καὶ σύμβουλος ἐπιφανῆς τοῦ Γεωργίου, ὁ ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν Μανούσος Κουῆδουρας.

Πᾶσα πρᾶξις καὶ πᾶσα ἐνέργεια τῶν ἐμπιστῶν τοῦ Γεωργίου δὲν ἀπέβλεπεν εἰς τίποτε ἄλλο, παρὰ εἰς τὴν ὀργάνωσιν ἑδάφους προσφόρου, διὰ τὴν ἐγκατάστασιν τοῦ αὐτονομίου καθεστῶτος, τὸ ὁποῖον ἔπρεπε νὰ νομιμοποιηθῇ.

Εἰς τὰς ἐνεργείας αὐτάς, αἱ ὁποῖαι, ὅπουλοι καὶ ἀρχαί, ἤρχισαν σὺν

(1) Ἐλ. Βενιζέλος διὰ τοῦ «Κήρυκος» τῆς 11 Ἰανουαρίου 1901.

τῷ χρόνῳ γὰ ἐκδηλοῦνται ἔμφανεστερον, ἦτο φυσικὸν νὰ ἀντιδράσῃ καὶ νὰ ἐξεγερθῇ ὁ ἀνθρώπος, ὁ ὁποῖος ἐπέρασε τὰ νεῖατα τοῦ ἐπάνω εἰς τὰ βουνα, ἀγωνιζόμενος διὰ τὴν ἔνωσιν τῆς πατρίδος του μετὰ τὴν Ἑλλάδα.

Ὁ Βενιζέλος ἀντελήφθη τοὺς σκοποὺς τῶν αὐλικῶν, εὐρεθεὶς ἐπα-
κειλημένως ἐνώπιον τῆς ἀντιδράσεως αὐτῶν εἰς τὴν λήψιν μέτρων κυ-
βερνητικῶν, τὰ ὅποια, ὅλα, δὲν ἀπεσκόπων εἰς τίποτε ἄλλο, παρὰ εἰς
τὴν προτομασίαν τοῦ ἐδάφους διὰ τὴν ταχύτεραν ἔνωσιν τῆς γῆσου με-
τὰ τὴν Ἑλλάδα.

Οἱ ἄνθρωποι αὐτοί, ἀντιδρώντες διαρκῶς, ἄλλοτε ἐκ τοῦ ἐμφανοῦς καὶ
ἄλλοτε ὑποβλως, εἰς τὸ ἔργον τοῦ Βενιζέλου, κατέστησαν τόσον δύσκο-
λον τὴν εἰς τὴν Κυβέρνησιν παραμονὴν του, ὥστε τὸν ἐξηνάγκασαν νὰ
ὑποβάλῃ εἰς τὸν πρίγκηπα τὴν παραίτησίν του.

Ἄλλὰ ὁ πρίγκηψ τὴν ἀπέκρουσε.

Ἔιχε καὶ αὐτὸς τὸ σχέδιόν του.

Ἡ ἀντιδρασίς τῶν αὐλοκαλάκων εἰς τὸ ἔργον τοῦ Ἐλευθ. Βενιζέλου
ἐξεδηλώθη, ὅταν, ὀργανομένης τῆς Κρητικῆς Πολιτείας, ὁ Βενιζέλος ἐ-
ξέφρασε τὴν γνώμην ὅτι ὅλαι αἱ προσπάθειαι τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν τῆς
γῆσου θὰ ἔπρεπε νὰ τείνουν εἰς τὴν ταχύτεραν πραγματοποίησιν τῆς ἐνώ-
σεως μετὰ τὴν Ἑλλάδα, καὶ ὅτι πρώτη προσπάθεια τῶν κυβερνητῶν τῆς
Κρήτης θὰ ἔπρεπε νὰ εἴναι ἡ ὀργάνωσις τῆς κρητικῆς πολιτοφυλακῆς.

Ὁ Βενιζέλος εἶχε τὴν γνώμην, ὅτι ἡ παραμονὴ τῶν διεθνῶν στρα-
τευμάτων εἰς τὴν Κρήτην ἀπέτελει πρόσχημα σπουδαιότατον εἰς τὴν
πραγματοποίησιν τῆς ἐνώσεως καὶ ὅτι, ἐφόσον ἡ γῆσος ἦτο παρακατατε-
θειμένη εἰς χεῖρας τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, κατεχομένη στρατιωτικῶς
ὑπὸ τεσσάρων ἐξ αὐτῶν καὶ κυβερνωμένη ὑπὸ ἐντολοδόχου των, τοῦ ὑπά-
του ἄριστοῦ, οὐδεμίαν ριζικὴν μεταβολὴν εἰς τὴν ἐξέλιξιν τοῦ τόπου, καὶ
συνεπῶς οὔτε ἡ ἔνωσις ἦτο δυνατόν νὰ γίνῃ, ἂν μὴ ὁ ἐντολοδόχος τῶν
τεσσάρων Δυνάμεων ἐξῆται καὶ ἐπετύγγανε προηγουμένως τὴν συγκατά-
θεσιν αὐτῶν, ἡ ὅποια δὲν ἦτο εὐκολον βεβαίως νὰ δοθῇ.

Δι' αὐτὸ ὁ Βενιζέλος, καταρτίσας τὸ σχέδιον τοῦ Συντάγματος τῆς
Κρητικῆς Πολιτείας, εἶχεν ἀναγράψει καὶ τὸ ἄρθρον, περὶ τῆς ὀργανώ-
σεως τῆς κρητικῆς χωροφυλακῆς καὶ πολιτοφυλακῆς, καὶ εἶχεν ἐπιμεί-
νει εἰς τὴν Ἐθνοσυνέλευσιν διὰ τὴν ψήφισιν αὐτοῦ, ὑποστηρίζας ὅτι «ἡ
εὐμένεια ἔχει καὶ τὰ δριὰ τῆς καὶ αἱ Δυνάμεις μίαν ἡμέραν θὰ ἀπέλθωσι
τῆς Κρήτης» καὶ ὅτι διὰ τοῦτο, «εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς δεόν νὰ συσταθῇ πολιτο-
φυλακὴ, ὅπως εἴναι ἄρτιως παρεσκευασμένη ἵνα ἀντικαταστήσῃ τὴν εὐρω-
παϊκὴν δύναμιν, ἀποχωροῦσαν, διότι ἐν ἐναντία περιπτώσει, ἀφίεται ἐκ-
τεθειμένη ἡ Πολιτεία εἰς ἀπρόοπτα» (1).

Ὁ Βενιζέλος ἀπέδωκεν εἰς τὴν ἄρτιαν ὀργάνωσιν ὄχι μόνον τῆς
κρητικῆς χωροφυλακῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς πολιτοφυλακῆς, οὕτως ὥστε, μίαν
ἡμέραν, καθισταμένων τούτων ἰσχυρῶν, νὰ δυνηθῇ ἡ Κρήτη νὰ εἴπῃ εἰς
τὰς Δυνάμεις ὅτι ἡ περαιτέρω παραμονὴ τῶν στρατευμάτων των ἦτο πε-
ριττὴ, ἀφοῦ ἡ γῆσος εἶχε πλέον ὀργανομένην χωροφυλακὴν καὶ πολιτο-
φυλακὴν καὶ ἐπαρκοῦσαν ἐξ ἰδίων εἰς τὴν τήρησιν τῆς τάξεως. Μετὰ τὴν

(1) Ἐνωτέρω: σελίς 31.

ἀνάληψιν τῆς φρουρήσεως τῆς γῆσου ὑπὸ τῆς κοπιτικῆς γυροφυλακῆς καὶ πολιτοφυλακῆς, θὰ ἦτο πλέον εὐχερεστάτη ἢ ἐπιβολὴ τῆς ἐνώσεως τῆς Κρήτης μετὰ τὴν Ἑλλάδα.

Αὐτὸ ἦτο τὸ σγέδιον τοῦ Βενιζέλου, σγέδιον καταστρωθὲν ἀφ' ἧς αὐτὸς συνέτασσε τὸ Σύνταγμα τῆς Κρήτης, ἀποβλέπων πάντοτε καὶ μόνον εἰς τὴν ἑνωσιν.

Ἄλλ' εἰς τὴν πραγματοποιήσασθαι τοῦ σγεδίου τούτου ἔφερον ἀντιρρήσεις ὁ Ἄρμὸδιος σύμβουλος τῶν Ἐσωτερικῶν Μαγούσος Κούνδουρος, ὁ ὁποῖος, συμφωνῶν καὶ πρὸς τὴν γνώμην τοῦ πρίγκηπος, ἔκρινεν ὅτι ἡ δογάνωσις τῆς πολιτοφυλακῆς δὲν ἀπετέλει ἐπείγουσαν ἀνάγκην. Τὴν ἰδίαν ἀπάντησιν ἔδωκε καὶ ὁ πρίγκηψ, πρὸς τὸν ὁποῖον ἀπηρ-θύνθη ὁ Βενιζέλος.

Ἄλλὰ, ποσὰ τὰς ἀντήσεις, ὁ Βενιζέλος δὲν ἐγκατέλειπε βεβαίως τὸ ἀγῶνά του. Πιστεύων ἀπολύτως εἰς τὴν ὀρθότητα τῆς ἀντιλήψεώς του ἔφερον ἐπανειλημμένως τὰ ζήτημα ἐνώπιον τοῦ ἡγεμονικοῦ συμβουλίου καὶ, ἐπὶ τέλους, ἐξασφάλισε τὴν πλειοψηφίαν τῶν συμβούλων ὑπὲρ τῆς δογάνωσεως τῆς πολιτοφυλακῆς. Καὶ πάλιν ὁ πρίγκηψ ἀντέτεινε, ἀλλὰ, μὴ δυναθεὶς γὰρ δικαιολογήσασθαι μετὰ σοβαρὰ ἐπιχειρήματα τὴν ἀρνήσιν του, ἐδέχθη ἐπὶ τέλους τὴν δογάνωσιν τῆς πολιτοφυλακῆς. ἐζήτησεν ὅμως ὀλίγων μηνῶν ἀνάθεσιν διότι τότε — τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1900 — θὰ ἀταξείδευον ὁ πρίγκηψ εἰς τὸ ἔξωττον.

Ἡ ἀντίδρασις τοῦ πρίγκηπος καὶ τῶν ἀλλοκλάκων κατὰ τοῦ ἔργου τοῦ Βενιζέλου καὶ κατὰ παντός ἐτι αὐτὸς ἐπρότεινε, ἔφερε λήγοντος τοῦ ἔτους 1900, ὅτε ἐξεδόθησαν εἰς τὰ Χανιά αἱ ἐβδομαδιαῖαι ἐφημερίδες «Νέα Ἐρευνα» καὶ «Πατρίς», τῶν ὁποίων γρηματοδόχος καὶ κατ' ὀψίσιν ἐκδότης ἦτο ὁ πρίγκηψ. Αἱ ἐφημερίδες αὗται—αἱ ὅποιαι βραδύτερον διεξήγαγον σκληρὴν ἀγῶνα κατὰ τοῦ Βενιζέλου—ἐξεδόθησαν μετὰ τὸν ἀποκλειστικὸν σκοπὸν νὰ ἐνισχύσουν τὸ γόητρον τοῦ πρίγκηπος καὶ νὰ προσπαγήδωσαν τὸ σγέδιόν του, πρὸ πάντων ὅμως νὰ συκοφάνουν πᾶσαν ἀντίδρασιν, ὁποθενδήποτε προσετιομένην, καὶ ἰδίως τὴν ἀντίδρασιν τοῦ Βενιζέλου εἰς τὰ αὐταρχικὰ σγέδια τοῦ ἡγεμόνος.

Τὴν διεύθυνσιν τῆς πολιτικῆς ἐξουσίως τοῦ Βενιζέλου ἀνέλαβεν ὁ ἰδιαιτέρως γραμματεὺς τοῦ ἡγεμόνος Ἀνδρέας Παπαδιαμαντόπουλος. Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς κατηγορηθὲν ὑπὸ ἱστορικῶν τινῶν συγγόνων ὡς ἀπεργασθεὶς ἐν προσωπικῷ μίσους τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Βενιζέλου καὶ ὡς παρασύρας αὐτὸς τὸν πρίγκηπα εἰς ἀνήθικον συκοφαντικὸν ἀγῶνα.

Τὰ πράγματα ὅμως δὲν ἔχουν ἀκριβῶς ἕπως τὰ παριστοῦν οἱ ἱστορικοί αὐτοί. Ὁ ἰδιαιτέρως γραμματεὺς, ὁσυνδήποτε καὶ ἀν' ὀπῆρξεν ἀλλοκλάξ, δὲν ἦτο εἰς θέσιν γὰρ ἐκπρέσσει τὸν πρίγκηπα τόσο, ὥστε νὰ τοῦ κοθέρισεν αὐτὸς πόλιαν πολιτικὴν θὰ ἠκολούθει ἀπέναντι τοῦ Βενιζέλου. Τὸ ἀληθές—ἀλλὰ καὶ τὸ φυσικώτερον—εἶπε ὅτι ὁ Παπαδιαμαντόπουλος διεξήγαγε τὸν κατὰ τοῦ Βενιζέλου ἀποκλειστικὸν ἀγῶνα κατ' ἐντολήν καὶ ὑπὸ τῆς ἰδηγίας τοῦ πρίγκηπος. Ὁ Παπαδιαμαντόπουλος, ἐπιθυμῶν νὰ φωνῇ ἀρετῆς εἰς τὸν αὐθέντην του, ἐπλευσθήσασιν ἀληθῶς εἰς τὸν ἀγῶνα καὶ κατηύθυνε κατὰ τρόπον ἀριστοτεχνικῶς ἀνήθικον τὸν πόλεμον

κατὰ τοῦ Βενιζέλου, ὁ ὁποῖος ἔπρεπε, μὲ κάθε τρόπον, νὰ διαβληθῆ εἰς τὸν λαὸν καὶ νὰ πέσῃ ἀπὸ τὴν θέσιν, εἰς τὴν ὁποίαν τὸν εἶχαν ἀνοψῆσαι οἱ ἔθνικοι ἀγῶνες του. Διὰ νὰ ἐπιτύχῃ ὅμως ἡ κατὰ Βενιζέλου ἐκστρατεία, ἔπρεπε νὰ ἐξευρεθῆ μία δεινὴ συγκοφαντία, κατὰ μέχρῃς ἀπιστεύτου βαθμοῦ καταπληκτικόν. Καὶ τοῦτο ἦτο, νὰ παρασταθῆ εἰς τὰ μάτια τοῦ λαοῦ ὁ Βενιζέλος ὡς προσδότης τῶν ἔθνικῶν ιδεωδῶν, ὡς ἐχθρὸς τῆς Ἐνώσεως. Ἐπρεπε ὁ πολιτικὸς ἀνὴρ τῆς Κρήτης νὰ κρημισθῆ διὰ παντός. Ἴδου διατί ὁ ἡγεμὼν δὲν εἶχε δεχθῆ τὴν παραίτησιν, ποῦ τοῦ ὑπέβαλεν ὁ Βενιζέλος.

Η΄.

Ἡ ρῆξις

Δύο περίπου χρόνια μετὰ τὴν ἀφίξιν του εἰς τὴν Κρήτην, τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1900, ὁ πρίγκιψ ἐπεχειρεῖ μίαν περιοδείαν εἰς τὰς πρωτεύουσας τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, διὰ νὰ ἐκθέσῃ τὰ κατὰ τὴν διετίαν ταύτην πεπραγμένα τῆς ἀρμοστείας του καὶ νὰ πληροφωρηθῆ περὶ τῶν διαθέσεων τῶν Δυνάμεων, διὰ τὸ πρακτέον, μετὰ τὴν λήξιν τῆς τριετοῦς θητείας του.

Πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς του ὁ ἡγεμὼν ἐδέχθη εἰς ἀκρόασιν τὸν ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης Σύμβουλόν του Ἐλευθ. Βενιζέλον, ὁ ὁποῖος ἐζήτησε νὰ τοῦ ἐκθέσῃ τὰς γνώμας του ἐπὶ τοῦ ἔθνικου ζητήματος.

Κατὰ τὴν ἀκρόασιν ἐκείνην ὁ Βενιζέλος διετύπωσε τοὺς φόβους του ὅτι αἱ Δυνάμεις δὲν θὰ ἔστεργον νὰ ὑποκαταστήσουν τὸ καθεστῶς τῆς Ἀρμοστείας διὰ τῆς ἐνώσεως τῆς Κρήτης μετὰ τὴν Ἑλλάδα, καὶ ὅτι, διὰ τὴν περίπτωσιν αὐτήν, καθήκον τῶν ἰθυνόντων τὰς τύχας τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ θὰ ἦτο νὰ σκεφθοῦν ἀπὸ τοῦδε ποία ἔπρεπε νὰ εἶνε ἡ πολιτικὴ ποῦ θὰ ἠκολούθουν ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ.

Ὁ ἡγεμὼν, εἰς ἀπάντησιν, ἐξέφρασε τὴν πεποίθησίν του, ὅτι αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις θὰ συγκατατεθοῦν εἰς τὴν ἔνωσιν τῆς Κρήτης μετὰ τὴν Ἑλλάδα, μετὰ τὴν λήξιν τῆς τριετοῦς θητείας τοῦ ὑπάτου ἀρμοστοῦ. Διότι τὸ ζήτημα αὐτὸ—ἐτόνος—θὰ τὸ λύσω ἐγὼ, διὰ τῶν ὑψηλῶν συγγενῶν μου. Ἄν ἔμως δὲν ἐπιτύχῃ τὴν ἔνωσιν, θὰ ζητήσω ἀνανέωσιν τοῦ ἀρμοστειακοῦ καθεστώτος.

Εἰς ἀνταπάντησιν ὁ Βενιζέλος ὑπεστήριξεν ὅτι, καθ' ἣν περίπτωσιν αἱ Δυνάμεις δὲν ἐδέγοντο νὰ ἐπιτρέθουν τὴν ἔνωσιν τῆς νήσου μετὰ τὴν Ἑλλάδα, θὰ ἔπρεπεν ὁ πρίγκιψ νὰ ἐπιδιώξῃ τὴν αὐτονομίαν τῆς Κρήτης, διότι, ἐνῶ διὰ τῆς ἀνανεώσεως τῆς ἀρμοστείας κατ' οὐδὲν θὰ προήγετο ἡ ἔθνικὴ ὑπόθεσις, ἐὰν ἐμεσολάβει ἐν αὐτονομικῶν καθεστώτι καὶ ἀπηλλάσσεται ἡ Κρήτη ἀπὸ τῆς «προστασίας» τῶν Δυνάμεων, θὰ ἦτο εἰς αὐτὴν ἀπέριως εὐχερέστερον νὰ μεταπέσῃ ἀπὸ τῆς Αὐτονομίας εἰς τὴν Ἐνωσιν.

Ὁ πρίγκηψ δὲν ἔφερεν ἀντίρρησην εἰς τὰς γνώμας αὐτάς, καὶ ἐδήλωσεν εἰς τὸν σύμβουλον του, ὅτι τὰς κρατεῖ ὑπὸ σημείωσιν. Ἀπὸ τῆς ἐπαμένης ὡμῆς ὁ Τύπος τῶν Χανίων, δηλαδή ὁ Τύπος τοῦ πρίγκηπος, ἐδημοσίευσε μὲς μεγάλα στοιχεῖα τὴν «ἔγκυρον» εἰδήσιν, ὅτι ἀσφαλῆς καὶ πρὸς τὸ προσεχὸν ταξειδίον τοῦ πρίγκηπος θὰ ἦτο ἡ ἐνωσις τῆς Κρήτης μετὰ τὴν Ἑλλάδα. Καὶ αὐτὴν τὴν πληροφορίαν ἐπανελάμβανεν ἔκτοτε κατὰ κόρον καὶ ἀναμασούσεν ἀεγῶς ὁ Τύπος τῶν Χανίων.

Ὁ πρίγκηψ Γεώργιος εἶχεν ἐμπιστοσύνην εἰς τοὺς ὑψηλοὺς συγγενεῖς του...

Ὁ ἡγεμὼν ἀνεχώρησεν εἰς τὸ ταξειδίον του ἀπὸ τὴν Εὐρώπην τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1900.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀπουσίας του εἰς τὰ καθήκοντά του τὸν ἀνεπλήρωσε, κατὰ τὸ Σύνταγμα, τὸ Ἡγεμονικὸν Συμβούλιον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐπανειλημμένως ἀνεφύοντο διαφωνίαι, διὰ τὰ δυσχεραίνεται τὸ ἔργον τοῦ Βενιζέλου.

Ἀλλὰ αὐτὸς ἐφαίνετο πάντοτε συμβιβαστικὸς καὶ προσεπάθει νὰ κατευναζῆ τὰς διαφωνίας καὶ τὰς ἔριδας, μὴ θέλων νὰ δημιουργήσῃ πράγματα κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀπουσίας τοῦ ὑπάτου ἀρμοστοῦ εἰς τὸ ταξειδίον του, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἐθνικὸν σκοπὸν.

Τὸ ταξειδίον τοῦ ἡγεμόνος ἀπὸ τὰς πρωτευούσας τῶν Μεγάλων Δυνάμεων διήρκεσεν ἐπὶ τρεῖς μῆνας. Ἐπισκεφθεὶς τὴν Ρωσσίαν, ὑπέβαλεν ἐκεῖ τὸ πρῶτον τοῦ ὑπόμνημα, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἐτοιμάσει καὶ διὰ τοῦ ὁποῖου, ἐκδέτων τὴν ἐν Κρήτῃ ἐπιτελεσθεῖσαν ἐργασίαν, κατέληγε δηλῶν ὅτι ἡ τριετής ἀρμοστεία του ἔπρεπε νὰ τερματισθῇ διὰ τῆς ἐνώσεως τῆς Κρήτης μετὰ τῆς Ἑλλάδος.

Εἰς ἀπάντησιν τοῦ ἐδηλώθη ὑπὸ τῶν ἐν Πετροπόλει ὑψηλῶν συγγενῶν του, εἰς τοὺς ὁποίους τότεν εἶχεν ἐμπιστοσύνην, ὅτι δὲν ἦτο δυνατόν, πρὸς τὸ παρόν, νὰ ἀποφασισθῇ παρὰ τῶν Δυνάμεων ἡ ἐνωσις τῆς Κρήτης μετὰ τὴν Ἑλλάδα.

Ἐδεδαιώθη ὁ πρίγκηψ ὅτι ἡ ἐνωσις ἦτο ἀδύνατος. ὑπέβαλεν εἰς τὰς Δυνάμεις τὴν πρότασιν, ὅπως εἰς τὴν Κρήτην δημιουργηθῇ καθεστῆς ἀνάλογον πρὸς τὸ ἐν Βοσνίᾳ καὶ Ἑρζεγοβίνῃ, δηλαδή ἡ ἐξουσία, τὴν ὁποῖαν εἶχαν αἱ Δυνάμεις ἐπὶ τῆς Κρήτης, γὰρ μετεδίδοτο παρ' αὐτῶν εἰς τὸν Βασιλέα Γεώργιον Α', οὗτος δὲ θὰ διώριζεν ἕνα ἐκ τῶν υἱῶν του ὡς ἀντιβασιλέα, ὁ ὁποῖος θὰ ἐκυβέρνηα τὸν τόπον δικτατορικῶς καὶ ἄνευ Συντάγματος.

Τότε ἐδηλώθη εἰς τὸν πρίγκηπα, ὅτι ἡ πρότασις του αὐτῆ θὰ ἐξετασθῇ ὑπὸ τῶν Δυνάμεων, ἀλλ' ἐν τέλει καὶ αὐτῆ ἀπεκρούσθη.

Ἐσημειώθη ἤδη, ὅτι ὁ πρίγκηψ, πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς του εἰς Εὐρώπην εἶχε δηλώσει πρὸς τοὺς συμβούλους του, ὅτι τὸ ταξειδίον ἐπεχειρεῖ διὰ τὸ ὑποβάλῃ εἰς τὰς προστασίας Δυνάμεις λογοδοσίαν τῆς γενομένης ἐν Κρήτῃ ἐργασίας καὶ ὑποστηρίξῃ ὅτι κατὰ τὴν λήξιν τῆς ἀρμοστείας ἔπρεπε νὰ ἐνωθῇ ἡ Κρήτη μετὰ τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλ' οὐδένα λόγον εἶχε κάμει ὅτι θὰ ἐπεδίωκε καὶ ἐπιδοθητικῶς ἄλλην τινὰ λύσιν κατὰ τὸ σχέδιον τῆς Βοσνίας καὶ Ἑρζεγοβίνης.

Μετὰ τὴν Ρωσσίαν ἐπισκεφθῆ καὶ τὰς ἄλλας πρωτευούσας τῶν Δυνά-

Ἡ μὴ ὄψις τῶν γορμηκίων τὰ ὅποια εἶχεν ἐκδοσε ἡ Ἐπιπέτου-
τικὴ Συνέλευσις τοῦ Θέρους διὰ τὴν σύνταξιν δυνείου 100 χιλ. δρχ.

μωγ, ὁ Γεώργιος, ὁ ὅποιος ἐπέστρεφεν ἀπρακτος τὸν Νοέμβριον 1900
εἰς τὰ Χανιά, ἐνῶ αἱ ἐφημερίδες του ἐξηκολούθουν νὰ βαυκαλιζοῦν τὸν
λαὸν μὲ τὸν μῦθον τῆς λίαν προσεχοῦς ἐλπίσεως τῆς Κρήτης μὲ τὴν Ἐλ-
λάδα.

Μόλις ἐπέστρεψεν ὁ ἡγεμών, συνηγνῆθη ἰδιαιτέρως μὲ ἓνα ἕκαστον ἐκ τῶν Συμβούλων του καὶ μὲ τὸν Βενιζέλον.

Ἐκθέτων πρὸς τὸν Βενιζέλον τὰς ἐν Εὐρώπῃ ἐνεργείας του, ὁ πρίγκηψ εἶπεν:

—Ὅταν ἐβεβαιώθην ὅτι δὲν εἶνε δυνατόν ἐν τῇ παρόντι νὰ ἀποφασισθῇ ἡ ἔνωσις τῆς Κρήτης, ὑπέβαλα τὴν πρότασιν, ὅπως εἰς τὴν Κρήτην δημιουργηθῇ καθεστὼς ἀγάλλου πρὸς τὸ ἐν Βοσνία καὶ Ἑρζεγοβίνη, οὕτως ὥστε ὁ ἀντιβασιλεὺς υἱὸς τοῦ Βασιλέως νὰ κυβερνᾷ τὸν τόπον χωρὶς Βουλᾶς καὶ Σύνταγμα, οἷοι μὲ αὐτὰ τὰ πράγματα ἓνας τόπος δὲν πάει μπροστά, ἐνῷ βλέπετε ποῖαι πρόοδοι ἔγιναν εἰς τὴν Βοσνίαν καὶ Ἑρζεγοβίνη.

Κατάπληκτος ὁ Βενιζέλος, διότι ὁ πρίγκηψ, πρὸς τὰ ἀρχικῶς ἀποφασισθέντα καὶ χωρὶς νὰ ἐρωτήσῃ κανένα, ὑπέβαλεν εἰς τὰς Δυνάμεις πρότασιν, διὰ τῆς ὁποίας ἡ μὲν ἔνωσις τῆς Κρήτης μὲ τὴν Ἑλλάδα ἐματαιοῦτο ὀριστικῶς, αὐτὰς δὲ ἐξησφάλιζεν ἰσοθίως τὸν θρόνον καὶ τὸν τίτλον τοῦ ἀντιβασιλέως, εἶπεν εἰς τὸν πρίγκηπα:

—Υψηλότατε, θὰ μοῦ ἐπιτρέψητε νὰ σᾶς εἶπω ὅτι εἶνε εὐτύχημα ὅτι ἀπέτυχε τὸ ταξειδίον σας;

Ὁ πρίγκηψ ἐταράχθη ἐκ τῆς ἀπροσδοκίτου αὐτῆς ἀπαντήσεως. Ὁ Βενιζέλος προσέθεσε τότε:

—Ἡ κρίσις μου αὕτη δὲν ἀφορᾷ προφανῶς τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐνώσεως, τὴν ὁποίαν γνωρίζετε πόσον ὀλίγον προσεδόκων ὅτι θὰ ἦσαν διατεθειμένοι νὰ ἐγκρίνουν αἱ Δυνάμεις σήμερον, ἀλλ' ἡ κρίσις μου ἀφορᾷ τὴν ἐν ἀγνοίᾳ ἡμῶν τῶν ἀπευθύνων συμβούλων σας ἐπιδιωχθεῖσαν ἐπιδοθητικὴν λύσιν, ὅψ' ὄν τύπον μοὶ ἀνεπτύξατε αὐτήν.

Τότε ὁ πρίγκηψ ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν Βενιζέλον νὰ ἐξηγήσῃ διὰ τίνα λόγον ἀπέκρουε τόσο ἀποτόμως τὴν τοιαύτην λύσιν.

—Διότι, ἀπήντησεν ὁ Βενιζέλος, ὁ κρητικὸς λαὸς δὲν θὰ ἠδύνατο ποτε νὰ δεχθῇ τοιαύτην λύσιν, ἡ ὁποία, μακρὰν τοῦ ν' ἀποτελῇ τὴν ἀνευροπολιμένην ὄψ' αὐτοῦ πλήρη καὶ πραγματικὴν ἔνωσιν μετὰ τῆς Ἑλλάδος, θὰ ἐγκαθίδρυσεν εἰς τὴν Κρήτην ἐπισήμω τὸν δεσποτισμὸν καὶ ἀπορῶ πῶς δὲν ἐνοήθη ὅτι ἡ ἐγκαθίδρυσις τοῦ δεσποτισμοῦ τούτου θὰ ἐπροκάλει εἰς τὴν Κρήτην συνεχεῖς καὶ ἐπανειλημμένας ἐπαναστάσεις σκοπούσας τὴν ἀποτίναξιν αὐτοῦ.

Ὁ πρίγκηψ ἀπήντησε μὲ κάποιαν ἐπιμονὴν εἰς τὸν Βενιζέλον, ὅτι δὲν εἶχε ὄγκαιον νὰ ἀντιτάσσεται κατὰ τῆς τοιαύτης λύσεως. Καὶ ὁ Βενιζέλος ἠγαγκάσθη νὰ προσθέσῃ, μὲ τόνον ζωηρόν:

—Υψηλότατε, τόσο θεωρῶ σπουδαῖον τὸ ζήτημα αὐτό, καὶ τόσο ὀλεθρίας κρίνω τὰς συνεπειάς, αἵτινες δύνανται νὰ προέλθωσιν ἐκ τῆς πλάνης εἰς ἣν εὐρίσκειται ἡ ὑμετέρα Ὑψηλότης, ὅτι ὁ τόπος δύναται νὰ ἀνεγθῇ ποτὲ τοιαύτην λύσιν, ὥστε θεωρῶ ἀναγκαῖον νὰ σᾶς δηλώσω ὅτι, ἂν δὲν μ' ἐβεβαιώτε ὅτι ἡ λύσις αὕτη ἐματαιώθη ἐπὶ τοῦ παρόντος τοῦλάχιστον, δὲν ὑπάρχει δὲ καὶ ὁ παραμικρότερος φόβος νὰ ἐπιτευχθῇ, θὰ, ἐθεώρουν καθήκον μου νὰ ὑποβάλω ἀμέσως τὴν παραίτησίν μου καὶ, ἐξερχόμενος τῆς αἰθούσης ταύτης ὡς ἀπλοῦς πολίτης, νὰ φωνάξω πρὸς τοὺς συμπαλίτας μου: «Κρήτες! Προσέξατε, δι' ὄνομα τοῦ Θεοῦ, μὴ πλανηθῶμεν νὰ δεχθῶμεν τοιαύτην λύσιν!».

Ἡ συζήτησις αὕτη ἐξηκολούθησεν ἐπὶ τίνα γρόνον ἀκόμη ζωηρά, μέχρις οὗτο ὁ πρίγκηψ ἔθεσε τέρμα εἰς αὐτήν, διὰ τῆς φράσεως:

— Δὲν βλέπω τὸν λόγον, δι' ὃν ἐρίζομεν περὶ πράγματος, τὸ ὅποιο ἐπὶ τέλους κανεῖς δὲν ἔχει ὄρεξιν νὰ μᾶς δώσῃ.

Ὁ Βενιζέλος, μετὰ τὸ πέρασ τῆς συζητήσεως, ἐπίστευεν ὅτι ἡ τόσον ζωηρῶς ἐκδηλωθεῖσα ἀντίδρασις τοῦ κατὰ τῆς τοιαύτης λύσεως, ἂν δὲν ἐπεισεν ὀριστικῶς τὸν πρίγκηπα ὅτι πρέπει νὰ ἐγκαταλείψῃ ἀμέσως πᾶσαν ἰδέαν περὶ τῆς κατὰ τὴν κατεύθυνσιν ταύτην ἐπιδιώξεως τῆς λύσεως τοῦ κρητικῆς ζητήματος, ἤρχεσεν ἑμῶς νὰ κλονίσῃ τὴν πεποιθήσιν αὐτοῦ περὶ τοῦ δυνατοῦ τῆς ἐπιδιώξεως τοιαύτης λύσεως, θὰ ἔφερε δὲ βαθμηδὸν εἰς ὄλοσχερὴ ἐγκατάλειψιν τῆς ἰδέας αὐτῆς.

Ἡ ἐλπίς αὐτὴ ἐνισχυθῆ ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι, ὅταν μετὰ τρεῖς ἢ τέσσαρας ἡμέρας συνεκάλεσεν ὀλόκληρον τὸ Συμβούλιον εἰς συνεδρίασιν, ὑπὸ τὴν προεδρίαν του, καὶ ἀνεκίνησε πῆν ἀρνητικὴν ἀπάντησιν τῶν Δυνάμεων, οὐδένα πλέον ἔκαμε λόγον περὶ τῆς ἐπιδιώξεως λύσεως κατὰ τὸ πρότυπον τοῦ καθεστώτος τῆς Βοσνίας καὶ Ἑρζεγοβίνης. (1).

(1) Ἐκθέτομεν τὰ γεγονότα ὡς ἀφηγήθη ταῦτα δημοσίᾳ ὁ Ἐλ. Βενιζέλος, ὀλίγα ἔτη βραδύτερον, ἐν συνεκτεύξει πρὸς τὴν ἐφημερίδα «Καιροί». Ἴδε φύλλα 22, 23 καὶ 24 Αὐγούστου 1904.

Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο εὐρίσκετο κατὰ Νοέμβριον 1901 τὸ κρητικὸν ζήτημα. Ὁ ἡγεμὼν εἶχεν ὁμολογήσει μόνον εἰς τὸν Βενιζέλον, χωρὶς νὰ τολμήσῃ νὰ τὸ εἰπῇ εἰς ἄλλον, τὴν πρότασιν ποῦ εἶχε κάμει περὶ μεταμορφώσεως τῆς Κρήτης εἰς ἀνεξάρτητον ἡγεμονίαν καὶ ἀνακηρύξεως αὐτοῦ εἰς Ἀντιβασιλείαν, κατὰ σύστημα ὅμοιον πρὸς τὸ κρατοῦν εἰς πῆν Βοσνίαν καὶ Ἑρζεγοβίνην. Φοβούμενος τὴν ζωηρὰν ἀντίδρασιν τοῦ Βενιζέλου, ἐσιώπησεν, ἀφοῦ μάλιστα ἡ πρὸς τὰς Δυνάμεις πρότασις του εἶχεν ἤδη ἀπορριφθῆ προφορικῶς.

Ἀλλὰ καὶ ἐπισημότερον, βραδύτερον, ἐδόθη ἀπάντησις εἰς τὰ ἐπαινετημμένα διαδήματα, τὰ ὅποια εἶχε κάμει ὁ ἡγεμὼν κατὰ τὴν εἰς Εὐρώπην περιοδείαν του.

Αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις ἐπέδωσαν εἰς τὸν ἡγεμόνα τὴν 12 Φεβρουαρίου 1901 τὴν ἐπομένην διακοίνωσιν:

«Αἱ τέσσαρες προστάτιδες τῆς Κρήτης Δυνάμεις, μελετήσασαι σοβαρῶς τὸσον τὴν ἐκθεσιν περὶ τῆς ἐν Κρήτῃ καταστάσεως, τὴν ὑποβληθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Ὑπάτου Ἀρμοστοῦ, ὅσον καὶ τὰς πολιτικὰς καὶ διοικητικὰς συνθήκας, ὑφ' ἃς εὐρίσκειται ἡ νῆσος, καίπερ οὐσαί διατεθειμέναι νὰ ἐξετάσουν μετὰ συμπαιδείας πᾶσαν πρότασιν, ἣτις θὰ ἐσοκίπει τὴν βελτιώσιν τῆς καταστάσεως τῆς Νήσου, φρονεῖσιν ἔτι δὲν εἶνε δυνατὸν, εἰς τὰς παρούσας περιστάσεις, νὰ συντελέσωσιν εἰς τροποποιεῖσιν τινα τῆς πολιτικῆς καταστάσεως, κατὰ τὸ πνεῦμα, τὸ ἐνδεικνυόμενον ἐν τῇ ὑποβληθείσῃ ἐκθέσει τῆς Α. Β. Ὑψ. τοῦ Πρίγκηπος τῆς Ἑλλάδος Γεωργίου. Διακνεσόμεναι ὑπὸ τῆς εὐλακροῦς ἐπιθυμίας νὰ τηρῶσιν ὑπὸ σημείωσιν τοὺς νομίμους πόθους τῶν Κρητῶν, ὡς καὶ τὰ καλῶς ἐννοούμενα συμφέροντα αὐτῶν, καὶ νὰ προφυλάξωσιν τὴν τῆς Ἑλλάδος καὶ τὴν Κρήτην ἀπὸ πάσης παρακεκινδυνευμένης ἀποπειρας, αἱ Δυνάμεις ζητοῦσιν, ἵνα ὁ Πρίγκηψ Γεώργιος ἐνώσῃ τὰς προσπάθειάς του εἰς τὰς ἰδικὰς των, ὅπως προληφθῇ πᾶσα ἀκαιρὸς ἐκδηλώσις, δυναχήμενὴ νὰ ἐλάψῃ τὴν κανονικὴν ἐξέλιξιν τῶν πραγμάτων ἐν τῇ Νήσῳ καὶ ἦν αἱ Δυνάμεις, μεριμνῶσαι ὑπὲρ τοῦ μέλλοντος αὐτῆς, δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ λάθωσιν ὑπ' ἔψιν.

»Ἐλπίζουσαν προσέτι ὅτι ἡ Α. Β. Ὑψ. συνειδυῖα τὰ πολλαπλᾶ συμφέροντα, ἅτινα συνδέονται πρὸς τὴν διακρινήν της ἐν Κρήτῃ, θὰ ἐξακολουθήσῃ νὰ ἀσκήσῃ τὴν ἐντολήν, ἣν τῇ ἐνεπιστευθησαν καὶ ἣν ἐπιθυμοῦσι νὰ ἴδωσιν ἀνανευμένῃν εἰς τὴν λήξιν».

Μετὰ τὴν λήξιν τῆς ἀπαντήσεως ταύτης τῶν Δυνάμεων, ἡ ὁποία καὶ ἐδόθη πρὸς δημοσίευσιν εἰς τὸν Ὑπόμ.—ποῦ μέχρι τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἐξηκολούθει· γὰρ ἐπιμένῃ ὅτι ἡ ἔνωσις τῆς Κρήτης δὲν ἦτο, παρὰ ζήτημα ἐλαχίστων ἡμερῶν. — ὁ κρητικὸς λαὸς συνεταράχθη. Ἦτο πλέον φανερόν ὅτι αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις ἤρραυοντο ἀπολύτως νὰ συγκατατεθῶν εἰς τὴν ἔνωσιν τῆς Κρήτης, διαρκούσης τῆς τριετοῦς ἀρμοστείας ἢ κατὰ τὸ τέλος αὐτῆς.

Δι' αὐτὸ, ὁ λαὸς συναλθὼν εἰς πάνδημα ἀνδράριμα συλλαλητήρια, διεδήλωσε δι' ἄλλην μίαν φοράν τὸν διακαῆ πόθον του ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως τῆς Κρήτης μετὰ τὴν Ἑλλάδα, ἡ δὲ συνελθούσα πρώτη Βουλὴ καὶ τὰ Δημοτικά Συμβούλια ἐψήφισαν ὁμοθυμῶς τὴν ἔνωσιν.

Διὰ τῶν ἐκδηλώσεων τούτων ὁ κρητικὸς λαὸς ἐσκόπει νὰ διαλύσῃ πᾶσαν πλάνην, ἡ ὁποία τυχόν ὑπῆρχεν ὡς πρὸς τὴν ἀκμαιοῦτητα τῶν ἔθνικῶν φρονημάτων του, συναισθανόμενος ὅτι πᾶσα τοιαύτη πλάνη ἠδύνατο ν' ἀσκήσῃ εἰς τὸ μέλλον ἀλεθρίαν ἐπιρροήν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεώς του. (1)

«Αἱ 4 προστάτιδες τῆς Κρήτης Δυνάμεις, πρὸ τῶν ἐκφραστῶν ὑπὸ τῆς Κρητικῆς Βουλῆς εὐχῶν, ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως τῆς Νήσου μετὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ λαμβάνουσαι ὑπ' ὄψιν τὴν γενικὴν πολιτικὴν κατάστασιν καὶ τὴν ἰδιαιτέραν τῆς Κρήτης, ὡς καὶ τὰς ὑποχρεώσεις, ἃς συνωμολόγησαν πρὸς τὸν Σουλτᾶνον, ἔχουσι στερεὰν ἀπόφασιν, ἵνα διατηρήσωσιν ἐν Κρήτῃ τὸ ὑπὲρ τὴν πρεσβασίαν αὐτῶν ἰδρυθὲν καθεστὸς».

«Αἱ Δυνάμεις κρίνουσιν ὅτι τὸ καθεστὸς τοῦτο εἶνε τὸ κάλλιον ἀναποκρινόμενον εἰς τὰ καλῶς ἐννοούμενα συμφέροντα τοῦ τόπου, οὐτινος ἢ κατὰστασις, μετὰ ὅλας τὰς συντελεσθείσας ἤδη προόδους, ἀπέχει ἀκόμη τοῦ νὰ εἶνε κανονικὴ».

»Πιστεύουσι λοιπὸν ὅτι ἐφείλουσι νὰ ποιήσωσιν ἐκκλησίαν εἰς τὰ πεφωτισμένα αἰσθήματα τῆς Α. Β. Ὑψηλότητος, ἵνα εὐαρεστηθῇ νὰ ἐξακολουθήσῃ ἀσκεῖσθαι τὴν ἀνατεθείσαν Αἰτῆν ὑπ' αὐτῶν ἐντολήν καὶ ἐκφράζουσι τὴν ἐπιθυμίαν, ἕνεκα τῆς σεβαρότητος τῶν διακυβευμένων συμφερόντων, νὰ μάθωσιν, ὅσον εἶέν τε ταχύτερον, τὰς Διαθέσεις τῆς Α. Β. Ὑψηλότητος».

(1) Ἀποτέλεσμα τῶν ἐκδηλώσεων ἐκείνων ὑπῆρξε δευτέρα διακοίνωσις πρὸς τὰς Δυνάμεις, ἡ ὁποία, κοινοποιηθεῖσα εἰς τὸν πρίγκιπα τὴν 27ην Ἰουνίου 1901, εἶχεν ὡς ἐξῆς:

Ἡ σκευωρία

Μετά τὴν λήψιν τῆς πρώτης ἐκείνης διακοινώσεως τῆς 12 Φεβρουαρίου 1901, καὶ ἀκριβῶς κατὰ τὴν 15 Φεβρουαρίου, συγγράφη τὸ ἡγεμονικὸν συμβούλιον, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ πρίγκηπος, καὶ οὗτος προέβη εἰς ἀνακοίνωσιν τοῦ κειμένου τῆς διακοινώσεως ταύτης. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὴν διακοίνωσιν ἐδηλοῦτο ὅτι αἱ Δυνάμεις «εἶνε διατεθειμέναι νὰ ἐξετάσουν μετὰ συμπαιδείας πᾶσαν πρότασιν, ἣτις θὰ ἐσκόπει τὴν βελτιώσιν τῆς καταστάσεως τῆς γῆσου», ὁ πρίγκηψ ἐνετείλατο εἰς τοὺς συμβούλους τοῦ γὰ ἐτοιμάσουν, ἕκαστος κατ' ἴδιαν, ὑπόμνημα, περὶ τῶν νέων προτάσεων, αἱ ὁποῖαι, συμφώνως πρὸς τὴν διακοίνωσιν ταύτην, ἠδύναντο νὰ υποβληθῶν εἰς τὰς Δυνάμεις, πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς βελτιώσεως τῆς καταστάσεως τοῦ τόπου. Ὁ πρίγκηψ ἐδήλωσεν ὅτι ἐπεφυλάσσετε, ἀφοῦ μελετήσῃ τὰ ὑπομνήματα τῶν συμβούλων του, νὰ συγκαλέσῃ αὐτοὺς εἰς συμβούλιον ὑπὸ τὴν προεδρίαν του, κατὰ τὸ ὅποιον θὰ συνεζητοῦντο αἱ γνώμαι των καὶ θὰ ἀπεφασκίετο ὀριστικῶς ποῖαι ἀπόψεις ἔπρεπε νὰ υποβληθῶν τελικῶς πρὸς τὰς Δυνάμεις. (1)

Μετά μίαν ἑβδομάδα, εἰς τὰς 22 Φεβρουαρίου 1901, ἐνῶ συνεδρίαζέ τὸ συμβούλιον τοῦ ἡγεμόνος μετὰ κύριον θέμα συζητήσεως τὴν ἐξακολούθησιν τῆς ἀπὸ ἱκανῶν ἤδη συνεδριάσεων συνεχιζομένης συζητήσεως τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ ἔτους 1900—1901, ἐπήλθεν εἰς τὴν συζήτησιν μίαν ἀπὸ τὰς ἀναπαύλας ἐκείνας, αἱ ὁποῖαι χάριν ἀναφυχῆς ἐμφυλοχωρῶν συγνόκατα εἰς τὰ ἐπὶ πολλὰς ὥρας διαρκούντα συμβούλια καὶ κατὰ τὰς ὁποίας διακόπτεται ἐπ' ὀλίγον ἡ συζήτησις καὶ ἡ συνδιάλεξις παρεμβάλλει πρὸς ἄλλα θέματα, ἐνίοτε ὅλως ἄσχετα πρὸς τὴν συζήτησιν, μέχρις ὅτου ὁ προεδρεύων ἐπαναφέρει τὴν συζήτησιν εἰς τὸ προκείμενον θέμα:

Εἰς μίαν λοιπὸν τοιαύτην ἀναπαύλαν, ἐπελθούσαν κατὰ τὴν συνεδρίαν ἐκείνην, ὁ Βενιζέλος παρετήρησε πρὸς τοὺς συναδέλφους του, ὅτι καὶ ὁ συζητούμενος προϋπολογισμὸς, ὅπως καὶ ὁ τῶν προηγουμένων χρησεων, θὰ κατέληγεν ἐπὶ τέλους εἰς ἀποτελέσματα ἰκανοποιητικὰ, ὡς ἐκ τῶν ἐκτάκτων πόρων, δι' ἃν ἐτροφοδοτήθησαν αἱ εἰσπράξεις τῶν εἰρημένων προϋπολογισμῶν, ἀλλ' ὅτι ἡ δυσκαλία τῆς ἐπιτοχίας ἰσοζυγίου θὰ παρου-

(1) Ἡ περαιτέρω ἀφήγησις τῶν γεγονότων γίνεται ὡς ἐξέθεσε ταῦτα ὁ Βενιζέλος δημοσίᾳ δι' ἔθοδον τῶν εἰς τὸν «Κόσμον» "Ἰδε σύλλογον 4 Ἰανουαρίου 1902.

σιάζετο εἰς τὸν προϋπολογισμόν τοῦ ἐπιόντος ἔτους, τὸν ὅποτον ὄφειλε νὰ ἐκπονήσῃ τὸ συμβούλιον, ὅπως τὸν ὑποβάλλῃ εἰς τὴν Βουλὴν.

Εἰς τὴν παρατήρησιν ταύτην ὁ ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν σύμβουλος Κ. Φούμης ἀπήντησεν εἰπὼν, ὅτι αἰσιοδοξεῖ καὶ ὡς πρὸς τοὺς μέλλοντας προϋπολογισμούς, διότι, ἂν, κατ' αὐτοὺς, θὰ στειρεύσουν οἱ ἔκτακτοι πόροι, πιστεῖται ὅμως, ὅτι θὰ ἀξήθησιν οἱ τακτικοί, οὐ μόνον ἐκ τῆς ὀμάλτης αὐτῶν προϊούσης ἀσκήσεως, ἀλλὰ καὶ διότι ἐν τῇ μεταξύ ἐλπίζει νὰ λυθῇ ὑπὸ τῶν Δυνάμεων τὸ ζήτημα τῶν φαρικῶν, τηλεγραφικῶν καὶ λιμενικῶν τελῶν, δι' ὧν θὰ ἐπλάττετο ἕν νέον σπουδαῖον ἔσοδον τοῦ προϋπολογισμοῦ προσέθηκε δὲ ὁ Φούμης ὅτι, συμφώνως πρὸς τὴν ἐντολὴν τοῦ πρίγκηπος, ἠτομάζετο εἰς τὸ ὑπόμνημά του, τὸ ὅποιον θὰ ὑπέβαλλε, νὰ συστήσῃ ὅτι ἔπρεπε τῶν ζητημάτων τούτων τὴν λύσιν νὰ ζητήσῃ παρὰ τῶν Δυνάμεων, εἰς ἀπάντησιν τῆς διακαιώσεως αὐτῶν.

Ὁ Βενιζέλος—ἐξακολουθούσης πάντοτε τῆς αὐτῆς παρεκδόσεως ἀπὸ τοῦ συζητούμενου θέματος—εἶπεν εἰς ἀπάντησιν τῆς γνώμης τοῦ Φούμη, ὅτι καὶ ὁ ἴδιος εἶχεν ἤδη μελετήσῃ τὸ ζήτημα τῶν αἰτημάτων, τὰ ὅποια ἔπρεπε νὰ διατυπωθῶν πρὸς τὰς Δυνάμεις, ἀλλὰ ὅτι ἐνόμιζεν ὅτι, ἀντὶ νὰ ζητηθῇ ἀπὸ αὐτάς ἡ λύσις εἰδικῶς τοῦ ζητήματος τῶν φαρικῶν, τῶν τηλεγραφικῶν καὶ τῶν λιμενικῶν τελῶν, θὰ ἦτο προτιμότερον, ἀφοῦ κατὰ τὸ τέλος τῆς τριετοῦς ἀρμοστείας ἦτο ἤδη ἐξηκριθῆναι διὰ τῆς διακαιώσεως τῶν Δυνάμεων ὅτι οὔτε ἡ ἑνωσις, οὔτε καμμία ἄλλη λύσις ἐκ πῶν συγχρόνως προταθεισῶν ὑπὸ τοῦ πρίγκηπος θὰ ἐγίνετο, νὰ ζητηθῇ ἀπὸ τὰς Δυνάμεις ἡ πλήρης ἐφαρμογὴ τοῦ ψηφισθέντος Συντάγματος, τὸ ὅποιον ὥριζεν ὅτι ἡ Κρήτη εἶνε Πολιτεία Ἀυτόνομος, νὰ δοθῇ δηλαδή ἡ ὑπεσχημένη αὐτονομία, ὡς νέος σταθμὸς πρὸς τὴν ἑνωσιν.

Ὁ Βενιζέλος προσέθεσεν, ὅτι, ἐφ' ὅσον ὁ τόπος κατεῖχετο μὲν στρατιωτικῶς ὑπὸ τῶν τεσσάρων προστατίδων Δυνάμεων, ἐκυβερνᾶτο δὲ ὑπὸ ἐντολοδόχου αὐτῶν, πᾶν ἄλλο ἤτο παρὰ Ἀυτόνομος, ἀνέπτυξε δὲ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τὰς ἀπόψεις αὐτοῦ, τὰς ὁποίας ἐπανειλημμένως εἶχε καὶ πρὸς τὸν πρίγκηπα διατυπώσει (1) ὡς πρὸς τὴν ἀνάγκην τῆς ὀργανώσεως τοῦ Σώματος τῆς Πολιτοφυλακῆς διὰ τὴν φυσικωτέραν ἐπίλυσιν τῆς ἑνώσεως τῆς Κρήτης μὲ τὴν Ἑλλάδα.

Τὴν ἐφαρμογὴν τῆς Αὐτονομίας, τὴν ὅποιαν εἶχεν ὑποσχεθῆ αἱ Δυνάμεις, ὁ Βενιζέλος ἐθεώρει ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐπιδιώξουν, ζητοῦντες ἀπὸ τὰς Δυνάμεις, ἵνα κατὰ τὸ τέλος τῆς τριετοῦς ἀρμοστείας πρῶτον μὲν παύσῃ ὁ πρίγκηψ νὰ κυβερνᾷ τὸν τόπον ἐξ ἐνόματος τῶν Δυνάμεων, ὡς ἐντολοδόχος αὐτῶν, καὶ ἐπιτραπῇ εἰς τὴν Συνέλευσιν νὰ προβῇ εἰς τὴν ἔκλογὴν τοῦ Ἀνωτάτου Ἀρχοντος, συμφώνως πρὸς τὰ ἀρχικὰ ἀρθρα 38 καὶ 39 τοῦ σχεδίου τοῦ Συντάγματος (2), δεύτερον δὲ ἀναγνωρισθῇ ὅτι, καθ' ὅσον θὰ ὀργανοῦται ἡ πολιτοφυλακὴ, τῆς ὁποίας ἡ ὀργάνωσις καὶ διοικήσις ἔπρεπε νὰ ἀνατεθῇ εἰς ἀξιοματικούς τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ—ἵνα κατ' οὐσίαν ἡ δύναμις αὐτὴ ἀποτελῇ τμήμα τοῦ στρατοῦ τούτου—τὰ διεθνή στρατεύματα θ' ἀποχωροῦν βαθμηδὸν τῆς νήσου, μέχρις ὅτου καταλείπουν αὐτὴν ὀλοσχερῶς, καθ' ἣν ἡμέραν ὁ ἄρχων τοῦ τόπου θὰ ἐθεώ-

(1) Ἀνωτέρω, σελ. 45, 46.

(2) Ἀνωτέρω, σελ. 27.

ρει ὅτι ἡ οργανωθείσα δύναμις τῆς πολιτοφυλακῆς εἶνε ἐπαρκῆς πρὸς τήρησιν τῆς τάξεως καὶ συνεπῶς θὰ ἐδήλου εἰς τὰς προστατίδας Δυνάμεις, ὅτι δὲν ἔχει πλέον ἀνάγκην τῆς συνδρομῆς τῶν διεθνῶν στρατευμάτων.

Κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Βενιζέλου, ἐφαρμοζομένης πραγματικῶς τῆς Αὐτονομίας εἰς τὸ τέλος τῆς τριετοῦς ἀρμοστείας, ἡ Κρήτη διεθνῶς θὰ ἐτέλει εἰς θέσιν ἀνάλογον πρὸς τὴν τῆς Βουλγαρίας, ἐπομένως πάντα τὰ μέχρι τότε ἐκκρεμῆ ζητήματα, τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς κρητικῆς σημαίας, τῆς προστασίας τῶν Κρητῶν ὑπηκόων ἐκτὸς τῆς νήσου καὶ ἰδίᾳ ἐν Τουρκία, τῶν φαρικῶν, λιμενικῶν καὶ τηλεγραφικῶν τελῶν, τὸ τῆς ἐκτάσεως ἐν γένει τῶν Διαμολογήσεων καὶ τὰ ἄλλα συναφῆ, θὰ ἐλύοντο ἀμέσως κατὰ τὸ πρότυπον τῆς λύσεως, ἡ ὁποία ἐδόθη εἰς αὐτὰ ἐν Βουλγαρίᾳ. Ἀλλὰ ἰδίως ὁ Βενιζέλος ἐτόνισε τὸ γεγονός ὅτι ἡ Κρήτη, ἀπαλλασσομένη τῆς διεθνούς κατοχῆς καὶ τῆς δι' ἀντιπροσώπου τῶν Δυνάμεων διοικήσεώς της, θὰ ἠδύνατο νὰ φθάσῃ πολὺ ταχύτερον καὶ ἀσφαλέστερον εἰς τὴν ἐθνικὴν τῆς ἀποκατάστασιν, διότι θὰ ἤρκει ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει καὶ μόνῃ ἡ διπλωματικὴ συνδρομὴ μιᾶς ἢ τινῶν μόνον ἐκ τῶν μεγάλων Δυνάμεων, ἐνῶ ὑπὸ τὸ καθεστῶς τῆς ἀρμοστείας καὶ τῆς διεθνούς κατοχῆς πρὸς πραγματοποιήσιν τῆς ἐνώσεως, ἀπαιτεῖτο καὶ ἡ ἐκ τῶν προτέρων συγκατάθεσις, οὐ μόνον τῶν τεσσάρων προστατίδων Δυνάμεων, ἀλλὰ καὶ τῆς Αὐστρίας ἀκόμη καὶ τῆς Γερμανίας, αἱ ὅποια κατὰ μέρος ἴσταντο μόνον, ἐφ' ὅσον ἐπρόκειτο περὶ ἐφαρμογῆς τῆς ὑπὸ τῶν ἐξ ὑπεσχρημένης αὐτονομίας, ἀλλ' αἱ ὅποια εἶχαν δικαίωμα γνώμης εὐθὺς ὡς ἐπρόκειτο ν' ἀποφασισθῆ διὰ διεθνούς πράξεως ριζικὴ πολιτικὴ μεταβολὴ ἐν Κρήτῃ. Αὐτὴ ἄλλως τε ἦτο καὶ ἡ ἔννοια τοῦ ἔρου «Εὐρωπαϊκὴ Συμφωνία» (Συνουλία), ὅτι δλαὶ αἱ Δυνάμεις δρῶσιν ἐν ἁμοφωνίᾳ.

Ὁ Βενιζέλος, συμπληρῶν τὴν διατύπωσιν τῆς γνώμης του, εἶπεν ὅτι δὲν παραγνωρίζει, ὅτι ἡ ἐπιδίωξις τῆς ἰδέας ταύτης ἠδύνατο νὰ προσκρούσῃ εἰς τὴν ἀναβίωσιν τῆς πεπαλαιωμένης ἐκείνης ἐν Ἑλλάδι προλήψεως, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Κρήτη, ἐφ' ὅσον θὰ ἀπέκτα πληρεστέραν αὐτονομίαν, ἠδύνατο νὰ μὴ ἔχηται τοῦ λοιποῦ τόσον στερρῶς τῆς ἰδέας τῆς ἐθνικῆς αὐτῆς ἀποκαταστάσεως. Ἀλλὰ παρετήρησεν, ὅτι ἡ ἰδέα αὐτῆ ἐπαλαιώθη ἀληθῶς πλέον καὶ ὅτι ὁ Κρητικὸς λαὸς, λαὸς ἐλληνικὸς, ἀποτελῶν ἓνα ἐκ τῶν εὐρωσσοτέρων τμημάτων τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς, λαὸς, ὁ ὅποιος προσφάτως ἀκόμη ἔδωκε τοιαῦτα δείγματα τῆς προσηλωσεώς του εἰς τὴν ἐθνικὴν ἰδέαν, προτιμῆσεν νὰ ὑποστῇ ὅλας τὰς στερρῆσεις πολυμήνου ἀποκαταστάσεως καὶ νὰ ἐκτεθῆ εἰς τὴν φοβερὴν κίνδυνον τοῦ νὰ συγκρουσθῆ πρὸς πάσας τὰς Εὐρωπαϊκὰς Δυνάμεις μᾶλλον, παρὰ νὰ δεχθῆ ἀντὶ τῆς ἐνώσεως τὴν προσφερομένην αὐτονομίαν, λαὸς, ὁ ὅποιος οὐδὲ μετὰ τὴν ἀτυχῆ ἐκδασιν τοῦ ἐλληνοτουρκικοῦ πολέμου, καὶ τὴν ἐκ ταύτου καταλαβοῦσαν τὸ ἔθνος ἀποθάρρυνσιν, δὲν μετέβαλε τὸ ἐθνικὸν πρόγραμμά του, ἵνα ἐκ καθήκοντος μετέχη τῆς αὐτῆς τύχης πρὸς τὸ ἐλευθέρον βασιλεῖον, μέχρι τῆς υπογραφῆς τῆς προκαταρκτικῆς τούλάχιστον εἰρήνης, τοιοῦτος λαὸς δὲν ἦτο δυνατόν νὰ γίνεταί πλέον ἀντικείμενον τοιοῦτων ὑβριστικῶν ὑπονομιῶν. Ἄλλῃς τε, κατὰ τὸν Βενιζέλου, ἦτο δυνατόν νὰ ληφθῆ πᾶσα πρόνοια ὥστε νὰ ἀποφευχθῆ πᾶσα παρεξήγησις καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἠδύνατο νὰ ὀρισθῆ, ὅτι ἡ ἐλλογὴ τοῦ ἀ-

κατάτου ἀρχόντος δὲν θὰ εἶνε οὗτοι ἰσόβιος, οὔτε μακροχρόνιος, ἀλλὰ διὰ περίοδον χρόνον ἀνάλογον πρὸς τὴν τῆς πρώτης ἀρμοστείας.

Ὅταν συνεπλήρωσεν ὁ Βενιζέλος τὴν διατυπώσιν τῶν ἰδεῶν του καὶ εἶπεν, ὅτι ταύτας προστίθεται νὰ διατυπώσῃ εἰς τὸ ὑπόμνημα του καὶ νὰ ὑποστηρίξῃ ἐν συνεδριάσει, ἡ ὁποία θὰ ἐγίγνετο ὑπὸ τῆν προεδρίαν τῆς Α. Β. Ὑφ' ἡλότητος ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν Σύμβουλος Κ. Φούμης παρετήρησεν, ὅτι τοῦ πρίγκηπος ἀποκρούοντος, ὡς γνωστὸν, τὰς ἡδέας ταύτας, δὲν εἶνε δυνατόν αὐτοὶ νὰ ὑποστηρίχθωσιν, ἀφοῦ, προκειμένου περὶ τῶν ἐθνικῶν ζητημάτων, τὰς διέπονται ἀποκλειστικῶς ὑπὸ τῆς Βασιλείας. Προσέθεσε δὲ ἀκόμη ὁ Φούμης, ὅτι κατὰ τὴν γνώμην ἐνὸς τῶν προξένων, τοῦ τῆς Ρωσσίας, τοιαύτη πρότασις ἀπεκλείετο ὑπὸ τῆς διακοινωνήσεως τῶν Δυνάμεων.

Ὁ Βενιζέλος κατὰ τοῦ πρώτου ἰσχυρισμοῦ τοῦ Φούμη ἀντέταξεν, ὅτι καὶ ὡς Κρῆς καὶ ὡς Ἑλλῆν θεωρεῖ καθήκον του νὰ διαμαρτυρηθῆ κατὰ τῆς τοιαύτης ἀντιλήψεως, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ ἔθνος θὰ διατέλει ξέγον πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῶν ἐθνικῶν του ζητημάτων ὅτι, κατ' αὐτὸν, ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ζητημάτων, ἡ δύνατο μὲν ἡ βασιλεία νὰ ἔχῃ πρωτοβουλίαν τινὰ ἐνεργείας χάριν τῆς διατηρήσεως συνοχῆς τινος καὶ ἐνόπιτος τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τοῦ κράτους, ἀλλ' ὅτι ἐν πάσῃ περιπτώσει πᾶσα αὐτῆς ἐνέργεια πρέπει νὰ γίνεται ἐν ἀπολύτῃ συμφωνίᾳ πρὸς τὴν ὑπεύθυνον Κυβέρνησιν, ὅτι, ἂν ὑπάρχῃ διαφωνία αὐτῆς πρὸς τὴν τελευταίαν ταύτην, ἡ διαφωνία πρέπει νὰ αἰρεται δι' ἀντικαταστάσεως τῶν ὑπευθύνων συμβούλων, τῶν ὁποίων ὅμως ἡ διατήρησις ἐν τῇ ἀρχῇ, ὡς ἐκ τοῦ κρατοῦτος ἐν Ἑλλάδι κοινοβουλευτικοῦ πολιτεύματος, προῆπάδεται τὴν ἐπιδοκιμασίαν τῆς ὑπὸ τῆς ἀντιπροσωπείας τοῦ τόπου διεργηνομένης κοινῆς γνώμης τοῦ ἔθνους, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπομένως κατὰ τελευταίον λόγον ἀνήκει ἡ ὀριστικὴ γνώμη καὶ ἐπὶ τῶν ἐθνικῶν ζητημάτων.

Ὡς πρὸς τὸν δεῦτερον ἰσχυρισμὸν τοῦ Φούμη, ὁ Βενιζέλος, παρετήρησεν ὅτι ὁ πρόξενος τῆς Ρωσσίας Γκίρς ἐξέφραξεν, ὡς ὁ ἴδιος ἄλλως τε ἐδήλωσεν, γνώμην ἐντελῶς ἀτομικὴν, περὶ τῆς ἐννοίας τῆς διακοινωνήσεως, ὅτι δὲ οἱ σύμβουλοι τοῦ ἡγεμόνος δὲν ἡδύνατο νὰ στηρίχθωσιν εἰς τὴν ἀτομικὴν αὐτὴν γνώμην, τόσοι μᾶλλον, ὅσον διάφορα ἦτο ἡ ἀτομικὴ γνώμη ἄλλων προξένων, οἱ ὅποιοι ἐνόμιζαν ὅτι δὲν ἀπεκλείετο νὰ ὑποβληθῆ εἰς τὰς Δυνάμεις πᾶσα ἄλλη πρότασις, μὴ περιεχομένη εἰς τὴν ἐννοίαν τῶν ὑπὸ τοῦ πρίγκηπος ὑποβληθειῶν ἤδη εἰς τὰς Δυνάμεις προτάσεων.

Εἰς τοῦτο ὁ Φούμης ἀντεπαρετήρησεν ὅτι, ἐν πάσῃ περιπτώσει, ταῦτα ἦσαν ζητήματα, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐνόμιζεν, ὅτι τὸ συμβούλιον δὲν ἡδύνατο ν' ἀναλάβῃ εὐθύνην χωρὶς τὴν γνώμην τῆς ἀντιπροσωπείας τοῦ τόπου, μὲ τὴν γνώμην δὲ ταύτην τοῦ Φούμη ἐδήλωσεν ὁ Βενιζέλος, ὅτι: συμφωνεῖ καὶ ὁ λοκληρίαν, ἐφόσον μάλιστα ἦτο ἐπιχειρήσιμη ἡ σύγκλησις τῆς Βουλῆς, τῆς ὁποίας τὴν σύνοδον ἔπρεπε νὰ περιμένῃ τὸ Συμβούλιον, ἵνα ἐκ συμφώνου μετ' αὐτῆς ἀποφασίσῃ περὶ τοῦ πρακτέου.

Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο, ἡ ἐπεισοδικὴ αὐτῆ συνδιάλεξις ἐθεωρήθη

Ὁ πρίγκηψ Γεώργιος, ὅπως ἦτο κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ρῆξεως με-
τὲν Βενιζέλου

λήσασα, τὸ δὲ συμβούλιον ἐξηκολούθησε τὴν ἐκκρεμὴν συζήτησιν τοῦ προϋπολογισμοῦ.

Σημειωτέον ὅτι ἡ ἐπεισοδιακὴ αὐτὴ συνδιάλεξις διεξήχθη κυρίως μεταξύ τοῦ Φούμη, ὁ ὁποῖος ἀνεκίνησε τὸ ζήτημα, εἰπὼν τί θὰ συνίστα διὰ τοῦ ὑπομνήματός του νὰ ζητήσωμεν ἀπὸ τὰς Δυνάμεις καὶ τὸν Βενιζέλου, ὁ ὁποῖος ἐκ τούτου λαβὼν ἀφορμὴν ἐξέθεσε τί ἐκεῖνος ἐπρόκειτο νὰ ὑποστηρίξῃ διὰ τοῦ ὑπομνήματός του.

Εἰς τὴν ἐπεισοδιακὴν αὐτὴν συζήτησιν, ὁ μὲν ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν σύμβουλος Μανουῆσος Κουνδουρος οὐδὲν ἀπολύτως ἔλαβε μέρος, σιωπῆσας καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν αὐτῆς καὶ μηδεμίαν γνώμην ἐκφράσας, ὁ δὲ ἐπὶ τῆς Παιδείας καὶ τῶν Ὀρθοπεριμάτων Νικόλαος Γιαμαλάκης, ὡς πρὸς μὲν τὸ κύριον μέρος τῶν ἰδεῶν τοῦ Βενιζέλου, ἀπέφυγε νὰ ἐκφράσῃ γνώμην, εἰπὼν ὅτι τὸ πρᾶγμα ἔχρηζε πολλῆς μελέτης, συνεφώνησεν ὅμως καθ' ὁλοκληρίαν μὲ τὸν Βενιζέλου, ὡς πρὸς τὸ ζήτημα ὅτι ἡ ὑπεύθυνος Κυβέρνησις ἔχει δικαίωμα γνώμης ἐπὶ τῆς διεκδύσεως τοῦ ἐθνικοῦ ζητήματος.

Τονίζομεν ἰδιαιτέρως ὅτι τὰ περὶ τοῦ ζητήματος τούτου λεχθέντα κατὰ τὴν συνεδρίασιν ἐκείνην, ἐλέγησαν ὅλως ἐπεισοδιακῶς καὶ δὲν ἀπετέλεσαν ἀντικείμενον κυρίας συζητήσεως, οὐδεμίαν δὲ μνείαν εἶχεν εἰς τὰ πρακτικὰ τοῦ συμβουλίου, οὔτε περὶ τῶν λεχθέντων, οὔτε καὶ περὶ ἀνακινήσεως οἰασθήποτε τοῦ ζητήματος τούτου.

Ἐν τούτοις, ὁ πρίγκηψ διὰ τοῦ ἰδιαίτερου γραμματέως του, ἔπλεξε γύρω ἀπὸ τὴν συνομιλίαν ἐκείνην τὴν γενομένην μεταξύ τοῦ Βενιζέλου καὶ τοῦ Φούμη ὀλόκληρον τὴν σκευωρίαν, ἡ ὁποία εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ὀριστικὴν ρῆξιν τοῦ Βενιζέλου πρὸς τὸν πρίγκηπα.

Εἰς τὸ Συμβούλιον παρίστατο ὁ γραμματεὺς τοῦ Συμβουλίου, ὁ ὁποῖος εἶχεν ὡς κυριωτέραν τοῦ ἀποστολῆν ἢ ἀνακοινῆσαι εἰς τὸν πρίγκηπα ἅλα τὰ συμβαίνοντα κατὰ τὰς συνεδριάσεις αὐτοῦ.

Ὁ πρίγκηψ, πληροφορηθεὶς τὰ τῆς συζητήσεως ἐκείνης, διέγνωσεν ἀμέσως ὅτι παρουσιάζετο ἐπὶ τέλους ἡ πολυπόθητος εὐκαιρία νὰ δολοφονήσῃ ἠθικῶς τὸν Βενιζέλου, διὰ νὰ τὸν καταστήσῃ ἐφεξῆς ἔντελως ἀκίνδυνον εἰς τὴν πραγματοποιήσιν τῶν σχεδίων του.

Συνενοήθη τότε μὲ τὸν ἰδιαίτερον γραμματέα του Παπαδιαμαντόπουλον, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνέθεσε νὰ ὀργανώσῃ τὸν ἀγῶνα κατὰ τοῦ Βενιζέλου, ἔχοντος πάντοτε ὡς ἀφετηρίαν τὴν γενομένην εἰς τὸ Συμβούλιον συνομιλίαν.

Ὁ ἰδιαίτερος γραμματεὺς Παπαδιαμαντόπουλος ἐν συνεργασίᾳ μὲ τὸν Δικαστικὸν Σύμβουλον Σκαλτσούνην καθήρτισε τὸ σχέδιον τῆς ἐπιβολῆς.

Κατὰ τὸ σχέδιον αὐτὸ, ἔπρεπε τὰ λεχθέντα εἰς τὸ Συμβούλιον νὰ διακοινηθῶν, ἀφ' οὗ διαστροφῶν κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὅτις νὰ παρασταθῇ ὅτι ὁ Βενιζέλος ἀρνούμενος τὸ παρελθόν του καὶ προδίδων τὴν ἐθνικὴν ἰδέαν, ἐσκέφθη ἀγνί τῆς ἐνώσεως νὰ ἐπιδύσῃ τὴν ἐν.

Κρήτη ἀνίδρυσιν «μ ο ν ί μ ο υ κ α ι α ύ τ ο τ ε λ ο ύ ς ἡ γ ε μ ο ν ί α ς» (δηλαδή ἀκριβῶς ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ἐπεδείκνυε ὁ πρίγκηψ, τὸ ὅποιον οὗτος ἐζήτησεν ἀπὸ τὰς Δυνάμεις, καὶ τὸ ὅποιον μετὰ τόσου σθένους εἶχε πολειμήσει, ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς ὁ Βενιζέλος). Οἱ σκευωροὶ ἐσκέφθησαν ἀκριβῶς γὰρ παραστήσουν ὅτι ὁ Βενιζέλος ἐπρότεινε ν' ἀνακηρύξῃ τὸ συμβούλιον τοῦ ἡγεμόνος τὴν Κρήτην εἰς ἀνεξάρτητον ἡγεμονίαν. Συγχρόνως θὰ ἐδηλώνετο ὅτι κατὰ τῶν ἀντεθνικῶν αὐτῶν σχεδίων ἀντεπεξέρχονταί μετὰ θάρρους ὁ Δικαστικός Σύμβουλος Σκαλτσούνης καὶ ὁ ἰδιαίτερος γραμματεὺς τοῦ ἡγεμόνος μετὰ τῶν φίλων του.

Τὸ σχέδιον τῆς σκευωρίας ἀνεκοινώθη εἰς τὸν πρίγκηπα.

Εἰρήσθω ἐν παρενθέσει, ὅτι: Περὶ τοῦ ἔτι ἡ σκευωρία αὐτή, πρὶν τεθῆ εἰς ἐφαρμογήν, ἀνεκοινώθη εἰς τὸν πρίγκηπα, οὐδεμία ὑπάρχει ἀσφαλῆς πηγή, μαρτυροῦσα τοῦτο. Ἄλλ' ἡμεῖς τοῦλάχιστον ἀρνούμεθα γὰρ δεχθῶμεν ὅτι ὁ ἰδιαίτερος γραμματεὺς τοῦ πρίγκηπος καὶ ὁ δικαστικός του σύμβουλος θὰ ἐτολμοῦσαν ν' ἀναλάβουν τοιοῦτον ἄγριον ἐξοντωτικὸν καὶ συκοφαντικὸν ἀγῶνα ἐναντίον, ὄχι τοῦ Βενιζέλου, ἀλλ' οἰουδήποτε συμβούλου, χωρὶς νὰ ἔχουν τὴν γνώμην καὶ τὴν ἔγκρισιν τοῦ ἡγεμόνος. Ἄν δὲ ὅτι ἐπράξαν δὲν τὸ ἐπράξαν ἐκτελοῦντες ἐντολήν τοῦ πρίγκηπος (ὁ ὅποιος ἐπελήφθη τῆς εὐκαιρίας διὰ γὰρ ἀπολύσει, ὡς θὰ ἴδωμεν, τὸν Βενιζέλον), διερωτᾶται τις, πρὸς τί οἱ τοὶ ἀνέλαβαν γὰρ διεξαγαγεῖν τόσον σκληρὸν καὶ ἐπικίνδυνον ἀγῶνα καὶ πρὸς τί, διεξάγοντες τὸν ἀγῶνα, ἔκασταν τῶσπ, ὡς θὰ ἴδωμεν, ἐπίδειξιν κακίας καὶ μοχθηρίας πρὸς ἓνα σύμβουλον τοῦ ἡγεμόνος;

Εἰς ἐκτέλεσιν τοῦ σατανικοῦ τούτου σχεδίου, ὁ δικαστικὸς σύμβουλος ἔγραψεν εἰς τὸ ἀθηναϊκὸν «Ἄστυ» ἀνταπόκρισιν, δημοσιευθεῖσαν εἰς τὸ φύλλον τῆς 6ης Μαρτίου 1901 καὶ κατὰ τὴν ὅποιαν «τὰ περὶ ἰδρύσεως μονίμου ἐν Κρήτῃ ἡγεμονίας ἐπιτείνονται, ἤρξατο δὲ σπουδαία καὶ συστηματικὴ πρὸς τοῦτο ἐνέργεια. Τὰ ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου συζητήθησαν καὶ εἰς τὸ Συμβούλιον τοῦ ἡγεμόνος, ἀλλ' ἔνεκεν ἐνερθείσης διαφωνίας ἀπεφασίσθη γὰρ μὴ γίνῃ λόγος εἰς τὰ πρακτικά. Ὁ πρίγκηψ εἰς τὰς ἐμιλλίας του ἀποκορεύει τὰς περὶ δ ι α ρ κ ο ύ ς ἡ γ ε μ ο ν ί α ς προτάσεις καὶ ἐνεργείας, μολοντί ἀποδίδει πᾶσαν τὴν ἐμπιστοσύνην του ὅσον ἀφορᾷ τὰ τῆς διοικήσεως εἰς τοὺς προσθεύοντας τὰς περὶ ἡγεμονίας ιδέας.

» Ἄλλ' ἤδη ἤρχισεν ἀτυχῶς συζητούμενον τὸ ζήτημα, ἐὰν ὁ πρίγκηψ ἐπιθυμῇ ἢ ὄχι τὴν ἡγεμονίαν, τὸ ὅποιον νομίζω ἐντελῶς ἀσύμφωνον.

» Ὁ κ. Σκαλτσούνης δημοσίᾳ ἀντεπεξέρχεται καὶ καταπολεμεῖ πᾶσαν πρότασιν μεταβολῆς τῆς παρουσίας τῶν πραγμάτων καταστάσεως ἐπὶ σκοπῇ μονιμοποιήσεως αὐτῆς ἢ πρὸς εἰσαγωγὴν οἰουδήποτε εἰδους πολιτεύματος πλὴν τοῦ προσωρινοῦ, διαδίδεται δὲ ὅτι τὸ ζήτημα θὰ διαπραγματευθῇ κατὰ τὴν ὁσολογῶν γενησομένην δημοσίευσιν τῶν περὶ Κρήτης ἀπομνημονεμάτων αὐτοῦ».

Ἦνε προφανῆς ὅλη ἡ σατανική διαστροφή, τὴν ὁποίαν, διὰ τοῦ δημοσιεύματος τούτου, ὑπέστησαν αἱ ἰδέαι τοῦ Βενιζέλου. Πρῶτον μὲν, ἀπὸ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς αὐτονομίας ὡς μεταβατικῆς σταθμοῦ πρὸς τὴν ἑνωτικὴν, ἐγένετο λόγος περὶ ἰδρύσεως ἡγεμονίας, λέξεως, ἡ ὁποία ἐγένετο εἰς τὴν φαντασίαν τὴν εἰκόνα θρόνου καὶ δυναστείας. ἦται κληρονομικῆς ἀρχῆς. Ἀλλὰ διὰ τὴν μὴ μείνη καμμία ἀμφιβολία περὶ τῆς ἐννοίας τοῦ βίου τούτου, προσεκολλᾶτο εἰς τὴν ἡγεμονίαν, ὅτι μὲν τὸ ἐπίθετον ἡγεμονίας, ὅτι δὲ τὸ ἐπίθετον βασιλείας.

Ταυτοχρόνως οἱ ἐργάται τῆς ἐπιβουλῆς ἐδημοσίευσαν καὶ εἰς ἄλλας ἐφημερίδας ἀναλόγως ἐκδόσεις περὶ τῶν λεγθέντων κατὰ τὴν συνεδρίασιν τοῦ Συμβουλίου, εἰς τὰς ὁποίας σαφῶς πλέον κατονομάζετο ὁ Βενιζέλος καὶ παριστάμετο ὡς ἐγκαταλιπὼν τὸ ἔθνην προγράμμα καὶ ὀλισηθεὶς τὴν πλάσσειν ἰδίαν ἑοριστικὴν καὶ αὐτοτελεῆ πολιτείαν ἐν Κρήτῃ, τῆς ἰστορίας αὐτὸς βέβαια θά ἦτο ἡ διηγετικὴ Προβιθυπουργός.

Ἡ διαβολὴ ἐποικίλλετο μὲ διαφόρους μύθους, ἀναφερομένους εἰς τὴν περίφημον πλέον συνεδρίασιν τῆς 29 Φεβρουαρίου 1901 καὶ κατὰ τῆς ἰστορίας μερικαὶ ἐκ τῶν συμβούλων, μόλις ἤκουσαν τὰς ἰδέας τοῦ Βενιζέλου, διαμαρτυρήθησαν δι' αὐτάς, ἐπέμειναν δὲ νὰ γραφοῦν τὰ λεγθέντα εἰς τὴν πρακτικὰ, ἀλλὰ ὁ Βενιζέλος περὶ αὐτῶν παρεκάλεισε νὰ μὴ γοασθῆ τίποτε σχετικῶν.

Πρὶν προῦμεν περαιτέρω, εἶνε ἀνάγκη νὰ ἐκθέσωμεν σύγγραφον τι πρὸς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην γεγονός, καταδεικνύον ὅλην τὴν ἡθικὴν κατάπτωσιν τῶν ἐργατῶν τῆς ἐπιβουλῆς. Ἡ πρώτη εἰς τὸν Τύπον ἀναγράφεται εἰδησις περὶ τοῦ ὅτι ὁ Βενιζέλος προέτεινε τὴν ἀνακήρυξιν τῆς Κρήτης εἰς μόνιμον καὶ αὐτοτελεῆ ἡγεμονίαν ἐδημοσιεύθη τὴν 6 Μαρτίου 1901. Ἀλλὰ κατ' αὐτὴν ταύτην τὴν 6ην Μαρτίου, ἡμέραν Τρίτην, ὁ Βενιζέλος, ζητήσας καταπειγόντως ἀπὸ τῆς ἐσπέρας τῆς προτεραίας, παρουσιάσθη ἐνώπιον τοῦ πρίγκηπος καὶ ἐκθέσας μετὰ ζωηρότητος ὅτι δὲν ἠδύνατο ἐπὶ πλέον νὰ παραμῆνῃ εἰς τὴν κυβέρνησιν, εὐρισκόμενος εἰς συνεχεῖς μὲν διαφωνίας μὲ τὸς συναδέλφους του, εἰς φανερόν δὲ ἄγθρον πρὸς τὸν ἰδιαίτερον γραμματεῖα, εἰσελίτην ἠρώσας τὸν Ἰππάρχον Ἀρμοστήν νὰ ἀποδεγθῆ τὴν ἀπαρτίαν τῆς ἀπορτίαν τῆς ἐπιβαλλομένης τὴν γνώμην τοῦ ἰατροῦ του, κατὰ τὴν ὁποίαν, ἂν δὲν ἀπεμακρύνετο τῶν διηγετικῶν συγκινήσεων τῶν παρομαρτουσῶν εἰς τὴν ὑπὸ ταιούτους βρομοὺς ἀκησιῶν τῆς ἀρχῆς, ἐκινδύνουσε νὰ γάσῃ τὴν ἑορτήν. Ὁ Βενιζέλος, ὅπως κατακρίθη τὸν πρίγκηπα ν' ἀποδεγθῆ τὴν ἐπιμῶνας ἀποχρυσωμένην πάντοτε παραίτησιν, ὑπέμεινε δὲ εἶνε τέκνα ὁρατὰ ἤδη αὐτοῦ, καὶ πρὸς τὰ ὁποία ἐθεώρει ὅτι εἶχε καθήκον νὰ φεισθῆ τῆς ἰδίας αὐτοῦ ζωῆς, τόσον μάλλον ὅσον αἱ διηγετικαὶ πολιτικαὶ περιπέτειαι καὶ ἄλλαι οἰκογενειακαὶ περιστάσεις δὲν τοῦ εἶχαν ἐπιτρέψαι μέχρι τότε νὰ μεριμνήσῃ περὶ τοῦ μέλλοντος αὐτοῦ.

Ὅπως καὶ ἀχωτέριον εἶπαμεν, δὲν ἦτο αὐτὴ ἡ πρώτη φορά, κατὰ τὴν ἑποίαν ὁ Βενιζέλος ὑπέβαλλε τὴν παραίτησιν του. Ἦτο αὐτὴ πολλοστὴ φορά. Δεχθεὶς μετὰ πολλοὺς ἐνδοιασμοὺς νὰ μετασχητῆς συγκροτήσεως τῆς πρώτης κυβερνήσεως, τῆς ἀποτελεσθεύσης παρὰ τῶν μᾶλλον ἑτερογενῶν στοιχείων, εἶχεν ἐλπίσει, ὅτι ἡ ἱερότης τοῦ ἐπιδιωκόμενου σκοποῦ θὰ ἤμβλυεν βαθμηδὸν τὰς ἀντιθέσεις καὶ θὰ ἐξηφάλλιζεν εὐλικρινῆ συνεργασίαν τῶν μελῶν τῆς κυβερνήσεως πρὸς λυσιτελεστέραν ὕσιν τοῦ δυνατῶν ὀργανῶσιν τοῦ τόπου. Καὶ ἀληθῶς, παρὰ τὰς ἐπαπειλημένους προστριβὰς, τὰς τόσον ἀναποδράστους μεταξὺ μελῶν Κυβερνήσεως, μὴ ἐγόντων τίποτε κοινὸν ἐν συνόλῳ, ἐφάνη κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας ἐνισχυομένη ἡ ἐλπίς τῆς βαθμιαίας μεταξὺ αὐτῶν προσεγγίσεως, πρὸς ἐξασφάλισιν εὐλικρινοῦς συνεργασίας, ἐπ' ἀγαθῷ τοῦ τόπου.

Ἄλλὰ αἱ πρὸς τοιαύτην συνεργασίαν ἐπιθυμηθεῖσαι πολλάκις παρὰ τῶν διαφόρων μελῶν τῆς Κυβερνήσεως εὐλικρινεῖς διαθέσεις, ἀντὶ νὰ ἐνισχυῶνται: ὁπόθεν ἔπρεπε, κατεπολεμοῦντο καὶ ἐξουδετεροῦντο πάσῃ δυνάμει παρὰ τοῦ ἰδιαιτέρου γραμματέως, ὁ ὅποιος συνηθάνετο διὰ τῆς μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς Κυβερνήσεως ἄρμονια θὰ ἔδετε τέρμα εἰς πᾶσαν ἐπέμβασιν του εἰς τὰ ἀφορώγια τὴν διοίκησιν τοῦ τόπου, ἐνῷ ἡ σύγκρουσις ἐκείνων παρεῖχεν αὐτῷ τὸ μέσον τῆς ἀνὰ πᾶν βῆμα ἐπιμβάσεως καὶ τῆς συγκεντρώσεως πάσης ἐξουσίας εἰς χεῖρας αὐτοῦ.

Ἄφ' ἧς δὲ ὁ Βενιζέλος ἀηληπίσθη περὶ τοῦ δυνατοῦ εὐλικρινοῦς πολιτικῆς συνεργασίας μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς Κυβερνήσεως, δὲν παρέλειπεν οὐδεμίαν σπουδαίαν εὐκαιρίαν, χωρὶς νὰ ἐπιχειρήσῃ νὰ ἀπομακρυνθῆ τῆς ἀρχῆς. Ἐν τούτοις, πᾶσαι τοιαύτη ἀπόπειρα αὐτοῦ ἐγκαταλείπεται ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος ὡς ἐγγλῆμα ἐσχάτης προδοσίας κατὰ τῆς πατρίδος καὶ τῶν ἔθνικων συμφερόντων, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι ἡ εἰς τὴν Κυβέρνησιν παρουσία αὐτοῦ ἐκρίνετο ἀπαραίτητος διὰ τὴν συμπλήρωσιν τῆς ὀργανώσεως τοῦ τόπου, ὁ δὲ Βενιζέλος ἔβλεπεν ἑαυτὸν ἡναγχασμένον νὰ παραμῆνῃ εἰς τὴν Κυβέρνησιν, «δοκιμάζων περὶπου τὸ συναίσθημα τῶν εἰς ἔργα καταναγκαστικὰ καταδικασμένου ἐγγληματίου». (1)

Ὅτε ἐν ἀρχῇ, κατὰ τὴν ἀπόφασιν τῆς 6ης Μαρτίου, ἐδήλωσεν ὁ Βενιζέλος τὴν σταθερὰν ἀπόφασιν του νὰ ἐπιμείνῃ ἀμετακλήτως τὴν φορὰν αὐτῆν, εἰς τὴν παραίτησιν του ἡκούε καὶ πάλιν, ἀπὸ τῆς χεῖλης τοῦ πρίγκηπος, τὸ κατηγορητήριον τῆς ἐσχάτης προδοσίας. Ἄλλὰ ὅτε πειστικῶς ἐξέθεσε τὴν ἐπιτακτικὴν ἀνάγκην, ἡ ὁποία τοῦ ἐπέβαλλε, λόγῳ τῆς καταστάσεως τῆς υγείας του, τὴν ἀπομάκρυνσιν ἐκ τῆς ἀρχῆς ὅτε ἔσπευσε νὰ δώσῃ τὸν λόγον του, ὅτι, ἀπομακρυνόμενος τῆς ἀρχῆς, οὐδόπως προστίθετο νὰ ἀντιπολιτευθῆ τοὺς παραμένοντας εἰς αὐτὴν συναδέλφους του, ἀλλὰ ὅτι θὰ ἀφίστατο τῆς πολιτικῆς κατὰ τὴν προσεχῆ τοῦλάχιστον διετίαν ὅτε ἐβελίωσεν, ὅπως αὐτὴ εὐρεθῆ εἰς δύσκολον θέσιν εἰς τὴν Βουλῆν, κατὰ τὴν συζήτησιν μέτρων τῆς Κυβερνήσεως, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐκεῖνος εἶχε διαφωνήσει, ἀνελάμβανε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ μὴ παρουσιασθῆ ὡς ὑποψήφιος, οὕτως νὰ δε-

(1) Ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος διὰ τοῦ «Κήρυκος» τῆς 11 Ἰανουαρίου 1902.

χθῆ ὑποψηφισίτητα εἰς τὰς ἐπιχειρούσας ἐκλογάς· ὅτε ἐδήλωσεν ὅτι, χάριν μείζονος ἐλευθερίας τῆς κυβερνήσεως, ἀναλάμβανε τὴν ὑποχρέωσιν ν' ἀπέλθῃ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς συνόδου τῆς Βουλῆς μακρὰν τῆς νήσου, εἰς ταξείδιον ἀπὸ τὴν Εὐρώπην, ὃ πρίγκηψ ἐφάνη ἐπὶ τέλους κειφθεὶς, παρήγγειλε δὲ εἰς τὸν Βενιζέλου νὰ ἐπανέλθῃ τὴν ἐπομένην ἡμέραν, συνήθη ἡμέραν συνεργασίας, ὅποτε θὰ ἐλάμβανεν ὀριστικὴν ἀπάντησιν ἐπὶ τῆς παραίτησός του.

Ἐν τούτοις, ἐνῶ κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ὁ πρίγκηψ εἶχε φανῆ ὑποχωρῶν εἰς τὰς ἐπιμόνους παραλήσεις τοῦ Βενιζέλου, τὴν ἐπιούσαν, ἔτσι τὴν Τετάρτην 7 Μαρτίου, ἐδήλωσεν εἰς αὐτὴν κατηγορηματικῶς, ὅτι ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ δύναται νὰ δεχθῆ τὴν παραίτησίν του, ὅτι τοῦ ἀγῶνος μὴ παρατωθέντος, αὕτη ἀπετέλει λιποταξίαν καὶ ἐπισμένως προδοσίαν ἐκ μέρους τοῦ κ. Βενιζέλου, τὸσον μᾶλλον ὅσον ἐπέκειτο ἡ σύγκλησις τῆς Βουλῆς, ἡ ὀμαλὴ διεξαγωγὴ τῶν ἐργασιῶν τῆς ὁποίας ἀπετέλει δυσκολώτατον πρέβλημα, διὰ τὴν ὀρθὴν ἐπίλυσιν τοῦ ὁποίου ἢ ἐν τῇ κυβερνήσει παραμονὴ τοῦ Βενιζέλου ἐκρίνετο ὑπ' αὐτοῦ ἀπαραίτητος.

Ὁ Βενιζέλος, οὕτω τεθέντος τοῦ ζητήματος, ἐδέησε καὶ πάλιν νὰ υποκύψῃ, ζητήσας μόνον καὶ λαβὼν τὴν διαβεβαίωσιν τοῦ ἡγεμόνος ὅτι, μόλις τελειώσουν αἱ ἐργασίαι τῆς συνόδου τῆς Βουλῆς, ἡ παραίτησις αὐτοῦ θὰ ἐγίνετο δεκτὴ, καὶ δηλώσας, ὅτι χάριν τῆς ὑγείας του θὰ ἀπέμεινεν ἐπὶ ἕνα τοῦλάχιστον μῆνα τῶν συνεδριάσεων τοῦ συμβουλίου.

Διατὶ ὁμῶς, ὁ πρίγκηψ ἤρνεϊτο νὰ δεχθῆ τὴν παραίτησιν τοῦ Βενιζέλου ;

Διότι· ὁ Γεώργιος εἶχε τὸ σχέδιόν του....

Ὁ πρίγκηψ ἀποκρούων εἰς τὰς 7 Μαρτίου τὸσον ἐπιμόνως τὴν παραίτησιν τοῦ Βενιζέλου, ἐγνώριζεν ἤδη τὰ εἰς τὸ συμβούλιον τῆς 22 Φεβρουαρίου λεχθέντα παρ' αὐτοῦ. Ὅχι μόνον διότι τοῦ τὰ ἀνεκοίνωσεν ὁ γραμματεὺς τοῦ Συμβουλίου καὶ ὁ ἰδιαιτερός γραμματεὺς του ἔκτοτε, ἀλλὰ καὶ διότι ὁ Βενιζέλος εἶχεν ἤδη προσωπικῶς γνωρίσει εἰς τὸν πρίγκηπα τί θὰ ἐπρότεινε διὰ τοῦ ὑπομνήματός του. Μάλιστα τὰς ἰδέας αὐτὰς εἶχε λάβει ἀφορισμῶν ὁ Βενιζέλος νὰ ἐκθέσῃ πρὸς τὸν ἡγεμόνα καὶ ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἀκόμη ἔτους, προτοῦ ἐπιχειρηθῆ τὸ εἰς Εὐρώπην ταξείδιον, ἐπιμένων ἔκτοτε, ἐναντίον τῆς γνώμης τοῦ ἡγεμόνος, ὅτι ἂν ἡ ἔνωσις δὲν ἐγίνετο εἰς τὸ τέλος τῆς τριετοῦς ἀρμοστείας, ἐπιτακτικὸν ἐθνικὸν συμφέρον ἐπέβαλλε, κατὰ τὴν ἀντίληψίν του, νὰ μὴ ἀνανεωθῆ ἁπλῶς καὶ καθαρῶς ἡ Ἀρμοστεία, ἀλλὰ νὰ γίνῃ ἕνα βῆμα πρὸς τὰ ἔμπροσθεν διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς αὐτονομίας καὶ τῆς βαθμιαίας ἀρσεως τῆς διεθνοῦς κατοχῆς. (1)

Ἐκαστος ἐγνωσὶ ποῖαν κατάπληξιν ἐπροξένησεν εἰς τὸν Βενιζέλου, μόλις ἐγνώσθη εἰς τὰ Χανιά, ἢ εἰς τὸ «Ἄστυ» καὶ τὰς λοιπὰς ἀθηναϊκὰ.

ἐφημερίδας γενομένη συκοφαντικῆ διαστροφή τῶν λεχθέντων κατὰ τὸ συμβούλιον καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς τοιαύτης διαστροφῆς, γραφέντα ἄρθρα τῶν ἐφημερίδων, τὰ ὅποια παραθέτομεν ὅλα, διότι ἀνήκουν καὶ αὐτὰ εἰς τὴν Ἱστορίαν, δεδομένης μάλιστα τῆς μεγίστης βαρύτητος, τὴν ὁποίαν εἶχε τότε ἡ γνώμη τῶν ἀθηναϊκῶν ἐφημερίδων ἐπὶ παντὸς πολιτικοῦ καὶ ἔθνικοῦ ζητήματος.

Ἐγραφε λοιπὸν ὁ ἀθηναϊκὸς Τύπος:

«ΕΣΤΙΑ» 6 Μαρτίου 1901.

Διάφορα ἀγγέλματα, κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον περίεργα, ἐφθασαν χθὲς τὴν ἑσπέραν ἐκ Κρήτης, παριστώντα ἓνα τῶν συμβούλων τοῦ πρίγκηπος κηρυχθέντα δῆθεν ἐν Συμβουλίῳ ὑπὲρ ἀνεξαρτήτου ἡγεμονίας καὶ ζητῶντα νὰ πείσῃ τοὺς συναδέλφους του ὅτι αὐτὴ εἶνε ἡ προτιμωτέρα καὶ μᾶλλον συμφέρουσα διὰ τὴν Κρήτην λύσις.

Δὲν ἔχομεν θεαταίως καμμίαν πληρεξουσιότητα νὰ διαψεύσωμεν ἢ καὶ ν' ἀμφισβητήσωμεν ἔσω τὴν ἀκρίβειαν τῆς εἰδήσεως. Ὁ κ. Σύμβουλος τῆς Κρητικῆς Πολιτείας δύναται νὰ ἔχη οἰανδήποτε γνώμην θέλει περὶ τῆς ὀριστικῆς ἀποκαταστάσεως τῆς Κρήτης—καίτοι προκειμένου περὶ τοῦ κ. Βενιζέλου, τοιοῦτον τι εἶνε ἐντελῶς ἀπίθανον—ἐφόσον ἐννοεῖται ἡ γνώμη αὕτη δὲν ἤμπορεῖ νὰ ἐπηρεάσῃ καὶ τὰ πράγματα.

Καὶ δυνάμεθα νὰ βεβαιώσωμεν, ἂνευ οὐδενὸς ἔθρου διαψεύσεων, ὅτι τὰ πράγματα ἔλαβον ἤδη ἐντελῶς διάφορον τροπήν.

«ΑΣΤΥ» 7 Μαρτίου 1901.

ΜΟΝΟΝ ΕΝΩΣΙΣ

Αἱ εἰδήσεις ἐκτάκτου ἐκ Χανίων ἀνταποκριτοῦ μας, τὰς ὁποίας ἐδημοσιεύσαμεν χθὲς, εὐλόγως ἐτάραξαν καὶ συνεκίνησαν. Κανεὶς δὲν ἐπίστευεν ὅτι εἰς τὸ Ἡγεμονικὸν Συμβούλιον ἦτο δυνατόν νὰ συζητηθῇ πρότασις περὶ ἐκλογῆς μεταξὺ διαρκοῦς Ἡγεμονίας καὶ Ἐνώσεως, εἶνε ἀναληθῶς περίεργον ὅτι αἱ φῆμαι, τὰς ὁποίας, ἀπὸ καιροῦ ἐρχομένης μέχρις ἡμῶν, κανεὶς δὲν ἤθελε νὰ πιστεύσῃ, τὰς βλέπομεν ἐνσαρκουμένας εἰς συζητήσεις ἐπιστήμους.

Δὲν γνωρίζομεν ποῖος τῶν κυρίων Συμβούλων τῆς Κρήτης εἶνε ὁ τολμήσας νὰ ὑψώσῃ φωνὴν ὑπὲρ λύσεων, αἱ ὁποῖαι εἶνε περισσώτερον ἴσως ἀπεχθεῖς εἰς τὴν Κρήτην ἢ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ νομίζομεν ὅτι κατὰ τοῦ Συμβούλου τούτου ἔπρεπε ταχέως νὰ ἐφαρμοσθῇ τὸ ἀνεξήγητον ἡγεμονικὸν δικαίωμα τῆς παύσεως καὶ τοῦ διορισμοῦ τῶν ὑπουργῶν.

Ἡ ἐπιφύλαξις τῆς κοινῆς γνώμης ἐν Ἑλλάδι ἀπέγανεν τῆς Κρητικῆς Πολιτείας ὑπῆρξεν, ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς αὐτονομίας, ἀδιατάρακτος. Δὲν ἠγέρθη ποτὲ μία φωνή, ζητοῦσα νὰ ταράξῃ τὸ ἔργον τοῦ πρώτου κρητικοῦ ὑπουργείου, ὅλαι δὲ αἱ ἐκ Κρήτης ἐπικλήσεις πατριωτῶν, ποινούντων τὴν Κρήτην καὶ ἀγωνισθέντων ὑπὲρ αὐτῆς, τοῦλάχιστον ὅσον καὶ οἱ κ. κ. σύμβουλοι, εἶδρον ἐνταῦθα ἀκαμπτῶν τὴν ἀπόφασιν τῶν Ἑλλήνων δημοσιογράφων, ν' ἀγνωσῶσιν ἐντελῶς τὴν ἐσωτερικὴν θέσιν τῶν πραγμάτων τῆς μεγαλονήσου, ἐφόσον τὸ μέγα ὄνειρον τῆς Ἐνώσεως μένει ἀπραγματοποιήτον.

Ἀκόμη ἐσχάτως, ὅτε, παρὰ τὰς ματαίας ἐλπίδας, διὰ τῶν ὁποίων ἐδραυκαλλόθη ἡ κοινὴ γνώμη κατὰ τοὺς τελευταίους μῆνας, ἡ Ἐνώσις

ἀπῆλθιντε ἀρηγικῶς εἰς τὰς περὶ Ἐνώσεως προτάσεις, ὁ Τύπος ἀπὸ κοινοῦ συνεβούλευσε τοὺς Κρήτας ψυχραίμως ἢ ἀποδεχθῶν τὰς ἀποφάσεις τῶν Δυνάμεων καὶ νὰ ὀπλισθῶν διὰ στερρᾶς ὑπομονῆς.

Ἄλλὰ δὲν πρέπει καὶ νὰ παρεξηγήται ὑπὸ τινῶν ἐν Κρήτῃ ἡ στάσις αὕτη, οὔτε νὰ ἐκλαμβάνεται ὡς ἀδυναμία. Ὁ Τύπος τῆς ἐλευθέρως Ἑλλάδος, ἐκπροσωπῶν τὸ αἶσθημα καὶ τὴν συνείδησιν τοῦ ἔθνους ὅλου, ἔχει τὴν δύναμιν, στηριζόμενος ἐπὶ τοῦ παλλομένου πατριωτισμοῦ τῶν Κρητῶν, νὰ συντρίψῃ ἐντὸς ὥρων ἐκείνου, ὅστις θὰ συνέλαμβαν τὸ τερατώδες σχέδιον τῆς ἀνδρῶσεως ἀνεξαρτήτου ἡγεμονίας, ἐν ἔχον σκοπὸν, ἢ ἀπόξενώσῃ ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος τὴν Κρήτην καὶ νὰ γαλαοῦσῃ τοὺς ἀρρηκτοὺς δεσμοὺς τῶν αἱμάτων, τῶν δακρύων, τῶν στεναγμῶν καὶ τῶν πόθων μεταξὺ τῆς μητρὸς καὶ τῆς κόρης.

Καθ' ὅλην τὴν Κρήτην μία φλογερὰ πνοὴ διαπνέει πάντας· ἡ πνοὴ τῆς Ἐνώσεως. Ὑπὲρ αὐτῆς εἰργάσθη καὶ αἱματοκυλισθῆ ἡ Κρήτη, ὑπὲρ αὐτῆς ἐδυσίασθη, ἐσύρηθ' ἐν τῶν ποδῶν τοῦ Σταυροῦ, κατασυνετρίδη ἡ Ἑλλάς. Εἶνε λυπηρὸν ὅτι ἡ Εὐρώπη δὲν συγκατατίθεται ἀκόμη εἰς τὴν πραγματοποιήσασθαι τοῦ ὀνείρου τόσων γενεῶν, ἀλλὰ τὰ ἔθνη γνωρίζουν νὰ ὑπαικόμενοι, ἐν τῇ ἐκκρεμότητι ἐργαζόμενα ὑπὲρ τοῦ αἰωνίου καὶ τοῦ διαρκοῦς.

Ἐσχέδια ὁμως ἰδρύσεως ἀνεξαρτήτου ἡγεμονίας, τὰ ὅποια ἀποροῦμεν πῶς ἔγινε δυνατόν Ἑλληνας νὰ προτείνουσι πρὸς Ἑλληνας, χωρὶς νὰ σφαιρωθῶν ἐκ φρίκης καὶ αὐτοὶ τῶν Χανίων οἱ λίθοι, ἀποτελοῦν δὲ τὸ τόσον τερατώδες, ὅστε δὲν θέλομεν σχεδὸν νὰ πιστεύσωμεν ὅτι διετυπώθησαν καὶ θὰ τὰ ρίψωμεν εἰς τὴν λήθην, ἐὰν καὶ οἱ προβάλλοντες αὐτὰς δὲν ἐπανέλθωσι πλέον εἰς τὸ νοσηρὸν σχέδιον, τὸ ὅποσον συνέλαβαν εἰς στιγμὴν πνευματικῆς ἀνισορροπίας.

Ἀναγνώσας τὰ σχόλια αὐτὰ τῶν ἀθηναϊκῶν ἐφημερίδων ὁ Βενιζέλος καὶ ἰδὼν πόσον ἢ κατ' αὐτοῦ συγκοφαντικὴ ἐκστρατεία εἶχε καρποφορήσει, ἐπευσεν ἀμέσως, διὰ τοῦ γραμματέως τῆς Ἀν. Διευθύνσεως τῆς Δικαιοσύνης, νὰ διαφύσῃ τηλεγραφικῶς τὰ γραφέντα εἰς τὰς ἀθηναϊκὰς ἐφημερίδας. Ἄλλὰ συγχρόνως διὰ τοῦ ἐπὶ τῆς Παιδείας καὶ τῶν Ἐθνηκευμάτων Συμβούλου Γεωμαλάκη ἐζήτησε παρὰ τῶν λοιπῶν συναδελφῶν του νὰ γίνῃ ἐπίσημον ἀνακοινωθὲν, διαφερόδον, ὅτι εἰς τὸ συμβούλιον τοῦ ἡγεμόνος ἐπροτάθη ὑπὸ τινος τῶν συμβούλων ἢ ἀνακηρυχθῆ ἡ Κρήτη ἢ γεμονία ἀνεξαρτήτου, αὐτοτελή, μόνιμοι, ὀριστικῆ ἢ ὅπως ἄλλως ἐχαρακτηρίζετο, ἢ ἂν ἐν γένει ἐπροτάθη τι τείνον εἰς μεταβολὴν τῆς παρούσης καταστάσεως ἐπὶ σκοπῷ μόνιμῶν ἢ σεωεῖ αὐτῆς.

Ἐὰν οἱ συναδελφοὶ τοῦ Βενιζέλου προσέβαιναν, καθ' ὃ εἶχον στοιχειώδες καθήκον, εἰς τὴν ἐπίσημον ταύτην διάφυσιν, ὅλα θὰ ἔληγαν ἔως ἐκεῖ.

Ἄλλὰ τὸ συμβούλιον, παρὰ τὴν ἐπιμονὴν τοῦ Γεωμαλάκη, ἠρηγῆθη ὑπὸ διαφόρων προφάσεων νὰ προβῇ εἰς τοιαύτην ἐπίσημον διάφυσιν. Ἐπροτάθη τότε ὑπὸ τοῦ Βενιζέλου, διὰ τοῦ Γεωμαλάκη πάντοτε—διότι ὁ Βενιζέλος ἀπὸ τῆς 6 Μαρτίου δὲν μετέβαινε πλέον εἰς τὰς συνεδριάσεις

Παλαιά 13 Μαρτίου 1905

Συμε.

Συγγράμματα μετ' αὐτὸν γίνονται
 παροῦσιν μου ἐπιστολῶν 4
 τὸ βραδύτερον μετ' αὐτὸν 4
 δύο ἡμέρας δι' ἐπινοήσε-
 ας τὸ διέφυγε τὰ κέρτα-
 σια

Κεῖσε εὐφραίνων οὐκ αὐτὸν
 εἰδὼν τὸν ἐξ ὅσ' ἀποκρί-
 σματα ἐν τῷ σφραγισμῷ

Βενιζέλου

Αὐτόγραφος ἐπιστολὴ τοῦ κ. Βενιζέλου πρὸς τὸν ἐκ τῶν ἀγωνι-
 στῶν τοῦ Θερίσου Νικόλαον Μπελέλην, καταδικασθέντα εἰς θά-
 νατον καὶ κρατούμενον εἰς τὰς φυλακὰς Ἰτζεδίν.

τοῦ συμβουλίου—γὰ συνταχθῆ ὑπὸ τοῦ συμβουλίου πρωτόκολλον, αναφέ-
 ρον τί σχετικὸν εἶχε λεχθῆ κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 22 Φεβρουαρίου

1901, νὰ λάβῃ δὲ ὁ Βενιζέλος ἀντίγραφον τοῦ πρωτοκόλλου τούτου, διὰ νὰ κἀμῃ δημοσίᾳ χρῆσιν αὐτοῦ, πρὸς ἄμυναν τῆς τιμῆς του.

Ἄλλὰ καὶ ἡ πρότασις αὕτη δὲν ἐγίνε δεκτὴ ὑπὸ τοῦ συμβουλίου.

Ἐπρόταθῃ, τέλος, ὡς ἀπευθυνθῆ ὑπὸ τῶν λοιπῶν Συμβούλων ἐπιτολὴ πρὸς τὸν Βενιζέλου, διὰ τῆς ὁποίας νὰ διαμαρτύρωνται οὗτοι κατὰ τῶν δημοσιευμάτων τῶν ἐφημερίδων, κατὰ τὰ ὅποια ἐθεβαλοῦν δῆθεν αὐτὸς πρὸς τοὺς φίλους των τὴν ἀκρίβειαν τῶν εἰς τὸν κ. Βενιζέλου ἀποδομιένων ἰδεῶν, νὰ ἐκφράζουσι δὲ οἱ λοιποὶ σύμβουλοι τὴν λύπην των, διὰτι οὕτω ἐλασινῶς διεστρέφοντο αἱ ἰδέαι τοῦ Βενιζέλου. Ἄλλὰ καὶ ἡ τελευταία αὕτη πρότασις ἀπεκρούσθη ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου.

Ἐδηλώθη μόνον ὅτι, ἂν ὁ Βενιζέλος δι' ἐπιστολῆς του, ἐπεκαλεζτο τὴν μαρτυρίαν τῶν συναδέλφων του περὶ τῶν λεχθέντων, οὗτοι δ' ἀπήντων ἐκθέτοντες, τί ἀκριβῶς εἶχε λεχθῆ.

Ἄλλ' ὁ Βενιζέλος ἠνθήθη κατηγορηματικῶς νὰ ζητήσῃ δι' ἐπιστολῆς του παρὰ τῶν συναδέλφων του ὅτι ἐνόμιζεν ὅτι οἱ συναδέλφοί του εἶχαν καθήκον νὰ πράξουσι ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας.

☐

Ἐν τῷ μεταξῷ, παρὰ τὴν τηλεγραφηθεῖσαν διάφευσιν τῶν ἀναγραφέντων εἰς τὸν ἀθηναϊκὸν τύπον, οἱ συκοφάνται ἐξηκολούθουν νὰ στελεῶν ἀπὸ τὰ Χανιά ἀνταποκρίσεις, μὲ νέας ἐπιθετικὰς εἰς αὐτὸ πρότασιν συκοφαντικῶν διαδόσεων. Συγκεκριμένως οἱ «Καιροὶ» τῆς 10ης Μαρτίου 1901 ἔγραφαν τὰ ἑξῆς :

Μία πρότασις τοῦ ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης Συμβούλου. — Ἀνακλήρυξις τῆς Κρήτης εἰς ἀνεξάρτητον ἡγεμονίαν.

Ὁ ἐν Ἡρακλείῳ ἀνταποκριτὴς ἡμῶν, ὅστις εἶνε πάντοτε καλῶς πληροφορημένος, μᾶς ἐπιστέλλει ἐκείθεν τὴν ἑξῆς σπουδαιστάτην εἰδησίαν :

Κατὰ ἐκ Χανίων πληροφοροῦμαι ἐκ λίαν θετικῆς πηγῆς, κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς παρελθούσης Πέμπτης τοῦ Συμβουλίου τοῦ ἡγεμόνος δ' ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης σύμβουλος κ. Βενιζέλος ὑπέβαλεν εἰς αὐτὸ πρότασιν. ὅπως τὸ Συμβούλιον, διὰ ψηφίσματος αὐτοῦ, κηρύξῃ τὴν γῆσον ἀνεξάρτητον ἡγεμονίαν.

Οἱ λοιποὶ σύμβουλοι ἔμειναν ἐμβρόντητοι ἐν τῆς προτάσεως ταύτης σημασίῳ εἰς τὰ πρακτικὰ τοῦ Συμβουλίου, ἢ δὲ Α. Β. Ὑψηλότης δ' ἀνδρέου Παπαδιαμαντοπούλου, περὶ τοῦ πραξικοπήματος τούτου τοῦ κ. Συμβούλου ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης, ἐξέφρασε τὴν λύπην του δι' αὐτὸ εἰς τοὺς λοιποὺς κ.κ. Συμβούλους. Ἡ Α. Β. Ὑ. δ' ἀνδρέου ἐξήγγει, ὅπως τοῦλάχιστον λέγεται, καὶ ἐντάθη καὶ ἐν Χανίοις μεταξῷ τῶν πολιτευομένων, τὴν πρότασιν ταύτην τοῦ κ. Βενιζέλου ὡς ἀντίθετον καὶ πρὸς τὰ συμφέροντα τῆς Ἑλληνικῆς Βασιλικῆς Δυναστείας καὶ πρὸς τὰ τοῦ μεγαλείου τῆς ἀπανταγοῦ Ἑλληνικῆς φυλῆς, τῆς ὁποίας, ὡς Ἐθνους, ἡ ἐνότης διασπάται, διὰ τῆς ἰδρύσεως ἐν Κρήτῃ ἡγεμονίας ἀνεξαρτήτου.

Ἐν τοσούτῳ τὸ πραξικόπημα τοῦ κ. Βενιζέλου δὲν εἶνε τυχαῖον, ἀπορριπτὸν ἐξ ἀπλῆς φιλοδοξίας ἰδιοτροπίας αὐτοῦ, οὐδὲ δύναται νὰ θεω-

ρηθῆ ὡς τοιοῦτον—αὐτὴ εἶνε ἡ γνώμη πάντων,—ἀλλὰ συνδυάζεται φυσικώτατα πρὸς τὰς ἐν Κρήτῃ ἐνεργείας τῆς ρωσικῆς πολιτικῆς καὶ πρὸς τὰς προκληθείσας ἀποφάσεις τῶν Δυνάμεων, δι' ἃς τόσος ἐγένετο θόρυβος

Μετ' ὀλίγας ἡμέρας, εἰς τὰς 15 Μαρτίου, ἡ αὐτὴ ἑφημερίς «Καιροί» ἐδημοσίευσεν ἐξ Ἑρακλείου ἀνταπόκρισιν, τῆς ὁποίας παραθέτομεν τὰ χαρακτηριστικώτερα ἀποσπάσματα :

ΗΡΑΚΛΕΙΟΝ, 14 Μαρτίου.— Ἡ εἰδησις περὶ τῆς προτάσεως τοῦ κ. Βενιζέλου νὰ κηρυχθῆ ἡ Κρήτη ἀνεξάρτητος ἡγεμονία, τὴν ὁποίαν διεδόξα ἡμῖν, λαθῶν ἐκ Χανίων, ἐκ πηγῆς ἀσφαλούς, εἶνε πλέον ἢ ἀσφαλῆς, εἶνε πλέον ἢ ἀληθῆς. Μὴ οἰδετε προσοχὴν εἰς τὴν διάφευσιν τῆς ἐφημερίδος «Πατρίδος», ἣτις διαφεύδει κατ' ἐντολὴν φαινοτάτην ἀληθείαν, τὴν ὁποίαν οἱ λοιποὶ συνάδελφοι τοῦ κ. Βενιζέλου ἐν τῇ διοικητικῇ συμβουλίᾳ Κούρδουρος, Φούρης καὶ Γισμαλάκης ἀνομολογοῦσιν ἀπροκαλύπτως εἰς πάντας τοὺς φίλους των, διότι δὲν ἐπιτρέπει αὐτοῖς τὸ ψεῦδος ἢ ἀνεκείδησις. Νὰ εἰσαθε δέβαιοι ὅτι οὐδέποτε θὰ καταδεχθῶ νὰ μεταδώσω εἰς τοὺς «Καιροὺς» εἰδήσεις ψευδεῖς, δταν μάλιστα ἀφορῶσιν εἰς τὰ μέγιστα τοῦ Ἐθνους συμφέροντα. Εἴμαι δὲ βέβαιος ὅτι καὶ ἀλλαγῶν θέλετε πεισθῆ περὶ τῆς ἀκριθείας τῶν πληροφοριῶν μου, κατ' ἕωρον ἀφορὰ εἰς τὴν πρότασιν τοῦ κ. Βενιζέλου.

Ὁ ἄνθρωπος οὗτος εἶνε ἀληθῶς νοήμων, εὐπαίδευτος, ρήτωρ ἐκ τῶν πρώτων τῆς νήσου, ἀλλ' ἐμπαθῆς καὶ χαλαρὸς μέχρις ἐκμηδενισμοῦ εἰς τὸ ἐθνικὸν αὐτοῦ φρόνημα. Τὰς ἀρετάς του ἐπισκοπεῖ κατὰ τρόπον καταχθόνιον κομματικὸς φανατισμὸς, ἐμπαθεῖ ἀσυμβίβαστος πρὸς ἄνδρα τῆς ἀναπτύξεώς του, κενοδοξία ἀπειρος καὶ μὴ ἐθνοφελής. Τάχιον δὲ ἡ βράδιον θὰ αἱματοκυλίσῃ εἰς ἐμώλιον σπαραγμὸν τὸν Κρητικὸν λαόν, ἐπὶ ζημίᾳ τῆς Κρήτης καὶ τοῦ Ἐθνους.

Αὐτὴ ἡ πεποιθήσις κρατεῖ περὶ αὐτοῦ, ἐγὼ δὲ κρίνω τὰ πράγματα ὡς ἀπαθῆς θεατῆς, οὐδένα λόγον προσωπικῶν ἔγων κατὰ τοῦ κ. Βενιζέλου. Ἰδοὺ πῶς ὑπεβλήθη ἡ πρότασις του εἰς τὸ Συμβούλιον :

Ὁ κ. Βενιζέλος ἐξηγῶν τὴν ἀπάντησιν τῶν Δυνάμεων εἰς τὰς προτάσεις τοῦ ἀρμυστοῦ, κατὰ τὸ εἰς Εὐρώπῃ ταξιδιόν του, εἶπεν ὅτι αἱ Δυνάμεις, λέγουσαι βελτίωσιν τῆς καταστάσεως τῆς νήσου, δὲν ἐννοοῦν ἀπλῶς τὴν βελτίωσιν διὰ τῶν καπιτουλασιῶν καὶ λοιπῶν προνομίων, ἀλλὰ κατὰ περισσώτερον, τοῦτέστιν ἀνεξάρτητον διὰ τὴν Κρήτην ἡγεμονίαν, ἀν δὲ τὸ Συμβούλιον τοιαύτην τινὰ εὐχὴν πρὸς τὰς προστάτιδας Δυνάμεις ἠφρόσῃ, αὐταὶ θὰ κηρύξωσιν ἄνευ δυσκολίας τὴν Κρήτην ἀνεξάρτητον ἡγεμονίαν. Περὶ τῆς ἐνώσεως μὲ τὸ ἐλεύθερον Βασίλειον οὐδὲ λόγος κρέπει νὰ γίνεταί, διότι ἔν θὰ γίνῃ ἡ ἔνωσις.

Στηριχθεὶς ἐπὶ τῆς ἐξηγήσεώς του ὁ κ. Βενιζέλος ὑπέβαλε τὴν παρῆγουστον πρότασιν, ἣτις κατετάραξε τοὺς λοιποὺς συμβούλους, πλην τοῦ κ. Φούρη, προστατευομένου ὑπὸ τοῦ Ρώσου προέγονου. Ὑποδειχθέντος δὲ τῷ ἀρμυστῇ διὰ τὴν θέσιν τοῦ Συμβούλου ἐπὶ τοῦ Ρώσου ναυάρχου Σκρυδῶφ, συνετάραξε δὲ ἔτι μᾶλλον τὸν κρητικὸν λαόν.

Ὁ Βασιλεὺς πληροφορηθεὶς παρὰ τοῦ κ. Κουνδούρου, τὰ τῆς προ-

τάσεως τοῦ κ. Βενιζέλου, κατελήθη εὐλόγως ὑπὸ ὀργῆς καὶ σχεδὸν ὀδύρας τὸν σύμβουλόν του, ἀπήντησε δὲ πρὸς τὸν κ. Κουγδουρον περίπου δι' αὐτῶν τῶν λέξεων : «Ὡς τοῦ ἔκαμεν ἡ Βασιλικὴ οἰκογένειά μας ; Τοῦ ἔβαλε τὰ σκότια του καὶ τὴν πολεμει τόνου ;»

Μετ' ὅλα ταῦτα ἐνεφυσήθη καρδιοκόρος δυσπιστία εἰς τὴν φυγὴν τοῦ κρητικοῦ ἄλασθ, φανταζομένου ἦδη ἕνεκα τῶν λόγων τοῦ κ. Βενιζέλου, ὅτι κατὰ τεκταίνεται. Ἐργον εὐχῆς θεῶ ἔπραττεν ὁ Βασιλόπουλος, ἐάν, ποιούμενος χρήσιν τῶν συγκεντρωτικῶν δικαιωμάτων του, ἀπεμάκρυνε τῆς ἀρχῆς τὸν ἀνοσίως παρεκτραπέυτα Σύμβουλον, τὸν ἐπιβουλεύοντα διὰ τοιούτων προτάσεων τὰ συμφέροντα τοῦ ἔθνους καὶ τῆς Δυναστείας, ἵνα καθησυχάσῃ τὴν ἐξεγερθεῖσαν συνείδησιν τοῦ κρητικοῦ λαοῦ, ἀρῆ δὲ τὸ καχύποπτόν του. Σκηνδοαλιζέται, ὡς ἐνοεῖται, ὀλέπων ἐν τῷ ἀνακτόρῳ τῆς Χαλέπας, ἔγοντα ἔτι τὸ θεομεῖν καὶ λύειν τὸν κ. Βενιζέλον ὅστις θρασυῶν ὢν ἐν τῇ γνώμῃ, δὲν ἐδίστασεν ἐν Ἀθήναις, ὡς γινώσκω ἐκ πηγῆς ἀσφαλούς, νὰ ἐκφράσῃ πρὸς τὸν κ. Ράλλη, πρωθυπουργὸν ὄντα, φρονήματα ἀπάδοντα πρὸς τοὺς πόδας τοῦ κρητικοῦ λαοῦ, ἀρῆ δὲ τὸ καχύποπτόν του.

Ὁ ἀνεξάρτητος Τύπος ἐν Ἑλλάδι ἔχει καθήκον ἐθνικὸν νὰ ἐπιδείξῃ μέγιστον ἐνδιαφέρον πρὸς τὰ ἐνταῦθα τελούμενα, ἵνα ἐπιδράσῃ εἰς τὸ φρόνημα τῶν Κρητῶν ἐκλογέων, ὅπως ἀναδειχθῶσιν ἐπιτυχόντες οἱ αἰσθηθάνοι ἀληθῆ ἀφοσίωσιν πρὸς τὴν ἐθνικὴν ἰδέαν καὶ οὐχὶ καθ' ὀφθαλμὸν.

ὑπὸ τοιούτους ὄρους, ὁ Βενιζέλος ἔκρινεν ὅτι ἐπεβάλλετο εἰς αὐτὸν νὰ δημοσιεῖται ἐν πλάτει καὶ ὑποστηρίξῃ δημοσίᾳ τὰς ἐν τῇ συμβουλῇ ἐκτεθείσας ἰδέας του, ἐπανορθῶν τὴν ὑπὸ τῶν συκοφαντῶν γενομένην διαγραφὴν αὐτῶν.

Ἡ θέσις αὐτοῦ ἦτο ὡμολογουμένως πολὺ δύσκολος. Διότι περιήγαγετο εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἐκθέσῃ δημοσίᾳ καὶ ὑποστηρίξῃ ἰδέας, αἱ ὁποῖαι ἦσαν ἀντίθετοι πρὸς τὰς ἰδέας τοῦ Ἰπλάτου Ἀρμοστοῦ, ἐνῶ διετέλει ἀκόμη Σύμβουλος αὐτοῦ.

Διὰ τοῦτο, παρουσιασθεὶς ἐνώπιόν του, τὴν 12ην Μαρτίου 1901, ἡμέραν Δευτέραν, ἦτοι δύο ἡμέρας ἐνωρίτερον τῆς Τετάρτης, τακτικῆς ἡμέρας συζήτησε μετὰ τοῦ πρίγκηπος, ἕνεκα τῆς κατὰ τὴν ἐπιμένῃν, 13 τοῦ μηνός, ἀναχωρήσεως αὐτοῦ διὰ Ρέθυμνον, ὁ Βενιζέλος ἐξέθεσε πρὸς αὐτὸν τὴν ἐπιβουλήν, τῆς ὁποίας ἐγένετο ἴδιον ἐκ μέρους τοῦ ἰδιαιτέρου του γραμματέως καὶ τοῦ δικαστικοῦ συμβούλου, τὴν ἀνοήσιν ἐνίων ἐκ τῶν συναδέλφων του νὰ ἐκτελέσουν τὸ καθήκον, ὅπερ εἶχον, νὰ διαφεύσουν ἐπισημῶς τὰς συκοφαντικὰς διαδόσεις καὶ τὴν ἀνάγκην, εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκετο νὰ ἐκθέσῃ ἐπὶ τέλους ἐν πλάτει καὶ ὑποστηρίξῃ τὰς εἰς τὸν συμβούλιον ἐκτεθείσας ἰδέας του, ὑπὸ τὴν ἀληθῆ αὐτῶν μορφήν. Προυθέθεσε συγχρόνως, ὅτι συνιστᾷ εἰς τὸν πρίγκηπα ν' ἀποδεχθῆ ἤδη τοῦλάχιστον τὴν παραίτησίν του, ἵνα ὡς ἰδιώτης πλέον θνητῆ νὰ ὑποστηρίξῃ τὰς ἰδέας του καὶ ἀμυνθῆ ὑπὲρ τῆς τιμῆς του, καθόσον, τῶν ἰδεῶν αὐτοῦ ἀντικειμένῳ παόρετάς ἰδέας καὶ τὴν πολιτικὴν τῆς Α. Β. Τψη-

λ ό τ η τ ο ς, ἡ δημοσία υποστήριξις τῶν ἰδεῶν τούτων ἐκ μέρους ἐνδὲς τῶν συμβούλων του ἡδύνατο καὶ παρεξηγήσεις νὰ διεγείρῃ καὶ νὰ βλάψῃ τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ.

Ὁ πρίγκιψ εἰς ἀπάντησιν εἶπε εἰς τὸν Βενιζέλου ὅτι ἐπιζητεῖ πάλιν περὶ φάσεις ν' ἀπομακρυνθῇ τῆς κινδουήκειας, ὅτι δὲν δέχεται τὴν παραίτησίν του, μὴ θεωρῶν σπουδαῖον τὸν προβαλλόμενον λόγον ὅτι ἡ δημοσία υποστήριξις τῶν ἰδεῶν τοῦ Βενιζέλου, ἰδεῶν, τὰς ὁποίας οὗτος, κατὰ τὸν πρίγκιπα, ἐ π ρ έ σ θ ε υ ε ν εἰ λ ι κ ρ ι τ ῆ ς ὡ ς ἄ ρ θ ἄ ς, καὶ τὰς ὁποίας κανεῖς δὲν ἡ δ ύ ν α τ α ν' ἄ ρ ν η θ ῆ εἰς αὐτόν, ὅτι εἰ λ ι κ ρ ι τ ῆ ς τ ἄ ς

Κύριον

Μικρόν: Πομπέμ

Κεντρικὸν Συμφωνεῖον

Ἰδεῖν

Ὁ φακελλος τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Βενιζέλου πρὸς τὸν Μπελέην, τῆς ὁποίας τὸ κείμενον δημοσιεύεται εἰς ἄλλην σελίδα.

ἐ π ί σ τ ε υ ε τ ο ι α ὐ τ ἄ ς, δὲν ἡδύνατο οὐδαμῶς νὰ δλιψῆ τὴν πολιτικὴν τῆς Ἰψηλότητός του, καὶ ἵπερ μὴ συμμεριζομένης αὐτῆς ὅτι δὲ τούναντίον ἐκ τῆς δημοσίας συζητήσεως τῶν ἀντιθέτων ἰδεῶν θ' ἀπεδεικνύετο ποία εἶνε ἡ καλλιτέρα δόξ, τὴν ὁποίαν ὀφειλομέν ὀριστικῶς ν' ἀκολουθήσωμεν. Συνέστησε μόνον ὁ ἡγεμῶν, νὰ μὴ δημοσιευθοῦν ἐνυπογράφως αἱ ἰδέαι αὗται, διότι δὲν ἤρμοζε τοῦτο εἰς τὴν ἐπίσημον θέσιν τοῦ Βενιζέλου. Συγχρόνως ὁ πρίγκιψ ἐδήλωσεν εἰς τὸν Βενιζέλου, ὅτι ἠγανάκτισσε διὰ τὴν δημοσιευθεῖσαν εἰς τὸ «Ἄστυ» ἀνταπάκρισιν, ἡ ὁποία, εἶπεν, ἐκτὸς τοῦ ὅτι διέστρεψε τὰ πράγματα, παρίστανε τὸν δικαστικὸν σύμβουλον μόνον φρουρὸν τῆς Ἐθνικῆς ἰδέας ἐν Κρήτῃ καὶ ὅτι τὴν ἀγανάκτησιν του ταύτην διεμύνησεν εἰς τὸν Σκαλτσούνην, ὑποσχθέντα νὰ ἐπανορθώσῃ τὰ γραφέντα.

Ἄλλ' ὅτι τῆς περιεχομένης ἐπανορθώσεως τοῦ δικαστικοῦ συμβούλου ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ φύλλον τοῦ «Ἄστεως» τῆς 13 Μαρτίου 1901 ἡ κάτωθι ἐπιστολή:

Κύριε συντάκτα τῆς ἐφημερίδος «Ἄστυ»,

Εἰς ἐν τῶν φύλλων τῆς ἐφημερίδος σας, ἐδημοσιεύσατε ὅτι ἀντεπεξέρχομαι κατὰ πάσης γενομένης ἐνεργείας ἢ προτάσεως, πρὸς ἴδρουν ὀριστικῆς ἐν Κρήτῃ ἡγεμονίας. Συμπληρώσατε, σας παρακαλῶ,

τὴν εἶδον γνωρίζοντες διὰ τῆς δημοσιεύσεως τῆς ἐπιστολῆς μου ταύτης, ὅτι καὶ οἱ ὑπασισταὶ τοῦ Πράγκηπος καὶ οἱ σπουδαιότεροι καὶ ἀντιμότεροι τῶν Κρητῶν ἀντεπεξέρχονται ἔρρωμένεστερον ἐμοῦ, πάντες δὲ συμμορφούμεθα πρὸς τὸ πασίγνωστον φρόνημα τοῦ Βασιλικῆς Πράγκηπος.

Ἐν Χανίοις, 9 Μαρτίου 1901

Μεθ' ἄλλης τῆς ὑπολήψεως

I. ΣΚΑΛΤΣΟΥΝΗΣ

Ἡ ἐπιστολὴ αὐτὴ τοῦ δικαστικοῦ συμβούλου, μακρὸν τοῦ νὰ ἐπαγορεύσῃ τὸ δημοσίευμα τῆς 6 Μαρτίου, συνεπλήρωνε μόνον αὐτὸ, δεδωκυῖσα ὅτι κατὰ τῶν ἀντεινικῶν ἐνεργειῶν τοῦ Βενιζέλου δὲν ἀντεπεξέρχεται μόνον ὁ Σκαλτσούνης, ἀλλὰ καὶ οἱ συνεταῖροι αὐτοῦ, δηλ. ὁ ἰδιαιτέρος γραμματεὺς καὶ οἱ ὑπασισταὶ, τοὺς ὁποίους τόσοσιν κακοσπίτως εἶχε παραλείψει νὰ μνημονεύσῃ εἰς τὸ πρῶτον δημοσίευμα.

Ἐν ἀμύνη

Ὁ Βενιζέλος ἔκρεπε νὰ ἀμυνθῇ κατὰ τῶν συκοφαντιῶν. διὰ τοῦτο, συμφέρονος πρὸς τὴν ἀδειαν, τὴν ὁποίαν εἶχε λάβει παρὰ τοῦ πρίγκηπος, ὅπως προῆλθε εἰς δημοσίαν ἐπανόρθωσιν τῶν κατ' αὐτοῦ συκοφαντιῶν, ἔδωκε πρὸς τὴν ἐφημερίδα «Ἀχρόπολις» τὴν ἐξῆς βαρυσήμαντον συνέντευξιν, δημοσιευθεῖσαν εἰς τὸ φύλλον τῆς 17 Μαρτίου 1901, τὴν ὁποίαν ἀναδημοσιεύομεν ἐνταῦθα ὀλίγηρον, διότι ἔχει πλέον παραμελεῖται ἱστορικῶς :

«Ἡ ἐν ταῖς ἀθηναϊκαῖς ἐφημερίσι δημοσιευθεῖσα εἰδήσις, ὅτι πρῶτα εἰς τὸ συμβούλιον, ἵνα διὰ ψηφίσματος τοῦ κηρύξῃ τὴν Κρήτην ἀνεξάρτητον Ἡγεμονίαν, εἶνε ἀναξία διαφεύσεως.

«Καθ' ὃν χρόνον ἡ Κρήτη κατέχεται στρατιωτικῶς ὑπὸ τῶν τεσσάρων Προστατιδῶν Δυνάμεων, αἰτινες κυβερνοῦσιν αὐτὴν δι' ἐντολοδόχου αὐτῶν, τοῦ Ὑπάτου Ἀρμοστοῦ, καὶ αἰτινες ἐσχάτως ἔδωσαν διαβεβαιώσεις εἰς τὸν Σουλτάνον, περὶ τῆς διατηρήσεως τῶν ἐπικυριαρχικῶν αὐτοῦ δικαιωμάτων, τοιοῦτο ψήφισμα τοῦ Συμβουλίου θὰ ἦτο πραξικοπηματικόν, τὸ πραξικόπημα δὲ θὰ ἀπυθύνετο, κατὰ πρῶτον λόγον, ἐναντίον τῶν τεσσάρων ἐν Κρήτη συμπραττουσῶν Δυνάμεων.

»Ἀφ' ἑτέρου ἡ ἐπιδιώξις τοιαύτης λύσεως θὰ προσέκρουε κατὰ τῶν αὐτῶν δυσχερεῶν, καθ' ὧν προσκρούει σήμερον ἡ Ἐνωσις, θὰ ἦτο δ' ἀνόητον ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει νὰ ἐπιδιώξῃ τις τὴν προσωρινὴν καὶ μεταβατικὴν λύσιν τῆς Ἀνεξαρτητοῦ Ἡγεμονίας, ἀντὶ τῆς ὀριστικῆς λύσεως τῆς Ἐνώσεως, ἐνῶ, πρὸς ἐπίτευξιν ἑκατέρας αὐτῶν, θὰ ἐπρόκειτο νὰ κατακηκισθῶσιν αἱ αὐταὶ δυσχερεῖαι.

»Διὰ τοῦτο ἀποκρούω μετ' ἀγανακτήσεως τὴν ἀπειρθεῖαν τῆς εἰδήσεως ταύτης, ἀμυνόμενος μᾶλλον περὶ τῆς πολιτικῆς ἐχεφροσύνης μου, ἢ ὑπὲρ τοῦ πατριωτισμοῦ μου. Διότι δὲν διατάζω νὰ διακηρύξω ὅτι, ἂν ἠδυνάμην νὰ καταστήσω αὖριον τὴν πατρίδα μου πολιτεῖαν ὅπως ἀνεξάρτητον, θὰ διέπραττον μετ' ἐνθουσιασμοῦ τὴν μεγάλην αὐτὴν προδοσίαν, ἣτις θὰ ἐπέτρεπεν εἰς τὴν Κρήτην, ἀμέσως τὴν μετεπομένην, νὰ ἐπιτελέσῃ τὴν μετὰ τοῦ βασιλείου ἔνωσίν τῆς, ἄνευ τῶν δυσχερειῶν, αἰτίας εἶνε συμφυεῖς πρὸς τὴν σημερινὴν αὐτῆς κατάστασιν.

»Ἀλλά, ἀποκρούων τὴν ἀπειρθεῖαν τῆς εἰδήσεως ταύτης, θεωρῶ καθήκον μου νὰ ἐπωφεληθῶ τῆς εὐκαιρίας, ὅπως ἐκθέσω δημοσίᾳ τὰς ἰδέας μου περὶ τῆς ὁδοῦ, ἣν ὀφείλομεν νὰ ἀκολουθήσωμεν πρὸς ταχύτεραν καὶ ἀσφαλεστέραν ἐπιτυχίαν τοῦ ἐπιδιωκόμενου τελικοῦ σκοποῦ, διότι νομίζω ὅτι εἶνε καιρὸς νὰ ἀκουσθῇ καὶ ἐν Κρήτῃ καὶ ἐν Ἑλλάδι ἡ φωνὴ τῆς συνέσεως, ἵνα μὴ τὸ ἔθνος, ἐπηρεαζόμενον ἐκ τῆς ψευδοῦς ἀπιστοσύνης, ἣν δημιουργοῦσι περὶ αὐτὸ τὰ ἐν ταῖς ἐφημερίαις δημοσιεύματα ἀνευθύνων ἀρθρογράφων, ἀπολέσῃ αὐτὴς τὸ «αἰσθημα τῆς πραγματικότητος», κατὰ τὴν ἱστορικὴν φράσιν τοῦ Μουράβιου, καὶ παρασυρθῇ εἰς νέας πλάνας, αἰτίαις δύνανται νὰ ἔχουσι ὀλεθρίαν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς μελλούσης ἑθνικῆς ἐξελίξεως.

»Ἡ ἔκθεσις τοῦ ταξιδίου, ὅπερ ἡ Α.Β.Γ. ἀνέλαβε μετὰ τοσοῦτου ἐνθουσιασμοῦ, ἀπέδειξε, νομίζω, καὶ πρὸς τοὺς αὐτοδοξότερους, ὅτι ἡ πλήρωσις τοῦ ἑθνικοῦ πόθου δὲν εἶνε, ὅσον ἐν ἀρχῇ ἐπιστεῦθη, προσεχῆς ἀπέδειξε τοὐλάχιστον ὅτι αὕτη δὲν πρόκειται νὰ ἐπέλθῃ ἐντὸς τῆς τριτοῦς περιόδου τῆς ἄρμοστείας. Ἄλλ' αἱ Δυνάμεις, ἀποκρούουσαι εἰς τὰς παρούσας περιστάσεις πάσας τὰς ὑπὸ τῆς Α.Β.Γ. προσταθείσας λύσεις, διεκλήρυσαν συγχρόνως ἐν τῇ ἀπαντήσῃ των ὅτι «εἶνε διατεθειμέναι νὰ ἐξετάσωσι μετ' εὐμελείας πᾶσαν πρότασιν, ἣτις ἤθελε γίνῃ εἰς αὐτάς, πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς βελτιώσεως τῆς καταστάσεως τῆς νήσου».

»Ἐνώπιον τοῦ τόπου τίθεται ἐπομένως τὸ ἐρώτημα: τί πρέπει, ἢ μᾶλλον τί συμφέρει νὰ γίνῃ κατὰ τὴν λήξιν τοῦ τριτοῦ διαστήματος τῆς ἄρμοστείας: Νὰ ἀνανεωθῇ ἀπλῶς καὶ καθαρῶς ἡ πρὸς τὴν Α.Β.Γ. ἐντολὴ τῶν Δυνάμεων ἢ νὰ ἐπιζητηθῇ ἡ ἁρμολογία τῆς ὑπεσχημένης εἰς τὸν τόπον καὶ ὑπὸ τοῦ Συντάγματος προβλεπομένης Ἀυτονομίας; Πρὸς ὀρθτὴν ἀπάντησιν εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο πρέπει νὰ ἐξετασθῇ, ποῖα εἶνε ἡ ὑπὸ τὸ καθεστὼς τῆς ἄρμοστείας πολιτικὴ κατάστασις τοῦ τόπου, ποῖα τὰ πλεονεκτήματα καὶ ποῖα τὰ μειονεκτήματα αὐτῆς ἀπὸ ἀπόψεως τῆς ἐσωτερικῆς ἀναπτύξεως καὶ τῆς τελικῆς πληρώσεως τῶν ἑθνικῶν πόθων καὶ δεύτερον, ποῖα, ὑπ' ἀμφοτέρων τῶν ἀπόψεων, ἔσονται τὰ πλεονεκτήματα ἢ μειονεκτήματα τῆς πληρῆς ἐφαρμογῆς τῆς Ἀυτονομίας. Ἵσως πολλοὶ οὐδὲ φαντάζονται κἂν ὅποια ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ δημοσίου δικαίου, ἐσωτερικοῦ καὶ ἑξωτερικοῦ, εἶνε ἡ θέσις τῆς Κρήτης.

»Τὸ ἀληθές, ἐν τούτοις, εἶνε ὅτι ἡ νήσος, παρακατατεθεισα ἐν ἔτει 1897 εἰς γείρας τῶν Μεγάλων Δυνάμεων ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου, κυβερνᾶται ὑπ' αὐτῶν ἢ μᾶλλον ὑπὸ τῶν τεσσάρων ἐξ αὐτῶν, μετὰ τὴν ἐκ τῆς δυσφωνίας ἀποχώρησιν τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Αὐστρίας, ὡς ἐπαρχία τοῦ τουρκικοῦ κράτους δι' ἐγκαλοδόχου, τοῦ Ὑπάτου Ἄρμοστοῦ. Τὴν ἐπὶ τῆς νήσου ἐπομένως κυβερνοῦσαν ἐπιτροπὴν σήμερον αἱ τέσσαρες Μεγάλαι Δυνάμεις. Καὶ εἶνε μὲν ἀληθές ὅτι αὗται ἀνέκριναν τὸ κρητικὸν Σύνταγμα, δι' ὃ ἡ νήσος χαρακτηρίζεται «Πολιτεία Ἀυτόνομος» (ἄρθρον 28).

» Ἄλλ' ἡ θέσπισις τοῦ Συντάγματος δὲν κατέστησε τὴν αὐτονομίαν πραγματικὴν, ἀφοῦ ἡ πλήρης αὐτοῦ ἐφαρμογὴ μόνον μετὰ τὴν λήξιν τῆς ἀρμοστικῆς εἰς δύνατι, ἐπιβύθησε δὲ μόνον τὴν ἀδεβαίτητα περὶ τῆς ὑφισταμένης πολιτικῆς ἐν τῇ νήσῳ καταστάσεως.

» Ἡ κατάστασις αὕτη πᾶς τις ἐγγουεὶ πόσον εἶνε περιπεπλεγμένη καὶ πόσον δύναται γὰρ καταστῆ ἡμέραν τινὰ κρίσιμος. Ἐπὶ παντός σπουδαίου ζητήματος, ἔστω καὶ καθαρῶς ἐσωτερικοῦ, αἱ Δυνάμεις, ὡς ἀσχοῦσαι τὴν κυριαρχίαν, ἔχουσι δικαίωμα ὄχι μόνον ἀμέσου ἐπιρροῆσεως, ἀλλὰ καὶ προσταγῆς.

» Ἐν τῷ μεταξύ, τὰ μὲν κρητικὰ ταχυδρομεῖα δὲν ἀναγνωρίζονται ἐπισημῶς, τὰ δὲ εἰς τὴν καθέργγησιν ἀνήγοντα δικαιώματα ἐπὶ τῶν ἐν Κρήτῃ τηλεγράφων καὶ φάρων ἐξακολουθεῖ καρπομένη ἡ Τουρκία, οἱ δὲ Ἰθαγενεῖς Κρήτες οὐδεμίαν σχεδὸν ἀξιοῦνται προστασίας ἐν τῷ ἐθνομικῇ κράτει, ἡ δὲ κρητικὴ σημαία δὲν τολμᾷ γὰρ ἐμφανισθῆ εἰς τουρκικοὺς λιμένας, ἐκτεθειμένη εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ πρώτου Τούρκου ὑπαλλήλου, τὰ δὲ ἐκ τῶν Διομολογήσεων ἀπαρρέοντα δικαιώματα τῶν ξένων ἔχουσι καὶ ἐν Κρήτῃ πᾶσαν τὴν ἔκτασιν, ἣν καὶ εἰς τὰς λοιπὰς ἐπαρχίας τοῦ τουρκικοῦ κράτους. Ἐντεῦθεν ἐννοεῖται πόσον ἡ ἐσωτερικὴ ἀνάπτυξις τοῦ τόπου ἐπιβραδύνεται ἐκ τῆς ὑφισταμένης ταύτης καταστάσεως. Ἄλλ' ἐάν τὰ μειονεκτήματα τῆς ὑφισταμένης καταστάσεως ἀπὸ ἀπόψεως τῆς ἐσωτερικῆς ἀναπτύξεως τοῦ τόπου εἶνε σπουδαῖα, ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς ἐξωτερικῆς, ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ ἐθνικοῦ μέλλοντος τῆς νήσου, τὰ μειονεκτήματα ταῦτα εἶνε πολὺ σπουδαιότερα. Ἡ Κρήτη πρῶτον διατελεῖ ἐκτεθειμένη εἰς πάσας τὰς ἐκ τῶν ἀντιθέσεων τῶν συμπρατοῦσων ἐν Κρήτῃ Δυνάμειν ἔνδεχομένης περιπετειᾶς. Ἐκαστος πιστεύει τὴν ἐγγόρησιν, ὅτι ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου δὲν δύναται γὰρ ἀναπτυχθῆ περισσοτέρων. Ἄλλ' εἶνε προφανές, ὅτι οὐδεμίαν ριζικὴν μεταβολὴν κατὰ τὴν πολιτικὴν ἐξέλιξιν τοῦ τόπου, συνεπῶς οὐδ' ἡ ἑνωσις, δύναται γὰρ γίνῃ ἐὰν μὴ ὁ Ἐντολοδόχος τῶν τεσσάρων Δυνάμεων ζητήσῃ γὰρ ἐπιτύχη πρότερον τὴν συγκατάθεσιν τούτων, συγκατάθεσιν τὴν ὁποῖαν οὐδ' αὐτὰ δύνανται μόνον γὰρ δώσωσιν, ἂν μὴ συναινέσωσι καὶ αἱ ἕτεροι δύο, Γερμανία καὶ Ἀδστρούγγαρια, αἵτινες κατὰ μέρος ἴστανται μόνον ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ ἐφαρμογῆς τῆς ὑπὸ τῶν ἑξ ὑπεσχημένης αὐτονομίας, ἀλλ' αἵτινες ἔχουσι δικαίωμα γνώμης εὐθὺς ὡς πρόκειται περὶ ριζικῆς πολιτικῆς μεταβολῆς. Νομίζεαι τις, ὅτι τοιαύτη συγκατάθεσις δύναται γὰρ ἐπιτευθῆ, λαμβανόμενον μάλιστα ὑπ' ὄψεαι ὅτι ἡ Ἐυρωπαϊκὴ Συμφωνία, ὡς καὶ ἡ λέξις δηλοῖ, δρᾷ ἐν ὁμοφωνία πάντων αὐτῆς τῶν μελῶν, οὐχὶ διὰ τῆς πλειοψηφίας αὐτῶν; Τὸ ἐπ' ἐμοὶ φρονῶ πεποηθῶτως ὅτι ἐφ' ὅσον ἡ νήσος διατελεῖ παρακαταθεθεμένη εἰς χεῖρας τῶν τεσσάρων Μεγάλων Δυνάμεων, κατεχρημένη στρατιωτικῶς ὑπ' αὐτῶν καὶ κυβερνωμένη ὑπὸ Ἐντολοδόγου αὐτῶν, ἡ πλήρωσις τῶν ἐθνικῶν πόθων, ἐξαρτωμένη ἐκ τοῦ συμβιβασμοῦ τῶσων ἀντιθέτων καὶ τῶσων μεγάλων εὐρωπαϊκῶν συμφερόντων, διατελεῖ ὑπὸ αἵρεσιν, ἧς ἡ πλήρωσις εἶνε πολὺ ἀδεβαία, ἡ τοῦ λκχιστον δύναται γὰρ προκαιτήσῃ τὴν παρέλευσιν μακροῦ χρόνου.

» Ἄλλ' ἡ παράτασις τῆς σημερινῆς καταστάσεως ἐγγλεῖ εἶνα ἀκόμη κίνδυνον, ὄχι ἐκ τῶν μικροτέρων. Ὅτι ἀσφαλίζει σήμερον πλειότερον τὴν κατὰ τοὺς ἐθνικοὺς πόθους ἐξέλιξιν τοῦ ζητήματος, πλὴν τοῦ ἀδιαπίπτου ἐθνικοῦ φρονήματος τῶν Κρητῶν, εἶνε ὅτι ὁ ἀσκῶν τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν ὡς Ἐντολοδόχος τῶν Δυνάμεων ἐν Κρήτῃ εἶνε βλαστῶς

Γραμματόσημα τῆς Προσωρινῆς Ἐπαναστατικῆς Κυβερνήσεως τοῦ Θερίσου.

τῆς ἐθνικῆς Δυναστείας. Νομίζετε ὅτι ἐὰν ὄσον δὲν καθιερωθῆ ρητῶς ὑπὸ τῶν Κρητῶν ἢ ἐκλογῇ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας δὲν δύναται, ἐκλείποντος ἐξ ἐθνικοῦ τινος ἀτυχήματος τοῦ προσώπου τοῦ νῦν Ὑπάτου Ἀρμοστοῦ, νὰ προκύψῃ εἰς τὸ μέσον ἡ περιπέτεια τοῦ διορισμοῦ Ὑπάτου Ἀρμοστοῦ προσώπου μὴ παρέχοντος εἰς τὴν ἐθνικὴν συνείδησιν

τὴν ἀσφάλειαν, ἣν παρέχει τὸ πρόσωπον τοῦ νῦν τοιοῦτου ;

Ἐπέναντι πάντων τῶν μειονεκτημάτων, τῶν κινδύνων δύναται νὰ εἶπω, τῆς σημερινῆς καταστάσεως πρέπει γὰρ ἴδωμεν ποία εἶνε τὰ πλεονεκτήματα τῆς πληρώσεως ἐφαρμογῆς τῆς αὐτονομίας ἢ ἐν ἄλλοις λόγοις, τοῦ ἑαυτοῦ τῆς Συντακτικῆς ; Ἡμελεύσεως ὑψηλοτέρου συντάκματος. Ἐφαρμοζομένης τῆς αὐτονομίας, ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἑκτελεστικῆς ἐξουσίας θὰ ἦτο ὁ αἰρετὸς τοῦ λαοῦ, ὁ ἐπίσημος ἐπομένως ἀντιπρόσωπος τῶν συμφερόντων καὶ τῶν πόθων τούτου, ὅχι ὁ ἐντολοδόχος τῶν τεσσάρων Μεγάλων Δυνάμεων. Ὁ τόπος θὰ ἦτο πράγματι ἀληθῶς αὐτόνομος ἐν τῷ ἐσωτερικῷ ἢ ὑπεράσπισις τῶν συμφερόντων τῶν Κρητῶν ἐν τῷ ἔξωτερικῷ καὶ ἰδία ἐν Τουρκίᾳ θὰ ἐκानονίζετο. Διὰ τὴν ἔκτασιν τῶν ἐν Κρήτῃ δικαιωμάτων τῶν ξένων θὰ ἐλαμβάναντο ὡς βάσις οὐχὶ τὰ κρατοῦντα ἐν ταῖς λοιπαῖς ἐπαρχίαις τοῦ τουρκικοῦ κράτους, ἀλλὰ τὰ ἰσχύοντα ἐν ταῖς ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ Σουλτάνου αὐτόνομος χώραις. Ὁργανομένης τῆς ὑπὸ τοῦ συντάγματος προβλεπομένης πολιτοφυλακῆς, ἡ ὁργάνωσις δὲ αὐτῆς θὰ ἠδύνατο νὰ γίνῃ ὑπὸ Ἑλλήνων ἀξιωματικούς, τὰ διεθνή στρατεύματα δ' ἀπεγώρουν βαθμηδὸν ἐκ τῆς γῆσου καὶ οὕτως ἡ Κρήτη θὰ ἀπέβαινε «Δέσποινα ἐν τῷ ἴδιῳ οἴκῳ». Ἀνδρουμένη δὲ καὶ πραγματοποιημένη ἐσωτερικῶς, θὰ ἦτο συγχρόνως πολὺ μᾶλλον κυρία τῆς μελλούσης τύχης τῆς, ἢ ὅσον εἶνε ὑπὸ τὸ καθεστὸς τῆς διεθνούς κατοχῆς καὶ τῆς Ἀρμυστίας. Ἐνθ' δὲ ἐνδεχόμενα διεθνεῖς περιπλοκαὶ θὰ ἦσαν κίνδυνος δι' αὐτὴν ὑπὸ τὸ καθεστὸς τῆς Ἀρμυστίας καὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς κατοχῆς, αὐταὶ αὐταὶ αἱ περιπλοκαὶ, ὑπὸ τὸ καθεστὸς τῆς αὐτονομίας θὰ παρεῖχον ἴσως τὴν εὐκαιρίαν τῆς πληρώσεως τῶν ἔθνικῶν πόθων. Ὅτι ταῦτα οὕτως ἔχουν, εἶνε καὶ τυφλοὶς ὄθλον. Ἄλλ' ἐν παράδειγμα ἐκ τῆς συγχρόνου ἱστορίας δύναται νὰ καταστήσῃ ἴσως ἐμφανέστερον τὸ πρᾶγμα. Ἡ αὐτόνομος Ρωμυλία, εὐφρομένη ὑπὸ ἀναλόγους περιστάσεις πρὸς ἐκείνας ὅσ' ἄς θὰ τελεῖ ἡ Κρήτη μετὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς αὐτονομίας, ἀπηλλαγμένη δηλαδὴ ξένης στρατιωτικῆς κατοχῆς καὶ ἔχουσα ἐπιτόπιον στρατιωτικὴν δύναμιν πολιτοφυλακῆς, καθώρθωσεν ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ νὰ συντελέσῃ τὴν μετὰ τῆς Βουλγαρίας ἔνωσίν τῆς. Νομίζετε, ὅτι ἡ ἐπίτευξις τῆς ἐνώσεως θὰ ἦτο ἐξ ἴσου δυνατὴ, ἂν ἡ Ρωμυλία κατεῖχετο ἀπὸ διεθνῆ στρατεύματα καὶ ἐκυβερνᾶτο ἐν ὀνόματι τῶν Δυνάμεων ὑπὸ Ἐντολοδόγου αὐτῶν ; Καὶ διατὶ, ἀφοῦ ἡ Ρωμυλία, κατοικουμένη κατὰ τὰ τρία ὄγδοα ἀπὸ πληθυντῶν ἐθνικῶν πρὸς τὴν ἰδέαν τῆς μετὰ τῆς Βουλγαρίας ἐνώσεως, καθώρθωσε νὰ ἐπιτελέσῃ αὐτὴν ἐν διαστήματι τοσοῦτον βραχεῖ, διατὶ νὰ ὑπάρχῃ ἀμφιβολία περὶ τοῦ ὅτι ἡ Κρήτη μετὰ τὸν ἑλληνικώτατον πληθυσμὸν τῆς, τὸν ἀποτελοῦντα τὰ 9) 10 τοῦ ὅλου πληθυσμοῦ αὐτῆς, δὲν θὰ ἐπετέλει τὸ αὐτὸ εἰς πρώτῃ εὐκαιρίαν ;

Ἄλλ' ὅπως ἐννοηθῆ πᾶσον ἐπιπολαιῶς σκέπτονται οἱ ἀντιφρονούντες ὅτι ἡ ἐφαρμογὴ τῆς αὐτονομίας θὰ μᾶς ἀπειμάκρυνεν ἀπὸ τῆς ἐκπληρώσεως τῶν ἔθνικῶν πόθων, δὲν ἔχω παρὰ νὰ παρατηρήσω ὅτι οἱ συμμεριζόμενοι τὰς ἀσυστάτους ταύτας γνώμας θὰ ἐπεκρότων ὡς ἔθνικὴν ἐπιτυχίαν πρώτης τάξεως, ἐὰν αἱ Δυνάμεις ἀπεδέχοντο τὴν πρότασιν, τοῦ νὰ ἀντικαταστήσουν τὰ ἐν Κρήτῃ στρατεύματα τῶν δι' ἑλληνικῶν τοιούτων. Ἡ ἀντικατάστασις αὕτη τῆς διεθνούς κατοχῆς δι' ἑλληνικῆς κατοχῆς συνακόλουθον θὰ εἶχε προδήλως τὴν παῦσιν τῆς ἐν ὀνόματι τῶν Δυνάμεων κυβερνήσεως τοῦ τόπου ὑπὸ ἐντολοδόγου αὐτῶν καὶ τὴν διακυβέρνησιν αὐτοῦ ὑπὸ Ἀρχόντου αἰρετοῦ. Τὴν λύσιν ταύτην πάντες θὰ

ἐθεώρουν ἐθνικὴν ἐπιτυχίαν, κυρίως διότι, καταργοῦσα τὴν ἐπὶ τῆς Κρήτης ἐξουσίαν τῶν τεσσάρων Μεγάλων Δυνάμεων καὶ τὴν εὐρωπαϊκὴν κατοχὴν, θὰ ὑπεκαθίστα εἰς αὐτὴν αὐτόνομον κυβέρνησιν καὶ ἑλληνικὴν κατοχὴν, θὰ διηυκολύγεται δὲ οὕτω ἢ ἐν πρώτῃ διεθνείᾳ εὐκαιρίᾳ πλήρως τῶν ἐθνικῶν πόθων.

Ἄλλ' ἀρὰ γε, Κρήτη ἀπηλλαγμένη τῆς ἐν ὀνόματι τῶν Δυνάμεων διοικήσεως καὶ τῆς διεθνούς κατοχῆς, θὰ διέφερε μεγάλως, ἂν κατείχετο ἀπὸ δύο τμήματα ἑλληνικοῦ στρατοῦ, αποτελουμένου ἀπὸ στρατιώτας καταγομένους ἐκ Γόρτυνος ἢ τοῦ Πηλίου ἢ τῆς Κερκύρας, παρὰ ἂν εἶχε στρατιωτικὴν δύναμιν αποτελουμένην ἀπὸ στρατιώτας καταγομένους ἐξ Ἀποκορώνου ἢ Μαλεβουζίου ἢ Μυλοποτάμου καὶ διοικουμένην ἀπὸ ἀξιωματικῶν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ; Πρέπει δὲ νὰ νοηθῇ καλῶς ὅτι δὲν θέτω καθόλου ὑπὸ συζήτησιν ποία ἐκ τῶν δύο τούτων μεταβατικῶν καταστάσεων θὰ ἦτο αἰρετικώτερα διὰ τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα. Λαμβάνω ὅμως ὡς δεδομένον, ὅτι, ἢ μὲν πρώτη λύσις ἀπεκλείσθη σήμερον, ἢ δὲ ἕτερα εἶνε ἴσως δυνατὴ καὶ ἐφιστῶ τὴν προσοχὴν εἰς τὸ ὅτι, ἐνῷ ἀμφότεραι ἐξ ἴσου περίπου προλαβαίνουν τὴν ἐθνικὴν ἀποκατάστασιν, ὑπάρχουν ἄνθρωποι, οἵτινες τὴν μὲν πρώτην θὰ ἐθεώρουν ἐθνικὸν θρίαμβον, τὴν δὲ δευτέραν ἐθνικὴν συμφορὰν.

Ἀλλὰ πρέπει νὰ ὑπομνήσω ἴσως ὅτι τὸ ἀπασχολοῦν ἡμᾶς ζήτημα ἔχει λύσει ἐκ προκαταβολῆς ἢ πρὸς ἐκπόνησιν τοῦ Συντάγματος προσκληθεῖσα Συντακτικὴ Συνέλευσις διὰ τοῦ αὐτοῦ συντακτικοῦ χάρτου καὶ ὅτι ἢ ψήφισις τούτου ἐγένετο ἐπικροτούτος τοῦ πανελληνίου καὶ χωρὶς γὰρ διότι τις κινδύνους διὰ τὸ ἐθνικὸν μέλλον. Τὸ ἄρθρον 1 τοῦ Συντάγματος ὀρίζει: ὅτι «ἡ νῆσος Κρήτη ἀποτελεῖ ἐντελῶς αὐτόνομον πολιτεῖαν, κατὰ τοὺς ἀποφασισθέντας ὑπὸ τῶν τεσσάρων Μ. Δυνάμεων ὅρους». Τὸ ἄρθρον 28 ὅτι «ὁ ἡγεμὼν εἶνε ἀνώτατος Ἀρχὼν τῆς πολιτείας θέτων τοὺς νόμους μετὰ βουλῆς ἀντιπροσώπων, ἀσκήων τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν δι' ὑπευθύνων συμβούλων καὶ ἀπονέμων τὴν δικαιοσύνην διὰ τῶν δικαστηρίων». Τὸ δὲ ἄρθρον 113 ὅτι «τὴν ὑπὸ τοῦ παρόντος Συντάγματος χορηγουμένην εἰς τὸν ἡγεμόνα ἐξουσίαν ἀσχεῖ ἢ Α.Β.Υ. ὁ Πρίγκιψ Γεώργιος τῆς Ἑλλάδος, Ὑπάτος Ἀριστοῦς ἐν Κρήτῃ». Τὸ δὲ ἄρθρον 35 ὅτι «πᾶσα ἀπόφασις τῆς Συνελεύσεως ἀφορώσα εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ ἡγεμόνου, λαμβάνεται διὰ τῆς πλειοψηφίας τῶν 2)3 καὶ διὰ φανερᾶς ψηφοφορίας». Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἄρθρον προνοεῖ συνεπιτυγμένως περὶ τῆς ὑπὸ τῆς βουλῆς ἐκλογῆς τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας. Πρὸς ἀκριβεστέραν δὲ τούτου κατανόησιν πρέπει νὰ ἐνθυμηθῆτε ὅτι ἐν τῷ Συντάγματι, ὡς ἐψηφίσθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τῆς συντακτικῆς Συνελεύσεως, τὸ μὲν ἄρθρον 35 ἔφερον ἀριθμὸν 40, τούτου δὲ προηγεῖτο ἀμέσως τὸ ἄρθρον 39 ἔγον ὡς ἑξῆς: «Καθ' ἣν περίπτωσιν τὸ ἡγεμονικὸν ἀξίωμα μείνη ἄνευ κατόγου, τὴν ἡγεμονικὴν ἐξουσίαν ἀσχεῖ τὸ συμβούλιον τοῦ ἡγεμόνου ἐν ὀνόματι τοῦ λαοῦ καὶ ὑπὸ ἰδίων εὐθύνων, συγκαλεῖ δὲ ἐντὸς δύο μηνῶν τὸ βραδύτερον τὴν Συνέλευσιν ὅπως αὕτη ἀποφασίσῃ περὶ τοῦ προσώπου τοῦ ἡγεμόνου καὶ περὶ τῆς ἀναθεωρήσεως τῶν διατάξεων τοῦ Συντάγματος, ἕσα ἢ θέλων κριθῇ ἀναθεωρητέαι, ἕνεκα τῆς μεταβολῆς ταύτης». Ἄλλ' αἱ Δυνάμεις, εἰς ἃς ὑπεβλήθη πρὸς ἔγκρισιν τὸ πρῶτον τοῦτο ψηφισθὲν κείμενον τοῦ Συντάγματος, ἀπήτησαν τὴν ἀπάλειψιν τοῦ ἄρθρου 39. Μετὰ τὴν ἀπάλειψιν τοῦ ἄρθρου τούτου τὸ ἄρθρον 40, φέρον ἀριθμὸν 35 ἐν τῷ ὀριστικῷ κειμένῳ, ἔμεινε μὲ ἐννοίαν ὅπως δῆποτε ἂ-

σπαῖ, ἀλλ' ἱκανῶς εὐκρινιζομένην ἐκ τῆς συγχετίσεως αὐτοῦ πρὸς τὸ ἀπαλειφθὲν ἄρθρον 39 τοῦ πρώτου σχεδίου.

Ὅτε ἐν τῇ δεκαεπταμελῇ ἐπιτροπῇ συντάσσομεν τὸ σχέδιον τοῦ Συντάγματος καὶ ὅτε ἐν τῇ συντακτικῇ Συνελεύσει ἐψηφίζομεν αὐτό, μηδενὴ εὐελπίζοντες ὅτι ἡ ἐθνικὴ ἀποκατάστασις θὰ ἐπιτελεῖτο ἐντὸς τῆς τριετίας, πάντας ἐθεωροῦμεν ὅτι θὰ ἦτο σπουδαῖον βῆμα πρὸς τὰ ἔμπροσθ, ἂν κατὰ τὴν λήξιν τῆς τριετοῦς ἀρμοστέας ἐτερματιζέτο αὕτη, ἢ δὲ Α. Β. Γ., ὁ πρίγκηψ Γεώργιος, ἀπέβαινε ἀρχηγὸς τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ψῆφω τῆς ἀντιπροσωπείας τοῦ λαοῦ, καθισταμένης οὕτω πραγματικῆς τῆς αὐτονομίας τοῦ τόπου. Τὸ ὄλον δὲ σύνταγμα ἐψηφίζετο ἐπὶ τῇ προϋποθέσει ὅτι τοῦτο θὰ ἐφηρμόζετο καθ' ὁλοκληρίαν μόνον κατὰ τὸ τέλος τῆς τριετίας, ὅποτε ὁ πρίγκηψ θὰ ἔπαυεν ὢν ἐντολοδόχος τῶν Δυναμίσεων. Ἐπιμένω δὲ εἰς ταῦτο, ὅτι τὸ σύνταγμα ἐψηφίσθη οὐχὶ μόνον ἐν ἀπολύτῳ ὁμοφωνίᾳ τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐπιχροουῦντος τοῦ πανελληνίου, τοῦ ἀθηναϊκοῦ Τύπου ἐπιδαφιλεύσαντος τότε εἰς ἡμᾶς τοὺς Κρητὰς ἀρθροῦς ἐπαίνους «διὰ τὴν πολιτικὴν νηφαλιότητα, ἣν οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ ἐπέδειξαν καθ' ὄλον τὸ διάστημα τῶν ἐργασιῶν τῆς συντακτικῆς Συνελεύσεως». Εἶνε ἀνάγκη γὰ εἶπω, ὅτι ἡ συντακτικὴ Συνέλευσις, ψηφίζουσα τὴν ὑπὸ τῆς ἀντιπροσωπείας τοῦ λαοῦ ἐκλογὴν τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, οὐδέποτε διενόηθη γὰ καταστήσῃ τὸ ἀξίωμα τοῦτο κληρονομικόν καὶ οὐδεὶς Κρῆς θὰ ἐδέχετο ποτὲ τοιαύτην λύσιν; Εἶνε ἀνάγκη γὰ εἶπω, ὅτι οὐδέποτε ἐν τῇ διανοῖᾳ ἡμῶν τῶν Κρητῶν ἐτέθη κἂν τὸ ζήτημα μετὰ ἐνέωσις καὶ ἀνεξαρτήτου ἡγεμονίας; Ἀλλὰ καταλαμβάνομαι ὑπὸ ἀληθοῦς ἀηδίας ἐπὶ μόνῃ τῇ ἰδέᾳ τῆς ἀνάγκης ἀνασκευῆς τοιοῦτων ἐλευσιότητων. Νομίζω ὅτι εἶνε καιρὸς γὰ συγκεφαλαιώσω ὅσα σᾶς εἶπον: Δὲν πρόκειται περὶ διαφωνίας ὡς πρὸς τὴν ἐπιδικωκόμενον σκοπὸν. Ἀλλὰ δεδομένου ὄντος ὅτι ἐντὸς τῆς τριετοῦς ἀρμοστέας ἡ ἔνωσις θὲν πρόκειται γὰ ἐπέλθῃ, ἐρωτᾶται: ποῖα εἶνε ἡ ὁδός, ἡ ὁποία θὰ μᾶς φέρῃ ταχύτερον καὶ ἀσφαλέστερον εἰς τὴν ἐθνικὴν ἀποκατάστασιν ἢ ἀνανέωσις τῆς ἀρμοστέας καὶ ἡ ἐπ' ἀόριστον ἐξακολούθησις τῆς διεθνοῦς κατοχῆς, ἢ ἡ ἐφαρμογὴ τῆς αὐτονομίας καὶ ἡ βαθμιαία ἀπομάκρυνσις τῶν διεθνῶν στρατευμάτων, καθ' ὅσον θὰ ὀργανοῦται ἢ ἐγγυρῖα δύναμις τῆς πολιτοφυλακῆς; Μεθ' ὅσα σᾶς ἐξέθηκα ἀνωτέρω, νομίζω ὅτι μόνον εἰς νοσοῦσας κεφαλὰς δύναται γὰ γεννηθῆ ἄμφιβολία περὶ τῆς ἀπαντήσεως, ἣτις ὀφείλει γὰ δοθῆ εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο. Μεθ' ὅλων δὲ τὴν ψυχολογικὴν ἀνωμαλίαν, ἣν διαγιγνώσκει τις εἰς μερίδα τινα τοῦ ἀθηναϊκοῦ Τύπου ἀπὸ ἱκανῶν ἐν γένει μηνῶν ἐν σέσει πρὸς τὰ Κρητικὰ πράγματα, ἐλπίζω γὰ ἀναγνωρίσω πάντας ὅτι Κρήτη αὐτόνομος, κυβερνωμένη ἀπὸ ἀρχόντα αἰρετὸν καὶ ἔχουσα ἰδίαν στρατιωτικὴν δύναμιν ἐξ ἴσου ἑλληνικὴν, ὅσον πᾶν ἄλλο σύνταγμα ἑλληνικοῦ στρατοῦ, εἶνε ἐγγύτερον τῆς ἐθνικῆς τῆς ἀποκαταστάσεως, ἀπὸ Κρήτην κατεχομένην στρατιωτικῶς ὑπὸ τῶν τεσσάρων Μεγάλων Δυναμίσεων καὶ κυβερνωμένην ὑπὸ ἐντολοδόγου αὐτῶν. Μίαν παρατήρησιν ἀκόμη κοῖνω ἀκαγκάλαν: Μὴ νομίζετε ὅτι θεοσῶ εὐχερῆ τὴν κατὰ τὸ τέλος τῆς τριετοῦς ἀρμοστέας ἐφαρμογὴν τῆς αὐτονομίας. Τούναντιον νομίζω ὅτι ἡ ἐπιτέλεισις τοῦ σπουδαίου τούτου βήματος πρὸς τὰ ἔμπροσθ θὰ προσκορῆσθῃ κατὰ πολλῶν δυσχερειῶν. Ἀλλὰ πιστεύω ὅτι αἱ δυσχερεῖαι αὗται δὲν εἶνε δυσυπέβλητοι. Πιστεύω ἰδίως, ὅτι ἡ σῶφρον πολιτεία τοῦ τόπου κατὰ τὸ δοκιμαστικόν τοῦτο στάδιον παρέχει εἰς αὐτὸν δικαίωμα γὰ ζητήσῃ παρὰ

τῶν τεσσάρων Δυνάμεων τὴν κατὰ τὸ τέλος τῆς τριετίας ἀκεραίαν ἐφαρμογὴν τοῦ ἐπικυρωθέντος ὑπ' αὐτῶν συνταγματικοῦ γάρτου. Ὅπως δὴ ποτε, ἐν δύνامي νὰ προεῖπω ἀπὸ τοῦδε καὶ παρακαλῶ νὰ λάβετε σημειώσιν αὐτοῦ, ὅτι ἂν μὴ ἐπιτευχθῆ γῶν ἡ ἐφαρμογὴ τῆς αὐτονομίας, ἀναγεωθῆ δ' ἀπλῶς ἡ ἀρμοστεία, δὲν θὰ ἀποφυγῶμεν διὰ τοῦτο τὸ στάδιον τῆς ἐφαρμογῆς τῆς αὐτονομίας, θὰ παραταθῆ δ' ἀπλῶς τὸ στάδιον τῆς ἀρμοστείας καὶ μόνον εἰς τὸ τέλος τοῦ παρατεινομένου τούτου σταδίου θὰ εἶνε δυνατόν νὰ μεταδῶμεν εἰς τὸ δευτέρον στάδιον, τὸ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς αὐτονομίας, ἔπειρ πεπρωμένως ἀφείλομεν νὰ διέλθομεν πρὶν ἢ φθάσωμεν εἰς τὸ τέρας. Διότι τὸ Κρητικὸν ζήτημα εἰς τὴν τελικὴν λύσιν του θὰ ἀχθῆ τοῦ λοιποῦ διὰ τῆς διπλωματίας, οὐχὶ διὰ τοῦ πολέμου. Μόνον δὲ κατόπιν πολέμων σημειοῖ ἡ ἱστορία ἐπερχομένης ἀποτόμου καὶ ριζικῆς μεταβολῆς εἰς τὴν πολιτικὴν τῶν λαῶν σταδιοδρομίαν, ἐνῶ ἡ διπλωματία ἀρεσθεται εἰς τὰς ἡρέμους μεθόδους καὶ τὰς βαθμιαίας λύσεις. Εἶδετε δὲ ποῖων ἐξελίξεων διήλθον ὅπως φθάσουσιν εἰς τὴν ἐθνικὴν τῶν ἀποικιαστάσεων τὸ σερβικὸν βασίλειον, ἡ Ρουμανία καὶ ἡ Ἀνατολικὴ Ρωμανία, ἂν καὶ τινες τῶν διασφόρων σταθμῶν τῆς πολιτικῆς ἐξελίξεως τῶν εὐαπφύτων, συνδέονται καὶ πρὸς πολέμους. Αὐτὴ ἡ Βουλγαρία, καίπερ ἰδρυθεῖσα κατόπιν μεγάλου πολέμου, ὑπεχρεώθη νὰ διέλθῃ διὰ τοῦ σταδίου τῆς ὑποτελείας, σταδίου, τὸ ὅποιον συνεπλήρωσεν ἤδη δύο δεκαετηρίδων διάστημα. Ἀλλὰ μήπως αὐτὸ τὸ Κρητικὸν ζήτημα, ἐν αὐτῇ τῇ τελευταίᾳ φάσει του, τῇ ἀρχομένη ἀπὸ τῆς κατὰ Μάρτιον 1897 προκηρῦξεως τῆς αὐτονομίας ὑπὸ τῶν Ναυάρχων, δὲν διήλθεν ἐν διαστήματι τεσσάρων ἤδη πλήρων ἐτῶν διὰ τῶν περιπετειῶν, ὅπως εὐρίσκεται μετὰ τέσσαρα ὄλα ἔτη εἰς τὴν παραμονὴν ἀκόμη τῆς ὑπεσχημένης αὐτονομίας; Καὶ μήπως δὲν εἶνε πιθανόν, ὅτι ἂν δὲν συνέβαινον αἱ σφαγαὶ τοῦ Ἡρακλείου, ταυρικῶν στρατεύματα θὰ κατεῖχον τὴν γῆσον, θὰ ἐπειραματιζόμεθα δὲ ἀκόμη μὲ νόθα ἐμβολώματα ὡς τὸ τοῦ Ἐκτελεστικοῦ; Εἶνε ἄρα προσφανεῖς ὅτι ἀπὸ τῆς σημερινῆς καταστάσεως ὄλων ἀπείθανον, ἵνα μὴ εἶπω ἀδύνατον, εἶνε νὰ φθάσωμεν διὰ τῆς διπλωματικῆς ἀρωγῆς ἀπ' εὐθείας εἰς τὴν ἑνωσιν. Εἶμαι δὲ στερῶς πεπεισμένος ὅτι ἐφ' ὅσον παρατείνεται τὸ σημερινόν στάδιον τῆς πολιτικῆς ἡμῶν ἐξελίξεως καὶ ἐφ' ὅσον ἀναβάλλεται ἡ ἑναρχεῖς τοῦ δευτέρου σταδίου, τοῦ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς αὐτονομίας, κατὰ τοσοῦτον μέγαν μακρὰν τῆς ὀριστικῆς πληρώσεως τῶν ἐθνικῶν πόθων.»

«Τὰς γνώμας ταύτας εἶχε λάβει ἀφορμὴν ὁ κ. Βενιζέλος νὰ ἀναπτύξῃ εἰς τὸν πρίγκιπα ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἤδη ἔτους (1900) πρὶν ἀκόμη ἐπιχειρήσῃ αὐτὸς τὸ εἰς Εὐρώπην ταξεῖδιον, ἐπιμένων ἔκτοτε ἐκκέντρι τῆς γνώμης τοῦ Ἄρμοστοῦ ὅτι, ἐὰν ἡ ἑνωσις δὲν ἐγένετο εἰς τὸ τέλος τῆς τριετοῦς ἀρμοστειακῆς περιόδου, ἐπιτακτικὸν ἐθνικὸν συμφέρον ἐπέβαλλε, νὰ μὴ ἀναγεωθῆ ἀπλῶς καὶ καθαρῶς ἡ ἀρμοστεία, ἀλλὰ νὰ γίνῃ ἐν βῆμα πρὸς τὰ ἐμπρὸς διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς αὐτονομίας καὶ τῆς βαθμιαίας ἀρσεως τῆς διεθνούς κατοχῆς»

I'

Ἐπόλις τοῦ Βενιζέλου

Πρὶν ἀκόμη δοθῆ παρὰ τοῦ Βενιζέλου ἡ ἀνωτέρω πρὸς τὴν «Ἀκρόπολιν» συνέντευξις, καὶ ἀκριβῶς τὴν 13 Μαρτίου 1901 ἐδημοσιεύετο παρὰ τοῦ ἰδιαίτερου γραμματέως τοῦ ἡγεμόνος εἰς τὴν παρ' αὐτοῦ ἐκδιδασμένην ἡμερησίαν «Πατρίς» τῶν Χανίων κύριον ἄρθρον, ἀπευθυνόμενον «Πρὸς τοὺς Πανελλήνους καὶ τοὺς Κρήτας», εἰς τὸ ὅποιον, μετὰ ἄλλων, ἐγράφοντο καὶ τὰ ἑξῆς :

«Ἐἴτε ἦτο, εἴτε δὲν ἦτο ἀκριβὴς ἡ ἐξ Ἀθηνῶν μεταδοθεῖσα εἰδησις, δὲν νομίζομεν ὅτι εἶνε ἀξία ν' ἀπασχολῆ πολλοὺς, εἴτε ἐν τῷ τόπῳ ζῶντας, εἴτε ἐξωθεν ἐπισκοποῦντας τὴν ἐθνικὴν πορείαν καὶ διαγωγὴν μας... Ἐχει ἡ Κρήτη παρελθὸν καὶ ἱστορίαν καὶ δὲν ἀπηλλάγη τοῦ ζυγοῦ, διὰ τὴν ῥυπάνην τὴν ἱστορίαν της καὶ τὴν διαφύση τὸ παρελθόν της. Ἐναγνι τῆς σημερινῆς γανώδους γεγεῆς ἴστανται οἱ γίγαντες τοῦ παρελθόντος... Διδόθη καὶ ἐβεβαιώθη ὅτι ἐν Συμβουλίῳ συνεδριάζοντι, εἰς τῶν ἐμπιστευμένων τοῦ ἡγεμόνος εἰσηγήσατο ἀπροκαλύπτως τὴν ἀποδοχὴν τῆς ὑπὸ τῆς Εὐρώπης διδομένης αὐτονομίας λύσεως. Ἡμεῖς ἐπέευσαιμεν αὐτεπαγγέλτως τὴν χαρακτηρισμὸν ὡς ἀνακριβῆ, διότι δὲν ἠδυνάμεθα, ἐγγίγει τῶν πραγμάτων εὐρισκόμενοι, τὴν πιστεύσωμεν εἰς τοιαύτην φοβερὰν κατηγορίαν. Ἀλλὰ καὶ καθ' ἣν στιγμὴν ἀκόμη ἡπατώμεθα ἡμεῖς...καὶ πάλιν τότε—μολονέτι τὸ πρᾶγμα θὰ ἦτο ἀρκούντως θλιβερόν—δὲν θὰ εἶχεν ἕως καὶ στοιχεῖα ἱκανὰ τὴν ταραξῆσαι τὴν ἡσυχίαν καὶ τὰ νεύρα τοῦ Πανελληνίου. Ὅπως καὶ προχθὲς ἐλέγομεν, ὁ μόνος εἰς τὴν ὁ Κρητικὸς λαὸς ἐγένεθη τὰς περὶ τοῦ μέλλοντος ἐλπίδας του εἶνε ὁ ἡγεμὸν του. Ἡ Κ υ δ ῆ ρ ν η σ ι ς δ ἔ ν ἔ χ ε ι ν ἄ κ ἄ μ η τ ῖ π ο τ ε ἀ π ο λ ῦ τ ω ς μ ἔ α ὐ τ ἄ ς, ο ὄ δ ἔ ἔ ξ ε π ρ ο σ ὄ π η ς ε π ο τ ῆ ς, ο ὄ δ ἔ ἔ κ π ρ ο σ ὄ π ε ι τ ῆ ν ἑ ξ ὡ τ ε ρ ι κ ῆ ν π ο λ ι τ ι κ ῆ ν τ ο ῦ τ ὄ π ο υ. Ἐν τῷ ζήτηματι τῆς ἐθνικῆς τῆς νήσου ἀποκαταστάσεως, ἡ γνῶμη οἴου ὀ ἡ π ο τ ε σ υ μ β ο ὄ λ ο υ δ ἔ ν ἔ χ ε ι β α ρ ῦ τ η τ α π λ ε ι ο τ ἔ ρ α ν τ ῆ ς γ ν ὄ μ η ς οἴου ὀ ἡ π ο τ ε ἀ σ τ ο ῦ, καὶ ἡ γ ν ὄ μ η τ ῆ ς ὀ λ ὀ τ η π ο ς τ ῆ ς Κ υ β ε ρ ν ῆ σ ε ω ς, δ ἔ ν ἔ χ ε ι ἀ ξ ῖ α ν μ ε ἰ ζ ὄ ν α τ ῆ ς γ ν ὄ μ η ς τ ε σ σ ἄ ρ ω ν π ο λ ι τ ῶ ν τ υ χ α ἰ ω ν. Οἰασθήποτε καὶ ἂν τυγάουν τὰ διαδοθέντα φύσεως, πραγματικῆς, διστραμμένης ἢ φαντασιώδους, ἢ ἐξακρίθωσις, ὁ χαρακτηρισμὸς καὶ ἡ ἐκτίμησις αὐτῶν εἶνε τοῦ ἡγεμόνος ἔργον.»

Τὸ ἄρθρον τοῦτο τοῦ ἰδιαίτερου γραμματέως ἀπέτελει πλέον φανερόν κήρυγμα πολέμου κατὰ τοῦ Βενιζέλου. Πλὴν τῆς προσωπικῆς ὕβρεως καὶ κατὰ τῶν τεσσάρων συμβούλων, τῶν ὁποίων ἡ γνώμη ἐθῆκωρεῖτο μὴ ἔχουσα ἀξίαν μείζονα τῆς γνώμης τεσσάρων πολιτῶν τυχαίων, εἰς τοὺς

ὑπευθύνους συμβούλους ἠμφισβητεῖτο τὸ δικαίωμα γὰρ ἔχον γνώμην ἐπὶ τῆς ἐθνικῆς τοῦ τόπου ἀποκαταστάσεως, ἐνῶν κατὰ τῆς τοιαύτης ἀντιλήψεως εἶχεν ἤδη δηλώσει ἐν τῷ συμβούλιῳ ὁ Βενιζέλος ὅτι διαμαρτύρεται ἐντόνως. Ἐπὶ πλέον δὲ τὸ ἄρθρον τοῦτο ἦτο γραμμίμενον ἔτσι σατανικῶς, ὥστε, καίπερ διαφεύδον κατὰ τύπους τὴν ἀκρίβειαν τῆς ἐναντίου τοῦ Βενιζέλου γενομένης διαβολῆς, ἡ ἀφίγη ἐν τούτοις σπουδαίους ἐνδοσιασμοὺς περὶ τοῦ ἀν' ἐλέγχθησαν ἡ μὴ, ὅσα ἀπεδόθησαν εἰς τὸν Βενιζέλου, ὅτι εἶπεν εἰς τὸ συμβούλιον.

Ὁ Βενιζέλος ἔκρινεν ὅτι διὰ τοῦ δημοσιεύματος τούτου καὶ διὰ τῆς ἐνυπογράφου πλέον ἐπιστολῆς τοῦ Δικαστικοῦ Συμβούλου, τῆς δημοσιευθείσης εἰς τὸ «Ἄστυ», ὑπερεξεχειλίθη τὸ ποτήριον τῶν πικριῶν, δι' ὧν ἀπὸ τόσο μακροῦ χρόνου ἐποτίζετο. Ἐνας δημόσιος ὑπάλληλος, ὁ δικαστικὸς σύμβουλος, ἀποτελῶν διὰ τῆς συγγενείας του πρὸς ἕνα τῶν ὑπασισταῶν μέρους τοῦ αὐλικοῦ κύκλου, κατήγγελλε δημοσίᾳ ὡς ἀντεθνικῶς πολιτευόμενον ἕνα τῶν συμβούλων τοῦ ἡγεμόνος, ὁ ὁποῖος ἐτύγχανε γὰρ εἶναι ἐκ τῶν πρωταγωνιστῶν τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνος, καὶ παρουσιάζετο ὡς ἀντεπεξεργόμενος αὐτὸς μετὰ τοῦ λοιποῦ αὐλικοῦ κύκλου κατὰ τῶν ἀντεθνικῶν τούτων ἐνεργειῶν. Συγχρόνως ὁ ἰδιαιτερός γραμματεὺς διὰ τοῦ δημοσιογραφικοῦ τοῦ ὄργανου, ἐζήτησε μὲν γὰρ ἐξ εὐτελίσσης προσωπικῶς τοὺς συμβούλους τοῦ ἡγεμόνος, γράφων ὅτι ἢ εἰς τὸ ἐθνικὸν ζήτημα γνώμη τῆς ὀλότητος τῆς κυβερνήσεως, δὲν ἔχει ἀξίαν μείζονα τῆς γνώμης τεσσάρων πολιτῶν τυχαίων, ἠρνεῖτο δὲ ἀπεριφράστως εἰς τοὺς ὑπευθύνους συμβούλους δικαίωμα γνώμης ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς ἐθνικῆς ἐξελίξεως τῆς πατρίδος των, διήγειρε δὲ σπουδαίας ὑπονοίας περὶ τοῦ ὅτι ἐλέγχθησαν τῶντι ὑπὸ τοῦ Βενιζέλου, ὅσα ἐγράφησαν, ὅτι ἐπρότεινε εἰς τὸ συμβούλιον, ἐνῶν στοιχειῶδες καθήκον ἐπέβαλλεν εἰς αὐτὸν ὡς ἐκ τῆς θέσεώς του, γὰρ διαφύση ἀπεριφράστως διὰ τοῦ ὄργανου του τὰ κακοῦθη δημοσιεύματα, δι' ὧν τὸσον ἐλεεινῶς διαστράφησαν αἱ ἰδέαι τοῦ Βενιζέλου.

Ὁ πρίγκηψ ἐπέστρεψεν ἐκ Ρεθύμνης τὴν ἑσπέραν τῆς Παρασκευῆς 16 Μαρτίου. Ἀμέσως ὁ Βενιζέλος παρεκάλεσε δι' ἐπιστολῆς πρὸς τὸν ὑπασιστην τῆς ὑπηρεσίας γὰρ γίνη δεκτός, εἰ δυνατόν, ἐντὸς τῆς ἐπομένης, εἰς ἀκρόασιν, διότι εἶχε γὰρ ὀμιλήσῃ περὶ ἐπειγόντων πραγμάτων εἰς τὸν πρίγκηπα, εἰδοποιήθη δὲ, ὅτι θὰ ἐγίνετο δεκτός τὴν 11ην ὥραν τῆς Κυριακῆς. Συγχρόνως συνέταξε τὸ ἐπόμενον ἔγγραφον ἀπευθυνόμενον πρὸς τὸν πρίγκηπα:

Ἐν Χαλέπῃ τῇ 17 Μαρτίου 1901

ΥΨΗΛΟΤΑΤΕ,

Λαμβάνω τὴν τιμὴν γὰρ ἐπικαλεσθῶ εὐλαβῶς τὴν προσοχὴν τῆς Υ. Β. Ὑψηλότητος ἐπὶ τοῦ κυρίου ἄρθρου τοῦ δημοσιευθέντος ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 163 φύλλῳ τῆς «Πατρίδος». Τὸ ἄρθρον τοῦτο δημοσιευόμενον εἰς πᾶσαν ἄλλην ἐφημερίδα θὰ ἔκρινα ἀνάξιον πάσης προσοχῆς. Ἄλλ' ἢ Ὑμετέρα Β. Ὑψηλότης γινώσκει ἴσως, ὅτι ἡ εἰρημένη ἐφημερίς θεωρεῖται κοινῶς, ὅτι τὰς ἐμπνεύσεις αὐτῆς, ὅσον ἀφορᾷ τὰ εἰς τὴν γενικὴν πολιτικὴν ἀναφερόμενα ἄρθρα, λαμβάνει παρὰ τοῦ ἰδιαιτέρου Γραμματέως τῆς Ὑμετέρας Β. Ὑψηλότητος. Εἰδικῶς δὲ ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἐτυχὲ τὴν Δευτέραν γὰρ εὕρισκωμαι ἐν τῷ ὑπασιστηριῳ, ὅτε ὑπάλληλος τῆς ἐφημερίδος ταύτης ἔφερεν εἰς τὸν κ. Παπαδιαμαντόπουλον φάκελλον προδήλως περιέχοντα τὰ χειρόγραφα τοῦ ἐν λόγῳ

ἄρθρου, διὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ ὁποίου ἐζητεῖτε βεβαίως ἢ συγκατάθεσις αὐτοῦ.

Αἱ φράσεις τοῦ εἰρημένου ἄρθρου, ὡς εἰδικώτερον θεωρῶ ἀναγκάειν νὰ σημειώσω, εἰσὶν αἱ ἐπόμεναι: «**Ἡ ΚΥΒΕΡΝΗΣΙΣ ΔΕΝ ΕΧΕΙ ΝΑ ΚΑΜΗ ΤΙΠΟΤΕ ΑΠΟΛΥΤΩΣ ΜΕ ΑΥΤΑΣ (ΤΑΣ ΕΠΙ ΤΟΥ ΜΕΛΛΟΝΤΟΣ ΔΗΛ. ΕΛΠΙΔΑΣ ΤΟΥ ΚΡΗΤΙΚΟΥ ΛΑΟΥ), ΚΑΙ ΕΝ ΤΩ ΖΗΤΗΜΑΤΙ ΤΗΣ ΒΟΝΙΚΗΣ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ ἢ ΓΝΩΜΗ ΟΙΟΥΔΗΠΟΤΕ ΣΥΜΒΟΥΛΟΥ ΔΕΝ ΕΧΕΙ ΒΑΡΥΤΗΤΑ ΜΕΙΖΟΝΑ ΤΗΣ ΓΝΩΜΗΣ ΟΙΟΥΔΗΠΟΤΕ ΑΥΤΟΥ ΚΑΙ ἢ ΓΝΩΜΗ ΤΗΣ ΟΛΟΤΗΤΟΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ ΔΕΝ ΕΧΕΙ ΑΞΙΑΝ ΜΕΙΖΟΝΑ ΤΗΣ ΓΝΩΜΗΣ ΤΕΣΣΑΡΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ ΤΥΧΑΙΩΝ**». Αἱ φράσεις αὗται, φράσεις ἐμπνευθεῖσαι, ἢ τοῦλάχιστον ἐπιδοκιμαθεῖσαι πρὸ τῆς δημοσίευσός των ὑπὸ τοῦ ἰδιαιτέρου Γραμματέως τῆς Ὑμ. Β. Ὑψηλότητος, **ΕΓΕΙΡΟΥΣΙΝ ΕΝ ΖΗΤΗΜΑ ἈΡΧΗΣ, ΚΑΙ ΕΝ ΖΗΤΗΜΑ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΝ, ὩΝ ἢ ἈΥΣΙΣ ΑΠΟΚΕΙΤΑΙ ΑΠΟΚΑΙΡΙΣΤΙΚΩΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ὙΜ. Β. ὙΨΗΛΟΤΗΤΑ**.

Τὸ πρῶτον ζήτημα, τὸ τῆς ἀρχῆς, εἶνε, ὅτι εἰς τοὺς ὑπευθύνους συμβούλους τοῦ Ἡγεμόνος τὸ ἐν λόγῳ δημοσίευμα ἀρνείται τὸ δικαίωμα νὰ ἐκφέρωσι γνώμην ἐπὶ τῷ ζητήματι τῆς ἐθνικῆς τοῦ τόπου ἀποκαταστάσεως. Ἐν τούτοις διαπέμθη ὑπὸ συνταγματῆς, ἄπερον δὲ ποῦ δύναται νὰ στηριχθῇ τοιαύτη ἰδέα, κατὰ τὴν ὅποιαν οἱ ὑπεύθυνοι Σύμβουλοι τοῦ Ἡγεμόνος δὲν ἔχουσι δικαίωμα γνώμης ἐπὶ τοῦ ἐθνικοῦ μέλλοντος τῆς Νήσου.

Τὸ ἐπ' ἐμοὶ πεποιθὸς φρονῶ, ὅτι τοιαύτην παρερμηνείαν τοῦ Συντάγματος ἀποδοκιμάζει ἢ Ὑμ. Β. Ὑψηλότης. Οὐδὲ νομίζω, ὅτι ὁ τόπος οὗτος, ὅστις μέχρι τοῦ σημερινοῦ σημείου τῆς ἐθνικῆς αὐτοῦ ἐξελίξεως ἔφρασε δι' ἀπαρκαδευματίστων ἀγῶνας, ἀγῶνας, οὓς συνεπλήρωσεν ἢ παροῦσα γενεὰ ἢ ὙΠὸ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΟΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΕΝΗ ὩΣ ΓΕΝΕΑ ΝΑΝΩΝ, εἶνε ἄξιος τοιαύτης ὑβρεως, ὥστε νὰ κηρύττεται ὡς δόγμα, ὅτι οἱ ἐκ τῶν ἐπ' ἄλλοιων αὐτοῦ λαμβανόμενοι ὑπεύθυνοι αὐτοῦ κυβερνῆται, δὲν ἔχουσι δικαίωμα γνώμης ἐπὶ τοῦ ἐθνικοῦ μέλλοντος τῆς ἰδίας αὐτῶν πατρίδος, **ΟΥΔΕ ΔΙΑΤΡΕΧΕΙ ΤΟΝ ΚΙΝΔΥΝΟΝ ἢ ὙΜ. Β. ὙΨΗΛΟΤΗΣ, ΣΥΜΒΟΥΛΑΕΥΟΜΕΝΗ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΒΟΝΙΚΗΣ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ ΕΞΕΛΙΞΕΩΣ ΤΟΥΣ ὙΠΕΥΘΥΝΟΥΣ ΑΥΤΗΣ ΣΥΜΒΟΥΛΑΟΥΣ, ΝΑ ΕΜΠΕΣΗ ΕΙΣ ΓΝΩΜΑΣ ἈΝΤΙΘΕΤΟΥΣ ΠΡὸς ΤΑ ΒΟΝΙΚΑ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΑ**, ὡς ὑπόβουλος ἀφίεται νὰ πιστευθῇ διὰ τοῦ ἐν λόγῳ δημοσιεύματος. Διότι οἱ Κρήτες ἀπέδειξαν ἐπαρκῶς, ὅτι ἐγκλίσειν εἰς τὰ στήθη των πόσον πῦρ ἐθνικοῦ ἐνθουσιασμοῦ, ὅσον ὅα ἤρκει νὰ μεταδώσων ἐξ αὐτοῦ καὶ εἰς τοὺς τυχόν ἀφωλύτερον ἔχοντας τὸ αἰσθητικαὸν αὐτῶν ἐλευθερῶν ἀδελφῶν.

Τὸ δευτέρον ζήτημα, τὸ προσωπικόν, ὅπερ ἐγείρει τὸ ἐν λόγῳ ἄρθρον εἶνε, ὅτι εἰς τὴν γνώμην τῶν συμβούλων τῆς Ὑμ. Β. Ὑψηλότητος ἀπεδίδεται ἢ κατὰ σημασίαν καὶ θαρῦτης, ἥτις καὶ εἰς τὴν γνώμην τεσσάρων τυχαίων πολιτῶν. Νομίζω, ὅτι περὶ εἰσοδηποτε ζήτηματος καὶ ἂν πρόκειται, ἢ γνώμη τῶν συμβούλων τῆς Ὑμ. Β. Ὑψηλότητος δὲν ἤμπορει νὰ εἶνε γνώμη τεσσάρων τυχαίων, ἀλλὰ γνώμη τεσσάρων ἐπιλέκτων πολιτῶν, μεταξύ τῶν ὁποίων πάντως λαμβάνει τοὺς συμβούλους αὐτῆς ἢ Ὑμ. Β. Ὑψηλότης.

Ἄλλ' ἀναγκάειν πρὸς τούτοις κρίνω νὰ ἐπικαλεσθῶ εὐλαβῶς τὴν προσοχὴν τῆς Ὑμ. Β. Ὑψηλότητος ἐπὶ τῆς ἄλλης ὕψος τοῦ ἐν λόγῳ ἄρθρου, ὅπερ καίπερ τυπικῶς διαφεύδων τὴν ἀκριβείαν τῆς ἐναντιῶν μου διαβολῆς, ἀφίεται ἐν τούτοις ἐνδοιασμούς τινας, περὶ τοῦ ἂν ἐλέγησαν ἢ μὴ ὅσα μοὶ ἀπεδεδόσαν, ὅτι εἶπον ἐν συμβουλίῳ. Ἡ τοιαύτη

πρόθεσις τοῦ ἐν λόγῳ κρότου πρόποι νὰ συνδυασθῇ πρὸς ἑακ ἀδημοσιεύθησαν ἐν τῷ φύλλῳ τοῦ « Ἀστραὶς » τῆς 6 Μαρτίου καὶ πρὸς τὴν ἐν τῷ φύλλῳ τῆς 18 Μαρτίου τῆς αὐτῆς ἡμερησίδος ἀνοικύρηται ἑκα-

Ἡ κατελευθεωθεὶς εἰς Κρήτην ἐπιτροπὴ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν 4 Δυνάμεων διὰ νὰ ἐξετάσῃ τὰ αἰτήματα τῶν Θεριστιανῶν.

νέρθωσιν τοῦ κ. δικαστικοῦ συμβούλου, δι' ἧς ἐπανορθώσεως, ἀντὶ τῆς διαφύσεως οὗτος τὰ ἐν τῷ φύλλῳ τῆς 6 γραφέντα περὶ προτάσεως γενεμένης δῆθεν ἐν τῷ συμβουλίῳ περὶ ἰδρύσεως ὀριστικῆς Ἡγεμονίας, συμπληρῶσιν τὴν εἰδίον ταύτην, «βεβαίων, ὅτι κατὰ τῆς ἐν λόγῳ προτάσεως ἀντεπεξέρχονται καὶ οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ ὑπαξιῶται τοῦ Πρίγκιπος καὶ οἱ σπουδαιότεροι καὶ ἐντιμότεροι τῶν Κρητῶν, ἐρωμενεστέρον μάλιστα αὐτοῦ.» Ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ δὲ τῶν δύο ταύτων δημοσιευμάτων ἀποδεικνύεται πόσον βάσιμος ἦτο ἡ ἀρχικὴ ὑπόνοιά μου, ὅτι ἡ δημοσιογραφικὴ ἑκστρατεία, ἣτις ἐγένετο ἐναντίον μου, ἔπως καταγγελλῶ ἀνώπιον τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως ὡς ἀποστέρων τὴν ἑνωσὶν καὶ ἐργαζόμενος πρὸς ἰδρύσιν ὀριστικῆς Ἡγεμονίας ἐν Κρήτῃ, ἀπέρρεν ἐκ προσωπῶν πρέεχουσιν κατεχόντων θέσιν ἐν τῇ Κρητικῇ Πολιτείᾳ.

Ἡ ἑκστρατεία αὕτη θὰ ἦτο ἐνότητος καὶ θὰ ἐξηγεῖτο ὡς ἀποτέλεσμα **ΣΥΝΗΘΟΥΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΜΟΧΘΗΡΙΑΣ**, εἰς ἀπέκλειτο νὰ τεθῆ ἐκπρόδων ἀνθρώπος στερρῶς ἐχόμενος τῆς ἐξουσίας, καὶ διὰ τοῦτο δυνάμενος νὰ ἀποτελῆ πρόσκομμα κατὰ τῶν σχεδίων τῆς ἐσωτερικῆς μικροπολιτικῆς αὐτῶν. Ἄλλ' οἱ διενεργούντες τὴν ἑκστρατείαν ταύτην δὲν δύναται νὰ ἀγνοῶσιν, ὅτι ἐσχάτως ἀκόμη, τὴν 6 τρεχόντος μηνός, ἐξελιπάρησα τὴν Ὑμ. Β. Ὑψηλότητα νὰ δεχθῆ τὴν παραίτησίν μου ὑποβαλὼν Αὐτῇ, ὅτι κατὰ τὴν γνώμην τῶν ἰατρῶν, ἂν δὲν ἀπεμακρυνόμην τῶν συγκινήσεων τοῦ ἐνεργοῦ πολιτικοῦ βίου, ὑφ' οὗς ὄρους οὗτος διεξάγεται παρ' ἡμῖν, ἐκινδύνευα ν' ἀπολέσω αὐτὴν τὴν ζωὴν, ὅτι δὲ **ΜΟΝΟΝ, ΔΙΟΤΙ Ἡ ὙΜ. Β. ὙΨΗΛΟΤΗΣ ΗΞΙΩΣΕ ΠΡΟΣ ΔΙΕΥΚΟΛΥΝΣΙΝ ΤΩΝ ΕΡΓΩΝ ΑΥΤΗΣ ΝΑ ΠΑΡΑΜΕΙΝΩ ΜΕΧΡΙ ΤΕΛΟΥΣ ΤΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ, ὙΠΕΚΥΨΑ ΕΙΣ ΤΟ ΚΕΛΕΥΣΜΑ ΤΟΥΤΟ, ΛΑΒΩΝ ΤΗΝ ΔΙΑΒΕΒΑΙΩΣΙΝ, ΟΤΙ ΑΜΑ Τῷ ΠΕΡΑΤΙ ΤΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ ΘΑ ΜΕ ΑΠΗΛΑΤΤΕ ΤΟΥ ΠΕΡΑΙΤΕΡῶ ΒΑΡΟΥΣ ΤΗΣ ΑΡΧΗΣ. ΑΛΛΑ ΟΙ ΓΝΩΡΙΖΟΝΤΕΣ ΠΑΝΤΑ ΤΑΥΤΑ ΚΑΙ ΕΥΦΩΑΙΝΟΝΤΕΣ ΚΑΘ' ἘΝΟΣ ΤΩΝ ΣΥΜΒΟΥΛΩΝ ΤΗΣ ὙΜ. Β. ὙΨΗΛΟΤΗΤΟΣ ὙΠΟ ΤΟΙΟΥΤΟΥΣ ὍΡΟΥΣ ΔΙΑΤΕΛΟΥΝΤΟΣ ΠΡΟΣΩΡΙΝῶΣ ΕΝ Τῇ ΑΡΧῃ, ΤΟΙΑΥΤΗΝ ΠΛΕΚΤΑΝΗΝ ΣΚΟΠΟΥΣΑΝ ΤΗΝ ΗΘΙΚΗΝ ΔΟΛΟΦΟΝΙΑΝ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΟΥ ΤΟΥΤΟΥ, ΔΙΑΠΡΑΤΤΟΥΣΙΝ ΕΡΓΩΝ ΑΔΗΘῶΣ ΑΝΘΙΣΙΟΝ.**

Ἄλλὰ διαπράττομαι καὶ ἔργον **ΗΚΙΣΤΑ ΠΟΛΙΤΙΚΟΝ** ἐν ταύτῳ. Ἄφινω τὴν ἀπὸ γενικῆς ἔρας ἀπόψεως ἐντύπωσιν, ἣν δύναται νὰ παραγάγοσιν εἰς τοὺς βένους τὰ δημοσιεύματα ταῦτα, κατὰ τὰ ἑποία ἡ περιστάσις τῆς Ἐθνικῆς ἰδέας ἐν Κρήτῃ δὲν ἔχει ἀσφαλῆ ἀκρόπολιν τῆ στήθῃ πάντων ἀνεκαίρετως τῶν Κρητῶν, ἀλλὰ μόνην ἀγκυραν σωτηρίας ἔχει τὸν κ. δικαστικὸν Σύμβουλον, τοῦς ἀποτελοῦντας τὴν ἀκολουθίαν τῆς Ὑμ. Β. Ὑψηλότητος καὶ τοὺς ἀγγύτερον πρὸς αὐτὴν εὐρισκόμενος Κρητῆς. Ἄλλα δὲν δύναται, ἐφ' ἧς ἐξοὺς τὴν τιμὴν νὰ διατελῶ ἀκόμη σύμβουλος τῆς Ὑμ. Β. Ὑψηλότητος, νὰ μὴ ἐπικαλεσθῶ εὐλαβῶς τὴν προσοχὴν Αὐτῆς **ΕΠΙ ΤΩΝ ΔΥΣΧΕΡΕΙΩΝ, ΑΣ ΚΙΝΔΥΝΕΥΕΙ ΝΑ ΠΑΡΕΜΒΑΛῆ ΕΙΣ ΤΟ ὙΨΗΛΟΝ ΑΥΤΗΣ ΕΡΓΩΝ ΕΝ ΚΡΗΤῃ Ἡ ΤΟΙΑΥΤΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΤΩΝ ΕΝΕΡΓΟΥΝΤΩΝ ΤΑΣ ΣΚΕΥΩΡΙΑΣ ΤΑΥΤΑΣ.** Τῆς πολιτείας ταύτης ἀσφαλῆς ἐποκολούθημα ἔσται ἡ ἐξοπισ τῶν ἀπὸ πολλοῦ καθευδόντων πολιτικῶν

οὐδαμῶς ἀμφιβάλλω, ὅτι αὕτη θέλει ἀναγνωρίσει ὡς δικαίαν τὴν ἐξ αὐτῶν προξενηθείσαν μὲν ἐντύπωσιν καὶ ὅτι θέλει εὐδοκήσει νὰ ἐκδηλώσῃ τὴν ἀποδοκιμασίαν αὐτῆς πρὸς τὰ γινόμενα·

Τῆς Ὑμ. Β. Ὑψηλότητος εὐπαιθέστατος θεράπων

Ὁ ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης Σύμβουλος

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ Κ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ

Ὅτε τὴν Κυριακὴν, 18 Μαρτίου, ὁ Βενιζέλος παρουσιάσθη ἐνώπιον τοῦ πρίγκηπος, παρεκάλεισεν αὐτὸν νὰ τοῦ ἐπιτρέψῃ νὰ τοῦ ἀναγνώσῃ τὸ περιεχόμενον τοῦ ἀνωτέρου ἐγγράφου του, πρὶν ἢ τὸ ἐγχειρίσῃ, νὰ τοῦ ἐπιτρέψῃ δέ, ὅπως μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν ἀναπτύξῃ λεπτομερέστερον τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ. Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ ἐγγράφου, ὁ Βενιζέλος ἤρχισεν τὴν ἀνάγνωσιν καὶ ὑποστήριξιν τοῦ περιεχομένου αὐτοῦ.

Ἄλλ' εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ πρώτου ζητήματος, ὁ πρίγκηψ παρετήρησεν ὅτι γνώμη αὐτοῦ εἶνε, ὅτι οἱ ὑπευθύνοι σύμβουλοι δὲν ἔχουσι δικαίωμα ὑπόψης ἐπὶ τῆς ἐθνικῆς τοῦ τόπου ἐξελίξεως.

Ἄμα τῇ παρατηρήσει ταύτῃ ὁ Βενιζέλος ἐδῆλωσεν, ὅτι ἀποβαίνει περιττὴ ἢ παραιτέρω συζήτησις τοῦ ἐγγράφου, ὅτι, ὑπαρχούσης ἐπιπέσον σπουδαίου ζητήματος διαφωνίας μεταξὺ τοῦ πρίγκηπος καὶ αὐτοῦ, ὁ Βενιζέλος ἀναγκάζεται καὶ πάλιν νὰ υποβάλῃ τὴν παραίτησίν του, ἕνεκα ζητήματος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου δὲν ἔκρινε δυνατήν ἐκ μέρους τοῦ καμμίαν ὑποχώρησιν.

Συγχρόνως παρετήρησε πῶσον ἀπεδεικνύετο καὶ ἐκ τῶν ὑστέρων, ὅτι εἶχε δίκαιον ἐπιεικῆς τῶσικις νὰ ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ Κυβερνήσεως, ἢ εἰς τὴν ὁποίαν παραμονὴν του ἐξέθεταν αὐτὸν εἰς κίνδυνον ἐπιβουλῆς κατὰ τῆς ἐθνικῆς τιμῆς του ἐκ μέρους καὶ τοῦ ἰδιαιτέρου γραμματέως καὶ συναδέλφου του καὶ ἀνωτέρου ὑπαλλήλου τῆς Πολιτείας. Ἐδῆλωσε δὲ ὅτι, ὑπὸ τοιαύτας περιστάσεις ἀπομακρυνόμενος τῆς ἀρχῆς, δὲν θεωρεῖ ὅτι δύναται νὰ τραπῇ εἰς τὸν ἰδιωτικὸν βίον, ὡς πάντοτε ἐπεδίωκεν ὅτι ἦτο ὑποχρεωμένος οὐ μόνον νὰ ἀμυνθῇ ὅτι τῆς ἐπιβουλευομένης τιμῆς του. ἈΛΛΑ ΚΑΙ Ν' ΑΝΤΙΤΑΧΘῆ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΠΕΠΛΑΝΗΜΕΝΗΣ ΑΝΤΙΑΓΩΓΗΣ, ΟΤΙ ΤΑ ΕΘΝΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΔΙΕΠΕΙ ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΩΣ Η ΒΑΣΙΛΕΙΑ, ἀνευ τῆς γνώμης τῆς ὑπευθύνου κυβερνήσεως ὅτι πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, μὴ ἔχων πλέον καιρὸν νὰ υποβάλῃ ὑποψηφιότητα διὰ τὰς ἐπικειμένας βουλευτικὰς ἐκλογὰς (καὶ ὁποῖαι εἶχαν ἤδη προκηρυχθῆ διὰ τὴν 15 Ἀπριλίου), θὰ παρακάλει μετὰ τὴν διεξαγωγὴν αὐτῶν ἕνα ἐκ τῶν ἐκλεχθησομένων φίλων του βουλευτῶν (καὶ εἶχεν ὑπ' ὄψιν του τὸν Μουντάκη) νὰ παραιτηθῇ, ὅπως παρουσιάσῃ ὑποψήφιός κατα τὴν ἐπαναληπτικὴν ἐκλογὴν ὅτι, θὰ εἰσήρχετο εἰς τὴν Βουλὴν, ὅπου θὰ ἐξέθετε τὰς ἰδέας του, διαμαρτυρούμενος κατὰ τῆς γενομένης αἰσχροῦς διαστροφῆς αὐτῶν, βροντοφωνῶν τὰ ἐθνικὰ αὐτοῦ φρονήματα, καὶ ὑποστηρίζων, ὅτι τὸ ἐθνικὸν ἥμῶν ζήτημα δὲν δύναται νὰ διεπέται μονομερῶς ὑπὸ τῆς Δυναστείας ὅτι θὰ καθήγγελλεν ἐν τῷ μεταξύ ἐνώπιον τῶν δικαστηρίων τὸν δικαστικὸν σύμβουλον, ὡς συκοφαντοῦντα

τὴν ἐθνικὴν αὐτοῦ τιμὴν. Ὁ πρίγκηψ εὐηρεστήθη τότε νὰ εἰπῇ εἰς τὸν Βενιζέλου, ὅτι ἦτο πρόθυμος κατὰ τὴν βίωσιν νὰ προσέλθῃ ὁ ἴδιος ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου, διὰ νὰ μαρτυρήσῃ ὅποια ἐγγυήσῃ τὰ ἐθνικὰ φρονήματα αὐτοῦ. Ὁ Βενιζέλος τὸν ἠχάριστῃσε καὶ τοῦ εἶπεν ὅτι δὲν ἦτο ὀρθὸν νὰ προσέρχεται ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας εἰς μαρτυρίαν ἐπὶ ὑποθέσεως μεταξὺ ἰδιωτῶν, ὁ δὲ πρίγκηψ εὐηρεστήθη καὶ πάλιν νὰ δηλώσῃ, ὅτι ἦτο ἕτοιμος δι' ἐπιστολῆς του πρὸς τὸν Βενιζέλου τῆς ὁποίας θὰ ἠδύνατο αὐτὸς νὰ κάμῃ χρῆσιν, νὰ μαρτυρήσῃ περὶ τῶν ἐθνικῶν φρονημάτων αὐτοῦ. Ἀλλ' ὁ Βενιζέλος, ἐκφράσας τὴν εὐγνωμοσύνην του διὰ τὴν τῶσιν πρὸς αὐτὸν καλοκαγαθίαν, ἀπεποιήθη καὶ πάλιν εἰπὼν, ὅτι οὐδὲ τοῦτο θεωρεῖ ὀρθὸν καὶ ὅτι θὰ περιορίζετο ἐκεῖνος, χρείας τυχοῦσης, ν' ἀποδείξῃ αὐτὰ διὰ τοῦ παρελθόντος του.

Παρατῶσις τῆς ἀκροάσεως, ὁ Βενιζέλος, καθ' ἣν στιγμὴν ἀνεχώρει, παρετήρησεν ὅτι τὴν φορὴν αὐτὴν ἡ ἀκρόασις δὲν ἦτο δυνατόν νὰ λήσῃ ὡς συνήθως, ὅτι θὰ ἔπρεπε νὰ γνωρίζῃ, ἂν ἐξερχόμενος τῆς αἰθούσης ἐξακολουθῇ νὰ εἶνε ἀκόμη σύμβουλος ἢ ὄχι. Εἰς τοῦτο ὁ πρίγκηψ εἶπεν, ὅτι θὰ ἐσκέπτετο καὶ θὰ ἀνεκοίτου τὴν ἀπάντησίν του εἰς τὸν Βενιζέλου.

Τὴν ἐπιούσαν τῆς ἀκροάσεως, Δευτέραν 19 Μαρτίου, ὁ ἐπὶ τῆς Παιδείας καὶ τῶν Ὀρθοκλειμάτων Σύμβουλος Γαμαλάκης, βλέπων συνεχισμένως νὰς συκοφαντικὰς διαδόσεις, συνασθανόμενος δὲ τὸ ἐπιτακτικὸν καθήκον, ὅπερ ἐπεβάλλετο εἰς τὸ συμβούλιον νὰ προβῇ εἰς ἐπίσημον διάφυσιν τῶν εἰς βάρος τῆς τιμῆς ἐνὸς τῶν μελῶν αὐτοῦ διαδιδόντων συκοφαντιῶν, ἀπηύθυνε πρὸς αὐτὸ τὸ ἐπόμενον ἔγγραφον:

Πρωτ. 1005

Ἀριθ.

Διεκ. 763

Ἐν Χανίοις τῇ 19 Μαρτίου 1901

ΠΡΟΣ

ΤΟ ΗΓΕΜΟΝΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ

Ἐν τῷ ὑπ ἀριθ. 4411 καὶ χρονολογίαν 15 Μαρτίου 1901 φύλλῳ τῆς ἐν Ἀθήναις ἐκδιδομένης ἐφημερίδος οἱ «Καιροὶ» ἀνέγνωσα διατριβὴν ἐξ Ἑρακλείου ἀποσταλλομένην καὶ πραγματευομένην τὴν ὑπὸ τοῦ κ. Βενιζέλου κατὰ τινὰ συνεδρίασιν τοῦ Συμβουλίου ἐκφρασομένην δῆθεν γνώμην «νὰ κηρυχθῇ ἡ Κρήτη ἀνεξάρτητος Ἡγεμονία, διότι περὶ ἐνώσεως μὲ τὸ ἐλεύθερον Βασίλειον οὐδὲ λόγος πρέπει νὰ γίνεταί, διότι δὲν θὰ γίνῃ ἡ ἐνωσις, ἐν ἣ φέρεται ἡ ἐπομένη περικοπή: «Μὴ δίδετε προσοχὴν εἰς τὴν διάφυσιν τῆς ἐφημερίδος «Πατρίς», ἥτις διαφεύδει κατ' ἐντολὴν φασινεστάτην ἀληθεῖαν, τὴν ὅποιαν εἰ λοιποὶ συνάδελφοί τοῦ κ. Βενιζέλου ἐν τῷ Διοικητικῷ Συμβουλίῳ, Κούνδουρος, Φούμης καὶ Γαμαλάκης, ἀνομολογούσιν ἀπροκαλύπτως εἰς πάντας τοὺς φίλους των, διότι δὲν ἐπιτρέπει αὐτοῖς τὸ ψεῦδος ἢ συνειδήσις». Καὶ ἄλλαι ἐφημερίδες ἐν Ἀθήναις ἐκτὸς τῶν «Καιρῶν» ἀνέγραψαν καὶ ἐσχολίασαν τὴν εἰς τὸν κ. Βενιζέλου ἀποδιδομένην ταύτην πρότασιν, μαθεῖσθαι αὐτὴν ἐκ τηλεγραφημάτων καὶ ἀνταπεκρίσεων ἐκ Χανίων, ὅπως τοῦλάχιστον ἰσχυρίζονται.

ΓΝΩΡΙΖΟΜΕΝ ΠΑΝΤΕΣ, κ. ΣΥΝΑΔΕΛΦΟΙ, ΟΤΙ Ἡ ΑΠΟΔΙΔΟΜΕΝΗ Εἰς τὸν κ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΝ ἸΔΕΑ Αὐτῆ καὶ ΠΡΟΤΑ-

ΣΙΣ ΕΙΝΕ ΚΑΘΑΡΑ ΚΑΙ ΑΝΟΣΙΟΣ ΣΥΚΟΦΑΝΤΙΑ. Ὁ κ. Βενιζέλος ΔΕΝ ΕΠΡΟΤΕΙΝΕ ΝΑ ΚΗΡΥΞΩΜΕΝ ΤΗΝ ΚΡΗΤΗΝ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟΝ ΗΓΕΜΟΝΙΑΝ, ἀλλ' ἐξήτησεν ἀπλῶς ΝΑ ΕΦΑΡΜΟΣΘΗ ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΚΑΙ Η ΑΥΤΟΝΟΜΙΑ, ΤΗΝ ΟΠΟΙΑ ΥΠΕΣΧΕΘΗΣΑΝ ΑΙ ΔΥΝΑΜΕΙΣ. Δὲν κρίνω ἀσκοπον νὰ ὑπενθυμίωμαι εἰς τὸ Συμβούλιον τὰ λεχθέντα καὶ γενόμενα κατὰ τὴν συνεδριάσιν ἐκείνην, καθ' ἣν ἐλέχθη ὅθεν ἡ πολυθρόνητος αὕτη πρότασις. Ὡς ἐνθυμείσθε, συζητημένου τοῦ προϋπολογισμοῦ ὁ κ. Φεύρης ὑπέμνησεν, ὅτι ὁ Πρίγκηψ ἀνακοινῶν εἰς ἡμᾶς τὴν ἀπάντησιν τῶν Δυνάμεων συνέστησε νὰ σκεφθῶμεν τί δυνάμεθα νὰ ζητήσωμεν τῶρα ἀπὸ τὰς Δυνάμεις, ἀφεῦ αὐταὶ διακηρύττουσιν, ὅτι ἐπὶ τοῦ παρόντος δὲν δύναται νὰ δεχθῶσι τὰς ὑπὸ τῆς Α. Β. Ὑψηλότητος γενομένης προτάσεις, εἶνε ὅμως πρόθυμοι νὰ ἐξετάσωσι μετ' εὐμενείας πᾶσαν ἄλλην πρότασιν, ἥτις θὰ ἀπέβλεπεν εἰς τὴν βελτίωσιν τῆς ἐν τῇ νήσῳ καταστάσεως, προσέθηκε δὲ ὁ κ. Φεύρης, ὅτι κατὰ τὴν ιδέαν του πρέπει νὰ ζητηθῇ ἀπὸ τὰς Δυνάμεις ἡ λύσις τοῦ ζητήματος τῶν φάρων, τῶν τηλεγράφων, τοῦ ἄλατος, τῶν λιμενικῶν καὶ ἄλλων δηλ. ζητημάτων σχετιζομένων μετ' τὸν προϋπολογισμὸν. Ὁ κ. Βενιζέλος λαβὼν τότε τὸν λόγον εἶπεν, ὅτι τὴν ἐν τῇ διακοινώσει τῶν Δυνάμεων φράσιν «ὅτι εἶνε διατεθειμένοι νὰ ἐξετάσωσι κτλ.» δὲν νομίζει, ὅτι πρέπει νὰ προσεφληθῶμεν μετὰ τὴν αἴτησιν περὶ λύσεως τῶν ζητημάτων, ἅτινα ἀνέφερον ὁ κ. Σύμβουλος τῶν Οἰκονομικῶν. Ὅτι κατ' αὐτὸν, ἀφεῦ ἢ ἐκβάσις τοῦ ταξειδίου τοῦ Ἡγεμόνος ἀπέδειξεν, ὅτι ἡ ἔνωσις δὲν προκείται νὰ ἐπέλθῃ ἐντὸς τῆς τριετοῦς περιόδου τῆς Ἀρμοστίας πρέπει νὰ προσπαθῶμεν, ὅπως ΜΗ ΑΝΑΝΕΩΘΗ ΑΠΛῶΣ Ἡ ΑΡΜΟΣΤΕΙΑ, ἀλλὰ ζητηθῇ παρὰ τῶν Δυνάμεων ἡ ἐφαρμογὴ τῆς ὑπεσχρημένης Αὐτονομίας, ἢ, ὅπερ τὸ αὐτὸ, ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ ὑπ' αὐτῶν ἐγκριθέντος Συντάγματος, ὅτι διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς Αὐτονομίας ἔννοεῖ, ὅτι Ὁ ΠΡΙΓΚΗΨ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΠΑΥΣΗ ΝΑ ΕΙΝΕ ΕΝΤΟΛΟΔΟΧΟΣ ΤῶΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ ΚΑΙ ΝΑ ΓΙΝΗ ΑΡΧΗΓΟΣ ΤΗΣ ΕΚΤΕΛΕΣΤΙΚΗΣ ΒΕΟΥΣΙΑΣ, ψήφῳ τῆς Συνελεύσεως.

Κατόπιν ὁ κ. Βενιζέλος ἀνέπτυξε διὰ μακρῶν τοὺς ΚΙΝΔΥΝΟΥΣ, ΟΥΣ ΔΙΑΤΡΕΧΕΙ Ὁ ΤΟΠΟΣ ΥΠΟ ΤΟ ΝΥΝ ΕΡΜΑΦΡΟΔΙΤΟΝ, ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΦΡΑΣΙΝ ΤΟΥ, ΚΑΘΕΣΤΩΣ καὶ τὴν βελτίωσιν, ἥτις θὰ ἐπέλθῃ ὅταν ὁ Πρίγκηψ παύσῃ τοῦ νὰ εἶνε ἐντολοδόχος τῶν Δυνάμεων καὶ γίνη ἄρχων ψήφῳ τῆς Συνελεύσεως, ὀργαναθῇ πολιτοφυλακῇ, ἢς ἡ ὀργάνωσις ἠδύνατο νὰ γίνη ἀπὸ Ἑλληνικῶν ἀξιωματικῶν, διὰ νὰ καταστῇ δυνατὴ ἡμέραν τινὰ ἡ ἀντικατάστασις ὑπ' αὐτῆς τῶν διεθνῶν στρατευμάτων, ὑποστηρίξας, ὅτι ΤΟΤΕ Ὁ ΤΟΠΟΣ ΘΑ ΗΤΟ ΜΑΛΛΟΝ ΚΥΡΙΟΣ ΤΗΣ ΤΥΧΗΣ ΤΟΥ ΚΑΙ ΗΔΥΝΑΤΟ ΝΑ ΕΠΩΦΕΛΗΘΗ ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΕΥΚΑΙΡΙΑΣ ΔΙΑ ΝΑ ΕΠΙΤΕΛΕΣΗ ΤΗΝ ΜΕΤΑ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΕΝΩΣΙΝ ΤΟΥ. Ὡς ἐνθυμοῦμαι μάλιστα, ὁ κ. Βενιζέλος προσέθηκεν, ὅτι ἵνα μὴ ταραχθῶσιν ἐκείνοι τὸν ἐν Ἑλλάδι, ὅσοι εὐχέλως παρασῶρονται ἐν τῶν πρώτων ἡρῶν ἄρα τῇ μεταδόσει γνώμης τινός, χωρὶς νὰ λάβωσι τὸν κόπον νὰ τὴν μελετήσωσι σοβαρῶς, ἠδύνατο ὁ Ἡγεμὼν νὰ ἐνομασθῇ Διοικητὴς Κυβερνήτης, Ἀρχὼν ἐπὶ τέλους, ὅπερ εἶνε καὶ ἑλληνικώτερον ἢ ἐπωσθήποτε ἄλλως, τὸ δὲ ἀξίωμα τευ ΝΑ ΜΗΝ ΕΙΝΕ ΙΣΟΒΙΟΝ, ΑΛΛ' ΕΠΙ ΧΡΟΝΙΚΟΝ ΔΙΑΣΤΗΜΑ ΤΡΙΩΝ, ΔΥΟ, ΕΝΟΣ ΕΤΟΥΣ, ΟΥΤΩΣ ὩΣΤΕ ΚΑΤΑ ΜΙΚΡΑ ΔΙΑΣΤΗΜΑΤΑ ΝΑ ΕΠΑΝΕΡΧΗΤΑΙ ΕἰΣ ΤΟ ΜΕΣΟΝ ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΟΡΙΣΤΙΚΗΣ ΛΥΣΕΩΣ ΤΟΥ ΚΡΗΤΙΚΟΥ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ.

Πρόδηλον δὲ εἶνε, εἶπεν, ὅτι οὐδέποτε δύναται νὰ γίνη σκέψις, ὅτι τὸ ἀξίωμα τοῦτο ἠδύνατο νὰ γίνη κληρονομικὸν, ὁπότε καὶ μόνον

θὰ ἐδημιουργεῖτο κίνδυνος κατὰ τῆς ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεως. Ὁ Φούμης εἶπε τότε, ὅτι καθὼς ἤκουσεν ἡ γνώμη τῶν Δυνάμεων εἶνε, ὅτι διὰ τῆς νότας τῶν Δυνάμεων δὲν ἀνοίγεται τοῖσι τῶν στάδιον συζητήσεως εἰς τοὺς Κρήτας, ἀλλὰ μόνον στάδιον συζητήσεως ζητημάτων ἐχόντων ἐσωτερικὴν ὄλως σημασίαν.

Ὁ κ. Βενιζέλος τότε εἶπεν, ὅτι πάντες οἱ κ. Πρόξενοι δὲν ἔχουσι τὴν αὐτὴν γνώμην, ἀλλ' ὅτι ἐν πάσῃ περιπτώσει ἡ γνώμη αὐτῆ τῶν Προξένων εἶνε ὅλως ἀτομικὴ καὶ ἐρμηνευτικὴ τῆς φράσεως τῆς Νότας, οὐδεμίαν δὲ εἰδικὴν ὀδηγίαν ἔχουσιν ἀπὸ τῶν κυβερνήσεως τῶν.

Κατόπιν ἐγένετο λόγος περὶ τοῦ ἂν πρέπει νὰ σπεύσωμεν νὰ υποβάλωμεν τὰ τοπικὰ ταῦτα ζητήματα ὑπὸ τὴν κρίσιν τῶν Δυνάμεων προσεφλοῦντες, οὕτως εἶπεν, τὴν γνώμην τοῦ Τύπου ἐπὶ τῆς εὐρείας ἐρμηνείας τῆς φράσεως τῆς νότας, ἢ πρέπει νὰ περιμένωμεν τὴν Συνέλευσιν, ἢ ὅποια ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ προῆῃ εἰς πᾶσαν ἐνέργειαν σύμφωνα πρὸς τὰ συμφέροντα τοῦ τόπου.

Κατελήξαμεν δὲ εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι καὶ ἂν εἶμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ διατυπώσωμεν ἀπὸ τοῦδε ζητήματα ἐσωτερικῆς φύσεως, τοῦτο πρέπει νὰ γινῆ διὰ τρόπον τοιούτου, ὥστε νὰ μὴ κλειθῆται ἡ θύρα εἰς τὴν Συνέλευσιν νὰ στηριχθῇ ἐπὶ τῆς φράσεως τῆς νότας διὰ τὴν υπεράσπισιν τῶν συμφερόντων τοῦ τόπου, καὶ ὅτι ἡμεῖς ἀρκοῦμεθα εἰς τὰ ζητούμενα, μὴδὲν περαιτέρω τῶν ἐσωτερικῶν ζητημάτων ζητούντες.

Ἐγὼ τότε εἶχον λάβει τὴν τιμὴν νὰ εἶπω, ὅτι οἱ λόγοι, τοὺς ὅποιους ὁ κ. Βενιζέλος προβάλλει πρὸς ὑπεστήριξιν τῆς προτάσεώς του, **ΜΟΙ ΦΑΙΝΟΝΤΑΙ ΠΟΛΥ ΣΟΒΑΡΟΙ ΚΑΙ ΑΞΙΟΙ ΠΡΟΣΟΧΗΣ**, ἀλλ' ὅτι μὴ γνωρίζω τὴν θέσιν, ἐν' ἣ εὐρίσκεται τὸ ζήτημά μας, διότι τοῦτο εὐρίσκεται εἰς χεῖρας τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως καὶ τῆς Α. Β. Υ. τοῦ Ἡγεμόνος, δὲν εἶχον εἰς χεῖρας μου τὰ στοιχεῖα, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἠδυνάμην νὰ στηριχθῶ, διὰ νὰ ἀποφανθῶ, ἐάν ἢ ὑπὸ τοῦ κ. Βενιζέλου προτεινομένη γνώμη ἠδύνατο νὰ βλάψῃ ἢ νὰ ὠφελῆσθαι τὸ ζήτημα, μὴ δυνάμενος δὲ ν' ἀναλάβω τὴν εὐθύνην τοιούτου ζητήματος ἐν ἀγνοίᾳ τῆς θέσεως, ἐν ἣ εὐρίσκεται σήμερον, καλὸν ἐθεώρησα νὰ μείνῃ μέχρι τῆς Βουλῆς, ἀφ' οὗ μάλιστα εἶνε προσεχῆς ἡ σύνοδος αὐτῆς, ἵνα ἡ κυριαρχία τοῦ λαοῦ ἀποφανθῇ ἐπ' αὐτοῦ.

Εἶνε πρόδηλον, ὅτι ἐπὶ τοῦ ζητήματος τοῦτου **ΔΕΝ ΕΓΕΝΕΤΟ ΣΥΖΗΤΗΣΙΣ, ΔΙΑ ΝΑ ΛΗΘῆ ΑΠΟΦΑΣΙΣ, ΑΛΛ' ΕΓΕΝΕΤΟ ΛΟΓΟΣ ΟΛΩΣ ΠΑΡΕΜΠΠΤΟΝΤΩΣ** συνεπεία τῆς προτάσεως τοῦ κ. Φούμη, καὶ ἐν σχέσει πρὸς τὸν προϋπολογισμόν, ἕνεκα δὲ τοῦτου ὁ ἀξιοτίμος συναδέλφος κ. Κουόνδουρος οὐδὲν ἀπελύτως εἶπεν, οὔτε ὑπὲρ, οὔτε κατὰ τῆς προτάσεως. Ἐπίσης **ΕΝΕΚΑ ΤΟΥΤΟΥ ΟΥΔΕ ΛΟΓΟΣ ΕΓΕΝΕΤΟ ΕΝ ΤΟΙΣ ΠΡΑΚΤΙΚΟΙΣ**, διότι εἶνε φανερόν, ὅτι τοῖσι τῶν ζήτημα, ἐάν ἐπρόκειτο νὰ ληθῆ ἀπόφασις, δὲν θὰ ἐφέρετο εἰς τὸ μέσον παρέργως. οὕτως εἶπεν καὶ ἀπρομελετητῶς, ἀλλὰ θὰ ὤριζετο ἡμέρα πρὸς συζητήσιν καὶ θὰ ἐτηροῦντο πρακτικὰ.

Ταῦτα, ὡς ἐνθυμομαι, ἐλέχθησαν ἐν τῷ συμβούλιῳ καὶ αὕτη εἶνε ἡ γνώμη, τὴν ὅποιαν ὑπέβαλεν ὁ κ. Βενιζέλος καὶ ὑπεστήριξε διὰ πηλῶν ἐπιχειρημάτων. Ἐν τούτοις **ΑΛΛΑ ΜΕΤΕΔΟΘΗΞΑΝ ΕἰΣ ΤΟ ΚΟΙΝΟΝ ΚΑΙ ΑΛΛΑ ΕΛΕΧΘΗ, ὅτι ΕΠΡΟΤΑΘΗΞΑΝ ΥΠΟ ΤΟΥ κ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ**, ἐτάραξεν δὲ καὶ κρατεῦσιν εἰς ἀνησυχίαν τοὺς τε Κρήτας καὶ τοὺς ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι ἀδελφούς. Εἰς ἐπίμνηστον δὲ ἰσχυρίζεται ὁ ἐξ Ἡρακλείου ἀνταποκριτῆς τῶν «Καιρῶν», ὅτι ἡμεῖς οἱ λοιποὶ σύμβουλοι «ἀνεμολογοῦμεν ἀπροκαλύπτως εἰς τοὺς φίλους μας τὴν φαινοτάτην ἀλήθειαν τῆς εἰς τὸν κ. Βενιζέλον ἀποδιδομένης προτάσεως». Νομίζω, ὅτι ἔχομεν πολλαπλοῦν καθήκον νὰ διαψεύσωμεν τὴν εἰς ἕαρος ἐνός τῶν συναδέλφων ἡμῶν ἀποδιδομένην μομφὴν ταύ-

τὴν καθῆκον πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς, διότι τὸ ἐπ' ἡμῶν εὐδέεστε θὰ παραδεχθῶ, ὅτι ἐν τῷ Συμβούλιῳ ἡδύνατο νὰ γίνῃ πρότασις προδίδουσα τὰ συμφέροντα τοῦ τόπου, χωρὶς νὰ διαμαρτυρηθῶ καὶ νὰ θεωρησῶ αἰσχρῶς μου νὰ συνεργάζωμαι ἐν τῇ κυβερνήσει τοῦ τόπου μετὰ ἀνθρώπου προδίδοντος αὐτόν. **ΚΑΘΗΚΟΝ ΠΡΟΣ ΣΥΝΑΔΕΛΦΟΝ, ΤΟΥ ΟΠΟΙΟΥ ΠΛΑΣΤΟΓΡΑΦΟΥΝΤΑΙ ΑΙ ΙΔΕΑΙ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ Ο ΟΠΟΙΟΣ ΔΙΚΑΙΟΥΤΑΙ ΝΑ ΕΠΙΚΑΛΕΣΘΗ ΤΗΝ ΗΜΕΤΕΡΑΝ ΜΑΡΤΥΡΙΑΝ,** τὴν ἑοσίαν στοιχειώδης **ΛΟΓΟΣ ΤΙΜΗΣ** μᾶς ἐπιβάλλει νὰ μὴ ἀρνηθῶμεν καθῆκον πρὸς τὸν Κρητικὸν λαόν καὶ πρὸς τὴν ἐλευθερίαν, τὸ ἑοσίον δικαιοῦται νὰ γνωρίσῃ, **ΤΙ ΠΡΑΓΜΑΤΙ ΕΔΕΧΘΗ, ΔΙΑ ΝΑ ΚΡΙΝῆ ΔΙΚΑΙΩΣ ΚΑΙ ΑΜΕΡΟΛΗΠΤΩΣ** καὶ τὸ ἑοσίον ὑποχρεούμεθα νὰ φωτίσωμεν, διακηρύττοντες τὸ τί ἐλέχθη, **ΙΝΑ ΜΗ ΠΑΡΑΣΥΡΗΤΑΙ ΥΠΟ ΤΩΝ ΕΚ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΟΣ, ΠΟΛΙΤΙΚΟΥ ἢ ΠΑΘΟΥΣ ἢ ΕΣΤΩ ΕΞ ΑΓΝΟΙΑΣ ΤΗΣ ΑΛΗΘΕΙΑΣ ΔΙΑΔΙΔΟΜΕΝΩΝ.**

Λαμβάνω λοιπὸν τὴν τιμὴν νὰ παρακαλέσω τὸ Συμβούλιον α') νὰ ἀποφανθῇ, ἐάν τὰ λεχθέντα κατὰ τὴν συνεδρίασιν ἐκείνην τοῦ Συμβουλίου εἴνε ὡς ἀνωτέρω ἐκτίθενται, νὰ προσθέσῃ δὲ εἴ τι τυχόν διέφυγε τὴν μνήμην του, β') νὰ γίνῃ δὲ καὶ δημοσιευθῇ ἐπίσημον ἀνακοινωθὲν ἐκ μέρους τῆς κυβερνήσεως, διὰ τοῦ ἑοσίου νὰ διαφεύδῃται ἢ εἰς τὸν κ. Βενιζέλου ἀποδιδόμενη πρότασις, γνωρίζομένης τῆς ἀληθείας τριακῆς. Εἶνε φανερόν, ὅτι τιθεμένης τῆς προτάσεως, ὅπως ὑπὸ τοῦ κ. Βενιζέλου ἐγένετο, εἰς αὐτὸν ἐναπόκειται, τὸν ἔχοντα τὴν εὐθύνην αὐτῆς, νὰ ὑποστηρίξῃ ταύτην.

Ἐπί τῆς Δημῶς, Ἐκπαιδεύσεως καὶ τῶν Ὀρησκευμάτων Σύμβουλος
Ν. ΠΑΠΑΔΑΚΗΣ

Πράγματι, περὶ τὸ μεσονύκτιον τῆς 19 πρὸς τὴν 20 Μαρτίου, ἐστάλη εἰς τὸ σπίτι τοῦ Βενιζέλου ἡ ἑξῆς ἐπίσημος κοινοποίησις:

Ἐν Χαλέπᾳ τῇ 19 Μαρτίου 1901

Κύριε Σύμβουλε,

Κατ' ἐντέλην τῆς Α. Β. Ὑψηλότητος, γνωρίζω ὑμῖν ὅτι, ἐπειδὴ ὁ λαὸς ἀναρμοδίως ὑποστηρίζατε καὶ δημοσίᾳ ἐξεδήκατε γνώμῃς ἐπὶ σπουδαιότητος τοῦ τόπου ζητήματος, ἀντιθέτους πρὸς τὴν φρόνημα αὐτῆς καὶ τὴν ἐν τῷ ἑνὶ τῶν Δυνάμεων, ἔκρινε ἀναγκαῖον ν' ἀπαλλάξῃ ὑμᾶς τοῦ ἀξιώματος τοῦ Συμβούλου.

Μετ' ἐξαιρέτου ὑπολήψεως

Ἐξιδιαιρέτος Γραμματεὺς τῆς Α. Β. Ὑψηλότητος
ΑΝΔΡ. ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ

Τὴν δὲ πρωτὰν τῆς 20 Μαρτίου, ἐβρέθη τοιχοκολλημένον εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς πόλεως τὸ ἀκόλουθον διάταγμα:

Ἡμεῖς Πριγκιπὴ Γεώργιος τῆς Ἑλλάδος

Ἑτατος Ἀρμοστής ἐν Κρήτῃ

Ἐχοντας ἂν' ἔβην τὸ ἄρθρον 65 τοῦ Συντάγματος, ἐπειδὴ ὁ ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης Σύμβουλος Ἐλευθέριος Βενιζέλος, ὡς ἀναρρητῶς ἀκατήριξε καὶ δημοσίᾳ ἐξεδήκατο γνώμῃς ἀντιθέτους

πρὸς τὸ ἤμετερον φρόνημα καὶ τὴν ἐντολὴν Ἡμῶν.
 Ἀπολύομεν κῦτον τοῦ ἀξιώματος τοῦ Συμβούλου ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης.

Ἐν Χαλέπα, τῇ 18 Μαρτίου 1901

ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Ἡ ἀπόλυσις τοῦ Βενιζέλου, τὸν ὁποῖον ἐν τῷ μεταξὺ δόλοκληρος ὁ ἀθηναϊκὸς Τύπος ἐγαρκατήριζεν ἀναφανδὸν ὡς πρὸ ὁ ὅτι ν τῶν Κρητικῶν ἀγώνων, ἐνεθούσιασε τὴν κοινὴν γνώμην εἰς τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα καὶ ἐδημιούργησε ζωηρότατον ρεῦμα ὑπὲρ τοῦ πρίγκηπος Γεωργίου, ὁ ὁποῖος ἐξεδίωξε τὸν «αὐθάδη» Βενιζέλου, τοῦ «κατεπρόδιδε» τὴν ἰδέαν τῆς ἐνώσεως τῆς Κρήτης μετὰ τὴν Ἑλλάδα.

Ἴδου τί ἔγραψε τότε ὁ ἀθηναϊκὸς Τύπος:

«ΕΣΤΙΑ», 21 Μαρτίου 1901

ΕΥΓΕ!

Πρέπει νὰ ὀμολογήσωμεν χάριτας εἰς τὴν συναδέλφον «Πατρίδα» τὴν Χαρίτων, διὰ τὸ σπουδαῖον γεγονός ὅπερ ἀνήγγειλε χθὲς εἰς τὴν «Ἐστία» καὶ δι' ἡμῶν πρώτων εἰς τὸ Πανελλήνιον. Χάριτας εἰς αὐτὴν διὰ τὴν ἀναγγελίαν καὶ χάριτας εἰς τὴν Α. Γ. τὸν Ἀριστοτὴν, διὰ τὴν ἀνδρείκην καὶ ἀξιομίμητον πρᾶξίν του. Δι' ἐνὸς λακτίσματος ἀπήλλαξε καὶ τὴν Κρήτην καὶ τὸν λοιπὸν Ἑλληνισμόν ἐνὸς ἐφιάλτου.

Διότι δὲν θὰ ἤμπορέσει νὰ ἀρηθῆ κανεὶς ὅτι ὁ κ. Βενιζέλος, ὅστις διὰ τῆς πολιτικῆς του συνέσεως εἰς τὸ παρελθὸν εἶχε κατορθώσει ν' ἀγαγνοῦσθῃ ὡς ἡ κατ' ἐξοχὴν ἐνσάρκωσις τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν ἐλπίδων τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ, αἰφνης ἀπεδείχθη, διὰ τῆς περὶ αὐτονομίας προτάσεώς του, κακὸς ἐφιάλτης.

Τὸ πῶσον ἐπλανήθη ὁ τέως σύμβουλος τοῦ ἡγεμόνος εἰς τὰς νέας ἰδέας του, δὲν εἶνε καιρὸς τώρα νὰ συζητήσωμεν. Ἀρκεῖ μόνον τὸ γεγονός ὅτι εἰς τὴν πρώτην πρὸ τῆς προτάσεώς του εἶδον, ὁμοίαν ὁ ἀθηναϊκὸς Τύπος ἔρηξε κραυγὴν διαιματουρίας καὶ ἠθέλησε νὰ χροακτισθῇ ὡς διαβαλλόμενον τὸν πατριωτισμὸν καὶ τὴν ὀρθοφροσύνην τοῦ κ. Βενιζέλου. Καὶ ἔτιν αὐτὸς οὗτος ἠθέλησεν ἀργότερα νὰ ἐκθέσῃ ἐν πλάτει τὰς περὶ τούτου ἰδέας του, πάντες ἐπεφυλάχθησαν καὶ πάντες ἠθέλησαν ἐν ψυχραμίᾳ νὰ συζητήσουν τὰς δικανικὰς δικαιολογίας του.

Ἄλλ' ὁπωσδήποτε καὶ ἂν ἔχη ἡ ὑπόθεσις, ὁ ἀπὸ μηχανῆς Θεὸς ἀνεφάνη κατὰ τὴν στιγμήν τὴν κρίσιμον ἐπὶ τῆς σκηπῆς, καὶ διὰ τῆς σιβαρῆς γαιρῶς του ὁ πρίγκηψ ἀνέστρεψε διὰ μᾶς ὅλους τοὺς ὑπολογισμοὺς καὶ τὰς βλέψεις τὰς ἀναιθηνικάς. Εἶνε λυπηρὸν τούτο διὰ τὸν κ. Βενιζέλου. Ἄλλ' εἶνε εὐχαρίστον διὰ τὴν Κρήτην καὶ τὸ ἔθνος ὀλοκληρῶν.

«ΕΜΠΡΟΣ», 21 Μαρτίου 1901

Ἡ ΑΠΟΛΥΣΙΣ

Ἦτο ἐπόμενον, ὅτι ὁ αὐθάδης Σύμβουλος τοῦ Ἀριστοτοῦ τῆς Κρήτης ἠθέλεν ἀπολυθῆ ἁμέσως. Καὶ τὴν ἀπόλυσιν ταύτην ἐθεωροῦμεν ἀναγκαίαν, οὐχὶ μόνον πρὸς ἱκανοποίησιν τοῦ ἐν Κρήτη καὶ ἐν τῇ ἐν γένει Ἑλλάδι ἐξεγερθέντος δημοσίου φρονήματος, ἀλλὰ καὶ ὅπως καγομισθῇ

Ὁ Κωνσταντῖνος Φούρης

σαφέστερον ἢ θέσις τοῦ βασιλοκεαῖδος Γαβριηίου ἀπέναντι τῆς προτάσεως ταύτης. Διότι ἡ ἀνοχή, πρὸς αὐτὴν καὶ πρὸς τὸν ὑποβαλόντα, αὐτὴν θὰ ἀπετέλει ἐπίσημον ἔγκρισιν τῆς πολιτικῆς τοῦ κ. Βενιζέλου. Τὸ δὲ κακὸν τοῦτο δὲν θὰ εἶχε συνεπείας δυσαρέστους μόνον διὰ τὸν ὑπεύθυνον τῆς ἀνοχῆς ταύτης, ἀλλ' ἤθελε ρίψει τὰ πρῶτα τῆς δυσπιστίας σπέρματα μετὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Κρήτης.

Ἡ Ἑλλάς, ἐστὶν ἐνιαλὴ καὶ ἀδιαίρετος. Εἴτε ἐλευθέρη, εἴτε δούλη, εἴτε ἡμιανεξάρτητος, εἴτε αὐτόνομος, πανταχοῦ τὸ αὐτὸ ἔχει καὶ θὰ ἔχη πάντοτε φρόνημα. Ἡ δὲ ταυτότης τῶν αἰσθημάτων τούτων δὲν ἔχει ἀνάγκην βοηθείας ὅπως ἐκδηλωθῆ, οὔτε προτροπῶν, ὅπως παραμείνῃ ἀ-

κλόνητος. Ἀρκεῖ νὰ προσβληθῆ εἰς τὸ μέγα ἰδανικὸν αὐτῆς, διὰ νὰ ἐξεγεροθῆ ὡς εἰς ἄνθρωπος ἐναντίον τοιαύτης τινος ἀποπειράς. Ὁ δὲ κ. Βενιζέλος προσέβαλε τὸ ἰδανικὸν τοῦτο. Εἴτε ἐξ ἐπιπολαιότητος, εἴτε ἐκ προθέσεως, εἴτε ἐκ κακῆς ἐκτιμήσεως τῶν πραγμάτων, εἴτε ἐκ τύχης, κατέστη ἔνοχος βαρυτάτου κατὰ τοῦ ἔθνους ἐγκλήματος, καὶ ἔπρεπε νὰ πέσῃ.

Ὁ λαὸς τῆς Κρήτης, ἔξαλλος ἐκ χαρᾶς, ἀπεδέχθη τὴν ἀπόλυσιν τοῦ κ. Βενιζέλου, ὡς τηλεγραφοῦσαν ἤδη ἐκ Χανίων. Τὴν δὲ χαρὰν ταύτην τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ συμμερίζεται ὁ ἐνθουσιασμὸς τοῦ ἐν γένει Ἑλληνισμοῦ, διότι ἀνευρίσκει ἐν αὐτῇ τὴν ὑπερτάτην ἐκδηλωσιν τοῦ ἐξόχου πατριωτισμοῦ, ὅστις διακρίνει τοὺς ἠρωτικούς ἀδελφούς μας. Ὅστε ἡ Ἑλλάς, ὅτε ἡ Κρήτη ἐγύσεν τὸς ποταμούς αἱμάτων καὶ θαυμάτων, ὅπως ἀποχωρισθῶσιν ἀλλήλων. Ἐπολέμησαν, ἐμίγησαν, ἐξηγλήθησαν, κατεστράφησαν, ὅπως ἴδωσιν ἑαυτὰς ἐνηγκαλισμένας ὑπὸ τὴν σιάν μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς σημαίας. Φρονοῦμεν δὲ ὅτι ἐκφράζομεν τὴν πάγκοιον ἐπιθυμίαν τοῦ ἔθνους, συγκαίροντες ἐγκαρδίως τὸν βασιλόπαῖδα Ἀρμοστήν τῆς Κρήτης, διὰ τὸν πατριωτισμὸν, τὴν σύνεσιν καὶ τὸ σθένος, τὸ ὅποιον ἐπέδειξεν ἐν τῇ παρουσίᾳ περιστάσει. Ἡ γῆσινῆ πρᾶξις Του ἀποτελεῖ ἐπίσημον κήρυγμα τῆς ἀκλονήτου δημοφωνίας καὶ ἐνότητος τοῦ ἔθνους, θέλει δὲ διεγείρῃ παλιν τοὺς συγκινήσεως καὶ χαρᾶς εἰς τὴν ψυχὴν παντὸς Ἑλλήνος. Ναί! Δὲν ὑπάρχει Κρήτη, καὶ Πελοπόννησος, καὶ Στερεὰ, καὶ Ἡπειρὸς, καὶ Νῆσοι, καὶ Θεσσαλία, καὶ Θράκη, καὶ Μακεδονία. Ὑπάρχει Ἑλλάς, μία καὶ μόνη, μὲ μιαν ἐπιθυμίαν καὶ τὸ αὐτὸ αἶσθημα. Ὅταν δὲ βασιλόπαῖς τῆς Ἑλληνικῆς Δυναστείας ἔχη τὸ σθένος νὰ μετέλθῃ τὸσον πατριωτικῆν πολιτικὴν, ἢ Ἑλλὰς δύναται νὰ ἐλπίσῃ ὅτι θὰ ἴδῃ καλλιτέρας ἡμέρας.

«**ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ**», 21 Μαρτίου 1901

Ἡ ΑΠΟΛΥΣΙΣ ΤΟΥ κ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ

Δὲν εἶνε ἀπροσδόκητον τὸ ἄγγελμα τῆς καύσεως τοῦ συμβούλου ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης καὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ἐν Κρήτῃ κ. Βενιζέλου. Θελήσαντες νὰ ἐξακριβώσωμεν εὐθύς ἐξ ἀρχῆς τὰ ἀόριστος λεγόμενα καὶ δημοσιευόμενα, ἐζητήσαμεν συνέντευξιν παρὰ τοῦ κ. Βενιζέλου καὶ ἐδημοσιεύσαμεν αὐτὴν πρὸ τεσσάρων ἡμερῶν ἐντελῶς ἀσχολίαστον, ἀναμειναντες ὅπως ἐπ' αὐτῆς ἐπιφέρει τὴν γνώμην του ὁ ἡγεμὼν τῆς Κρήτης καὶ ὁ Κρητικὸς λαός. Καὶ ἡ γνώμη αὕτη ἐξεδηλώθη εὐθύς μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς ἀναπτύξεως τῶν γνωμῶν τοῦ κ. Βενιζέλου, διὰ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ διατάγματος τῆς ἀπολύσεώς του δι' οὗς λόγους ἀναφέρει τοῦτο.

Τοιαύτη λύσις ἦτο καὶ ἡ ἀναμενομένη, ἀποδεικνύει δὲ ὅτι περιττὴ ἦτο ἡ σπουδὴ εἰς κρίσεις καὶ σχόλια διὰ τὰ ἐν Κρήτῃ γινόμενα, καθόσον ὑπάρχουν οἱ διευθύνοντες τὰς τύχας τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ καὶ παρ' αὐτοῦς ὁ Κρητικὸς λαός, φρουρὸς ἀγρυπνος τῶν ἐλευθεριῶν του καὶ τοῦ ἐθνικοῦ του ἰδεώδους.

«**ΑΣΤΥ**», 21 Μαρτίου 1901

Ἡ ΠΑΥΣΙΣ ΤΟΥ κ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ

Ἡ ὑπὸ τοῦ Ὑπατοῦ Ἀρμοστοῦ τῆς Κρήτης γενομένη, χωρὶς πολλὰς

διατυπώσεις, ἀπόλυσις τοῦ συμβούλου τῆς Δικαιοσύνης κ. Βενιζέλου ὑπῆρξεν ὁ φυσικὸς ἐπιλογος τοῦ ὑπ' αὐτοῦ ἀνακηνηθέντος ἐπεισοδίου. Ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς ὑπεδείξαμεν τὴν λύσιν ταύτην, ζητήσαντες νὰ ἐφαρμόσῃ ὁ πρίγκιψ Γεώργιος κατὰ τοῦ συμβούλου αὐτοῦ τὸ ἀνεξέλεγκτον δικαίωμα τοῦ διορισμοῦ καὶ τῆς παύσεως τῶν ὑπουργῶν.

Ἐκτοτε, πέριξ τοῦ ἐπεισοδίου, ἐξυφάνθη τὸσον πυκνὸς ὁ ἴστος τῶν δυσμενῶν σχολίων καὶ ἡ ἐν Κρήτῃ ἐξέγερσις ἔλαβε τόσον αἰσθητὸν χαρακτήρα, ὥστε ὁ Ὑπάτος Ἀρμοστής καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι ἐκ προσωπικῆς ἐπιεικείας ἠθέληε νὰ φανῇ ὀλιγώτερον σκληρὸς πρὸς τὸν κ. Βενιζέλου, δὲν ἠδύνατο νὰ τὸ πράξῃ, χωρὶς νὰ ζημιώσῃ σπουδαιότατα συμφέροντα. Τὸ ἐπεισόδιον Βενιζέλου ἔληξεν ὡς ἔπρεπε νὰ λήξῃ, διὰ τῆς ἀπομακρύνσεως τοῦ κ. Βενιζέλου ἀπὸ τῆς διοικήσεως τῶν κοινῶν.

Προσωπικῶς λυπούμεθα ὅτι ἀνὴρ νοήμων καὶ ἱκανὸς ἐξετέθη εἰς τόσον θεινὸν κτύπημα καὶ ἔπεσεν ὑπὸ τὴν βολὴν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τὸ αἰσθημα τοῦ ὁποίου ἐξεπροσώπησεν ὁ πρίγκιψ Γεώργιος, μετ' ἀποφάσεως καὶ τόλμης, ἥτις τιμᾶ τόσον τὴν φιλοπατρίαν του, ὅσον καὶ τὸ πολιτικόν του θάρρος. Ἀλλὰ τὸ σφάλμα, τὸ διαπραχθέν ὑπὸ τοῦ Συμβούλου τῆς Δικαιοσύνης, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐξιλεωθῇ δι' ἐξίλασμον ἑλαφροτέρου. Ἄνευ γνώσεως τοῦ ἡγεμόνος, ἐκπροσωποῦντος ἐν Κρήτῃ τὰ διαρκέστερα καὶ γενικώτερα συμφέροντα τοῦ ὅλου Ἔθνους, πρὶν ἢ βολιδοσκοπήσῃ κλν τὰς διαθέσεις αὐτοῦ, καὶ καθ' ἣν στιγμὴν τοῦ ἡγεμόνος αἱ ἐνέργειαι ἐστρέφοντο πρὸς ἄλλην ὁδὸν διεύθυνσιν, ἡ πρότασις δὲ τοῦ κ. Βενιζέλου, εἰμὲθα εἰς θέσιν νὰ γνωρίζωμεν ὅτι ἀνέτρεπεν ὀλόκληρον τὴν πολιτικὴν τοῦ Ἀρμοστοῦ, χωρὶς νὰ ζητήσῃ νὰ μάθῃ τοῦλάχιστον ποίαν γνώμην ἔχει ἡ ἐπίσημος Ἑλλάς, — δὲν λέγομεν ἡ Κοινὴ Γνώμη, διότι πρὸς αὐτὴν καὶ τὸν ἐριμνέα της, τὸν Ὑπὸν, ὁ κ. Βενιζέλος, ὅπως πολλοὶ καὶ εἰς τὴν Κρήτην καὶ ἐδῶ, τρέφουσι ἀκατανίκητον περιφρόνησιν. . . ὅταν δὲν συμφωνῇ μὲ τὴν γνώμην των, — ὑποβάλλει πρότασιν περὶ ἀνακηρύξεως τῆς Κρήτης εἰς ἀνεξάρτητον ἡγεμονίαν, ἀπλῶς διὰ νὰ εἶνε εὐχάριστος πρὸς τινὰς τῶν κ.κ. προξένων, δικαίως ἴσως ὀνειρευομένους νὰ προαχθῶσιν εἰς διπλωματικὸς πρᾶκτορας, ἀλλὰ δυναμένους νὰ εὐρωσιν ἑλευθερώτερον στάδιον ἱκανοποιήσεως τῶν ἀτομικῶν φιλοδοξιῶν των ἑλλαχοῦ, ἐκτὸς τῆς Κρήτης.

Ἀναθεωρῶν τὴν θέσιν τῶν πραγμάτων σήμερον ὁ κ. Βενιζέλος, βλέπων εἰς ποῖον σφάλμα παρέσυραν αὐτὸν ἀπερίσκεπτοι ἀποφάσεις, μανθάνων ὅποια ὑπῆρξεν ἡ ἐκ τῆς πολιτικῆς του βλάβη τῶν ἔθνικῶν συμφερόντων, εἰμὲθα βέβαιοι ὅτι θὰ μεταμελήσῃται πικρῶς, θὰ προσπαθῆσῃ δὲ διὰ τῆς ὑστερίας αὐτοῦ διαγωγῆς, τῆς ἐπιμελοῦς ἀπαχῆς ἀπὸ πάσης ἀντιδράσεως, τῆς κατασθέσεως καὶ αὐτοῦ τοῦ αἰσθητήματος τῆς φιλοτιμίας, τὸ ὁποῖον θὰ διεγείρῃ ἐν αὐτῷ ὁ τρόπος τῆς ἀπολύσεώς του, νὰ ράψῃ ἐν κήθη ἐπεισόδιον λυπηρὸν, δυσκόλως δυνάμενον νὰ διαγραφῇ ἐκ τοῦ βίου πολιτικοῦ ἀνδρός.

«ΚΑΙΡΟΙ», 22 Μαρτίου 1901

ΑΡΞΙΣ ΕΦΙΑΛΤΟΥ

Ἡ ἀπόλυσις τοῦ Συμβούλου κ. Βενιζέλου ἦρεν ἐφιάλτην ἀπὸ τοῦ στήθους τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἐλευθέρου καὶ δούλου, ἐνεφύσησε αὐτὸν εἰς τὴν ψυχὴν του τὴν πεποδηθῆσιν καὶ τὸν ἐνθουσιασμόν ὑπερόχως δὲ τιμᾶ αὐτῇ

τὴν ἀδολογὴν φιλοπατρίαν καὶ τὴν ἀφιλοκερδῆ πολιτικὴν σύνεσιν τοῦ βασιλόπαιδος Ἀριστοῦ. Εὐτυχῶς ὁ κ. Βενιζέλος, διὰ τῆς πολιτικῶς ἀπερισκέπτου προτάσεώς του, ἐξήγειρε τὸ περίφοβον ἔθνικόν φρόνημα καὶ παρέσχεν ἀρίστην εὐκαιρίαν νὰ ἐκδηλωθῶσι λαμπρῶς ἡ ψυχικὴ εὐγένειά καὶ ἡ θερμὴ φιλοπατρία τοῦ βασιλόπαιδος Γεωργίου, τοῦ ὑποτάσσοντος τὸ ἴδιον συμφέρον εἰς τὸ ἔθνικόν.

Ἦδη πλέον, μετὰ τὰς δηλώσεις τοῦ βασιλόπαιδος Ἀριστοῦ, τὰς ἀναγραφείσας ἐν τῇ πράξει: τῆς ἀπολύσεως τοῦ κ. Βενιζέλου, ἢ πρὸς αὐτὸν ἐμπιστοσύνη τοῦ ἔθνους ἀπὸ ἀλλαγῆς ἐντελῶς παντὸς καρδιοδόρου διαταγμοῦ, καὶ ἡ θερμὴ ἀγάπη του θὰ περιβάλῃ τὸν εὐγενῆ βασιλόπαιδα, τὸν προωρισμένον ὑπὸ τῆς Προνοίας νὰ παραδώσῃ τὴν πολυκαλῆ θυγατέρα εἰς τοὺς κόλπους τῆς Μητρὸς καὶ νὰ ἐπιτείνῃ ἐτι μᾶλλον τὴν ἀφοσίωσιν παντὸς Ἑλληνος πρὸς τὴν Βασιλικὴν του Δυναστείαν, ἡγουμένην ἐν τῷ μεγάλῳ ἀγῶνι τῆς πολιτικῆς ἐνώσεως τῶν ἀπεσπασμένων ἐτι ἑλληνικῶν πληθυσμῶν καὶ τῶν δούλων ἑλληνικῶν χωρῶν. Τιμὴ καὶ δόξα εἰς τὸν Ἑλληνα βασιλόπαιδα καὶ θερμὴ εὐχὴ εὐδαιμονίας διηγενοῦς εἰς τὴν Βασιλικὴν μας Δυναστείαν!

«ΑΣΤΥ», 26 Μαρτίου 1901

Κατ' εἰδήσεις, δημοσιευομένας ὑπὸ βιενναίων φύλλων, ὁ πρίγκηψ Γεώργιος, ἅμα ἔμαθε τὴν πρότασιν τοῦ κ. Βενιζέλου ἐνώπιον τοῦ ἡγεμονικοῦ συμβουλίου, ἐκάλεσεν αὐτὸν καὶ τοῦ εἶπεν:

«Ἡ πρότασίς σου σημαίνει ὅτι: δὲν εἶσαι φίλος τῆς Ἑλληνικῆς Δυναστείας».

Ὁ κ. Βενιζέλος ἐδικαιολογήθη διὰ μακρῶν, ὑπέβαλε δὲ τὴν παραίτησίν του, ζητήσας ἀπεριόριστον ἄδειαν. Τὰ βιενναῖα φύλλα λέγουσι ὅτι ἡ στάσις τοῦ πρίγκηπος ἱκανοποιεῖ τὴν κοινὴν γνώμην τῆς Ἑλλάδος καὶ τὴν πλειοψηφίαν τοῦ κρητικοῦ λαοῦ.

«ΕΣΤΙΑ», 25 Μαρτίου 1901

ΛΟΝΔΙΝΟΝ, Κυριακὴ ὥρα 8 π. μ.—Ὁ ἀγγλικὸς Τύπος κατακρίνει τὸ διάδημα τοῦ κ. Βενιζέλου, τολμήσαντος ὑπὸ τὴν ιδιότητά του ὡς συμβούλου τοῦ ἡγεμόνος νὰ κηρυγῆ ὑπὲρ μεταβολῆς τοῦ καθεστώτος, κατόπιν τῆς τελευταίας διακοινώσεως τῶν Δυνάμεων.

Ἡ «Πὲλ Μὲλ» λέγει, ὅτι ἐὰν τὸ διάδημα τοῦ συμβούλου τῆς Κρήτης ἔμενον ἀτιμώρητον, θὰ ἐκλόνηζε βεβαίως τὴν πρὸς τὸν πρίγκηπα Γεώργιον πεποιθήσιν τῶν Δυνάμεων.

Ἡ ἐνέργεια τοῦ ἡγεμόνος, ἀπολύσαντος τὸν κ. Βενιζέλον, ἐπικροτεῖται γενικῶς.

«ΕΣΤΙΑ», 24 Μαρτίου 1901

ΠΩΣ ΕΠΑΥΘΗ Ο Κ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ

Ἐπιτὴν τὴν Δευτέραν γίνεται γνωστὸν ὅτι ὁ πρίγκηψ ἀπερτίσθη τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ κ. Βενιζέλου ἐκ τῆς Κυβερνήσεως. Ἄλλὰ διὰ τίνας λόγους; Διὰ παραίτησιν ἢ ἀπολύσεως;

Ἐδῶ πλέον ἐντοπίζεται τὸ ζήτημα. Οἱ ὀρθῶς σκεπτόμενοι φρονοῦσιν ὅτι γὰρ τῆς ἐν Ἑλλάδι δημοσίας γνώμης καὶ τῶν συμφερόντων, τοῦ

ζητήματος, ὃ κ. Βενιζέλος πρέπει νὰ ἀπολυθῆ, διὰ διατάγητος δεδικοιολογημένου. Τοῦτο θὰ εἶνε προφανῶς μία καταδικαστικὴ ἀπόφασις, ἱκανοποιούσα τὸ Πανελλήνιον.

Ἡ ἐσπέρα τῆς Δευτέρας πολυτάραχος. Ὁ κ. Παπαδιαμαντόπουλος ἐν διαρκείᾳ κινήσει. Ὥρα 9 π. μ. ἐξέρχεται ἐπείγουμενος τῶν ἀνακτόρων. Μετ' ἄλλογον γίνεται γνωστόν, ὅτι συνεργάζεται πάλιν μετὰ τοῦ πρίγκηπος. Περὶ τὸ μεσονύκτιον τινὲς τῶν περιέργων, ὑπὸ τὸ φῶς τῆς σελήνης, τὸν βλέπουσι κατεργόμενον ἐφ' ἀμάξης τὴν ὁδὸν Χανίων.

Τί νὰ συμβαίη ἀρὰ γε;

Ἡ δημοσιογραφικὴ ἀδιακρίσις εἰσχωρεῖ ἐδῶ. Τὴν 11 1) 2 τῆς νυκτὸς ὁ πρίγκηψ ἀντιγράφει τὸ διάταγμα, γεγραμμένον διὰ τῆς ἰδίας τοῦ χειρὸς καὶ ὑπογεγραμμένον ἀπὸ τῆς γῆδς καὶ τὸ παραδίδει εἰς τὸν κ. Παπαδιαμαντόπουλον.

Νὰ ἀνακοινωθῆ, νὰ δημοσιευθῆ καὶ νὰ τοιχοκολληθῆ ἀπόψε, λέγει. Κατηρηρηματικὴ διαταγή, μὴ ἐπιδεχομένη ἀντίρρησην. Καὶ εἶνε μεσάνυχτα πλέον.

Ὁ κ. Παπαδιαμαντόπουλος ἐπιβαίνει ἀμάξης, ἀφοῦ πρότερον ἀντιγράφει, κατ' ἐντολήν τοῦ πρίγκηπος, τὸ ἔγγραφον τῆς ἀπολύσεως, τὸ ὁποῖον φέρει ὁ ἴδιος τὴν 12 καὶ 5' εἰς τὸν οἶκον τοῦ κ. Βενιζέλου.

Καὶ προχωρεῖ εἰς τὸν οἶκον τοῦ ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν συμβούλου κ. Φοῦμη.

Ὁ κ. Φοῦμης εἰδοποιεῖ τὸν διευθυντὴν τοῦ τυπογραφείου. Ἐξυπνοῦνται οἱ ἐργάται, ἔρχεται μέχρι τοῦ τυπογραφείου ὁ κ. Παπαδιαμαντόπουλος, φέρων τὸ ἀντίγραφον διατάγμα τοῦ πρίγκηπος.

Τὴν 1ην τῆς πρωίας στοιχειοθετεῖται τοῦτο καὶ ἐκτυπῶνται. Τοιχοκολλᾶται εἰς τὰς 9 π. μ. καὶ μόλις ἐξημέρωσεν ἡ Τρίτη, ὁ κόσμος ἀναγνώσκει αὐτό, ἔγον ὡς ἐξῆς ἐπὶ λέξει (ἐδῶ παρεντίθεται τὸ κείμενον τοῦ διατάγητος τῆς ἀπολύσεως).

Τὸ διάταγμα, πρωτοφανὲς ἴσως εἰς τὰ χρονικά τῶν συνταγματικῶν πολιτειῶν, ἔκαμιν αἰσθητὴν διὰ τὸ εὐθὺ καὶ θαρραλέον τοῦ ὕφους αὐτοῦ.

Τὴν πρωίαν ὁ κόσμος τὸ ἀνεγίνωσκεν ἤσυγος καὶ ἐνθουσιασμένος διὰ τὴν λύσιν. Τινὲς μόνον τῶν φίλων τοῦ κ. Βενιζέλου δυσηρεστήθησαν. Ἀλλὰ πᾶσα ἐκδηλώσις κατεπνίγη ὑπὸ τὴν γενικὴν ἐντύπωσιν τοῦ λαοῦ, κατενθουσιασθέντος ἐκ τῆς λύσεως.

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἄλλο διάταγμα ὄριζε προσωρινὸν σύμβουλον τῆς Δικαιοσύνης τῶν ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν κ. Κ. Φοῦμην. Ὡς ἡδυνήθην νὰ βεβαιωθῆ, μόνον μετὰ τὰς ἐκλογὰς θὰ γίνῃ ἡ ὀριστικὴ ἀντικατάστασις τοῦ ἀπολυθέντος συμβούλου.

Καὶ ἤδη ἔληξε τὸ ζήτημα, ἱκανοποιηθείσης καὶ τῆς κοινῆς γνώμης καὶ αὐτοῦ τοῦ πόσον ἐπισημῶς θεγόντος ἐθνικοῦ ζητήματος.

Δὲν ἐλείψαν καὶ τινὲς υπερβολικαὶ ἐκδηλώσεις αἰσθημάτων τῶν φαυματικῶν Βενιζελιστῶν, κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν. Εὐαρίθιοι ἐξ αὐτῶν, ἀποδίδοντες τὴν ἀπόλυσιν τοῦ κ. Βενιζέλου εἰς τὸν κ. Παπαδιαμαντόπουλον, ἔλεγον ὅτι κατὰ τὴν προσεγὴ σύναδον τῆς Βουλῆς θὰ ἀποδοκιμάσουν αὐτόν, ὡς καὶ τοὺς ὑπακιστάς Λεμπέσην καὶ Καριμπούνην. Ἐμαθε ταῦτα ὁ κ. Παπαδιαμαντόπουλος.

Ἐτέρωθεν ἐγένετο γνωστόν ἐδῶ, ὅτι ὁ κ. Δηλιγιάννης αὐτόθι ἐδήλωσεν εἰς φίλους του ὅτι, ἐὰν ἤρχετο εἰς τὰ πράγματα, θὰ ἀνεχάλαε τοὺς

ἀποτελοῦντας τὴν ἀκολούθῃαν τοῦ πρίγκηπος, ἐν περιπτώσει καθ' ἣν αἱ περὶ Ἡγεμονίας ἐνέργειαι ἐγίνοντο ἀνεκταί, διότι δὲν θὰ ὑπῆρχε λόγος νὰ παραμεινωσιν Ἕλληνες ὑπάλληλοι πλησίον τοῦ Ἡγεμόνου.

Ἐπὶ ἀμφοτέρων τούτων ἔτυχε νὰ συνομιλήσω χθὲς μετὰ τοῦ κ. Παπαδιαμαντοπούλου.

Καὶ τὸν ἤκουσα νὰ μοῦ λέγῃ:

—Εἶτε ἐδῶ, εἶτε ἀλλαγοῦ, θὰ ἐκπληρώσω πάντοτε τὸ καθήκόν μου ὅπως τὸ ἐννοῶ, διότι τοῦτο μόνον ἔχω ὑπ' ὄψιν μου, ἀδιαφορῶν πρὸς ἀπειλὰς καὶ πρὸς κακιώματα.

Σημειώσατε τοὺς λόγους τούτους. Καὶ ἐξάρατε, ὡς δύνασθε, τὴν ἐν Κρήτῃ θράσιν τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ, ἐργασθέντος ἐνταῦθα μετὰ παραδειγματικῆς ὄντως ἀφοσιώσεως καὶ εὐσυνειδήσιας δι' Ἕλληνα ὑπάλληλον.

Διότι—καὶ τοῦτο ἄς ἐννοηθῇ—ἡ ἐπιτυχία τοῦ ἔργου τοῦ πρίγκηπος ἐν Κρήτῃ, ἀφείλεται κατὰ πολὺ καὶ εἰς τὴν π ε ρ σ ί ο υ ς α ν καὶ τὴν ἰ κ α ν ὀ τ η τ α τοῦ κ. Παπαδιαμαντοπούλου.

Μίαν δ' ἔτι παρατήρησιν, εἰς ἐπίλογον τοῦ ὅλου:

Εἰς τὸν κ. Βενιζέλον δὲν πρέπει νὰ καταλογισθῇ ἀντεθιγὴ τις σκέψις.

Ἀπλῶς ἐν σφάλμα μέγιστον πολιτικόν, ὅπερ ἐπλήρωσε δικαίως ἀκριβώτατα.

ΣΥΝΑΔΕΛΦΟΣ

Ἡ ἀπόλυσις τοῦ Βενιζέλου, καθ' ὃν δόλιον τρόπον ἐπῆλθεν, ἔδωκε τὸ σύνθημα τῆς ἐνάρξεως ἐνὸς σκληροῦ ἀγῶνος μετὰ τοῦ Βενιζέλου καὶ τῶν αὐλοκολάκων, οἱ ὅποιοι μετεχειρίσθησαν πᾶν μέσον διὰ νὰ παραστήσων εἰς ἔλθῃ τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ἐξωτερικόν, τὸν Βενιζέλον ὡς εὐρισκόμενον ἐπὶ κεφαλῆς μιᾶς μεγάλης μερίδος τοῦ κρητικοῦ λαοῦ, ὁ ὅποιος ἐπεθύμει τὴν ἴδρυσιν μιᾶς ἀνεξαρτήτου ἡγεμονίας εἰς τὴν Κρήτην.

Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀγαθῶν αὐτῶν πληροφοριῶν, ποῦ ἐξεπλήρωσαν ἀπὸ τὰ ἡγεμονικὰ ἀνάκτορα τῆς Χαλέπας, ὁ Τύπος ὁ ἑλληνικὸς ἐξήκολούθει τὰς ἐπιθέσεις ἐναντίον τοῦ Βενιζέλου, ὁ ὅποιος παρέμενε σιωπηλὸς καὶ ἠμείχτο σιωπῶν τὴν ἐναντίον αὐτοῦ καὶ τῶν ὁπαδῶν τοῦ δυσφημιστικῆν ἐκστρατείας.

Ἔτσι, σιγὰ-σιγὰ, ἐδημιουργήθη ἡ ἐντύπωσις ὅτι οἱ Κρητῆς ἦσαν διχασμένοι, ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς διεκδικήσεως τῶν ἐθνικῶν τῶν πόθων καὶ ὅτι ὁ Βενιζέλος ἔπαυσε ρόλον αὐτόχρημα σατανικόν εἰς τὴν ὑπόθεσιν τῆς Ἐνώσεως.

Ὁ Βενιζέλος, φοβούμενος μὴ παραβλάθῃ τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα, ἀποκαλύπτων δημοσίᾳ ποιοὶ πράγματι ἦσαν οἱ σκοποὶ τοῦ πρίγκηπος, ἀντέτασεν εἰς τὰς συκοφαντίας τὴν σιωπὴν.

Ἄλλ' ὅλοι οἱ συκοφάνται ὄλων τῶν αἰώνων ὑπῆρξαν θρασυδέλοι. Διὰ τοῦτο, παρεξηγοῦντες οἱ συκοφάνται τοῦ Βενιζέλου τὴν σιωπὴν αὐτοῦ, θύωσαν θρασυτάτην τὴν κεφαλὴν των καὶ ἐνέτειναν τὸν κατὰ τοῦ Βενιζέλου ἀνίερνον ἀγῶνα.

... Καὶ ὁ Βενιζέλος ἔπεσε, πρὸς καιρὸν, ὅπως ἤθελεν αὐτοί....

Ἐἶπομεν καὶ ἀνωτέρω, ὅτι ὁ Βενιζέλος, ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς

ἀφίξεως τοῦ πρίγκηπος, προσεπάθησε γὰρ τὸν καταστήσῃ προσφιλή εἰς τὸν κρητικὸν λαόν, καὶ διὰ τοῦτο ὄχι μόνον ἐξήντησεν ὄλας τὰς προσπαθείας του διὰ γὰρ τὸν ἐνισχύσῃ εἰς τὸ ἔργον του, ἀλλὰ καὶ τὸν σιγεβοῦλευσε προσωπικῶς γὰρ περιδεύσῃ τὴν νῆσον, διὰ γὰρ τὸν γυωρίσῃ ὁ κρητικὸς λαὸς καὶ γὰρ τὸν ἀγαπήσῃ.

Χάρις εἰς τὴν καλὴν διοίκησιν, τὴν ὁποίαν ὁ Βενιζέλος, μαζὶ καὶ μετὰ τοὺς ἄλλους συμβούλους, ἐξησφάλισεν εἰς τὴν νῆσον, χάρις εἰς τὴν καλὴν ἀπονομὴν τῆς δικαιοσύνης εἰς τοὺς πολίτας, καὶ τὴν ἐξασφάλισιν τῶν πολιτῶν ἀπὸ πάσης καταχρήσεως ἐξουσίας καὶ πάσης ἐν γένει ἀδικίας, ὁ πρίγκηψ Γεώργιος, ἐκπροσωπῶν τὴν ὑπόσχεσιν τῆς προσεχοῦς ἐνώσεως τῆς Κρήτης μετὰ τὴν Ἑλλάδα, εἶχεν ἤδη καταστῆ προσφιλέστατος εἰς τοὺς Κρήτας. Ὑπὸ τοιούτους ἄνους, εἶνε εὐεχτήγητος ἢ σοβαρωτάτη ἐπιρροή, τὴν ὁποίαν ἴσχουσι αἱ πράξεις καὶ οἱ λόγοι τοῦ ἑστημιμένου ἡγεμόνος παρά τῷ λαῷ.

Ἐνισχυθεὶς παρὰ τοῦ Βενιζέλου καὶ καταστάς, χάρις εἰς τὸν Βενιζέλον, ἰνδαλμα τοῦ λαοῦ, ὁ Ὑπάτος Ἀριστοτῆς πρίγκηψ Γεώργιος, ἐρησιμοποίησε τὸ γόητρον του κατὰ τοῦ Βενιζέλου, τὸν ὅποιον ἀπέλυσε μετὰ τὴν σ υ χ ο φ α ν τ ι κ ῆ ν ἠκεῖνην ἀνακοίνωσιν τῆς ἀπολύσεώς του, εἰς τὸ αἰτιολογικὸν τῆς ὁποίας ἐφέρετο ὅτι ὁ Βενιζέλος ὄλας ἀναρμοδίως ὑπεστήριξε γνώμας ἐπὶ σπουδαιοτάτου ζητήματος τοῦ τόπου, ἀ ν τ ι θ ἔ τ ο υ ς π ρ ὸ ς τ ὸ φ ρ ὸ ν η μ α τ οῦ π ρ ῖ ν κ η π ο ς καὶ τ ἧ ν ἐ ν τ ο λ ῆ ν τ ῶ ν Δ υ ν ά μ ε ω ν , ἐνῶ εἰς τὸ διάταγμα τῆς ἀπολύσεως ἐτέθη: «ἀ ν τ ι θ ἔ τ ο υ ς π ρ ὸ ς τ ἧ ν ἐ ν τ ο λ ῆ ν Ἡ μ ῶ ν». Ἔτσι, ἡ κοινὴ γνώμη τῆς Ἑλλάδος ἐνόμισεν ὅτι ὁ Βενιζέλος κατηγγέλλετο καὶ ἐπιστήμως διὰ τοῦ διατάγματος τῆς ἀπολύσεως ὡς ἐξεγενῶν γνώμας ἀντιθέτους πρὸς τὴν ἐθνικὴν ἀποστολὴν τοῦ πρίγκηπος, ἐνῶ πράγματι ἐσκοπεῖτο γὰρ καταγγελλῆ πρὸς τὰς Δυνάμεις, ὡς ἐπιβουλευθεὶς τὴν ἐν Κρήτῃ θέσιν τοῦ Ὑπάτου Ἀριστοτοῦ.

Τὸ γόητρον τοῦ πρίγκηπος, τὸ ὅποιον ἐφέρετο διγόμενον ἐκ τῆς ἐν γένει συμπεριφορᾶς τοῦ Βενιζέλου, ἔκαμεν, ὥστε γὰρ ἐξεγερίθῃ ὄλη σχεδὸν ἡ Κρήτη κατ' αὐτοῦ. Ὀλόκληρος ὁ Τύπος ὁ ἑλληνικὸς τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ, καὶ αἱ ἐφημερίδες τῆς Εὐρώπης καθύδριζαν τὸν Βενιζέλον, ὡς δολιευθέντα τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ πρίγκηπος καὶ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων καὶ ὡς ὑποστηρίξαντα ἰδέας ἀντιθέτους πρὸς τοὺς πόθους τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ.

Εἰς μάτην οἱ Βενιζελισταὶ—ὅπως ἐλέγοντο τότε οἱ Βενιζελικοὶ—διεμαρτύροντο κατὰ τῆς τρομερᾶς κατηγορίας ποὺ ἐξυφάνθη ἐναντίον τοῦ ἀρχηγοῦ των. Εἰς μάτην διεδήλου τὴν πίστιν των πρὸς τοὺς μακραίωνας ἀγῶνας τῶν Κρητῶν, πρὸς τὴν Βασιλικὴν Δυναστείαν καὶ πρὸς αὐτὸ τὸ πρόσωπον τοῦ πρίγκηπος. Εἰς μάτην ἐδήλου, ὅτι μετὰ τὰς προσεχεῖς ἐκλογὰς θὰ παρουσιάξοντο εἰς τὴν Βουλὴν καὶ θ' ἀπεστόμωγαν ἐμπράκτως τοὺς συκοφάντας. Ὅλα αὐτὰ ἐξελαμβάνοντο ὡς λέξεις μετανοίας τῶν ὀπαδῶν τοῦ Βενιζέλου. Οὐδεμίαν ἐξήγησιν των ἐλαμβάνετο ὑπ' ὄψιν.

Ὁ δυσφημηστικὸς ἀγὼν, ὁ ἐκπεμφθεὶς ἀπὸ τὰ πριγκηπικὰ ἀνάκτορα, τῆς Χαλέπας, ἀπέδιδε διὰ τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Βενιζέλου καρποὺς πλουσιωτάτους.

Καὶ οἱ ἐχθροὶ τοῦ Βενιζέλου ἐθριάμβευσαν κατὰ τὰς ἐκλογὰς ποὺ ἐπεχολούθησαν. Αὐτὰς συνετρίβη. Διὰ τὸ ταῦτο ἀκριβῶς ἐπεδίωξε ἀσπασ-

ματικῶς ὁ πρίγκηψ: Ἐνῷ τσακίς ἐπὶ μῆνας ὁ Βενιζέλος ἰκέτευε, μέχρι φορτικότητος, τὸν πρίγκηπα νὰ δεχθῆ τὴν παραίτησίν του, ἐκεῖνος πάντοτε ἤρνετο, καὶ ἐπὶ τέλους, ἀντὶ νὰ δεχθῆ τὴν παραίτησιν, ἐπροτίμησε νὰ τὸν ἀπολύσῃ. Πότε δέ; Τὴν 18 Μαρτίου 1901, δηλαδὴ 25 μὲν ἡμέρας πρὸ τῶν βουλευτικῶν ἐλλογῶν, αἱ ὁποῖαι εἶχαν ἤδη ἀπὸ πολλοῦ προκηρυχθῆ. Προσεπάθησεν ὁ πρίγκηψ σκοπῆως νὰ τὸν ἀπομακρύνῃ ὅσον τὸ δυνατόν βραδύτερον, καὶ μάλιστα μὲ τὴν μεταινία τῆς προδοσίας, καὶ τοῦτο θίγει νὰ μὴ προφθάσῃ νὰ ἐκθέσῃ ὑποψηφιότητα κατὰ τὰς ἐκλογάς. Τὸ σατανικὸν σχέδιον τοῦ πρίγκηπος, καὶ ἐν τούτῳ, ἐπέτυχε. Ὁ Βενιζέλος, καταληφθεὶς ἀπαράσκευος, δὲν ἐπρόφθασε νὰ ὑποβάλλῃ ὁ ἴδιος ὑποψηφιότητα, οὔτε νὰ ὀργανώσῃ, ὅπως ἔπρεπε, τὸ κόμμα του. Ὑποκύψας εἰς τὴν δυσφήμισιν, μὴ ἀπαντήσας δημοσίᾳ, ὑπέκυψε καὶ εἰς τὸ συντριπτικὸν ἀποτέλεσμα τῶν ἐλλογῶν ἐκείνων, αἱ ὁποῖαι τοῦ ἀνέδειξαν μόνον δέκα βουλευτὰς τοῦ κόμματός του καὶ αὐτοὺς διατελοῦντας ὑπὸ τὴν κατηγορίαν τῆς προδοσίας.

Ὁ Βενιζέλος εἶχε συντριβῆ.

Τὸ σχέδιον τοῦ ἡγεμόνος εἶχε πλέον ἐπιτύχει καθ' ὅλην τὴν γραμμίν.

IB'.

Ὁ "Κῆρυξ,"

Μετὰ τὴν ἀπόλυσίν του ὁ Βενιζέλος διαμήνησε πρὸς τὸν ἡγεμόνα ὅτι, μετὰ τὸ διάταγμα τῆς ἀπολύσεώς του, διὰ τοῦ ὁποῖου καὶ δημοσίᾳ ἀπεδοκιμάζοντο αἱ ἰδέαι του, ἐθεώρει ὅτι δὲν ἠδύνατο πλέον αὐταὶ νὰ ἀποτελέσουν πρόγραμμα πρακτικῆς πολιτικῆς καὶ ὅτι, διὰ τοῦτο, τὰς ἐγκατέλειπε.

Τὴν δὴλωσιν αὐτὴν ἐπανέλαβε βραδύτερον καὶ δημοσίᾳ εἰς ἐπιστολὴν του πρὸς τὴν ἐφημερίδα «Νέα Ἑρευνα» τῶν Χανίων, διὰ τῆς ὁποίας ἐξώρχιζε τοὺς πολιτικοὺς τοῦ ἀντιπάλου νὰ παύσουν παριστῶντες τὴν μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ ὑπάτου ἀρμοστοῦ διαφωνίαν, ὡς πρὸς τὸν τρόπον κατὰ τὸν ὅποιον θὰ ἠδύνατο νὰ πραγματοποιηθῆ ταχύτερον καὶ ἀσφαλέστερον ἢ ἔνωσις, ὡς διαφωνίαν περὶ τοῦ ἐπιθυμωμένου σκοποῦ, καὶ νὰ συναισθανθῶν τοὺς κινδύνους, εἰς τοὺς ὁποίους ἠδύνατο νὰ ἐκθέσουν ὑπέρτατα ἔθνικα συμφέροντα ἐπιζητοῦντες τόσον πεισιμόνως νὰ παραστήσουν τοὺς Κρήτας διηρημένους εἰς ἐνωτικούς καὶ ἀνθενωτικούς, εἰς φίλους καὶ ἐχθροὺς τοῦ ἀρμοστοῦ.

Ἐξ ἄλλου, χρησιμοποιοῦν ὁ Βενιζέλος τὴν μετὰ τοῦ Μπάουτσερ, ἀνταποκρίτου τῶν «Τάμης», φιλίαν του, ἐδήλωσε δι' αὐτοῦ πρὸς τοὺς «Τάμης» ὅτι ἐγκατέλειπε τὰς περὶ αὐτονομίας γνώμας του, αἱ ὁποῖαι τόσον εἶχαν παρεξηγηθῆ, ὅτι πρόγραμμά του ἦτο ἡ ταχίστη πραγματοποίησις τῆς ἐνώσεως τῆς Κρήτης μὲ τὴν Ἑλλάδα καὶ ὅτι εἰς τὴν γνώμην του αὐτῆν

ἐμμένει πάντοτε καὶ διακηρύσσει ὅτι ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου οὐδεμία ἐπί-
 το ποτέ οὔτε ὑφίσταται διχογνωμία εἰς τὴν Κρήτην.

Ἄλλ' αἱ εἰλικρινεῖς αὐταὶ δηλώσεις τοῦ Βενιζέλου οὐκ ἤρσαν εἰς
 τὸν πρίγκηπα. Ἄν αἱ δηλώσεις ἐγέναντο πιστευταὶ ἀπὸ τὴν κοινὴν γνώ-
 μην, ὁ Βενιζέλος ἦ ἀπραγματοποιεῖ εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ λαοῦ καὶ δὲν
 θὰ ὑπῆρχε πλέον ἀ ν τ ῆ κ ε ἰ μ ε ν ο ν διὰ τὴν διεξαγωγὴν τοῦ ἀν-
 τιβενιζελικοῦ ἀγώνος.

Ὁ συκοφαντικὸς θόρυβος τοῦ Τύπου ἐξηκολούθει ἀδιάκοπος. Ἔνοι-
 κῶλοιοι, ἐνδιαφερόμενοι γὰρ παραστήσουν τὴν Κρήτην ὡς εὐρισκομένην ἐν
 διχασιμῷ, ἐξεμεταλλεύοντο τὸν θόρυβον τοῦ ἑλληνικοῦ Τύπου, εἰς βάρος
 τοῦ ἀγώνος τῆς ἐνώσεως τῆς Κρήτης μετὰ τὴν Ἑλλάδα.

Ἐν τῷ μεταξύ, ὁ πρίγκηψ μετήρχετο κατὰ τῶν ὀλίγων ἐν τῇ Βουλῇ
 βενιζελικῶν βουλευτῶν παντοίας πιέσεις, διὰ γὰρ τοὺς παῖσι εἶπε ὁ Βενιζέ-
 λος εἶνε προδότης τῆς πατρίδος του. Ἐφθασε δὲ ὁ πρίγκηψ μέχρι τοῦ
 σημείου γὰρ ὀνομάζει προδότης καὶ ἐκείνους, οἱ ὅποιοι, ἔχοντας ἐμπιστοσύ-
 νην εἰς τὰ φρονήματα τοῦ Βενιζέλου, δὲν ἦτο δυνατόν γὰρ δεχθῶν ὅτι
 ἠγαθήθη αὐτὸς τὰ ἔθνη τῆς ἐνωθῆ.

Ὁ κ. Γ. Παλιόκης, εἰς τὸ ἔργον τοῦ κ. Βενιζέλου ὡς δημοσιογράφου,
 ἀναφέρει καὶ τὴν ἐξῆς χαρακτηριστικὴν λεπτομέρειαν εἰς τὰ γεγονότα
 τῆς ἐποχῆς ἐκείνης:

Μετὰ τὰς βουλευτικὰς ἐκλογὰς τινὲς τῶν ἐκλεγέντων φίλων τοῦ Βε-
 νιζέλου ἐπεδίωξαν συνδιαλλαγὴν αὐτοῦ πρὸς τὸν πρίγκηπα, διότι ἐπί-
 στευαν, ὅτι οὗτος ἦτο ξένος τῆς σκηνοθετηθείσης σκευωρίας, ὡς ἐπίστευε
 κατ' ἀρχὰς καὶ ὁ Βενιζέλος.

Ἐνεργότατον μέρος ἔλαβεν εἰς τὸ ζήτημα αὐτὸ ὁ τότε βουλευτὴς Ἡ-
 ρακλείου Ἐμμ. Πολυχρονίδης, εἰς τὸν ὅποιον κατὰ τὰς ἀπαιτηθεῖσας
 συνεντεύξεις του μετὰ τοῦ πρίγκηπος οὗτος ἐπέμεινε δηλῶν, ὅτι εἰς τὴν
 Εὐρώπην ἐγεννήθη ἡ ἐντύπωσις, ὅτι ὁ Βενιζέλος εἶνε ἐναντίον τῆς ἐνώ-
 σεως. Ἀποκρούοντας τὴν τοιαύτην συκοφαντίαν τοῦ Πολυχρονίδου, ὁ
 πρίγκηψ τοῦ εἶπεν εἰς μίαν στιγμὴν:

— Διὰ τὴν δὲν δημοσιάζει τότε ὁ Βενιζέλος σχετικὴν δήλωσιν, εἰς ἣν
 γὰ διατυπώθη τὰς περὶ ἐνώσεως ἰδέας του ;

Τοῦτο ἀνεκρίνωσεν ὁ Πολυχρονίδης εἰς τὸν Βενιζέλον καὶ τότε οὗτος
 συνέταξε δῆλωσιν, διὰ τῆς ὁποίας ἐτόνιζεν ὅτι μόνον κακοβουλία ἠδύνα-
 το γ' ἀποδώσει εἰς τὰς ἰδέας αὐτοῦ, τὰς ἐν τῷ Συμβουλίῳ τοῦ Ἡγεμόνος
 ἐξενεχθείσας καὶ διὰ τῆς «Ἀκροπόλεως» ὑστερον ἀναπαυθείσας, ἔνοιαν
 ἀντικειμένην πρὸς τὴν ἐθνικὴν τῆς γῆσου ἀποκατάστασιν ὁ κ. Βενιζέ-
 λος οὔτε διενοήθη ποτὲ γὰρ γίνῃ ἐν τῇ πατρίδι του ἀπόστολος ἄλλων πο-
 λιτικῶν ἰδεωδῶν παρὰ τὰ ἔθνη τῆς ἐνωθῆ, τὰ ὅποια ἐνσαρκοῦνται ἐν τῇ
 πρὸς τὴν Ἑλλάδα ἐνώσει, τὸ παρελθὸν δὲ αὐτοῦ νομίζει ὅτι εἶνε ἀσφαλε-
 στάτη περὶ αὐτοῦ ἐγγύησις. Διὰ τῶν ἰδεῶν, ἃς ἐξέφρασεν, ἠθέλησε μόν-
 ον γὰρ προσαρμόσει τὴν κατὰ τὴν ἀντίληψιν αὐτοῦ ἐξμπηρέτησιν τῶν ἐ-

ἔθνικῶν συμφερόντων πρὸς τὴν κατάστασιν ἦτις ἐπλάσθη προσωρινῶς τοῦλάχιστον ἐκ τῆς διακοινώσεως τῶν τεσσάρων προστατίδων Δυνάμεων, τῆς ἐπιδοθείσης εἰς ἀπάντησιν τοῦ ὑπομνήματος τῆς Α.Β. Ὑψηλότητος, νομίζων ὅτι οὕτω ταχύτερον καὶ ἀσφαλέστερον θὰ ἐφθάνομεν εἰς τὴν ἐθνικὴν ἀποκατάστασιν. Ἀλλὰ μόνον ἐχθροὶ τῶν ἔθνικῶν συμφερόντων ἠδύναντο νὰ ἰσχυρισθῶσιν ὅτι ἀποστέργει τὴν ἔνωσιν ἢ ὅτι προτιμᾷ αὐτῆς οἰανδήποτε ἄλληλν λύσιν».

Τὴν δῆλωσιν αὐτὴν ὁ Πολυχρονίδης ἔφερεν εἰς τὸν πρίγκηπα, ὁ ὅποιος τὴν ἐδέχθη. Ἐπέφερε μόνον ἰδιωχείως ὀλίγας τροποποιήσεις μὲ μολύβδι, καὶ τὴν ἐπέστρεφεν εἰς τὸν Βενιζέλου διὰ νὰ τὴν δώσῃ πρὸς δημοσίευσιν. Δὲν παρῆλθεν ὁμῶς πολλὴ ὥρα, ἀφ' ἧτου ἀνεχώρησεν ὁ Πολυχρονίδης ἀπὸ τὰ ἀνάκτορα, καὶ ὁ πρίγκηψ διειμήνησεν εἰς τὸν Βενιζέλου, ὅτι δὲν ὑπάρχει καμμία ἀνάγκη νὰ δημοσιεῖσθαι καμμίαν δῆλωσιν, διότι τὴν θεωρεῖ περιττὴν, ἀφοῦ καὶ αὐτὸς δὲν ἀμφιβάλλει περὶ τῶν ἔθνικῶν φρονημάτων του. Ἐδῆσκει δὲ περιττὴν τὴν δῆλωσιν ταύτην ὁ πρίγκηψ, διότι ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε γίνει ψήφισμα ἐν τῇ Βουλῇ ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως, τὸ ὁποῖον ὑπέγραψαν, ὑπερθεματίζοντες μάλιστα, οἱ φίλοι τοῦ Βενιζέλου.

Ἐάν εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο ὁ πρίγκηψ ἐφαίνετο εἰλικρινὴς καὶ ἄφρων νὰ δημοσιεῖσθαι ἐγκαίρως ἢ δῆλωσιν αὕτη καὶ ἐξεμεταλλεύετο αὐτὴν ἐν τῷ γενικῷ συμφερόντι, τὰ πράγματα, ἦτο πολὺ πιθανόν, ὅτι θὰ ἐξομαλύνοντο. Διὰ τοῦτο ἡ καλινωδία τοῦ πρίγκηπος ἀπεδόθη εἰς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ περιβάλλοντός του, τὸ ὁποῖον ἐπέδωκε τὸν πολιτικὸν θάνατον τοῦ Βενιζέλου, εἰς τὸν ὁποῖον καὶ αὐτὸς ὁ πρίγκηψ, ὡς ἐκ τῶν ὑστέρων τοῦλάχιστον ἀπεδείχθη, ἀπέδρασε.

Ὁ πρίγκηψ, διαθέτων τὴν πλειοψηφίαν εἰς τὴν νέαν Βουλὴν, κατήχησε τὴν μονιμέτητα τῶν δικαστικῶν ὑπαλλήλων, παρὰ τὸ Σύνταγμα, θέλων νὰ ἔχη εἰς χεῖράς του τὴν Δικαιοσύνην τοῦ τόπου, τὴν ὁποῖαν θὰ ἐχρησιμοποιοῖ κατὰ τῶν φίλων τοῦ Βενιζέλου, οἱ ὁποῖοι τόσον περισσότερο ἀφωσιοντο πρὸς αὐτόν, ὅσον ἀγριώτερος ἐγίνετο ὁ κατ' αὐτοῦ πόλεμος.

Ἐνώπιον τῆς αὐτῆς καταστάσεως ἐξεδόθη εἰς τὰς 7 Δεκεμβρίου 1901 ἡ «Κῆρυξ», ὁ ὁποῖος θὰ διηρμήνευε τὰς γνώμας τοῦ Βενιζέλου καὶ ὁ ὁποῖος διεξήγαγε τὸν τραχύτερον δημοσιογραφικὸν ἀγῶνα, ποῦ ἐγνώρισέ ποτε ἐφημερίς. Ἡ ἐφημερίς αὕτη δὲν ἐπέδωκε μόνον νὰ γύσῃ φῶς εἰς τὸ δημιουργηθὲν ἐπεισόδιον, διὰ νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν ἐθνικὴν τιμὴν τοῦ Βενιζέλου. Ἐστρέφετο πρὸ πάντων κατὰ τῆς δημογραφίας, ἢ ὁποῖα παρέσυρε τὸν Ἑλληνικὸν λαὸν εἰς τὴν ἐκδήλωσιν τῆς ὁμαδικῆς παραφροσύνης του καὶ μὲ τὴν γυμνὴν ἀλήθειαν ἐξωνόχιζεν ἐλα τὰ ζητήματα, ἀδιαφοροῦσα διὰ πᾶσαν παρεξήγησιν. Ἀλλ' ὁ πρίγκηψ δὲν περιορίζετο τότε εἰς τὸ νὰ συκοφαντῇ τὴν ἐθνικὴν τιμὴν ἐπιφανεστάτων Κρητῶν, ἀλλὰ συγγράμους ἐπέδωκε νὰ συγκεντρωθῇ εἰς χεῖράς του ὅλην τὴν ἔξουσίαν, καταπατῶν τὸ Σύνταγμα, τοῦ ὁποῖου εὐθεμίαν πλέον διάτάξιν ἐσέβετο, ἐφόσον ἀντετίθετο εἰς τὰς ἀπολυταρχικὰς του τάσεις. Διὰ τοῦτο ἡ ἐφημερίς αὕτη ἀντετάχθη καὶ κατὰ τῶν τάσεων τούτων τοῦ πρίγκηπος, διεξαγαθοῦσα τραχὺν ἀγῶνα ὑπὲρ τῶν ὀλίγων ἐλευθεριῶν, τὰς ὁποίας διὰ τοῦ

λυτάγματος διετήρησεν ὁ Κρητικὸς λαός.

Ὁ «Κήρυξ» διεξήγαγε τὸν ἀγῶνά του πρὸ πάντων κατὰ τῆς ἐν Χανί-
 ις ἡφμερίδος «Πατρίς», τοῦ δημοσιογραφικοῦ ὄργανου τῆς Ἀδλῆς, τὴν
 ποίαν ἐξεπροσώπει ὁ ἰδιαιτερός τοῦ πρίγκηπος γραμματεὺς, ὁ ὁποῖος ἔ-
 γραψε καὶ τὰ πολιτικὰ ἄρθρα. Ἀλλ' ἀντεμετώπιζε καὶ ὅλον τὸν κρητικὸν
 καὶ ἀθηναϊκὸν Τύπον. Ὑπὸ τοιαύτας ἑμῶς συνθήκας, ἦτο εὐλογον ὅτι εἰς
 τὸ κατάντημα πῶν ἐφθασεν ἡ ἐν Κρήτη πολιτικὴ κατάστασις, δὲν ἦτο
 δυνατόν νὰ διατηρηθῇ ὁ «Κήρυξ» ἐπὶ πολὺ ἐν ζωῇ. Διὰ τοῦτο, μετὰ τρεῖς
 ἐπιανελημμένας καταδίκας, ἐπαύθη ὀριστικῶς, παρὰ δὲ τὴν κατηγορημα-
 τικὴν διάταξιν τοῦ Συντάγματος, ὁ πρίγκηψ δὲν ἐχορήγει πλέον ἀδείας
 πρὸς ἔκδοσιν ἡφμεριδίων.

Ἐπὶ ἐδημιουργήθη ἕνας ἀκρατος ἀπολυταρχισμὸς, ὁ ὁποῖος φυσικὸν
 ἦτο νὰ γεννήσῃ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Θερίσου, ἐκ τῆς ὁποίας ἀπέρρευσαν
 τὰ μετὰ ταῦτα γεγονότα, τὰ ὁποῖα μ' ὅλα τὰ σικερά σημεῖα, τὰ ὁποῖα ἐ-
 νεφίλαχώρησαν προώθησαν τὸ ἔθνος μας εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ἀπο-
 στολῆς του.

Ὁ δημοσιογραφικὸς ἀγὼν μετὰ τοῦ «Κήρυκος» τοῦ Βενιζέλου κατὰ
 τῆς «Πατρίδος» τοῦ πρίγκηπος διεξήγατο, ὡς εἶπαμεν, τραχύτατος.

Ἐπειδὴ εἰς τὸ κύριον ἄρθρον τοῦ δευτέρου φύλλου τοῦ «Κήρυκος» ἐ-
 πεκρίνετο ἡ Κυβέρνησις ὅτι ἄφινε νὰ διαβασιολῆται συστηματικῶς ἡ
 κοινὴ γνώμη ἐκ τῶν ἀδεσπότην φημῶν τῶν ἡφμεριδίων, περὶ ἐπιχειμέ-
 νης ἐνώσεως τῆς νήσου μετὰ τῆς Ἑλλάδος, περὶ ζητήματος δηλαδὴ τοῦ
 ὁποῖον δὲν εἶχε κἀν ἀποτελέσει ἀντικείμενον διπλωματικῶν διαπραγμα-
 τεύσεων μετὰ τῶν Δυνάμεων, ὁ πρίγκηψ διὰ τῆς «Πατρίδος» τῶν Χαν-
 νίων προεκάλεσε τὸν Βενιζέλον νὰ δηλώσῃ «τί γίνονται αἱ προαλέσασαι
 τὴν ἐκ τῆς ἐξουσίας ἀπομάκρυνσίν του πολιτικαὶ σχέσεις καὶ κατὰ πό-
 σον αὗται συμβιβάζονται πρὸς τὰς δηλώσεις, τὰς ὁποίας ὁ «Κήρυξ» ἀνε-
 γραφον ὡς πολιτικὸν αὐτοῦ πρόγραμμα».

Κατόπιν τῆς προκλήσεως αὐτῆς, ὁ Βενιζέλος ἤρχισε τὴν δημοσίευ-
 σιν τῶν πολυκρότων ἄρθρων του ὑπὸ τὸν τίτλον «Γ ε γ γ η θ ἡ τ ω
 φ ὦ ς !», διὰ τῶν ὁποίων ἐξέθεσε πῶς ἐγένεν ἡ εἰς τὸ Συμβούλιον τοῦ
 Ὑπάτου Ἀριστοῦ συζήτησις, ἡ ὁποία, ἀνακοινωθείσα εἰς τὸν ἑλληνικὸν
 Τύπον διεστραμμένη, προεκάλεσε τὴν ἐκ τῆς ἐξουσίας ἀπομάκρυνσίν
 του.

Ὁ ἀγὼν τοῦ Βενιζέλου ἤρχισε μετὰ τὸ κατωτέρω ἄρθρον, τὸ ὁποῖον
 εἶχε ἱστορικὸν (1) :

«Ὅτε ἐπρόκειτο νὰ διατυπώθῃ τὸ πρόγραμμα τοῦ «Κήρυκος», ἀπεφύ-
 γομεν ἐπιμελῶς νὰ κάμωμεν οἰονόητοτε λόγον ἐπὶ τοῦ γνωστοῦ ἐπεισοδίου,
 ὅπερ προεκάλεσε τὴν κατὰ μῆνα Μάρτιον ἀπομάκρυνσιν τοῦ κ. Βενι-
 ζέλου ἐκ τῆς ἀρχῆς. Περιωρίσθημεν μόνον ἀντὶ προγράμματος νὰ παρα-
 θέσωμεν παλαιότερας δηλώσεις κεννημένας ὑπὸ τοῦ κ. Βενιζέλου, ὡς
 προσέδρου τῆς Ἐπαναστατικῆς Συνλεύσεως, εἰς στιγμής κρισιμωτάτας
 τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνος καὶ τῆς ἀντιπαραβολῆς τῶν ὁποίων πρὸς
 τὴν ὅλην πολιτείαν του καὶ πρὸς τὰς ἀφορμὰς τὰς προκαλεσάσας τὴν ἐκ

(1) «Κήρυξ» 21 Δεκεμβρίου 1901.

τῆς ἐξουσίας ἀπομάκρυνσάν του ἀπεδεικνύετο ἢ αὐστηρά ἀλληλουχία τῶν πολιτικῶν αὐτοῦ ιδεῶν.

Ἐπεξηγήσαμεν οὕτω ἡ ἀποφύγιωμεν τὴν ἀνάγκην τοῦ λυπηροῦ ἐκείνου ἐπεισοδίου. Ἐπισημαίνομεν, ὅτι ὁ κ. Βενιζέλος καὶ μετὰ τὴν γενομένην ἐδελυράν προσπάθειαν τῆς ἀμφισβήτησεως τῶν ἐθνικῶν αὐτοῦ φρονημάτων καὶ τῆς πολιτικῆς ἐπειμένως αὐτοῦ ἀτιμώσεως, ἐτήρησεν ἐπὶ ὁκτώ ὅλους μῆνας ὑπερήφανον σιγὴν, ἀφίπων τὰ κύματα τῆς συκοφαντίας καὶ τοῦ βορβόρου γὰ ἐκσπῶσι πρὸ τῶν ποδῶν του καὶ προσπαθῶν ἐξ ὑπερτέρων λόγων ἡ ἀφήση γὰ λησιμογηθῆ ἐπεισοδίου, τὸ ὅποιον θὰ ἡδύνατο γὰ μετατρέψῃ εἰς χεῖμαρρον παρασύροντα τοὺς συκοφάντας, ἐὰν μόνον ἀπεφάσιζε γὰ ὁμιλήσῃ.

Ἡλιθίωμεν, ἐν τούτοις, ὅτι οἱ συκοφάνται θὰ ἐνόουν τοὺς ὑπερτέρους τούτους λόγους, ἐξ ὧν προήγαγετο ἡ σιγὴ ἐκείνη, καὶ ὅτι δὲν θὰ ἐτόλμων, παρεξηγαυόντες αὐτήν, γὰ προκαλέσων ἡμᾶς εἰς λύσιν αὐτῆς. Ἄλλ' ἡ ἐλπίς διψύσθη. Τὸ δὲ δημοσιογραφικὸν ὄργανον τοῦ κ. Ἰδαίτερου γραμματέως, ῥίπτων τὸ χειρόκτιον, ἐρωτᾷ τί γίνονται αἱ πολιτικαὶ κινήσεις τοῦ κ. Βενιζέλου αἱ προκαλέσασαι τὸ ἐπεισοδίον ἐκεῖνο καὶ πῶς αὐταὶ συμβιβάζονται πρὸς τὰς δηλώσεις, ἃς ὁ «Κῆρυξ» ἀνέγραψεν ὡς πολιτικὸν αὐτοῦ πρόγραμμα.

Ὅπως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, γεννᾶται ἐπιτακτικὴ ἢ ἀνάγκη τοῦ γὰ ὁμιλήσωμεν. Ἐχομεν καθήκον, ὅχι πλέον πρὸς τὸν πολιτικὸν ἄνδρα, οὐδὲ τὰς ιδέας διεριχνύομεν, οὐδὲ ἀπλῶς πρὸς τοὺς φίλους αὐτοῦ, οὐδὲ μόνον πρὸς τὸν Κρητικὸν λαόν, ἀλλὰ πρὸς τὸ ἔθνος ὁλόκληρον γὰ ἐκπέσωμεν, ἐφόσον ὑπέρτερα συμφέροντα δὲν ἐπιβάλλουν σιγὴν, τί ἀκριβῶς συνέδη, διὰ γὰ διευχρινισθῆ, ἐὰν τῷ ὄντι ὑπῆρξεν ἐπιβουλή κατὰ τῆς ἐθνικῆς ιδέας ἐν Κρήτῃ ἐκ μέρους ἐπιφανεστάτων Κρητῶν, ἃν ἐχρειάσθησαν ἕνοι φρουροὶ πρὸς διάσωσιν τοῦ ἐθνικοῦ ἡμῶν φρονήματος, ἃν τέλος πάντων ὁ πολιτικὸς κυκεῶν, ὅστις ἀπ' ἀρχῆς ἐπεδιώχθη καὶ εἰς ὃν ἐπὶ τέλους κατεκυλίσθημεν, ἔχη δικαιολογησίν τινα ἐκ τῆς ὑπερτέρας ἀνάγκης ἀντιδράσεων κατὰ τάσεων ἀντιτιθεμένων πρὸς τὰ ἐθνικά ἰδεώδη.

Ἐκ τῶν ἀποκαλύψεων τούτων μόνον εἰς πρόσωπα γὰ ἐπέλεθωσι ζῆμιαι ἀλλὰ τῶν προσώπων τούτων, τὰ ὅποια ἐκ τόσων ταπεινῶν, ὡς θ' ἀποδειχθῆ, ἐλατηρίων παρεγνώρισαν τοσοῦτον εἴτε τὴν παρὰ τῷ Ἀνωτάτῳ Ἀρχοντι θέσιν των, εἴτε τὴν δημοκρατικῶν ὑπηρεσίαν ἐν Κρήτῃ, ὥστε γὰ δημιουργήσουν ἐκ τοῦ μηδενὸς ἐπεισοδίου, τὸ ὅποιον, ἀφού συντάραξε βαθυτάτα τὴν ἐθνικὴν ψυχὴν, ἤμελλε γὰ πυργώσῃ τὰς δυσχερεῖας, αἵτινες ἐκ τῆς φύσεως αὐτῆς τῶν πραγμάτων ἐπεπρόσθουν εἰς τὸ ἐθνικὸν ἐκεῖνου ἔργον ἐν Κρήτῃ, τῶν προσώπων, λέγομεν, τούτων δὲν ἔχομεν κανένα λόγον γὰ φεισθῶμεν. Καὶ δὲν ἔχομεν κανένα λόγον γὰ φεισθῶμεν τῶν προσώπων τούτων, διότι ἐν τῆς ἐπισταμένης μελέτης τῶν καθ' ἡμᾶς πραγμάτων ἐμορφώσαμεν ἀκράδαντον τὴν πεποιθήσιν, ὅτι, ἂν δὲν ἀπομακρυνθῶσι τὰ πρόσωπα ταῦτα καὶ δὲν παύσῃ ἡ ὀλεθρία αὐτῶν καὶ ἐναντία πρὸς τὰς βάσεις τοῦ πολιτεῦματος ἐπίδρασις εἰς τὰ πράγματα τῆς πολιτείας, ἀσθὴ δὲ αὐτῶ ἐν ἐκ τῶν κωλυμάτων, ὅσα ὑπηνίχθημεν διὰ τοῦ πρώτου ἡμῶν φύλλου, ὁ τόπος φέρεται ἐπὶ

κατωφερσίας, εἰς τὸ ἄκρον τῆς ὁποίας χασί-
νει τὸ βάραιθρον.

Ἄλλ' ἂν πρόκειται γὰρ ἐπέλθουσι ζῆμια εἰς πρόσωπα, τὸ ἐθνικὸν
σημῆρον δὲν δύναται παρὰ γὰρ ἐξυπηρετηθῆ ἔκ τοῦ φωτός, ὅπερ πρόκει-
ται γὰρ χυθῆ εἰς τὸ ἐπεισοδιον ἐκεῖνο καὶ τὰ προκαλέσαντα αὐτὸ αἷτια.
Διότι ἡ σατανικὴ ἐπιμονή, μεθ' ἧς ἀπὸ μηνῶν ἤδη ἐγγέα ἐπιζητεῖται
ἐνγευθεῖν γὰρ διαδοθῆ καὶ πιστευθῆ καὶ ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐν Εὐρώπῃ, ὅτι οἱ
Κρήτες εἶνε διηρημένοι ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς ἐθνικῆς αὐτῶν ἀποκα-
τάστασεως, ἂν ἐξυπηρετῆ τὰ ἀνομιλόγητα συμφέροντα αὐτοῦν, δὲν ἡμι-
πορεῖ ὅμως παρὰ γὰρ εἶνε ἐπιζήμιος εἰς τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα, οὐ μόνον
διότι πᾶσα ἀμφιβολία, ἔστω καὶ ἡ ἐλαχίστη, περὶ τῆς ἀκαμψότητος τῶν
ἐθνικῶν ἡμῶν φρονιμάτων ἠδύναται γὰρ βλάβη τὸ ζήτημα ἡμῶν ἀπὸ διε-
θνοῦς ἀπόψεως, ἀλλὰ καὶ διότι ἡ τοιαύτη ἀμφιβολία, συγκινοῦσα βαθύτα-
τα τὴν ἐθνικὴν ψυχὴν καὶ συσκοτίζουσα τὴν διαύγειαν τῆς σκέψεως, δη-
μιουργεῖ ἀτιμώσαιραν γοσηράν, ἐντὸς τῆς ὁποίας κινδυνεύει τὸ ἔθνος γὰρ
μὴ δύναται γὰρ κρίνῃ ἀσφαλῶς οὔτε περὶ τῶν ἐν Κρήτῃ οὔτε περὶ τῶν
ἐν Ἑλλάδι πραγμάτων.

Εἰς τὰ ἄφρα, τὰ ὁποία ἐπηκολούθησαν το πρῶτον τοῦτο ἄρθρον, ὁ
«Κήρυξ» ἐξέθεσεν ἅλα τὰ γεγονότα ὅπως πράγματι συνέβησαν. Τόσον δὲ
ἐκ τῶν ἀποκαλύψεων αὐτῶν ἐθρουθῆθησαν οἱ ἀντίπαλοι τοῦ Βενιζέλου,
ὥστε ὁ πρίγκηψ ἐξέδωκε, τὴν 19 Ἰανουαρίου 1902, ἀνακοινωθέν, βεβαι-
ῶν ὅτι «καὶ δημοσιευόμενα εἰς τὸν «Κήρυκα» συνομιλία μεταξὺ τοῦ πρίν-
κηπος Γεωργίου καὶ τοῦ τέως συμβούλου κ. Βενιζέλου εἰσὶν ἑλλειπεῖς καὶ
διστραμιμένα, ἐνιαχοῦ δὲ δὲν διεξηγηθῆσιν τὴν ἀλήθειαν».

Κατόπιν τοῦ ἀνακοινωθέντος τούτου ἡ σειρά τῶν ἀποκαλύψεων διε-
κόπη, ἀλλ' ὁ κύριος σκοπός, τὸν ὁποῖον αὐταὶ ἐπεδίωκον, ἐθεωρήθη ὡς
ἐπιτευχθείς: «Τὸ ἐφ' ἡμῖν, ἔγραψεν ὁ κ. Βενιζέλος, σχολιάζων τὸ ἐπίση-
μον ἀνακοινωθέν, καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν μέχρι σήμερον μόνον γενομένων
δημοσιευμάτων τοῦ «Κήρυκος», ὅσα δὲν ἠμφισθητήθησαν, κρίνομεν ὅτι
ἀπεδείχθη ἤδη τελείως, ὅτι ἦσαν κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ
ἐπεισοδίου διαδοθέντα, περὶ τοῦ ὅτι δῆθεν ὁ κ. Βενιζέ-
λος, ἐγκαταλιπὼν τὰ ἐθνικὰ ἰδεώδη, διενοήθη ἀντὶ τῆς ἐθνικῆς λύσε-
ως, γὰρ ἐπιδιώξῃ τὴν ἰδρῶσιν ἀνεξαρτήτου ἡγεμονίας αὐτοτελοῦς, μονίμου
ἢ ὅπως ἄλλως τὴν ὠνόμασαν οἱ συκοφάνται. Οὕτω θεωροῦμεν ἐπιτευ-
χθέντα τὸν κύριον σκοπὸν τῶν ἀποκαλύψεων, ὅστις ἔπεινε γὰρ ἀποδείξῃ
ὅτι δὲν ἐγένετο ἐπιβουλὴ κατὰ τῆς ἐθνικῆς ἰδέας ἐν Κρήτῃ, ἐκ μέσουσ
ἐπιφανεστάτων Κρητῶν καὶ ὅτι συνεπῶς δὲν ἐχρηκιάσθησαν ξένοι φρουροὶ
τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν φρονιμάτων».

Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἐπελθοῦσαν οὕτω πῶς διακοπήν τῶν ἀποκαλύψε-
ων, ὁ δημοσιογραφικὸς ἀγὼν ἐξηκολούθη: σφοδρότατος, τῶν ἀντιπάλων
τοῦ κ. Βενιζέλου μὴ ἐννοοῦντων γὰρ τετθῆ τέραμα εἰς τὴν προσπάθειαν, ὅ-
πως οἱ Κρήτες παριστώνται διηρημένοι εἰς ὀπαδοὺς τῆς ἐνώσεως καὶ δια-
σώτας τῆς αὐτονομίας.

Ἡ ἀνώμαλος πολιτικὴ κατάστασις τῆς νήσου ἀπησχόλησε καὶ τὴν Ἑλληνικὴν Βουλὴν.

Κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 24 Ἰανουαρίου 1902 ὁ βουλευτὴς Ἀττικοβοιωτίας Ν. Λεβίδης ἐπέκρινεν ἀπὸ τοῦ βήματος τὴν πολιτείαν τοῦ βασιλέως Γεωργίου Α', εἰπὼν ὅτι «ἐν Κρήτῃ ἀφέθη γὰρ σχηματισθῆ φαιρία, ὅπισθεν τοῦ ὑπάτου ἀρμοστοῦ, ἐξυπηρετοῦσα τέλη μὴ ἔθνικὰ».

Διὰ τὰς δριμυεῖς αὐτὰς ἐπικρίσεις, ἡ Κυβέρνησις τοῦ πρίγκιπος ἀπηθύβη πρὸς τὸν Πρόεδρον τῆς Ἑλληνικῆς Βουλῆς μακρὰν τηλεγραφικὴν διαμαρτυρίαν, τῆς ὁποίας ἡ ἀνάγκωσις προσεκάλεσεν ἀληθῆ θύελλαν.

Ὁ Λεβίδης ἀνῆλθε καὶ πάλιν εἰς τὸ βῆμα, χαρακτηρίσας τὴν διαμαρτυρίαν ἐκείνην ὡς «λίβελλον» πρὸς τὸν ὁποῖον ἀπηξίου γὰρ ἀπάντησιν. Ὁμοίαν γνώμην ἐξέφερε καὶ ὁ βουλευτὴς Θεοδόωτος Βελλιανίτης.

Ὁ Στέφανος Δραγοῦμης ἐπετίμησε τὸν πρόεδρον τῆς βουλῆς ἐπὶ τῇ ἀναγκῶσι τριτοῦ ἐγγράφου «διὰ τὸ ὕφος αὐτοῦ ἐναντίον βουλευτοῦ Ἑλλήνος, δι' ὅσα ἀπὸ τοῦ ἐλευθέρου βήματος τοῦ Κοινοβουλίου εἶπεν».

Μετὰ τὰς διαμαρτυρίας διαφόρων ἄλλων βουλευτῶν, ὠμίλησεν ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἀντιπολιτεύσεως Θεόδ. Δηλιγιάννης, ἐπικρίνας τοὺς συμβούλου τοῦ ὑπάτου ἀρμοστοῦ «διὰ τὴν καταφανῆ σύγκρουσιν εἰς ἣν περιέπεσαν, ἀφοῦ μάλιστα δὲν εἶνε κἄν Ὑπουργοί, ἀλλὰ ἐλάσσονα διαχειρίζονται ἔξουσίαν. Τοιοῦτοι λειτουργοί, ἀποδοκιμάζοντες τὰ ὑπὸ βουλευτοῦ λεχθέντα, δὲν ἐπιφέρουσι μόνον σύγκρουσιν, ἀλλὰ μεταβάλλουσι τὴν πολιτείαν τῆς Ἑλλάδος εἰς πύργον Βαβυλώνος, πρᾶγμα, ὅπερ δὲν ἐπιτρέπεται γὰρ ἀνεχθόμεν».

Ὁ πρωθυπουργὸς Γ. Θεοτόκης, ὁμίλησας τελευταῖος, παρεδέχθη μὲν καὶ αὐτὸς ὡς ὀρθὰς τὰς ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἀντιπολιτεύσεως γενομένας παρατηρήσεις, ἀλλὰ συνάμα ἐπεξήτησε γὰρ δικαιολογήσῃ τὴν διαμαρτυρίαν τῶν συμβούλων τοῦ ὑπάτου ἀρμοστοῦ, ἐρμηνεύων αὐτὴν ὡς ἀφορῶσαν ἀπλῶς τοὺς δόντας τὰς πληροφορίας εἰς τὸν βουλευτὴν Λεβίδην περὶ τῆς ἐν τῇ νήσῳ καταστάσεως, κατέληξε δὲ συνιστῶν, «ὅπως ἀρμισθῆ ἢ βουλή εἰς τὴν διαμαρτυρίαν κατὰ τῶν ἐν αὐτῇ λεχθέντων περὶ Κρήτης, ὅπερ ἀποτελεῖ τὴν οὐσίαν τοῦ ζητήματος».

Ἀλλὰ τὴν ἀποφιν ταύτην δὲν συνεμερίσθη ἡ ἀντιπολιτεῦσις καὶ πρῶτος πάντων ὁ ἀρχηγὸς αὐτῆς, ὅστις κατέστη ὀρηκτικώτερος ἐν τῇ νέα ἀγορεύσει του.

Εἰς τὸν βουλευτὴν Πατρῶν Ἄντ. Ρικάκη, θελήσαντα γὰρ ὑπεραμυνθῆ τῆς Αὐλῆς τοῦ Ἀρμοστοῦ, ὁ Λεβίδης ἀπήτησεν: «Οἱ κατελθόντες ἐξ Ἑλλάδος καὶ ἀποτελέσαντες τὴν κλίμα τῆς Α. Β. Ὑψηλότητος συντελοῦσιν εἰς τὸ νὰ παραστῶσιν ἴσως μάρτυρες συγπειῶν, ἅς πάντες ἀπευχόμεθα... Οὐδ' ἐγὼ, οὐδ' ἄλλος τις εἴμεθα οἱ φρονούντες, ὅτι τὰ γινόμενα ἐκεῖ προέρχονται ἐκ Κρητῶν. Ἄλλοι εἰσὶν οἱ πιστοποιήσαντες ὅτι καὶ ἐν Κρήτῃ καὶ ἐδῶ ὑπάρχει δῆθεν κόμμα, ὅπερ εἶνε ἀθηναιτικόν. Ἡμεῖς διαμαρτυρόμεθα καὶ διαμαρτύρεται ἡ ἑλληνικὴ βουλή καὶ ὁ ἑλληνικὸς κόσμος, ὅτι εἶνε δυνατόν Ἑλληνας γινώσκων τοὺς μακροχρόνους ἀγῶνας τῶν Κρητῶν, νὰ πιστεύσῃ ποτέ, ὅτι εὐρέθη, ἔστω καὶ εἰς μόνον, ἀληθῆς Κρῆς δυγόμενος γὰρ εἶνε κατὰ τῆς ἐνώσεως».

Ὅσον ἀφορᾷ τὸν Βενιζέλον, ὁ βουλευτὴς Λεβίδης εἶπε μεταξὺ ἄλλων: «Δὲν γινώσκω μὲν προσωπικῶς τὰς ἀνδρά, οὐδὲ εἰς ἀλληλογραφίαν

ἦλθα μετ' αὐτοῦ. Ἄλλ' ἐνθουσοῦμαι, κύριοι, ὅτε διηύθυνα τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν καὶ ἐλάμβανον γνώσιν τῶν ἐκεῖθεν ἐρχομένων ἐγγράφων, ὅτι ὁ κ. Βενιζέλος, καθ' ἣν ἐποχὴν ἄλλοι κατεδιώκοντο ὡς ἐργαζόμενοι κατὰ τοῦ ἀγῶνος, αὐτὸς ἀπηύθυνεν ἔγγραφα πρὸς τοὺς Προξένους τῶν Μεγάλων Δυνάμεων καὶ πρὸς τὸν Ἀρχιναύαρχον τῶν εὐρωπαϊκῶν στόλων, πλήρη ἐξάρσεως φιλοπάτριδος, ἔγγραφα πλήρη διπλωματικῆς δεινότητος, ὧν ὅμοια δύσκολον εἶνε νὰ γραφῶσιν ἀκόμη καὶ παρ' ἡμῖν. Ἐχω τὴν πεποίθησιν ὅτι ὁ κ. Βενιζέλος, ἀνὴρ ὅστις ἔδρασεν ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Κρήτης καὶ τῆς ἐνώσεως, εἶνε τοιοῦτος, ὥστε δὲν εἶνε ἐπιτετραμμένος ἄλλοι νὰ κρύπτονται ὀπίσθεν τῆς Α. Β. Υ. καὶ νὰ διαδίδωσιν ὅτι ὁ ἀγὴρ αὐτὸς ὁ φιλόπατρις, ἦτο δυνατόν νὰ εἶνε κατὰ τῆς ἐνώσεως τῆς Κρήτης».

Ἡ συζήτησις αὕτη ἐν τῇ ἑλληνικῇ βουλῇ ὑπῆρξεν ἄκρως ικανοποιητικῇ διὰ τὸν Βενιζέλον. Ἄλλ' οἱ πολιτικοὶ τοῦ ἀντίπαλοι δὲν ἐθάρρησαν συμφέρον τῶν νὰ τεματίσῃ τὸν ἀγῶνα, συνῆλθοντες δὲ αὐτὸν ἐξαπέστειλαν εἰς Ἀθήνας τὸν διευθυντὴν τοῦ ἀθλητικοῦ ἔργου τῶν Χανίων Α. Μασχοῦ, ὅπως παρουσιάσῃ ἐνώπιον τοῦ Βασιλέως Γεωργίου καὶ ζητήσῃ τὴν γνώμην αὐτοῦ ἐπὶ τῆς ἐν Κρήτῃ καταστάσεως.

Ὁ διευθυντὴς τῆς «Πατριδος» τῶν Χανίων, γενόμενος δεκτὸς εἰς ἀκρόασιν, ἐδημοσίευσεν κατόπιν δηλώσεις τοῦ Βασιλέως, διὰ τῶν ὁποίων ὁ Γεώργιος Α' ἐφέρετο εἰπὼν ὅτι:

— «Αἱ ἰδέαι τοῦ κ. Βενιζέλου ἀπέβησαν ἐπιθλασίσταται εἰς τὸ ζήτημα τῆς Κρήτης».

Αἱ φράσεις αὗται τοῦ Βασιλέως, διανοηθεῖσαι καὶ μὲ σχετικὴν φιλολογίαν, ἔσπον εὐδυστάτην δημοσιότητα καὶ ἐκυκλοφόρησαν καθ' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα, ὥσάν διὰ τὸν στιγματίζον ἀνεπαρορίθωτος τὸν πολιτικὸν τῆς Κρήτης, ὁ ὁποῖος ἐκηρύσσεται, ἀπὸ στόματος βασιλικοῦ, ὡς ὁ καταστροφεὺς τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος.

Ἀμυνόμενος ἐναντίον τῆς νέας αὐτῆς σκευωρίας, ὁ Βενιζέλος ἔγραψεν εἰς τὸν «Κήρυκα» τῆς 15ῆς Φεβρουαρίου 1902 τὸ ἐξῆς ἄρθρον, ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ἡ ὀποτροπή»:

«Ἡλιόσ τις, ὅτι μετὰ τὴν συνεδρίαιον τῆς Ἑλληνικῆς Βουλῆς τῆς 30 Ἰανουαρίου, μετὰ τὰς ἐν τῇ «Πρωτῇ» ἀποκαλύψεις τοῦ κ. Βελλιανίου καὶ τὴν εἰς τὸ «Ἐμπρὸς» δημοσιεύσειαν ἐπιστολὴν τοῦ κ. Λεβίδου, μετὰ τὸ πέρας τῶν ἀποκαλύψεων τοῦ δημοσιογραφικοῦ ὄργανου τοῦ κ. ἰδιαιτέρου γραμματέως, ὕστερον ἀπὸ ὅλα αὐτὰ, συνδυαζόμενα πρὸς τὴν ἀπὸ πολλοῦ δηλωθεῖσαν ὑπὸ τοῦ «Κήρυκος» διακοπὴν τοῦ ἀγῶνος, Ἡλιόσ τις, λέγομεν, ὅτι τὸ ζήτημα τοῦτο εἶχεν ἐξαντληθῆ καὶ ὅτι θὰ ἠδυνάμεθα θεωροῦντες αὐτὸ περατωθῆν, νὰ στραφῶμεν εἰς τὴν μελέτην τῶν ἐσωτερικῶν πραγμάτων τοῦ τόπου, ὧν ἡ κατάστασις ἀπῆτι σύντενον τὴν προσοχὴν ἡμῶν.

«Ἄτυχός εἰ ἀντίπαλοι, συναισθανόμενοι τὴν ἠθικὴν ἦταν, εἰς ἣν κατέληξεν ὁ αὐτὸς ὁ ἀγὼν, μετέγνωσαν διότι πρὸς στιγμὴν ἐθεώρησαν αὐτὸν περατωθέντα, ἀπεφάσιον δὲ ν' ἀνανεώσωσιν αὐτὸν διὰ νέων πλέον μεθόδων καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐξεπέμφθη εἰς Ἀθήνας ὁ διευθυντὴς τοῦ δημοσιογραφικοῦ ὄργανου τοῦ κ. ἰδιαιτέρου γραμματέως, ἀφ' ἐνὸς μὲν ὅπως δημοσιεύσῃ εἰς τὰς ἐκεῖ ἐφημερίδας ὅτι θὰ ἀθεωρεῖτο πλέον ἀηδὲς δημοσιευόμενον ἐδῶ, ἀφ' ἑτέρου

δέ, ὅπως τύχη τῆς τιμῆς νὰ παρευσιασθῇ ἐνώπιον τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως καὶ ζητήσῃ τὴν ἐπὶ τοῦ ζητήματος γνώμην Αὐτοῦ.

Ἐκαὶ τὰ μὲν ἐν ταῖς ἀθηναϊκαῖς ἐφημερίσι δημοσιεύματα τοῦ κ. Μεσσηνῶν παρερχόμεθα ἀνευ τινὸς ἀπαντήσεως. Αὐλούμεθα μόνον, μὴ ἴσχυμενοι νὰ πράξωμεν τὸ αὐτὸ καὶ διὰ τὰς ἐκφράσεις, ἃς ὁ κύριος οὕτως θέτει εἰς τὸ στόμα τοῦ Βασιλέως. Διότι, καίπερ μὴ γνωρίζοντες βεβαίως τί ἐλέγχθη ὑπὸ τῆς Α. Μ. πρὸς τὸν κ. Μεσσηνῶν, εἰμεθα ἀπελύτως βέβαιοι, ὅτι οὔτε ἐλέγχθησαν, οὔτε ἠδύναντο νὰ λεχθῶσιν ὑπὸ τοῦ Βασιλέως πάντα, ἕσα ἐν τῷ δημοσιογραφικῷ ὄργανῳ τοῦ κ. ἰδιαιτέρου γραμματέως γράφει ὁ κύριος οὕτως καὶ τὰ ὅποια ὑπενθυμίζου-
 μάς γνωστὰς πρὸς τὸν Καμπίτην δηλώσει· περὶ τούτου δὲ πιστεύομεν, τι θελευσι πεισθῆ καὶ οἱ ἡμέτεροι ἀναγνώσται, ἔχοντες ὑπ' ὄψει, ὅτι
ΕΚ ΧΕΙΛΩΝ ΑΡΧΗΓΟΥ ΕΝΟΣ ΚΡΑΤΟΥΣ ΔΕΝ ΔΥΝΑΤΑΙ ΝΑ ΞΕΒΛῆΘΗ ΑΛΛΟ ΤΙ ΠΑΡ' ΑΥΤΗ Η ΑΔΗΘΕΙΑ. Καὶ πρῶτον ἰέν ὁ κ. Μεσσηνῶν παρίστησι τὸν Βασιλέα λέγοντα, ὅτι «καὶ πολιτικαὶ ἰδέαι τοῦ κ. Βενιζέλου ἀπέβησαν ἐπιβλαβέσταται εἰς τὸ ζήτημα τῆς κρήτης».

Οἱ ἀναγνώσται ἡμῶν θέλουσι παρατηρήσει βεβαίως, ὅτι ὁ κύριος οὗτος, συναποθανόμενος τὴν ἐκρείαν εὐθύνην του νὰ θέσῃ εἰς τὸ στόμα τοῦ Βασιλέως τοιαύτας δηλώσεις, ἐφρόντισε τοῦλάχιστον νὰ διατυπώσῃ αὐτάς μετ' ἀριστίαν ἐκείνην, ἣ ὅποια ἠσφάλιζεν αὐτὸν, κατὰ τὴν κρίσιν του, ἀπὸ πάντα κίνδυνον διαφύσεως, ἐκ μέρους τοῦ ὑψηλοῦ συναμιλητοῦ του. Διότι εὐκταίον βεβαίως ἦτο νὰ ἐξηγεῖτο σαφῶς, ὅποια τις ὑπῆρξεν ἡ ἐλάβθη αὕτη. Ἀλλὰ τούτου μὴ γενομένου, εἰμεθα ὑπόχρεοι ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ πιθανοῦ ν' ἀναπληρώσωμεν ἡμεῖς εἰς εἰκασίαις τὴν ἔλλειψιν ταύτην.

ΠΑΡΟΡΑΜΑ : Ἐκ τῆς σελίδος 87 καὶ εὐθὺς μετὰ τὸ ἔγγραφον τοῦ Ν. Γκιμαλάκη, παρελείφθη ἐκ λάθους τυπογραφικοῦ, ἡ κατωθὶ περι-
 κοπὴ :

Τὸ ἔγγραφον τοῦτο ὁ Γκιμαλάκης διεδίδασκε πρὸς τὸν πρίγκηπα μετ' ἡμῶν παρακλήσιν, ὅπως οὗτος τὸ παραδώσῃ εἰς τὸν ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν Συμβουλῶν Μανουῆλον Κούδουρον καὶ συστήσῃ νὰ γίνῃ δεκτὸν ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου.

Ἀλλὰ, εὐθὺς τὴν ἐπομένην ἐπῆλθεν ἡ ἀπόλυσις τοῦ Βενιζέλου, καὶ κατόπιν τούτου ἐματαιώθη πᾶσα συζήτησις καὶ ἀπόφασις τοῦ Συμβουλίου.

Ἡ ἀπόλυσις τοῦ Βενιζέλου ἐγένετο ὡς ἔσθι:

Τὸ πρῶτ' τῆς 19 Μαρτίου ἐκυκλοφόρησεν εἰς τὰ Χανιά τὸ φύλλον τῆς «Ἀκροπόλεως», εἰς τὸ ὅποιον περιείχετο ἡ θαραλλέα συνέντευξις τοῦ Βενιζέλου, τὴν ὅποιαν ἀνωτέρω παρεθέσαμεν, καὶ διὰ τὴν δημοσιεύσιν τῆς ὁποίας οὗτος εἶχε ζητήσει καὶ εἶχε λάβει τὴν ἀδειαν τοῦ πρίγκηπος.

Μόλις ὁ ἡγεμὼν ἀνέγνωσε τὴν συνέντευξιν αὐτῆν, συνεζήτησε σχετικῶς μετ' ὁν ἰδιαιτέρου γραμματέα του Παπαδιαμαντόπουλον καὶ ἐκρί-
 νεν ὅτι ἐπέστη ἡ πολυπόθητος στιγμή νὰ καταρρίψῃ τὸν Βενιζέλον.

Ἐνθ' ὁ ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης Σύμβουλος τοῦ εἶχεν ὑποβάλει μετὰ σφραγίδος τὴν προτεραίαν μόλις τὴν παρατήσιν του, ὁ ἡγεμὼν πρέ-
 βαινε τώρα ὅχι εἰς τὴν ἀποδοχὴν τῆς παρα-
 τήσεως, ἀλλ' εἰς τὴν **ΛΗΘΥΣΙΝ** τοῦ Βενιζέλου, διὰ νὰ τὸν στιγ-
 ματίσῃ.

»Νομίζομεν δὲ, ὅτι δὲν παρκαγωνίζομεν τὴν πρόθεσιν τοῦ πλάσαντες τὰς δηλώσεις ταύτας, ὑποθέτοντες πρῶτιστως, ὅτι δι' αὐτῶν ἐπρέκειτο νὰ σημανθῇ, ὅτι αἱ πολιτικαὶ ἐκεῖναι ἰδέαι τοῦ κ. Βενιζέλου ἠμπόδισαν τὴν ἔνωσιν, ἥτις κατὰ τὰς «αὐθεντικὰς» τῆς ἐποχῆς ἐκείνης θεθαίωσις καὶ τοῦ δημοσιευγραφικοῦ ὄργανου τοῦ κ. ἰδιαιτέρου

Μία ἀνέκδοτος φωτογραφία τοῦ Βενιζέλου ὡς ἐπανακατάτου εἰς τὸ Θερίσιον τῆς Κρήτης.

γραμματέως καὶ πλειστον ἄλλων ἐφημερίδων, παριστάτο ἐπιχειρημένη καὶ ἥτις πιθανῶς θὰ ἐπετυγχάνετο, ἂν δὲν ὑπῆρχον αἱ πολιτικαὶ ἐκεῖναι ἰδέαι.

»Ἄλλ' ὅπως πεισθῶσιν οἱ ἡμέτεροι ἀναγνώσται, ὅτι ὑπὸ τοιαύτην ἔννοιαν δὲν ἠδύναντο νὰ ἐξέλθωσι βασιλικοῦ στόματος αἱ δηλώσεις ἐκεῖναι, εἶνε ἀνάγκη νὰ ὑπομνησθῇ καὶ πάλιν διὰ βραχέων εἰς ποῖον σημεῖον εὐρίσκατο τὸ Κρητικὸν ζήτημα, ὅτε ἐγένετο ἡ ἐν τῷ συμβου-

λίω τοῦ Ἰγερμόδος συζητήσας, καθ' ἣν ἀξηναχέθησαν αἱ πολιτικαὶ ἰδέαι τοῦ κ. Βενιζέλου.

Ἡ συζήτης ἐκείνη ἐγένετο κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 22 Φεβρουαρίου 1901. Ἀλλὰ ὀλίγαι ἡμέραι πρότερον καὶ ὀρισμένως τῆ 12 Φεβρουαρίου αἱ προτάσεις Δυνάμεις ἀπαντήσασιν εἰς τὰς ὑπὸ τῆς Α. Β. Ὑψηλοτάτης Διακοινώσεως κατὰ τὸ πρῶτον εἰς Εὐρώπην ταξιδιὸν τοῦ αἰτήσεως, ἐπεβίβον πρός Αὐτὸν τὴν ἐπομένην διακοινώσιν : (1)

«Ἦτο ἔρα προφανὲς διὰ πάντα ὀρθοφρονεῦντα ἄνθρωπον, καὶ ὁ Κρητικὸς λαὸς ἐν συνόλῳ ἔχει πολλὴν ὀρθοφροσύνην, ἀποκτηθεὶσαν ἐν μέσῳ τῶν μακρῶν δοκιμασιῶν, ἃς ὑπέστη, ἦτο, λέγομεν, προφανές, ὅτι μετὰ τὴν διακοινώσιν ταύτην **ΗΤΟ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΣ ΑΔΥΝΑΤΟΝ ΝΑ ΓΙΝΗ Ἡ ΕΝΔΕΙΞΙΣ ΔΙΑΡΚΟΥΣΗΣ ΤΗΣ ΤΡΙΕΤΟΥΣ ΑΡΜΟΣΤΕΙΑΣ Ἡ ΚΑΤΑ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΑΥΤΗΣ**. Εἶνε ἀληθές, ὅτι ἡ συνέλευσις πρώτη Βουλῆ ἐψήφισε πανδημῶς τὴν ἔνωσιν, ὅτι δὲ τὸ αὐτὸ ἔπραξαν καὶ τὰ δημοτικά συμβούλια καὶ ὁ λαὸς ἀπ' εὐθείας δι' ἐπ' ἑλληνικῶν διαδηλώσεων.

Ἄλλὰ ταῦτα πάντα ἐγένοντο οὐχὶ ἐπὶ προδοκίᾳ, ὅτι αἱ Δυνάμεις δὴ μετέβαλον τὴν διὰ τῆς διακοινώσεως τῶν κοινοποιηθεῖσαν ἐτυμηγορίαν των. Ταύτην ἔλιπσα μόνον ὁ ἀνεκράτιστος τύπος ἠδύνατο νὰ ὑποτρέφῃ. Ἀλλὰ ὁ κρητικὸς λαὸς προβαίνει εἰς τὰς ἐκδηλώσεις ἐκείνας τῶν ἔθνικῶν αὐτοῦ φρονημάτων ἐσκόπει μόνον νὰ διαλύσῃ πᾶσαν πλάνην, ἣτις εἶχε τυχὸν ἐμφιλοχωρήσει περὶ, ὡς πρὸς τὴν ἀκραιότητα τῶν ἔθνικῶν αὐτοῦ φρονημάτων, συναισθανόμενος, ὅτι πᾶσα ταύτη πλάνη **ΜΑΥΝΑΤΟ ΕΝ Τῷ ΜΕΛΛΟΝΤΙ** ν' ἀσκήσῃ ὀλεθρίαν ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς ἔθνικῆς αὐτοῦ ἀποκαταστάσεως.

Ἐπιπλέον μόνον σκοπὸν ἠδύνατο νὰ ἔχουν αἱ ἐκδηλώσεις ἐκείναι καὶ ὅτι οὐδαμῶς ἠδύνατο αἱ Δυνάμεις ν' ἀνακαλέσων τὴν διὰ τῆς πρώτης διακοινώσεως κοινοποιηθεῖσαν ἐτυμηγορίαν των, ἀπέδειξεν ἡ ἔκ τῶν ἐκδηλώσεων τούτων προκληθεῖσα δευτέρα διακοινώσις τῶν Δυνάμεων, ἣτις κοινοποιεῖσα εἰς τὴν Α. Β. Ὑψ. τὴν 5 Ἰουνίου 1901 εἶχεν ὡς ἑξῆς : (2)

«Ὅστις ἐνθυμηθῆ τὰς δύο ταύτας διακοινώσεις τῶν Δυνάμεων καὶ συσχετῆσιν αὐτάς πρὸς ἀλλήλας, δὴ πεισθῆ, ὅτι τὸ ἐπιειδέιον Βενιζέλου, μεθ' ὅλην τὴν ὑπὸ τῶν συκοφαντῶν γενομένην διαστροφὴν τῶν ἰδεῶν τοῦ κ. Βενιζέλου, οὐδαμῶς ἠμύδισε τότε τὴν ἔνωσιν, ἦν μόνον ὁ Τύπος διὰ τῶν δῆθεν **ΑΥΘΕΝΤΙΚῶΝ** πληροφοριῶν του παρίστα πάλιν ὡς ἐπικειμένην. Αἱ Δυνάμεις καὶ πρὸ τοῦ ἐπιειδέιου Βενιζέλου, διὰ τῆς πρώτης διακοινώσεως τῶν τῆς 12 Φεβρουαρίου ἐδήλου, ὅχι μόνον ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ ἐγκρίνουν τὴν ἔνωσιν, ἀλλ' ὅτι ἐν γένει **«ΔΕΝ ΔΥΝΑΤΑΙ ΕἰΣ ΤΑΣ ΠΑΡΟΥΣΑΣ ΠΕΡΙΣΤΑΣΕΙΣ ΝΑ ΣΥΝΤΕΛΕΣΘΟΥΝ ΕἰΣ ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΙΝ ΤΙΝΑ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ ΚΑΤΑ ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ ΤΟ ΕΝΔΕΙΧΘΕΝ ὑΠΟ ΤΗΣ Α. Β. ὙΨΗΛΟΤΗΤΟΣ»** καὶ μετὰ τὸ ἐπεισδέδιον Βενιζέλου, διὰ τῆς δευτέρας διακοινώσεως τῶν τῆς 5 Ἰουνίου, ἐδήλου, ὅτι **«ΕΧΟΥΣΙ ΣΤΕΡΕΑΝ ΑΠΟΦΑΣΙΝ, ἵΝΑ ΔΙΑΤΗΡΗΣΩΣΙΝ ΕΝ ΚΡΗΤῃ ΤΟ ὑΠΟ ΤΗΝ ΠΡΟΤΑΣΙΑΝ ΑΥΤῶΝ ἸΔΡΥΘΕΝ ΚΑΘΕΣΤῶΣ»**. Πρέπει μάλιστα νὰ ὑπομνηθῆ,

(1) Ἐνταῦθα ὁ ἀρθρογράφος παραθέτει τὸ κείμενον τῆς διακοινώσεως, τὸ ὁποῖον ἴδε δ' ὑπέρω, σελ. 51.

ὅτι πρὶν αἱ Δυνάμεις ἐπιδώσωσιν τὴν δευτέραν διακοινωνίαν, πᾶσα πλάνη, ἥτις τυχὸν εἶχεν ἐπιφοροῦσθαι συνεπεία τῶν διαδόσεων τῶν συκοφαντῶν καὶ πᾶσα ἐπιμένους πρὸς στιγμὴν ἐπικρατήσοσα παρεξήγησις τῶν ἰδεῶν τοῦ κ. Βενιζέλου εἶχε διαλυθῆ ἄφου εἶχε παρεμπέσει ἐν τῷ μεταξύ τὸ ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως πάνδημον ψήφισμα τῆς Βουλῆς, **ΔΙΣ Ο ΕΙΧΟΝ ΣΥΜΠΡΑΞΕΙ ΚΑΙ ΟΙ ΕΙΣ ΠΑΙΣΙΟΝ ΤΗΣ ΜΙΑΣ ΔΕΚΑΔΑΣ ΑΡΙΘΜΟΥΜΕΝΟΙ ΦΙΛΟΙ ΤΟΥ Κ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΒΟΥΛΕΥΤΑΙ.**

«Αἱ Δυνάμεις ἐπομένως, **ΕΠΙΔΙΔΟΥΣΑΙ ΤΗΝ ΔΕΥΤΕΡΑΝ ΔΙΑΚΟΙΝΩΣΙΝ ΤῶΝ ΕΙΣΘΟΡΙΣΘΝ, ΟΤΙ Η ΕΝΩΣΙΣ ΗΤΟ Ο ΚΟΙΝΟΣ ΠΟΘΟΣ ΠΑΝΤῶΝ ΤῶΝ ΚΡΗΤῶΝ** καὶ ἔμως ἀντὶ ἕνεκα τοῦ λόγου τούτου νά ἐγκρίνουσιν τὴν ἔνωσιν, ἣν εἶχεν καὶ πρὸ τεσσάρων μηνῶν ἀπεκρούσει, ἐπανελάθον κατὰ πολὺ τραχύτερον τρόπον τὴν ἀρνησίαν, νομισσοσκι μάλιστα εὐκαιρον ἀντὶ τῶν «νεμίων ἡμῶν πόθων», εὖς ἐμνημόνευσαν διὰ τῆς πρώτης τῶν διακοινωνήσεως, νά τονίσουσιν διὰ τῆς δευτέρας «τάς πρὸς τὸν Σουλτάνον συνομολογηθείσας ὑπ' αὐτῶν ὑποχρεώσεις».

«Εἶνε ἄρα προφανές, ὅτι αἱ πολιτικαὶ ἰδέαι τοῦ κ. Βενιζέλου οὐδαμῶς εὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον, παρεκώλυσαν τὴν ἔνωσιν καὶ συνεπὼς οὐδέποτε ἠδύνατο ἡ Α. Μεγαλειότης, ἡ ὑπὲρ πάντα ἄλλον καλῶς γνώσκουσα τοῦτο, νά κάμῃ ὑπὸ τοιαύτην ἔννοιαν τὰς ὑπὸ τοῦ κ. Μισχοῦνᾶ διατυμπανιζομένης δηλώσεως.

«Ἄλλο καὶ ἂν μὴ ἀποδώσωμεν τοιαύτην ἔννοιαν εἰς τὰς δηλώσεις ταύτας, ὑποθέσωμεν δέ, ὅτι ἡ ὑποφαινομένη διὰ τῶν δηλώσεων τούτων ἐλάθῃ συνίσταται εἰς τὸ ὅτι διὰ τῶν ἐκφρασεῶν ὑπὸ τοῦ κ. Βενιζέλου ἰδεῶν κατεδείχθη, ὅτι μεταξύ τῆς ἀμέσου ἐνώσεως καὶ τῆς ἀπλῆς ἀνενώσεως τῆς ἀρμοστείας ἦτο δυνατὴ καὶ τρίτη τις μεταβατικὴ λύσις, ὅτι δὲ ἡ ὑπόδειξις τῆς δυνατοῦτος οἰκοδηποτε μεταβατικῆς λύσεως ἦτο αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἐπιζημία, πάλιν εἰ ἀναγκάσεται ἡμῶν θέλουσιν πεισθῆ, ὅτι τοιαυτὴν δηλώσεις δέν ἦτο δυνατὸν νά γίνουσιν ὑπὸ τοῦ Βασιλέως. Διότι εἰ ἀναγκάσεται ἡμῶν γνωρίζουσιν ἤδη, ἐκ τοῦ ὑπὸ στοιχείου Β σχετικοῦ μέρους τῶν ἀπεκαλύψεων, ὅτι **ΚΑΙ ΠΡΟ ΤΟΥ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ, ΟΥΔΕΠΟΤΕ ΔΙΕΠΙΣΤΩΘΗΝ ΕΠΙΣΗΜΩΣ ΩΣ ΕΘΝΙΚΟΝ ΕΝ ΚΡΗΤΗ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ, ΟΤΙ ΕΦ' ΟΣΟΝ ΔΕΝ ΓΙΝΕΤΑΙ Η ΕΝΩΣΙΣ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΕΞΑΚΟΛΟΥΘΗ ΤΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΤΗΣ ΑΡΜΟΣΤΕΙΑΣ.** Τούναντιον, ὅτε ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς τῆς εἰς Ρωσσίαν ἀφίξεως τῆς Α.Β. Ὑψηλότητος ἐγένετο κατάδηλον αὐτῷ, ὅτι **ΑΠΕΚΑΒΙΕΤΟ ΕΝ Τῷ ΠΑΡΟΝΤΙ Η ΕΛΠΙΣ ΤΟΥ ΝΑ ΕΓΚΡΙΘΗ ΥΠΟ ΤῶΝ ΔΥΝΑΜΕῶΝ Η ΕΝΩΣΙΣ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ, ἡ Α. Β. Ὑψηλότης ἠναγκάσθη νά ἐργασθῆ ὅπως ἐπιτύχῃ τοῦλάχιστον ἑτέραν τινὰ **ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΗΝ** λύσιν.**

«Δέν πρόκειται νά κρίνωμεν σήμερον τὴν ὑποστηριχθεῖσαν μεταβατικὴν ἐκείνην λύσιν. Οὐδέ κατακρίνομεν κατ' ἀρχὴν τὸ ὅτι, δευχθείσης ἀδυνατοῦ τῆς κατὰ τὸ τέλος τῆς τριετίας ἐπιτυχίας τῆς ἐνώσεως, ἐπεδιώχθη ἄλλη τις μεταβατικὴ λύσις, ἀφου ἐφρονοῦμεν **ΤΟΤΕ**, ὅτι ἔπρεπεν ἐκ παντὸς τρόπου ν' ἀποφύγωμεν τὴν ἀπλὴν ἀνανέωσιν τῆς ἀρμοστείας.

«Τονίζομεν ὅμως πάση δυνάμει τὸ γεγονός, ὅτι πλὴν τῆς ἀμέσου ἐνώσεως καὶ τῆς ἀπλῆς ἀνενώσεως τῆς ἀρμοστείας, ὑποστηρίχθη ὑπὸ τῶν ἀρμοδίων καὶ **ΤΡΙΤΗ ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΗ ΛΥΣΙΣ**, διὰ νά πείσωμεν τοὺς ἀναγνώστας μας, ὅτι ἡ ἀπλὴ πρότασις καὶ ἄλλης μεταβατικῆς λύσεως, οὐδεμίαν ἐλάθην ἠδύνατο νά ἐπιφέρῃ, ἀφου κατ' ἀρχὴν ἀνεγνωρίζετο ὑπὸ τῶν ἀρμοδίων τὸ ἀποδεικτὸν τοιαύτης τινὸς διαμέσου με-

ταξιατικῆς λύσεως. Εἶνε ἄρα φανερόν, ὅτι οὐδὲ ὑπὸ τοιαύτην ἔννοϊαν ἠδύνατο νὰ γίνωσιν ὑπὸ τῆς Α. Μεγαλειότητος αἱ δηλώσεις ἐκεῖναι.

Ἄλλὰ δὲν ἤμπορεῖ νὰ εἶνε ἀληθέστερα τῆς πρώτης ἐκείνης δηλώσεως καὶ ἡ ἄλλη δηλώσις, ἣν τὸ ὄργανον τοῦ κ. ἰδιαίτερου γραμματέως ἐμβάλλει εἰς τὸ στόμα τοῦ Βασιλέως καὶ κατὰ τὴν ὅποιαν ἐπέρχεται ἰθὺς ἐλαβὴ ἐκ τῶν ἔσων τελευταίων ἐγράψεν ὁ «Κῆρυξ» ἐν σχέσει πρὸς τὰς ἰδέας ἐκεῖνας τοῦ κ. Βενιζέλου. Διότι τὰ δημοσιεύματα τοῦ «Κῆρυκος» ἕνα κυρίως ἐπεδίωκον σκοπὸν : ν' ἀποδείξουν, ὅτι ὁ κ. Βενιζέλος, δι' ἔσων ἐπρότεινε τότε, δὲν προστίθετο νὰ χωρίσῃ τὴν Κρήτην ἀπὸ τοῦ λοιποῦ ἔθνους, διὰ τῆς ἰδρύσεως ἑριστικῆς ἡγεμονίας ἐν αὐτῷ, ἀλλὰ τούναντι ἐσκόπει, κατὰ τὴν ἑαυτοῦ ἀντίληψιν, νὰ διευκολύνη τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἐνώσεως.

Ἄλλ' εἶνε προφανές, ὅτι ἡ ἐξηγήσις αὕτη τοῦ σκοποῦ, ἐν διὰ τῶν προτάσεων τοῦ ἐκεῖνον ἐπεδίωκον ὁ κ. Βενιζέλος, μακρὰν τοῦ νὰ ἐλάττη τὰ ἔθνη καὶ συμφέροντα, ἐξυπηρετεῖ τούναντι αὐτὰ θαυμασίως.

Οἱ συκοφανταὶ ἐγράψαν πολλάκις καὶ τελευταίον ἀκομή ἐπανέλαβον, ὅτι ὑπάρχουν ἐκθέσεις πρεσβευτῶν τῆς Ἑλλάδος, θεβαιύσαι, ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐπιστεύθη ἐν Εὐρώπῃ, ὅτι ὑπάρχει ἐν Κρήτῃ μερὶς ὑπὸ τὸν κ. Βενιζέλου, ἀποστέρουσα τὴν ἔνωσιν. Ἐὰν τοῦτο εἶνε ἀληθές, τὰ δημοσιεύματα τοῦ «Κῆρυκος» ἐπεβάλλοντο ἐξ ὑπεράτης ἔθνικῆς ἀνάγκης, ὅπως διαλύσουν τὴν πλάνην ταύτην, ἣν ἐγέννησαν τὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην δημοσιεύματα τῶν συκοφαντῶν. Οὐδὲ εἶχον ἄλλον τινὰ σκοπὸν τὰ δημοσιεύματα ἐκεῖνα. Ἡ μήπως εἶνε ἀνάγκη νὰ ἐπαναλάβωμεν, ὅτι πολλάκις ἤδη ἐδηλώσαμεν, ὅτι δηλαδὴ **ΤΑΣ ΙΔΕΑΣ ΕΚΕΙΝΑΣ Ο Κ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ ΔΕΝ ΘΕΩΡΕΙ ΔΥΝΑΜΕΝΕΣ Ν' ΑΠΟΤΕΛΕΣΩΣΙΝ ΠΛΕΟΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΠΡΑΚΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ** : Ἡ μήπως συμφέρον ἔθνικόν ἐπέβαλλε τὸ νὰ ἐξακελουθῇ νὰ ὑπερέφεται ἡ πλάνη ἐκείνη, ὡς ἐκ τῆς ὁποίας οἱ Κρητῆς ἐθεωροῦντο δικαιούμενοι εἰς ἐνωτικὸς καὶ ἀνθενωτικὸς.

Ἄλλὰ τοιαύτην ἰδέαν ἀδύνατον θεβαιῶς νὰ συμπεριζέται ὁ Βασιλεὺς καὶ ἀδύνατον ἐπομένως εἶνε νὰ ἐγένοντο ὑπ' αὐτοῦ εὐδ' αἱ δηλώσεις αὗται, ἅς τὸσον ἀνευλαδῶς ἐμβάλλει εἰς τὸ στόμα αὐτοῦ τὸ ὄργανον τοῦ κ. ἰδιαίτερου γραμματέως.

Ἄλλ' ὁ κ. Μεσοχονᾶς ἐν τῇ πατριωτικῇ μερίμνῃ του, ὅπως μᾶλλον τινὰ ἰδέαν ἔχει περὶ τοῦ κ. ἰδιαίτερου γραμματέως ὁ Βασιλεὺς ἠρώτησε καὶ περὶ τούτου τὴν Α. Μεγαλειότητα.

Ἡομίζομεν ὅτι ὁ κ. ἰδιαίτερος γραμματεὺς δὲν εἶχε καμμίαν ἀνάγκην νὰ ἐκπέμψῃ εἰς δαπανηρὴν ταξείδιον τὸν Διευθυντὴν τοῦ δημοσιογραφικοῦ τοῦ ὄργανου καὶ ν' ἀναλάβῃ ὡς ἐκ τούτου τὰ πρόσθετα ὄρια τῆς αὐτοπροσώπου διευθύνσεως τῆς «Πατρίδος», ὅπως μᾶλλον ἡ ὅπως καταστήσῃ εἰς τοὺς ἄλλους γνωστὴν τὴν περὶ ἑαυτοῦ γνώμην τοῦ Βασιλέως.

Διότι εἶνε προφανές, ὅτι ἐφ' ὅσον διατηρεῖ τὴν ἐμπιστευτικὴν θέσιν, ἣν σήμερον κατέχει, ἀπελάσει τῆς πλήρους ἐκτιμήσεως καὶ τοῦ Βασιλέως καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, ἥς καλὸν εἶνε νὰ ἐνθυμηταί, **ΟΤΙ ΕΙΝΕ ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ**. Ὅσον ἐπομένως εἴμεθα βέβαιαι, ὅτι αἱ λοιπαὶ δηλώσεις, αἱ τιθέμεναι εἰς τὸ στόμα τοῦ Βασιλέως ὑπὸ τοῦ κ. Μεσοχονᾶ, ἐπλάσθησαν ὑπὸ τοῦ τελευταίου τούτου, ἄλλο τὸσον εἴμεθα βέβαιαι, ὅτι αἱ περὶ τοῦ κ. ἰδιαίτερου γραμματέως δηλώσεις ἐγένοντο ὑπ' αὐτοῦ ἀληθῶς τοῦ Βασιλέως. Ἄλλ' ἀκριβῶς τῆς ἐκτιμήσεως ταύτης τοῦ τε Βασιλέως καὶ τῆς Κυβερνήσεως ἐπιθυμοῦμεν ν' ἀποδείξωμεν **ΑΝΑΞΙΟΝ** τὸν κ. ἰδιαίτερον γραμματέα. Οὐδ' ἀμφιβάλλομεν, ὅτι θὰ κτεροδώσωμεν τοῦτο καὶ ὅτι εὐθὺς ὡς πεισθῶσι καὶ ἡ Κυβέρνησις

καὶ ὁ Βασιλεὺς, ποία εἶνε ἡ ἐν Κρήτῃ πολιτεία τοῦ κυρίου τούτου καὶ ὅποια δύνανται νὰ ἀπεθώσιν τὰ ἐπακόλουθα τῆς πολιτείας ταύτης, θὰ σπεύσωσι νὰ χρησιμοποιοῦσιν ἄλλαχού τὰς ὑπηρεσίας αὐτοῦ.

Τὸ ἄρθρον αὐτὸ τοῦ Βενιζέλου συντάραξε μὲν τοὺς ἀντιπάλους του, ἀλλὰ δὲν τοὺς ἐπτόησε.

Κατέφυγον εἰς ἄλλα μέσα καταπολεμήσεως τοῦ Βενιζέλου, τὰ ὅποια οὗτος ἀπεκάλυψε καὶ ἐστηλίτευσεν εἰς ἄρθρον του, ὑπὸ τὸν τίτλον «Νέα ὑποτροπή», δημοσιευθὲν εἰς τὸν «Κήρυκα» τῆς 8ης Μαρτίου 1902. Τὸ ἄρθρον αὐτὸ ἔχει ὡς ἑξῆς:

«Εὐρισκόμεθα πάλιν ἐνώπιον νέας ἐπιτάσεως τοῦ κακοῦ. Οἱ ἀναλαβόντες νὰ φρουρῶν τὰ ἔθνικὰ ἡμῶν φρονήματα δὲν ἔννευσον νὰ ἀφήσουν οὐδὲ ἐπὶ στιγμὴν τὸ ἔθνικόν των ἔργον, δι' οὗ ἐπιδιώκουν νὰ κόρουν νὰ πιστευθῇ, ὅτι ὑπάρχουσι Κρήτες ἐπιβουλευόμενοι τὴν ἔθνικὴν ἰδέαν.

Ἐμετὰ τὸ πυροτέχνημα τῆς συνεντεύξεως τοῦ κ. Μεσχοῦ, κατέφυγον εἰς τοὺς ἀρχηγούς τοῦ χωρίου τῶν Λάκκων, τοὺς ὁποίους ἐπεισαν νὰ ὑπογράψουν ἔγγραφον προκαλοῦν τὴν ἀηδίαν τοῦ ἀναγνώστου, καὶ διὰ τοῦ ὁποίου ὁ κ. Βενιζέλος χαρακτηρίζεται ὡς ἀντιστρατευόμενος εἰς τὸ ἔθνικόν ἐν Κρήτῃ πρόγραμμα.

»Ὅταν ἀντελήφθησαν ποίαν οἰκτράν ἐντύπωσιν ἐπρεξένησε παρὰ τῇ κοινῇ γνώμῃ καὶ τὸ ἔγγραφον τοῦτο τῶν ἐκ Λάκκων ἀρχηγῶν, ἐνέτειναν τὰς ἀπὸ μὲνός ἤδη γινομένης πίεσεως των πρὸς τὰ μέλη τῆς ἐπιτροπῆς τῶν Ἀγωνιστῶν τοῦ νομοῦ Χανίων καὶ κατώρθωσαν νὰ ἐπιτύχουν τὴν ὑπογραφήν αὐτῶν εἰς ἔγγραφον, διὰ τοῦ ὁποίου «**ΑΠΟΔΟΚΙΜΑΖΟΝΤΑΙ Αἱ ΚΑΙΝΟΦΑΝΕΙΣ ΘΕΩΡΙΑΙ ΚΑΙ Ἡ ΠΟΡΕΙΑ ΤΟΥ κ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΚΑΙ Ἡ ΔΕΙΟΚΑΤΑΚΡΙΤΟΣ ΚΑΙ ΑΝΤΙΠΑΤΡΙΩΤΙΚΗ ΔΙΑ ΤΟΥ «ΚΗΡΥΚΟΣ» ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΤΟΥ, Ἡ ΟΠΟΙΑ ΕΖΗΜΙΩΣΕ ΚΑΙ ΖΗΜΙΟΙ ΣΠΟΥΔΑΙΩΣ ΤΗΝ ΚΡΗΤΙΚΗΝ ΥΠΟΘΕΣΙΝ, ΠΑΡΙΣΤΩΣΑ Εἰς ΤΟΝ ἘΞΩ ΚΟΣΜΟΝ ΩΣ ΜΕΙΟΥΜΕΝΑΣ ΔΗΘΕΝ ΤΗΝ ΕΝ Τῇ ΝΗΣῶ ΕΥΝΟΜΙΑΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΤΑΞΙΝ, ΑἴΤΙΝΕΣ ΕΠΙΚΡΑΤΟΥΣΙ ΚΑΙ ΕΦ' Αἴς ΣΕΜΝΥΝΕΤΑΙ Ὁ ΚΡΗΤΙΚΟΣ ΛΑΟΣ.**»

»Ἐὰν οἱ διενεργοῦντες πάντα ταῦτα εἶχον μείζονα συναίσθησιν πολιτικῆς εὐπρεπείας, θὰ ἤννευσον πόσῃ ἀτοπίαν περιέχει ἡ προσπάθειά των, ὅπως κερδοσκοπήσωσι πολιτικῶς, προκαλοῦντες πολιτικὰς ἐκδηλώσεις εἴτε τῶν ἀρχηγῶν ἐνὸς χωρίου εἴτε τῶν ὑπαλλήλων, οὗς αὐτοὶ διώρισαν. Διότι χάριν τοῦ πολλοῦ κόρου πρέπει νὰ σημειωθῇ, ὅτι ἡ λεγομένη Ἐπιτροπὴ τῶν Ἀγωνιστῶν, ἀποτελεῖται ἀπὸ πρόσωπα, τὰ ὅποια διαρίσθησαν διὰ Διατάγματος, ἐπὶ προτάσει αὐτοῦ τοῦ κ. Συμβούλου ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ τὰ ὅποια ἐστρατολογήθησαν μεταξὺ τῶν φίλων αὐτοῦ ἐκ τῆς τάξεως τῶν ἀγωνιστῶν.

»Ἄλλ' ἂν εἶχον καὶ μείζονα πολιτικὴν ὀδυρόκειαν, θ' ἀντελαμβάνοντο πόσον μάταιος καὶ ἀσκοπὸς εἶνε ὁ ἐλευθὲρ ἄγων, τὸν ὁποῖον ἀνέλασθον. Ὁ ἄγων οὗτος διεξάγεται ἀπὸ ἐνὸς ἤδη ἔτους καὶ ὅμως κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο δὲν κατώρθωσαν οὔτε σπιθαμὴν γῆς νὰ κερδίσουν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἐφ' οὗ οὗτος διεξάγεται. ΕἶΝΕ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΩΣ ΑΔΥΝΑΤΟΝ ΝΑ ΠΙΣΤΕΥΣΗ Ὁ ΚΡΗΤΙΚΟΣ ΛΑΟΣ, οἰσιδήποτε μωρὸν καὶ ἂν τοῦ προσχθῶσιν, ὍΤΙ Οἱ ΑΡΙΣΤΕΙΣ ΑΥΤΟΥ, ΑΦΟΥ ΕΠΡΩΤΟΣΤΑΤΗΣΑΝ ΕΝ Τῷ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΤΙΚῷ ΑΓΩΝΙ, ΑΦΟΥ ΕΞΕΠΡΟΣΩΠΗΣΑΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΥΓΕΝΕΣΤΑΤΗΝ ΑΥΤΗΣ ΑΝΤΙΑΝΘΙΝ ΤΗΝ ΕΘΝΙΚΗΝ ΙΔΕΑΝ, ΚΑΙ ΑΦΟΥ ΤΟ ΚΟΙ-

ΝΟΝ ΕΡΓΩΝ ΤΩΝ ΑΓΩΝΩΝ ΑΥΤΩΝ ΕΣΤΕΦΘΗ ΥΠΟ ΕΠΙΤΥΧΙΑΣ ΜΕΤΕΒΛΗΘΗΣΑΝ ΑΙΦΝΙΔΙΩΣ ΕΙΣ ΥΠΟΝΟΜΕΥΤΑΣ ΤΩΝ ΕΘΝΙΚΩΝ ΙΔΕΩΔΩΝ ΚΑΙ ΚΑΤΕΣΤΗΣΑΝ ΩΣ ΕΚ ΤΟΥΤΟΥ ΑΝΑΓΚΑΙΑΝ ΤΗΝ ΕΓΚΑΘΙΔΡΥΞΙΝ ΞΕΝΩΝ ΦΡΟΥΡΩΝ ΤΩΝ ΕΘΝΙΚΩΝ ΗΜΩΝ ΦΡΟΝΗΜΑΤΩΝ.

Ἡ ἄλλ' ἂν εἶνε τῶν ἀδυνάτων νὰ ἐπιτύχουν εἰς τοῦτο, ἐργάζονται ἕως ἀριστοτεχνικῶς, ὅπως ὑποδουλοῦσιν τὰς μεταξὺ ἡμῶν ὑπαρχούσας ἀντιθέσεις, ὅπως ἐξάψουν τὰ πάθη, ὍΠΩΣ ΟΡΥΞΟΥΝ ΚΑΣΜΑ ΑΝΥΠΕΡΒΑΝΤΟΝ ΜΕΤΑΣΥ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΑΝΔΡΩΝ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ, ΜΕ ΤΩΝ ΕΛΛΕΙΝΩΝ ΣΚΟΠΩΝ ΝΑ ΕΚΜΗΔΕΝΙΣΟΥΝ ΠΑΣΑΝ ΕΝ Τῷ ΤΟΠῷ ΥΠΕΡΟΧΗΝ, ΠΑΝ ΗΘΙΚΟΝ ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ, ΠΑΣΑΝ ΔΥΝΑΜΙΝ, ἵνα ἀνενοχλήτως πλέον κερδοσκοποῦν ἐκ τοῦ πολιτικοῦ κινεῶνος, εἰς ἃν μετὰ τήσεως ἐπιμονῆς ἐπεδίωξαν ἀπ' ἀρχῆς νὰ κατακυλοῦσιν τὸν τόπον.

Ἡ ἄς ἐλπίσωμεν, ὅτι πάντες εἰ ἀρμόδιοι, εἴτε ἐνταῦθα, εἴτε ἐν τῷ ἐθνικῷ κέντρῳ, διαφωτιζόμενοι προσηκόντως περὶ τῆς καταστάσεως καὶ τῶν πιθανῶν αὐτῆς συνειπειῶν, θὰ σπεύσουν ν' ἀνακόψουν τὰ πράγματα ἐπὶ τοῦ κατηφέρου, ἐφ' οὗ ὀρμητικῶς φερόμεθα πρὸς καταστροφὴν. Εἶνε καθ' ἑαυτὸ τέσων δυσχερῆς τὸ ἔργον καὶ τῆς ἐριστικῆς τοῦ τόπου ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεως καὶ τῆς ἐν τῷ μεταξὺ δυνατῆς κινήσεως προαγωγῆς, ὥστε νὰ μὴ δημιουργῶμεν προσθέτους δυσχερείας διὰ τῆς ἀνοσίτου δικαιρέσεως ἡμῶν εἰς ἐθνικοὺς καὶ ἀντεθνικοὺς.

Ἄλλὰ καὶ πάλιν δὲν ἑτεροματίσθη τὸ κακοποιῶν ἔργον τῶν συκοφαντῶν τοῦ Βενιζέλου. Χαρακτηριστικὸν εἶνε τὸ κατωτέρω ἄρθρον, ὑπὸ τὸν τίτλον «Νέα ὑποτροπὴ», δημοσιευθὲν εἰς τὸ φύλλον τῆς 30 Αὐγούστου 1902 τοῦ «Κήρυκος», ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸ ἄρθρον τοῦτο καὶ μετὰ τὴν ὀριστικὴν παύσιν τοῦ «Κήρυκος», κατὰ διαταγὴν τοῦ πρίγκηπος Γεωργίου, ἐξηκολούθησεν ὁ συκοφαντικὸς ἴθρυς, τὸν ὅποιον ἑτερομάτισεν ἡ μαγαλειώδης ἐπανάστασις τοῦ Θερίσου καὶ ἡ συνεπεία αὐτῆς ἀπομάκρυνσις τοῦ πρίγκηπος ἀπὸ τῆν Κρήτην.

Ἄλλ' ἄς προτάξωμεν τὸ ἐν λόγῳ ἄρθρον τοῦ Βενιζέλου:

«Εἰς τὴν Ἀθηναϊκὴν συνάδελφον «Τελευταίαν Ὠραν» ἐδημοσιεύθη, κατ' ἀνακρίνωσαν προσώπου ὑψηλῆν κατέχοντος θέσιν, ὡς σοβαρὰ εἰδήσις, ὅτι «Ο κ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ ΑΝΑΧΩΡΩΝ ΑΠΟ ΤΗΣ ΕΣΦΑΛΜΕΝΗΣ ΑΡΧΗΣ, ΟΤΙ Η ΕΝΩΣΙΣ ΘΑ ΒΛΑΨῃ ΤΗΝ ΚΡΗΤΗΝ, ΚΑΤΩΡΘΩΣΕ ΝΑ ΠΡΟΣΗΛΥΤΙΣΗ ΠΕΡΙ ΕΑΥΤΩΝ ΣΠΕΙΡΑΝ ΚΡΗΤΗΣ, ΟΙΤΙΝΕΣ ΠΛΗΘΙΑΣΟΥΝ ΔΙΑ ΤΩΝ ΕΝΕΡΓΕΙΩΝ ΤΩΝ ΝΑ ΚΑΤΑΡΤΙΣΟΥΝ ΕΝ ΚΡΗΤΗ ΜΕΡΙΔΑ ΑΝΘΕΝΩΤ' ἩΝ».

Ἡ Ἀναδημοσιεύοντες ἐν ἑτέρῳ στήλῃ τὸ δημοσίευμα τοῦτο τῆς «Τελευταίας Ὠρας», ἀναδημοσιεύομεν συγχρόνως καὶ σπουδαιότατον ἄρθρον, ὅπερ ἐξ ἀφορμῆς τοῦ δημοσιεύματος τούτου ἔγραψεν ἡ «Πρωΐα», τὸ ἀθηναικὸν ὄργανον τοῦ κ. Δηλιγιάννη. Μετὰ τὴν μακρολογίαν, ἣν καταφέρει τὸ ἄρθρον τοῦτο τῆς «Πρωΐας» κατὰ τῶν ἀνοσίτων ἐργατῶν τῶν ἀπαισιῶν τούτων δημοσιευμάτων, θὰ ἀπηξιοῦμεν νὰ κάμωμεν ἰδιαιτέρον περὶ αὐτῶν λόγον, ἐάν δὲν ἐφρονούμεν, ὅτι τὸ δημοσίευμα τοῦτο εἶνε ἄξιον νὰ ἐπισηρῇ ὅλην τὴν προσοχὴν, ὄχι μόνον τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ, ἀλλὰ τοῦ Πανελληνίου.

»Οι άναγνώσται ήμῶν ένθυμῶνται, ὅτι ἀρχόμενοι τῆς σειρᾶς τῶν ἀποκαλύψεων, δι' ὧν ἐπειδιώξαμεν νά ἀποδείξωμεν, ὅτι οἱ Κρήτες δέν δικαιρῶμεθα ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς ἔθνικῆς ἡμῶν ἀποκαταστάσεως καὶ ὅτι δέν ἐγένετο ἐπιθευλιή κατὰ τῆς ἔθνικῆς ἰδέας ἐν Κρήτῃ ἐκ μέρους ἐπιφανεστάτων Κρητῶν, οὐδ' ἐχρηιάσθησαν ξένοι φρουροὶ τῶν ἔθνικῶν ἡμῶν φρονημάτων, ἐγράφεμεν, ὅτι «ἐάν ἐκ τῶν ἀποκαλύψεων τούτων πρόκειται νά ἐπέλθουν ζημίαι εἰς πρόσωπα, τὸ ἔθνικόν συμφέρον δέν ἤμπορεῖ παρὰ νά ἐξυπηρετηθῇ ἐκ τοῦ φωτός, ὅπερ πρόκειται νά χυθῇ ἐκ τῶν ἀποκαλύψεων τούτων. Διότι ἡ σατανικὴ ἐπιμονή, μεθ' ἧς ἀπὸ μηνῶν ἤδη ἐννέα ἐπιζητεῖται ἐντεῦθεν νά διαδοθῇ καὶ πιστευθῇ καὶ ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐν Εὐρώπῃ, ὅτι οἱ Κρήτες εἶνε διηρημένοι ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς ἔθνικῆς αὐτῶν ἀποκαταστάσεως, ἐάν ἐξυπηρετῆ τὰ ἀνομολόγητα συμφέροντα αὐτόμων, δέν ἤμπορεῖ παρὰ νά εἶνε ἐπιζήμιος εἰς τὰ ἔθνικὰ συμφέροντα, οὐ μόνον διότι πᾶσα ἀμφιβολία, ἔστω καὶ ἡ ἐλαχίστη, περὶ τῆς ἀκριαιότητος τῶν ἔθνικῶν ἡμῶν φρονημάτων ἠδύνατο νά βλάψῃ τὸ ζήτημα ἡμῶν ἀπὸ διεθνούς ἀπόψεως, ἀλλὰ καὶ διότι ἡ τοιαύτη ἀμφιβολία συγκινεῖσα βαθύτατα τὴν ἔθνικὴν ψυχὴν καὶ συσκοτίζουσα τὴν διαύγειαν τῆς σκέψεως δημιουργεῖ ἀτμοσφαῖραν νοσηρᾶν, ἐντὸς τῆς ὁποίας κινδυνεύει τὸ ἔθνος νά μὴ δύναται νά κρίνῃ ἀσφαλῶς οὔτε περὶ τῶν ἐν Κρήτῃ, οὔτε περὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι πραγμάτων».

«Τὰ αὐτὰ περίπου γράφει νῦν καὶ ἡ «Πρωΐα»: «Ἐπιθυμοῦσι νά μὴ πάσῃ μεταδιδόμενον καὶ πιστευόμενον ἐν Εὐρώπῃ, ὅτι ὑπάρχει δῆθεν ἐν Κρήτῃ πολιτικὴ μερίς, ὅμᾳς Κρητῶν, ἀποστειρόντων τὴν ἔνωσιν καὶ ὅτι ἡ ὅμᾳς αὕτη εἶνε δῆθεν δυνατὸν καὶ εἶνε φόβος νά πληθυνθῇ. Ποῖα ὑπολογίζουσι, ὅτι θέλουσι περιοθῇ κέρδη οἱ τοὺς ἀπαισίους τούτους θρόλους διασκευάζοντες καὶ πονηρῶς ὑπεισάγοντες ἐν Ἐφημερίῳν Ἑλληνικαῖς, ἐάν ἤθελον πιστευθῇ ἐν Εὐρώπῃ, δέν τολμῶμεν νά διανοηθῶμεν. Διότι ἡ εἰδησις αὕτη τοῦτο μόνον τὸ ἀποτελεσμα δύναται νά ἔχῃ, ἐάν ἤθελε πιστευθῇ ἐν Εὐρώπῃ νά παρατείνῃ τὴν ἐνεστῶσαν ἀόριστον κατάστασιν καὶ τὴν ἀνώμαλον πολιτικὴν τάξιν ἐν τῇ νήσῳ, νά ἀναβάλλῃ τὴν πλήρωσιν τοῦ διακκαστέρου καὶ ἀμεταβλήτου πόθου ὄλων, ἀνευ ἐξαιρέσεως ὄλων τῶν γενναίωφρόνων Κρητῶν, εἰς τὸ ὕψος τῆς φιλοπατρίας τῶν ὁποίων οὐδεὶς δύναται νά φθάσῃ, νά ζημιώσῃ δὲ καὶ τῆς Κρήτης καὶ τοῦ Ἔθνους πολιτικὰ συμφέροντα;»

«Ἄλλ' ἐν οὕτως ἔχει τὸ πρῶγμα, ἐάν εὐρισκώμεθα ἐνώπιον συστηματικῆς προσπαθείας ἐπιδιωκοῦσης νά κἀμῃ νά πιστευθῇ ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐν Εὐρώπῃ, ὅτι οἱ Κρήτες δικαιρῶμεθα εἰς ἐνωτικὸς καὶ ἀνθενωτικὸς, ἐάν οἱ ἐκ τούτου κινδυνεὶ δύναται ν' ἀποβῶσι τοσοῦτον ὀλέθριοι, ὅσον ἀναγνωρίζει καὶ ἡ «Πρωΐα», καιρὸς εἶνε, νομίζομεν, νά ἐξεγερθῶσιν οἱ ἐν Ἑλλάδι, ὅπως ἀξιῶσιν νά τεθῇ τέρμα εἰς τοιαύτην κατάστασιν.

»Διότι μετὰ τὰς ἀποδείξεις ὅσαι ἄλλοτε παρήλασαν ἀπὸ τῶν στηλῶν τοῦ «Κήρυκος» καὶ μετὰ τὴν ὄλην ὕβριν τοῦ τελευταίου δημοσιεύματος τῆς «Τελευταίας Ὠρᾶς» δέν πιστεύομεν νά ὑπολείπεται ἀμφιβολία τις, ὅτι οἱ ἀπαισιοὶ οὔτε θρόλοι **ΔΙΑΣΚΕΥΑΖΟΝΤΑΙ ΕἰΣ ΤΑ ΕΝ ΧΑΛΕΠΑ ΑΥΔΙΚΑ ΠΑΡΑΣΚΗΝΙΑ ΥΠΟ ΤΟΥ κ. ΙΔΙΑΙΤΕΡΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΕΩΣ.**

»Ἡ κατὰ τοῦ κ. ἰδιαίτερου γραμματέως δεινὴ αὕτη κατηγορία δέν διατυπῶνται νῦν τὸ πρῶτον, οὐδὲ μόνον ἀπὸ τῶν στηλῶν ὄργανο ἀντιπολιτεύσεως. Οἱ ἀναγνώσται τοῦ «Κήρυκος» ένθυμῶνται βεβαίως τὸ ἐν τῷ 7ῳ σὺλλῳ αὐτοῦ δημοσιευθὲν ὑπὸ νοσηρολογίαν 17 Μαρτίου 1901

πιστήμῳ ἔκτοτε κατηγγέλλετο ὁ κ. ἰδιαιτερός γραμματεὺς, ὡς εἰς τῶν πρωτεργατῶν τῆς ἑλευθέρῃ ταύτης σκευωρίας. (1)

Ἄλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ θήματος τῆς Ἑλληνικῆς Βουλῆς, ἐκ μέρους ἐπιφανοῦς ἀντιπροσώπου τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, τοῦ Ν. Λεβίδου, ἀπηθύνθη πρὸς τοὺς ἐν κύλιεσι παρασημίους ἐργαζομένους σκευωροὺς ἡ κατηγορία, ὅτι ἀποτελοῦσι ΣΠΕΙΡΑΝ, ἥτις διὰ τῶν ἐνεργειῶν τῆς πᾶν ἄλλο ἐπιδιώκει ἢ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἐνώσεως.

Ἄδιότι, ἐπὶ τέλους, εἰάν εἰς τὴν ταχύτεραν πραγματοποιήσῃ τῆς ἐνώσεως σπερδουσι πάση δυνάμει ὁ μὲν Κρητικὸς λαὸς, ὅπως πραγματοποιήσῃ τὴν ἱστορικὴν του ἀποστολήν, οἱ δὲ ἀριστεῖς αὐτοῦ ὅπως ἐν εὐρύτερῳ κύκλῳ δράσωσιν ἐπ' ἀγαθῷ τοῦ ἔθνους, ἡ δὲ Α. Β. Ὑψηλότης, ὅπως προῆθῆσεν τὸν λαμπρότατον κρητικὸν ἀδάμαντα εἰς τὸ πατρικὸν στέμμα, ὁ κ. ἰδιαιτερός γραμματεὺς ἀποδεικνύεται δυστυχῶς ἐσσημέραι, ὅτι ἔχει πάντα λόγον, ὅπως ποθῆ τὴν δικιῶνισιαν καταστάσεως, **ΗΤΙΣ ΑΡΙΣΤΑ ΥΠΟ ΠΑΣΑΝ ΕΠΟΨΙΝ ΕΞΥΠΗΡΕΤΕΙ ΤΑ ΕΛΛΕΙΝΑ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΑ ΤΟΥ.**

Ἄλλ' ἐν τοιαύτῃ πραγμάτων καταστάσει δὲν νομίζει ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, ὅτι ἔχει καθήκον νὰ παρέμβῃ ἐνεργῶς, θέτουσα τέρμα εἰς τὴν ἀντεθνικὴν μὲν ἀπὸ ἐξωτερικῆς ἀπόψεως, ἐπικινδύνουν δὲ ἀπὸ ἐσωτερικῆς, δράσειν τοῦ κ. ἰδιαιτέρου γραμματέως, ὅστις δὲν εἶνε ἀπλῶς κύλιος ἐν Κρήτῃ ὑπάλληλος, ἀλλ' ἀνήκει συγχρόνως καὶ εἰς τὴν ἱεραρχίαν τῆς προεθνικῆς ὑπηρεσίας, καὶ ἐν Κρήτῃ ὑπηρετεῖ σήμερον δυνάμει ἀδείας τῆς Κυβερνήσεως, χορηγηθείσης ἐπὶ τῇ βάσει ἰδιοῦ νόμου, οὐτινος ἡ ἰσχύς ἔληξε πρὸ πολλοῦ: "Ἡ μήπως ἐν Ἑλλάδι ἀνεγνωρίσθη ἤδη τὸ διὰ τοῦ δημοσιογραφικοῦ ὄργανου τοῦ κ. ἰδιαιτέρου γραμματέως καὶ ὕψ' ἐνὸς τῶν πρῶν Συμβούλων τοῦ Ὑπάρχου Ἀρματοῦ διατυπωθῆν πέρουσι τερατώδες δόγμα, κατὰ τὸ ὅποιον τὸ ἔθνος καὶ οἱ ὑπευθύνως κυβερνῶντες αὐτό, δὲν ἔχουν δικαίωμα γνώμης ἐπὶ τῶν ἐθνικῶν ζητημάτων;"

ΙΓ'.

Παραμοναὶ Ἐπαναστάσεως

Ἐπειδὴ ἡ κατάστασις τῆς Κρήτης ἀπέβαινε κρισιμωτέρα, ἀπεφασίσθη ἡ μετάβασις εἰς Ἀθήνας φίλων τοῦ Βενιζέλου διὰ νὰ ἀναπτύξουν τὴν θέσιν τῶν πραγμάτων καὶ ἐπικαλεσθοῦν τὴν παρέμβασιν τῆς Κυβερνήσεως πρὸς ἀποσόβησιν τῶν περιπετειῶν εἰς τὰς ὁποίας μοιραίως ἐμελλε νὰ ἀπολήξῃ ὁ ἀγών.

Ἀρχομένου τοῦ Φεβρουαρίου 1902, πενταμελὴς ἐπιτροπὴ ἐκ τῶν Ν. Γιαμαλάκη, τέως Συμβούλου τοῦ πρίγκηπος, τῶν βουλευτῶν Β. Σκουλά, Ἐμμ. Μαρκαντωνάκη, Ἐμμ. Παπαδερῶ καὶ τοῦ ἐξ Ἀποκορώνου ὄπλαρχηγοῦ Ἀνδρ. Κακούρη, ἐφθάνεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν καὶ ἐπεσκέπτετο τὸν πρωθυπουργὸν Ἀλέξ. Ζαΐμην. Αὐτὸς εἶπεν, ὅτι ἦτο ἀνάγκη νὰ πέμψῃ πρὸς αὐτὸν ὁ Βενιζέλος ἐνυπόγραφον θήλωσιν εἰς διπλῶν, ἐν ἡ θα

(1) Ἴδε ἀνωτέρω, σελ. 79.

διεκλήρυτε τὰ ἔθνικὰ αὐτοῦ φρονήματα καὶ δι' ἧς θὰ ἐτίθετο τέρμα εἰς πᾶσαν παρεξήγησιν. Οἱ φίλοι τοῦ Βενιζέλου παρετήρησαν εἰς τὸν Ζαΐμη, ὅτι ἦτο λυπηρὸν νὰ κρίνεται ἀναγκαίᾳ ἐνυπόγραφος δήλωσις περὶ τῶν ἔθνικῶν αἰσθημάτων τοῦ ἀνδρὸς τούτου πρὸς ἄριστον παρεξήγησιν, τὰ ὁποίας ἐδημιούργησεν ἡ κακοβουλία τῶν πολιτικῶν του ἐχθρῶν καὶ ἀπο μάλιστα ὁ Βενιζέλος ἐκδόθει ἐφημερίδα διερμηνεύουσα τὰς πολιτικάς του ιδέας καὶ ἀπὸ τοῦ πρώτου αὐτῆς φύλλου οὐδὲν ἄλλο πράττει ἢ νὰ διακηρύττῃ ὅτι ἡ ἔνωσις εἶνε ὁ κοινὸς καὶ ἀναλλοίωτος πόθος πάντων τῶν Κρητῶν καὶ ὅτι οἱ ἐπιζητούντες νὰ παραστήσῃ τὸν Κρητικὸν λαὸν διηρημένον ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς ἔθνικῆς του ἀποκαταστάσεως εἶνε ἀνόμοιοι σκεφάμενοι. Ἐν τούτοις ἐδήλωσαν εἰς τὸν Ζαΐμη, ὅτι θὰ ἀνακοινώσωσι τὰς συστάσεις του ταύτας εἰς τὸν Βενιζέλου, ὅστις ἔσπευσε νὰ ἀποστείλῃ εἰς τὸν πρωθυπουργὸν τὴν ἀκόλουθον δήλωσιν:

«Ἀπαρσαλεύτως ἀφοσιωμένοι εἰς τὴν Ἐθνικὴν ιδεάν, εἶμαι ἐαθύτατα πεπεισμένοι ὅτι μόνην ριζικὴν λύσιν τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος θὰ ἀποτελέσῃ ἡ πρὸς τὴν Ἑλλάδα ἔνωσις.

»Ὅτε μετὰ τὴν ἀτυχῆ ἐκβασίν τοῦ πολέμου τὸ ἐλεύθερον βασίλειον ἠναγκάσθη νὰ ἀποσύρῃ ἐντεῦθεν τὸν στρατὸν τῆς κατοχῆς καὶ νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν Κρητικὴν αὐτονομίαν, ἠναγκάσθημεν καὶ ἡμεῖς νὰ ἀποδεχθῶμεν αὐτήν, ἀλλὰ μόνον ὡς μεταβατικὸν σταθμὸν πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ ἔθνικου ιδεώδους. Ὁ μεταβατικὸς οὗτος σταθμὸς ἀποτελεῖ περιθώριον δοκιμασίας διὰ τὸν τόπον, συμφέρον δὲ καὶ τοπικὸν καὶ ἔθνικον καθόλου ἐπιβάλλει, ὅπως ἡ περίοδος αὕτη ὑπάρξῃ ἔσον το δυνατόν βραχυτέρα καὶ τερματισθῇ διὰ τῆς ριζικῆς λύσεως τῆς ἐνώσεως.

»Θεωρῶν τὴν μετὰ τοῦ καθεστώτος τῆς ἀρροστείας συνδεομένη διεθνῆ κατοχὴν, ὡς ἀποτελοῦσαν σπουδαίωτατον πρόσχημα πρὸς ἐπιτυχίαν τῆς ἐνώσεως, ἐξέβηκα ἐν τῇ συνεδριάζσει τοῦ Ἡγεμονικοῦ συμβουλίου τὰς γνωστὰς ἤδη ιδέας μου, δι' ὧν ἐφρόνουν, ὅτι ὁ τόπος θὰ ἀπέβαινε μᾶλλον κύριος τῆς τύχης του, ὅπως δυνηθῇ ἐν πρώτῃ διεθνεί εἰσθεσίᾳ νὰ ἐπιτελέσῃ τὴν μετὰ τοῦ ἐλευθέρου βασιλείου ἔνωσίν του.

»Ὅτε αἱ ιδεαὶ ἐκείναι ἀπεκρούθησαν καὶ ἐπισημῶς διὰ τοῦ διαγγατοῦ τῆς ἀπολύσεώς μου, διαστραφεῖσαι δὲ μάλιστα ὑπὸ τῶν πολιτικῶν ἐχθρῶν μου, παρεστάθησαν ὡς ἐπιδιώκουσαι τὴν ἰδρῶσιν αὐτετελοῦς καὶ μονίμου ἐν Κρήτῃ ἠγεμονίας καὶ ἐξηγεῖσιν τὴν δυσπιστίαν τῆς ἐν Ἑλλάδι κοινῆς γνώμης, ἔσπευσα νὰ δηλώσω ἀρροδίως ὅτι τὰς ιδέας ἐκείνας δὲν ἐθεώρουν πλέον δυναμένας νὰ ἀποτελέσωσι πρόγραμμα πραγματικῆς πολιτικῆς. Τὴν δῆλωσιν ταύτην ἔκμακα καὶ θραδύτερον δι' ἐνυπόγραφου ἐπιστολῆς μου δημοσιευθείσης εἰς παράρτημα τοῦ «Κήρυκος» καὶ τὴν δῆλωσιν ταύτην ἐπαναλαμβάνει κατὰ κέρρον ἐκαστοτὲ ὁ «Κήρυξ», ὅστις διερμηνεύει τὰς πολιτικάς μου ιδέας. Τὰς ιδέας ἐκείνας δὲν θεωρῶ πλέον ἐφαρμοσίμους, ἔχι μόνον ἔνεκα τῆς ἐπισημοῦ αὐτῶν ἀποκρούσεως διὰ τοῦ διαγγατοῦ τῆς ἀπολύσεως, ἀλλὰ καὶ διότι πᾶν προσέγον καθεστώσ, ὅπερ ἡ καθολικὴ συνείδησις τοῦ ἔθνους δὲν θὰ ἐθεώρῃ ὡς προσιδοποιεῖν τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἐνώσεως, θὰ ἦτο καταδικασμένον νὰ κρημνισθῇ εἰς ἔρειπιαι, διότι θὰ ἐστερεῖτο τοῦ ἀναγκαίου ἠθικοῦ κύρους, ὅπως διατηρηθῇ ἔστω καὶ προσωρινῶς.

»Ἐν Χανίοις τῇ 2 Μαρτίου 1902

»ΒΛΕΥΘΕΡΙΟΣ Κ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ»

Ὁ Ζαΐμης, μετὰ τὴν ἀνάγγωσιν τῆς ἀνωτέρω δηλώσεως, εἶπεν ὅτι

συνεφώνει ὡς πρὸς τὴν διατύπωσιν αὐτῆς, ὅτι θὰ τὴν ἀνεκοίνοῦ ὅπου ἔδει καὶ θὰ ἀπήντα τὴν ἐπομένην. Μετὰ πάροδον ἀρκετῶν ἡμερῶν ἀνήγγειλεν ὅτι «ἡ δὲ ἰωσις τοῦ κ. Βενιζέλου ἀπεκρούετο ὑπὸ τῶν ἀρμοδίων.»

Ὁ Βενιζέλος, λόγῳ τοῦ διωγμοῦ, τὸν ὁποῖον ὑφίσταντο οἱ πολιτικοὶ φίλοι του, ἐσκέφθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Κρήτην καὶ μεταβῆ εἰς τὴν Αἴγυπτον. Τὴν σκέψιν του ταύτην ἀνεκοίνωσεν εἰς διαφόρους φίλους του. Οἱ πλείστοι ὁμῶς ἐκ τούτων τὸν ἀπέτρεψαν ἐντόνως, δηλώσαντες ὅτι ἤσαν ἀποφασισμένοι χάριν τῶν γενικωτέρων ἐθνικῶν συμφερόντων νὰ ἐξακολούθουν μετ' αὐτοῦ τὸν ἀγῶνα φθάνοντας μέχρι τῶν ἄκρων. Ὁ Βενιζέλος ἐδέησε τειστοτρόπως νὰ παραιτηθῇ τῆς σκέψεως περὶ αὐτοεγκαταρισμοῦ καὶ ἐξηκολούθησε τὸν ἀγῶνα κατὰ τῆς διοικήσεως τοῦ Ὑπάτου Ἄρμοστοῦ, ἡ ὁποία ὁσημέραι ἀπέβαινε σατραπικωτέρα.

Τὸ σύνταγμα εἶχε νεκρωθῆ. Ρητῆ διάταξις αὐτοῦ περὶ παροχῆς ἀδειῶν πρὸς ἐκδοσὴν ἐφημερίδων παρεδιάζετο. Εἰς ἐπίμετρον ἐπεδιώχθη ἡ παῦσις τοῦ «Κήρυκος» καὶ ἐπεβλήθη συνάγια μηνιαία φυλάκισις εἰς τοὺς ὑπευθύνους συντάκτας αὐτοῦ, διότι ἐπέκριναν δικαστικούς τινας διορισμοὺς καὶ προαγωγὰς, γράψαντες ὅτι «ὁ θεσμὸς τοῦ συμβουλίου τῆς δικαιοσύνης ἐνοθεύθη τέλει» καὶ ὅτι «οὐχὶ ἡ εὐσυνείδητος τοῦ καθηκόντος ἐκπλήρωσις, ἀλλ' αἱ πολιτικαὶ συμπάθειαι παρείχον τὸ γέρας τῆς προαγωγῆς τῶν δικαστικῶν λειτουργῶν».

Ἀπ' ἐτέρου, τὰ δημοσιογραφικὰ ὄργανα τῆς ἐν Χαλέπα Αὑλῆς ἐπεκρότου πᾶσαν κυβερνητικὴν ἀδαιρεσίαν. Μία δὲ μάλιστα ἐξ αὐτῶν, ἐν Ρεθύμῳ ἐκδοδιμένη, ἐχαρακτήρισεν ὡς πολιτικὴν πολυτέλειαν τὰς ἐλευθερίας τοῦ κρητικῆ λαοῦ καὶ διὰ σειρᾶς ἀρθρῶν συνίστα τὴν κατάργησιν τοῦ Συντάγματος καὶ τὴν διὰ νομοθετικῶν διαταγμάτων διακυβέρνησιν τοῦ τόπου, ἐφόσον ἤθελε διαρκέσῃ ἡ περίοδος τῆς Ἄρμοστίας τοῦ πρίγκηπος.

Κατὰ τῆς αὐθάδους ταύτης προκλήσεως ἀντεπεξῆλθεν ὁ Βενιζέλος διὰ μακροῦ ἀρθροῦ ὑπὸ τὸν τίτλον «Μολὼν λαβέ», ὑπομνηστικῶν μεταξὺ ἄλλων ὅτι «ὁ ποῦ ἡ ἐξουσία ἀφαιρεῖ τὰς ἐλευθερίας τοῦ λαοῦ διὰ πραξικοπήματος κεεῖ ἀνοίγεται· πλέον ἢ νόμιμος ὁ δὲ ὅς τῶν ἐπαγαστάσεων καὶ ἐκ τῆς ὁδοῦ ταύτης γινητῆς θὰ ἐξήρχετο ὁ ὑπὲρ τῶν ἐλευθεριῶν τοῦ ἀμυνόμενος λαός, συντρέθων ἀνηλεῶς πᾶσαν ἐναντίαν δύναμιν.» (1). Ὁ Βενιζέλος προσέθετε, ὅτι «ἐὰν τὸ κρητικὸν σύνταγμα ἐψηφίσθη τόσον συντηρητικῶν, συγέθη ἀκριβῶς διότι ἐπρόκειτα νὰ ρυθμίσῃ τὰς ἐλευθερίας τοῦ κρητικῆ λαοῦ ἐν σχέσει πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦ γῶν Ὑπάτου Ἄρμοστοῦ, τὸ γεγονός δὲ τοῦτο ἐξηγεῖ τὴν παρέκκλισιν ἀπὸ τοῦ κοινοβουλευτικοῦ τύπου τοῦ ἑλληνικοῦ συντάγματος καὶ τὴν συγκέντρωσιν μεγάλης σχετικῶς ἐξουσίας εἰς χεῖρας τοῦ ἀνωτάτου ἀρχοντος».

Αἱ ἀπόψεις τοῦ Βενιζέλου ἐπεδοκιμάζοντο ὑπὸ μεγάλης μερίδος τοῦ Κρητικῆ λαοῦ. Ἐγένετο ὁσημέραι ἀντιληπτόν εἰς πάντας ὅτι ἡ πολιτεία

(1) Ὁ Βενιζέλος, διὰ τοῦ «Κήρυκος» τῆς 7 Ἰουνίου 1902.

τῶν κυβερνῶντων παρεσκευάζε πολιτικούς κλύδωνας καὶ συμφοράς. Καὶ ἡ ἀναλογιζόμενος τὰς πιθανὰς συνεπείας τῆς τοιαύτης καταστάσεως, ἔκτειρον τὴν ἀτυχίαν τοῦ τόπου, ὁ ὁποῖος τὴν ἐπιούσαν τῆς ἀπαλλαγῆς αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ξενικῆς κατακτήσεως, ἀντὶ νὰ βαδίξῃ ὁμαλῶς πρὸς τὸ λοθητὸν τέρμα, ᾤθετο μοιραίως εἰς νέους πολιτικούς ἀγῶνας πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν διὰ τόσων θυσιῶν ἀποκτηθεισῶν ἐλευθεριῶν του.

Ἦτο ἄλλοτερον τῶ ὄντι, ὅτι ἡ ἐξέλιξις τῶν πολιτικῶν πραγμάτων τῆς γῆσου εἶχεν ἀναδιβάσει εἰς τὴν ἐπιφάνειαν καὶ τὴν διεύθυνσιν τῶν κοινῶν πρόσωπα, μὴ ἔχοντα ἐν συνόλῳ αὐτὴν ἀμυδρὰν ἰδέαν τοῦ πολιτικοῦ μηχανισμοῦ, τὸν ὁποῖον ἐκαλοῦντο νὰ διευθύνουν. Ἐφαίνοντο τοιοῦτοτρόπως πιστεύοντα, ὅτι ἡ κυβερνητικὴ δράσις δὲν ὑπέκειτο εἰς νομίμους περιορισμούς καὶ ὅτι αἱ διατάξεις τοῦ Συντάγματος καὶ τῶν νόμων ἦσαν ὑποχρεωτικαὶ μόνον διὰ τοὺς ἀρχομένους καὶ ὄχι διὰ τοὺς ἀρχοντας.

Δὲν ἀντελαμβάνοντο, ὅτι ἐν πολιτεία συσταγματικῶς κυβερνωμένη ὁ κύριος σκοπὸς τῶν διατάξεων τοῦ Καταστατικοῦ χάρτου καὶ τῶν ἐξ αὐτοῦ ἀπορρέοντων νόμων ἀποβλέπει εἰς τὸν περιορισμὸν τῆς ἀσθαιρείας τῶν ἀρχόντων καὶ εἰς τὴν ὅσον ἔνεστι πληρεστέραν ἐξασφάλισιν τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας τῶν ἀρχομένων.

Ἦσκειτο τοιοῦτοτρόπως μία ἀνεξέλεγκτος ἐξουσία, σύμφωνος πρὸς τὸ πολιτικὸν αὐτῶν ἀνάστημα καὶ πρὸς τὴν ἀπολυταρχικὴν ἰδιοσυγκρασίαν τοῦ πρίγκηπος Γεωργίου.

Ὅτε κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1902 ἐπέστρεψεν ὁ πρίγκηψ ἐκ τοῦ ἐξ Ἑυρώπης δευτέρου ταξιδίου του, ὁ Βενιζέλος προσεπάθησε νὰ ἐπισύρῃ τὴν προσοχὴν τοῦ πρίγκηπος ἐπὶ τῆς καταστάσεως. Τὸ κυριώτερον ζήτημα, περὶ τοῦ ὁποῖου ἔδει νὰ ληφθῇ μέριμνα, ἦτο νὰ ἐπαναχθῇ τὸ πλίτευμα εἰς τὴν κανονικὴν του τροχίαν.

«Ἐγόμεν—ἔγραψεν εἰς τὸν «Κήρυκα» τῆς 13 Σεπτεμβρίου 1902—τόσα ὑψηλὰ καὶ μεγάλα προβλήματα νὰ ἐπιλύσωμεν—τὸ ζήτημα τῆς ἐθνικῆς τοῦ τόπου ἀποκαταστάσεως καὶ τὸ τῆς γορησιμοποίησεως τοῦ σημερινοῦ μεταβατικοῦ σταθμοῦ, ὅπως ᾤθήσωμεν ὅσον τὸ δυνατόν γενναίωτερον τὸν τόπον πρὸς τὴν πρόοδον—ὥστε θὰ ἦτο ἐγγληματικόν, ἂν δὲν ἐπεζητούμεν νὰ κατευθύνωμεν πρὸς τὴν λύσιν αὐτοῦ πάσας τὰς διαθέσιμους δυνάμεις, ἀλλ' ἐγεννώμεν προσθέτους δυσχερείας, ἀφίγοντες νὰ παραδίδεται καὶ νοθεύεται καθ' ἑκάστην ὁ Καταστατικὸς χάρτης καὶ προκαλοῦντες οὕτω τὸν λαὸν εἰς ἀμύνην ὑπὲρ τῶν διὰ τοῦ Συντάγματος ἡγγυημένων ἐλευθεριῶν του».

Ἄλλ' ἐνῶ οὕτως ὠμίλει ὁ Βενιζέλος, οἱ πολιτικοὶ τοῦ ἀντίπαλοι, προσποιούμενοι ἀφροσύνην πρὸς τὸν Ἰπάτον Ἀρμοστήν, συνεβούλευον «ὅπως παύσῃ πᾶς ἐλεγκτος καὶ πᾶσα ἐπίκρισις, ἵνα μὴ καταλάβῃ ἀπογοήτευσιν τὴν Α. Ὑψηλότητα καὶ δὲν δυνηθῇ νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὴν ἐθνικὴν τῆς ἀποστολήν».

Εἰς τὰς παρατηρήσεις ταύτας τοῦ κυβερνητικοῦ Τύπου ὁ Βενιζέλος ἀντιπαρετήρει ὅτι: «οἱ Ἀρχοντες τῶν λαῶν ἀποδεικνύονται ἀνάξιοι τῆς ὑψηλῆς αὐτῶν ἀποστολῆς, καταλαμθανόμενοι ὑπὸ ἀπογοητεύσεως, ὁσάκις ἡ ὁδὸς ἐπὶ τῆς ὁποίας βαδίζουσι δὲν εἶνε ἐστρωμένη διὰ ῥόδων καὶ

ὅτι ὑβρίζει τις αὐτοὺς ὑποθέτων ὡς ἐνδεχομένην τοιαύτην αὐτῶν ἀπογοήτευσιν. Ἡ διακυβέρνησις τῶν λαῶν εἶνε ἔργον φύσει δυσχερές, οὐδὲ δύνανται βεβαίως γὰρ πλανῶνται ὅσον ἀπορᾶ τὰς ἐμφύτους ταύτας δυσχερείας ἐκεῖνοι εἰς οὐς ἔλαχεν ἡ ὑψηλὴ τιμὴ γὰρ ταχθῶσι εἰς τὴν ἡγεσίαν ἐνὸς λαοῦ. Θὰ ἡδίκηι δὲ καταφύρωσι τὸν Κρητικὸν λαόν, ὅστις ἰδᾷ ἠρνεῖτο τὸ κοινῶς ἄλλως τε ἀνομολογούμενον γεγονός, ὅτι μετὰ τὴν ἀπὸ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ γειραφέτησιν αὐτοῦ, παρέσγεν ἑαυτὸν οὕτω νομιμόφρονα καὶ οὕτω πευθῆνιον πρὸς τὴν ἰδρυθεῖσαν νέαν διαίκτησιν, ὥστε, ὅσον τὸ ἐπ' αὐτῷ, γὰρ καταστήσῃ τὸ ἔργον τῶν Κυβερνητῶν αὐτοῦ κατὰ τὸ δυνατόν εὐχερές. Ἐἶνε ἀληθές, ὅτι ἀπὸ τινος ἐδημιουργήθησαν δυσχερεῖαι τινες, ἐτόνιζεν ἐν τέλει τοῦ ἀρθροῦ ὁ Βενιζέλος, καὶ αὐταὶ τείνουσι καθημερινῶς πρὸς ἀξίησιν. Ἀλλὰ τὰς δυσχερείας ταύτας δὲν ἐδημιούργησεν ὁ Κρητικὸς λαός, οὔτε καὶ οἱ ἡγέται αὐτοῦ, ἀλλ' ἀνθρώποι· ἔξενι πρὸς τὸν τόπον. (1)

Εἰς ὅλον αὐτὸν τὸν πλήρη σκοπέλων δρόμον, ὅστις εἶνε διανυθῆ ἐπὶ μίαν ἡμέραν τετραετία ἀπὸ τῆς ἀπαλλαγῆς τῆς νήσου ἐκ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ, καὶ κατ' ὅλον τὸ στάδιον τῆς διετίας, ἀφότου εἶχεν ἐπέλθει τὸ μεταξὺ Βενιζέλου καὶ πρίγκηπος ἐπεισόδιον, εἰς τῶν συγτελεστώων τῆς ἰσχυροτέρουσεως τῆς καταστάσεως ὑπῆρξεν ὁ ἐλληνικὸς Τύπος καὶ ὅλως ἰδιαιτέρως ὁ τῆς πρωτευούσης τοῦ βασιλείου.

Τόσον ὀλίγον, πῶ ὄντι, παρηκολουθεῖτο ἢ ἐν τῇ νήσῳ κατάστασις, ὥστε οὐδεὶς τῶν διευθυντῶν τῶν ἀθηναϊκῶν ἐφημερίδων, ἐκείνων ἰδίως, αἵτινες ἤξιον σοβαροτήτα τινα, ἔκρινε τοῦ λόπου ὅπως μεταξὺ εἰς Κρήτην καὶ ἐξ ἐπιτοπίου μελέτης μορφώση γνώμην περὶ τῶν πραγμάτων τῆς νήσου. Τὴν παράλειψιν ταύτην ἐπέκρινεν ὁ Βενιζέλος ἀπευθυνόμενος ἰδιαιτέρως πρὸς τὸν διευθυντὴν τῆς ἐφημερίδος «Ἐμπρός».

«Ποῖοι εὐθύνονται διὰ τὴν ἐντεῦθεν δημιουργουμένην κατάστασιν ; Τὸ «Ἐμπρός», γράφει ὅτι «ἐκεῖνο, ὅπερ θὰ ἀποδείξῃ τὴν Κρήτην ὄριμον πρὸς τὴν ἑνωσιν καὶ τὴν πλήρη αὐτῆς διοίκησιν τῆς εἶνε ἢ ἀπρόσκοπτος καὶ ὁμαλὴ λειτουργία τοῦ πολιτεύματος αὐτῆς, ἥτις δὲν προκαλεῖ διαμαρτυρίας καὶ παράκηναν». Θαυμάσιοι λόγοι ! Πῶς ὅμως κατῴρασεν ἢ συνάδελφος νὰ συναγάγῃ ἐντεῦθεν, ὅτι εἶνε ἀσυνείδητος ἢ πολιτικὴ ἐκεῖνων, οἵτινες ἀξιοῦσιν ὅτι πρέπει νὰ ἐφαρμόζηται τὸ πολίτευμα διὰ νὰ λείψουν τὰ παράκηναν καὶ αἱ διαμαρτυρία ; Νομίζουσι οἱ συνάδελφοι ὅτι ἐκεῖνοι μὲν ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ ἀξιοῦν, ὅπως ἐφαρμόζηται τὸ πολίτευμα αὐτῶν καὶ νὰ καταφεύγουν μάλιστα μέχρι τῶν σκανδάλων, ὅταν ὑπεπεύθωνται ἀπλῶς ὅτι ἡ ἐφαρμογὴ αὐτοῦ δὲν γίνεται εὐλακρινῶς, ἡμεῖς δὲ εἰμεθα ἀσυνείδητοι, ἐὰν διαμαρτυρώμεθα διὰ τὴν κατάφωρον καταπάτησιν τοῦ ἄλλως τόσον συντηρητικῆς ἰδιότητος μας συντάγματος ; Ἡ ἀξιοῦν οἱ συνάδελφοι, ὅτι εἰ μὲν ἐλεύθεροι Ἕλληνας εἶνε ὄριμοι πρὸς διαχείρισιν τῶν ἐλευθερῶν αὐτῶν θεσμῶν, ἡμεῖς δὲ οἱ Κρήτες εἰμεθα ἀξιοὶ νὰ κυβερνώμεθα δεσποτικῶς, διότι τὴν ἐγκυβερνοῦσιν τοῦ δεσποτισμοῦ ὑπὸ τὴν χειροτέραν αὐτοῦ μορφήν φέρει ἡ ἀπαγόρευσις τῆς ἐκδόσεως ἐφημερίδων ; Ἡ μὴπως ἡ προσωρινὴ τῆς Κρητικῆς καταστάσεως ἐπιβάλλει τὴν βυσίαν ταύτην τῶν ἐλευθεριῶν τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ χάριν τῶν ὑψηλοτέρων ἔθνικῶν συμπεριεμένων ; Ἀλλὰ τοῦτο θὰ ἦτο τότε μόνον ἀληθές, ἂν πράγματι οἱ Κρήτες ἐδιχαζόμεθα

ὡς πρὸς τὰ ἐθνικὰ ἰδεώδη, ὅπως ἐπεδιώχθη ὑπὸ τῶν ἐνδιαφερομένων καὶ παρασταθῆ, ἦτο δὲ ἀνάγκη νὰ καταπνιγῆ ἡ ἐκδήλωσις τῶν ἰδεῶν καὶ αἰσθημάτων τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ, ὅπως μὴ εὐρίσκων διέξοδον οἱ πόθοι καὶ αἱ ἰδέαι τῶν ἀντιτιθεμένων κατὰ τοῦ ἐθνικοῦ προγράμματος; Ἀλλὰ δὲν νομίζουσι εἰ συνάδελφοι ὅτι θὰ ἦτο τοῦτο εἰσάτη ὕβρις κατὰ τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ; Πῶς ἤμπορευμέν νὰ φοβούμεθα τὴν ἐλευθέραν ἐκδήλωσιν τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν αἰσθημάτων τοῦ λαοῦ τούτου, ὥστε πάσης εὐκαιρίας ἐπιλαμβάνεται, ὅπως ἐκδήλωσῃ κατὰ τρόπον προκαλοῦντα τὸν θαυμασμέν καὶ τὸν μᾶλλον ἀδιαφύρον ξένων, τὰ πλημμυροῦντα τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐθνικὰ αἰσθήματα; Ἐὰν δὲ, ὡς γράφει τὸ «Ἐμπρὸς» καὶ ὡς εἶνε ἀληθές, ἐθνικὸν συμφέρον ἐπιβάλλει τὴν εὐδοκίμησιν τοῦ ἐν Κρήτῃ γινομένου πειράματος, πῶς δυνάμεθα νὰ προλάβωμεν τὸ ναυάγιον τοῦ πειράματος τούτου; Συγκαλύπτοντες τοὺς παράγοντας, οἵτινες κατὰ τὴν ἀδήριτον λογικὴν τῶν πραγμάτων, ὅπου δῆποτε καὶ ἂν ἐμφανισθῶσιν δρῶντες δὲν ἤμποροῦν παρὰ νὰ ἐδηγήσουσι εἰς καταστροφήν ἢ αἰρέντες αὐτὴν ἐκ τοῦ μέσου;

»Ἡ, τέλος πάντων, δεικνόμεθα εἰς ἄκρον ἀπικιτητικὸν ἀξιοῦντες τὰ δύο ταῦτα; Πρῶτον μὲν νὰ παύσῃ, ἐν τῷ συμφέροντι τῆς Κρητικῆς ὑπεθέσεως, ἡ ἀμφισβήτησις τῶν αἰσθημάτων πάντων τῶν Κρητῶν, δευτέρον δὲ νὰ παύσῃ παρακλιζομένη ἡ διδάξις τοῦ Συντάγματος, ἡ ἐπιτρέψουσα εἰς τοὺς Κρήτας νὰ ἐκδέχωνται ἐλευθέρως τὰς ἰδέας τῶν διὰ τοῦ Τύπου, τηροῦντες τοὺς νόμους τῆς πολιτείας;»

Ἡ ἐπικρίσις αὐτῆ τῆς τακτικῆς τοῦ ἐλληνικοῦ Τύπου ὑπὸ τοῦ Βενιζέλου προεκάλεσεν ὀξείας ἀντεπικρίσεις ἐκ μέρους τῶν ἀθηναϊκῶν ἐφημερίδων καὶ τῆς «Νέας Ἐρμούνης» τῶν Χανίων, ἡ ὁποία μάλιστα κατηγόρησε τὸν Βενιζέλου, διότι «ἐνῷ ὅλος ὁ ἐλληνικὸς Τύπος ἀσχολεῖται μὲ τὰ φλέγοντα ἐθνικὰ ζητήματα ἐν Μακεδονίᾳ, ὁ «Κῆρυξ» ἀποτελεῖ ἐπαίρειον, μὴ γαράζας οὐδὲ λέξις.

Ὁ Βενιζέλος ἔδωκε τότε τὴν ἐξῆς ἱστορικὴν ἀπάντησιν:

«Ὁ «Κῆρυξ» ὑπεδέχεται ὅτι θὰ ἐδεικνύτο ἡικιστὰ σοβαρὸς, εἰάν ἐ χρησιμοποιοῖ τὰς στήλας του, ὅπως ἀποδείξῃ ὅτι ὁ Ἑλληνισμὸς ἔχει μεγάλην συμφέροντα ἐν Μακεδονίᾳ καὶ ὅτι τὸ ἐθνικὸν μέλλον συνδέεται ἀναποσπάστως μὲ τὴν πρὸς ἑορῶν ἐπέκτασιν τῶν συνόρων μας. Περὶ τοῦ ζητήματος τούτου θεωρεῖ περιττὸν ν' ἀσχολεθῆ, διότι μεταξὺ μὲν τῶν Κρητῶν καὶ τῶν ἑμοσθῶν ἐν γένει δὲν ὑπάρχει δευτέρα γνώμη ὡς πρὸς τοῦτο, ἀπέναντι δὲ τῶν ξένων δὲν νομίζεῖ ὅτι δύναται ἐγκύριως νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἀμυναν ὑπὲρ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ ἐθνικῶν δικαίων. Τὸ ἐφ' ἡμῖν, εὐχαριστῶς ἀφίνομεν εἰς τὴν συνάδελφον τὸ μενοπάλιον τῆς σοβαρᾶς ἐκ μέρους τῆς ἀρνήσεως ὑπὲρ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ ἐθνικῶν δικαίων. Ὁ «Κῆρυξ» ἔχει πολὺ μᾶλλον περιορισμένην φιλοδοξίαν. Θὰ κριθῆ εὐτυχῆς, ἂν διὰ τοῦ κύρους, μεθ' οὗ δύναται νὰ ἐμιλῇ περὶ τῶν Κρητικῶν πραγμάτων, κατορθώσῃ νὰ προαγάγῃ τὰ ἐν Κρήτῃ ἐθνικὰ συμφέροντα.

»Ἄν αἱ ἀνεξερρήντοι βουλαι τῆς θείας προνοίας ἐπιφυλάττουσι εἰς ἡμᾶς ταχεῖαν τὴν πλῆρωσιν τῶν ἐθνικῶν πόθων, ἐπιφυλάσσεται καὶ ὁ «Κῆρυξ» νὰ ἐπιστείνῃ τὸν κύκλον τῆς δράσεώς του εἰς τὸν ἐν Μακεδονίᾳ μεγάλον ἐθνικὸν ἀγῶνα. Ἐν τῷ μεταξῷ, ἀφίνοι πάσαν τὴν περὶ τούτου μέριμναν, κατὰ πρῶτον λόγον εἰς τὴν ἐλληνικὴν Κυβέρνησιν καὶ κατὰ δευτέρον εἰς τὸν Τύπον τοῦ ἐλευθέρου Βασιλείου». (1)

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἰανουαρίου 1903 ἐξεδόθη διάταγμα, τὸ ὅποιον

(1) «Κῆρυξ» τῆς 17 Ἰαν. 1903.

δρισε βουλευτικῆς ἐκλογῆς διὰ τὴν 17 Μαρτίου 1903. Ἡ προκήρυξις τῶν ἐκλογῶν τούτων ἐθεωρήθη ὡς ἀρχὴ ἐπανόδου εἰς τὴν συνταγματικὴν τροχιάν. Ἠλπίζετο ὅτι ἡ λύσις τοῦ συνταγματικοῦ ζητήματος, ὅπως ἐπετέλει τὸ κυριώτατον κεφάλαιον τοῦ πολιτικοῦ ἀνταγωνισμοῦ, θὰ ἐπετυγχάνετο διὰ τῆς νομίμου ὁδοῦ. Ἐτεσματικῶς συγχρόνως ἡ γεννηθεῖσα ἀνησυχία ἐκ τῆς ὑπονομίας ὅτι ἐμελετάτο ἡ κατάργησις τοῦ πολιτεύματος, ἥτις, ἀφαιρούσα ἀπὸ τὸν λαὸν τὰ μέσα τῆς νομίμου ἀμύνης, δὲν ἄφινεν εἰς αὐτὸν ἄλλην διεξόδον, παρὰ τὴν ἐνόπλιον ἀντίστασιν. Κατόπιν μάλιστα τοῦ πειράματος τῆς πρώτης Βουλῆς τοῦ 1901, δι' οὗ εἶγεν ἀποδείχθῃ ἐναργῶς ὅτι δὲν ὑπῆρχεν ὁμοφροσύνη καὶ εἰλικρινὴς συνεργασία μεταξὺ τῆς Κυβερνήσεως καὶ τῆς πλειοψηφίας τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ λαοῦ, ἠλπίζετο ὅτι καὶ ὁ καταρτισμὸς τῆς νέας Κυβερνήσεως θὰ ἐγίνετο, κατὰ τὰς ἐνδείξεις τῶν νέων ἐκλογῶν.

Μόλις ἤρχισεν ὁ ἐκλογικὸς ἀγὼν, ὁ Βενιζέλος ἤρχισε πολιτικὴν περιοδείαν, καὶ ἐπεσκέφθη πρώτῃν τὴν ἐπαρχίαν Κισσάμου, εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς ὁποίας, εἰς τὸ Καστέλλι, ὠμίλησεν ἐνώπιον πολυπληθοῦς ἀκουατηρίου.

— Ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἐθνικὸν ἡμῶν ζήτημα, εἶπε, μεταξὺ ἄλλων ὁ Βενιζέλος, τὸ πολιτικὸν ἡμῶν πρόγραμμα συνίσταται εἰς τὴν ἀπαρασάλευτον ἀρσίσωσιν πρὸς τὴν ἐθνικὴν ἰδέαν καὶ τὴν ἀναλλοίωτον πεποιθήσιν, ὅτι μόνῃν ριζικῇ λύσει τοῦ κρητικοῦ ζητήματος θὰ ἀποτελέσῃ ἡ μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἔνωσις, ὅτι δὲ καὶ ἐθνικὸν καθ' ἑαυτὸν καὶ τοπικὸν ἰδίᾳ συμφέρον ἐπιβάλλει, ὅπως ἡ ὀριστικὴ αἴτη λύσις ἐπέλθῃ μίαν ὥραν ταχύτερον. Ἐφ' ὅσον δὲν ἠμπορεῖ νὰ ὀρισθῇ ἐκ τῶν προτέρων πότε θὰ ἐπιτευχθῇ ἡ ἔνωσις, ἐφ' ὅσον δηλαδὴ ἡ διάρκεια τοῦ σημερινοῦ μεταβατικοῦ σταθμοῦ εἶνε ἀπροσδιόριστος, καθήκον ἔχομεν, ἵνα τὸν μεταβατικὸν αὐτὸν σταθμὸν χρησιμοποιοῦμεν ὅσον ἐνεστί τελεσφορώτερον, ὅπως ᾄθῃσωμεν τὸν τόπον, ὅσον δυνάμεθα περισσότερον πρὸς τὴν πρόδον.

Ἀπαντῶν κατόπιν εἰς τὰς παρὰ τῶν πολιτικῶν ἀντιπάλων τοῦ διατοξευόμενας κατηγορίας, ὁ Βενιζέλος ἔλεγεν :

— Ἀφοῦ ἐπεδιώξαν νὰ μᾶς παραστήσουν ὡς ἀντιτιθεμένους πρὸς τὸ ἐθνικὸν πρόγραμμα, φυσικὸν ἦτο νὰ μὴ διστάσουν νὰ μᾶς καταγγείλουν καὶ ὡς ἐπιδιώκοντας τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ πρίγκηπος. Οὕτω ἡ μία συκοφαντία διαδέχεται τὴν ἄλλην. Διότι τίποτε θεδαίως δὲν εἶνε φευδέστερον παρ' ὅτι ἡμεῖς, ἀμυνόμενοι ὑπὲρ τῶν συνταγματικῶν ἐλευθεριῶν, διεξάγομεν δῆθεν προσωπικὸν ἀγῶνα κατὰ τοῦ πρίγκηπος. Ἐχθροὶ τούτου εἶνε ἐκεῖνοι, οἵτινες, ἕνεκα ταπεινῶν πολιτικῶν συμφερόντων, καταχρῶνται τῆς ἐμπιστοσύνης τοῦ καὶ προβαίνουν ἐν ὀνόματι Αὐτοῦ εἰς τὴν καταπάτησιν τοῦ Συντάγματος, ἥτις δὲν ἠμπορεῖ, παρὰ νὰ ὀδηγήσῃ εἰς σύγκρουσιν ἐπιζήμιον εἰς τὴν ἡμετέραν ἐξέλιξιν τῶν πολιτικῶν ἡμῶν πραγμάτων. Δέν εἶνε ἐχθροὶ τοῦ πρίγκηπος οἱ ἐπιδιώκοντες νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν καγονικὴν λειτουργίαν τοῦ πολιτεύματος, ὅπως προστατευθῶσιν αἱ ἐλευθερίαι τοῦ λαοῦ, τὰ συμφέροντα τοῦ ὁποίου συμπίπτουν καθ' ὅλοκληρίαν πρὸς τὰ καλῶς ἐννοούμενα συμφέροντα τοῦ Ἀνωτάτου Ἀρχοντος. Ἄλλως τε τὸ πρόσωπον Αὐτοῦ συγκεντροῖ παρ' ἡμῖν ἰδιότητάς, ἕνεκα τῶν ὁποίων ἀποκλείεται καὶ ἡ ὑπόνοια κἄν οἰασθῆσθε ὑπὸ οἰουδήποτε Κρητὸς ἐπιβουλῆς τῆς θέσεως Αὐτοῦ. Εἶνε υἷδς

τοῦ Βασιλέως τῶν Ἑλλήνων, ὡς τοιοῦτος δὲ συμβολίζει καὶ τὴν ἐθνικὴν ἰδέαν, ἀποτελεῖ δὲ ἀρραβῶνα τῆς ἐν τῇ μέλλοντι πραγματοποιήσεως αὐτῆς».

Ὁ προεκλογικὸς ἀγὼν ὑπῆρξεν δξέυτατος. Τὸ σύνθημα τῆς δξέυτητος αὐτῆς ἔδωσεν ὁ πρίγκηψ Γεώργιος. Λήγοντος τοῦ Ἰανουαρίου, ὁ πρίγκηψ ἔκαμιν, ὁ ἴδιος, περιοδεῖαν εἰς τὸ εσωτερικὸν τῆς Κρήτης.

Ὅσον καὶ ἂν αἱ ἀνάγκαι τοῦ τόπου ἦσαν μεγάλαι καὶ ἐπείγουσαι, ἡ περιοδεία αὐτῆ, γενομένη ἐν ὄρα χειμῶνος καὶ ἐν μέσῳ δυσβάτων ἀτραπῶν, ἐγεννοῦσε τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἡ Κυβέρνησις ἐζητοῦσε νὰ κάμῃ χρῆσιν τοῦ προσωπικοῦ γοήτερου τοῦ πρίγκηπος, πρὸς ὑποστήριξιν τῶν ὑποψηφίων τῆς καὶ καταπολέμησιν τῶν ὁπαδῶν τοῦ Βενιζέλου.

Τὴν περιοδείαν αὐτὴν ἐσογλίασε μὲ δριμύτητα ὁ «Κῆρυξ» εἰς τὸ φύλλον τῆς 31 Ἰανουαρίου 1903.

«Γνωρίζομεν — ἔγραφεν— ὅτι οἱ κυβερνῶντες δὲν ὠπισθοχώρησαν ποτὲ ἐνώπιον οὐδενὸς μέσου, ὅπερ ἡδύνατο νὰ ἐξυπηρητήσῃ τὰ κομματικὰ αὐτῶν συμφέροντα, ἀφοῦ ἐπεδίωξαν νὰ παραστήσουν τὸν τόπον διγαζόμενον ὡς πρὸς τὰ ἐθνικὰ αὐτοῦ ἰδεώδη καὶ μίαν πολιτικὴν μερίδα, ὡς ἐπιβουλευομένην τὴν θέσιν τοῦ ἀνωτάτου ἄρχοντος.

«Ἄλλ' ἐὰν θεμιτὸν ἔκριναν τοῦτο, οὐδεὶς ἐφαντάζετο ὅτι ἡ πολιτικὴ κατάπτωσις ἡδύνατο νὰ ὠθήσῃ αὐτοὺς, μέχρι τοῦ σημείου νὰ ἐπιδιώκουν, ὅπως παραστήσουν τὸν πρίγκηπα λησιμονοῦντα τὴν θέσιν ἀρχηγοῦ μίᾳς μόνον μερίδος τοῦ λαοῦ καὶ ἀνταγωνιστοῦ μίᾳς ἄλλης».

Ἄλλ' ἐὰν ἡ κἀθοδος αὐτῆ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Πολιτείας εἰς τὸν ἐκλογικὸν ἀγῶνα ἐγεννοῦσε κατάπληξιν, ὅχι δλιγωτέραν κατάπληξιν ἐπροξενούσε καὶ ἡ ἀνάμιξις τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Ἐκκλησίας.

ΙΔ.

Ὁ Βενιζέλος φυλακίζεται

Δέκα ἡμέρας πρὸ τῶν ἐκλογῶν, ὁ Βενιζέλος ἐπληροφορεῖτο, δι' ἐπιστολῆς φίλου του ἐκ τῆς ἐπαρχίας Ἀμαρίου, τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης, ὅτι ὁ Μητροπολίτης Κρήτης Εὐμένιος, ἐκτελῶν πολιτικὴν περιοδείαν, εἶχεν ἀφικθῆ εἰς τὴν ἐκεῖ μόνῃ τῶν Ἀσιματίων ὅτι τὴν ἐπομένην προσεκάλεσε παρ' αὐτῷ τοὺς ἱερεῖς καὶ προκρίτους, κηρύσσων εἰς αὐτοὺς ὅτι «τὸ πρόγραμμα τοῦ Βενιζέλου ἀποτελεῖ συνωμοσίαν κατὰ τοῦ καθεστῶτος καὶ ἀσέβειαν μεγίστην πρὸς τὸν Ἡγεμόνα' ὅτι ὁ ψηφίζων βενιζελικὸς ὑποψηφίους ψηφίζει, κατὰ τὴν γνώμην τῆς Α. Β. Ὑψηλότητος, πρὸδοτίας, καθόσον οὐδὲν ἄλλο ὑποστηρίζει ὁ Βενιζέλος, εἰμὴ ἰδέας ἀντιτιθεμένας εἰς τὸ ἐθνικὸν ἰδεώδες ὅτι ἡ ἔνωσις θὰ ἐπραγματοποιεῖται, καθὼς εἶχεν ὑποσχεθῆ ὁ Τσάρος εἰς τὴν Α. Ὑψ., ἂν ὁ Βενιζέλος δὲν ὑπέδαλεν ὑπόμνημα εἰς τοὺς προξένους, θηλῶν, ὡς ἀρχηγὸς κόμματος, δι'

ὁ κρητικὸς λαὸς προτιμᾷ τῆς ἐνώσεως τὴν ἀνεξάρτητον ἡγεμονίαν καὶ ὅτι, τέλος, ὁ πατὴρ τοῦ Βενιζέλου κατὰ διαφόρους ἐποχὰς ἐξημίωσεν, ὑπὸ ἐθνικῆν ἐποψίν, τὴν Κρήτην».

Τὴν σκανδαλώδη αὐτὴν ἀνάμειξιν τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὰς ἐκλογὰς ἐσηγήτευσεν ὁ Βενιζέλος μὲ τὰ ἐξῆς σχόλια, δημοσιευθέντα εἰς τὸν «Κήρυκα» τῆς 14 Μαρτίου 1903 :

«Καὶ τώρα, ὡς μᾶς εἶπουν οἱ διεξάγοντες τὸν ἀνέσιον πόλεμον, εὐτινος σκοπούμενον εἶνε νὰ ἀχθῆ μὲν εἰς ἀλληλομαχίαν ὁ λαὸς διὰ νὰ παρασχεθῆ εὐλογος ἀφορμὴ πρὸς ἀφαιρέσιν τῶν ἐλευθεριῶν του, νὰ παρασταθῆ δὲ ἐν Εὐρώπῃ ὁ τόπος ὡς διχαζόμενος κατὰ τὰ ἐθνικὰ αὐτοῦ ἰδεώδη, διὰ νὰ ἐπιτευχθῆ ἡ καταθραύσῃς αὐτῶν, ὡς μᾶς εἶπουν ἂν δὲν ἔσυραν πλέον εἰς τὸν βέρβορον καὶ αὐτὴν τὴν κορυφὴν τῆς ἐν Κρήτῃ Ἐκκλησίας.

«Διότι ποῖαν κατὰπτωσιν ἠθικὴν δύναται τις νὰ φαντασθῆ μεγαλειτέραν, παρὰ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἐν Κρήτῃ Ἐκκλησίας, ὅστις, ἐπιλήσμων τῆς θέσεώς του, ἐξέρχεται ἐν ἡμέραις ἐκλογῶν εἰς περιουσίαν, ὅπως ἀναμιχθῆ εἰς τὸν ἐκλογικὸν ἀγῶνα, διὰ τοιούτως ἀνεσίων ὄπλων, ὁ ποῖα εἶνε ἐκεῖν κ, τῶν ὁποίων ἔκαμε χρῆσιν ὁ Ἅγιος Κρήτης;

«Διότι πῶς δύναται νὰ χαρακτηρισθῆ ἠθικῶς ἡ στάσις ἐνὸς Ἱεραρχου, ὅστις, ἐν συκληθέντι ὑπ' αὐτοῦ πολιτικῷ συλλαλητηρίῳ, ψευδῶς βεβηκίῃ περὶ ἐνὸς πολιτικοῦ ἀνδρός, ὅστις μάλιστα εἶνε μέλος τῆς πνευματικῆς ποιμνῆς του, ὅτι ὑπέβηκε διὰ τῶν προξένων ὑπόμνημα πρὸς τὰς Δυνάμεις, διὰ τοῦ ὁποίου ὑποστηρίζει ὅτι ὁ λαὸς προτιμᾷ τῆς ἐνώσεως τὴν ἀνεξάρτητον ἡγεμονίαν; Καὶ πῶς δύναται πρὸ πάντων νὰ χαρακτηρισθῆ ἡ τυμβωρυχία, εἰς ἣν προέβη ὁ Ἅγιος Κρήτης, τὰράσσων τὴν εἰρήνην τοῦ πατρὸς τοῦ κ. Βενιζέλου, ὅπως συκοφαντήσῃ ἀνεσίως καὶ τοὺς νεκροὺς διὰ νὰ θλάσῃ τοὺς ζῶντας;

«Ἐκέρρωτο ταῦντι νὰ φράσωμεν εἰς τὴν ἀφθεῖον αὐτὴν καταστάσιν, καθ' ἣν οἱ ἀρνησιπάτριδες κατέλαθον τὴν θέσιν τῶν πατριωτῶν καὶ οἱ φαῦλοι τὴν θέσιν τῶν χρηστῶν, ὅπως ἐπιχειρηθῆ—ἐν μέρεσι τίνος, Θεέ μου!—ἐκ μέρους τοῦ πρωθιεράρχου Κρήτης ἡ κατασπίλωσις τῆς ἐθνικῆς τιμῆς ἐνὸς νεκροῦ, ὅστις ἐπὶ δύο ἡμῶν δεκάδας ἐτῶν ἔφαγε τὸν πικρὸν ἄρτον τῆς ἐξορίας, ὅπως μὴ ἀνταλλάξῃ διὰ τῆς ὀθωμανικῆς τὴν ἑλληνικὴν αὐτοῦ ἰθαγένειαν, τὴν ὅποιαν εἶχεν ἀποκτήσει, ὡς μετασχὼν τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνος.

«Καὶ ἐνῶ ἡ ἱερὰ ἡμῶν θρησκεία προήγαγε μέχρι τῶν ἀκροτάτων τὴν πρὸς τοὺς θεθνεῶτας συγγνώμην, ὁ ἀνάξιος τῆς θρησκείας ταύτης λειτουργὸς κατήλθε μέχρι τυμβωρυχίας, ὅπως συκοφαντήσῃ τὴν ἐθνικὴν τιμὴν νεκροῦ, ὅστις, ἀφοῦ ἐλάτρευσε τὴν ἰδέαν τῆς πατρίδος μέχρις ἀνεφίκετο ἰδανικότητος, κοιμᾶται τὸν ὕπνον τοῦ δικαίου, ἀπὸ εἰκασιν ἤδη ἐτῶν.

»ἜΩ καιροί! ἜΩ ἦθη!»

Ἡ ἐπικρισις αὐτὴ ἔσχεν ὡς συνέπαιον νὰ καταγγελλθῆ ὁ Βενιζέλος ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Κρήτης ἐπὶ ἐξουρίας καὶ νὰ καταδικασθῆ ὑπὸ τοῦ Πλημμελειοδικείου Χανίων εἰς δεκαπενθήμερον φυλάκισιν, τὴν ὁποίαν ἐξέτισεν εἰς τὰς φυλάκας Ἰτζεδίν (Μάρτιος 1903). Διεκόπη ταῦτοχρόνως διὰ τῆς αὐτῆς καταδικαστικῆς ἀποφάσεως καὶ διὰ τρίτην ἥδη φοράν ἡ ἐκδοσις τοῦ «Κήρυκος» ἐπὶ ἓνα μῆνα.

Ἐκαστος ἐννοεῖ πλέον ὅτι ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας ἡ διεξαγωγή τοῦ

εκλογικού αγώνος απέβαινε δυσχερέστατη εἰς τὴν πολιτικὴν μερίδα τοῦ Βενιζέλου. Σπανίως τῷ ὄντι πολιτικός ἀνὴρ εὐρέθη ὑπὸ περιστάσεις δυσμενεστέρας. Ὅλα τὰ ἀντίπαλα κόμματα, καίπερ διίστάμενα πρὸς ἄλληλα, συναμάχουν ἐν τούτοις εἰς τὸν κατὰ τοῦ κοινού ἐχθροῦ ἀγῶνα.

Ἡ συμμαχία αὕτη, ἔγραψεν ὁ κ. Βενιζέλος, κατὰ τὴν παραμονὴν τῶν ἐκλογῶν, πάντων τῶν ἀντιπάλων θὰ εἶγα πολὺ μὲν τὸ τιμητικόν, εἴποτε δὲ τὸ ἀνησυχητικόν δι' ἡμᾶς ἐὰν ὁ ἀγὼν οὗτος διεξήγματο ἐπὶ τῇ

Ἐφθορῶν τῆς σημαίας εἰς τὸ Θέρπειον. Ἄνω, με τὸ ὄπλον ὁ Ἀντώνιος Νικολάου Κουμῆς, ἡδὴ ἱερεὺς ἐν Πειραιεῖ.

βάσει τοῦ ἀληθοῦς προγράμματος ἐκάστης τῶν ἀντιπάλων πολιτικῶν μερίδων... Ἄλλ' ὅτι ἀποβαίνει ἐτι μᾶλλον ἀπίστευτον εἶναι ὅτι οἱ ἀντίπαλοι πρὸς ἐπιτυχίαν τῶν ἀνομολογήτων αὐτῶν σκοπῶν, ἐπιδιώκουν ἀνοσίως νὰ παραστήσουν ὅτι ἡ ἡμετέρα πολιτικὴ μερίς ἀποστέργει τὴν ἐννοιαν καὶ προτιμᾷ ἀντ' αὐτῆς τὴν ἀγίδρωσιν ἀνεξαρτήτου ἡγεμονίας ἐν Κρήτῃ» (1).

Ὅστω ἐκ τῶν ἐκλογῶν τῆς 17 Μαρτίου 1903 μόνον πέντε ἐκ τῶν φίλων τοῦ Βενιζέλου ἐξελέγησαν βουλευταί, περιλαμβανομένου καὶ αὐτοῦ τοῦ ἰδίου, χωρὶς ὅμως νὰ λάβουν μέρος εἰς τὰς ἐργασίας νομοθετικοῦ σώματος, τὸ ὁποῖον πᾶν ἄλλο ἐξεπροσώπει ἢ τὴν ἐλευθέραν ἐκδήλωσιν τῆς λαϊκῆς θελήσεως.

Τὰ ἀποτελέσματα τοῦ ἀνευ προσχημάτων ἐφαρμοζομένου ἀπολυ-

(1) «Κῆρυξ» 21 Μαρτίου 1903.

ταρχικοῦ συστήματος, ἐπέτειναν τὴν παρὰ τῇ λαῷ ὑπάρχουσαν δυσφορίαν, τὴν ὅποιαν ἐπιρρωγαν ἢ διαρκῶς ἀναβαλλομένη ἐθνικῆς τῆς νήσου ἀποκατάστασις. Τὴν δυσφορίαν δὲ ταύτην καὶ τὰς συνεπείας, ὧν ἡδύνατο νὰ γίνῃ πρόβλεψος ἡ ἀσκουμένη ἀπολυταρχικὴ πολιτικὴ, ἐθεώρησαν καθήκον οἱ συνεργαζόμενοι ἤδη μετὰ τοῦ Βενιζέλου παράγοντες τῆς ἀντιπολιτεύσεως νὰ διερευνηθῶσιν πρὸς τὸν πρίγκηπα διὰ μακροῦ ὑπομνήματος, ἐμπιστευτικοῦ χαρακτῆρος. Τὸ ὑπόμνημα τοῦτο ὑπογραφὴν ἀπὸ διαφόρων προσώπων καὶ ὀργανισμῶν τοῦ νομοῦ Χανίων, ἐπεδόθη κατὰ τὰς ἀρχὰς Μαΐου (1904) εἰς τὸν Ὑπουργὸν Ἀρμοστήν ὑπὸ πενταμελοῦς ἐπιτροπῆς, ἔλεγε δὲ μεταξύ ἄλλων :

«Ὁ Κρητικὸς λαὸς, κληθεὶς ἐλευθέρως νὰ συμπράξῃ μετὰ τῆς Ὑμετέρας Β. Ὑψηλότητος εἰς τὴν διατύπωσιν τοῦ προσωρινοῦ αὐτοῦ πολιτεύματος, κατέδειξε διὰ τῆς συντακτικῆς αὐτοῦ Συνελεύσεως, ὅτι τὸ μόνον πολιτεῖμα, ὅπερ προσηρμόζετο πρὸς τὸν ἐθνικὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν ἱστορίαν του, ἦτο τὸ συνταγματικὸν πολιτεῖμα, ὅπερ καὶ ἐψήφισεν, ἀλλὰ τὸ ὅποιον δὲν λειτουργεῖ ἤδη, ἀφοῦ αἱ κυριώτεραι αὐτοῦ διατάξεις ἔπαυσαν ἀπὸ ἰκανῶν χρόνου νὰ ἐφαρμῶζονται. Ἡ ἐλευθεροτυπία κατηργήθη, ἀφοῦ ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία, παρκαθίστασα τὸ Σύνταγμα, ἔπαυσε νὰ χρησιμῆ ἀδείας πρὸς ἐκδόσιν ἐφημερίδων, ἀπέσπασε δὲ καὶ παρὰ τῆς Βουλῆς νόμον ἐπιτρέποντα εἰς αὐτὴν νὰ ἀνακαλῆ δημοτικὰς τὰς ἤδη χρηρηγηθείσας ἀδείας. Ὁ λαὸς ἀφῆρθη τὰς δημοτικὰς αὐτοῦ ἐλευθερίας, τῆς κυβερνήσεως συγκεντρωσάσης εἰς χεῖρας τῆς οὐ μόνον τὸν διορισμὸν τῶν δημάρχων, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν δημοτικῶν συμβουλίων καὶ παρέρων. Παραβάλλομένων τῶν ἀποτελεσμάτων μετὰ τῶν λαϊκῶν ἐκλογῶν προγενεστέρων καὶ τῶν γενομένων διορισμῶν δημάρχων ὑπὸ τῆς ὑπευθύνου κυβερνήσεως, οὐδὲ σύγκρισις δύναται νὰ ὑπάρξῃ περὶ τοῦ ὅτι ὁ λαὸς ἔκαμε πολλὰ καλλίτεραν χρῆσιν τοῦ δικαιοῦτός του. Ἡ τοιαύτη ἐκλογὴ ἐγέννησε δυσαρρεσκείας καὶ παράπονα ἐξερχόμενα τοῦ κύκλου τῶν κατὰ Σύνταγμα ὑπευθύνων κυβερνῶντων, οὓς ἡ κοινὴ γνώμη συνήθεισεν ἤδη νὰ μὴ λαμβάνῃ ὑπ' ἔψιν. Ὁ τόπος αἰσθάνεται καθύπερθε τὴν ἀπουσίαν ὑπευθύνου κυβερνήσεως. Τὰ πράγματα βεβαιοῦσιν ἤδη ὅτι τὸ καθιερωθὲν κυβερνητικὸν σύστημα τείνει νὰ ἀπομακρύνῃ τῆς Ὑ. Β. Ὑψηλότητος πάντα ἄνδρα, ὅστις καὶ λόγῳ τῶν πρὸς τὴν πατρίδα ὑπηρεσιῶν καὶ λόγῳ τῆς ἰκανότητος καὶ λόγῳ τῆς πρὸς αὐτὸν ἐκτιμῆσεως τοῦ τόπου, θὰ εἶχε τὴν ἀπαιτουμένην ἐπιβολὴν ὅπως συντελῆ νὰ ἀσκήται ἐν ἐνόματι τῆς Ὑ. Β. Ὑψηλότητος τελεσφόρος, ἀλλὰ καὶ ὑπευθύνος πράγματι ἢ ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας. Οὕτω δὲ ἡ Ὑ. Β. Ὑψηλότης περιστεοιχίσθη κατὰ μικρὸν ὑπὸ προσώπων, ἅτινα δὲν δυσκολεύονται κἂν δημοσίᾳ νὰ διακηρῦττον, ὅτι οὐδεμίαν ἔχουν γνώμην περὶ τῶν δεόντων γενέσθαι καὶ οἵτινες, ὅπως παρατείνουσι ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερο τὸν κυβερνητικὸν αὐτῶν βίον, ὄλην τὴν τὴν δραστηριότητα ἐξάντλουσιν εἰς τὸ νὰ εἶνε πειθάνια ὄργανα προσώπων, οὐδεμίαν ἔχοντων σχέσιν πρὸς τοὺς ὑπὸ τοῦ Συντάγματος διαγραφόμενους κυβερνητικοὺς παράγοντας καὶ εἰς τὰ ὅποια πρόσωπα (Σ. Σ. τὴν Ἀλλήν δηλαδὴ καὶ τὸν ἰδιαιτέρον γραμματέα τοῦ Πρίγκηπος) κοινὴ πεποίθησις κρατεῖ ὅτι συγκεντρώθη ὅλη ἡ κυβερνητικὴ ἐξουσία ἐπὶ μεγίστη ἐλάτθι τοῦ γοήτρου τῆς Ὑ. Β. Ὑψηλότητος. Ἡ πράγματι κατάργησις τῆς θεμελιώδους ἀρχῆς νὰ κυβερνάται ὁ τόπος δι' ὑπευθύνου κυβερνήσεως, κατέστησεν οὐσιαστικῶς ἀδύνατον καὶ τὴν ἐνεργεῖαν παντὸς ἐλέγχου τῶν κυβερνητικῶν πράξεων, ὅχι μόνον ὡς ἐκ τῆς μνημονευθείσης δεσμεύσεως τοῦ Τύπου, ἀλλὰ καὶ ὡς ἐκ τῆς ἀπροκαλύπτου κατὰ τὴν ἐνεργεῖαν τῶν ἐκλογῶν

ἐπερβάσεως, ἥτις κατέστησεν ἀδύνατον τὴν ἐλευθέραν ἐκδήλωσιν τῆς λαϊκῆς θελήσεως.

»Τὰ ἀποτελέσματα τοῦ συστήματος τούτου ἤρχισαν ἀπὸ πολλοῦ ἤδη νὰ γίνονται καταφανῆ εἰς τὰ ἔθνη πάντων. Διαδεχόμεθα δὲ τὴν Ὑμετέραν Β. Ὑψηλότητα, ὅτι ὁ λαὸς ἐφθάσε νὰ μορφώσῃ τὴν ἀποκλειστικὴν δι' αὐτὸν πεποιθῆσιν, ὅτι πᾶσα κυβερνητικὴ δραστηριότης καταναλισκεται οὐχὶ εἰς τὸ μέγα πρῶθλημα τῆς δυνατῆς προόδου καὶ εὐημερίας τοῦ τόπου κατὰ τὴν μεταβατικὴν ταύτην περίοδον ἢν διανύομεν, ἀλλὰ εἰς τὴν ἐξυπηρετήσιν προσωπικῶν καὶ πατριαστικῶν καθεστώδων συμφερόντων τοῦ κυβερνῶντος συστήματος. Διότι καὶ τοῦτο ἀκόμη πρέπει νὰ ἐξαρθῇ, ὅτι ἡ παῦσις τῆς λειτουργίας οὐσιαστικῶν διατάξεων τοῦ Συντάγματος καὶ ἡ ἐγκαθίδρυσις ἀπολυταρχικῶν ἀρχῶν, μικρῶν τοῦ νὰ ἀπαλλάξῃ ἡμᾶς ἀπὸ τὰς πατριαστικὰς διαμάχας εἰς ἃς ἐκτρέπεται ὁ κομματικὸς ἀνταγωνισμὸς εἰς τὰ ἐλεύθερα πολιτεύματα, ἐξῆψε τὸνναντίον τὸ πατριαστικὸν πνεῦμα καὶ ἐμείφρωσε παρ' ἡμῖν παράδοξον πολιτικὸν σύστημα ἀπολυταρχίας, στηριζομένης ἐπὶ τῶν φατριῶν. Οὗτω δὲ πάσχεμεν ἐκ τῶν κακῶν ἀμφοτέρων τῶν εἰδῶν τούτων τῶν πολιτευμάτων, χωρὶς νὰ ἀπολαμβάνωμεν τὰ καλὰ κανενὸς ἐξ αὐτῶν...»

Τὸ ὑπόμνημα ἐτόνιζε περαιτέρω ὅτι «ἡ ἀσκουμένη ὑπὸ τοιοῦτον πατριαστικὸν πνεῦμα ἐξουσία συντέλεσον εἰς τὴν φθορὰν τῶν διαφόρων ὑπηρεσιῶν καὶ τὴν παντελῆ παραμίσην τῆς ἐκτελέσεως παντὸς ἔργου κοινῆς ὠφελείας, τὴν ἔλλειψιν προνοίας ὅπως μορφωθῶσι Κρήτες ἀξιωματικοὶ τῆς χωροφυλακῆς δυνάμειοι νὰ ἀναλάβουν μίαν ἡμέραν τὴν διοίκησιν αὐτῆς καὶ νὰ παρουσιάσουν τὸν τόπον κεκτημένον αὐτάρκη δημοσίαν δύναμιν, ἱκανὴν πρὸς τήρησιν τῆς δημοσίας τάξεως», κατέληγε δὲ ἐφορῶν τὴν προσοχὴν τοῦ Πρίγκηπος «ἐπὶ τῶν κινδῶνων, τοὺς ὁποίους ἐπιμελῶς ἀποκρύπτουν οἱ περιστοιχοῦντες Αὐτὸν καὶ τοὺς ὁποίους κινδύνους καὶ τὴν θέλησιν καὶ τὴν δύναμιν ἔχει νὰ προλάβῃ, ἅμα ὡς ἀντιληφθῇ αὐτούς» (1).

Τὸ διάδημα τοῦτο ἀπετέλει τὴν ὑστάτην προσπάθειαν ἐπαναφορᾶς τοῦ πρίγκηπος εἰς τὴν συνταγματικὴν τροχίαν, παρέμεινε δὲ ὅμως, ὡς καὶ ἄλλα μεμονωμένα τοιαῦτα ὑπὸ διαφόρων ἐγκρίτων πολιτῶν, ἀνευ ἀποτελέσματος. Διότι ὁ Πρίγκηψ οὐ μόνον δὲν παρεδέχθη ὅσα εἰς τὸ ὑπόμνημα ἐκεῖνο εὐλαδῶς ἀνεπτύσσοντο, ἀλλὰ καὶ τὰ μέλη τῆς ἐπιτροπῆς ἔθιξε κατὰ τὴν διάρκεια τῆς ἀκροάσεως διὰ φράσεων βαρυτάτων, μὴ παραλείψας νὰ εἴπῃ ὅτι τὴν ἐλευθερίαν εἰς τὸν Κρητικὸν λαὸν οὐτε οἱ ἀγῶνές του οὐτε αἱ θυσίαι του ἔδωκαν, ἀλλ' ὅτι ὀφείλεται αὕτη εἰς Αὐτὸν καὶ τὰς μετὰ τοῦ Τσαρῦ προσωπικὰς σχέσεις του !

Τὰ τῆς ἱστορικῆς ἐκείνης συνδιαλέξεως τῆς ἐπιτροπῆς μετὰ τοῦ Ὑπατου Ἀρμοστοῦ περιήλθον εἰς τὴν δημοσιότητα διὰ τοῦ «Νέου Ἀστὸς» (17 Μαΐου 1904) προσενησαντα καθυτάτην αἰσθησιν. Τηλεγραφηθέντα δὲ ἐξ Ἀθηνῶν εἰς τὸν ἀγγλικὸν Τύπον, προεκάλεσαν δραμιντάτας ἐκαιρίσεις κατὰ τοῦ πρίγκηπος καὶ τῶν διοικητικῶν μεθόδων του. Δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι ὁ ἀγγλικὸς Τύπος ἦτο ἤδη ἐκ τῶν προτέρων ἐξωργισμένος κατὰ τοῦ πρίγκηπος, λόγῳ τῆς κατὰ μῆνα Μάρτιον ἰδίου ἔτους 1904

(1) «Νέον Ἀστὸν», 17 Μαΐου 1905, ἔνθα ἐδημοσιεύθη τὸ ὑπόμνημα τοῦτο.

φυλακίσεως τοῦ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου τῆς Σκωτίας καθηγητοῦ Ἀγωνίου Γιάνναρη, γράφαντος ἀπελῶς ἐπιστολὴν πρὸς τὸν πρίγκηπα Νικόλαον καὶ συνιστῶντος εἰς αὐτὸν ὅπως δεχθῆ ἢ ἀγκυλοκαταστήσῃ εἰς τὴν ἄρμοστιαν τὸν ἀδελφόν του Γεώργιον, λόγῳ τῆς δυσφορίας τὴν ὁποίαν προδύκαλει ἡ ἀπολυταρχικὴ διαίτησις του εἰς τὴν νῆσον. Τὴν ἐπιστολὴν αὐτὴν ὁ πρίγκηψ Νικόλαος ἀπέστειλεν εἰς τὸν ἐν Χανίοις Ἀρμοστήν ἀδελφόν του, ὅστις ἔσπευσε νὰ παραδώσῃ ταύτην εἰς τὸν Γενικὸν εἰσαγγελέα μετὰ τῆς ἐντολῆς ποινικῆς διώξεως κατὰ τοῦ γράφσαντος. Ὁ καθηγητὴς Γιάνναρης κατεδικάσθη εἰς φυλάκισιν ἐνὸς καὶ ἡμίσεος ἔτους.

Ἐπειδὴ εἰς τὸ ὑπόμνημα εἶχε δοθῆ ἠμιστευτικὸς χαρακτήρ καὶ ὡς ἐκ τούτου ὑπεγράφη μόνον ὑπὸ ὀλίγων προκρίτων, ὁ Πρίγκηψ ἰσχυρίσθη ὅτι οἱ ζητοῦντες τὴν ἐπαναφορὰν τοῦ πολιτεύματος εἰς τὴν κανονικὴν του τροχίαν ἀπετέλουσιν μικρὰν μειοψηφίαν. Ἰνα διαλυθῆ ἡ πλάνη αὕτη εἰς τὴν διετέλει ὁ πρίγκηψ, ὑπέκρινεν εἰς εἰσηγήσεις τῶν περὶ αὐτὸν, ὁ κ. Βενιζέλος καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ συνεργαζόμενοι πολιτευταὶ ἐπωφελήθησαν τῆς εὐκαιρίας κατὰ τὰ γινόμενα τὴν 6ην Αὐγούστου ἰδίου ἔτους (1904) λαοψηφίσματα ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως νὰ συστήσουν, ὅπως οἱ ἀκολουθοῦντες τὰς ἀρχὰς τῆς ἀντιπολιτεύσεως ὀργανώσουν ἰδιαιτέρας συναθροίσεις. Οὕτω, ἐνῶ ἀπ' ἐνὸς θὰ κατεφαίνετο ποία ἦτο ἡ δύναμις τῆς ἀντιπολιτεύσεως εἰς τὸν νομὸν Χανίων, ἀπ' ἑτέρου θὰ ἐχρησιμοποιεῖτο ἡ εὐκαιρία ὅπως καὶ δημοσία διαδηλωθῆ ὅτι ὁ Κρητικὸς λαὸς ζητεῖ πλήρη καὶ πραγματικὴν ἔνωσιν καὶ ὅτι οὐδεμία ὑφίσταται διαφωνία ἐπὶ τοῦ ἐθνικοῦ ζητήματος.

Μετὰ τὰ λαοψηφίσματα ἐκεῖνα ὁ Βενιζέλος μετέβη εἰς Ἀθήνας συνοδευόμενος καὶ ὑπὸ τῶν Κ. Φούμη καὶ Κ. Μάνου πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ ἐπικαλεσθοῦν τὴν ἐπέμβασιν τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως πρὸς δεξιῶσιν τῆς ἐν τῇ νήσῳ καταστάσεως.

Ἀλλὰ, παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν, ὁ τότε πρωθυπουργὸς Γ. Θεοτόκης, ὑπέκρινεν εἰς βασιλικὴν ἐπιθυμίαν, ἠρηγῆθαι νὰ δεχθῆ αὐτοὺς εἰς ἀκρόασιν.

Ἡ στάσις αὕτη τοῦ προέδρου τῆς κυβερνήσεως ἀφήρει πλεόν πᾶσαν ἐλπίδα ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ ἐπέλθῃ διαλλαγὴ μεταξὺ τῶν ἐν τῇ νήσῳ ἀντιθέτων παραγόντων. Καὶ ὁ κ. Βενιζέλος, κατόπιν τούτου, ἐθεώρησε καθήκον νὰ ἠμιλήσῃ δημοσίᾳ διὰ τῆς ἐφημερίδος «Καιροί», ἐκθέτων τὴν ἐν τῇ νήσῳ κατάστασιν καὶ τὰ αἷτια τῆς μετὰ τοῦ πρίγκηπος πρὸ τριετίας διαφωνίας του γενικώτερον δὲ τὰς σκέψεις του περὶ τοῦ μέλλοντος τοῦ ὅλου Ἑλληνισμοῦ καὶ τῆς ἐθνικῆς αὐτοῦ ἐξελίξεως (1).

Ἄλλ' ἡ συνέντευξις ἐκείνη εἰς τοὺς «Καιροὺς» τῶν Ἀθηνῶν περιεῖχε καὶ ἄλλα ἐνδιαφέροντα σημεῖα ἐν σχέσει πρὸς τὰ ἦδη λαβόντα χώραν λαοψηφίσματα ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως ἐν Κρήτῃ. Ἐξηγοῦσα τοὺς λόγους, ἐνεκα τῶν ἠοιῶν κατὰ τὰς λαϊκὰς ἐκείνας συγκεντρώσεις τῆς ἀντιπολιτεύσεως ἐξηγήθη ἀπὸ τὰς Δυνάμεις «ἡ καθαρὰ καὶ πραγματικὴ ἔνωσις», προσέθετεν : «Ἠθέλομεν νὰ δηλωθῆ ὅτι ὁ Κρητικὸς λαὸς οὐδέποτε θὰ ἀρκεσθῆ εἰς ἄπλην προσωπικὴν ἢ δυναστικὴν ἔνωσιν, καθ' ἣν ἐν Κρήτῃ

(1) «Καιροί», 24 — 26 Αὐγούστου 1904.

θά ἐδημιουργεῖτο ἰδίᾳ αὐτοτελῆς πολιτεία, μὴδὲν ἄλλο ἔχουσα, κοινὸν μετὰ τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου, παρά μόνον τὸν μοναρχικὸν παράγοντα.

Ἐπακλιθόντος τοῦ Βενιζέλου εἰς Χανιά, κατεβλήθη ἄπαξ ἔτι προσπάθεια περὶ συνεννοήσεως μετὰ τῶν κυβερνητικῶν κομμάτων πρὸς ἐπαγορρὰν τῆς διοικήσεως εἰς τὴν συνταγματικὴν τροχίαν.

Ὁ ἡγέτης τοῦ μεξόνος ἐκ τῶν ἐν λόγῳ κομμάτων Ἄντ. Μιχαηλιδάκης εὐρέθη σύμφωνος, ὅπως ἅμα τῇ ἐπιστροφῇ τοῦ Πρίγκηπος ἐξ Εὐρώπης ὑποβληθῶν εἰς Αὐτὸν διάφορα μέτρα, θεωρηθέντα ἀπαραίτητα, ἦτοι: Πρῶτον γὰρ κληθῆ ἢ παλαιὰ βουλή, ἥτις γὰρ καταργησῆ τὸν ἀντισυνταγματικὸν νόμον περὶ Τυπῶν. Δεύτερον γὰρ κατονομασθῆ καὶ ἀσφαλίσθ τὸ ἐν τῇ συντάγματι ἀναγραφόμενον δικαίωμα τοῦ συνέχεσθαι καὶ τρίτον γὰρ ἀποδοθῆ εἰς τὸν λαὸν τὰς δημοτικὰς τοῦ ἐλευθερίας. Συγχρόνως θὰ ἐγίγνετο ἐν τῇ βουλῇ δήλωσις ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως ὅτι τοῦ λοιποῦ ὁ τόπος θὰ κυβερνᾶται συνταγματικῶς καὶ πράγματι ὑπευθύνως. Μετὰ τοῦτο θὰ ἐβίδοντο ἀδειαι πρὸς ἔκδοσιν ἐφημερίδων, θὰ ἐξελέγοντο αἱ δημοτικαὶ ἀρχαὶ καὶ θὰ ἐνηργοῦντο βουλευτικαὶ ἐκλογαὶ ἀκεπηρέαστως. Ἡ νέα βουλή θὰ ἀπεφάσιζε τότε τὴν ἀναθεώρησιν τοῦ συντάγματος, εἰάν ἢ πλειοψηφία ἤθελε συμφωνῆσαι εἰς τοῦτο.

Ὅτε ὅμως ἐπαγγέληεν ὁ πρίγκηψ ἐκ τοῦ ἐν Εὐρώπῃ ταξιδίου του (Νοέμβριος 1904) πληροφορηθεὶς τὰς μεταξὺ Βενιζέλου καὶ τοῦ Ἀρχιεπίσκοπου τῆς κυβερνητικῆς πλειοψηφίας συνεννοήσεις, ἐκάλεσε παρ' Αὐτῶν τὸν τελευταῖον τοῦτου καὶ ἤξισεν ἀμεσοῦ ἀδέτησιν τῆς συμφωνίας του μετὰ τῆς ἀντιπολιτεύσεως, ἐπὶ τῇ ἀπειλῇ ὅτι ἐν ἐναντία περιπτώσει θὰ ἔπαυεν αὐτὸν τῆς ἀρχηγίας τοῦ κόμματος.

Ῥοιουτοτρόπως καὶ ἡ προσπάθεια αὕτη τοῦ Βενιζέλου περὶ συμφιλίωσως μετὰ τὸν Ὑπάτου Ἀρμοστήν καὶ διακυβερνήσεως τῆς γῆσου συμφωνίως πρὸς τὸν καταστατικὸν τῆς χώρας, ἀπέτυχε.

ΙΕ΄.

Ἐποποιία..

Τὸ ἐτος 1905 ἦτο μοιραῖον γὰρ σημεῖοθῆ ὡς ἐν ἀπὸ τὰ θυελλώδη εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς γῆσου. Ἀπὸ πολλοῦ ἦδη εἶλα τὰ φαινόμενα προεμήνου τὴν προσεγγίζουσαν ἐκρήξιν τῆς πολιτικῆς καταστάσεως. Μόνον οἱ περὶ τὸν Ὑπάτου Ἀρμοστήν κύκλοι καὶ οἱ ἐν Ἑλλάδι ὑπεύθυνοι κυβερνήται ἐμκόπαιον κατὰ τρόπον ἀξιοθρήνητον. Μάτην κατεβλήθησαν προσπάθειαι: ὄχι μόνον ὑπὸ τῆς ἀντιπολιτεύσεως, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ἐγκρίτων πολιτῶν, ὅπως ἐπαγγέλη ὁ πρίγκηψ εἰς τὴν συνταγματικὴν τροχίαν. Μάτην ἐπεστήθη ἢ προσοχὴ τῶν κατὰ καιροὺς κυβερνήσεων ἐν Ἑλλάδι: ἐπὶ τῆς ἀνωμάλου πολιτικῆς καταστάσεως τῆς γῆσου καὶ τῶν κινδύνων, τοὺς ὁποίους ἐδημιούργει ἡ ἀσλουμένη ἀπολυταρχικὴ διοίκησις τοῦ Ὑπάτου Ἀρμοστοῦ.

Ἀρχομένου τοῦ Μαρτίου τοῦ 1905 προεκηρύσσοντο βουλευτικαὶ ἐκλογαί, ἐνῶ ταυτοχρόνως ὁ πρίγκηψ Γεώργιος, μεταβληθεὶς πλέον, εἰς Ἀρχηγὸν κόμματος, παρεσκευάζετο γὰρ ἐπιχειρήσει πολιτικὴν περιουσίαν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς γῆσου, ὡς εἶχεν ἤδη πράξει καὶ κατὰ τὰς προγενεστέρους ἐκλογάς. Κατόπιν τούτου οἱ ἀποτελοῦντες τὴν ἠνωμένην ἐν τῇ γῆσῳ ἀντιπολίτευσιν δὲν ἐνόμισαν σκόπιμον γὰρ μετάσχουσι τῶν ἐκλογῶν, τυμπράττοντες οὕτω εἰς πολιτικὴν κωμωδίαν καθ' ἣν ἐτηρεῖτο ὁ τύπος τοῦ συντάγματος ὑπὸ τῶν μάλλον ἀκρατῶν δεσποτισμῶν. Ἀπεφάσισαν ὅθεν γὰρ προσφύγουσι εἰς τὴν ἔ ν ο π λ ο ν θ ῖ α γ, θέτοντες εἰς ἐφαρμογὴν πρόγραμμα, τὸ ὅποιον κατὰ Φεβρουάριον τοῦ ἔτους τούτου εἶχον διατυπώσει εἰς τὸ κατωτέρω πρακτικόν :

Οἱ ὑπογεγραμμένοι, ἀποτελοῦντες τὴν ἠνωμένην ἐν Κρήτῃ ἀντιπολίτευσιν, συνελθόντες ἐν Χανίοις τῇ 26 Φεβρουαρίου 1905, ἀποσκοποῦντες εἰς τὴν πλήρωσιν τοῦ Ἐθνικοῦ προγράμματος, ἀπεφασίζομεν:

α') Πρῶτον καὶ κύριον μέλημα ἡμῶν ἔστω ἡ ἐπίτευξις τοῦ ἀπὸ αἰῶνος ἐπιδιωκόμενου σκοποῦ, τῆς ἐνώσεως τῆς Κρήτης μετὰ τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος.

β') Ἀδυνάτου ἀποβαίνοντες τοῦ σκοποῦ τούτου, θέλομεν ἐπιδιώξει τὴν πολιτικὴν προσέγγισιν τῆς πατρίδος μας πρὸς τὴν ἐλευθερὰν Ἑλλάδα, μεταβαλλομένης ἀπὸ διεθνoῦς ἀπόψεως τῆς σημερινῆς καταστάσεως.

γ') Μὴ ἐκπληρουμένου μηδὲ τοῦ σκοποῦ τούτου, θέλομεν ἐπιδιώξει τὴν ἀναθεώρησιν τοῦ ἡμετέρου Συντάγματος κατὰ τὸ πρότυπον τοῦ ἑλληνικοῦ, ὅπως ἀπαλλαγῇ ὁ τόπος τοῦ δεσποτισμοῦ.

Τοῦ προγράμματος τούτου τὴν πραγμάτωσιν θέλομεν ἐπιδιώξει καὶ δι' ἐνόπλων λαϊκῶν συναθροίσεων.

Ἐν ταῖς ἐνεργεσίαις ἡμῶν δὲν θέλομεν ἐπιδιώξει προσωπικὴν μεταβολὴν, ἀλλ' ἐπελθεύουσι τοιαύτης, θέλομεν ἀποκρούσει παντὶ σθένει καὶ διὰ τῶν ὅπλων ἐπι πάντα μὴ Ἑλληνα Κυβερνήτην.

Ἐλευθέριος Βενιζέλος, Κ. Μάνος, Β. Σκουλάς, Ν. Πιστολάκης, Ἐμμ. Παπαδέρης, Κων. Φούμης, Ἐμμ. Μουντάκης, Γεώργ. Φούμης, Στυλ. Α. Κολοκυθᾶς, Ἐμμ. Μαρκαντωνάκης, Μιχ. Σαχλαμπανάκης, Γ. Πλευρίδης, Ἐμμ. Μ. Παπαγιαννάκης, Παν. Φιωτάκης, Ἄνδρ. Κακούρης, Κυριάκος Μπιράκης, Ἰω. Παπαδογιάννης, Ἰω. Καλογερῆς.

Ἔτσι ἐξερράγη τὸ ἐνοπλιον κίνημα. Τὸ πρῶτὸ τῆς 10 Μαρτίου 1905, ὁ Βενιζέλος, μετὰ τῶν δύο ἄλλων παραγόντων τῆς ἀντιπολιτευσεως, Κωνστ. Φούμη καὶ Κωνστ. Μάνου (τοῦ ἐνθουσιώδους ποιητοῦ καὶ μεταφραστοῦ τῆς «Ἀντιγόνης») πλείστον ἐπιλέκτων φίλων καὶ πρώτην συναγωγιστῶν, ἀνήρχοντο εἰς τὸ Θέρσιον, τὸ ἱστορικὸν χωρίον, παρὰ τοὺς πρόποδας τῶν Λευκῶν ὀρέων.

Πρὶν ἴδομεν πῶς ἐξερράγη τὸ κίνημα, θὰ προτάξωμεν μίαν ἱστορικὴν συνέντευξιν ληφθεῖσαν τότε παρ' Ἀθηναίου δημοσιογράφου, ἐπάνω εἰς τὸν Θέρσιον, μετὰ τοῦ Ἐλευθερίου Βενιζέλου. Τὴν προτάσσομεν, διότι εἰς αὐτὴν ἐκτίθενται ἀπὸ στόματος αὐτοῦ τούτου τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Ἐπαναστάσεως ἐκείνης οἱ λόγοι καὶ αἱ ἀφορμαί, ποὺ ὤδησαν τοὺς πατριώτας τῆς Κρήτης εἰς τὴν ἀφθαστον ἐκείνην ἐποποιίαν.

Ἡ ἱστορικὴ αὕτη συνέντευξις, τὴν ὅποιαν ἔλαβεν ὁ Στ. Γρανίτσας, ἐπὶ τοῦτο μεταβάς εἰς τὸ Θέρσιον, ἐδημοσιεύθη εἰς τὴν «Χρόνον» Ἀθηνῶν τῆς 26 Μαρτίου 1905 καὶ ἔχει ὡς ἑξῆς :

ΘΕΡΙΣΟΝ, 24 Μαρτίου.— Μετὰ κοπιώδη δρόμον τεσσάρων ὥρῶν ἔφθασα εἰς τὰς προφυλακὰς τοῦ στρατοπέδου τὴν 10ην π.μ. Ὑποβάλλομαι ὑπὸ τοῦ ἀρχιφύλακος εἰς πρόχειρον ἀνάκρισιν, ἀφίνομαι ἐλευθεροὶ καὶ προχωρῶ πρὸς τὸ στρατόπεδον. Προχωρῶ διακόσια περίπου βήματα καὶ πάλιν σταματοῦμαι :

— Τί εἶνε ἐδῶ ;

— Ἀστυνομικὸς σταθμὸς, μοῦ ἀπαντᾷ ὁ φρουρὸς. Τί θέλετε ;

— Νὰ εἰσέλθωμιεν εἰς τὸ στρατόπεδον....

— Σὰς ἔδωσαν ἄδεια αἱ προφυλακαί ;

— Μάλιστα.

— Πρέπει γὰρ τὴν θεωρήσῃ ὁ κ. Διευθυντής....

— Ποίος εἶνε ὁ Διευθυντής ;

— Ὁ κ. Παπαδερὸς.

Περιμένομεν ὀλίγα λεπτά τῆς ὥρας, ἔρχεται ὁ κ. Παπαδερὸς, θεωρεῖ τὴν ἄδειάν μας καὶ ἐν συνοδείᾳ δύο ἀνδρῶν διευθυνόμεθα πρὸς τὸ Ἀρχηγεῖον. Δεξιᾷ καὶ ἀριστερᾷ μας συζητοῦν καθ' ὁμίλους οἱ ἐπαναστάται. Ὅλοι φέρουν ἀντὶ ἄλλου καλύμματος τῆς κεφαλῆς, ἕνα κατάμειρον μανδύλη. Οἱ περισσότεροὶ φέρουν μαζί των τὰ ὄπλα των.

Φθάνομεν τέλος πάντων εἰς τὸ Ἀρχηγεῖον, μίαν μικρὰν οἰκίαν, ὅπου εὐρίσκομεν ὄλους τοὺς ἀρχηγούς τοῦ κινήματος συσκεπτομένους.

Κρητικὴν ἐνδιαιτησίαν φέρει μόνον ὁ κ. Μάνου, ἐκ τῶν ἀρχηγῶν. Μαῦρον μανδύλιον, πλην τοῦ κ. Μάνου, φέρουν ὁ γηραιὸς πρόεδρος τῆς ἐπαναστατικῆς Συνέλευσεως κ. Παπαγιαννάκης καὶ ὁ κ. Φούρης.

Ἀναπαυόμεθα ὀλίγας στιγμὰς καὶ ἔπειτα ἀρχίζει ἡ ἀνάκρισις :

— Ποῖα τὰ αἷτια, ἅτινα σὰς ὤδησαν, κ. Βενιζέλε εἰς ἐπανάστασιν;

— Τὸ ὅτι τὸ καθεστῶς, τὸ ὁποῖον ἐδημιουργήθη ὡς προσωρινόν, παρετάθη πολὺ. Τοῦτο ἐγέννησε δυσφορίαν ὁσημέραι αὐξάνουσαν. Ἀλλ' ἀνεξαρτήτως αὐτοῦ ἔρχεται ἡ δευτέρα αἷτια. Εἶνε δὲ αὕτη τὸ ὅτι ἡ Κρήτη οὐδὲ προσωρινῶς δύναται νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς τὰς δαπάνας ἰδιαίτερου πολιτικοῦ ὀργανισμοῦ, διότι εἶνε χώρα μικρὰ καὶ πτωχὴ, ὅχι τόσο ἐκ φύσεως ὅσον ἐκ τῶν ἐπανειλημμένων καταστροφῶν, τὰς ὁποίας ἔπαθεν ἐκ τῶν πολλῶν τῆς ἐπαναστάσεως. Δὲν ἠδύνατο δὲ οἱ πόροι τῆς γὰρ ἀναπτυχθῶσιν ἄνευ τῆς συνδρομῆς ξένων κεφαλαίων, τῶν ὁποίων στερεῖται ὁ τόπος. Τὰ ἰδικά της ἐξ ἄλλου κεφάλαια φεύγουν μακρὰν. Ἐνεκα τοῦτου ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις τοῦ τόπου παρεκωλύετο καὶ ἡ ἀνεπάρκεια τοῦ Δημοσίου Ταμείου τῆς ἐπετεινέτο ἀπὸ τὰς πέδας, τὰς ὁποίας θέτουσιν εἰς τὸν τόπον αἱ συνθήκαι. Ἀφ' ἑτέρου ἡ οἰκονομικὴ δυσπραγία ἐπετεινέτο, διότι ἡ Κρήτη, παύσασα νὰ ἀποτελῇ μέρος τῆς Ὀθωμανικῆς Ἀυτοκρατορίας, δὲν κατώρθωσε νὰ ἀποτελέσῃ μέρος τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου. Εἰς αὐτὰ τὰ αἷτια ἤλθε νὰ προστεθῇ ὁ ἐγκαθιδρυθεὶς δεσποτισμὸς. Δηλαδή : κατάλυσις τῆς ἐλευθεροτυπίας.

— Δὲν εἶνε ἀκριβὲς, κ. Βενιζέλε, ὅτι ὑμεῖς περιορίσατε τὴν ἐλευθεροτυπίαν ;

— Ψευδέστατον, Ἐγὼ ἐπέμεινα μόνον νὰ ζητῶνται ὡς προσόντα διὰ τὴν ἔκδοσιν ἐφημερίδος παροχὴ 2000 φράγκων καὶ δίπλωμα τοῦ Πανεπιστημίου. Ἐπίσης, ὅτι δὲν δύναται νὰ ἐκδίδῃ ἐφημερίδα ὁ καταδικασθεὶς ἐπὶ κακούργηματι. Ἡ ἐκτίμησις τῶν προσόντων τούτων ἀνατίθε-

ται διὰ τοῦ Συντάγματος εἰς εἰδικὴν ἐπιτροπὴν, ἀποτελουμένην ἐκ τοῦ Προέδρου, τοῦ εἰσαγγελέως Ἐφετών καὶ Νομάρχου Χανίων. Πρῶτος δὲ ἀναφέρει τὸ Σύνταγμα, ὅτι ἡ ἀδεια αὕτη παρέχεται ὁ π ο χ ρ ε ω τ ι κ ῶ ς εἰς πάντα ἔχοντα τὰ προσόντα ταῦτα. Τοῦτο δὲν ἐτηρήθη. Πρὸ τριῶν ἐτῶν υπέβαλον αἰτήσεις ἀδειῶν ὁ κ. Πιστολάκης, πρῶτην ἐφέτης, καὶ ὁ κ. Κατηγάκης, ἀλλὰ μόνις πρὸ τριῶν μηνῶν ἐδόθη, ἐκτὸς τούτου διὰ τῆς περυσιᾶς Βουλῆς κατόρθωσεν ὁ Πρίγκιψ νὰ ψηφίσῃ νόμον, δι' οὗ ἠδύνατο νὰ ἀνακαλῆ ὅταν ἤθελε τὴν ἀδειαν καὶ νὰ παύῃ τὴν ἐκδοσὴν τῆς ἐφημερίδος. Ὁ νόμος αὗτος εἶνε ἀγισιοσυγκρατικώτατος, διότι τὸ Σύνταγμα ρητῶς λέγει ὅτι μόνον κατόπιν δικαστικῆς ἀποφάσεως παύεται ἡ ἐφημερίς ἢ ὅποια παρεξέτραπη.

«Μετὰ τὴν κατάργησιν τῆς ἐλευθεροτυπίας διὰ τοῦ ἀνωτέρω ἐγγελλῶς ἀντισυνταγματικοῦ νόμου καταργήθη τὸ δικαίωμα τοῦ ἐλευθέρως συνέρχεσθαι, δι' ἄ σ τ υ γ ο μ ι κ ῆ ς θ ι α τ α γ ῆ ς ἐκδοθείσης πρὸ τριῶν ἐτῶν.

— Πῶς δηλαδὴ ;

— Ἐξεδόθη πρὸ τριῶν ἐτῶν ἀσυνομικὴ διαταγὴ ἀπαγορεύουσα αὐτηρήματα τὸ συνέρχεσθαι, ὅσοι δὲ ἀπειραθήσαν ποτὲ νὰ συγκροτήσῃν συλλαλητήριον ἐτιμωρήθησαν αὐστηρῶς. Μετὰ τοῦτο ἔρχεται ἡ κατάλυσις τῶν δημοτικῶν ἐλευθεριῶν. Ἦτοι τὸ νὰ διορίζωνται οἱ δήμαρχοι, οἱ παρῆδροι καὶ δημοτικοὶ σύμβουλοι.

— Ἀλλὰ, κ. Βενιζέλε, λέγεται ὅτι τοῦτο ὀφείλεται εἰς σᾶς.

— Ψεῦδος, Ἐγὼ ἐπολέμησα τοῦτο εἰς τὴν παρελθούσαν Βουλὴν. Τὸ ἀν ἡγαγκάστην νὰ διορίσω τοὺς Δημάρχους κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος, ἔπραξα τοῦτο διότι δὲν ἠδύναμθα νὰ ἀφίσωμεν τὸν τόπον χωρὶς δημοτικὰς ἀρχὰς μέχρις ὅτου ἐνεργηθῶσιν ἐκλογαί. Δὲν ἐνόμιζα ὅμως ὅτι τὸ μέτρον ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον τότε ὑπηγόρευσε μία ἀνάγκη, θὰ ἐγένετο νόμος. Ἐν ταῦτοις ἐγὼ τὸ ἐπολέμησα εἰς τὴν Βουλὴν κατόπιν προτάσεως τοῦ κ. Παπαδερῶ ὅπως καταργηθῆ. Ἐγασα ὅμως τὸ ζήτημα μὲ μίαν ψῆφον.

«Εἰς ὅλα αὐτὰ προσετέθη ἐσχάτως τὸ ἀποπὸν νὰ διορίζωνται ὡς Σύμβουλος πρόσωπα μὴ πολιτικά οὕτως ὥστε, ὁ τόπος νὰ διοικῆται ἀνευ ὑπευθύνου Κυβερνήσεως ὡς ἀποτελουμένην ἐκ προσώπων μὴ ἐνδιαφερομένων διὰ τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν συμπολιτῶν των.

— Καὶ ποῖα εἶνε αὐτὰ τὰ πρόσωπα κ. Βενιζέλε.

— Ὁ κ. Μυλογιαννάκης, πρῶτην Νομάρχης διαρρήθη Σύμβουλος πρῶτος. Ἐπίσης ὁ κ. Βορέδης, ὁ κ. Λογαΐδης, ὁ γόν Σύμβουλος κ. Ξανθοῦδης. Πάντες αὗτοι ἦσαν νομάρχαι. Διὰ τοῦ διορισμοῦ τούτων ὡς Συμβούλων καταργήθη πᾶσα ἰδέα ὑπευθύνου Κυβερνήσεως ἐφθάσαμεν δὲ εἰς τὸ σημεῖον νὰ διορίζεται Δήμαρχος ἀνευ γνώσεως τῶν Συμβούλων. Ἐρωτήσατε θε τὸν κ. Τσουδερὸν, ἀν δὲν ἔμαθε τὸν διορισμὸν τοῦ κ. Σκαμινάκη ὡς Δημάρχου Χανίων ἐκ τῆς ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως. Ὅχι διαφορετικώτερον ἐγιναν οἱ διορισμοὶ τῶν ἄλλων Δημάρχων τῆς ἡθικῆς ὑποστάσεως τοῦ Σκαμινάκη... Ἐκ τῶν διορισθέντων ἐσχάτως ὡς Συμβούλων πολὺ ὀλίγοι ἦσαν πολιτικά πρόσωπα. Γνωρίζετε τὰ προσόντα τοῦ κ. Κριάρη, ἢ μᾶλλον τὰς ἀξιώσεις του ;

— Ὅχι.

— Ἀκούσατε λοιπόν. Ὁ κ. Κριάρης ἐξίτηι ἀπὸ καιροῦ νὰ γίνῃ Σύμβουλος τῆς Παιδείας διότι ἦτο... διδασκάλος. Τῆς Δικαιοσύνης, διότι

Ἐπισημὰ ἐπικρατοῦν τοῦ Θερίσου. Ὁ δια-σκαφεὺ ἀρμεύμενος εἶνε ὁ ἐκ τῶν ἀρμηγῶν τοῦ ἑ-
μίλου Στρατοῦ Μιερτα, ἔπειτα, ἀφενεὺθι κατὰ τὰς συγκροσεῖς.

το...ὀχιλόδος. Μόνον τὸ ὑπουργετον τῶν Οἰκονομικῶν δὲν ἤθελε, διότι
σκοπὸς τοῦ δὲν ἦτο πῶς γὰ διαρρυθμίσῃ τὰ οἰκονομικά τοῦ τόπου, ἀλλὰ
πῶς διὰ τῶν οἰκονομικῶν τοῦ τόπου γὰ διαρρυθμίσῃ τὰ ἰδικὰ τοῦ οἰκονο-

μικά. Δὲν πιστεύετε ; Ἐρωτήσατε αὐτοὺς τοὺς φίλους του ἐν Χανίοις ἂν δὲν ἐπέμενε νὰ γίνη Σύμβουλος, διότι κατεστράφη οἰκονομικῶς, ἐπρόκειτο δὲ γὰρ τοῦ διαμνηστευθῆναι πενήτην καταναλλάγματα. Ὡς ἐν ἐπὶ πλέον ἐπιχείρημά του ἔφερε τὸ ὅτι θὰ κατάρθωνε νὰ ἐξοφλήσῃ ἐν χρέος του πρὸς τὴν Κρητικὴν Τράπεζαν διὰ τὸ ὅποιον εἶχεν ἐγγυηθῆ ὁ πρίγκηψ.

»Εἰς ἔλα αὐτὰ προσετέθη ἡ καταδίωξις, ἥτις ἐνηργεῖτο λυσσῶδῶς καθ' ἡμῶν εἰς τὰς ἐκλογάς. Διὰ τῆς καταδιώξεως αὐτῆς κατωρθώθη νὰ εὐρεθῶμεν ἀντιμέτωποι τοῦ Πρίγκηπος ὡς καὶ πᾶς ἀντιπολιτευόμενος. Ἐπεχείρησεν ὁ ἴδιος ὁ Πρίγκηψ περιοδεῖν συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου, καθ' ἣν ἐσυκοφάντων ἡμᾶς ὡς ἐχθροὺς τῆς ἐνώσεως, ὡς συνηνομομένου μετὰ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως νὰ τῆ ἐπιτρέψωμεν τὴν ἀποθίβασιν στρατοῦ εἰς τὴν νῆσον εὐθὺς ὡς ἠοχόμεθα εἰς τὴν Ἀρχήν. Ὁ Σεβασμιώτατος ἀνεθεμάτισε πάντα Κρήτα ὅστις θὰ μὲ ἐβήφριζε. Εἰς ταῦτα πάντα νὰ ἀπαντήσωμεν δὲν ἠδυνάμεθα. Διότι τὸ ἀποτέλεσμα θὰ ἦτο φυλάκιαις ἕνεκα τῆς ἐλευσιότητος εἰς ἣν περιήλθεν ἡ ποινικὴ Δικαιοσύνη. Δὲν σὰς ἀναφέρω τὸ ὅτι καὶ πῶς ἐφυλακίσθη ἐγώ. Σὰς ἀναφέρω μόνον, ὅτι ὁ ἱατρός κ. Μοάτσος, εἰς ἐκ τῶν ἐπιφανεστέρων ἀνδρῶν τῆς Κρήτης, συνελήφθη καὶ καταδικάσθη ὡς ἀνέστιος καὶ ἐπικίνδυνος εἰς τὴν δημοσίαν ἀσφάλειαν. Ἡ πολιτικὴ Δικαιοσύνη δὲν ἐξεφαυλίσθη τόσον χάρις εἰς τὸν κ. Τσαγγρῆν. Ὑπάρχουν ὅμως ὄργανα αὐτοῦ, ὡς ὁ πρόεδρος τῶν Πρωτοδικῶν κ. Δημητρακάκης καὶ ἄλλοι τις δικαστῆς, τοῦ Ἑρακλείου, υπερβάντα πᾶν ὄριον φανατισμοῦ. Ἀρκεῖ νὰ σὰς εἴπω, ὅτι καὶ οἱ δύο οὗτοι εἶνε κοιματάρχει. Ὁμιλῶν ἀνωτέρω περὶ τῆς ποινικῆς Δικαιοσύνης ἐλησημόνησα νὰ σὰς εἴπω ὅτι τὸ ὅτι ὁ κ. Γιάνναρης θὰ καταδικάζετο εἰς φυλάκιαις 18 μηνῶν, μᾶς τὸ εἶπε τρεῖς ἡμέρας πρὸ τῆς δίκης ὁ πρόξενος τῆς Ἀγγλίας.

»Τὴν κατάστασιν ταύτην, τῆς ὁποίας δὲν σὰς ἔδωκα οὔτε ὄχραν ἰδέαν, προσεπαθήσαμεν νὰ τὴν διορθώσωμεν εἰρηρικῶς. Ἐξηντήσαμεν ἔλα τὰ πρὸς τοῦτο μέσα. Ὑπεβάλομεν πρῶτον εἰς τὸν πρίγκηπα πρὸ ἐνὸς ἔτους ἀναφοράν, δι' ἧς ἐξεθέτομεν αὐτῷ τὰ παράπονά μας καὶ τοῦ ὑπεδεικνύομεν, ὅτι ἐν περιπτώσει καθ' ἣν δὲν διορθώθῃ ἡ κατάσταση, θὰ εὐρεθῆ πρὸ ἐπαγαστάσεως. Ἡ Α. Υ. ὁμως ἐθεώρησε καλὸν ἀντὶ ἄλλης ἀπαντήσεως νὰ ὑβρίσῃ τὸν πρόεδρον τῆς Ἐπιτροπῆς, ὅστις ἦτο ὁ νῦν πρόεδρος τῆς Ἐπαναστατικῆς Συνελεύσεως κ. Παπαθωγιαννάκης, καὶ νὰ εἴπῃ ὅτι Σύνταγμα καὶ Νόμος εἶνε αὐτός, τοὺς Κρήτας δὲ τοὺς θέλει νὰ ἀπύκτων πρὸ τῶν ἀποφάσεων, οἰαδιῆποτε καὶ ἂν εἶνε αὐταί. Κατόπιν τῆς ἀπαντήσεως ταύτης τοῦ πρίγκηπος ἐθεωρήσαμεν καλὸν νὰ συγκροτήσωμεν εἰς τὰς δυτικὰς ἐπαρχίας συλλληθηθῆρια, πρὸς ἀπόδειξιν τῆς δυνάμεώς μας, ἣν οἱ ἐν τῇ Αὐλῇ ἐθεώρουν μικράν καὶ ὅπως δηλώσωμεν, ὅτι ὁ κρητικὸς λαὸς ζητεῖ π λ ἦ ρ η καὶ π ρ α γ μ α τ ι κ ἦ ν τὴν Ἐ ν ο σ ι ν.

»Ἐβλήσαμεν διὰ τούτου νὰ ἀποκρούσωμεν λύσιν τινά, τὴν ὁποίαν ἐπὶ καιρὸν ὑπεστήριξεν ὁ πρίγκηψ, καὶ ἡ ὁποία ὑπὸ τὸν τύπον ὅτι θὰ ἔθετε τὴν Κρήτην ἀπέναντι τῆς Ἑλλάδος εἰς ἣν γέσειν διατέλουν ἡ Βοσνία καὶ ἡ Ἑρζεγοβίνη ἀπέναντι τῆς Αὐστρίας, ἐπρόκειτο νὰ δημιουργήσῃ προσωπικὴν τινα ἔνωσιν Κρήτης καὶ Ἑλλάδος, καθ' ἣν ἔνωσιν ἂν Κρήτη θὰ δεικνύετο ἰδιαιτέρως ἀντιβασιλικὸς θρόνος. Τοῦτον τὸν Β. Θρόνον ἀπεκρούομεν ὡς μέλλοντα νὰ δημιουργήσῃ προσκλήματα κατὰ τῆς συμ-

πληρώσεως τῆς ἐνώσεως. Διότι πάντα ἐν γένει στενώτερον δεσμὸν μετὰ τῆς Ἑλλάδος, ἔστω καὶ μὴ φέροντα τὸν τύπον τῆς προσωπικῆς ἐνώσεως, δεχομένη ἐν ἀνάγκῃ ὡς προσεγγίζοντα πρὸς τὴν ἔνωσιν ἡμᾶς.

Ἐὰ συλλληθηρία ταῦτα ἐγένοντο ἐν ταῖς ἐπαρχίαις Χανίων καὶ Ἀποκορώνων, ἔλαβον δὲ μέρος εἰς αὐτὰ 7,500 περίπου.

Ἐμετὰ ταῦτα μετέβημεν μετὰ τῶν κ.κ. Φούμη καὶ Μάνου εἰς τὰς Ἀθήνας ὅπως εἴπωμεν τὰ ἀνωτέρω καὶ εἰς τὴν Κυβέρνησιν. Αὕτη ὅμως, ὡς ἐνθυμησθε, δὲν μᾶς ἐδέχθη εἰς ἀκράσιν. Ἐπιστρέψαντες ἤλθομεν εἰς συνεχῆσιν μετὰ τοῦ κόμματος τοῦ κ. Μιχελιδάκη, ἡ ὁποία κατέληξεν εἰς τὰ ἑξῆς:

α') Νὰ κληθῆ ἡ παλαιὰ Βουλὴ, ἡ ὁποία νὰ καταργήσῃ τὸν περὶ Τύπου νόμον.

β') Νὰ κανονίσῃ καὶ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὸ συνέχεσθαι.

γ') Νὰ ἀποδώσῃ εἰς τὸν λαὸν τὰς δημοτικὰς τοῦ ἐλευθερίας, τὸ αἰρετὸν δηλαδὴ τῶν Δημάρχων.

Ἐσυγχρόνως ἐν τῇ Βουλῇ νὰ γίνῃ δῆλωσις τῆς Κυβερνήσεως, ὅτι ὁ τόπος θὰ ἐκυβερνᾶτο συνταγματικῶς.

Ἐθὰ ἐνηργοῦντο μετὰ ταῦτα ἐκλογαί, θὰ ἤρχετο ἡ νέα Βουλὴ, ἡ ὁποία θὰ ἐξῆτει τὴν ἀναθεώρησιν τῆς Ἀρμοστείας.

ἘἘπιστρέψας ὅμως ὁ πρίγκηψ, ἔπεισε τὸν κ. Μιχελιδάκην νὰ ἀναίρεσῃ τὴν συμφωνίαν, ἀπειλήσας αὐτὸν ἐν ἔναντι περιπτώσει, ὅτι θὰ τὸν πάυσῃ τῆς θέσεως τοῦ... ὑπαρχηγοῦ τῆς ἐθνικῆς ἰδέας, ἀφ' ἑτέρου δὲ διορίσας τὸν φίλον τοῦ κ. Ξανθοῦδιδην Σύμβουλον, ἀντὶ τοῦ κ. Βορεάδου. Συγχρόνως προεκήρυξε τὰς ἐκλογὰς καὶ ἠτοιμάζετο πρὸς περιοδείαν. Ἐσημασίσαμεν τὴν πεποιθήσιν, ὅτι συνταγματικῶς ἀγῶν δὲν ἦ δυνατόν πλέον νὰ διεξαχθῆ, ἡ ἐμφάνισις δὲ ἡμῶν εἰς τὰς ἐκλογὰς τίποτε ἄλλο δὲν θὰ ἐσημαίνε παρά, ὅτι συμπαίζομεν εἰς τὴν κωμῶδιαν αὐτὴν ἡ ὁποία φέρει τοὺς τύπους Συνατάγματος, ἀλλ' ἡ ὁποία εἶνε δεσποτικὸς σμός.

ἘἸπελείπετο ἡ προσφυγὴ εἰς τὴν ἔνοπλον βίαν, ἥτις εἶνε δικαίωμα τῶν λαῶν, τῶν ὁποίων καταπατοῦνται αἱ ἐλευθερίαι. Καθ' ἣν στιγμὴν ἐσκέφθημεν νὰ προσφύγωμεν εἰς τὴν ἔνοπλον βίαν, ἐνομίσαμεν ὅτι δὲν ἔπρεπε μόνον νὰ περιορισθῶμεν εἰς τὴν ἐπιδιώξιν σχετικῶν μεταρρυθμίσεων, ἀλλὰ νὰ θέσωμεν ἐπὶ τάπητος τὸ ζήτημα τῆς Ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεως.»

— Ἄλλὰ διατί, κ. Βενιζέλε, ἐξελέξατε τὴν ἔνωσιν καὶ ὄχι τὰς μεταρρυθμίσεις;

— Πρῶτον διότι, ὡς σᾶς εἶπον, δὲν δύναται νὰ ἐπαρκέσῃ οὔτε προσωρινῶς εἰς αὐτόνομον πολιτεύμα. Δεύτερον διότι τὸ οἰκτρὸν ναύαγιον τῆς Ἀρμοστείας ἐφθεῖρεν ὅλους τοὺς παράγοντας τῆς εὐδοκίμησεως ἄλλου προσωρινοῦ πολιτεύματος καὶ ἐπομένως μάταιος θὰ καθίστατο ὁ ἀγῶν. Ἐξησφαλίζομεν μόνον τὰς πολιτικὰς ἐλευθερίας, ἐφυτοζωοῦμεν δὲ ὑπὸ νέον πολιτικὸν καθεστῶς περιέχον ὅλα τὰ σπέρματα τῆς ἀποτυχίας. Ἐπὶ ἐξωτερικῆς δὲ ἀπόψεως: α') Διότι φρονῶ ὅτι ἡ παρούσα στιγμὴ δὲν εἶνε ἀκατάλληλος διὰ τὴν ἔνωσιν ἀπὸ πάσαν ἄλλην διεθνήν περιστάσιν καθ' ἣν θὰ ἐπρόκειτο νὰ ἐπιδιωχθῆ ἡ λύσις τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος. Νομίζομεν δὲ ἡμεῖς οἱ ἐν Κρήτῃ ὅτι στοιχειῶδες ἐθνικὸν συμφέρον ἐπιβάλλει εἰς τὸ Ἔθνος ὅπως ὡς θεμελιώδῃ αὐτοῦ ἐξωτερικὴν πολιτικὴν ἐπὶ

γη τὴν ἐπιδιώκωιν τοῦ κρητικῆς ζητήματος ἀγέτως πρὸς τὸ λοιπὸν ἀναπολιχὸν καὶ πρὸ αὐτοῦ.

Τὸ κρητικὸν ζήτημα καὶ ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ πεπολιτισμένου λαοῦ καὶ ἐν τῇ γνώσει τῶν εὐρωπαϊκῶν κυβερνήσεων καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς πράγμασιν, ἔνεκα τῶν διηλεκτῶν ἀγώνων τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ ὑπὲρ ἑλευθερίας καὶ ὅλον τὸν λήξαντα αἰῶνα, ἔχει καταστῆ ὀρμηώτερον πρὸς λύσιν παρὰ οἰουμένηποτε ἄλλο μῆμα τοῦ πολυπλόκου ἀνατολικῆς ζητήματος. Τοῦ περιστατικῆς τούτου πρέπει νὰ ἐπισηληθῆ τὸ ἔθνος ὅπως ἐπιδιώξη ἀπὸ τοῦδε τὴν ὀριστικὴν λύσιν αὐτοῦ. Πᾶσα ἀναβολὴ τῆς διευθετήσεως αὐτοῦ καὶστὰ ὀσημέραι ὀρμηώτερα πρὸς ἐπίλυσιν καὶ ἄλλα τιμήματα τοῦ Ἀνατολικῆς ζητήματος, ὀρισμένως δὲ εἰς τὴν τοιαύτην ὀρίμανσιν προβαίνει γοργῶ τῷ βήματι καὶ ἑκάστην τὸ Μακεδονικὸν ζήτημα, τὸ ὅποιον πρὸ πέντε ἔτων καθυστερεῖ τόσον πολὺ. Δὲν δύναμθα δὲ νὰ φαντασθῶμεν μεγαλείτερον κίνδυνον ἐθνικόν, παρ' ἔκατον κατὰ τὸν ὅποιον ἀιφρότερα τὰ ζήτήματα, Μακεδονικόν καὶ Κρητικόν, θὰ ἐτίθεντο συγχρόνως ἐπὶ τοῦ τάπητος, πρὸς διευθέτησιν. Αὐτὰς τὰς ἰδέας ὑπεστήριξα καὶ ἄλλοτε, αὐταὶ δὲ εἶνε αἱ διαβληθεῖσαι, ὥστε νὰ παρασταθῶ ὡς ἀνθενωτικὸς. Θεωροῦμεν λοιπὸν συμφέρον ἔθνικόν τὴν χωριστήν καὶ προγενεστέρην λύσιν τοῦ Κρητικῆς ζητήματος.

— Καὶ τί ἠλπίζατε διὰ τοῦ κινήματος τούτου :

— Ἠλπίζαμεν καὶ ἐλπίζομεν νὰ πιέσωμεν τὰς Δυνάμεις ἠθικῶς. Ἐξαίρουντες, ὡς ἐπράξαμεν ἀπὸ τοῦ κινήματος τῆς ἐνώσεως, τὰ μέρη, τὰ κείμενα ἐντὸς τῆς στρατιωτικῆς ζώνης καὶ ὑποκείμενα εἰς τὴν στρατιωτικὴν κατοχὴν τῆς Εὐρώπης, καταλαμβάνοντες δὲ ἀναμάρτους ὅλα τὰ λοιπὰ μέρη τῆς νήσου, διοργανοῦντες τὴν διοίκησιν, ὑποκείμενην μὲν εἰς τὴν Ἐπαναστατικὴν Συνέλευσιν, λειτουργοῦσαν δὲ ἐν ὀνόματι τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως καὶ κατοροῦντες νὰ ἀσφαλίσωμεν τὴν τάξιν, θὰ ἐπλάττομεν κατάστασιν προηράσων, ἢ ὅποια θὰ ἔθετε τὰς Δυνάμεις ἐντὸς τοῦ διλήμματος ἢ νὰ ἀναγνωρίσουν ἢ καὶ νὰ ἀναδεχθῶν ταύτην σιωπηρῶς ἢ νὰ ἀνατρέθουν ταύτην διὰ τῆς βίας. Τοῦτο, τὸ νὰ ἀνατρέθουν τὰ γινόμενα διὰ τῆς βίας, εἶνε στρατιωτικῶς ἀδύνατον, διότι τρεῖς ἐκ τῶν Δυνάμεων εἶνε συνταγματικαὶ καὶ κατ' ἐξοχὴν κοινοβουλευτικὰ κράτη, τῶν ὁποίων ἡ κοινὴ γνώμη οὐδέποτε θὰ ἐπέτρεπε πολεμικὴν ἐγείρωσιν, σκοποῦσαν οὐγὶ τὴν κατάκτησιν κράτους, ἀλλὰ τὴν ἐξαναγκασμὸν τῶν Κρητῶν, νὰ βιοῦν ὑπὸ αὐτόνομον πολιτεία. Ἐφ' ὅσον δὲ αἱ Δυνάμεις δὲν προσέφευγον εἰς τὴν ἐνοπλιον βίαν, πιστεῦομεν ὅτι οὐν τῆς χρόνῳ θὰ ἠναγκάζοντο νὰ ἐγκαταλείθουν καὶ τὰς τρεῖς πόλεις, εἰς αἷ θὰ περιορίζετο τὸ καθεστὸς τῆς Ἀρμυστίας. Ἡ ἐπίσημος ἀναγνώρισις τῶν γινόμενων ἠδύνατο γὰ βραδύνη ἐπὶ πολλὰ ἔτη, ἀλλὰ τὸ τοιοῦτο δὲν θὰ ἦτο κακὸν μέτρον, ὡς ὑποδεικνύει ἡ πρόσφατος τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας. Πάντα ταῦτα ἦσαν δυνατὰ, ἀν καὶ τὰ λοιπὰ κόμματα προσεχώρου εἰς τὸ κίνημά μας.

— Ἐγετε ἤδη ἐλπίδα εἰς τοῦτο :

— Ἐγχομεν πολλὰς, καὶ βελτιώσεις μάλιστα περὶ τούτου. Ἐνεκα ὁμῶς λόγων, μὴ δυναμένων νὰ ἐκτεθῶσι, δὲν προσήλθον μέγρι τοῦδε εἰς τὸν ἀγῶνα ἐκ τῶν ἄλλων κοιμάτων ὅσοι ἐκείνοι, οἱ ὅποιοι προσεδεχόμενοι εἰς θὰ συμμετεῖγον αὐτοῦ, δταν ἐξήλθαμεν εἰς τὸ Θερίσον. Ἡ προσέλευσις τῶν ἀνηκόντων εἰς ἄλλα κόμματα, κλίπερ μὴπω ἀδρόα, ἤρξατο, προσχωρησαντων γθὲς τοῦ κ. Ζερβοῦ, ὑποψηφίου βουλευτοῦ, καὶ Μασπάλου,

ἐξακολουθεῖ δέ, προσελθόντων σήμερον, ὡς εἶδτε μόνοι σας, τοῦ κ. Παπλήλη, ἀνήμετος εἰς τὸ τρίτον κλίμα, καὶ τοῦ ἑρέως Μαραζιάκη, κουνδουρικῆς. Ὅτι θεὸ τὸ κίνημά μας θὰ καταστῇ ἐντός ὀλίγου γενικόν, ἐγγυῶται ἢ εἰς τὸν πολιτικὸν ὁρίζοντα ἐκ νέου ἐμφάνισις τοῦ κ. Σφακιανόκη, ὅστις, ὡς σᾶς εἶπε γνωστόν, ἐπρότεινε εἰς τὸ ἐν Ἑρακλείῳ συγροστικὸν συλλαλητήριον ὅπως πάντες οἱ Κρήτες ταχθῶσιν εἰς τὸ πλευρὸν πῶν ἐπαναστατῶν.

— Πῶς ἕως τώρα ἔμεινε ἀμέτοχος τῆς πολιτικῆς ὁ κ. Σφακιανόκης ;

— Ὁ κ. Σφακιανόκης μετὰ τὴν κἀθοδον τοῦ πρόγρητος εἰς τὴν Κρήτην ἐσκέφθη ὅτι τὸ ἔργον του ἐτελείωσε πλέον καὶ ἀπεσβάρη. Προσκληθεὶς ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος ἐπαγγελημένως ἀπήγησεν, ὅτι ἂν αὐτὸς διηθῶνε τὴν Κρήτην εἰς μίαν περιόδον πρὸ τῆς ἀναγκωροσείας τῆς ὡς ἡγεμονίας, ἔπραξε τοῦτο, ὅχι διότι ἦτο πολιτικός, ἀλλὰ διότι ἐβλεπε τὴν πατρίδα του ὡς ἀν καράβι παραθερνώμενον ὑπὸ τρικυμίας. Παρέλαθε λοιπὸν αὐτὸ τὸ καράβι καὶ ἔπευσε μαζί με τοὺς ἄλλους Κρήτας νὰ τὸ προσορμίση εἰς ἄλλοιον λιμένα. Ἀφοῦ κατόρθωσε τοῦτο, ἀπεσβάρη εἰς τὴν οἰκίαν του.

— Ὅστε καὶ σημαίνει ἢ ἐκ νέου ἐμφάνισις του ;

— Ὑποθέτω, ὅτι βλέπει πάλι τὴν πατρίδα του καράβι παραθερνώμενον.

Τὶ εἶπεν ὁ κ. Φούμης

Ἐὼς ἐτελείωσεν ἡ συναμιλία μου μετὰ τὸν κ. Βενιζέλον. Μεθ' ὃ ἀπηγγύνην πρὸς τὸν παριστάμενον συναρχηγὸν τοῦ κινήματος, ὅστις μοὶ εἶπε τὰ ἑξῆς :

— Δὲν ἔχω τίποτε νὰ προσθέσω εἰς ὅσα σᾶς εἶπεν ὁ κ. Βενιζέλος. Σᾶς διηγοῦμαι μόνον τὸ ἑξῆς: Βλέπων ὅτι τὸ ζήτημα τοῦ βενιζελικοῦ κινήματος καθίσταται διὰ τὴν Κρήτην ὅτι τὸ ζήτημα τοῦ Δρεῦφοῦς διὰ τὴν Γαλλίαν, ὅτι αὐτὸ τὸ ζήτημα γίνεται πρόσκομμα εἰς τὴν πρὸδον τοῦ τόπου μας, ὅτι ἐγκυμονεῖ ἐπανάστασιν, ἐσκέφθη καὶ ἐπρότεινε εἰς τὸν κ. Βενιζέλον νὰ ὑποχωρήσῃ καὶ νὰ ἀνακηρῶσιν ἄλλον ἀρχηγόν.

Ἡθέλαμεν νὰ δοκιμάσωμεν καὶ αὐτὸ τὸ φάρμακον. Ἡθέλαμεν ἀκόμη νὰ ἴδωμεν ἂν ὁ πρίγκηψ πολεμᾷ τὸν Βενιζέλον ἢ πάντα ἄνθρωπον, ὅστις ἐγγουεῖ νὰ πολιτευθῇ συνταγματικῶς καὶ νὰ περιορίσῃ τὸν ἀπολυταρχισμὸν. Συμφωνήσαμεν λοιπὸν μετὰ τοῦ κ. Βενιζέλου νὰ ἀποχωρήσῃ καὶ νὰ ἀναδείξωμεν ἀρχηγὸν τὸν κ. Σφακιανόκη. Μετέβην εἰς τὸν πρίγκηπα καὶ ὑπέβαλον τὴν γνώμη μου. « Δέχεται ὁ κ. Σφακιανόκης ; » με ἔρωτᾷ. « Ἀν τοῦ εἶπη καὶ ἡ Ὑμετέρος Ὑψηλότης, εἶμαι βέβαιος ὅτι θὰ δεχθῇ. » « Ἐστὼ γίνωμαι μαμμὴ τῶν κοιμάτων σας. Προσκαλῶ τὸν κ. Σφακιανόκη. Ἀλλὰ δέχεται ὁ κ. Σφακιανόκης νὰ τοῦ συντάξω ἐγὼ τὸ πρόγραμμα ; » « Δὲν ὑποθέτω νὰ τὸ δεχθῇ αὐτό, Ὑψηλότητε. » « Τότε, πῆγαίνε, φύγε. Πῆγαίνε ἀπ' ἐδῶ !... »

» Σᾶς προσέτιω καὶ ἐν ἄλλοι :

» Μὲ ἔρωτᾷ κάποιος ἐπιφανὴς Κρῆς ποιητικῶς: « Δὲν ἔχετε ὑπομονὴν νὰ περιμένετε ὀλίγον καιρὸν ἀκόμη ; Δὲν ἔχετε πατριωτισμὸν νὰ ὑποφέρετε ὀλίγον καιρὸν ἀκόμη τὸν ἀπολυταρχισμὸν, τὴν κακοδιοίκησιν, τὴν ἑλλειψίν δικαιοσύνης ; » Τοῦ ἀπαντῶ: « Πῶς ἀπαιτεῖτε παρ' ἡμῶν

τὸν πατριωτισμὸν αὐτὸν, ὅταν δὲν ἔχετε σεῖς τὸν πατριωτισμὸν νὰ μὴ μᾶς ἀδικήτε καὶ μᾶς ἐξωθήτε εἰς ἐπανάστασιν ;»

—Κύριε Φούμη, ἡ Α. Ὑψηλότης μου ἔλεγε γὰρ, ὅτι δὲν ὕβρισε τὸν κ. Παπαγιαννάκη, ὅταν τοῦ ὑπέβαλε τὸ γνωστὸν ὑπόμνημα.

—Ὁ κ. Παπαγιαννάκης ἐδῶ εἶνε. Ἐρωτήσατέ τον. Τί σᾶς εἶπεν ὁ πρίγκηψ, κ. Πρόεδρε, ὅταν τοῦ ἐδώσαμε τὸ ψήφισμα ;

—Μᾶς εἶπε, λέγει ὁ κ. Παπαγιαννάκης, ὅτι θὰ κἀν ἡ αὐτὸς ὅ,τι θ' ἐλεῖ καὶ ὅτι πολίτευμα, νόμους, Κρητὰς τοὺς κλωτσοπατεῖ αὐτός. Μᾶς ἐδιώξε δὲ φωνάζων: «Πηγαίετε ἀπ' ἐδῶ, πηγαίετε ἀπ' ἐδῶ!» Ντρέπομαι νὰ τὰ πῶ τὰ ὅσα ἄλλα ἀκουσα.

Ἀπευθυνόμενος εἶτα καὶ πάλιν πρὸς τὸν κ. Βενιζέλου, τὸν ἠρώτησα :

—Καὶ ποῦ συμπεραίνειτε νὰ καταλήξῃ τὸ κίνημα, κ. Βενιζέλε ;

—Ἀκόμη δὲν τὸ γνωρίζομεν. Ἄν ὅμως δὲν ἀντέδρα ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, ὠρισμένως θὰ κατέληγεν ἐκεῖ ὅπου σᾶς εἶπα. Διὰ τοῦτο ἀπηυθύναμεν πρὸς αὐτὴν ἔγγραφον, δι' οὗ τὴν ἐξωρίζομεν νὰ παύσῃ ἀντιδρῶσα καὶ νὰ μὴ συμβουλεύῃ τὰ ἄλλα κόμματα νὰ μὴ συμμετάσχουν τοῦ κινήματος.

—Ἐὰν δὲν συμμετάσχουν, τί θὰ κάμετε ;

—Αὐτὸ εἶνε ζήτημα, τὸ ὅποιον οὔτε τὸ γνωρίζομεν, οὔτε λέγεται.

—Ἐὰν σᾶς προτείνωμ τὴν κατάθεσιν τῶν ὅπλων ;

Δὲν ἐπρόφθασα νὰ τελειώσω τὴν ἐρώτησίν μου καὶ τριακόσια στόματα ἐπήντησαν εἰς μίαν φωνήν :

—Ποτέ !

Καὶ ὁ κ. Μᾶνος :

—Οὔτε ἔπρεπε νὰ τὸ ἐρωτήσετε.

ΣΤ. ΓΡΑΝΙΤΣΑΣ

ΙΣΤ'

Ἡ ἔκρηξις τῆς Ἐπαναστάσεως

Ἐτσι ἐξέθεσαν μὲ λίγα λόγια τὰς ἀφορμὰς τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Ἐπερίου ὁ Βενιζέλος καὶ ὁ Φούμης.

Ἡ Ἐποποιία ἐκεῖνῃ δὲν ὑπῆρξεν ἔργον μόνον τοῦ Βενιζέλου. Ὁλητὴ ἡ Κρήτη κοντὰ του, ὅλοι οἱ ἠρωτικοὶ πολεμισταί, ποὺ ἐπὶ χρόνια δόκλιπρα ἐπάλασαν κατὰ τῶν Τούρκων, τώρα ἐστρέφοντο ἀμαφανδὸν κατὰ τοῦ ἀναξίου, τοῦ ἀνικάνου ἡγεμόνος, ὁ ὁποῖος, ξένος εἰς ξένην γῆν, δὲν ἤμπορουσε νὰ συμμερισθῇ τοὺς ἐθνικοὺς πόθους τῶν Κρητῶν καὶ ἡ καρδιά του δὲν ἤμπορουσε νὰ κτυπήσῃ ὅπως ἡ καρδιά τῶν πολεμιστῶν. Ὁ λατρεψιμὸς βασιλικὸς βλαστὸς, τὸν ὅποιον, μὲ ρίγη συγκινήσεως, εἶχε θεχθῆ εἰς τὰ Χανιά ὁ Κρητικὸς λαός, ὡς ζωντανὴν ὑπόσχεσιν τῆς ἀσφαλτοῦς ἐνώσεως τῆς γῆσου μὲ τὴν Ἑλλάδα, ἀντὶ νὰ ἐργασθῇ διὰ τὴν ἔνωσιν αὐτὴν, ὠργάνωσε τὴν δευτικὴν, πῆν ἰσόβιον ἐγκατάστασιν του

εἰς τὴν Κρήτην, ὄχι ὡς ἀριστοῦ, οὔτε πλέον ὡς υἱοῦ τοῦ Βασιλέως τῶν Ἑλλήνων, ἀλλ' ὡς ἰσοδίου μονάρχου μιᾶς ἀνεξαρτήτου μοναρχίας, μιᾶς αὐτοτελοῦς ἡγεμονίας, τελοῦσης ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν Δυνάμεων. Τὸ σχέδιον αὐτὸ, τὸ ὁποῖον ἄλλοτε, ὅταν ἐπέστρεφεν ἀπὸ τὸ πρῶτον τοῦ εἰς Εὐρώπην ταξείδιον, ὁ πρίγκηψ, εἶχεν ἐμπιστευθῆ εἰς τὸν Βενιζέλον, ἀπετέλει τὸν μοναδικὸν σκοπὸν ὧλον τῶν ἔκτοτε ἐνεργειῶν τοῦ ἡγεμόνος, ποῦ ἐχρησιμοποίησε πᾶν θεμιτὸν καὶ ἀθέμιτον μέσον καὶ μεθόδους, καταδικαζομένας ἀπὸ τὴν ἠθικήν, διὰ νὰ προβάσῃ τὸν σύμβουλόν του, τὸν Βενιζέλον, ποῦ τόσον τὸν εἶχε βοηθήσει νὰ κατακτήσῃ τὴν ἀγάπην τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ, τῆς ὁποίας ὁ πρίγκηψ ἐδείχθη ἀνάξιος.

Ὁ ἡγεμῶν, τὸν ὁποῖον οἱ Κρήτες εἶχαν δεχθῆ ὡς σύμβολον τῆς προσεχοῦς ἐνώσεως τῆς νήσου τῶν μετὰ τὴν Ἑλλάδα, μεταβλήθη ἔξαφνα εἰς ἀρχηγὸν κόμματος, τοῦ ὁποῖου μοναδικὸς σκοπὸς ἦτο ἡ ἐξουθένωσις τοῦ Βενιζέλου.

Τότε, χάρις εἰς τὴν μεθοδικήν, τὴν συνδυαζομένην δολίαν προπαγάνδαν τῆς πριγκηπικῆς Αὐλῆς τῆς Χαλέπας καὶ τῆς βασιλικῆς Αὐλῆς τῶν Ἀθηνῶν, χάρις εἰς τὴν διαστρέβλωσιν τῆς Ἀληθείας, χάρις ἀκόμη εἰς τὴν εὐρείαν διασποράν τοῦ ψεύδους καὶ τῆς δημοκρατίας γύρω ἀπὸ μίαν ἀνήκουστον σκευωρίαν—ὅτι ὁ Βενιζέλος ἐπρόβωσε τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς πεποιθήσεις, διὰ τὰς ὁποίας ἐπὶ τόσα χρόνια ἐπολειοῦσε—ἐδημιουργήθησαν εἰς τὴν Κρήτην κατ' ἀρχὰς καὶ εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα κατόπι, οἱ πρῶτοι ἀντιβενιζελικοί.

Οἱ πρῶτοι Κρήτες ἀντιβενιζελικοὶ ἦσαν φανατικοί. Ἡ ἔντονος φυσιογνωμία τοῦ Βενιζέλου, ἡ προχωροῦσα ἀενάως πρὸς τὸ μεσουράνημα, ἡ παλαιούσα—καὶ ἦτο τότε ὁ Βενιζέλος ἡλικίας μόλις 35 ἕως 38 ἐτῶν—ἡ παρὰ πᾶσαν ἀντίδρασιν, σκληρῶς ἀγωνιζομένη καὶ πάντοτε ἐπιτυγχάνουσα, ἡ τολμηρὰ καὶ θαρραλέα, ἡ μὴ γνωρίζουσα συμβιβασμούς καὶ ὑποχωρήσεις, ἡ—ὡς τὸ εἶπωμεν—πρακτικὴ τῆς στάσεως πρὸς πάντα δοῦλον τῆς βασιλικῆς καὶ τῆς πριγκηπικῆς Αὐλῆς, ὅπως τὸν ἀναγκάσῃ ν' αὐτοαποκαλυφθῆ καὶ νὰ ὁμολογήσῃ τοὺς σκοποὺς του, ἡ σκληρὰ τοῦ εἰρωνεῖα πρὸς τοὺς ἀντιπάλους καὶ ἡ ἀκαταμάχητος ἐπιχειρηματικότης του, ἡ ἐπιμονὴ του ὅπως ἐπιβάλλῃ τὴν Ἰδέαν ἐπὶ τὴν ὅποιαν, ὡς εἰς θρησκείαν, ἐπίστευεν, ὅλα αὐτὰ ἦτο φυσικὸν νὰ προκαλέσουν τὴν ἀντίδρασιν ἐκείνων, ποῦ δὲν ἤμποροῦσαν νὰ φθάσουν εἰς τὸ ὄθος τοῦ μεγάλου Ἠγέτου, ὅλα αὐτὰ ἐπροκάλεσαν τὴν ζήλοφθονίαν τῶν ἐχθρῶν του, ποῦ, κρυμμένοι κάτω ἀπὸ τὸν βασιλικὸν μανδύαν, ἐργάσαντο τὴν σκευωρίαν κατὰ τοῦ Τολμηροῦ Πολιτικοῦ τῆς Κρήτης.

Ἡ ἀτεγχετος φυσιογνωμία τοῦ Ἐλευθεροῦ Βενιζέλου ἐπέσυρε φανατικὸν τὸ μῖσος τῶν ἐχθρῶν. Οἱ πρῶτοι ἀντιβενιζελικοὶ τῆς Κρήτης θὰ ἐφάναν καὶ μέχρι τῆς δολοφονίας, ἂν τὴν ἐξήτασεν ἡ πριγκηπικὴ Αὐλή.

Ἔσοι πιστοί !....

Ὁ Βενιζέλος, παλαιῶν ἐπὶ σεῖρὰν ἐτῶν κατὰ τοῦ πρίγκηπος, τὸν σκοπὸν νὰ ἀπαλλάξῃ τὴν πατρίδα του ἀπὸ τὸν ἀνάξιον ἐσωτερίνον, ποῦ τὴν ἔβλεπε πρὸς τὸν ὁριστικὸν ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος χωρισμὸν καὶ πρὸς τὸν θάνατον, εἶχε τὰς πιστοῦς του: Ἦσαν οἱ πρόκοιτοι τῆς περιφερείας τῶν Χαχίων. Ὅλα αἱ μεσομαμένοι ἄνθρωποι, ἐπιστόμιμονες, δικα-

σταί, δικηγόροι, γιατροί, οἱ Ἴπποροι καὶ γαιοκτήματες ἀγρόται, πού ἐπὶ χρόνια παρακολουθοῦσαν τὴν ζωὴν καὶ τὴν ἔρσην τοῦ Βενιζέλου καὶ ἐκτιμοῦσαν τοὺς ἀγῶνάς του.

Αὐτοὶ ἀπήρτηζαν τὸ ἐπιτελεῖν του. Πρὸς αὐτοὺς καὶ τώρα ἀπηυθύνθη:

— "Ὅσοι πιστοὶ!...."

Καὶ οἱ πρώτοι πιστοὶ ἐπήρσαν τὰ τουφέκια καὶ τὸν ἠκολούθησαν εἰς τὸ Θέρισο. Μαζί μ' αὐτούς καὶ ἄλλοι καὶ ἄλλοι, καὶ ἔτσι, σύμφωνα μὲ τὸ πρόγραμμα, πού εἶχε καταστρώσει ἀπὸ καιροῦ ὁ Βενιζέλος, ὅσοι τολμηροί, πού συνεμερίζοντο τὴν ἐπανάστασιν ἐκείνην, τὸν ἠκολούθησαν.

Ἀλλὰ οἱ ἀντιβενιζελικοί ἦσαν περισσότεροι. Διέθησαν καὶ δύναμιν ἔνοπλον καὶ γόητρα ἀφθονον καὶ τὸ γόητρον τοῦ Βασιλέως τῶν Ἑλλήνων καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, πού ἤλθε πρὸς ἐνίσχυσιν των.

Τὸ Κίνημα τοῦ Θέρισου δὲν ἐπέτυχεν ἀπὸ τὴν πρώτην ὥραν. Τοῦναντίον. Μόλις τριακοσίοι συνήλθαν, κατὰ τὴν προσδιωρισμένην ἡμέραν καὶ ὥραν εἰς τὸ Θέρισον.

Ὁ Βενιζέλος μὲ τοὺς τριακοσίους του θὰ ἐπιπταν εἰς τὰς Θερμοπόλεις τῶν Λευκῶν Ὀρέων τῆς Κρήτης ἢ θὰ ἐθροιάμυε;

Τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς ἐπανάστασεως οἱ ποσειθόντες δὲν ἦσαν ὅσοι προῦπελοῦρίζοντο. Ὀλίγοι ἦσαν οἱ πιστοί!... Ἐν τούτοις, ὁ Βενιζέλος δὲν ἐδίστασε.

Ἐπέμεινε.

Καὶ εἰς τὸ πέλος ἐθροιάμυε.

Τὸ πρωὶ τῆς 10ης Μαρτίου 1905 ἐξερράγη ἡ ἐπανάστασις. Σύμφωνα μὲ ὁδηγίαι, τὰς ὁποίας εἶχαν λάβει ἀπὸ τὸν Βενιζέλον, τὸν Φαῖνην καὶ τὸν Μάγον, εἶχαν ἤδη ἀναχωρήσει ἀπὸ τὰ διάφορα χωριά τῆς περιφερείας τῶν Χανίων οἱ πρόκριτοι αὐτῶν καὶ παλαιοὶ πολεμισταί, μαζί μὲ τὰ παλληκάρια τους, ἄλλοι ἄοπλοι καὶ ἄλλοι ὀπλισμένοι.

Εἶχαν ὅλοι ἐντολήν νὰ εὐρίσκωνται τὸ πρωὶ τῆς 10ης Μαρτίου εἰς τὸ Θέρισον. Τὴν θέσιν αὐτὴν ἐξέλεξεν ὁ ἴδιος ὁ Βενιζέλος. Νέος ἀκόμη, εἶχε πολλὰς φορές ἐκδράμει ἕως τὸ χωριουδάκι αὐτὸ μὲ τοὺς ὀλίγους ἡρωϊκοὺς κατοίκους του καὶ εἶχεν ἐκτιμήσει τὰ φυσικὰ ὀχυρὰ σημεῖα του. Κτισμένο μέσα εἰς μίαν ἐλατόφυτην κοιλάδα, τὸ Θέρισον θὰ ἐπροστάτευε τοὺς πολεμιστὰς ἀπὸ κάθε ἐχθρικήν ἐπιδρομήν, διότι, ἐνῶ οἱ ὀχυρωμένοι θὰ ἐδλεπαν τοὺς ἀντιπάλους καὶ θὰ ἠμποροῦσαν ἀνετα νὰ τοὺς κτυποῦν, αὐτοὶ θὰ ἔπρεπε νὰ σκαρφαλώσουν σὲν κατοικίαι ἐπάνω εἰς τὸ βουνό, θὰ νὰ κατορθώσουν νὰ ἀνεύρουν καμμίαν ἀπὸ τὰς ἐπιχειρήσεις ἀτραποῦς, πού ὀδηγοῦσαν εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ χωριοῦ. Σήμερον ἀκόμη τὸ Θέρισον εἶνε ἀπόσιτον εἰς τοὺς ξένους, πού ἀποφασίζουσαν νὰ ἐκδράμουν μὲ ζῦμα ἕως ἐκεῖ. Τὸ αὐτοκίνητον καὶ τὸ ἀμάξι εἶνε πράγματα ἀγνωστα εἰς τὸ μικρὸ λευκὸ χωριουδάκι.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Μαρτίου 1905 ὁ Βενιζέλος μὲ ὀλίγοι φίλοι ἦσαν, ἀνέλθοντες εἰς τὸ Θέρισον καὶ συνεκάλεσαν ἐκεῖ τοὺς κατοίκους τοῦ

Οἱ ἄρχηγοὶ τῆς Ἀντεπανακτοῦσεως, ἡ ὁποία ὀργανώθη μετὰ τὴν ἁπτοχίαν τοῦ κινήματος τοῦ Θερῖου, διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἀνεχώρησιν τοῦ Πρίγκηπος Γεωργίου.

χωριοῦ. Ὁ Βασιλεὺς ἐξήγγισεν εἰς πᾶσιν χωρικοῖς τὸν σκοπὸν τῆς ἀφίξεώς του καὶ τοὺς ἠρώτησεν, ἂν ἴσταν διατεθειμένοι νὰ φιλοξενήσουν

εἰς τὸ χωριουδάκι τὴν ἐπανάστασιν ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως τῆς Κρήτης μετὰ τὴν Ἑλλάδα.

"Οἱ οἱ Θερισιοὶ ἐδέχθησαν προθύμως νὰ ἐνισχύσουν τὴν ἐπανάστασιν καὶ μάλιστα ὑπέδειξαν εἰς τὸν Βενιζέλον καὶ τοὺς φίλους του τὰ κατάλληλα οὐκῆματα, ὅπου θὰ ἤμποροῦσαν νὰ ἐγκαταστήσουν τὸ στρατηγεῖόν των, καθὼς καὶ τὰς ἀγνώστους ἀστροποῦς, διὰ τῶν ὁποίων ἤμποροῦσαν νὰ ἐπισκηνωθῶν μετὰ τὴν ἄλλην Κρήτην καὶ νὰ προμηθεύωνται τὰ ἀναγκαῖα τροφίμα, χωρὶς νὰ ἐκτεθεῖν ποτὲ εἰς κίνδυνον ἀποκλεισμοῦ ἀπὸ τὸν ἀντεπαναστατικὸν στρατόν.

Ὁ Βενιζέλος καὶ οἱ συνεργάται του εἶχαν προαναγγεῖλαι εἰς τὸν πρίγκηπον ὅτι θὰ ἔκαμαν γρήσιν τῶν ὀπλων καὶ εἶχαν μάλιστα ἀφήσει νὰ πιστευταὶ ὅτι ἡ ἐπανάστασις θὰ ἐξερρηγγύτο τὴν 14ην Μαρτίου καὶ ἔκαμαν τὴν Κυβέρνησιν τοῦ πρίγκηπος νὰ...προετοιμάζεται διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῆς ἀναγγελομένης ἐπαναστάσεως, ἡ ὁποία ἐν τῷ μεταξῷ ἐξερρηγγύτο αἰφνιδιαστικῶς, ἐπάνω εἰς τὸ Θερίσιον, τὸ πρωτὸ τῆς Πέμπτης, 10ης Μαρτίου.

Τὰ πάντα ὀργανώθησαν μετὰ μίαν μυστικότητα καταπληκτικῆν. Οἱ ἐπαναστάται ἐφφυγαν, ἄσπλοι ἢ ἔνοπλοι, ἀπὸ τὰ χωριά των καὶ ἀπὸ τὰς πόλεις, ὄχι καθ' ὁμάδας, ἀλλὰ χωριστά, διὰ νὰ μὴ δώσουν καμμίαν ὑπόνοιαν εἰς τοὺς ξένους καὶ τὰς πριγκηπικὰς ἀρχάς. Μέσα ἀπὸ τὰ Χανιά ἀνεχώρησαν κατὰ τὴν παραμονὴν τῆς ἐκρήξεως ἐβδομήντα περίπου ἐπαναστάται ὀπλισμένοι, χωρὶς κἀν νὰ γίνωνν θεατοὶ ἀπὸ κανένα! Ἐβάδιζαν ὄλην τὴν νύκτα κάτω ἀπὸ μίαν ὀλοκάθαρην πανσέληνον καὶ τὰ γράματα ἐφθασαν εἰς τὸ Θερίσιον.

Χαράματα ἐφθασαν ἐκεῖ οἱ ἀρχηγοὶ τῶν ἐπαρχιακῶν ὀμάδων, μαζί μετὰ τοὺς ὀπαδοὺς των: Ἐμμ. Μαρκαντωνάκης, ἄλλοτε ἀντιπρόεδρος τῆς Ἐπαναστατικῆς Συνελεύσεως, τῆς Κισσάμου, Β. Σκουλάς, Ἀνωγειῶν, Κ. Διγανάκης καὶ Α. Κακούρης, Ἀποκορώνου, Ἐμμαν. Παπαθερόδ, Κυθωνίας, Ν. Πιστολάκης, Ἀχρωτηρίου, Ἐμμαν. Μουντάκης, Χαλέπας, Σπυρ. Μαλινδρέτος, Λάκκων, Παπαγιαννάκης, ἡλικίας ἐβδομήντα πέντε ἐτῶν, ἔνοπλος, ἀπὸ τὰ Περιβολάκια Κισσάμου, Μπασιῆς, Γ. Γεωργακόπουλος καὶ ἄλλοι.

Τὸ πρωτὸ τῆς 10ης Μαρτίου εὐρέθησαν, ἀγνωστον ἀπὸ ποῖον τοιχοκολληθεῖσαι, εἰς τὰς γωνίας τῶν δρόμων τῶν Χανίων καὶ ὄλων τῶν ἄλλων πόλεων καὶ χωριῶν τῆς περὶφερείας στήναι αἱ ἐξῆς προκηρῦξεν τῆς ἐπαναστάσεως:

Ἐν ὀνόματι τοῦ Ἐθνους!

Ἀδελφοί!

Τὸ γλυκὺ ὄνειρον, ὅπερ ἐπὶ ἑπτὰ κατὰ συνέχθειαν ἔτη ἀπὸ τῆς καθόδου τοῦ πρίγκηπος Γεωργίου μᾶς ἐνανεούρισεν, ὑπῆρξεν ἀκατηλόν· αἱ ἐλπίδες μας περὶ ἐνώσεως διεφθεύθησαν καὶ οἱ μακροὶ καὶ ριματηροὶ τοῦ παρελθόντος ἐθνικοὶ τῶν Κρητῶν ἀγῶνες περιωρίσθησαν εἰς τὴν ἰδρυσιν μιᾶς ἀρμωστίας, ἥτις ὑπὸ τὸν τύπον τῆς προσωρινότητος, τείνει νὰ καταστῆ διαρκής.

Ἦδη ἡ φωνὴ τῆς πατρίδος καλεῖ πᾶν φιλότιμον τέκνον αὐτῆς σήμερον, ὅπως συνεχίσωμεν τὸ ἱερὸν ἐκεῖνο πρόγραμμα, ὅπερ ὡς παρκαταθήκη ἐδόθη ἡμῖν ὑπὸ τὴν πατέρων μας, καὶ διακηρύζωμεν ἐνὲ-

τῶς διὰ μυριστὴν φερόν εἰς ὄλεον τὸν πεπολιτισμένον κόσμον ὅτι ἡ Κρήτη ἦτο καὶ εἶνε μέρος ἀδιάσπαστον τῆς Ἑλλάδος, μόνον δὲ διὰ τῆς ἰετ' αὐτῆς Ἐνώσεως θὰ θεωρηθῆ ὅτι ἔληξεν ὁ ὑπὲρ τῆς ἰδέας ταύτης ἔργον τῶν Κρητῶν.

Καλοῦμεν ὅθεν πάντας ἐν ὀνόματι τῶν ὑπὲρ τῆς ἰδέας ταύτης πεπόντων μαρτύρων, ἐν ὀνόματι τῆς ἰσχύος καὶ τοῦ μεγαλείου τῆς Ἑλλάδος ὅπως ἀπεύσωσι νὰ ἐνθαρρύνωσιν ἡμᾶς εἰς τὸν ἱερὸν τοῦτον ἀγῶνα, ὃν σήμερον ἀναλαμβάνομεν, καταλύοντες τὴν προσωρινὴν ταύτην ἀρροστέϊαν, τὴν ἀπεμακρύνουσαν ἡμᾶς τοῦ ἐπιδιωκόμενου σκοποῦ καὶ ἀνακηρύσσοντες ὡς ἄρχοντα τῆς ἑλληνικῆς χώρας μας τὴν Α. Μ. Β. Βασιλέα τῶν Ἑλλήνων Γεώργιον τὸν Α'.

Λευκὰ ἕρη, 11 Μαρτίου 1905

ΟΙ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΑΙ

Μαζὶ μὲ τὴν ἐπαναστατικὴν αὐτὴν προκήρυξιν ἦτο τοιχοκολλημένη καὶ ἄλλη, ἀπευθυνομένη πρὸς τὴν Χωροφυλακὴν καὶ ἔχουσα ὡς ἑξῆς:

Ἄδελφοί !

Ὅτε οἱ ἀγῶνες τῶν πατέρων ἡμῶν, οὔτε οἱ ἰδικοὶ μας ἀγῶνες ἀπέβλεπον εἰς τὴν ἰδρυσιν πολιτείας ὡς ἡ παρεῦσα.

Ὁ ἐνθουσιασμός μας ἐπὶ τῇ καθόδῳ τοῦ πρίγκηπος δὲν εἶχε σημαίαν τὸ ὅτι διὰ ταύτης ἐδεωροῦμεν πληρωθέντας τοὺς πόδους μας.

Καὶ οἱ ἀγῶνες τῶν πατέρων ἡμῶν καὶ οἱ ἰδικοὶ μας ἀγῶνες ἔνα ἔχον σκοπὸν, πρὸς πληρωσιν τοῦ ὁποίου ἡ πατρίς μας ἐν διαρκεί εὐίσκηται ἐπαναστάσει καὶ ὁ σκοπὸς αὐτὸς εἶνε ἡ τῆς πατρίδος ἔνωσις ἐπὶ τῆς φιλοστόργου μητρὸς τῆς.

Ὁ ἐνθουσιασμός, μεθ' οὗ ὑπεδεχόμεθα τὸν πρίγκηπα, ὅτε τὸ πρῶτον τὸ κρητικὸν εἶδος ἐπάτει, εἶχεν ἀφορμὴν ὅτι διὰ τῆς καθόδου αὐτοῦ ἠλπίζαμεν ὅτι ἐφύκαμεν εἰς τὰ πρόθυρα τῆς ἐθνικῆς μας ἀπελευθερώσεως.

Αἱ ἐθνικαὶ μας ἐλπίδες ἐπὶ τῇ καθόδῳ τοῦ πρίγκηπος ἀνεπετέρωσαν, ἀλλ' ἤδη ἤρχισεν τοὺς πάντας νὰ καταλαβῶνται ἀπογοήτευσις, ἵς δ' ἐξ ὧν δὲν αισθάνεται τὴν τοιαύτην ἀπογοήτευσιν ;

Ἄδελφοί !

Ἐχομεν ὑποχρέωσιν ἀπέναντι τοῦ Ἔθνους μας, τὸ ὁποῖον ἐφέραμεν εἰς τὸ χεῖλος τοῦ κρηνοῦ, καὶ τὸ ἐθέσαμεν ὑπὸ τὸν γενικὸν ἔλεγον, ἔχομεν ὑποχρέωσιν ἀπέναντι τῆς ἐνδόξου ἱστορίας μας πάση θυσίᾳ νὰ ἐπιδιώκωμεν τὴν πληρωσιν τοῦ προγράμματος τούτου.

Ἄδελφοί !

Συνεχίζοντες τὸ προγονικὸν πρόγραμμα, ὡς ἐξορκίζομεν, ἐν ὀνόματι τῆς κοινῆς πατρίδος, νὰ μὴ γίνετε ὄργανα ἀντεθνικῶν κελουσμάτων, ἵνα μὴ προσάψετε κηλίδας εἰς τὴν ἐνδόξον ἱστορίαν μας.

Μὴ ὑπακούετε εἰς ἐκείνους, οἵτινες τυχὸν θὰ ὡς πρέετροπον νὰ φέψετε τὰ ὄπλα κατὰ τῶν ἀδελφῶν σας, τῶν ἐπιζητούντων τὴν πληρωσιν τοῦ ἐθνικοῦ προγράμματος.

Δὲν ἔχετε καθῆκον νὰ ὑπερασπισθῆτε πολιτείαν, εἰς σύγκρουσιν πρὸς τὰς ἰδέας ἐρχομένην, καθῆκον ἔχετε νὰ ὑποταχθῆτε εἰς τὴν ἐθνικὴν ἰδέαν, εἰς τὴν ἰδέαν ἐκείνην μὲ τὴν ὅποιαν τόσαι γενεαὶ μέχρι ἴσδε ἐγαλουχήθησαν, εἰς τὴν ἰδέαν ἐκείνην, εἰς τὸν βωμὸν τῆς ἑλπίδος καὶ οἱ πατέρες ἡμῶν, καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ τόσας ἐκατόμβας ἐθύσαμεν.

Ὅς ἐξορκίζομεν εἰς τὸν πατριωτισμὸν σας, νὰ μὴ πικράνετε τὸς ἔθνομάρτυρας, τῶν ὁποίων, τὰ ὅσα τρίζουν σήμερον εἰς τὰ μνήματα ἐξ ἀγαλλιᾶσεως.

Σεβασθῆτε τὴν ἐνδοξὴν ἱστορίαν μας καὶ φοβηθῆτε τὴν στιβαρὰν χεῖρα αὐτῆς.

Ἐνωθῆτε καὶ οἱ σὺν μεθ' ἡμῶν εἰς κοινὸν ἀγῶνα, ἵνα ἀπὸ κοινοῦ ἐπιδιώξωμεν τὴν ποθητὴν ἔνωσιν, ἵνα χορεύσωμεν ὅλοι μαζί τὸν ἐθνικὸν χορὸν, κατὰ τὴν ἐθνικὴν ἀνάστασιν.

Ἐνωθῆτε καὶ οἱ σὺν μεθ' ἡμῶν, ὅπως, διὰ τῆς ἐνώσεως πάντων ἡμῶν, ἐπιτύχωμεν εὐχερέστερον τὴν ἔνωσιν τὴν ἐθνικὴν.

Ἐν Χανίοις τῇ 10 Μαρτίου 1905

Ἐρρωσθε ἐπ' ἀγαθῷ τῆς κοινῆς πατρίδος

Ἡ ἐκκρήσις τῆς ἐπαναστάσεως ἐπροκάλεσε κατάπληξιν εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἡ πρώτη εἰδήσις ἐγγνώσθη ἐκ τηλεγραφήματος τοῦ ἰδιαίτερου γραμματέως τοῦ πρίγκηπος πρὸς τὸν πρωθυπουργὸν Ἀηλιγιάννην καὶ ἔπεσε ὡς κεραυνός, ὅταν ἀνηγγέλλη παρ' αὐτοῦ εἰς τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον:

Ἀπὸ τῆς πρώτης τῆς 11ης Μαρτίου ἀλλεπάλληλα τηλεγραφήματα ἀνηγγέλλαν κερτιμερίας τῆς ἐκκρήσεως τῆς ἐπαναστάσεως.

Τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον, συνελθὼν ἐκτάκτως, ἀπεφάσισε τὴν λήψιν αὐστηρῶν μέτρων εἰς τὰς Ἀθήνας, πρὸς παρεμπόδισιν οἰαδήποτε ἐκδηλώσεως τῶν εἰς τὴν πρωτεύουσαν τοῦ Κράτους εὐρισκομένων Κρητικῶν, εἴτε ὑπὲρ, εἴτε κατὰ τοῦ πρίγκηπος Γεωργίου. Ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν Σκουζέας, γενόμενος δεκτὸς εἰς τὰ Ἀνάκτορα, ἀνεκοίωσεν εἰς τὸν Βασιλέα τὰς ἐκ Κρήτης πληροφορίες. Ὁ Βασιλεὺς ἔμεινε κατάπληκτος. Ἀνησυχῶσεν ὄχι μόνον διὰ τὴν τύχην τοῦ υἱοῦ του ἀρμοστοῦ πρίγκηπος Γεωργίου, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν σύζυγόν του Βασίλισσαν Ὀλγαν, ἣ ὅποια ἀπὸ μὴνός εὕρισκετο καὶ αὐτὴ εἰς τὴν Κρήτην, κοντὰ εἰς τὸν πρίγκηπα υἱὸν τῆς. (1)

Ὁ Ἀηλιγιάννης, κληθεὶς πλησίον τοῦ Βασιλέως, συνειργάσθη μετ' αὐτοῦ ὑπὲρ τὴν ὥραν. Μετὰ τὴν συνεργασίαν ταύτην ὁ πρωθυπουργός, διερωτηθεὶς καὶ τὴν γνώμην τοῦ Ἀνωτάτου Ἀρχόντος, ὁμίλησε πρὸς τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ Ὑποῦ καὶ ἐπέκρινε δριμύτως τὴν ἐπανάστασιν, ἣ ὅποια—εἶπε—διακυβεύει ὕψιστα συμφέροντα τοῦ ἔθνους. Καλέσας δὲ τὴν ἐπομένῃ παρ' αὐτοῦ τοὺς διευθυντὰς τῶν ἑφημερίδων, ὁ Ἀηλιγιάννης προσέθη εἰς τὰς ἐξῆς δηλώσεις:

Τὸ ἦδη ἐκραγὲν κίνημα εἰς οὐδὲν τὸ καλὸν δύναται νὰ ὁδηγήσῃ. Οἱ ἀρνηγοὶ αὐτοῦ ἐλατθῶσθησαν εἰς τοὺς ὑπολογισμούς των. Αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις ἐπανειλημμένως ἐθῆλωσαν ὅτι ἡ ἔνωσις τῆς Κρήτης μετὰ τῆς Ἑλλάδος εἶνε ἐντελῶς ἀδύνατος τὴν ἐποχὴν ταύτην. Αἱ Μ. Δυνάμεις, ἀπαντήσασαι πρὸ τινῶν ἡμερῶν εἰς τὸ κατὰ τὸ ἴδιον ὑποβληθὲν εἰς αὐτὰς ὑπὸ τοῦ πρίγκηπος Γεωργίου ὑπόμνημα ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως, ἐθῆλωσαν ὅτι αὕτη εἶνε ἀδύνατος ἐπὶ τοῦ παρόντος καὶ ὅτι στέργουσι μόνον νὰ παράσχωσιν εἰς τὴν Κρήτην οἰκονομικὰ τινα ὠφελήματα καὶ

(1) Ὁ πρίγκηψ Γεώργιος, προαιθανόμενος τὴν ἐκκρήσιν τῆς ἐπαναστάσεως καὶ θέλων νὰ κατενόησιν τὴν ἐξέγερσιν τῶν βασιδῶν τῆς ἀντιπολιτεύσεως, προσεπάθη νὰ παραστήσῃ ὡς δῆθεν λιαν προσεχὴ τὴν ἔνωσιν τῆς Κρήτης μετὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ διὰ τοῦτο ἐκάλεσεν ἐξ Ἀθηνῶν τὴν βασίλισσαν. Καὶ ἡ Ὀλγα μετέβη εἰς τὰ Χανιά, ἀλλὰ δὲν ἔγινε δεκτὴ μετ' ἐνθεσιασμόν ἀπὸ τοὺς κρητῶν, ἣ ὅποιοι εἶχαν ἀντιληφθῆ τὴν σκηνοθεσίαν

ἢ ἀποσύρουν μέρος τῶν στρατευμάτων τῆς κατοχῆς. Αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις διεδίδρασαν εἰς τὸν πρίγκηπα, ὅτι, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, θέλουσιν λάβῃ ὑπ' ὄψιν τοὺς τοσάντις ἐκφραστῆγας πότους τῶν Κρητῶν. Ἡ ἀπόφασις αὕτη τῶν Δυνάμεων φαίνεται ἀδιάσπαστος· οὐδεμίαν συνέπειαν ἐλπὶς ὑπάρχει, ὅτι τὸ κίνημα δύναται νὰ ὀδηγήσῃ εἰς τὴν πολυπόθητον ἔνωσιν.

Ὁ κ. Βενιζέλος ἔπρεπε νὰ σταθμίσῃ καλῶς τὸ ὑπόθεμά του. Ἐπρεπε νὰ σκεφθῇ καλῶς, ὅτι μία τοιαύτη ἐπανάστασις ἡμπορεῖ νὰ ὀδηγήσῃ εἰς συμφορὰς τὴν Κρήτην καὶ τὴν Ἑλλάδα ἐν γένει.

Ἐκ τῶν διευθυντῶν τῶν ἐφημερίδων ὁ Πάπ τῶν «Ἀθηνῶν», ὁ Κακλαμάνος τοῦ «Ἀστειῶς», ὁ Κανελλίδης τῶν «Καιρῶν» καὶ ὁ Καλαποθάκης τοῦ «Ἐμπρός» ἐδήλωσαν εἰς τὸν πρωθυπουργόν, ὅτι, αὐτοὶ τοῦλάχιστον, δὲν ἡμποροῦσαν, παρὰ νὰ ὑποστηρίξουν ἐκδήμους τῆν ἐπανάστασιν τοῦ Θερίσου, διότι, κατὰ τὰς ἀσφαλεῖς πληροφορίας των, ἡ κατὰστασις εἰς τὴν Κρήτην, ὡς τὴν διαμόρφωσάν οἱ ἄνθρωποι τοῦ Γεωργίου, εἶχε πλέον καταστή ἀφῆρητος καὶ ἐδικαιολογοῦσε πλήρως τὴν ἔξέγερσιν τῶν Κρητῶν.

Καὶ αὗτοι μὲν ὑπεστήριζαν ἐκδήμους καὶ ἀναγκαστὸν διὰ τῶν ἐφημερίδων των τὴν ἐπανάστασιν, φθάσαντες καὶ μέχρι σκληρῆς ἐνίστη ἀρθρογραφίας ἀπέναντι τῶν κυβερνήσεων τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Κρήτης, ἀλλὰ ὁ Τύπος τῆς Αὑλῆς, προεξάρχουσης τῆς «Ἐστίας», ἐπέκρινε ὀρμητικὰ τὸ κίνημα καὶ τοὺς κινήματις, σύμφωνα μὲ τὰς ὑποδείξεις τοῦ πρωθυπουργοῦ.

Ὁ Δηλιγιάννης, πεισθεὶς ἐκ τῆς πρώτης ἀρθρογραφίας τῶν τεσσάρων φιλελευθέρων ἐφημερίδων τῶν Ἀθηνῶν, ἐπὶ τῆς ἐνοχῆς τῶν περὶ τὸν πρίγκηπα κύκλων εἰς τὴν ἀπαθλίωσιν τῆς καταστάσεως τῆς Κρήτης, συνέστησεν εἰς τὸν Βασιλέα ν' ἀνακαλέσῃ τὸν ἰδιαιτέρου γραμματέα τοῦ υἱοῦ τοῦ Παπαδιαμαντόπουλον, ἀφοῦ μάλιστα οἱ ἐπανάσταται ἐπίσημος πλέον ἐχαρακτήριζαν αὐτὸν ὡς κυριώτερον αἰτίον τῆς κακοδαιμονίας τῆς Κρήτης.

Ὁ Βασιλεὺς ἐνέκρινε τὴν πρότασιν αὐτὴν καὶ, κατόπιν τούτου, ὁ Δηλιγιάννης διὰ τηλεγραφήματός του πρὸς τὸν πρίγκηπα τοῦ συνέστησε ν' ἀπολύσῃ τὸν Παπαδιαμαντόπουλον. Ἐκείνος ὁμως ἀπήντησεν εἰς αὐτὸν ὅτι ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ θὰ ἀπέλυε τὸν ἰδιαιτέρον του, διότι αὐτὸς ἐνέκρινε ἀπολύτως τὰς πράξεις τοῦ ἐμπίστου του καὶ διότι ὅλοι αἱ πράξεις τοῦ Παπαδιαμαντόπουλου εἶχαν γίνεαι καθ' ὑπόδειξιν αὐτοῦ, τοῦ πρίγκηπος.

Ἄγρια λογοκρισία ἐπεδλόγη, διὰ τῆ ἐκρίσεως τοῦ κινήματος, εἰς τὰ Χανιά καὶ εἰς ὅλην τὴν Κρήτην. Ὁ διεθνὴς στρατός, κατόπιν παρακλήσεως τοῦ Ἰσάτου Ἀρμιστοῦ, κατέλαβε τὰ ταχυδρομεῖα καὶ τὰ τηλεγραφεῖα καὶ ὄχι μόνον ἤσκει λογοκρισίαν ἐπὶ τῶν ἐπιστολῶν καὶ τῶν τηλεγραφημάτων τῶν ἰδιωτῶν καὶ τῶν ἐφημερίδων, ἀλλὰ ἡ λ. λ. ο. ἰ. ο. ν. ε. τὰ κείμενα κατ' ἀρέσκειαν καὶ κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ παρουσιάζεται ὡς ἄνευ κινήματις σημασίας καὶ ὡς ἀποτυγχάνουσα ἢ ἐπανάστασις τοῦ Θερίσου.

Ἐξυγῶς εἰς τὰς Ἀθήνας εὐρίσκειτο ἀπεσταλμένος τῶν ἐπανεστα-

τῶν καὶ ἀντιπρόσωποι αὐτῶν παρὰ τῇ Κυβερνήσει, ὁ ὅποιος, συνεγνω-
όμενος διὰ κρυπτογραφικῶν καὶ συνθηματικῶν ἐπιστολῶν μετὰ τῶν ἐν
Θερίσῳ, ἔχει μόνον προέβαινε καθημερινῶς εἰς διαφώτινός τῆς Κυβερ-
νήσεως ἐπὶ τῆς ἐξελιξέως τῆς ἐπαναστάσεως, ἀλλὰ καὶ τὸν Τύπον ἐ-
τροφοδοτοῦσε μὲ ἀκριβεῖς περὶ αὐτῆς πληροφορίας. Ὁ ἀπεσταλμένος
οὗτος τῶν ἐπαναστατῶν ἦτο ὁ Κλέαρχος Μαρκαντωνάκης. (1)

Μόλις ἔμαθε τὴν ἐκρηξιν τοῦ κινήματος, ὁ πρίγκηψ διέταξε τὴν λή-
ψιν αὐστηροτάτων μέτρων. Ὅλοι οἱ ἄνδρες τῆς Χωροφυλακῆς ἐκλεί-
σθησαν εἰς τοὺς στρατώνας, μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ εἴνε ἑτοιμοὶ τῆς θρασυ-
σι, αἱ δὲ πύλαι καὶ αἱ ἐξοδοὶ τῶν πόλεων ἐφρουρήθησαν καὶ ἀπηγο-
ρεύθη ἡ ἐξόδος οἰουδήποτε πολίτου.

Τὴν ἡμέραν μ. μ. ὥραν τῆς 11ης Μαρτίου συνελήφθη εἰς τὰ Χανιά ὁ
καπετὰν Καλογεργῆς, ὄπλαρχηγὸς τῶν Κάμπων τῆς Κυδωνίας, ἐνῶ ἡ-
τοιμάζετο νὰ ἀναχωρήσῃ εἰς τὸ Θέρισον μαζί μὲ ἄλλους ἐπαναστάτας,
καὶ ἐρράφθη εἰς τὰς φυλακὰς. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν δύο ἄλλοι ἀρχηγοὶ
ὁ Πλουμῆς, ὄπλαρχηγὸς Μυλοποτάμου, καὶ ὁ Χατζάκης, ὄπλαρχηγὸς Ἀ-
γίου Μύρωνος, ἐφθάσαν ἐκ τῆς ἐπαρχίας τῶν ἀμφολοικῶς εἰς τὰ Χα-
νιά, διὰ νὰ ἐξέλθουν μετὰ τῶν ἄλλων ἐνόπλων. Καθ' ἣν στιγμὴν ὅμως
ἀπεβιβάζοντο, συνελήφθησαν.

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἡ εἰσαγγελικὴ ἀρχὴ τῶν Χανίων, κατόπιν δια-
ταγῆς τοῦ πρίγκηπος, ἐξέδωκεν ἐντάλματα συλλήψεως κατὰ τῶν Βε-
νιζέλου, Φούμη καὶ Μάνου, ὡς ἀρχηγῶν τῆς ἐπαναστάσεως! Ἄλλὰ
ποῖος ἐτολμοῦσε νὰ τὰ ἐκτελέσῃ;

Οἱ εὐρισκόμενοι εἰς τὰ Χανιά πρόξενοι τῶν Μεγάλων Δυνάμεων συ-
νήλθαν, συνεσκέφθησαν καὶ ἀνέθεσαν ἐν λευκῷ τὴν τήρησιν τῆς τάξε-
ως εἰς τὸν ἀρχηγὸν τῆς Χωροφυλακῆς Μονάκο, ἔδωκεν δὲ ὑπὸ τὰς
διαταγὰς του καὶ τέσσαρας λόχους ξενικοῦ στρατοῦ, ἕνα ἐξ ἑκάστης
Δυνάμεως. Τοὺς προξένους ἐκάλεσε πᾶσιον του ὁ πρίγκηψ καὶ συνεσχέ-
φθησαν ἐπὶ τοῦ πρακτέου. Τοὺς παρεκάλεσε δὲ ὁ Γεώργιος νὰ δρᾶσούν
ἐνεργῶς καὶ νὰ καταστείλουν τὴν ἐπανάστασιν. Ἄλλὰ οἱ πρόξενοι τῶν
Μεγάλων Δυνάμεων ἦσαν μετριопαθέστεροι τοῦ πρίγκηπος καὶ δὲν ἐβί-
ζοντο νὰ κτυπήσουν τοὺς ἐπαναστάτας.

Ἐν τῷ μεταξῷ, ἐπάνω εἰς τὸ Θέρισον, ἔρρεε τὸ πρῶτον αἷμα. Τὸ πρῶ-
τῆς ἐκρήξεως τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἀμέσως μόλις ἐγνώσθη αὕτη εἰς τὰ
Χανιά, κατόπιν διαβήματος τοῦ πρίγκηπος διατάχθη μία δύναμις 30 χω-
ροφυλάκων, ἐνισχυμένη καὶ μὲ μισθοφόρους Ἴταλοὺς καραμπινιέρους,
ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ μοιράρχου Μπισμόντε, εὐρισκομένη εἰς τὸ χωρίον
Λάκκοι, ν' ἀναχωρήσῃ εἰς τὸ Θέρισον καὶ νὰ καταστείλῃ τὴν ἐπανά-
στασιν.

Πράγματι, οἱ χωροφύλακες καὶ οἱ καραμπινιέροι, κατόπιν τῆς διατα-

(1) Καθ' ἃ εὐχαρίστως ἐπληροφορήθημεν, ὁ κ. Κλέαρχος Μαρκαντωνά-
κης ἀσχολεῖται εἰς τὴν συγγραφὴν σπουδαιοτάτου βιβλίου περὶ τῆς Ἐπα-
ναστάσεως τοῦ Θερίσου, περιλαμβάνοντος ἐπίσημα ἔγγραφα καὶ ἀγνώστους
λεπτομερείας, ἰδίως τῆς παρασκηνιακῆς δράσεως τῶν ἡμερῶν ἐκείνων.

γῆς αὐτῆς, ἀνεχώρησαν εἰς τὸ Θερίσου. Μόλις ἔφθασαν εἰς τὰς προχωρημένας θέσεις τῶν ἐπαναστατῶν, ἐφάνη ἕνας ἔνοπλος Θερισσιανός, ὁ Μπαλατινός, ὁ ὁποῖος ἔρριξε μὰ τουφεκιά εἰς τὸν ἀέρα καὶ τοὺς διέταξε νὰ σταματήσουν. Μὲ τὴν τουφεκιά αὐτὴν, προσέτρεξαν ἀμέσως πενήντα περίπου ἐπαναστάται, οἱ ὁποῖοι ὀχυρώθησαν ἐκεῖ κοντὰ καὶ ἔρριξαν, πάλιν εἰς τὸν ἀέρα, περὶ τοὺς δεκαπέντε πυροβολισμούς. Οἱ ἀρχηγοὶ εἶχαν θῶσαι διαταγὴν εἰς τοὺς ἐπαναστάτας νὰ μὴ κάμουν χρῆσιν τῶν ὄπλων, ἰδίως ἐναντίον τῶν Κρητῶν χωροφυλάκων, πρὶν ἢ αὐτοὶ ἀρχίσουν τὸ πῦρ.

«Εἶνε ἀδελφία μας—τοὺς εἶπε ἡ Βενιζέλος—καὶ δὲν πρέπει νὰ κτυπήσετε, παρὰ μόνον θταν σὰς κτυπήσουν».

Εἰς τὸ ἀκουσμα τῶν πυροβολισμῶν ἐκείνων τῶν ἐπαναστατῶν, ποὺ ἔρριπτοντο εἰς τὸν ἀέρα, οἱ χωροφύλακες συνεταράχθησαν. Καίτοι ἐδάδιζαν κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν, δὲν ἤθελαν νὰ κτυπήσουν καὶ αὐτοὶ τοὺς ἀδελφούς των.

Ὁ Μπιεμόντε, ἀντιληφθεὶς τοὺς διαταγμοὺς τῶν ἀνδρῶν του, ἀπὸ τὸ ἄλογόν του, τοὺς ἐφώνησε ἐπιτακτικὰ :

— Προχωρήτε ! Ἐφοδός !

Καὶ πρῶτος ἤρχισεν αὐτὸς νὰ πυροβολῇ κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν.

Ἐκεῖνοι ἠμύνθησαν. ἤρχισαν ἀμέσως νὰ ρίπτουν πυρὰ ὁμαδόν. Δύο χωροφύλακες, ὁ Σερβιλάνης καὶ ὁ Μπουλογιάννης, ἐτραυματίσθησαν θανάσιμως — ὁ Μπιεμόντε εἶχε τοποθετήσῃ εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν τοὺς Κρητῶν χωροφύλακας καὶ εἰς τὴν τελευταίαν τοὺς μισθοφόρους συμπατριώτας του.

Ἐνας ἐπαναστάτης ἐσημάδευσε τὸ ἄλογο τοῦ Μπιεμόντε καὶ τὸ ἐτραυματίσει. Ὁ μοίραρχος ἔπεσεν ἀπὸ τὸ ὕψος του.

Κάτω ἀπὸ τὸ ραγδαῖον πῦρ τῶν ἐπαναστατῶν, ὁ Ἴταλὸς διέταξε τότε τοὺς ἀνδρας του νὰ τραποῦν εἰς ἄτακτον φυγὴν. Καὶ ὅλοι ἐφυγαν προτροπῶδην πρὸς μίαν γειτονικὴν χαράδραν, διὰ τῆς ὁποίας ἠμποροῦσαν νὰ διαφύγουν.

Εἰς τὴν ἄτακτον ἐκείνην φυγὴν τῶν πριγκηπικῶν δυνάμεων συνετέλεσε καὶ τὸ γεγονός, ὅτι, ἐνῶ ἔρριπτοντο οἱ πρῶτοι πυροβολισμοὶ τῶν ἐπαναστατῶν, ἐφάνησαν ἐρχόμενοι πρὸς τὸ Θερίσου ἐκ τῶν νύκτων τῶν χωροφυλάκων πολλοὶ ἐπίλεκτοι Κισσαμῖται, ὑπὸ τοὺς ὄπλαρχηγούς Γ. Μιχαλάκην ἢ Μπαρδάκη, Ἀνασάκη καὶ Ν. Μαλανδράκη. Αὐτοὶ, ἀκούσαντες τοὺς πυροβολισμούς, ἤρχισαν ἐπίσης νὰ πυροβολοῦν εἰς τὸν ἀέρα, καὶ ἔτσι ὁ Μπιεμόντε, φοβηθεὶς ὅτι εὕρισκετο μεταξὺ δύο πυρῶν, διέταξε τὴν ἄτακτον φυγὴν.

Φεύγοντες ὁ Μπιεμόντε καὶ οἱ ἄνδρες του, συνήντησαν εἰς τὸν δρόμον πολλοὺς Σεληνιώτας ὑπὸ τοὺς ὄπλαρχηγούς Φιωτάκη, Μπασιάν, Παπαδογιάννην καὶ τὸν γενικὸν ἀρχηγὸν Γιωργιόν. Ἄλλοι ἐκρατοῦσαν ὅπλα καὶ ἄλλοι ρόπαλα. Ὁ Μπιεμόντε, ἀντὶ γὰ τοὺς...συνλάβη, τοὺς ἔκαμε τόπον νὰ περάσουν, καὶ ἐκεῖνοι τὸν ἐχαίρησαν εὐγενικὰ, καὶ πολλοὶ τοῦ εὐχάρησαν τὴν καλημέρα. ἐνῶ ἄλλοι ἀνεγνώριζαν εἰς τὰ πρόσωπα τῶν Κρητῶν χωροφυλάκων φίλους καὶ πρώην συναγωνιστάς, τοὺς ὁποῖους τῶσα ἐχώριζεν εἰς δύο στρατόπεδα ἢ διαφορετικὴ ἀντίληψις ποὺ εἶχαν διὰ τὸ Καθῆκον.

Ἐπιστρέφοντες οἱ ἄνδρες τῆς χωροφυλακῆς συνήντησαν καὶ ἄλλους ἐπαναστάτας. Ἦρχοντο οἱ Ἀποκορωνιώτες, ὑπὸ τὸν ἀρχηγὸν Ἀλεξάνδρου

Κακοῦσθην καὶ τοὺς ὀπλαρχηγοὺς Σταυρουλάκην, Σουφαντωνάκην καὶ ἄλλους, κατόπιν δὲ συνήντησαν τοὺς ἠρωϊκοὺς Λακκιώτας, ὑπὸ τὸν Μπαλόνην Μανωλαράκην, τὸν καθηγητὴν Γιάνναρην, καὶ ἄλλους.

Ἐνθὺ ὁ Μπιερμόγες καὶ οἱ ἄνδρες τοῦ ἀποχωροῦσαν ἄπρακτοι, ἐπάτηε εἰς τὸ Θέρσιον, εἶχαν μείνει οἱ δύο τραυματίαι: χωροφυλάκας καὶ μαζὶ μὲν αὐτοὺς καὶ οἱ χωροφυλάκας Ἰαν. Κομῆς καὶ Θεόδ. Μπασιᾶς. Εἰς τὸν τόπον τῆς συμπλοκῆς κατέφθασαν τότε οἱ ἱατροὶ Κολοκυθᾶς καὶ Σκουλλᾶς, οἱ ὅποιοι παρέλαβον τοὺς τραυματίας καὶ τοὺς μετέφεραν εἰς τὸ ἐπαναστατικὸν στρατόπεδον, ὅπου καὶ τοὺς παρέσχον τὰς ἀναγκαίας βοήθειας. Καὶ ὁ μὲν ἕνας ἐκ τῶν δύο τραυματισθέντων χωροφυλάκων ἀπεθίωσε. Ὁ δὲ ἄλλος παρελήφθη ἀπὸ τοὺς συντρόφους του, οἱ ὅποιοι—παλαιοὶ καὶ αὐτοὶ πολεμιστὰι εἰς τοὺς ἐθνικοὺς ἀγῶνας—ἐδήλωσαν εἰς τοὺς ἐπαναστάτας ὅτι θέλουν νὰ μείνουν μαζί τους εἰς τὸ Θέρσιον καὶ νὰ πολεμήσουν ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως τῆς Κρήτης. Ἀλλὰ ὁ Κωνστ. Μάνος, πρὸς τὸν ὅποιον διετύπωσαν τὴν παράκλησιν αὐτὴν, τοὺς ἐδήλωσε κατηγορηματικῶς ὅτι ὁ Βενιζέλος δὲν ἔχει πρὸς τὸ παρὸν σκοπὸν νὰ καλέσῃ εἰς βοήθειαν τὴν χωροφυλακίαν.

Μετὰ τὴν δήλωσιν αὐτὴν, οἱ δύο χωροφυλάκας παρέλαβον τὸν τραυματιὴν συνάδελφόν των καὶ τὸν μετέφεραν εἰς τὰ Χανιά.

Ὅταν ἐπέρασαν τὰ ἐπεισόδια αὐτὰ τὰ λυπηρὰ τῆς ἀδελφοκτόνου συγκρούσεως, οἱ ἐπαναστάται ἐγραψαν καὶ ἀπηύθυναν δι' ἀπεσταλμένου εἰς τὴν Κυβέρνησιν τῶν Χανιῶν τὸ ἐξῆς ἔγγραφον :

Ἐν Θέρσιῳ τῇ 11 Μαρτίου 1905

Πρὸς τὴν Κυβέρνησιν τῆς Κρητικῆς Πολιτείας

Κυριοὶ Σύμβουλοι !

Γνωρίζετε βεβαίως πόσον ἀνώμαλος εἶχεν ἀπεθῆ ἀπὸ πολλοῦ ἡ ἐσωτερικὴ κατάστασις τοῦ τόπου καὶ πόσον τὴν δυσφορίαν ἐπὶ τῇ ἀνωμλίᾳ ταύτῃ πῆξεν τὸ γεγονός τῆς ἀπὸ ἑτοῦς εἰς ἔτος ἀναβολῆς τῆς ἐθνικῆς τοῦ τόπου ἀπεκαταστάσεως. Οὐδὲ ἠδύνασθε νὰ ἀγνοῆτε ὅτι ἀπὸ πολλοῦ διωργανοῦτο καθ' ὅλην τὴν νῆσον πολιτικὸν κίνημα, σκοποῦν νὰ παραστήσῃ πρὸς τὰς Μ. Δυνάμεις ἐναργεστέρην τὴν ἀνάγκην τῆς ἰριστινῆς ἐπιλύσεως τοῦ κρητικοῦ ζητήματος.

Πρὸς τὸν σκοπὸν τούτον, πρόκειται ἐκ τῶν διαφόρων τῆς νήσου ἐπαρχιῶν, ἀπεφασίσαν νὰ συνέλθουν εἰς τὸ χωρεῖον Θέρσιον τῆς Κυδωνίας, ὅπως προῶσιν, οὐχὶ πλεον εἰς διατύπωσιν ἀπλῆς εὐχῆς, ἀλλ' εἰς διακλήρυσιν τῆς ἐνώσεως καὶ ὑποβάλλωσιν εὐλόγως εἰς τὰς Μ. Δυνάμεις τοὺς λόγους, ἕνεκεν τῶν ὁποίων ὁ Κρητικὸς λαὸς ἀδυνατεῖ νὰ δεχθῇ τὴν ἐπὶ πλεον καράκταιν τοῦ δημιουργηθέντος νόμου πολιτικοῦ καθεστῶτος.

Οἱ ἔχοντες τὴν πρωτοβουλίαν τοῦ κινήματος τούτου παρέχουσιν ἐκ τοῦ παρελθόντος αὐτῶν πάσαν ἐγγύησιν, ὅτι τὴν διεξαγωγὴν τοῦ κινήματος ἐννοοῦσι νὰ συνδέσωσι πρὸς τὴν ἀδιατάρακτον τήρησιν τῆς δημοσίας τάξεως, ἐφόσον τευλάχιστον ἡ τήρησις αὐτῆς ἐφαρτᾶται ἀπὸ τὰς ἐνεργείας αὐτῶν.

Τούτω ἀναφέρωμεν διὰ νὰ βεβαιώσωμεν ὅτι τὸ σημερινὸν λυπηρὸν ἐπεισόδιον, τῆς συμπλοκῆς τῶν προφυλάκων, ἐγένετο ἐκτός πάσης προθέσεως ἡμῶν. Ἄλλ' ἡ ἐνέργεια τῆς ἀρχῆς, ζητουσῆς δι' ἰσχυρᾶς δυνάμεως χωροφυλάκων, ἐξ ἀνδρῶν πενήτηντα, νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ νεοε-

ὅπου συγκροτεῖται ἡ συνάθροισις κατὰ τὰ ἐξημερώματα, δὲν ἦτο βε-
 βαιῶς ἔργον φρονήσεως. Ἀλλὰ καὶ ἡ περαιτέρω ἐνέργεια τοῦ διοικη-
 τὸς τὸ ἀπέσπασμα τῆς χωροφυλακῆς ὑπῆρξεν ἀτυχῆς, ὅτε τὸ δι-

Τὸ ἰσχυρὸν Θέριον ὅπου ἐκπρυχᾶ τὴν κίνησιν. Μετὰ τὸ τέλος σημειοῦται
 τὸ σπῆγμα ποῦ ἐξερπίσσειεν ὡς ἀρχήν τῶν ἐπαναστάσεων.

οικουμένον ὑπ' αὐτοῦ οἴμα ἦλθεν ἀντιμέτωπον. Ὅτε τὸ διοικουμένον
 ὑπ' αὐτοῦ οἴμα ἦλθεν ἀντιμέτωπον πρὸς τὰς προφυλακὰς ἡμῶν, οἱ ἀ-
 ποτελοῦντες ταύτης ἐδήλωσαν πρὸς τὸν Διοικητὴν ὅτι θύονται μὲν

χωροφύλακες 5 ἢ 10 νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὸ χωριόν, ἀλλ' ὅτι δὲν ἤθουν νὰ ἐπιτρέψωσι τὴν εἰσοδὸν ὄλων, διότι τὴν παρουσίαν αὐτῶν ἐθεώρουν ἐπικίνδυνον εἰς τὴν ἀσφάλειαν τῶν ἀποτελούντων τὴν συνάθροισιν.

Ἄλλ' ὁ διοικῶν τὸ ἀπόσπασμα, καίπερ εἰδοποιηθεὶς ὅτι, ἐπιμένων νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ χωριόν μεθ' ὅλης τῆς δυνάμεώς του, θὰ προσέκρουε κατ' ἀντιτάσεως, διέταξε τοὺς ἄνδρας του νὰ προχωρήσουν, οὕτω δὲ προσκλήθη ἡ σύγκρουσις, ἣτις ἀπέληξεν εἰς τὸ αἱματηρὸν ἀποτέλεσμα.

Πρέπει νὰ ἐλπίσωμεν ὅτι τὸ αἷμα τοῦτο ὑπῆρξε τὸ πρῶτον καὶ τελευταῖον ἀδελφικὸν αἷμα, τὸ ὁποῖον ἐχύθη κατὰ τὸν ἀρχόμενον ὑπὲρ τῆς ὀριαντικῆς πληρώσεως τῶν ἐθνικῶν μας πόδων ἀγῶνα.

Πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ τούτου, πιστεύομεν ὅτι καὶ ἡ κυβέρνησις θέλει λάβει τὸ ἐφ' ἑαυτὴν ὄλα τὰ κατάλληλα μέτρα, ὅπως θέλομεν λάβει καὶ ἡμεῖς ἐκ παραλλήλου τοιαῦτα, μέχρι τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν αἱ προστάτιδες Μεγάλαι Δυνάμεις θὰ ἀπεφαίνοντο καὶ πάλιν ἐπὶ τοῦ νέου διαδήματος τοῦ κρητικοῦ λαοῦ, διὰ τὴν ριζικὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ὁποῖου κισθάνεται οὗτος, ὅτι εἶνε ἀπαραιτήτως ἀναγκαῖα ἡ εὐμενὴς γνώμη τῶν Μ. Δυνάμεων.

Διατελούμεν μετ' ἐξαιρετικῆς ὑπολήψεως, κατ' ἐντολὴν τῶν συνθροισμένων.

ΕΔ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ, Κ. ΦΟΥΜΗΣ, Γ. ΦΟΥΜΗΣ, Κ. ΜΑΝΟΣ, Β. ΣΚΟΥΛΑΣ, Μ. ΣΑΛΛΑΜΠΑΝΑΚΗΣ, ΕΜΜ. ΜΟΥΝΤΑΚΗΣ.

Εἰς ἀπάντησιν τοῦ ὑπομνήματος αὐτοῦ, ὁ πρίγκηψ, τὴν μεθεπομένην ἡμέραν ἐκρήξεν τῆς ἐπαναστάσεως, ἣτοι τὴν 12ην Μαρτίου 1905, ἐξέδωκε τὴν ἐξῆς προκήρυξιν πρὸς τὸν λαόν:

Κοῖτες!

Τὸ ἐκνομὸν κίνημα εἰς ὃ τινες τῶν συμπατριωτῶν ὑμῶν προέβησαν τὴν 10ην Μαρτίου καὶ οὕτως ἄμεσον ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ὁ ἀδικὸς τραυματισμὸς δύο ἀδῶν στρατιωτῶν τοῦ καθήκοντος, ἐπλήρωσε θαθεῖας θλίψεως τὴν ψυχὴν μου καὶ τὴν ψυχὴν παντὸς εὐκρινῶς ποιοῦντος τὸν τόπον καὶ τελείως ἀφωσιωμένου εἰς τὴν ἐθνικὴν ἰδέαν. Ὑπὸ τὸ πρόσχημα ταύτης εἰ πρωτεύγει τοῦ κινήματος παρεπλάγησαν ἱκανοὺς ἀδῶς. Διὰ τοῦτο σκεῦδα νὰ συστήσω, πρὸς πάντας μὲν ὑμᾶς νὰ ἐμμενῆτε τῇ φιλονομίᾳ, τῆς ὁποίας τόσα παρεσχέτε τρανὰ μέχρι σήμερον δειγμάτια. Εἰς τοὺς παραπλανηθέντας δὲ, νὰ ἐπανέλθωσιν ἠσυχῶς εἰς τὰς ἐστίας των.

Ἡ ἐθνικὴ ὑπόθεσις ἀντὶ νὰ ὑπηρετῆται, ζημιούται σοβαρῶς διὰ κινήματων ἀτάκτων καὶ ἐκνόμων, τῶν ὁποίων αἱ συνέπειαι δύνανται νὰ ἀποδῶσιν οὐ μόνον θλιβεραὶ, ἀλλὰ καὶ ἐπιζήμιοι εἰς τὴν πατρίδα καὶ πολυτρόπως καταστρεπτικαὶ εἰς τὸν τόπον.

Ποιοῦμενος ἔκκλησιν εἰς τὸν πατριωτισμὸν καὶ τὰ νομοταγῆ αἰσθήματα ὑμῶν, πέπειθα ὅτι θ' ἀκούσητε τῆς φωνῆς Μου καὶ θὰ δειχθῆτε ἄξιοι τῆς ὑπολήψεως, ἣν ἐκτίσασθε ἐνώπιον τῶν Δυνάμεων καὶ τοῦ πεπολιτισμένου ἐν γένει κόσμου.

Ἐν Χαλέπῃ τῇ 12ῃ Μαρτίου 1905

ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Ἐκυκλοφοροῦσεν ἡ προκήρυξις τοῦ πρίγκηπος, ὅταν ἐπάνω εἰς τὸ Θέρισον εἶχε γίνει μία ἱστορική ἑορτή: Μὲ ὑψίστην συγκίνησιν, ὅλοι οἱ εἰς τὸ Θέρισον εὐρισκόμενοι ἐπαναστάται συνήλθαν τὸ πρωτὸν τῆς Παρασκευῆς εἰς τὸν ναύστακον τοῦ χωριοῦ, τὸν Ἅγιον Γεώργιον, καὶ ἐκεῖ, ἐνῶ ὁ Βενιζέλος, ὁ Μάνος καὶ ὁ Φούμης ἐφαλλαν τὴν δοξολογίαν, ἀνυψώθη ἡ Ἑλληνική Σημαία καὶ ἐν μέσῳ δακρύων καὶ χιλιᾶδων πυροβολισμῶν, οἱ ἐπαναστάται ἐκήρυξαν τὴν ἑνωσιν τῆς Κρήτης μετὰ τὴν Ἑλλάδα.

Τότε ὁ Βενιζέλος, ἄφω προσεφώνησε τοὺς ἐπαναστάτας, ἀνέγγωσε τὸ ψήφισμα τῆς ἑνώσεως, γεγόμενον δεκτὸν ἐν μέσῳ ἐνθουσιωδῶν ἐκδηλώσεων.

Τὸ ψήφισμα εἶχεν ἐπὶ λέξει οὕτω:

«Ο ΚΡΗΤΙΚΟΣ ΛΑΟΣ, ΣΥΝΕΛΘΩΝ ΕΙΣ ΠΑΝΔΗΜΟΝ ΣΥΛΛΑΛΗΤΗΡΙΟΝ ΕΝ ΘΕΡΙΣΩ ΤΗΣ ΚΥΔΩΝΙΑΣ, ΣΗΜΕΡΟΝ ΤΗΝ 11ην ΜΑΡΤΙΟΥ 1905, ΚΗΡΥΤΤΕΙ ΕΝΘΥΣΙΩΝ ΘΕΟΥ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΩΝ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗΝ ΑΥΤΟΥ ΕΝΩΣΙΝ ΜΕΤΑ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΥΣΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ, ΕΙΣ ΜΙΑΝ ΑΔΙΑΙΡΕΤΟΝ ΕΛΕΥΘΕΡΑΝ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗΝ ΠΟΛΙΤΕΙΑΝ».

Μετὰ τὴν κήρυξιν τῆς ἐνώσεως, οἱ ἐπαναστάται προέβησαν εἰς τὴν ἐκλογὴν προσωρινοῦ προεδρείου, μὲ πρόεδρον τὸν Ἱωάννην Α. Παπαγιαννάκη, ἐκ Κισσάμου, ἀντιπροέδρους τοὺς: Σοφοκλῆν Φιωτάκη, ἐκ Σελίνου, Ἰω. Καλογεργῆ, Ἄνδρ. Κακούρη, ἐξ Ἀποκορήνου καὶ Κυριακὸν Μπυράκη ἐκ Μυλοποτάμου, ἅπαντας ὀπλαρχηγούς, καὶ γενικὸν γραμματέα τὸν Κ. Μάνον.

Τὸ καταρτισθὲν προσωρινὸν προεδρεῖον προέβη ἀμέσως εἰς τὴν σύσταξιν ὑπόμνηματος πρὸς τοὺς προζένοὺς, συνταχθέντος εἰς τὴν γαλλικὴν, διὰ τὰ μὴ τυχόν ἀλλοιωθῆ ἡ ἐννοία τοῦ κατὰ τὴν μεταφράσιν, ταυτοσήμου δι' ἑλοῦς, καὶ τὸ ἀπέστειλαν πρὸς τοὺς προζένοὺς, ἐπισυνάψαντες τὸ ψήφισμα τῆς ἐνώσεως.

Εἰς τοὺς προζένοὺς ἐπεδόθη τὴν 11ην π. μ. ὥραν τῆς 13ης Μαρτίου 1905.

Τὸ ἱστορικὸν αὐτὸ ὑπόμνημα ἔλεγε μεταξὺ ἄλλων:

«Κηρύττοντες τὴν ἑνωσιν τῆς Κρήτης μετὰ τῆς Ἑλλάδος, δὲν εὐνεόμεν τὸ κήρυγμα τοῦτο ἐκτεινόμενον εἰς τὰ μέρη ἅτινα κατέχονται πραγματικῶς ὑπὸ τῶν διεθνῶν στρατευμάτων καθ' ἑλλην τὴν ἑκτασίαν, ἥτις περιλαμβάνεται ἐντὸς τῶν στρατιωτικῶν ζωνῶν, αἵτινες εἶχον σχηματισθῆ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1897, περιορίζοντες τὴν ἰσχὺν τοῦ ψηφίσματος εἰς τὰ ἐκτὸς τῶν στρατιωτικῶν τούτων ζωνῶν κείμενα μέρη τῆς Νήσου, ἅτινα, καὶ κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν ἐκείνην, εἶχον ἀναγνωρίσει αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις ὡς ὑποκείμενα εἰς τὸ κῶρος τῆς Κρητικῆς Συνελεύσεως καὶ ὑπερὸν τοῦ Ἐκτελεστικοῦ».

Ἄλλὰ μέχρις οὗ ὀργανωθῶμεν ὀριστικῶς, ὥστε νὰ δυνάμεθα νὰ ἀναλάβωμεν τὴν εὐθύνην τῆς προσωρινῆς διοικήσεως πάντων τῶν μερῶν τῆς Νήσου, ἐφ' ὧν ἐκτείνεται τὸ ψήφισμα τῆς ἐνώσεως, θέλομεν οὐ μόνον ἀναγνωρίσει τὰς ἐκτὸς τοῦ χωριοῦ Θέρισου, ὅπου ἐδρεύομεν, λειτουργούσας σήμερον ἀρχάς, ἀλλὰ καὶ κερέχει εἰς αὐτὰς πᾶσαν συνδρομὴν μας, ὅπως καταστῆ δυνατὴ ἡ ἀδιάτάρακτος τήρησις τῆς δημοσίας τάξεως.

Ἐὐχρεστηθῆτε, Κύριε Γενικὲ Πρόξενε, νὰ δεχθῆτε τὴν διαβεβαίωσιν τῆς ἐξέχου ὑπολήψεως ἡμῶν.»

Η συγκινητική αυτή επίκλησις των επαναστατών προς τὰς Δυνάμεις μετέστρεψε τὰ πνεύματα εἰς τὴν Κρήτην καὶ εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα. Ἡ ἐπανάστασις, ἣ ὅποια ἐδυσφημίζετο ἀπὸ τὸν Τύπον τὸν προηγητικὸν καὶ ἀπὸ τὸν Τύπον τῶν Ἀθηνῶν κατὰ γίλιους δύο τρόπους καὶ κατηγορεῖτο ὅτι θὰ κατέστρεφε τὴν Ἑλλάδα, μετὰ τὴν συγκινητικὴν κήρυξιν τῆς ἐνώσεως καὶ τὴν δημοσίευσιν τῆς ἐκκλήσεως τῶν επαναστατῶν πρὸς τὰς Δυνάμεις ἐδημιούργησεν εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα ἓνα τεράστιον ρεύμα ὑπὲρ τῆς ἐπαναστάσεως.

Οἱ τριακόσιοι τοῦ Βενιζέλου ἐπληθύνθησαν ὡς διὰ μαγείας. Ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ ἀνχωροῦσαν σχεδὸν καθημερινῶς καρθία πλήρη Κρητῶν, οἱ ὅποιοι ἔφευγαν διὰ τὰ Χανιά, μὲ τὴν ἀπόφασιν νὰ ἀνεδοῦν εἰς τὸ Θέριον καὶ νὰ ἀγωνισθοῦν κατὰ εἰς τὸν Βενιζέλου. Ἡ σπουδάζουσα εἰς τὰς Ἀθήνας κρητικὴ νεολαία, ζωηροτάτη, ἔκρινε συγκινητικὰς εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ διεδύλωεν τὸν θαυμασμὸν καὶ τὴν ἀλληλεγγύην τῆς πρὸς τοὺς πολεμιστὰς τῆς Κρήτης. Ἄλλοι, ἀκόμη ζωηρότεροι, ἐτολμοῦσαν ἐν μηνὶ Μαρτίῳ, ν' ἀφήσουν καὶ σπουδὰς καὶ διπλωμα καὶ στίβι, ἔπαιρναν τὸ ἔπλον καὶ ἐμπαρκάροντο διὰ τὰ Χανιά, μὲ ἀπόφασιν ν' ἀγωνισθοῦν καὶ αὐτοὶ διὰ τὴν ὀριστικὴν ἔνωσιν τῆς πατρίδος τῶν μὲ τὴν Ἑλλάδα.

Αἱ μισαὶ ἡμερίδες τῶν Ἀθηνῶν εἶχαν πλέον ξεσπαθῶσαι ὑπὲρ τῆς ἐπαναστάσεως, κατέκριναν ἀνακρανθὸν τὴν πολιτείαν τοῦ πρίγκηπος Γεωργίου καὶ πολλοὶ ἔφθναν μέχρι σαρκασμῶν κατὰ τοῦ Βασιλέως. Αἱ ἄλλαι ἡμῖσις ὅμως, αἱ προσκολλημέναι εἰς τὴν βασιλικὴν Αὐλήν, ἐπανελαμβάναν ἀδιακόπως τὸ τροπάριον, ὅτι ἡ ἐπανάστασις ἐκεῖνη ἦτο ἀκαιρος καὶ ὅτι θὰ ὠδήγει εἰς τὴν καταστροφὴν ὁλοκλήρου τῆς Ἑλλάδος.

Εἰς τὴν ἀντιδρασιν αὐτὴν ἀπαντοῦσαν, δι' ἀνδρικῆς ἀφιλογραφίας, οἱ ὑποστηρίζοντες τὴν ἐπανάστασιν. Δημοσιογράφοι ἰδεολόγοι, ζωηροὶ πολεμισταὶ τῆς γραφίδος, ὅπως ὁ Κανελλίδης, ὁ Πάπ, ὁ Κακλαμᾶνος καὶ ὁ Καλαποτάκης, ἀντικηθέντες ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς τοῦ εὐρίσκειτο τὸ δίκαιον, ἔβαλαν κάτω καὶ τὴν ζῶην καὶ τὴν περιουσίαν των, ἀδιαφοροῦντες καὶ διὰ τὰς καταγγελίας καὶ διὰ τὰς διώξεις, καὶ ἠγωνίσθησαν πραγματικὰ ὑπὲρ τοῦ ἔθνους.

Τὰ ὀνόματα τῶν τεσσάρων αὐτῶν δημοσιογράφων πρέπει νὰ γραφοῦν μὲ χρυσαῖα γράμματα μετὰ τῶν ὀνομάτων τῶν ἡμιουμένων τῆς Ἐποποιίας τοῦ Θερίου.

Μόλις ἐκυκλοφόρησεν εἰς τὰ Χανιά τὸ φήσιμα τῆς ἐπαναστάσεως, οἱ μαθηταὶ τοῦ Γυμνασίου τῶν Χανίων συνήλθαν καὶ ἐν μέσῳ κατασκευαστικῆς συγκινήσεως ἔβαλαν τὸν ἑλληνικὸν ἔθνην ὕμνον καὶ ἐξητοκραύασαν ὑπὲρ τῶν επαναστατῶν τοῦ Θερίου. Συγχρόνως εἶκοσι περίπου μαθηταὶ τοῦ Γυμνασίου τούτου, ἐγκαταλείψαντες καὶ τὸ σχολεῖον καὶ τὰς οἰκογενείας των καὶ λαβόντες τὰ ὄπλα, ἀνῆλθαν εἰς τὸ Θέριον διὰ νὰ συμμετάσχουν εἰς τὴν ἐπανάστασιν.

Ἡ πράξις αὐτὴ τῶν Κρητῶν μαθητῶν, γνωσθεῖσα εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐπροκάλεσε κατὰπληξιν καὶ ἐκθροισμὸν.

Μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀπὸ τῆς ἐκρήξεως προσεχώρησαν εἰς τὴν ἐπανάστασιν οἱ ἀρχηγοὶ Παπαδόπουλος, Ἀνδρούλακος καὶ Δασκαλογιάννης.

Τὴν τρίτην ταύτην ἡμέραν, εὗρισκοντο ἐπάνω εἰς τὸ Θέρσιον πεντάκωσια περίπου ἔπλα καὶ πλῆθος πολεμοφόδων.

Ἄλλὰ πῶς λοιπόν; Μετὰ τὰς τόσας προκηυσεις καὶ ἐπικλήσεις τῶν ἀρχῶν, διὰ τῶν ὁποίων ἐκαλούντο οἱ Κρήτες νὰ παραδώσουν τὰ ἔπλα καὶ τὰ πολεμοφόδιά των, πῶς τώρα πάλιν εὗρισκοντο οἱ παλαιοὶ πολεμισταὶ μὲ ἔπλα ἀνὰ χεῖρας εἰς τὸ Θέρσιον; Τὸ πρῶγμα δὲν εἶνε ἀφύσικον δι' ὅσους γνωρίζουν καλὰ τὴν ἰδιοσυγκρασίαν τοῦ Κρητῆ. Τὸ τρυφερὸν ὑπῆρξε δι' αὐτοὺς ἐπιθὲν διὰ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας τὸ φυγῆ καὶ τὸ νερό. Ἐκλήθησαν γὰρ τὸ παραδώσουν. Καὶ τὸ παρέδωσαν πραγματικῶς, ἀλλὰ ποῦς εἶπε ὅτι οἱ Κρητικοὶ εἶχαν μόνον... ἓνα ἔπλον; Παρατηρεῖτε καλύτερα τότε, ὅτι προθυμώτεροι εἰς τὴν παράδοσιν τῶν τουφεκίων τῶν ἦσαν μόνον ἐκεῖνοι ποὺ εἶχαν ἄλλα δύο κρυμμένα εἰς τὸ σπῆν.

Καὶ παρέδωσαν μὲν τὰ τουφεκία, δὲν παρέδωσαν ὁμῶς καὶ τὰ πολεμοφόδιά των. Ἔτσι ὅλοι, εἰς πᾶσαν εὐκαιρίαν καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν ὅλων τῶν ἐτῶν τῆς τουρκοκρατίας καὶ τῆς ἀριστοτείας τοῦ Γεωργίου, οἱ Κρήτες ἦσαν τόσον καλὰ ἐφοδιασμένοι, ὅσον ἀσφαλῶς δὲν ἦτο ὁ τακτικὸς στρατὸς τῆς ἐλευθέρου Ἑλλάδος.

Ἐνα μέρος τοῦ μηχανικοῦ προοπλογισμοῦ των, μαζὶ μὲ τὰ ἔξοδα τοῦ σπιτιοῦ, τοῦ χωρακιοῦ, διέθεταν οἱ Κρήτες καὶ διὰ τὸν πολεμικὸν ἀνεφοδιασμόν των.

Ἐξ ἄλλου, σπουδαῖον ὄλον εἰς τὸν πολεμικὸν ἀνεφοδιασμόν τῶν Κρητῶν ἔπαιξαν οἱ στρατιῶται τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, καὶ πρὸ πάντος αἱ Ρῶσοι, οἱ ὁποῖοι, διαρρήξαντες τὰς ἀποθήκας, ὅπου ἐφυλάσσοντο τὰ κατασχεθέντα ἢ τὰ παραδοθέντα ἔπλα, τὰ ἐλεηλάτησαν κυριολεκτικῶς καὶ τὰ... ἐπόλησαν καὶ πάλιν εἰς τοὺς Κρήτας, οἱ ὅποιοι ἔσπευδαν νὰ τὰ αγοράσουν ὡς γὰρ ἦσαν εἶδη τῆς πρώτης ἀνάγκης. Ἔτσι ἐπανήλθαν τὰ ἔπλα καὶ τὰ πολεμοφόδια εἰς χεῖρας τῶν ἀνθρώπων, ποὺ ἐπὶ τόσα χρόνια τὰ εἶχαν συγροφιά τους.

Ο Βενιζέλος εἶχε ἔπλον:

Ὅπως εἶδαμεν ἀνωτέρω (1), ὁ Βενιζέλος κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς κρητικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1897 ἐπολέμησε, πρῶτος μεταξὺ τῶν συναγωνιστῶν του, μὲ τὸ τουφεκί του εἰς τὸ χέρι. Τότε ἦταν πολεμιστῆς.

Τώρα, εἰς τὸ Θέρσιον, δὲν εἶχε τουφεκί, ἀλλὰ ἓνα ἀγγλικὸν περιστροφικὸν πελωρίων διαστάσεων, τὸ ὁποῖον συνήθως δὲν ἔφερε μαζὶ του.

Τώρα δὲν ἐπολεμοῦσε. Ἦταν ὁ ἐμφυχωτῆς, ὁ γενικὸς ἀρχηγός, ὁ ἀριστοστράτηγος τῶν ἐπαναστατῶν. Αὐτὸς εἶδεν ὅλας τὰς διαταγὰς καὶ οἱ ἄλλοι τὸν ὑπήκουον τυφλῶς. Καμμία παρακοή, καμμία ἀπειθαρχία. Ἡ μεγάλη, ἡ σύσσωμος, ἡ ἀποφασιστικὴ προσπάθεια συνεσσημάτωνεν βλοῦς τοὺς συναγωνιστάς, μὲ μίαν φυγὴν, γίνω ἀπὸ τὸν Βενιζέλον.

☉

Οἱ συνεργάται του ἦσαν ἀτάξιοί του.

Ὁ Κωνσταντῖνος Μάνος ἦτο κατὰ πάντα εἰς νεωτερός τοῦ Ἐλ. Βενιζέλου. Γιὰς τοῦ στρατηγοῦ Θεραυτοῦ Μάνου καὶ τῆς Ρωζάνης Μο

(1) Σελ. 11 ἐπ.

ρομική, εἶχε λάβει ἐπιμελημένη ἀνατροφήν καὶ διδαχθεὶς τὰ ἐγκύκλια μαθήματα εἰς τὰς Ἀθήνας, εἶχε μεταθῆ εἰς τὴν Λαϊφίαν καὶ τὴν Αἰδελβέργην, ὅπου ἐπούδασε νομικά, ἀναγορευθεὶς τὸ 1891 διδάκτωρ τοῦ δικαίου. Τὸ 1894 εἶχε μεταθῆ εἰς τὴν Ὁξφόρδην, ὅπου παρηκολούθησε μαθήματα φιλοσοφίας καὶ φιλολογίας εἰς τὸ κολλέγιον τοῦ Μπαλιόλ. Διατέλεσεν ἐν τῷ μεταξῷ ἀναγνώστης καὶ καθηγητὴς τῆς ἑλληνικῆς τῆς αὐτοκρατείας τῆς Αὔστρίας Ἐλισάβετ ἐπὶ ἐξαμήνων καὶ παρητήθη, ὑποδείξας εἰς ἀντικατάστασίν του τὸν Κωνστ. Χρηστομανὸν. Ἐπιστρέψας εἰς Ἀθήνας, ἔγινε ἐκ τῶν κυριωτέρων ὀργανωτῶν τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγῶνων τοῦ 1896 καὶ ἀλυτάρχης των, ἐξέδωκε δὲ καὶ τὸν «Ὀδηγὸν τοῦ ἄθλητισμοῦ».

Ὄταν ἐξεργάγη ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1896 εἰς τὴν Κρήτην, συνέστησε τὸν Γερὸν Λόγον, κατήλθεν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας εἰς τὴν Μεγαλόνησον καὶ εἰσήλθεν εἰς τὰ Χανιά. Ἀπογοητευθεὶς ἐκ τῶν πρώτων ἐντυπώσεων τοῦ πολέμου, ἀπῆλθεν εἰς μακρὰν ἀποδημίαν, φθάσας μέχρι τῆς Ἀλάσκας. Μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν τοῦ πρίγκηπος Γεωργίου εἰς τὴν Κρήτην ὁ Μᾶνος ἐπανῆλθε καὶ ἐξελέγη δήμαρχος, κατὰ τὸ 1901—1902. Παραιτηθεὶς ἀνευρέθη εἰς τὴν κατὰ τοῦ πρίγκηπος Γεωργίου ἀντιπολίτευσιν. Ἐπιστρέψας εἰς Ἀθήνας, ἔγινε μέλος τοῦ Μακεδονικοῦ Κομιτάτου καὶ μετέσχε τοῦ ἀγῶνος ἐκείνου. Μεταβάς ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Μιχαηλίδης εἰς τὴν Καστορίαν, συνελήφθη ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ ἀφέθη μετ' ὀλίγον ἐλευθέρως. Ἐπιστρέψας πάλιν εἰς τὴν Κρήτην, παρεκλήθη ὑπὸ τοῦ Βενιζέλου ὡς μετὰσχῆ εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Θερίσου καὶ ἐδέχθη προθυμώτατα, ταχθεὶς παρὰ τὸ πλευρὸν αὐτοῦ, διακριθεὶς καὶ ὡς πολεμιστῆς καὶ ὡς ὀργανωτῆς τῆς ἐπανάστασεως καὶ ὡς πολιτικὸς (1).

Ὁ Ἐλ. Βενιζέλος, ὁ Κ. Μᾶνος καὶ ὁ Κ. Φούνης ἀπέτελεσαν τὴν Τριανδρίαν τοῦ Θερίσου. Μετὰ δέκα ἔτη ἀπὸ τότε, ὁ Βενιζέλος ἐοχημάτιζε μίαν ἄλλην Τριανδρίαν κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν τῆς Θεσσαλονίκης.

Ἐπανερχόμεθα ἤδη εἰς τὴν ἀφήγησιν τῶν γεγονότων, τὰ ὅποια διεδραματίσθησαν κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς ἐπανάστασεως τοῦ Θερίσου.

Εἰς τὰς 16 Μαρτίου 1905, ὁ πρίγκηψ Γεώργιος διὰ διαγγέλματός

(1) Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Θερίσου ἐπανῆλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ μετὰ τὸ 1909 ἐξελέγη πληρεξούσιος Ἀττικῆς εἰς δύο ἀναθεωρητικὰ Βουλὰς, κατὰ δὲ τοὺς βαλκανικοὺς ἀγῶνας ἠγήθη ἰδίου Σώματος ἐκ τριακωσίων ἀνδρῶν καὶ συνετέλεσεν εἰς τὴν ἄλωσιν τῆς Πρεβέζης. Τὴν 3ην Ἀπριλίου 1913, ἐπιβαίνων ἀεροπλάνου, ὀδηγομένου ὑπὸ τοῦ Ἀργυροπούλου, κατέπεσε καὶ ἐφρονεύθη εἰς τὸν Λαγκαδᾶν. Ὁ Μᾶνος εἶχεν ἐμφανισθῆ καὶ ὡς ποιητῆς. Φοιτητῆς ἀκόμη, εἶχεν ὑποβάλει εἰς τὸν Φιλαδέλφειον διαγωνισμὸν τὴν ποιητικὴν συλλογὴν τοῦ «Λόγια τῆς καρδιάς», τυχοῦσαν τοῦ πρώτου ἐπαίνου. Ἐκτοσε ἐδημοσίευσε πλείστα ποιήματα εἰς τὴν φιλολογικὴν «Ἐστίαν» καὶ εἰς ἄλλα περιοδικά, πρὸς δὲ πολλὰ φιλολογικὰ ἔργα. Μετέφρασε τὴν «Ἀντιγόνην» τοῦ Σοφοκλέους, πολλάκις παιχθεῖσεν κα' ἀφῆκε πλείστα ἀνέκδοτα ποιήματα.

του πρὸς τὸν λαὸν ἀνήγγελλεν ὅτι «αἱ προστάτιδες Δυνάμεις, οἰκεία βουλήσει, διέταξαν τὰ στρατεύματά των νὰ ἀποκαταστήσουν τὴν τάξιν καὶ ὅτι αὐτὸς παρεκάλεσε νὰ ἀναβληθῇ ἡ ἐκτέλεσις τῆς διαταγῆς ἐπὶ 36 ὥρας, κατὰ τὰς ὁποίας οἱ «παραπλανηθέντες» εἶχαν τὸν καιρὸν νὰ μετανοήσουν καὶ νὰ καταθέσουν τὰ ὅπλα». Τὸ γεγονός εἶνε ὅτι ὁ ἴδιος ὁ πρίγκηψ εἶχε προκαλέσει τὴν ἐπέμβασιν τῶν Μεγάλων Δυνάμεων κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν.

Ἡ εἰδήσις περὶ ἐνδεχομένης ἐκστρατείας τῶν διεθνῶν στρατευμάτων κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν κατασυνεκίνησε τὴν κοινὴν γνώμην ὅλης τῆς Κρήτης καὶ τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος. Αἱ Ἀθηναὶ διηλθον ἡμέρας ἀγωνίας μέχρις ὅτου διακανονισθῇ ἡ στάσις τῶν Μεγ. Δυνάμεων ἐναντι τῶν ἐπαναστατῶν.

Θὰ τοὺς ἐκτυποῦσαν :

Μετὰ τὴν πάροδον τῆς 36ῆρου προθεσμίας, τὴν ὁποίαν τελεσιγραφικῶς εἶχε τάξει ὁ Ὑπατος Ἀρμοστής, πρὸς τοὺς ἐπαναστάτας τοῦ Θερίσου, ὁ διοικητὴς τῶν διεθνῶν στρατευμάτων διέταξε τὴν ἐκκίνησιν τοῦ στρατοῦ.

Πράγματι, τὸ πρωτὶ τῆς 18ης Μαρτίου 1905 ἐγινε γενικὴ ἐξοδος τῶν διεθνῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων πρὸς τὸ Θερίσον. Εἰς τὰς 9 1) 2 π. μ. ἤρχισεν ἡ ἐκκίνησις ὡς ἑξῆς: Προεπορεύετο ἔφιππος ὁ ἀρχηγὸς τῆς χωροφυλακῆς Μονάχου μὲ τοὺς ὑπασπιστάς του καὶ 50 ἄνδρας τῆς χωροφυλακῆς, μὲ φορτηγὰς ἀμάξας, μὲ τρόφιμα κλπ. Ἐκολούθει λόχος Ἰταλῶν στρατιωτῶν ἐξ 80 ἀνδρῶν, ὑπὸ τὸν Ἰταλὸν ἀντισυνταγματάρχην Μπενεγόντι, ὅστις κατόπιν ἐπέστρεψε, μετ' αὐτοὺς δύο λόχοι Γάλλων στρατιωτῶν ἐξ 190 ἀνδρῶν μετὰ τὸν ἀξιωματικῶν των καὶ τῶν ὑπαξιωματικῶν καὶ τελευταῖοι 40 Ρῶσοι στρατιῶται ὑπὸ τὸν λοχαγὸν Ἀναστασιάδην, Ἑλληνα τὴν καταγωγὴν, καταταγμένοι πρὸ καιροῦ εἰς τὸν ρωσικὸν στρατόν. Ἐκαστὸν τμημα παρηκολούθουν ἑμαῖαι φορτηγοί, ἐπιμελῶς σκεπασμένοι, χωρὶς νὰ ἠμπορῇ κανεὶς νὰ διακρίνη, ἂν περιεῖχαν τρόφιμα ἢ πολεμοφόδια.

Παραδόξως, καίτοι ἡ ἡμερησία διαταγὴ ἀνέφερεν ὅτι θὰ συμμετάσχουν εἰς τὴν ἐξοδὸν καὶ ἀγγλικά στρατεύματα, δὲν ἐφάνη οὔτε ἓνας στρατιώτης Ἀγγλος. Οἱ Ἀγγλοὶ ἐτηροῦσαν στάσιν ἐπιφυλακτικὴν ἐναντι τῶν ἐπαναστατῶν.

Τὸν ξενικὸν στρατόν, ἐξερχόμενον κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν, παρηκολούθουν ὁ νομάρχης τῶν Χανίων, λαβὼν μέρος εἰς τὴν ἐκστρατείαν κατὰ διαταγὴν τῆς Κυβερνήσεως, καὶ ὁ ἀξιωματικὸς τοῦ ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ Μπούκας... ἔφιππος.

Μόλις τὰ διεθνῆ στρατεύματα συνεκεντρώθησαν, θαθέντος τοῦ προστάγματος, ἐξεκίνησαν διὰ τῆς ὁδοῦ Κισσαίου, βαδίζοντα πρὸς καταδίωξιν τῶν ἐπαναστατῶν.

Ἡ στιγμὴ ἐκείνη, διὰ τὸν παρακολουθούντα τὴν θλιβερὰν παρέλασιν λαόν, ὑπῆρξεν εἰς ἄκρον συγκινητικὴ καὶ αἰσθημα ἐδόνης διεγράφετο εἰς ἅλα τὰ πρόσωπα. Μέχρι τῆς τελευταίας στιγμῆς ὁ λαὸς ἐπίστευεν ὅτι ὁ πρίγκηψ δὲν θὰ ἐφάνε νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν ἀπειλήν του.

Ὁλίγας ὥρας μετὰ τὴν ἐκκίνησιν ἐγνώσθη ὅτι ὁ στρατός, λόγω τῆς ἐχρησίσεως τοῦ παρά τὸν Πλατανιὸν ποταμοῦ, δὲν ἠμποροῦσε νὰ τὸν διέλθῃ, καὶ ὅτι κατώρθωσε τὴν διέλευσιν τοῦ μόνου κατὰ τὸ βράδυ, διελθὼν δὲ τὸν Πλατανιὸν, διεθροῦνθη πρὸς τὸ χωριὸν Ἀλικιανόν, ὅπου ἐστάθημενος.

Ἡ εἰδησις ἀνεκούφισεν ὀλίγον τὸν Κοιτικὸν λαόν. Ἐν τῷ μεταξῷ εἰς τὰς Ἀθήνας ἀνηνθίσθησαν καὶ ὑπέφρασαν ἀπὸ ἑλλείψιν εἰδήσεων. Ἡ λογοχρησία τῶν Προστατῶν ἀπηγόρευε τὴν μεταβίβασιν οἰασθήσεως εἰδήσεως.

Μόλις ἐπληρωσθήτη ὁ Βενιζέλος ὅτι τὰ διεθρῶν στρατεύματα ἐξεκίνησαν καὶ ἐδόκουν κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν, ἀπέστειλεν ἀμέσως τὴν ἐξῆς ἐπιστολὴν πρὸς τοὺς ἐν Χανίοις καὶ ἀπαγορευτὰ τῆς ἠρωϊκῆς Μεγαλονησσοφίλου του καὶ τοὺς ἀσπαζομένους τὰς ἀρχὰς του:

Θέρισον, Παρσικεὴ πρωΐα.

Φίλτατοι,

Καθ' ἃς ἐλάθωμεν πληροφορίας, σήμερον ἐξέρχεται ὁ στρατός ὁ εὐρωπαϊκός. Πιστεύομεν, ὅτι πρόκειται περὶ ἀπλῆς ἐπιδειξέως, δηλ. στρατιωτικοῦ περιπάτου. Ἀλλ' ἐν πάσῃ περιπτώσει, οὐτε εἰς περιστάσεις θὰ φανώμεν κατώτεροι, οὐτε τῆς ἐμπιστοσύνης τῶν συμπολιτῶν μας ἀνάξιοι.

Ἐν ἀνάγκῃ, θὰ καταστήσωμεν τὸ Θερίσον ἐνδοξὸν τάφον μας, ἀπὸ τῶν ὅποιον καὶ πάλεν θὰ ἀναθήλῃ τὸ δένδρον τῆς ἐλευθερίας.

Σὰς ἀσπάζομαι ἀδελφικῶς

Ἐλευθερίας Βενιζέλος (1)

Ὁ ἀρχηγὸς τῶν διεθρῶν στρατευμάτων Λουμπάνσκυ, ἔχων ἐντολὴν παρὰ τῶν προσένων νὰ ἔλθῃ εἰς συγνηθίσεις μετὰ τῶν ἐπαναστατῶν, πρὸς εἰρηκτικὴν λήξιν τῆς ἐπαναστάσεως, ἀπέστειλε πρὸς τὸν Βενιζέλον δι' ἐπίκου ἀγγελιαφόρου τὸ ἐξῆς ἔγγραφον, συνταχθένον γαλλιστί:

Ἐν Χανίοις τῇ 18)31 Μαρτίου 1905

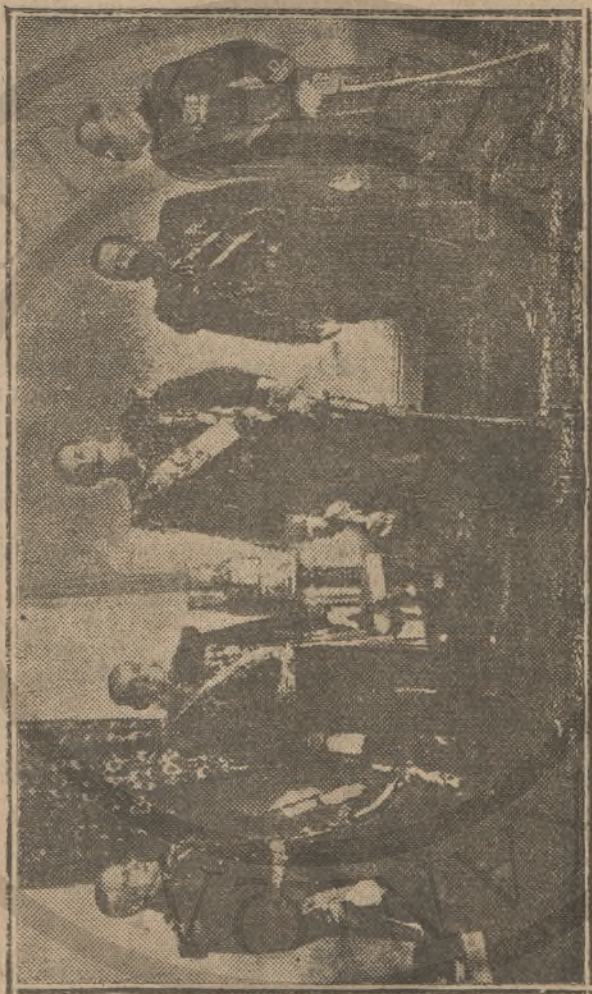
2ον ΤΑΓΜΑ

122ον Σύνταγμα Πεζικοῦ

Ὁ ἀνώτερος ἀρχηγὸς τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων.

Ὁ ἀντισυνταγματάρχης καὶ ἀνώτερος ἀρχηγὸς τῶν ἐν Κρήτῃ γαλλικῶν στρατευμάτων, ἐπιφορτισθεὶς παρὰ τῶν προστατῶν Δυνάμεων, δι' ἀποστολῆς διαπραγματεύσεων, τεινεύσων νὰ λύσωσιν εἰρηκτικῶς τὸ ἐνεστὸς ζήτημα, θελεὶ ἀποστείλῃ προσεχῶς ἐξ Ἀλικιανοῦ πρὸ-

(1) Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἐτοχοκλήθη παρὰ τῶν φίλων τοῦ Βενιζέλου εἰς τὰ Χανιά καὶ ἐδημοσιεύθη εἰς τὰς Ἀθηναϊκὰς ἐφημερίδας τῆς 21 Μαρτίου 1905.

Ὁ πρίγκιψ Γεώργιος, ἐν μεσῶν τῶν ἀντιπροσώπων τῶν Μεγάλων Δυνάμεων κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς κινήσεως τοῦ Θερσοῦ.

τασιν συνεντεύξασθαι πρὸς τοὺς κ.κ. Βενιζέλον, Φούμην καὶ Μᾶνον ἢ πρὸς τοὺς ὑπ' αὐτῶν προταθεσομένους ἐντολοδόχους.

Ἡ παρεῖσα προειδοποίησις οὐδένα ἄλλον ἔχει σκοπὸν, ἢ νὰ διευκαλύψῃ τὴν συνάντησιν ταύτην, ἥς ἡ ἡμέρα, ὁ τόπος καὶ ἡ ὥρα ὀρισθῆσονται διὰ μεταγενεστεροῦ ἀγγέλματος.

Ὁ ἀντισυνταγματάρχης
ΛΟΥΜΠΑΝΣΚΥ

Μετὰ τὴν ἀποστολὴν τοῦ ἐγγράφου αὐτοῦ τοῦ Λουμπάνσκυ, οἱ ἐπαναστάται διεβίβασαν εἰς τοῦτον ἐγγράφον, διὰ τοῦ ὁποίου τοῦ ἐδήλωσαν ὅτι δέχονται κατ' ἀρχὴν τὴν πρότασιν περὶ συναντήσεως καὶ ὑπεδείκνυνον τὸ χωρίον Φουργέ, δόσαντες καὶ τὴν ὥραν.

Πράγματι, κατὰ τὸ μεσημέρι τῆς 20ῆς Μαρτίου, ἐφθασαν ἀπὸ τοῦ Θερίσου οἱ ἐκ τῶν ἀρχηγῶν Κ. Μᾶνος καὶ Κ. Φούμης, συνοδευόμενοι ὑπὸ 50 καὶ πλέον ἐνόπλιων ἐπαναστατῶν, τοὺς ὁποίους ἀφήξαν εἰς ὑψηλότερον μέρος τοῦ χωρίου, συμπαραλαβόντες καὶ ἓνα μόνον ἄνδρα, κρατοῦντα λευκὴν σημαίαν.

Μόλις ἐφθασαν, ἐπήγαν εἰς τὸ σχολεῖον, τὸ ὁποῖον εἶχεν ὀρισθῆ ὡς τόπος συναντήσεως.

Μετ' ὀλίγας στιγμὰς ἐφθασαν ὁ Γάλλος συνταγματάρχης Λουμπάνσκυ, ὁ Ἑλληνορωσὸς λοχαγὸς Ἀναστασιάδης καὶ ὁ Ἰταλὸς ἀξιωματικὸς Βιρούτζι, ἀκολουθημένοι ἀπὸ δύο ἐφίππους χωροφύλακας με λευκὴν σημαίαν.

Ἡ συζήτησις διήρκεσεν ἐπὶ 1 1)2 ὥραν.

Πρὸ πάσης συζητήσεως οἱ ἀρχηγοὶ τῶν ἐπαναστατῶν ἐδήλωσαν πρὸς τὸν Λουμπάνσκυ τὰ ἑξῆς:

— Εἴμεθα ἐντεταλμένοι ἀπὸ τὴν γενικὴν συνέλευσιν νὰ σᾶς δηλώσωμεν ὡς ἐπίσημοι αὐτῆς ἀντιπρόσωποι, ὅτι ἐννοοῦμεν νὰ μᾶς δοθῆ ἓκ μέρους τῶν Δυνάμεων ἀπάντησις εἰς τὸ ὑπόμνημά μας διὰ τὸ ζήτημα τῆς ἐνώσεως, εἰς τὸ ὅποσον ἀποκλειστικῶς ἀποβλέπομεν. Ἐφ' ὅσον ἀπάντησις τοιαύτη δὲν μᾶς δίδεται, ἀδυνατοῦμεν, ἓκ μέρους τῆς συνελεύσεως, νὰ προδῶμεν εἰς περαιτέρω συζήτησιν, παρακαλοῦμεν δὲ νὰ ἀναγνωρισθῆ τὸ προεδρεῖόν μας.

Δηλώσαντες κατόπιν ὅτι ὁμιλοῦν ὡς ἄτομα, ἀνέπτυξαν τοὺς λόγους ποῦ ἐπέβλαλλαν τὴν ἄμεσον ἔνωσιν τῆς Κρήτης μετὰ τὴν Ἑλλάδα.

Οἱ τρεῖς ἀντιπρόσωποι τῶν Δυνάμεων ἐδήλωσαν εἰς τοὺς ἐπαναστάτας, ὅτι αἱ Δυνάμεις ἐθεώρουν ἀδύνατον τὴν ἔνωσιν τῆς Κρήτης μετὰ τὴν Ἑλλάδα ὑπὸ τὰς σημερινὰς περιστάσεις.

Οἱ ἐπαναστάται ὁμῶς ἐπέμειναν ὅτι ὅπως δήποτε ἔπρεπε νὰ λάβουν ἀπάντησιν εἰς τὸ ὑπόμνημά των.

Ἐνῶ ἡ Κρήτη ὅλη καὶ ἡ ἐλευθέρη Ἑλλὰς ἀγωνιοῦσαν διὰ τὴν τύχην τῶν ἐπαναστατῶν, ὁ πρίγκηψ ἐτοίμαζε διὰ τὴν Κυριακὴν 20ὴν Μαρτίου ἐκλογὰς βουλευτικὰς, τὰς ὁποίας εἶχεν ἤδη προκηρύξει ἀπὸ ἐνὸς μηνός. Ὁ πρωθυπουργὸς Δηλαγιάννης, προβλέπων ὅτι κατὰ τὰς ἐκλογὰς αὐτὰς θὰ συνέβαιναν ἀσφαλῶς σοβαρὰ γεγονότα, ἐτηλεγράφησεν εἰς τὸν Ὑπατον Ἀρμοστήν συνιστῶν τὴν ἀναβολὴν τῶν ἐκλογῶν.

Ὁ πρίγκηψ ἀπήντησεν ἀρνούμενος. Θὰ διεξήγεν ὅπωςδήποτε τὰς ἐκλογὰς αὐτὰς, διότι δὲν ἤθελε νὰ νομισθῆ ὅτι ὑποχωρεῖ πρὸ τῆς βίας τῶν

ἐπαναστατῶν καὶ ὅτι δὲν εἶχε τὴν δύναμιν γὰ ἐπιβάλλη τὴν τάξιν.

Ἡ Κρήτη λοιπὸν ἐβάδισε πρὸς τὰς ἐκλογάς, κατὰ τὰς ὁποίας ἕως ἐσημειώθησαν σοδαραὶ ταραχαί, πολλαὶ τῶν ὁποίων ἦσαν αἱματηρόταται. Κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν ἐκλογῶν ἐπαναστατικὰ ἀποσπάσματα, εἰσελάσαντα εἰς τὰ χωρία, ἀφοῦ ἀνέτρεψαν τὰς κάλπας καὶ ἄλλου ἐπέτυχαν γὰ ματαιώσουν ἁπλῶς τὴν διεξαγωγὴν τῶν ἐκλογῶν, εἰς τοὺς Ἀράκτους ἠπέγγαγον... ἐκουσίως τὸν δικαστικὸν ἀντιπρόσωπον, καὶ ἔτσι ματαιώθη ἡ ἐκλογή. Εἰς τὰ Χανιά δὲν ἐγιναν ἐκλογαὶ εἰς ἑνδεκα ἐκ τῶν δέκα ἐπιτάμημάτων. Εἰς τὸ χωρίον Κήπος τοῦ Ἀποκορώνου πολλοὶ ἐνοπλοὶ ἐπαναστάται ἐπυροβόλησαν κατὰ χωροφυλάκων, ἀποπειραθέντων γὰ τοὺς ἐμποδίσαι, ὅπως ἀνατρέψουν τὰς κάλπας.

Ἔτσι ἐγιναν αἱ ἐκλογαί, ἐκ τῶν ὁποίων προήλθε μία Βουλὴ νόθος, ὁποία ἐτέθη ἀμέσως ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ πρίγκηπος Γεωργίου.

Τὴν ἐπομένῃ τῶν ἐκλογῶν ἔκειων συνέδαιναν εἰς τὸ Ἡράκλειον ἐνα γεγονός, τὸ ὁποῖον ἐπαίξε ρόλον σημαντικώτατον εἰς τὴν περαιτέρω ἐξέλιξιν τῆς ἐπαναστάσεως.

Ὁ παλαιὸς πολιτικὸς ἡγέτης Ἰωάννης Σφακιανάκης, ὁ ἐκ τῶν πρώτων συμβούλων τοῦ ἡγεμόνος, ὁ ὁποῖος, ὡς ἐνθυμῶνται οἱ ἀναγνώσταιμας, μὴ δυνάμενος γὰ ἀνδέξῃ τὸν αὐταρχικὸν χαρακτήρα καὶ τὰς δεσποτικὰς ροπὰς τοῦ πρίγκηπος, εἶχεν ἀποχωρήσει ἀπὸ ἐπταετίας τῆς πολιτικῆς, ἰδιωτεύων εἰς Ἡράκλειον, ἀφῆκεν ἀφνωσίως τὸ ἐρημητήριόν του καὶ τειθείς ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ λαοῦ τοῦ Ἡρακλείου, ἐκήρυξε τὴν πόλιν του εἰς ἐπανάστασιν, ἐτέθη ἀλληλέγγυος πρὸς τὸν Βενιζέλον καὶ ἐσάλπισε τὸ κήρυγμα τῆς ἐνώσεως τῆς Κρήτης μετὰ τὴν μητέρα Ἑλλάδα.

Εἰς τὸ ἱστορικὸν ἐκεῖνο συλλαλητήριον τοῦ Ἡρακλείου εἶχαν προσέλθει 10,000 πολῖται. Ὁ Σφακιανάκης, ὁμιλῶν πρὸς τοὺτους, εἶπε μετὰξὺ ἄλλων:

«Υπάρχει κανεὶς ἀπὸ σᾶς, ὑπάρχει κανεὶς Κρής, ὑπάρχει κανεὶς Ἑλλῆν, ἔχων τοιαύτην κατασκευὴν νεύρων, ὅστε γὰ δύναται γὰ μέτρη ἀπαθῆς, ὅταν μανθάνῃ ὅτι στρατιῶνται ξένοι πρόκειται γὰ κτυπήσουν ἀνθρώπους ἀδελφούς, οἱ ὅποιοι ἄλλο δὲν ζητοῦν παρὰ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ὀλοὶ ἡμεῖς χιλιάκις ἐζητήσαμεν;

»Προτείνω γὰ ἐκφρασθῆ ἀνεκδοιάστως τὸ φρόνημα τῶν παρόντων καὶ γὰ δηλωθῆ πρὸς τὰς Δυνάμεις, ὅτι, εἰς τὴν προκειμένην περίστασιν, πάντες οἱ Κρήτες συντάσσονται, ψυχῇ καὶ σώματι, μετὰ τῶν ἐν Θερίσιω».

Δεκακισχίλια ζητωκραυγαί, πού ἐφθασαν ἕως τὸν οὐρανόν, ἐκάλυψαν τοὺς τελευταίους λόγους τοῦ Σφακιανάκη καὶ ὁ λαὸς τοῦ Ἡρακλείου ἐψήφισεν ἀμέσως, ἐν ἀκρατήτῳ ἐνθουσιασμῷ, τὸ ἀκόλουθον ψήφισμα:

«Ὁ λαὸς τοῦ Ἡρακλείου, συνελθὼν εἰς πάνδημον συλλαλητήριον ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ ναῷ τῆς πόλεως Ἡρακλείου, σήμερον τὴν 21ην Μαρτίου 1905 κηρύττει, ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ ἐνωσιν μετὰ τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος, εἰς μίαν ἀδιαίρετον, ἐλευθέραν, Συνταγματικὴν Πολιτείαν».

Ἀμέσως μετὰ ταῦτα, τὸ πλῆθος, σύσσωμον, προπορευομένην δύο ἐλληνικῶν σημαίων, διηρυδύνη διὰ τῆς Ἀγορᾶς «Πλατείας Στρατός» εἰς τὴν νομαρχίαν καὶ μετὰ ζητωκραυγὰς καὶ χειροκροτήματα ἀνυψώθη ἡ ἐλ-

ληνικὴ σημαίᾳ εἰς τὸν ἐπὶ τῆς προσώσεως τῆς νομαρχίας ἱστὸν καὶ εἰς τὸν ἱστὸν τοῦ Δημιοργεῖου.

Ἡ γενναία χειρονομία τοῦ Σφακιανῆος ἔδωκε τὸ σύνθημα εἰς τὴν δολιχὴν ἐξοδὸν ὄλων τῶν πόλεων τῆς Κρήτης πρὸς τὴν ἐπανάστασιν. Ἡ μία μετὰ τὴν ἄλλην αἱ πόλεις συνήχοντο εἰς συγελεύσεις καὶ ἐκήρυσσαν τὴν ἑνωσὶν μετὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ ὕψωνα εἰς τὰ δημόσια καταστήματα τὴν ἑλληνικὴν σημαίαν καὶ ἐτίθεντο ἀλληλέγγυοι πρὸς τοὺς πολεμιστὰς τοῦ Θερίσου.

Ἀλλὰ τὸ τελικόν, τὸ κρισίον κτύπημα κατὰ τῆς προκηρηκτικῆς ἀντιδράσεως ἔδωκεν ἡ ἡμέρα τῆς 25ης Μαρτίου, ἡ ὁποία ἔδωκε τὸ σύνθημα εἰς ἐκδηλώσεις καθ' ὅλην τὴν Κρήτην, ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως, ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος.

Εἰς ὅλην τὴν Κρήτην ἐγένετο πάνδημα συλλαλητήρια. Εἰς τὸ Ρέθυμνον ὁ λαὸς ὕψωσε τὴν ἑλληνικὴν σημαίαν ἐπὶ τοῦ νομαρχιακοῦ μεγάρου, ἀλλὰ ὁ Ρώσος συνταγματάρχης Οὐρμπάνοβιτς τὴν κατεβίβασε καὶ ἀνύψωσε τὴν κρητικὴν σημαίαν τῆς διεθνοῦς κατοχῆς. Κατὰ σύμπτωσιν, τὴν αὐτὴν εἰς τὰς Ἀθήνας ἡμέραν, ἔξω ἀπὸ τὸ καρναῖον «Παρθενῶν» Κρήτες φοιτηταὶ κατεβίβασαν τὴν «κρητικὴν» σημαίαν καὶ τὴν ἔκαιον ἐν μέσῳ δόξῃ, ἐνῶ συγχρόνως ἐξεραικραύγαζον ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως μετὰ τὴν Ἑλλάδα.

Τὸ πρωὶ ἐκεῖνο τῆς ἡμέρας τῆς αἰθνικῆς ἐορτῆς ἐγένετο εἰς κάποιο χωριουδάκι, πλησίον τῶν Χανίων καὶ πλησίον τοῦ Θερίσου, μίᾳ τελευτῇ συγκλητικῇ. Τὸ χωριουδάκι αὐτὸ ἦταν ἡ Παναγιά. Κτισμένον εἰς τὴν κορυφὴν ἐνὸς πετρώδους λόφου, ἐδέσποζε τῆς βορείως τῶν Μουρνιῶν πεδιάδος ἕως τὰ Χανιά καὶ ἀπέβλεπεν ἀπὸ αὐτῆ δύο μάλιστα ὥρας καὶ δύο ὥρας ἀπὸ τὸ Θερίσιον.

Εἰς τὸ χωριουδάκι αὐτὸ εἶχαν προαναγγεῖλαι οἱ ἐπαναστάται, ὅτι θὰ καθήρχοντο κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς αἰθνικῆς ἐορτῆς ὁ Βενιζέλος, ὁ Μάνος καὶ ὁ Φούμης, καθὼς καὶ οἱ κορυφαῖοι καπετανεῖοι. διὰ τὰ ὀμιλήσουσιν πρὸς τὸν λαόν.

Ἀπὸ τὰ γασάματα λοιπὸν τῆς 25ης Μαρτίου κίματα κόσμου, ἄνδρες καὶ γυναῖκες καὶ παιδιὰ, ἔφευγαν ἀπὸ τὰ Χανιά καὶ ἀπὸ τὰ γειτονικά χωριά καὶ ἀνέβαιναν εἰς τὸ μικρὸν χωριουδάκι. Τὰ Χανιά ἠρημώθησαν.

Κατὰ τὰς 11 π. μ. κατήλθαν εἰς τὴν Παναγίαν ἀπὸ τοῦ Θερίσου ὁ Βενιζέλος, ὁ Φούμης, ὁ Μάνος καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι ἀρχηγαὶ τῶν ἐπαναστατικῶν τμημάτων, μαζὶ μετὰ τριακοσίους ἀκόμη ἐνόπλιους. Τότε διεδραματίσθησαν συγκλητικαὶ σκηναί. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἐπαναστάτας ἐπανέβλεπαν καὶ καθισπάζοντο τὰ παιδιὰ τῶν μικρότερων ἀδελφῶν, συζήγους, ἀδελφὰς. Ἀσπασμοὶ ἀντηλλάσσοντο καὶ δάκρυα χαρᾶς ἔρρεαν ἀπὸ τὰ μάτια ὅλων αὐτοῦ τοῦ κόσμου τῶν ἡρώων.

Μετὰ τὴν δολοφονίαν ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως, ἡ ὁποία ἐγένετο εἰς τὸν ναύσκον τοῦ χωριοῦ, ὁ Βενιζέλος ὀμιλήσας πρὸς τὰ πλήθη τοῦ ἐνθουσιῶντος κόσμου. Καὶ μετὰ τὴν ἄλλην, εἶπεν:

— Ὁ Ἰππότης Ἀριστῆς ἐν Κρήτῃ ἔχει καθήκοντα πρὸς τὰς Μα-

γάλας Δυνάμεις, τῶν ὁποίων εἶνε ἐντολοδόχος, ἀπ' ἑνός καὶ πρὸς τὴν Ἑλλάδα, ἀπ' ἑτέρου. Εἰς τὴν σύγκρουσιν ὅμως τῶν καθηρόντων του τοῦτων δὲν εὐρισκόμεθα καὶ ἡμεῖς, καὶ ἔχομεν καθήκον νὰ διαθέσωμεν καθ' οἰονδήποτε τρόπον τὰ καθ' ἡμᾶς, ζητοῦντες ἐπομένως καὶ τὴν μετὰ τῆς φιλοστόργου Μητρὸς μας ἔνωσιν. Διεμαρτυρήθη ἀνεκαθεν καὶ διαμαρτύρομαι κατὰ τῆς ἀντιλήψεως, ὅτι εἶνε ἀνάγκη νὰ ὑπάρχῃ ἀντιπρόσωπος τῆς ἐθνικῆς ἰδέας ἐν Κρήτῃ, διότι οἱ Κρήτες ἔχυσαν τόσαν αἷμα, ἔχασαν τόσας περιουσίας καὶ τόσους ἀγῶνας ἐκαμίαν ἐπὶ ἓνα καὶ πλέον αἰῶνα ὑπὲρ τῆς ὀριστικῆς τῶν ἀποκαταστάσεως, ὥστε δικαιοματικῶς νὰ ἀποκτήσουν τίτλους ἐθνισμοῦ, καὶ νὰ μὴ παρίσταται ἀνάγκη νὰ περιμέγουν τὰ πάντα ἀπὸ μίαν οἰκογένειαν, τὴν βασιλικὴν οἰκογένειαν, ἀλλὰ νὰ ὄρωσι, νὰ ἐργάζωνται.

Εἶνε γνωστὸν, ὅτι τὰ πρῶτα πολιτεύματα, τὰ ἰδρυθέντα ἐν Ἑλλάδι, διαρκούσης τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ὑπῆρξαν εἰς ἄκρον δημοκρατικά. Ὅταν δὲ οἱ πολιτικοὶ τῆς Ἑλλάδος ἄνδρες ἐσκέφθησαν, πολιτικώτατα καθ' ἡμέ, ὅτι ἡ ἀπελευθερωθεῖσα γωνία πρέπει ν' ἀποκτήσῃ θρόνον, τὸ ἐπράξαν διὰ νὰ συμβολίζεται ἀπέναντι τῶν ὑποδοῦλων ἀδελφῶν ἢ ἐνῶτις τοῦ ἔθνους εἰς τὸν θρόνον τοῦτον καὶ εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Βασιλέως τῶν Ἑλλήνων, ἀναιμιμνήσκονται οἱ ὑπόδουλοι τὸν τελευταῖον Αὐτοκράτορα τῶν Ἑλλήνων Κωνσταντῖνον Παλαιολόγον.

Μᾶς κατηγοροῦν, ὅτι τὸ κίνημά μας εἶνε ἄκαιρον. Διατί ὅμως ἄκαιρον; Δὲν πρέπει νὰ λησμονηθῇ, ὅτι, ὅτε πρὸ ἐπταετίας ἔδεχόμεθα τὸν υἱὸν τοῦ Βασιλέως τῶν Ἑλλήνων, τὸν ἔδεχόμεθα ὡς ἀρραβῶνα τῆς ἐνώσεως τῆς Κρήτης μετὰ τῆς Ἑλλάδος. Δυστυχῶς ὅμως ἡ μνηστεια παρετάθη ἐπὶ πολὺ, οὕτως ὥστε ἡ κατάστασις, διὰ τῆς καθ' ἕκαστον μάλιστα ἔτος διδομένης ὑποσχέσεως περὶ προσεχοῦς τοῦ ζητήματος λύσεως, νὰ καταστῇ ἀφόρητος. Ἄλλως τε μεταξὺ τοῦ κομιστοῦ τοῦ ἀρραβῶνος καὶ τῆς μνηστευθείσης ἐγεφυλοχώρησαν ἐχθρότητες καὶ μίση πολιτικά, ἐπαυξάναντα τὴν δυσφορίαν.

Ἀλλὰ θὰ εἰπῆτε: εἶνε δυνατόν νὰ ἐκδιασώσῃ αἱ προστάτιδες Δυνάμεις, ὅπως ἐξαναγκασθοῦν νὰ χορηγήσῃ εἰς ἡμᾶς τὴν μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἔνωσιν; Οὐδέποτε τοιοῦτόν τι διενοήθη. Φρονῶ ὅμως ὅτι, ὅταν σύσσωμος ἡ Κρήτη παραστῇ συμμεριζομένη τὸ κίνημά μας, διὰ τοιοῦτου ἐμφαντικοῦ τρόπου, δὲν δύναται ἢ νὰ ἐξαναγκασθοῦν ἢ θ ἰ κ ὠ ς, ὅπως μᾶς παράσχουν τὴν ποθητὴν λύσιν. Καὶ δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι καὶ σεῖς φίλοι συμπολίται, ὅταν καὶ πάλιν σᾶς καλέσωμεν νὰ μᾶς ἐνθαρρύνετε καθ' οἰονδήποτε τρόπον, δὲν νὰ διατάσετε νὰ πράξετε τὸ πᾶν.

Τοὺς λόγους αὐτοὺς τοῦ Βενιζέλου ἐκάλυψαν ἄνθρωποι πυροβολισμοὶ καὶ ζητωκραυγαί.

Ἐν μέσῳ νέων συγκινητικῶν ἐκδηλώσεων, οἱ ἐπαναστάται ἀπεχώρησαν καὶ πάλιν εἰς τὰ ὄρη, ἐνῷ ἄλλος ἐκεῖνος ὁ ἐνθουσιώδης κόσμος τῶν πιστῶν ἐπανῆλθεν εἰς τὰ Χανιά ἐν διαδηλώσει: ζητωκραυγάζων τὴν ἐπανάστασιν, τὴν ἔνωσιν καὶ τὴν Ἑλλάδα καὶ φωνάζων μὲ μίαν φωνὴν τὴν λέξιν:

—Θε—ρι—σο!

—Θε—σι—σο!

Ἰδόντες τὸν ἐνθουσιασμόν αὐτὸν τοῦ λαοῦ καὶ τὰς ἐνδηλώσεις τῆς ἀλληλεγγύης πρὸς τοὺς ἐπαναστάτας, οἱ πρόξενοι τῶν Μεγάλων Δυνάμεων ἐσχέθησαν ὅτι θὰ ἦτο μάταιον ἢ τουλάχιστον ὅτι δὲν θὰ ἦτο πρακτικὸν νὰ διατηροῦν πᾶν στρατὸν τῶν ἀντιμέτωπων τῶν ἐπαναστατῶν. Καὶ ἔδωσαν διαταγὴν ν' ἀποχωρῆσῃ ὁ στρατὸς καὶ νὰ περιορισθῇ εἰς τὴν προστασίαν τῆς ἰδίας ζώνης, τὴν ὁποίαν ἐφρουροῦσε καὶ μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1897.

Τοιοῦτοτρόπως, αὐτομάτως ἡ ἐξουσία τῶν Μεγ. Δυνάμεων περιορίσθη εἰς τὰς τρεῖς πόλεις Χανιά, Ρέθυμνον, Ἡράκλειον καὶ ἡ ὕπαιθρος ἀπέβη ἐλευθέρα εἰς τοὺς ἐπαναστάτας.

Τοῦτο ἰδῶν ὁ πρίγκηψ, ἔξεμάνη κυριολεκτικῶς. Προέβη εἰς νέα διαδήματα πλησίον τῶν προσένων τῶν Δυνάμεων καὶ εἰς ἔντονα διαδήματα πρὸς τὴν Κυβέρνησιν τῶν Ἀθηνῶν, ζητῶν παρὰ μὲν τῶν πρώτων τὴν λήψιν σοβαρωτάτων μέτρων κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν, παρὰ δὲ τῆς δευτέρας τὴν ἔντονον ἀποδοκιμασίαν τῆς ἐπανάστασεως.

Τὸ δεύτερον τὸ ἐπέτυχεν ἀμέσως. Ὁ πρωθυπουργὸς Δηλιγιάννης ἀπεδοκίμασε ζωηρῶς δημοσίᾳ, ὁμιλῶν πρὸς τὰς ἐφημερίδας, τὸ κίνημα τοῦ Θέριου.

Οἱ πρόξενοι τῶν Δυνάμεων, πεισθέντες εἰς τὰ διαδήματα τοῦ πρίγκηπος, ἀπεφάσισαν τὸν ἀποκλεισμόν τῶν ἐπαναστατῶν, πρὸς ἐξαναγκασμὸν αὐτῶν εἰς παραίτησιν ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος. Καὶ ὁ ἀποκλεισμὸς ἐπεβλήθη ἀμέσως βαρῦς, κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν καὶ ὄχι μόνον ἀπηγορεύθη ἡ μεταφορὰ τροφίμων εἰς τὸ Θέριον, ἀλλὰ καὶ ἡ κάθοδος οἰουδήποτε ἐπαναστάτου πρὸς τὰς πόλεις.

Ὁ Βεγιάζελος, βλέπων ὅτι ἀπενκλεῖτο πανταχόθεν, ἔστειλε ἓνα μικρὸν τμήμα ἐπαναστατῶν καὶ κατέλαβαν πᾶν λιμενίσκον Κολυμπάρι. Ἀπὸ ἐκεῖ θὰ ἐγίνετο ὁ ἀνεφοδιασμὸς των... Καὶ πράγματι: ἀπὸ ἐκεῖ οἱ ἐπαναστάται κατώρθωσαν νὰ κάμνουν ὄλας τὰς προμήθειάς των, χωρὶς κανεὶς ποτὲ νὰ τοὺς ἐνοχλήσῃ. Αἱ Δυνάμεις ἐπροσποιοῦντο ὅτι δὲν γινώσκουν ποῖον σπουδαῖον ρόλον ἔπαιξε διὰ τοὺς ἐπαναστάτας τὸ ἀγνωστον καὶ ἄσημον Κολυμπάρι....

ΙΖ΄.

Μία εἰκὼν τοῦ στρατοπέδου

Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο θὰ παρεμβάλωμεν καὶ πᾶν μίαν ἱστορικὴν συνέντευξιν με τοὺς ἀρχηγούς τῆς ἐπανάστασεως, ληφθεῖσαν τότε ὑπὸ Ἀθηναίου δημοσιογράφου, ἐπάνω εἰς τὸ Θέριον. Ἡ συνέντευξις αὕτη ἐδημοσιεύθη εἰς τοὺς «Καιροὺς» καὶ εἰς τὸ φύλλον τῆς 9ης Ἀπριλίου 1905. Ὁ δημοσιογράφος αὐτός, ἀπεσταλμένος τότε τῶν «Καιρῶν», εἶπε ὁ σύμμερον ἰδιοκτήτης τῆς ἐφημερίδος «Ἐθνός» κ. Σπύρος Νικολόπουλος. Ἰδοὺ πόσον ἀριστοτεχνικῶς περιέγραψε τὰς τῶν ἐπιασθέντων τοῦ εἰς τὸ στρατηγεῖον τῆς ἐπανάστασεως:

«Χ α ν ι ά, 5 Ἀπριλίου. — Ἐνα ποιητικὸ χωριουδάκι γιομάτο ὑψώματα καταπράσινα, μία τοποθεσία, ὅπου εἰς κάθε βῆμά του κανεῖς συναντᾷ καὶ ἀπὸ ἕνα φυσικὸν ὄχυρμα, ἕνα ἀπρόσιτον φρούριον, τοῦ ὁποίου τὰ τείχη ἀποτελοῦν κατάκρημα καὶ ὑπερύψηλα βουνά, ἀφθαστος καλλοπὴ φύσεως καὶ ἀσύλληπτος συγχρόνως ἀγριότης περιβάλλοντος—ἰδοὺ τὸ Θερίσου.

»Μία φάραγξ θασιῶδης, τὰ χεῖλη τῆς ὁποίας ἀπέχουν ἀπὸ τοῦ βάθους τῆς ἑκατοστάδας μέτρων, μία φάραγξ κατάβραχος, ἡ διάβασις τῆς ὁποίας διαρκεῖ ὥραν ὀλόκληρον, ἀποτελεῖ τὴν πύλην τοῦ φρουρίου αὐτοῦ, ὅπου κυματίζει ἡ ἐλογάλαγη σημαία μας, ὅπου οἱ τιμημένοι γράδες τῶσων ὀπληρχηγῶν συνηρώθησαν διὰ νὰ βροντοφωνήσουν τὸ κήρυγμα τῆς πολυποθῆτου ἐνώσεως.

»Πεντακόσιοι λεβέντες, πεντακόσιοι γίγαντες Κρητικοί, σφιχταγκυλιάζοντας τὰ ὄπλα των, ζωσμένοι τὰ φυσικέλεια των, μὲ μορφὰς ἐκφραζούσας τοὺς τραχεῖς ἀγῶνας τῶσων ἐτῶν, τιμημένοι οἱ πλεῖστοι μὲ τὰ παράσημα, ποὺ ἔδωκαν εἰς τὰ στήθη των αἱ σφαῖραι τοῦ τυράννου, λημεριάζουν τώρα εἰς τὸ ἀπὸ τὰς χιονισμένας κορυφὰς τῶν Λευκῶν Ὀρέων πλαισιούμενον ποιητικὸ χωριό.

»Ὅταν εἰσηρχόμενι εἰς τὸ Θερίσου, τριάντα ἄνδρες πάνοπλοι, καθισμένοι ἐπάνω σὲ βράχους, μὲ τὰ γουφέκια στὸ πλευρό, ἐτραγουδοῦσαν ἕνα παθητικὸ δημοτικὸ τραγοῦδι, ποὺ ἡ λέξις «Ἐνωσις» λεγότανε σὲ κάθε του δίστιχο, ποὺ ἐφαινότανε μὲ τὸ μελαγχολικὸ ἦχο του σὰν νὰ ἐξεφραζέ τὸν πόνο ὄλων τῶν χρόνων ἐκ τῆς ἀτελείωτης σκλαβιάς.

»Ἡκούετο ἀπὸ πάνω ἀπὸ τίς κορυφὰς τῶν πρασινομένων βουνῶν γοργὸ σάλπισμα.

»Εἰς τὸ βάθος τοῦ χωριοῦ, ἀνάμεσα στὰ δένδρα, πυκναὶ ὀμάδες ἐνόπλων διεσταυραῦντο.

»Ὁ ἥλιος ἔδυνε.

»Ἐχρῶνιζαν ἀπὸ τὰς τελευταίας του ἀκτίας αἱ κορυφαὶ τῶν Λευκῶν Ὀρέων.

»...Αὐτὰς δυστυχῶς τὰς ὀλίγας μόνον γραμμὰς ἡμικοῦ νὰ ἀφιερῶσιν ἐπὶ τοῦ παρόντος διὰ τὴν περιγραφὴν τοῦ Θερίσου.

»Ἐγὼ τόσα νὰ γράψω διὰ τὴν ἐπίσκεψίν μου αὐτὴν εἰς τὸ Θερίσου, ὅπου ἐπέρασα μίαν ὀλόκληρον παραχώδην νύκτα μὲ τοὺς ἐπαναστάτας, ὅπου τόσα εἶπον μὲ τοὺς ἀρχηγούς των κ.κ. Βενιζέλον, Μάνου, Φούμην.

»Βενιζέλος, Μάνος, Φούμης.

»Ὅποιος τοὺς εἶδε τὸ καλοκαίρι εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου εἶχον ἔλθει, διὰ νὰ συνεννοηθῶν μὲ τὴν Κυβέρνησίν μας, διὰ τὸ κρητικὸν ζήτημα, θὰ δυσκολευθῆ ἴσως νὰ τοὺς ἀναγνωρίσῃ.

»Εἶνε τελείως ἀνάρτιχη ἡ στολή των, ἰδίως τοῦ κ. Μάνου.

»Υψηλὰ κρητικὰ ὑποδήματα, φυσικέλεια, μεντάνι.

»—Λοιπὸν; μὲ ἔρωτᾷ ὁ κ. Βενιζέλος μετὰ τὴν πρώτην ἐγκάρδιον δεξιῶσιν. Λοιπὸν, τί νέα;

»Τοῦ ἀνεκοίνωσα μερικὰς εἰδήσεις ἀπὸ τὰ Χανά.

»—Καὶ ἐδῶ, ἀντερρωτῶ, πῶς τὰ βλέπετε τὰ πράγματα; Ὑπάρχουν ἐλπιδες διὰ τὴν ἔνωσιν;

»—Πολλοὶ ἐλπιδες, μοῦ ἀπαντοῦν συγχρόνως καὶ οἱ τρεῖς ἀρχηγοὶ τῆς ἐπαναστάσεως.

»—Πολλοὶ ἐλπιδες;

«—Βεβαίως, ἀπαντᾷ ὁ κ. Βενιζέλος, θὰ ἐπιδιώξωμεν μὲ πᾶσαν θυσίαν τὴν ἔνωσιν καὶ ἐλπίζομεν ὅτι θὰ τὴν ἐπιτύχωμεν... Τὰ διάφορα κόμματα θὰ ἀποφασίσουν τέλος γὰ συνεργασθῶν μαζί μας. Ἐχετε δὲ ὑπ' ὄψιν σας, ὅτι ἡ ἐκπλήρωσις τοῦ παγκρητικοῦ πόθου τῆς ἐνώσεως ἐκ τῆς συνεργασίας τῶν κομμάτων κυρίως ἐξαρτᾶται. Αἱ Δυνάμεις, βλέπουσαι ὅτι τὰς ἀρχάς μας ἀσπάζονται καὶ πάντες οἱ πολιτικοὶ ἀρχηγοὶ τοῦ τόπου, θὰ ἐξαναγκασθῶν γὰ παραχωρήσουν τὴν ἔνωσιν.

«—Ἐχετε πληροφορίας, κ. Βενιζέλε, ὅτι τὰ ἄλλα κόμματα θὰ προχωρήσουν εἰς τὴν ἰδέαν τῆς δι' ἐνόπλου ἐξεγέρσεως ἐπιδιώξεως τῆς ἐνώσεως;

«—Δὲν ἐνοῶ αὐτό. Δὲν μοῦ διειρηνῶθαι τοιοῦτόν τι. Δὲν ἠμπορῶ γὰρ γνωρίζω τὰς σχέσεις τῶν διαφόρων κομματικῶν. Φρονῶ ὅμως ὅτι ἡ Πάμπη ἐπιφυλάσσει ἀρκετὰς ἐκπλήξεις. Οἱ κ.κ. Κουνδουρος καὶ Πολυγεώργης, ὡς δεικνύει ἡ σήμερον κυκλοφορήσασα πρόσκλησις τῶν πρὸς τὸν λαόν, ἀποκλίνουν ἤδη ὑπὲρ τῆς ἐκδόσεως ψηφίσματος κηρύττοντος τὴν ἔνωσιν καὶ οὐγὶ ἀπλῶς εὐχετηρίου. Εἶνε τοῦτο ἓνα βῆμα πρὸς τὰ ἔμπροσ. Ἴσως πολλοὶ ἄλλοι βουλευταὶ προδοῦν περισσώτερον...

«—Καὶ ἐν ἡ περιπτώσει, κύριε Βενιζέλε, ἡ Βουλὴ διὰ πλειοψηφίας ἀρκεσθῆ εἰς τὴν ἀπλὴν κήρυξιν τῆς ἐνώσεως, μετὰ δὲ τὴν ἀρνητικὴν ἀπάντησιν τῶν Δυνάμεων ἐξακολουθήσῃ τὰς ἐργασίας τῆς καὶ προβῆ, ὡς βέβαιον θεωρεῖται, εἰς τὴν ἀπόφασιν περὶ ἀναθεωρήσεως τοῦ Συντάγματος, τότε σεῖς τί θὰ πράξετε;

«—Θὰ ἐπιμείνωμεν εἰς τὸ κίνημά μας...

«—Ἄλλ' ἐπὶ πόσον;

«—Ὅσω καὶ ἂν ἀπαιτηθῆ, ἔστω καὶ ἓνα καὶ ἐνάμιση χρόνον, λέγει ὁ κ. Μάγος.

«—Βεβαίως θὰ ἐπιμείνωμεν εἰς τὸ κίνημα, ἐξακολουθεῖ ὁ κ. Βενιζέλος. Καὶ ἡ ἐπιμονή μας αὕτη θὰ καταλήξῃ βεβαίως εἰς τὸ ποθητὸν ἀποτέλεσμα, εἰς τὴν συνεργασίαν πάντων τῶν κομμάτων.

«—Ἄλλὰ πῶς;

«—Ὅς ὑποθέσωμεν ὅτι γίνεται ἡ ἀναθεώρησις τοῦ Συντάγματος, τὸ δὲ κίνημα ἐξακολουθεῖ. Τί θὰ γίνῃ τότε; Ἡ σχηματισθησομένη Κυβέρνησις θὰ ἠμπορέσῃ γὰ ἐργασθῆ ὑπὸ τὴν ἐπικράτησιν ἀναρχίας; Ὅχι βεβαίως... Τίποτε δὲν θὰ ἠμπορέσῃ γὰ πράξῃ. Θὰ ἐξαναγκασθῆ γὰ ὑποκύψῃ. Οἱ πολιτικοὶ τῆς Κρήτης εἶνε Ἕλληνες πάντες, ἄνδρες φιλοπατρῶδες, θάττον δ' ἡ βράδυον θὰ ἐνοήσουν ὅτι ἡ ἔνωσις δι' εὐχετικῶν ψηφισμάτων μόνον καὶ διὰ ταξευδίων δὲν ἐπιτυγχάνεται. Καὶ ἀναγκάως θὰ ἐπέλθῃ συνενόησις μεταξὺ ὧν μας... Σὰς ἐπιαναλαμβάνω δ' ὅτι ἐκ τῆς κοινῆς αὐτῆς συνεννόσεως ἐξαρτᾶται ἡ ἐκπλήρωσις τοῦ σκοποῦ μας.

«—Καὶ ἐὰν παρέμβουν αἱ Δυνάμεις;

«—Ὁ κ. Βενιζέλος ἐγάλας.

«—Αὐτὸ οὐτέ γὰρ τὸ σκέπτεσθαι ἀπήνησεν. Αἱ Δυνάμεις δὲν θὰ ἐπιτεθῶν ἐναντίον μας. Ἐστὲ βέβαιος δι' αὐτό. Αἱ περὶ παρεμβάσεως τῶν Δυνάμεων ἀπειλαὶ δὲν μᾶς ἀνησυχοῦν καθόλου... Ἄλλως τε ἡμεῖς θὰ ἀρκεσθῶμεν γὰ καταλάβωμεν τὰ ἐκτὸς τῆς καθωρισμένης ζώνης μέρη. Δὲν θὰ ἔλθω δὲ βεβαίως γὰ μᾶς ἀποδιώξων ἀπὸ αὐτὰ. Θὰ ἀποφύγωμεν πᾶσαν σύγκρουσιν μὲ τὰ ἔξω στρατεύματα.

«—Καὶ ὁ κ. Βενιζέλος μοῦ ἀνέπτυξε τὸ γνωστὸν πρόγραμμά του.

Μία ἱστορική φωτογραφία τῆς πρώτης συγκέντρωσης τῶν ἐπαναστατῶν τοῦ Θερίσου. Μὲ τὸ βέλος σημειοῦται ὁ Βενιζέλος ἀγορεύων πρὸς τοὺς ἐπαναστάτας.

«—Ὅττω λατὸν, αἱ Δυνάμεις, βλέπουσαι τὸν τόπον οὐδεμίαν ἄλλην λύσιν στέργοντα, θὰ συγκατανύσῃν, τέλος, νὰ παραχωρήσῃν τὴν ἑνωσιν.

—“Ὅστε ἡ ἀναθεώρησις τοῦ Συντάγματος, κ. Βενιζέλε, δὲν θὰ συντελέσῃ διόλου εἰς τὴν καταπάσιν τοῦ κινήματος ;

—“Ὅχι! Ὅχι! Τὰ πράγματα ἐφθασαν εἰς τὸ ἀπροχώρητον. Ἡ ἔνωσις καὶ μόνον ἡ ἔνωσις ἔμπορεῖ νὰ σώσῃ τὴν Κρήτην. ὑποθέσατε ὅτι ἡ ἐπαγώνισις μετὰ τὴν παραχώρησιν ὅλων τῶν ἀπαιτουμένων ἐλευθεριῶν, καταπαύει, νομίζετε ὅτι ἐν τῷ αὐτῷ περιπτώσει ἡ ἡσυχία θὰ διαρκέσῃ ἐπὶ μακρόν; Ὅχι. Βεβαίως, μετὰ πάροδον ὀλίγου χρόνου, τὸ ἀντιπολιτευόμενον ἐν τῇ Βουλῇ βουλευτικὸν κόμμα θὰ πράξῃ ὅτι καὶ ἡμεῖς τώρα πράττομεν. Ἐάν ἡμεῖς κυβερνώμεν, τότε τί θὰ κάμωμεν; Ἐάν μᾶς ἀλέσουσιν γὰ ἀσπασθῶμεν τὸ κίνημά των, τί θὰ ἀπαντήσωμεν; Βεβαίως θὰ ἔχωμεν τὸ καθήκον γὰ ἐνωθῶμεν με αὐτούς. Πάντως τοῦτο θὰ συμβῇ με τὰ διάφορα κόμματα. Δὲν φρονεῖτε λοιπὸν ὅτι προτιμητέα εἶνε ἡ ἐνίσχυσις τοῦ κινήματος; Ἐννοεῖτε ἤδη, τὸ ἦκουσα ἐκ φήμης, ὅτι ὑπάρχει βεβαίωτος συνεργασίας τῶν κομμάτων ὑπὸ τὴν ἐν Θερσίῳ ἀναπετασθεῖσαν σημαίαν.

—Καὶ ὁ κ. Βενιζέλος με χειμαρρῶδη ἀληθῶς εὐγλωττίαν ἐξηκολούθησε νὰ μοῦ ἀναπτύσῃ τὸ ἐπάνωκεν τῆς ἐξακολουθήσεως τῆς ἐπαναστάσεως.

Κεραυνοβόλος εἶδησις

—Μοῦ ὄμιλησε μέχρι τῆς ὥρας καθ’ ἣν μετέβην νὰ παρακινήσωμεν εἰς τὴν τράπεζαν, ἔνθα, παρ’ ὅλην τὴν ἀπαγόρευσιν τοῦ ἐπιτσιτισιοῦ, παρετέθησαν καὶ...σαρδέλλες τοῦ κοντιοῦ ἀκόμη.

—Τὸ ἀρετὰ εὐρὺ δωμάτιον ἔπου ἐφάγαμε, εἶχε τὴν θέαν μικροῦ στρατοπέδου.

—Ἦτο γεμάτον ἀπὸ Κρητικούς πανόπλους με τὰ γυρὰ εἰς τὸ πλευρόν, με μεγάλα μαχαίρια εἰς τὴν ὀσφύν.

—Κατὰ τὰ ἐπιδόρπια—εἶχομεν καὶ ἐπιδόρπια—εἰσέρχεται αἴφνης εἰς τὸ δωμάτιον ἓνας νεαρὸς Κρητικὸς, ἔξαλλος προφανῶς.

—Τί τρέχει; τὸν ἔρωτᾷ ὁ κ. Βενιζέλος.

—“Ὁ καπετὰν Καλογεργῆς ἀπαντᾷ ὁ προσελθὼν, ζητᾷ βοήθειαν. Οἱ χωροφύλακες θὰ τοῦ ἐπιτεθοῦν...Μοῦδωκε νὰ σὰς φέρω αὐτὸ τὸ γράμμα....

—Ὁ κ. Βενιζέλος ἀρπάζει τὸ γράμμα.

—Τὸ διαβάσει εἰς ἐπήκουσιν ὅλων μᾶς. Ὁ καπετὰν Καλογεργῆς ἀνήγγελλεν ὅτι εἰς τὴν θέσιν Καλύβες ἐπληρώσαν «δύο μασῶνες χωροφύλακες», οἱ ὅποιοι, ἀποθιθασθέντες εἰς τὴν ἑρᾶν, ἤρχισαν ἀδεύοντες κατὰ τὸν Κάμπον, κατεχόμενον ὑπ’ αὐτοῦ.

—Ὁ καπετὰν Καλογεργῆς εἰδοποίησεν ὡσαύτως ὅτι εἰς τὰ Κοντόπουλα μετέβησαν 150 χωροφύλακες, ἐζητοῦσε δὲ ἐσπευσμένην βοήθειαν, καθ’ ὅσον εἶχεν ἀσφαλεῖς εἰδήσεις, ὅτι θὰ ἐνηργεῖτο ἐπίθεσις ἐναντίον αὐτοῦ καὶ τῶν εἰς Δρακῶναν ὀπλαρχηγῶν Χναρᾶ καὶ Μανουλακιοῦ.

—“Ἄν μᾶς ἐπιτεθοῦν, θὰ τοὺς πολεμήσωμεν στὰ γερά», προσέθετεν ἐν πάλιν τῆς ἐπιστολῆς του ὁ περίφημος ὀπλαρχηγός.

Ἡ κίνητοποίησις

Ἐὸ κ. Βενιζέλος δὲν χάνει τὴν ψυχραμίαν του ἐκ τῆς κεραυνοδού ἀληθῶς εἰδήσεως ταύτης.

» Ἀπὸ πολιτικῶς μεταβάλλεται εἰς στρατιωτικὸν ἀρχηγόν.

» Πλησιάζει τοὺς παρισταμένους ὀπλοφόρους καὶ δίδει διαταγὰς εἰς αὐτοὺς, ὅπως προσκαλέσων τοὺς ἐπαναστάτας.

» Πάντες ἀπογοροῦν δραμαίσι.

» Μετὰ παρέλευσιν τετάρτου τῆς ἡμέρας ὀλόκληρος ὁ πρὸ τῆς μικρᾶς ἐκείνης πλατείας γῆρας πληροῦται ἀπὸ ἐπαναστάτας, θορυβωδῶς συζητούντας τὴν εἰδήσιν.

» Ὑπερτριπύκνιστοι ἄνδρες, καὶ τὸ φανταστικὸν ἐνέγοντες ὑπὸ τῆν ἀνταύγειαν τῆς σαλήνης, ἐν μέσῳ τῶν ὑψικόνων δένδρων, παρὰ τὸ βραχύδην ἐκεῖνα ὑψόμενα, μὲ τὰ γκρᾶ εἰς τοὺς ὄμους, μὲ τὰ λάμποντα ροσιγγισία, παρίστανται.

» Ὁ κ. Βενιζέλος ἀναγινώσκει εἰς τοὺς προσελθόντας τὴν ἐπιστολὴν καὶ προσκαλεῖ ἕνα τῶν σημανταρχῶν νὰ δράμῃ εἰς Κόμπον.

» Ἀμέσως ἐγείρεται ἀμιλλα ποῖος θὰ ὑπάγῃ, ὅλοι θέλουν νὰ προτιμηθοῦν.

» Ἐπὶ τέλος ἡ ἀποστολὴ τῆς ἐνισχύσεως τοῦ κηπετῶν Καλογερῆ ἀνατίθεται εἰς τὸν κ. Μάνον, ὅστις καὶ σπεύδει, περικλημιθάνων ἐξήκοντα ἄνδρας νὰ ἀναχωρήσῃ.

» Μετ' ὀλίγον οἱ ὀπλοφόροι τοῦ κ. Μάνου ἐξαφανίζονται ὅπισθεν τῶν ἰουνῶν.

» Ὁ κ. Βενιζέλος διατάσσει τότε καὶ τὴν ἐνίσχυσιν τῶν φρουρῶν τοῦ Θερίσου, διὰ πᾶν ἐνδεχόμενον.

» Ἐκατὸν καὶ πλέον ἀποστέλλονται πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον. Οἱ ὀπλοῦλοι συγκεντρύνονται παρὰ τὸ Ἄρχηγεῖον, ὅπως εἰς πρώτην ἀνάγκην εἶνε ἔτοιμοι δι' ἀναχώρησιν.

— Ὑποθέτω, μοῦ λέγει ὁ κ. Βενιζέλος, ὅτι δὲν θὰ γίνῃ συμπλοκὴ. Θὰ ἦτο φρικώδης ἡ ἀδελφικὴ αἱματοχυσία. Ἄλλὰ τί νὰ κάμωμεν; Πρέπει καὶ νὰ προφυλακτώμεθα....

» Καθ' ὅλην τὴν νύκτα, ταραχὴ ἐπικρατεῖ εἰς τὸ στρατόπεδον. Μετ' ἀγωνίας ἀναμένεται ὑπὸ πάντων ἡ ἐπιβουλή. Ἐνας γενικὸς πόθος ἐκφράζεται: Ἡ ἀποφυγὴ τῆς μετ' ἀδελφῶν συγκρούσεως.

» Καὶ ἐνῶ κινεῖται ὁ ὄρορας καὶ τὸ τρυγισμὸν του θρηνώδες ἀντηχεῖ ἐπὶ τῶν κορυφῶν, τῶν καταυγαζομένων ἀπὸ τὴν σελήνην δουνῶν, οἱ ἐν Θερίσῳ ἐπαναστάται ἀγρυπνοῦν.

Ἡ ἀγανάκτησις ἐπαναστατῶν

» Ἐγγνώστη δὲ ἀπρυθύνθη εἰς τὸ ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν ὑπουργείων ἔγγραφον τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς γωροφυλακτικῆς διὰ τοῦ ὁποῦ ἐκτίθεται ὅτι οἱ ἐπαναστάται ἐξακομεταχειρίσθησαν, βέρισαν, ἔπτυσαν τοὺς ὑπ' αὐτῶν συλληφθέντας γωροφύλακας.

» Εἰς τὸ ἔγγραφον αὐτὸ ἐμπεριέχεται σχετικῶς μὲ τὴν ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν τηρηθεῖσαν συμπεριφορὰν πρὸς τοὺς πειθαρχηθέντας γωροφύλακας ἢ φάσις, τῆς ὁποίας ἡ δημοσίευσίς δὲν ἐπιτρέπεται ἐνταῦθα.

Ἡ ἀγανάκτησις τῶν ἐπαναστατῶν ἐπὶ τούτῳ εἶνε ἀπερίγραπτος.

— Ἐἶνε ἄντιοι συκοφανταί ! κρουγάζει ἔξαλλος ὁ κ. Μᾶνος. Αὐτοί, ὅταν ἔφυγον, δὲν ἤξευρον πῶς νὰ μᾶς εὐχαριστήσου, διὰ τὰς περιποιήσεις, τὰς ὁποίας τοὺς ἐκάμαμεν. Ἐἶνε προφανές. Ἐπίεσαν τοὺς συλληφθέντας νὰ εἶπουν φέυματα, διὰ νὰ μᾶς παραστήσουν εἰς τοὺς ἀδελφούς μας χωροφύλακας, ὡς ἀμειλίχτους ἐχθρούς των, διὰ νὰ σπείρουν τὴν διχόνοιαν καὶ τὸ μῖσος...

Ἐκαὶ ὅλοι οἱ ἐπαναστάται ἀρχίζουσι νὰ μοῦ ἀπαριθμοῦσι τὰς ἐξαιρετικὰς ὄντως περιποιήσεις, αἵτινες παρεσχέθησαν εἰς τοὺς χωροφύλακας. Καὶ καταγγέλλουσι τὸ ἀρχηγεῖόν τῆς χωροφυλακῆς, ὡς διὰ παντός μέσου προσπαθοῦν νὰ ἐφελιάσῃ τὸ μῖσος τῶν χωροφυλάκων κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν.

Ἐφημερίδες εὐνοούμεναι

Ἐρωτήσατε εἰς τὰ Χανιά, μοῦ λέγουσι, καὶ θὰ μάθετε ὅτι ἔχει ἀπαγορευθῆναι τὴν εἰς τοὺς χωροφύλακας ἢ ἀνάγνωσις τῶν ὑποστηρίξουσῶν τὴν ἐπανάστασιν ἐφημερίδων... Μία πρωτὴ καὶ μία βραδυνὴ ἐφημερίς συνιστῶνται ἰδιαιτέρως πρὸς ἀνάγνωσιν. Τὰς γνωρίζετε αὐτὰς τὰς ἐφημερίδας. Κάθε τόσο λαμβάνεται φροντίς νὰ συκοφαντῶνται αἱ ἐπαναστάται, ὡς κακομεταχειρισθέντες τοῦτον ἢ ἐκείνον τὸν χωροφύλακα. Τηρεῖται καθαρῶς Μακιαβελικὴ πολιτικὴ.

— Ἀλλὰ δὲν κατορθῶνουν τίποτε, προσθέτει ὁ κ. Γεώργιος Φούμης. Ἐάν ἠθέλαμεν, θὰ ἠμποροῦσαμεν νὰ ἔχωμεν τῶρα εἰς τὸ Θέρισον ἀρκετοὺς χωροφύλακας, ὡς συνεργοὺς ἐν τῇ ἐπανάστασει. Πλεῖστοι προσφέρθησαν. Ἐχουσι πατριωτικὸν οἱ χωροφύλακές μας. Δὲν ἠδελώσαμεν ἕνωσις ἡμεῖς νὰ δεχθῶμεν τὴν προσφορὰν πῶν αὐτῇ. Ἐπεφυλάχθημεν δι' ἀρχότερον.

Ἐκαὶ ὁ κ. Φούμης ἐπαναλαμβάνει πάλιν τὴν ἀφήρησιν τῶν ἐπὶ ταύτων περιποιήσεων πρὸς τοὺς αἰχμαλωτισθέντας χωροφύλακας.

Σ. ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΣ

Ἐνῶ συνέβαιναν αὐτὰ ἐπάνω εἰς τὸ Θερισιανὸν στρατόπεδον, ὁ καπετῆν Καλογεργῆς κατώρθωνε νὰ αἰχμαλωτίσῃ δέκα ἐνόπλιους χωροφύλακας, τῶν ὁποίων ἀφήρησε τὰ ὄπλα καὶ τὰς σφαίρας, καὶ τοὺς ἀφήκεν ἐλευθέρους.

Εἰς τὴν πράξιν αὐτὴν προσέβη ὁ Καλογεργῆς, διότι πρὸ τριῶν ἢ τεσσάρων ἡμερῶν ἕνα ἀπόσπασμα πριγκιπικῶν χωροφύλακῶν εἶχε κατορθώσει νὰ συλλάβῃ εἰς τὸν Κάνδομον ἐξ ἀπῆνης ἐγγέα ἐπαναστάτας, τοὺς ὁποίους καὶ ἀπεμόγησεν. Ἡ εὐθυσία, περὶ τῆς συλλήψεως τῶν ἐγγεῶν ἐπαναστατῶν γνωσθεῖσα εἰς τὴν ἄλλην Κρήτην, προσέκλεσε κατὰ πλῆξιν. Ὁ πριγκιπὴς διάταξεν ἀμέσως ἀγγλικὸν καταδρομικὸν νὰ πλεύσῃ εἰς τὴν Παλαιονόρον, φέρον ἑπάρκει ὄντας στρατοῦ, διὰ τὴν μεταφορὰν τῶν συλληφθέντων. Πράγματι ἀνεχώρησε τὸ καταδρομικόν, φέρον 80 Γάλλους καὶ Ἴταλους στρατιώτας, ἐπιτιμένους ἕως τὰ δόντια.

Κατὰ τὴν ἡμέραν, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ καταδρομικόν ἐπρόκειτο νὰ μεταφέρῃ τοὺς ἐγγεῶς συλληφθέντας εἰς τὰ Χανιά, πλήθη λαοῦ τῆς πόλεως καὶ τῶν περὶ τὴν πόλιν κτεκίλευσαν ἀπὸ πρῶτας τὴν παραλίαν διὰ νὰ

ζητωκραυγᾶσιν τοὺς ἐπαναστάτας. Μεγάλαι δυνάμεις χωροφυλακῆς ἐτηροῦσαν τὴν τάξιν, ἐνῶ ὁ κόσμος ὅλος, μὴ συγκρατούμενος, ἀπεδοκίμαζε τὸν πρίγκηπα.

Μία λέμβος τοῦ λιμεναρχείου, φέρουσα ἰσχυρὸν σῶμα χωροφυλακῆς, ἐπλησίασε τὸ καταδρομικόν. Οἱ συλληφθέντες ἐπαναστάται ἐπεδιβάσθησαν τῆς λέμβου δέσμοι, ἐνῶ τὰ πλήθη τοῦ λαοῦ ἀπὸ τὴν παραλίαν ἐξερρηγγύνοντο εἰς ζωντὰς ζητωκραυγὰς, τοῦ ἐφθάνει ἕως τὸν οὐρανόν.

Ἐνῶ οἱ δέσμοι ἐπαναστάται ἀποδιβάλλονται εἰς τὴν ἀποβάθραν, ἡ μᾶζα τοῦ λαοῦ, ἐξάλλος ὄρμα καὶ διασπᾶ τὴν ζώνην τῆς δημοσίας δυνάμειος, διὰ τὰ τοὺς ἀπελευθερώσει. Τότε οἱ χωροφύλακες ἀναγκάζονται νὰ κάμουν χρῆσιν τῶν ὅπλων. Ἐπακολουθεῖ συμπλοκή, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐρρίφθησαν ἄφθονοι πυροβολισμοί. Φεύγον τὸ πλῆθος, συνεκτροπῆται πάλιν εἰς τὴν παραλιακὴν πλατείαν καὶ τότε ὤμιλησε πρὸς τὸν λαὸν ὁ Γεμενάκης, ζητωκραυγᾶσας ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως καὶ ἐπικρίνας τὴν στάσιν τοῦ πρίγκηπος. Καὶ ὁ μὲν ῥήτωρ, μᾶζι μὲ πολλοὺς ἄλλους ἐνθουσιώδεις, ἐμπόρους πρὸ παντός καὶ επαγγελματίας μεταστένας τῆς διαδηλώσεως, συνελήφθησαν ἀμέσως, ἡ δὲ συγκέντρωσις ἐλύθη βιβαίω ὑπὸ τῶν χωροφυλάκων.

Ἔτσι ἐξεδικεῖτο ὁ πρίγκηψ τοὺς ἀντιδρώντας εἰς τὸ θέλημά Του.

Ἐν τῇ μεταξὺ, τὰ Διεθνή στρατεύματα ἐσυνέχισαν τὸν ἀποκλεισμὸν. Ἐκαμίαν δὲ συγὰ στρατιωτικὰς ἐπιδείξεις εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ Θερίσου, χωρὶς ποτὲ νὰ ἐρχονται εἰς σύγκρουσιν μὲ τοὺς ἐπαναστάτας. Τότε τὸ προεδρεῖον τῶν ἐπαναστατῶν ἔστειλε εἰς τὴν Κυβέρνησιν τῆς Κρητικῆς Πολιτείας τὰ ἐξῆς ἀνέκδοτα ἔγγραφα :

Ἄριθ. 62

Θέρισον, 3 Ἀπριλίου 1905

Τὸ Προεδρεῖον τῆς Ἐπαν. Συνελεύσεως πρὸς τὴν Κυβέρνησιν
τῆς Κρητικῆς Πολιτείας

Κύριοι Σύμβουλοι,

Διὰ τοῦ ὄπ' ἀριθ. 7 ἡμετέρου ἐγγράφου ἐπεσύραμεν ἤδη τὴν προσοχὴν ὑμῶν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς παρεμποδίσεως τοῦ ἐπισιτισμοῦ μας.

Ἐξήμερον θεωροῦμεν καθήκον ἡμῶν νὰ ὑποδείξωμεν ὑμῖν ὅτι, καίτοι ὁ ἀποκλεισμὸς εὐδόλως δύναται νὰ ἐπηρεάσῃ τὴν τελικὴν ἐξέβασιν τῆς ἐπαναστάσεως, εὐδ' ἔδυσχέρανε σπουδαίως τὸν ἐπισιτισμὸν μας, παραβλάπτει ὅμως σοβαρῶς τὰ συμφέροντα τοῦ ἐμπορίου καὶ παρενοχλεῖ τοὺς πτωχοὺς εἰρηνικοὺς πληθυσμοὺς τῆς νήσου.

Συγχρόνως πληροφροῦμεν ὑμᾶς ὅτι, ἐκτελοῦντες τὸ ἐν τῷ ὄπ' ἀριθ. 7 ἡμετέρῳ ἐγγράφῳ προαγγελθὲν, ἠδύναμεν τὸν κύκλον τῆς ἐξουσίας μας καὶ κατελθέμεν καὶ κατέχομεν ἤδη, πλὴν τοῦ Θερίσου, καὶ τὰ χωρία Λάκκου, Δρακῶναν καὶ Κάμπους.

Μετ' ἐξαιρέτου ὑπολήψεως

Ὁ Πρόεδρος τῆς Συνελεύσεως

I. A. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΑΚΗΣ

Ὁ Γραμματεὺς
K. ΜΑΝΟΣ

Ἔτσι, καίτοι ἀποκλεισμένοι οἱ ἐπαναστάται ἤρχιζαν σιγά-σιγά νὰ ἐπιστρέφουν τὴν δικαιοδοσίαν των καὶ εἰς ἄλλας περιφέρειας.

Ἄλλα ἔγγραφοι, τότε ἀποσταλέν ἦτο τὸ ἑξῆς :

Πρὸς τὸν ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν Συμβούλων

Κύριε Σύμβουλε,

Πληροφορούμεθα ὅτι ἐκ Γαλλίας προερχομένη ἐπιστολή καὶ ἀπο-
στελλομένη πρὸς τοὺς ἑπαναστάτας, κατεσχέθη εἰς τὸ ταχυδρομεῖον.

Διαμαρτυρούμεθα ἐντένωσιν ἐναντίον τῆς τοιαύτης ἀδαισθησίας, ἣτις
προσβάλλουσα τὰ διεθνή νόμιμα, ἀντίκειται διακρηδῆν καὶ εἰς αὐτὸ
ἀκόμη τὸ καταργούμενον Κρητικὸν Σύνταγμα.

2 Ἀπριλίου 1905

Μετ' ἐξαιρέτου ὑπολήψεως

Ὁ Πρόεδρος

Ὁ Γραμματεὺς

Τέλος ἐστάλη καὶ τὸ ἑξῆς ἀκόμη ἔγγραφοι :

Θερίσου, 3 Ἀπριλίου

Πρὸς τὴν Κρητικὴν Κυβέρνησιν

Κύριοι Σύμβουλοι,

Ἰκανθάνομεν ὅτι, τῇ εἰσηγήσει τῆς Κρητικῆς Κυβερνήσεως ἀπεφα-
σίσησθαι, ὅπως τὰ διεθνή στρατεύματα ἐκτελέσωσι στρατιωτικοὺς περιπά-
τους καὶ ἔξω τῶν ὑπὸ τῆς Ἐπαναστατικῆς Συνελεύσεως ἀγνωρισμέ-
νων στρατιωτικῶν ζωνῶν.

Θεωροῦμεν καθήκον ἡμῶν νὰ ὑποδείξωμεν ὑμῖν, ὅποιαν ἐαυτά-
την εὐθύνην ἀναλαμβάνει ἡ Κρητικὴ Κυβέρνησις διὰ τῆς τοιαύτης
εἰσηγήσεως.

Διότι, καίτοι τὸ προεδρεῖον τῆς Συνελεύσεως διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. πρωτ.
58 ἐγκυκλίου του ἔσπευσε νὰ συστήσῃ εἰς τὸν λαὸν τῶν διαφόρων ἐ-
παρχιῶν, ὅπως ἐπιδείξῃ πρὸς τὰ στρατεύματα ταῦτα, ὅπωςδὴποτε με-
ταδαινοῦντα, φιλικώτατα αἰσθηματα, δὲν διαφύγει ὑμᾶς βεβαίως ὅτι ἡ
ἀπρονοησία ἢ καὶ ἡ κακοβουλία τοῦ πρώτου τυχόντος δύναται νὰ ἐπι-
σῶρῃ κατὰ τοῦ τόπου ὅλου σεβασμωτάτας συνεπίας.

Διαμαρτυρούμενοι ἔθεν ἐκ τῶν προτέρων ἐναντίον τῶν δυνατῶν συ-
νεπειῶν τῶν περιπέτων τούτων, ἐπιρρίπτομεν ὅλην τὴν εὐθύνην ἐπὶ
τῶν τοιαύτα εἰσηγουμένων.

Μετ' ἐξαιρέτου ὑπολήψεως

Ὁ Πρόεδρος τῆς Συνελεύσεως

Γ. Α. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΑΚΗΣ

Ὁ Γραμματεὺς

Κ. ΦΟΥΜΗΣ

Εἰς τὰ ἔγγραφα αὐτὰ ἡ Κρητικὴ Πολιτεία δὲν ἀπήγγησε τίποτε
ἀπολύτως.

Τὸ προεδρεῖον τῆς Ἐπαναστατικῆς συνελεύσεως ἐξέδωκε διάγγελ-
μα πρὸς τὸν λαόν, διὰ τοῦ ὁποίου ἐτόνιζε τὴν ἀνάγκην, ὅπως ὅλος ὁ
κρητικὸς πληθυσμὸς συμπεριφέρηται εὐγενῶς πρὸς τὰ διεθνή στρατεύ-
ματα, ἐπὶ τὰ ὁποῖα οἱ ἑπαναστάται τοῦ Θε-
ρίσου εὐρίσκοντα εἰς φιλικωτάτας σχέ-
σεις.

Καὶ ὅμως ὁ κρητικὸς ἐπέμεινε νὰ τὰ θέτῃ ἀντιμέτωπα πρὸς τοὺς ἑ-
παναστάτας. Διότι δὲν ἐφαντάζετο ὅτι ὁ Βενιζέλος θὰ ἦτο δυνατόν νὰ
συνεννοηθῇ μετὰ τοὺς ἀρχηγούς τῶν διεθνῶν στρατῶν καὶ νὰ καταστήσῃ
ἐντελῶς εἰκονικὸν καὶ τὸν ἀπαλλοιωτὸν καὶ τὰς στρατιωτικὰς ἐπιδεί-
ξεις, καὶ αὐτὰς ἀκόμη τὰς ἐνδεχομένας ἐχθροπραξίας.

Ἄν ὅμως μετὰ τὰ διεθνή στρατεύματα διετῆρουν λιμνηροτάτας

σεις οἱ ἐπαναστάται, δὲν κατώρθωσαν νὰ ἔλθουν εἰς καμμίαν συγεννήτησιν μὲ τὴν χωροφυλακὴν, ἣ ὁποία ἦτο μέχρι μυελοῦ ὀστέων ἀρωσιωμένη εἰς τὸν πρίγκηπα καὶ δὲν ἐφαίνετο καθόλου, μέχρι τῆς στιγμῆς, ὅτι νὰ ἦτο δυνατόν νὰ τὸν ἐγκυκαταλείψῃ.

Δι' αὐτὸ οἱ ἐπαναστάται τοῦ Θερίσου, ὅταν ἐδίδεσαν κρητικὴν χωροφυλακὰ, ὁ ὁποῖος ἐτολμοῦσε νὰ τοὺς προκαλέσῃ, τὸν ἐκτυποῦσαν ἀλύπητα.

Χαρακτηριστικὸν εἶνε τὸ σχετικῶς ἀναφερόμενον ὅτι, κατὰ τὰς ἀρχὰς Ἀπριλίου, τρεῖς ἐπαναστάται τῶν Κάμπων μετέβησαν κατὰ τὴν γύνητα εἰς τὸ ἐκεῖ πλησίον εὐρισκόμενον χωρίον Νίπκος, διὰ νὰ προμηθευθοῦν τρόφιμα. Οἱ χωροφύλακες, οἱ σταθμεύοντες εἰς τὸ χωρίον Φρές, μαθόντες τὴν κἀθοδὸν τῶν ἐπαναστατῶν, μετέβησαν ἐπὶ τόπου καὶ ἐπολιόρησαν τὴν οἰκίαν, ἐντὸς τῆς ὁποίας αὐτοὶ εὕρισκοντο.

Οἱ ἐπαναστάται τότε ἤρχισαν πῦρ ἡμαδὸν καὶ οἱ χωροφύλακες, νομίσαντες ὅτι ἔχουν ἀπέναντί των πολλοὺς ἀγυπάλους, ἔσπευσαν νὰ φύγουν ὄχι μόνον ἐκ τοῦ Νίπκου ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ Φρέ, κατὰ τοῦ ὁποίου ἐνόμιζαν ὅτι ἐπίκειται ἐπίθεσις...

ΙΗ'

Ἡ Κρητικὴ Βουλὴ κηρύσσει τὴν Ἐνωσιν!

Ἐνῶ οἱ ἐπαναστάται τοῦ Θερίσου, εἰς τὸ στρατόπεδόν των, ἦσαν διὰ τὰ μάτια ἄλλο τοῦ ἄλλου κόσμου «ἀποκαλεισμένοι», ὁ Βενιζέλος εἰργάζετο μυστικὰ καὶ ἤρχετο εἰς συγεννήσεις μὲ τὴν ἐπίσημον Κυβέρνησιν τῆς Ἑλλάδος καὶ μὲ τὰ πολιτικὰ κόμματα τῆς Κρήτης, τὰ ἀναδειχθέντα ἐκ τῶν τελευταίων ἐκλογῶν τῆς 20ῆς Μαρτίου (1), διὰ μίαν ἀπορωσιτωκίωτέραν καὶ ταχύτεραν λύσιν τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος.

Ὁ Βενιζέλος, ἀπὸ τῆς πρώτης ὥρας τῆς ἐπαναστάσεως προσέκρινε σοβαρώτατα εἰς τὴν ἀντίδρασιν τῆς ἐπίσημου κυβερνήσεως Δελφικῆς, ἣ ὁποία, ὑπηρετοῦσα τὰς ἀπόψεις τῆς Αἰλῆς, δὲν ἐνοοῦσε νὰ ἀπούσῃ περὶ τῆς Θερισιατικῆς ἐπαναστάσεως, καὶ ἀπ' ἐτέρου εἰς τὴν διαβολὴν καὶ τὴν δυσφήμισιν, τὴν φθάνουσαν μέχρι συκοφαντίας, τὴν ὁποίαν ἤσκει τότε ὁ ἀλλόθουλος Τύπος τῶν Ἀθηνῶν, κατὰ τῆς ἐπαναστάσεως. Ἐνῶ ἐφημερίδες ἀγγλικαὶ καὶ γαλλικαὶ, ἐν οἷς οἱ «Τάιμς» τοῦ Λονδίνου καὶ ὁ «Χρόνος» τῶν Παρισίων ἐπέκριναν τὸν πρίγκηπα Γεώργιον, ὡς διαχειρισθέντα κακῶς καὶ ἀναξίως τὸ ζήτημα τῆς Κρήτης, εἰς τὰς Ἀθήνας αἱ ἀντιδρώσαι ἐφημερίδες, ἐμπνεόμενα ἐκ τῆς Αἰλῆς, διέσπειραν καθημερινῶς σωρείαν ψευθῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων κυριώτερον τὸ ὅτι, διὰ τῆς ἐπαναστάσεως, ἡ Ἑλλὰς νὰ ἔχανε ὀριστικῶς πᾶσαν ἐλπίδα ἐνώσεως τῆς Κρήτης.

Ἄλλο ἐμπόδιον εἰς τὸ ἔργον τοῦ Βενιζέλου ἦτο ὅτι τὰ πολιτικὰ

(1) Ἀνατολὴ, σελ. 154.

κόμματα τῆς Κρητικῆς Βουλῆς, διὰ τῆς σιωπῆς των, ἀφίνον νὰ δημιουργηθῆται ἡ ἐντύπωση ὅτι τὴν ἔνωσιν τῆς Κρήτης ἐξήτουν μόνον οἱ ἐπαναστάται τοῦ Θερίσου καὶ ὅτι τὰ ἄλλα κόμματα, ἂν δὲν ἀντιδρῶν πάντως ἀδιαφοροῦσαν περὶ τῆς ἐνώσεως.

Τὰ ἐμπόδια ταῦτα προσεπάθησε νὰ ἀνατρέψῃ ὁ Βενιζέλος.

Καὶ ἐν πρώτοις διεβίβασε πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν ἔγγραφον, διὰ τοῦ ὁποίου τὴν ἐκάλει νὰ παύσῃ τὴν ἀντίδρασιν, ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν ἐπανάστασιν, νὰ ἐκδηλώσῃ τὴν πρὸς αὐτὴν συμπάθειάν της καὶ νὰ δηλώσῃ καὶ αὐτὴ ὅτι σκοπὸς τῆς διαθέσεως ἦτο ἡ ἔνωσις τῆς Κρήτης.

Ἐπὶ τὸ ἔγγραφον ἐκείνο τῶν ἐπαναστατῶν ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἀπήντησε. Τὴν 27ην Ἀπριλίου 1905, διεβιβάσθη πρὸς τοὺς ἐν Θερίσῳ ἐπαναστάτας, ἡ ἀπάντησις, τὴν ὁποίαν εἶχε συντάξῃ ἰδιοχείρως ὁ πρωθυπουργὸς Δεληγιάννης. Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἀπήντησεν ὅτι ἦτο ἠναγκασμένη «ν' ἀντιτάξῃ π λ ἡ ρ η κ α λ κ α τ η γ ο ρ η μ α τ ι κ ἡ ν ἄ ρ ν η σ ι ν π ρὸς ὑποστήριξιν ἐγχειρημάτων, ἅτινα θέλουν βλάβην τῆς ἐνώσεως τὸν σκοπὸν». Ἡ Κυβέρνησις διατείνεται ὅτι «δὲν δὲν βλέπει τὴν ἀνάγκη ἐνισχύσεως τῶν ἐπαναστατῶν, ἀφοῦ ἐν Κρήτῃ οὐδεὶς πολέμιος ὑπάρχει τῆς ἐνώσεως» καὶ συλλογισθεὶς εἰς τοὺς ἐν Θερίσῳ νὰ καταθέσῃν τὰ ὄπλα, ἀφοῦ ἐδόθη ἤδη ὑπόσχεσις εἰς αὐτοὺς περὶ παροχῆς ἐλευθεριῶν καὶ ἀναθεωρήσεως τοῦ Συντάγματος. Περαιτέρω ἡ Κυβέρνησις ἔκαμνε ὑπαινιγμὸν, ὅτι ἡ τοιαύτη μεταβολὴ τῆς πολιτικῆς καταστάσεως ἐν Κρήτῃ συμφωνεῖ πληρέστατα πρὸς τὰς θέας καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ κυβερνῶντος τὴν Ἑλλάδα Κοινοβουλευτικοῦ ὑπουργείου. Ἐν τέλει, ἐπεκαλεῖτο τὴν φιλοπατριαν τῶν ἐν Θερίσῳ, τοῖζόουσα ὅτι ἡ «πολιτικὴ γενναϊότης ἐξισοῦται πρὸς τὴν πολεμικὴν ἀνδραίαν».

Τοιοῦτοτρόπως τὸ πρῶτον διάδημα τοῦ Βενιζέλου πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν ἀπετύγγανε. Ἀπέμεινε ὁμοῦ τὸ δεῦτερον : Πρὸς τὰ κόμματα τῆς Κρητικῆς Βουλῆς. Καὶ διὰ τοῦτο ἔστειλε πρὸς τοὺς ἀρχηγούς αὐτῶν, Χαρ. Πωλογεώργην, Μαγ. Κούνδουρον καὶ Α. Μιχελιδάκην, τὸ ἐξῆς ἱστορικὸν ἔγγραφον :

Ἄριθ. Πρωτ. 40

Ἐν Θερίσῳ τῇ 23 Μαρτίου 1905

Ἀξιότιμε Κύριε,

Λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ ἐπευνάψω ὙΠΟ ΤΥΠΟΝ ΟΔΩΣ ΕΜΠΙΣΤΕΥΤΙΚΟΝ, ἀντίγραφον τῶν πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν δύο ἔγγραφων μου, ὑπὸ χρονολογίαν 14 καὶ 20 Μαρτίου. Καθιστῶν οὕτως ὑμᾶς ἐνημέρους, οὐ μόνον τῶν αἰτίων, ἀλλὰ καὶ τοῦ σκοποῦ τῆς ἐπαναστάσεως, ἔτι δὲ πλέον καὶ τῶν ἐλπίδων, τὰς ὁποίας ἔχομεν διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ κυρίου αὐτῆς σκοποῦ, ταῖνα ἐξ ὀνόματος τῆς Ἐπαναστατικῆς Συνελεύσεως τὴν χεῖρα πρὸς ὑμᾶς, καλῶν εἰς ἀδελφικὴν συνεργασίαν ἐπ' ἀγαθῷ τῆς πατρίδος.

Ἡ εἰς τὸν ἀγῶνα ἡμῶν συμμετοχὴ καὶ τῶν ἄλλων πολιτικῶν μερίδων εἴμεθα βέβαιοι ὅτι θέλει ὀδηγηθῆσαι ἀσφαλῶς εἰς τὴν ὀριστικὴν ἐθνικὴν τοῦ τόπου ἀποκατάστασιν, καθ' ἃ ἀναπτύσσομεν εἰς τὰ πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν ἔγγραφα ἡμῶν.

Καὶ ἂν δὲν συμμερίζεσθε τὴν αἰσιοδοξίαν ἡμῶν, ε' ἀναγνωρίσατε

Μία παραστατική λιθογραφία ερμηνεύουσα τὰς ἐπιδιώξεις τοῦ κρητικῆς λαοῦ. Ἐκυκλοφόρησεν εὐρύτατα κατὰ τὸ 1905.

ὅτι ἡ ὁδὸς, τὴν ὁποῖαν σκοπεύομεθα ν' ἀκολουθήσωμεν εἶνε ἀπὸ ἀλλογενῶν παντῶν κινδύνων. Συμπρακτεῶσιν πασῶν τῶν πολιτικῶν μεριδῶν, γνωρίζετε ὅτι ἡ κατάληψις καὶ ὀργάνωσις πάντων τῶν μερῶν τῆς νήσου, τῶν κειμένων ἐκτὸς τῶν στρατιωτικῶν ζωνῶν, δύναται νὰ γίνῃ ἀναιμάκτως ἐντὸς ἑξαχυτάτου χρόνου καὶ τηρουμένης ἀδικοπρακτεῦ τῆς δημοσίας τάξεως.

Ἡ ἀρνησις ὑμῶν, ὅπως μετέσχητε τοῦ ἀγῶνος, εὐδαμῶς δύναται νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα, δύναται δὲ μόνον νὰ εἶνε ἀρεστὴ εἰς πρόσωπα· ἀλλὰ συμφωνεῖτε βεβαίως μεθ' ἡμῶν ὅτι τὰ πρόσωπα, εὐαδῆποτε καὶ ἂν εἶνε, εἰς εὐδὲν λογιζονται, ὅταν πρόκειται περὶ θεσιμωτάτων ἐλπίδων νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ ἐθνικὴ τοῦ τόπου ἀποκατάστασις.

Ἐπεὶ δὲ δὲν δύνασθε νὰ μὴ ἀναγνωρίζετε ὅτι τὸ καθεστῶς κατ' ἐρρευσὲ παταγωδῶς. Οἰκδηπότε προσπάθει πρὸς στήριξιν αὐτοῦ θὰ ἦτε ματκία, θὰ συντελεῖ δὲ μόνον ὅπως ἐλαττώσῃ τὰς ἐλπίδας περὶ ἐπιτυχίας ἐν τῷ παρόντι τῆς ἐθνικῆς τοῦ τόπου ἀποκαταστάσεως.

Λέγουσιν ὅτι δὲν ἦτε εὐθετος ἡ περιστασις πρὸς ἀνακινήσιν τοῦ ἐθνικοῦ ζητήματος. Ἐκ τῶν πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν μας ἐγγράφων θὰ ἴδῃτε ὅτι εἰς τὸν ἐθνικὸν ἀγῶνα ὠρμήσομεν, εὐχὴ διότι ὑπελαβάνομεν ἐξαιρέτως εὐθέτους τὰς περιστάσεις, ἀλλὰ διότι, ἀναγκασθέντες νὰ λάβωμεν τὰ ὅπλα, ἐνομίσαμεν ὅτι τὸ ἐθνικὸν συμφέρον ἐπέβαλλε νὰ λάβωμεν ταῦτα οὐχὶ πλέον χάριν ἐσωτερικῶν μεταρρυθμίσεων, ἀλλὰ χάριν τῆς ὀριστικῆς ἐπιτυχίας τοῦ ἐθνικοῦ προγράμματος.

Τὸ ἐφ' ἡμῖν ἄλλως τε, τὴν παροῦσαν περιστασις δὲν θεωροῦμεν περισσότερο ἀκατάλληλον πάσης ἄλλης, καθ' ἣν ἠδύνατο ν' ἀνακινήθῃ τὸ κρητικὸν ζήτημα. Ὅσάκις καὶ ἂν ἐπεζητήσαμεν τὴν ὀριστικὴν λύσιν τοῦ ζητήματος ἡμῶν, ἐζήτηον νὰ συσχετισοῦν αὐτὸ πρὸς τὰ ἄλλα μέρη τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος, καὶ ἰδίως τὸ Μακεδονικόν.

Ἄλλ' ἐνῶ τὸ Κρητικὸν ἔχει ὠρμάσει ἀπὸ πολλοῦ πρὸς ὀριστικὴν τοῦ λύσιν κλειότερον τοῦ Μακεδονικοῦ, ἡ ἐπ' ἀόριστον ἀναβολὴ τῆς ὀριστικῆς λύσεως τοῦ πρώτου, καθιστῶσα ὁσημέραι ὠρμώτερον καὶ τὸ δεύτερον, κινδυνεύει νὰ ὀδηγήσῃ εἰς σύγχρονον λύσιν ἀμφότερων τῶν ἐθνικῶν τούτων ζητημάτων, ἐπὶ προφανῆ ἐλάθει τῶν ἐν Μακεδονίᾳ μεγάλων ἐθνικῶν συμφερόντων.

Ἡ ἐπιμονὴ ὑμῶν εἰς στήριξιν τοῦ καθεστώτος καὶ ἀπλῆν αὐτοῦ μεταρρυθμίσιν, ἐνῶ ἡ ἐπανάστασις ὑπὸ τὴν ἐθνικὴν σημαίαν κατακτᾷ ὁσημέραι ἔδαφος, θὰ ἦτε πράξις, δι' ἣν, ἡμέραν τινά, ὅτε θὰ παρήρχετο ἡ θέρη τοῦ σημερινοῦ ἀνταγωνισμοῦ, καὶ θὰ ἐκρίνετο ψυχρότερον, θὰ ἐφαίνετο ὅτι δὲν ἦτε ἐρθῆ.

Δικαιολέγησις τῆς μέχρι σήμερον περὶας ὑμῶν ἦτε βεβαίως ὅτι αὕτη εἶνε σύμφωνος πρὸς τὴν πολιτείαν, ἣν τηρεῖ ἐν τῷ ζητηματι τούτῳ ἡ Α. Β. Ὑψηλότης ἡ πριγκίψ Γεώργιος τῆς Ἑλλάδος. Ἄλλ' ἀναγκασίον εἶνε νὰ λάβῃτε ὑπ' ὄψει ὅτι οὗτος, ὡς ὀρθότατα παρετήρησεν ὁ κ. Σφακιανῆς κατὰ τὴν συλλαλητηρίον ἐν Ἡρακλείῳ, φέρει διπλὴν ιδιότητα καὶ ἔχει διπλὰ καθήκοντα, τοῦτο μὲν ὡς υἱὸς τοῦ Βασιλεῦς τῶν Ἑλλήνων, τοῦτο δὲ ὡς ἐντολεδόχος τῶν προστατίων Ἀυτοκρατορῶν, ἐφόσον δὲ, ἐν περιπτώσει συγχρούσεως τῶν διπλῶν τούτων καθηκόντων, δὲν ἐπέρχεται ἀραις τῆς συγκρούσεως διὰ τῆς ἐγκαταλείψεως τῆς δευτέρας τῶν ιδιότητων τούτων, τὰ μὲ τὴν πρώτην ιδιότητα συνδεόμενα καθήκοντα δὲν ἡμπορεῖν παρὰ νὰ συνδυάζωνται εἰς τὰ συνδεόμενα πρὸς τὴν δευτέραν.

Ἡ φιλοπατρία ὑμῶν παρέχει ἡμῖν ἀπεχρῶσαν ἐγγύησιν ὅτι δὲν θὰ γίνῃ δημοσιεῖσις τῶν ἐμπιστευτικῶς ἀποστελλομένων ὑμῖν ἀντιγράφων

τῶν πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν ἐγγράφων μου, προφανοῦς ὄντος ὅτι πᾶσα τοιαύτη δημοσίευσίς θά ἐβλάπτεν εὐσυνιδῶς τὰ ἔθνικα συμφέροντα. Ἡ ἐμπιστευτικὴ δὲ αὕτη ἀνακοίνωσις τῶν ἐγγράφων τούτων πρὸς ὑμᾶς γίνεται ἐν τῇ πεποιθῆσει ὅτι θά συμμορφωθῆτε πρὸς τὴν ἀκτιθεὶν ἡμῶν, ὅπως εἰς εὐδυνα ἀπολύτως δώσετε ἀντίγραφον.

Ἐν τῇ πεποιθῆσει ὅτι θέλετε ἀπεύσει νὰ σφιγῆτε τὴν τεινομένην ὑμῖν χεῖρα εἰς ἀδελφικὴν συνργασίαν, παρκαλλῶ νὰ δεχθῆτε τὴν διαβεβαίωσιν τῆς ἐξαιρετικῆς ὑπολήψεώς μου.

Ὁ προσωρινὸς Πρόεδρος
Κ. Α. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΑΚΗΣ

Ὁ Γραμματεὺς
Κ. ΜΑΝΟΣ

Ἡ θεατὴ αὕτη ἐκδήλωσις τῶν ἐπαναστατῶν πρὸς τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν κρητικῶν πολιτικῶν κομμάτων ἔσχε κεραυνοβόλον ἀπήχησιν. Οἱ πατριῶται Κρητῆς πολιτικοὶ ἠγγέται, ὅσονδήποτε καὶ ἂν εἶχαν ποτισθῆ ἀπὸ τὴν ἀφοσίωσιν τῶν πρὸς τὸν πρίγκηπα καὶ ἀπὸ τὸ μῖσος πρὸς τὴν ἐξαιρετικὴν φυσιογνωμίαν τοῦ Βενιζέλου, ἔβλεπαν ὅτι ἡ θέσις τῶν ἡτο κοντὰ εἰς τοὺς ἐπαναστάτας. Ἡ ψυχὴ τῶν ἐσχιρτοσος, ὅταν ἤκουαν τὴν λέξιν «Ἐνωσις» καί, πρὸς ἀτυχίαν τῶν, τὴν ἤκουαν πλέον μόνον ἀπὸ στόματα ἐπαναστατῶν.

Ἐξ ἄλλου ἡ δύναμις τῶν πραγμάτων, ἡ ἀδυσώπητος καὶ μὴ γνωρίζουσα συμβιβασμοῦς, ἐπέβαλλεν εἰς τὰ φιλοπριγκηπικὰ κόμματα νὰ ἀκολουθήσῃ καὶ αὐτὰ τὴν ἐπανάστασιν, ἂν ἤθελαν νὰ μὴ χαθῶν διὰ παντός.

Καὶ πράγματι. Ὁ Πωλογιώργης, ὁ Κούνδουρος καὶ ὁ Μιχαηλάκης, συνελθόντες, ἔλαβαν τὴν γενναίαν καὶ ἱστορικὴν ἀπόφασιν: νὰ κηρύξουν ἐπίσημως, εἰς τὴν πρώτην συνεδριάσιν τῆς νέας Βουλῆς, τὴν Ἐνωσιν τῆς Κρήτης μετὰ τὴν Ἑλλάδα.

Μόλις ἐγγνώσθη εἰς τὴν Κρήτην καὶ εἰς τὴν ἄλλην Ἑλλάδα ἡ ἀπόφασις αὕτη, ἓνας ἀκράτητος ἐνθουσιασμοῦς κατέλαβεν ὅλους τοὺς Ἕλληνας. Ἡ ἐπανάστασις τοῦ Θερσίου ἐθριάμβευε. Ὁ Βενιζέλος ἐσημαίωνα ἓνα μεγάλο ἄλλα μὲ ἐπιτυχίαν.

Ὁ πρίγκηψ, πληροφορηθεὶς τὰς διαθέσεις τῶν κομμάτων καὶ βλέπων ὅτι ὅλοι τὸν ἐγκατέλειπαν, καὶ πιεζόμενος ἀπὸ τὴν Κοινὴν Γνώμην, ἔσπερξεν ἐπὶ τέλος νὰ δεχθῆ τὴν κήρυξιν τῆς Ἐνώσεως, χωρὶς ὅμως τὴν ἐκδήλωσιν καμμιάς ἀλληλεγγύης πρὸς τοὺς ἐπαναστάτας.

Τότε, ἐπικειμένης τῆς ἐπισήμου κηρυξέως τῆς ἐνώσεως τῆς Κρήτης, οἱ ἐπαναστάται ἐξέδωκαν τὰς ἐξῆς προκηρύξεις πρὸς τὸν λαόν:

Θέρσιον, 3 Ἀπριλίου 1905

Ἄγαπητοὶ συμπατριῶται,

Ἡ κατάστασις τῶν πραγμάτων συνοψίζεται εἰς τὰ ἐξῆς:

Πανταχόθεν τῆς νήσου, τὸ Προεδρεῖον τῆς Συνελεύσεως λαμβάνει λαοφθασίματα τῆς Ἐνώσεως τῆς Κρήτης μετὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ δήλωσιν τῶν κατοίκων περὶ τῆς ἀμετατρέπτου ἀποφάσεώς τῶν νὰ ἐμμελῶσιν εἰς τὸ πρόγραμμα τοῦτο. Ἐνοπλοὶ συναθροίσαις ὑπάργουσι καὶ εἰς ἄλλα μέρη τῆς νήσου. Καθ' ἑκάστην κατακοθάνουσι πληροεῖουσι τῶν ἐπαρχιών, αἵτινες δὲν εἶχαν ἀποστείλει ἐγκαυθὰ τοιούτους.

Ἡ Συνέλευσις δι' ἐγγράφου τῆς ἔκαμεν ἔκκλησιν εἰς τὴν φιλοπατρίαν τῶν ἄλλων κοιμιμάτων, ὅπως πάντες προσχωρήσουσι εἰς τὸν ὑπὸ τῶσαν αἰσίους αἰονοῦν ἀρξάμενον ἱερὸν ἀγῶνα. Ἰπάρχει βεβαίωτης, ὅτι ἡ προσεγῶς συνεργημένη Βουλὴ θὰ κηρύξῃ τὴν ἔνωσιν, ὅπως αἰσίσαιμος ὁ Κρητικὸς λαὸς θὰ παραστῇ ἐνώπιον τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου, διεκδικῶν τὰ ἀπαράγραπτα δικαιῶτά του.

Αἱ διαθέσεις τῶν πρῶστατῶν Δυνάμεων ἀπεδείχθησαν ἐμπράκτως λίαν εὐμενεῖς πρὸς τὸν Κρητικὸν λαόν καὶ πρὸς τὴν ἐπανάστασιν. Ἀποδείξεις δὲ τούτου καὶ ἡ συγκατάθεσις αὐτῶν νὰ ἐλίκωσιν εἰς ἀπ' εὐθείας διαπραγματεύσεις μετὰ τῶν ἐπαναστατῶν, περὶ μεταρρυθμίσεων. Ἄν ἐπρόκειτο ἀπλῶς περὶ μεταρρυθμίσεων, ἢ συνεννόησις ἡμῶν μετὰ τῶν πρῶστατῶν Δυνάμεων θὰ ἦτο δυνατόν νὰ γίνῃ ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν ἄλλα δὲν πρόκειται περὶ τούτων, ἀλλὰ περὶ τῆς ἔνώσεως, διότι εἴμεθα πεπεισμένοι ὅτι οὐδέποτε βελτίωσις καὶ τροποποίησις τοῦ σημερινοῦ καθεστώτος δὲν εἶνε πλέον βιώσιμος.

Ἡ ἐπιτυχία τοῦ ἱεροῦ σκοποῦ μας ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἐπιμονὴν, ἰπκομονίαν, σύνεσιν καὶ ἐμύνοιαν σὺμπαντος τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ, ἐπικαλοῦμεθα δὲ τὴν συγδρομίην καὶ φιλοπατρίαν πάντων, ἀδιακρίτως πάσης κομματικῆς ἀποχωρήσεως. Εἴμεθα ὅλοι ἀδελφοὶ καὶ πάντες ἀνεξαιρέτως ἐμφοροῦμεθα ὑπὸ τῶν αὐτῶν πατριωτικῶν αἰσθημάτων, ἢ πατρίς δὲ ἔχει ἀνάγκην ἔλθω ἡμῶν.

Αἱ σχέσεις ἡμῶν πρὸς τὰ διεθνή στρατεύματα εἶνε ἄρισται καὶ θὰ τὰς διατηρήσωμεν τοιαύτας. Τὸ Προεδρεῖον τῆς Συνελεύσεως ἐξέδοτο σχετικὴν ἐγκύκλιον πρὸς τὸν λαόν, ὅπως ἀπέναντι τῶν διεθνῶν στρατευμάτων τηρῇ εὐλάβειαν καὶ φιλικὰς σχέσεις. Σύμπας ὁ πεπολιτισμένος κόσμος συμπάθει εἰς τὸν ἀγῶνά μας.

Θάρρος, ἀδελφοί, καὶ ὁ Θεὸς εἶνε μετ' ἡμῶν. Ὁ ἱερὸς ἡμῶν ἀγὼν θὰ θριαμβεύσῃ.

Σὰς ἀσπαζόμεθα οἱ συμπατριῶταί σας

Μιχ. Χατζάκης, Γ. Πλουμῆς, Γ. Α. Παπαγιαννάκης, Β. Σκουλάς, Νιν. Κουσουρελάκης, Ἐλευθ. Βενιζέλος, Μ. Σαχλαμπιανάκης, Κ. Φούμης, Ν. Πιστολάκης, Γ. Ἀντωνιάκης, Γ. Μανθιάκης, Μ. Γ. Ξενοφάνης, Ἐμμαν. Μουντάκης, Γ. Ἡλιάκης, Π. Φιωτάκης, Γ. Βουρδομπάκης, Γ. Καλογεργῆς, Γ. Χολιόπουλος, Ἐμμαν. Παπαδάκης, Α. Παπαδογιάννης, Κυρ. Φραντζεσκάκης, Γ. Καζούρης, Ἐμμ. Παπαδερῆς, Κ. Μητσotάκης, Κ. Διγενάκης, Στ. Πετρούλης, Γ. Μιχαλάκης, δυσανάγνωστος, Σ. Μπαλατίνος, Ἐμμ. Ἀνουσάκης, Στυλ. Μπωτόνης, Ἀντ. Καρδαμάκης, Δημ. Καρυδάκης, Γ. Μουντάκης, δυσανάγνωστος, Στυλ. Παπαθασαλείου, Τίτος Πετυχάκης καὶ δυσανάγνωστος.

Ἐπ' εὐκαιρία τῆς συγκλήσεως τῆς Κρητικῆς Βουλῆς κατὰ τὴν 7ην Ἀπριλίου, τὴν προπαραμονὴν τῆς ἡμέρας ταύτης οἱ ἐπαναστάται ἀπηθύνον τὸ ἑξῆς ἔγγραφο πρὸς τὸν λαόν:

Ἄριστ. πρωτ. τῷ

Θείῳ σου, ὁ Ἀπολίτου

ΤΟ ΠΡΟΕΔΡΕΙΟΝ

ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΗΣ ΣΥΝΕΛΕΥΣΕΩΣ

Συμπόλλεται,

Ἡ ἡμέρα τῆς ἐνώσεως τῶν ἐργασιῶν τῆς Βουλῆς προσεγγίζει. Ὡς

ἐγγράφωμεν καὶ προηγουμένως, ὑπάρχει βεβαιότης ὅτι καὶ ἡ Βουλὴ θὰ κηρύξῃ τὴν ἔνωσιν τῆς Κρήτης μετὰ τῆς Ἑλλάδος, ὅποτε πλέον ἀσσωμῆτος ὁ Κρητικὸς λαὸς θὰ παραστῇ ἀσπαζόμενος τὴν ἐπανάστασιν καὶ μέτεχων αὐτῆς. Κατὰ ταύτην ἐπίσημον στιγμὴν εἶνε βέβαιον ὅτι πολλὲς κόσμοι καὶ ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν θὰ συρρεῦσιν εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς νήσου, ὅπως μετὰ τοῦ ἡρωϊκοῦ λαοῦ τῆς διαδηλώσῃ τὸ φρόνημά του καὶ ἐπιδοκιμάσῃ τὸ περὶ ἐνώσεως ψήφισμα τῆς Βουλῆς.

Ἐκεινῶραμεν λίαν ἀγαγκαίον νὰ σὰς συστήσωμεν, ὅπως κατὰ τὴν διαδηλώσῃ τῶν αἰσθημάτων σας τηρήσῃτε τὴν τάξιν καὶ ἄκραν εὐλάβειαν καὶ σεβασμὸν πρὸς τὰ διεθνή στρατεύματα, ἀποφύγητε δὲ πᾶν ἐπεισόδιον, τὸ ὅποσον θὰ ἠδύνατο νὰ διαταράξῃ τὴν ἀδελφικὴν ταύτην συνένωσιν τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ καὶ προσδώσῃ καμμιατικὸν χαρακτήρα, κατὰ τὴν ἱεράν ταύτην στιγμὴν.

Ὁ Πρόεδρος
I. A. Παπαγιαννάκης

Ὁ Γραμματεὺς
K. Μάνος

Ἡ ἑορτὴ τῆς ἐπίσημοι ἀνακηρύξεως τῆς ἐνώσεως τῆς Κρήτης μετὰ τὴν Ἑλλάδα ὑπὸ τῆς Κρητικῆς Βουλῆς ἀποτελεῖ μίαν ἀπὸ τὰς λαμπροτέρας σελίδας τῆς ἱστορίας τῆς Μεγαλονήσου. Διὰ νὰ λάβουσι οἱ ἀναγνώσται μας μίαν ἀκριθεῖ ἰδέαν περὶ τοῦ πῶς διεξήχθησαν τὰ συγκινητικὰ ἐκεῖνα γεγονότα, παραθέτομεν καὶ πάλιν ἐδῶ μίαν λεπτομερῆ περιγραφὴν αὐτόπῃτος μάρτυρος δημοσιογράφου τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἴδου πῶς περιέγραψεν ὁ παλαιὸς ἐκείνος συνάδελφος τὴν ἱστορικὴν ἡμέραν:

«Οὐδέποτε ἄλλοτε ἴσως συνεινήθην τόσον, ἐνεθουσιώσθη τόσον, ἐρήγθη τόσον, ὅσον σήμερον—σήμερον, ὅποτε εἶδα ἓνα ὀλόκληρον λαόν, κλαίοντα ἐκ χαρᾶς, παραφρονούντα ἐκ πατριωτισμοῦ, ἀδελφούμενον ἐν τῇ Ἰδέᾳ.

»Ἦτο μεγάλη, ἦτο ἀγία ἡ σημερινὴ ἡμέρα.

»Ἡ Κρήτη σήμπασα συνεκλονίζετο, ἠφαίστειον ἐνθουσιασμοῦ ἐξερρήγγετο εἰς τὴν πρωτεύουσάν της.

»Ἐδάκρυον ὄλοι. Ὁ ἔθνηϊκός ὕμνος ἀντήχει ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον τῶν Κανίων. Ὀμοβροντοῦσι πυροβολισμῶν ἀνήγγελλον τὸ μέγα γεγονός τῆς κηρύξεως τῆς ἐνώσεως. Αἱ σημαῖαι μας ἐκυμάτιζαν εἰς πᾶσαν οὐρανὸν ἀπὸ τῆς Βουλῆς μέχρι τῆς τελευταίας καλύβης. Αὐτὸς ὁ γαλανὸς οὐρανὸς ἐσχημάτιζε μὲ τὰ χιονισμένα Λευκὰ Ὄρη μίαν ἀπέραντον κυανόλευκον, μὲ τὴν ὅποιαν ἐστέφετο ἡ πόλις τῆς Ἰδέας.

»Πανταχοῦ, εἰς πᾶσαν θύραν, εἰς πάντα ἐξώστην, μίᾳ ἐπιγραφῇ ἀκαγίνωσκεται: «Ζήτω ἡ Ἐνωσις!». Εἰς τὰς ὁδοὺς μηρυμικῶ τὸ ἐκ πάσης κρητικῆς πολιτείας συρρεῖσαν πλήθος, ὅπερ μὲ μίαν φωνὴν ἀναφωνεῖ: «Ζήτω ἡ Ἐνωσις!».

»Ἀπὸ τῆς θῆς κρωίνης ἄρχεται ἡ συγκέντρωσις εἰς τὴν Βουλὴν.

»Πρῶτοι-πρῶτοι φθάνουν καὶ καταλαμβάνουν τὴν πρὸ αὐτῆς πλατεῖαν οἱ ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν, μετὰ ὁδοπορίαν μακρὰν προσελθόντες, ὅπως αἰσθανθοῦν τὴν ὕψιστην εὐδαιμονίαν νὰ κηρύξουν ἐπίσημως ἐνώπιον τῶν ἰσχυρῶν τὴν ἔνωσιν.

»Καὶ βλέπει κανεὶς λεβεντόκορμους βροναφόρους ἐν νευρικῇ ὑπερδιεγέρσει, ἐσπεύοντες εἰς τὴν ἄραν, ἀνυπακούοντες νὰ φθάσῃ ἡ στιγμὴ.

καθ' ἣν ἐνώπιον τοῦ υἱοῦ τοῦ Βασιλέως των θά βραυτοφωνήσουν τὸ κήρυγμα τῆς ἐνώσεως.

«Καὶ γηραιοὶ ὀπλαρχηγοί, κύπτοντες ἤδη ὑπὸ τὸ βάρος τῶν ἐτῶν, με θάκρυα διηγούνται εἰς τοὺς νεωτέρους τὰ ἀναρίθμητα καὶ ἀτελεύτητα αἱματοκυκλίσματα τῆς Κρήτης διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς.

«Ἐκκιστὸς ἐκ τῶν παρόντων ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ δεκάδας τοῦλάχιστον προγόνων σοφιστηθέντων ὑπὲρ τῆς Μεγάλης Ἰδέας.

«Ἐπεισόδια συγκινητικὰ γίνονται. Ὁμίλοι πολυπληθεῖς ψάλλουν τὸν ἐθνικὸν ὕμνον. Ὀπλαρχηγοὶ ἀσπάζονται εὐλαβῶς τὴν κυανόλευκὸν μας. Χρσοὶ ἑλληνικοὶ στήνονται.

«Ἐπὶ τὴν 8 1) 2 προσέρχονται εἰς τὴν Βουλὴν οἱ βουλευταὶ καὶ μόνοι κλειόμενοι ἐνὸς αὐτῆς, συσκέπτονται διὰ τὴν διατάξασιν τοῦ ψηφίσματος τῆς ἐνώσεως.

«Ἦτο δὲ περὶ τὸ πέρασ τῆς, ἡ ἰδιαίτερα αὐτῆ συνθεώρασις, ὅτε πολυπληθῆς διαδήλωσις ἐκ τριῶν καὶ πλέον χιλιάδων φρενητιῶντος ἐξ ἐνθουσιασμοῦ λαοῦ ἀποτελουμένη, καταφθάνει.

«Ἡ διαδήλωσις, ὡς χεῖμαρρος ὀρητικὸς, ἐπέρχεται εἰς τὴν πλατείαν. Πλησιάζει πρὸς τὰς θύρας τῆς Βουλῆς. Ὑποχωροῦν αὐταὶ εἰς τὸν ὕψικον ἐκείνον. Καὶ ἡ ἀρκετὰ εὐρεία αἴθουσα τῆς Βουλῆς πληροῦται κόσμου ἐξάλλου.

«Ὁ βουλευτὴς κ. Δασκαλογιάννης πετᾷ εἰς τὸ πλῆθος μικρὰς ἑλληνικὰς σημαίας.

«Πλεῖστοι ἄλλοι πράττουσιν τὸ ἴδιον.

«Ἡ αἴθουσα φαίνεται ὀλογάλην.

«Ὁ πρὸς τὸ βάθος τοῖχος αὐτῆς εἶνε διακοσμημένος με δύο ἑλληνικὰς σημαίας, μίαν τοῦ στρατοῦ τῆς ξηρᾶς καὶ μίαν τοῦ ναυτικοῦ, σταυροειδῶς τεθειμένας.

«Ἐν μέσῳ δὲ τῶν δύο τούτων σημαιῶν εἶνε τοποθετημένοι αἱ εἰκόνας τοῦ Βασιλέως καὶ τῆς Βασιλίσσης καὶ μεταξὺ τούτων ἡ τοῦ πρίγκιπος Γεωργίου.

«Ἡ αἴθουσα ὅλη δονεῖται ἀπὸ τὸν συγκλονιζόμενον λαόν.

«—Ζήτω ἡ Ἐνωσις! φωνάζουσι ὅλοι.

«Καὶ αἱ ἐκρήξεις αὐταὶ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ ἐξακολουθοῦν καὶ ὀλόκληρος ἡ περὶ τὴν Βουλὴν περιφέρεια μαυρίζει ἀπὸ κόσμον καὶ τὰ ἐθνικὰ θούρια ψάλλονται ἀπὸ πάντας.

«Ἀρκετὰ λαμπρὰ πραγματικῶς ἦτο ἡ στρατιωτικὴ παράταξις.

«Εἰς τὸν περίβολον τῆς Βουλῆς παρετάχθη πολυάριθμος σάμα Κρητῶν χωροφυλάκων, μετ' αὐτοὺς εἰς τὴν ὁδὸν ἀπόσπασμα Ρώσων, κατόπιν τούτων Ἴταλοι καὶ ἔπειτα Γάλλοι.

«Ἡ παράταξις αὕτη, ἡ γραφικωτάτη, με τὰς πολυχρῶμους καὶ ἰδιορρυθμοὺς στολὰς τῶν ἀποτελούντων αὐτήν, ἐκτείνεται εἰς ἀρκετὸν μῆκος, ἦτο δὲ μεγαλοπρεπεστάτη.

«Τὸ γενικὸν πρῶταγμα εἶχεν ὁ ταγματάρχης κ. Μπουϊσῶ.

«Οἱ ἔξωτοι ἀξιωματικοί, τὰς ἀπαστραπτούσας μεγάλας τῶν στολὰς φέροντες, προσδίδουσιν πανηγυρικωτέραν ἀκόμη ὄψιν εἰς τὴν ὁδόν, ὅπου ἡ παράταξις ἔχει γίνοι.

«Οἱ ἐπίσημοι ἄρχονται συρρέοντες εἰς τὴν Βουλὴν ἀπὸ τῆς 9 1) 2 π.μ.

«Πρῶτοι προσέρχονται οἱ κ.κ. Κριάρης, Κούκδουρος καὶ Σανθουδί-

δης, σύμβουλοι, ὅτινες γαιρετοῦν τὸν προσωρινὸν Πρόεδρον κ. Μάντα-
καν. Ὀλίγον κατόπιν φθάνουν οἱ ἀνώτεροι ὑπάλληλοι.

»Πάντες οὗτοι φοροῦν ἐπίσημον ἔνδυμα.

»Πρὸ τῆν 10 1) 2 προσέρχονται οἱ πρόξενοι τῶν Μ. Δυνάμεων μετὰ τὰς
μεγάλας τῶν στολάς.

»Τὴν 10 1) 2 π. μ. ὁ Ἐπίσκοπος Χανίων Νικηφόρος ἀρχίζει τὸν ἀ-
γιασμόν τῆς Βουλῆς. Πάντες ἀνεγείρονται.

»Οἱ πλημμυροῦντες τὴν αἵθουσαν Κρήτες ἀποτελοῦν γοερὰν δέησιν
πρὸς τὸν Θεὸν ὑπὲρ τῆς ἐπιτελέσεως τοῦ προαιωνίου πόθου των. Ἐκεῖ,
εἰς μίαν γωνίαν, θεᾶται γόνυπετῆς καὶ γηραιὸς ὄπλαρχηγός.

»Πορσεύχεται.

»—Ἐχει χάσει πέντε παιδιὰ γιὰ τὴν ἐλευθερίαν! Ἐχει λάθει εἰκο-
σι πληγὰς! μοῦ λέγει κῆποιος δεικνύων τὸν σεβαστὸν πρεσβύτεν.

»Τελειώνει ὁ ἀγιασμός.

»Ὁ συνωστισμὸς ἤδη εἰς τὴν Βουλὴν εἶνε ἀπερίγραπτος. Μία μᾶζα
ἀνθρωπίνη, πλασιομένη ἀπὸ ἑκατοντάδας μικρῶν κυανολεύκων, τὴν
πλημμυρίζει.

»Μυσθιστομὸς ἢ κραυγὴ:

»—Ζήτω ἢ Ἐνωσις! ἀντηχεῖ.

Ἡ ἐκκίνησις τοῦ Πρίγκηπος

»Πρὸ τῶν ἀνακτόρων τοῦ πρίγκηπος πολυάριθμος ἐπίσης συγκέντρω-
σις παρατηρεῖται. Τὴν 11ην π. μ. ὁ πρίγκηψ ἐμφανίζεται τέλος εἰς τὴν
μεγάλην κλίμακα τῶν ἀνακτόρων. Φορεῖ μεγάλῃν στολὴν ἀντιναυάρχου.
Τὸ στήθος του λάμπει ἐκ τῶν παρασήμων. Ἐκατέρωθεν του ἴστανται οἱ
κ. κ. Παπαδιαμαντοπούλος καὶ Λεμπέσης. Ὁ λαὸς εἰς τὴν θείαν του ἐκ-
σπᾶ εἰς ζητωκραυγὰς:

»—Ζήτω ἢ Ἐνωσις!

»—Ζήτω ἢ Ἐνωσις!

»—Ζήτω ὁ Βασιλεὺς!

»—Ζήτω ὁ Πρίγκηψ!

»Ὁ πρίγκηψ παρατηρεῖ συγκεκινημένον τὸν κόσμον. Κατέρχεται
βραδέως τὴν κλίμακα. Οἱ εἰς τὸν περίβολον τῶν ἀνακτόρων χωροφύ-
λακες παρουσιάζουν ὄπλα. Ἦροῦν αἱ σάλπιγγες.

»Ὁ πρίγκηψ εἰσέρχεται εἰς τὴν πολυτελεῆ ἐμαζάν του μετὰ τῶν κ.
κ. Παπαδιαμαντοπούλου καὶ Λεμπέση, δεκαπεντὰς χωροφυλάκων ἐπίπ-
σιων, προηγείται τῆς ἐμαζῆς. Ἐτέρα δεκαπεντὰς ἀκολουθεῖ.

»Πρὸ καὶ μετὰ τοὺς χωροφύλακας λαμβάνουσι θέσεις ὀλιγάριθμοι: ἔ-
σιπποι στρατιῶται τῶν διεθνῶν στρατευμάτων.

»Ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἐμητιχῆς τρύτης φρουρᾶς τοῦ πρίγκηπος τίθε-
ται ὁ Ρῶσος ἀντισυνταγματάρχης Ὀσφινάφσκις, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ
Γάλλου ὑπολογαγοῦ Φρισσουλ.

»Ἡ γοαφικὴ συνοδεία ἐκκινεῖ.

»Καὶ αἴφνης θεᾶται ἕνας νεαρὸς γιγαντώσιμος δεκαοκταετής Κρῆς
μετὰ μίαν μεγάλην ἑλληνικὴν σημαίαν εἰς τὰς χεῖρας τρέγων καὶ τοποθε-
τούμενος πρὸ τῶν ξένων ἱππέων.

»Καὶ οὕτω, μετὰ τὸν σημεῖοφόρον αὐτὸν ἀποτελοῦντα τὴν πρωτοπο-
ρείαν, προτρεφῖ ἢ πρίγκηπικὴ συνοδεία ὑπὸ τὰς ζητωκραυγὰς τοῦ λα-

οῦ. Ὁ πρίγκηψ διαρκῶς γαιρετᾶ. Τὴν διέλευσίν του ἀντιχειροτοῦν πυκναὶ ἄμβρονοιαὶ κροτῶν.

Εἰς τὴν Βουλὴν

Ἡ συνοδεία ταχέως ὀπωδῆποτε βαίνουσα, πλησιάζει πρὸς τὴν Βουλὴν.

Ἐκκερὲς σηματοφόρος προτρέχει πάντοτε αὐτῆς.

Ἐκκερὲς, τὸ πᾶν δοιοῦσα, ἀντηχεῖ.

—Ζήτω ἢ Ἐνωσις! φωνάζει ἔκκερὸν τὸ πλῆθος.

Ἄ! παλλόμενα: κυανόλευκοὶ ἄποτελοῦν συνεχῆ γραμμὴν εἰς τὴν μακρὰν ὁδόν, τὴν ἀγούσαν πρὸς τὸ βουλευτήριον.

Ἡ πριγκιπικὴ ἀκολουθία σθάνει εἰς τὴν Βουλὴν. Ἡ μουσικὴ τῆς κρητικῆς χωροφυλακῆς ἄρχεται παιανίζουσα τὸν ἔθνικόν μας ἕμνον, οἷσιν προκαλεῖ ἀσύλληπτον ἐνθουσιασμόν.

Ἐκκερὲς πριγκιπικὴ κατέρχεται τῆς ἀμάξης του, ἐνῶ τὰ παρατεταγμένα στρατεύματα παρουσιάζουν ὅπλα. Τὸν βασιλόπαιδα ὑποδέχονται εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ περιβόλου οἱ ἀποτελοῦντες τὸ προσωρινὸν προέθριον τῆς Βουλῆς κ.κ. Μάντακας, πρόεδρος, Ξηρᾶς καὶ Χατζηγηρηγοράκης, γραμματεῖς.

Ἐκκερὲς εἰς διπλὴν γραμμὴν χωροφύλακες μόλις καὶ μετὰ βίας συγκρατοῦν τὴν ὁρμὴν τοῦ πλῆθους, ὅπερ θέλει νὰ διασπάσῃ τὰς τάξεις των καὶ ἐκ τοῦ πλησίον, ὅσον τὸ δυνατόν πλησιέστερον, ἔκφραση εἰς τὴν γλῶσσαν τῆς Ἑλλάδος τὸν διακαίοντα αὐτὸν πόθον.

Ἐκκερὲς κ. Λεμπέσης προβαίνει, εἰσέρχεται εἰς τὴν Βουλὴν καὶ μὲ δυνατὴν φωνὴν λέγει:

Κύριοι βουλευταί, ἡ Α. Β. Υ. ὁ Πρίγκηψ Γεώργιος τῆς Ἑλλάδος ἔρχεται.

Ἐκκερὲς, ζητωκραυγαὶ ἀντηχοῦν. Ἐκκερὲς ὁ πρίγκηψ βαδίζει τότε πρὸς τὴν κεντρικὴν θύραν τῆς Βουλῆς, ἐνθα τρέχουν εἰς προὔπαντήσιν του οἱ σύμβουλοι.

Ἐκκερὲς εἰσοδὸν τοῦ βασιλόπαιδος εἰς τὴν ἀίθουσαν τὸ ἔνθος αὐτῆς πλῆθος καὶ οἱ βουλευταὶ ὑποδέχονται μὲ μίαν βροντώδη ζητωκραυγὴν:

—Ζήτω ἢ Ἐνωσις!

Ἐκκερὲς πρὸς τὸ βῆμα

Ἐκκερὲς πρὸς τὸ βῆμα καὶ προσεβατα: εἰς τὸ πρὸς τὸ βῆμα δῆμα. Ἐκκερὲς εἰς αὐτό. Ὁ πρίγκηψ διὰ τοῦ ἀλέμματος ἐπισκοπεῖ τὴν πανηγυρικὴν ὄψιν ἐγούσαν Βουλὴν. Εἶνα κἀνωχρος. Ἄ! γέφυρες του τρέμου ἰσχυρὰν ἐκ τῆς συγκινήσεως.

—Ζήτω ἢ Ἐνωσις! βροντωδέστερα ἀκόμη ἀντηχεῖ.

Κύριοι βουλευταί! φωνάζει αἰφνης ὁ βασιλόπαις.

Ἡ φωνὴ αὐτῆ, ἡ ἠχηροτάτη, ἡ ἀπὸ ἐπιδητικῆν χειρονομίαν συνοβουθεῖσα, ἐπιφέρει ἀμέσως τὴν σιγὴν τῶν ἄκρατῶν.

Καὶ εὐθὺς ὁ πρίγκηψ, μὲ φωνὴν ἠχηρὰν πάντοτε, ἄρχεται ἔκφραση τὸν κάτωθι λόγον:

Ἐνοπλιοὶ ὁδοὶ τοῦ κόμματος τοῦ Πρίγκηπος Γεωργίου βαδίζουν πρὸς τὴν Χαλέπα διὰ νὰ ματαιώσουν τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Πρίγκηπος μετὰ τὰ γεγονότα τοῦ Θερῖου.

«Κύριοι βουλευταί,

Χαίρῳ ἐλέπων συνηγμένους ἐνταῦθα τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς Νήσου. Πρῶτον καθῆκον θεωρῶ νὰ ἐπαναλάβω πρὸς ὑμᾶς, κύριοι ἄνδρες

Ἡ Ἐποποιία τοῦ Θερῖου

ταί, ἀπὸ τοῦ ἐπισήμου τούτου βήματος, ὡς ἐγνώρισα ἤδη καὶ εἰς τὸν Κρητικὸν λαόν, ὅτι τοῦ πόθου τοῦ ἀναλλοιώτου τῆς ἐνώσεως τῆς Νήσου μετὰ τῆς Μητρὸς Ἑλλάδος, ἐγενόμην καὶ αὐθις ἐνθερμὸς διερμηνεύς καὶ συγγραφεὺς ἐνώπιον τῶν ἰσχυρῶν τῆς Γῆς κατὰ τὸ τελευταῖον εἰς Εὐρώπην ταξιδιόν μου. Αἱ Δυνάμεις ἀτυχῶς, μεθ' ὅλην τὴν εὐγενῆ ὑπὲρ τῆς Νήσου εὐμένειαν αὐτῶν ἔκρινον, ὅτι ἐν ταῖς ἐνεστῶσαις περιστάσεσιν, ἀδυνατοῦσι νὰ μεταβάλλωσι τὸ πολιτικὸν καθεστῶς αὐτῆς, καὶ διετύπωσαν ἄμα, ὡς γνωρίζετε ἐκ τῆς δημοσιευθείσης ἤδη ἀπαντήσεως, τὰς τε δηλώσεις καὶ τὰς παραχωρήσεις, τὰς ὁποίας θεωροῦσιν ὡς ἀποτελούσας τὸ ἀνώτατον μέτρον εἰς ὃ δύνανται νὰ συναίνεωσιν ἐπὶ τοῦ παρόντος.

Ἐν τῷ μεταξὺ γεγενὸς θλιβερῶν ἐσπίκασε τὴν αἴγλην τῆς τάξεως καὶ τῆς ζηλευτῆς ἐπὶ τόσα ἔτη εὐνομίας, καὶ εὐλόγως ἐγείρει σοβαροὺς φόβους, μήπως ἐλάβη τὴν ἔθνικὴν ὑπόθεσιν.

Ἄσως τόσας ἐπιδείξας ἀρετὰς καὶ τσαοτὴν ἔχων νοημοσύνην, δὲν δύναται νὰ παρίδη ὅτι δι' ἐνόπλων στάσεων κάμπτονται οἱ κατακτηταὶ καὶ οὐχὶ οἱ εὐεργέται καὶ δι' ἄλλων μέτρων δύνανται νὰ ἀποκτηθῶσιν αἱ συμπάθειαι τῶν Δυνάμεων καὶ τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου καὶ ἰκανοποιηθῶσι πόθοι τόσον ἱεροὶ καὶ τόσον δίκαιοι.

Ἐἶθε ἡ σύνεσις καὶ ὁ ἀληθὴς πατριωτισμὸς νὰ ὀδηγῶσιν ἡμᾶς πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ εὐγενοῦς ἡμῶν πόθου.

Ἡ κυβέρνησις μου θὰ ὑποβάλλῃ εἰς τὴν ὑμετέραν μελέτην νομοσχέδια σκοποῦντα τὴν βελτίωσιν κλάδων τινῶν τῆς ὑπηρεσίας καὶ δυνάμενα νὰ ἐπενέγκωσιν οἰκονομίας, ὑμεῖς δὲ, κύριοι βουλευταὶ, πέποιθα, ὅτι ἐν τῷ δικαίωματι ὅπερ σᾶς παρέχει τὸ Σύνταγμα, θὰ πρετίνητε ὅ,τι μετὰ πεφωτισμένην μελέτην κρίνητε ὀρθὸν καὶ συμφέρον, εἴτε διὰ τῆς μεταβολῆς ἢ τροποποιήσεως νόμων κριθέντων πλημμελῶν, εἴτε διὰ τῆς ὑποδείξεως νέων. Τὰς ἀποφάσεις ταύτας τῆς Βουλῆς ὡς καὶ πάσαν ἄλλην, διερμηνεύουσαν διὰ τῆς νομίμου ὁδοῦ τὴν θέλησιν τοῦ λαοῦ, θὰ περιβάλλω προθύμως διὰ τῆς Ἐμῆς κυρώσεως.

Ἐπικαλούμενος τὴν ἄρωγὴν τοῦ Ὑψίστου ἐπὶ τῆς ἀγαπητῆς Κρήτης, κηρύττω τὴν ἐναρξίν τῆς Γ' τακτικῆς συνόδου.»

Ἡ Νεαὶ μυριόστομοι ζητωκραυγαὶ ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως ἀντηχοῦν, ἅμα τῷ πέρατι τοῦ λόγου.

Ἡ κήρυξις τῆς Ἐνώσεως

Ἡ πρίγκηψ κατέρχεται τοῦ βήματος, χαιρετᾷ τοὺς ἐπισήμους καὶ ἐτοιμάζεται νὰ ἀναχωρήσῃ.

Ἄν εἶχε δὲ προχωρήσει ὀλίγα βήματα, ὅτε ὁ γραμματεὺς κ. Ἐηρᾶς ἀνέρχεται εἰς τὸ βῆμα. Τὸ πλῆθος ἐννοεῖ, ὅτι ἔφθασε τέλος ἡ τόσον ἀγωνιωδῶς ἀναμενομένη στιγμή. Καὶ ἐνῶ ὁ βασιλόπουλος προωρεῖ βραδέως πρὸς τὴν ἔξοδον, ὁ κ. Ἐηρᾶς μὲ φωνὴν ἰσχυράν ἀναγινώσκει τὸ κάτωθι Ψήφισμα:

ΨΗΦΙΣΜΑ

Ἡ Βουλὴ τῶν Κρητῶν, κατὰ τὴν Γ' αὐτῆς σύνοδον, ἐκδηλοῦσα πιστῶς ἐν τακτικῇ αὐτῆς συνεδρίᾳ τὸν διάπυρον καὶ προαιώνιον πόθον καὶ τὴν σταθερὰν θέλησιν σύμπαντος τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ εὐ τα δίκαια πολλαπλῶς ἀνεγνωρίσθησαν ὑπὸ τῶν ἰσχυρῶν Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων,

Ψήφισμα:

Ἄν) Κηρύττει τὴν Ἐνωσιν τῆς Κρήτης μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος ὅπως ἀποτελῆ ἕσασί ἀναπόσπαστον αὐτῆς μέρος ὑπὸ τὸ σύνταγμα»

τικὸν σκῆπτρον τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως τῶν Ἑλλήνων Γεώργιου τοῦ Α'.

Βοῦ) Παρκαλαί τὴν Α. Β. Ὑψηλότητα τὸν Βασιλόπαιδα Γεώργιον, πρὸς ὃν ἡ ἀντιπροσωπεῖα τοῦ τόπου ἐκφράζει ἀπόλυτον ἐμπιστοσύνην, νὰ διαθιθῶσιν τὸ παρὸν ψήφισμα πρὸς τὰς κυβερνήσεις τῶν τεσσάρων προσατιδῶν Μεγάλων Δυναμῶν καὶ τὴν Α. Μεγαλειότητα τὸν Βασιλέα τῶν Ἑλλήνων Γεώργιον Α' ».

Ἐγένετο ἐν Χανίοις τῇ 7ῃ Ἀπριλίου 1905.

Οἱ ΒΟΥΛΕΥΤΑΙ

» Τὴν τελευταίαν λέξιν τοῦ ψηφίσματος ἐκρήξῃς ἠφραστεϊώδους ἀληθῶς ἐνθουσιασμοῦ ἐπακολουθεῖ. Βροντῶδης ἀντηχεῖ ἡ ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως ζητωκραυγὴ. Πύλοι ρίπτονται εἰς τὸν ἀέρα.

» Θεῶνται ὀπλαρχηγοί, βουλευταὶ καὶ πολῖται περιπτυσσόμενοι καὶ μικροὶ ἑλληγικαὶ σημαῖαι. Ὅλοι δακρῶνουν.

» — Ἐνωσις!

» — Ἐνωσις!

» — Ἐνωσις! φωνάζει τὸ πλῆθος πρὸς τὸν γιγάντισμον πρίγκηπα, ὅστις τότε μόλις, ὅταν ἐτελείωσεν ἡ ἀνάγνωσις τοῦ ψηφίσματος, ἐφθασεν εἰς τὴν ἔξοδον τῆς αἰδούσης. Καὶ ὁ ἐξῶθεν τῆς Βουλῆς συνωσιζόμενος λαός, ὡς ἠχώ, ἐπαναλαμβάνει τὴν τόσου ἀγῶνα καὶ τόσα ὄνειρα συμβολίζουσαν κραυγὴν ταύτην. Δογεῖται τὸ πᾶν. Κάτωχος, κατασυγκινημένος ὁ πρίγκηψ, ἐνῶ ἡ μουσικὴ ἀνέκρουε τὸν ἐθνικὸν ὕμνον, διέρχεται τὸν περίβολον. Οἱ κ.κ. Παπαδιαμαντόπουλος, Λαμπέσης καὶ πλείστοι ξένοι ἀξιωματικοὶ τὸν ἀκολουθοῦν. Ἀνέρχεται εἰς τὴν σημαῖάν του ἀκριβῶς καθ' ἣν σιγμὴν ὁ λαός, διασπᾶσαι τὰς τάξεις τῶν Ρώσων στρατιωτῶν, θὰ τὸν περικύκλωνε.

» Καὶ ἡ πριγκηπικὴ συνοδεία ἐκκινεῖ πάλιν, κατευθυνομένη εἰς τὰ Ἄνακτορα. Πλείστοι ἀκολουθοῦν αὐτὴν ἐν ἐξῶν ἐνθουσιασμῶ, ζητωκραυγάζοντες ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως καὶ πάλλοντες τὰ μικρὰς τῶν σημαίας.

» Ἐν τῷ μεταξῷ οἱ βουλευταὶ ἀπάγονται ἐξῶθεν τῆς Βουλῆς ὑπὸ τοῦ πλῆθους. Σχηματίζεται ὀγκώδης διαδήλωσις.

» Καὶ οἱ Κρήτες, ζητωκραυγάζοντες καὶ ἄδοντες τὸν ἐθνικὸν ὕμνον, κατευθύνονται εἰς τὸ κέντρον τῆς πόλεως, ἐνθα διαλύεται ἡ διαδήλωσις μετὰ τὴν γενικὴν ἀπόφασιν νὰ γίνῃ ἄλλη τὸ ἀπόγευμα, πρὸς ἐπίδοσιν τοῦ ψηφίσματος εἰς τὰ Ἄνακτορα τῆς Χαλέπας.

Ὁ ὄρκος

» Οἱ βουλευταὶ ἔχουν ἀποφασίσαι νὰ προδοῦν μετὰ τὴν ἐπίσημον κήρυξιν τῆς ἐνώσεως εἰς τὴν ἐξῆς ὀρκωμοσίαν:

» Ὀρκιζόμεθα νὰ φυλλάττωμεν πιστῶν εἰς τὴν πατρίδα, ὑπακοὴν εἰς τὸ Σύνταγμα, τοὺς νόμους καὶ τὰ ψηφίσματα τῆς Ἑλλάδος, εἰς τὸν Συνταγματικὸν Βασιλέα τῶν Ἑλλήνων Γεώργιον Α' καὶ εἰς τὸν ἐν Κρήτῃ πρεσβύτερον τῆς νήσου υἱὸν αὐτοῦ, πρίγκηπα Γεώργιον.

» Ἡ ὀρκωμοσία ἐν τούτοις δὲν ἔγινε, καθ' ὅσον μετὰ τὸ κήρυγμα τῆς ἐνώσεως ἐπηκολούθησεν ὁ ἀνωτέρω περιγραφόμενος ἐνθουσιασμός, συνεπέως τοῦ ὁποῖου οἱ βουλευταὶ ἠναγκάσθησαν νὰ ἐξέλθουν τῆς Βουλῆς.

Ἡ ἐπίδοσις τοῦ ψηφίσματος

Ἀπὸ τῆς 3ης μ. μ. ἤρχισε συρρέων, συμφώνως πρὸς τὴν ληφθεῖσαν τὴν μεσημέριαν ἀπόφασιν, ἀπειρον πλήθος λαοῦ εἰς τὴν πρὸ τῆς Βουλῆς πλατεΐαν.

Ὁ ἴδιος ἐνθουσιασμός τῆς πρώτης ἐξακολουθεῖ. Εἰς τὰ πρόσωπα ὄλων κατοπτρίζεται ἡ χαρὰ, εἰς πάσας τὰς χεῖρας κυματίζει ἡ κυανόλευκος. Ἡ ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως ζητωκραυγὴ μυριόστομος πάλιν ἀντηχεῖ.

Περὶ τὴν 4ην μ. μ. δόλοκληρος ὁ πρὸ τοῦ βουλευτηρίου χώρος ἐμαύριζεν ἄπὸ τὸν συγκεντρωθέντα λαόν.

Τὴν 5ην μ. μ. οἱ βουλευταὶ τίθενται ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ πλήθους. Ἡ διαδήλωσις ἐν φρενίτιδι ἐνθουσιασμῶ ἐκκινεῖ. Τοὺς περὶ βαινόντας ἀκολουθοῦν πλείστοι ἄλλοι ἐφ' ἁμαξῶν. Τῆς διασηλώσεως, κατευθυνομένης κατ' ἀρχὰς εἰς τὸ κέντρον τῆς πόλεως, ἡγούονται πολυάριθμοι σημαῖαι. Πυροβολισμοὶ καὶ κροτίδες ρίπτονται.

Ἀφοῦ διέσχισε τὰς κυριώτερας ὁδοὺς τῆς πόλεως, ἡ διαδήλωσις μετέβη εἰς Χαλέπαιν, εὐθὺς δ' ὡς ἐφθασε πρὸ τῶν ἀνακτόρων, ἡ ἐκλεγείσα πρὸς ἐπίδοσιν τοῦ ψηφίσματος ἐπιτροπὴ ἀνέρχεται εἰς ταῦτα, ἐνῶ ὁ λαὸς ἐκσπᾷ εἰς ζητωκραυγὰς ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως καὶ τοῦ πρίγκηπος.

Οἱ ἀποτελοῦντες τὴν ἐπιτροπὴν κ. κ. Μιχελιδάκης, Μάντακας καὶ Ξηρᾶς ὀδηγοῦνται ὑπὸ τοῦ ὑπασιπιστοῦ κ. Λεμπέση εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ πρίγκηπος, ὅστις ὑποδέχεται αὐτοὺς. Σφίγγει τὴν χεῖρα τῶν μελῶν τῆς ἐπιτροπῆς, ἥτις τοῦ ἐπιθίδει τὸ ψηφίσμα.

Ἰψηλότατε, λέγει ὁ γηραιὸς Μάντακας, δόλοκληρος ἡ Κρήτη γαμίζει ὅτι ἤλθε, τέλος πάντων, ὁ καιρὸς νὰ ἱκανοποιηθοῦν οἱ τόσοι ἀγῶνές μας. Ἄς δώσουν αἱ προστάτιδες Δυνάμεις τέλος εἰς τὴν ὑπόθεσιν αὐτήν.

—Θὰ ἐνεργήσω ὅσον ἠμπορῶ, εἶπεν ὁ πρίγκηψ.

—Εἶθε νὰ φέρετε ἀποτελέσματα.

—Θὰ ἐνεργήσω, ἐπαναλαμβάνει ὁ πρίγκηψ, καὶ ἐλπίζω αὐτὸ τὸ ψήφισμα νὰ εἶνε τὸ τελευταῖον.

Κατόπιν ὁ πρίγκηψ ἐξέφρασε τὴν εὐχαρίστησίν του διὰ τὴν ἐπικρατήσαν τάξιν. Ἐπανέλαβε πάλιν, ὅτι θὰ πράξῃ πᾶν τὸ δυνατόν ὑπὲρ τῆς ἐκκληρώσεως τῶν δικαίων αἰτημάτων τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ. Ἀπέτεινεν ἔπειτα μερικὰς ἐρωτήσεις εἰς τὸν 90εστὴ κ. Μάντακην διὰ τὰς προγενεστέρας ἐπαναστάσεις τῆς Κρήτης καὶ μετὰ μικρὰν ἀκόμη συνδιάλεξιν τὰ μέλη τῆς ἐπιτροπῆς κατήλθον τῶν ἀνακτόρων.

Ἐν τῷ μεταξύ κάτω, πρὸ τῶν ἀνακτόρων, ὁ βουλευτὴς κ. Φαρουδάκης ἤρχισεν ἐκφωνῶν ἐνθουσιώδεστατον πραγματικῶς λόγον.

—Εἶνε μεγάλη ἡ σημερινὴ ἡμέρα, εἶπε διὰ πολλοστήν φοράν ἡ ἡρωϊκὴ Κρήτη ἐξεδήλωσε τὸν πόθον της ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως αὐτῆς μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος. Ἄς ἐλπίσωμεν, ἀδελφοί μου, ὅτι ὁ Ἰφυστος, ὁ πάντοτε προστατεύσας τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος, θέλει φανῆ καὶ πάλιν εὐμενῆς πρὸς αὐτό.

Τὸν λόγον τοῦ κ. Φαρουδάκη ὑποδέχονται ζυηρόταται ἐπεδοκιμασῖαι.

Μετὰ τὸν κ. Φαρουδάκην ἐκφωνεῖ ἐνθουσιώδη ἐπίσης λόγον ὁ καθηγητὴς τῆς γυμναστικῆς κ. Πολιουδάκης, ὅστις ἐξαιρεῖ τὴν ὑψίστην σημασίαν τῆς δημοθύμου ἀποφάσεως τῆς Βουλῆς καὶ ἐκθέτει ὅποσα δικαιοῦ-

ματα ἔχουν οἱ Κρήτες ἐπὶ τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ πόθου των παρὶ ἐνώσεως μετὰ τῆς Ἑλλάδος.

»Μετὰ ταῦτα, ἡγουμένων πάντοτε τῶν βουλευτῶν, ἡ διαδήλωσις ἐπιστρέφει εἰς Χανιά, ἔνθα καὶ διαλύεται.

»Οἱ Ἴταλοι, τῶν ὁποίων ἡ δράσις εἶνε ἀρκετὰ περίεργος ἐδῶ εἰς τὴν Κρήτην, διέπραξαν καὶ τὸ σχετικὸν σκανδαλίον των κατὰ τὴν διαδήλωσιν ταύτην.

»Παρὰ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς χωροφυλακῆς διετάχθη ἡ παρακώλυσις τῶν κωδωνοκρουσιῶν, διὰ τῶν ὁποίων συνήθως καλεῖται εἰς τὰ Χανιά ὁ λαὸς εἰς συλλαλητήριον. Καὶ ἐν τούτοις ὁ σύμβουλος ἐπὶ τῶν Ἑσωτερικῶν κ. Κριάρης εἶχεν ἐπιτρέψει τὰς κωδωνοκρουσίας καὶ μάλιστα τὰς εἶχε συστήσει. Μὰ τέλος πάντων, τί σημαίνουν ἔλα αὐτὰ τὰ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν δημιουργούμενα ἰταλικά σκάνδαλα ;

Τὴν νύκτα

»Τὴν νύκτα μέχρι τῆς μιᾶς μετὰ τὸ μεσονύκτιον καὶ πλέον, τὰ Χανιά ἐξακολουθοῦν πανηγυρίζοντα τὸ μέγα γεγονός.

»Ὀμιλοὶ διέρχονται τὰς ὁδοὺς ψάλλοντες τὸν ἔθνικόν ὕμνον. Πυροβολισμοὶ ἀντηχοῦν. Μικροδιαδηλώσεις διασχίζουν τὰς ὁδοὺς. Ἡ λέξις «ἐνωσις» εἶνε εἰς ἔλα τὰ στόματα. Ὁ κόσμος ζητωκραυγάζει ὑπὲρ τοῦ Βασιλέως του, ὑπὲρ τοῦ πρίγκηπος.

»Εἰς τὸν ἐπὶ τῶν Ἑσωτερικῶν Σύμβουλον κ. Κριάρην ἐπιδίδονται κάθε στιγμὴν τηλεγραφήματα, ἀγγέλλοντα τὴν τέλεσιν συλλαλητηρίων εἰς τὰς διαφόρους ἐπαρχιακὰς πόλεις καὶ χωροπόλεις. Τὰ μεγαλύτερα συλλαλητήρια ἔγιναν εἰς τὸ Ἡράκλειον, τὸ Ρέθυμνον καὶ Λασιθί.

Μετὰ τὴν κήρυξιν

»Βέβαιον δύναται νὰ θεωρηθῆ, ὅτι οἱ βουλευταί, ἐὰν αἱ Δυνάμεις ἀπανητήσουν ἀρνητικῶς εἰς τὸ ψήφισμα τῆς ἐνώσεως, θὰ ἐπιμείνουσιν εἰς αὐτό.

»Ἐγουν ἀποφασίσει, εὐθὺς ὡς ἔλθῃ ἀρνητικὴ ἀπάντησις, νὰ συνεδριάσῃ ἐκ δευτέρου καὶ νὰ διατυπώσῃ τὸ ἴδιον ψήφισμα πάλιν. Αὐτὴ εἶνε ἡ ἐπικρατούσα μετὰ τῶν βουλευτῶν ἀπόφασις. Ἐλπίζουν δ' ὅτι διὰ τῆς τοιαύτης των στάσεως, θὰ κατορθώσῃ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἐπιδικασμένου σκοποῦ. Ἡ τοιαύτη ἀπόφασις τῶν βουλευτῶν προκαλεῖ ἀπρόσπλητον ἐνθουσιασμόν μετὰ τῶν λαῶν.

Αἱ Ἄρχαι

»Ἦδη μὲ τὴν πλήρη κήρυξιν τῆς ἐνώσεως γεννᾶται ἐν ζήτημα :

»Αἱ ἀρχαὶ ἐν ὀνόματι τίος θὰ ἐκδίδουσι τὰ ἔγγραφα των ;

»Τὸ ζήτημα τοῦτο παραμένει ἄλυτον ἀκόμη. Οἱ βουλευταὶ ἐν ποσότητι εἰς νέας των ἰδιαιτέρας συσκέψεις θὰ κανονίσουσι καὶ τὸ ζήτημα αὐτό. Ἐπικρατεῖ ἡ γνώμη παρ' ἀρκετοῖς βουλευταῖς ὅπως ἐνταλῆ εἰς τὰς ἀρχάς νὰ λειτουργοῦν ἐν ὀνόματι τοῦ Βασιλέως τῶν Ἑλλήνων.

Ἡ μετάβασις εἰς Ἀθήνας

»Βεβαιούται, ὅτι αὐριοὶ θὰ γίνῃ σύσκεψις τῶν βουλευτῶν πρὸς διακανονισμόν πλείστον συναφῶν μὲ τὸ κήρυγμα τῆς ἐνώσεως ζητημάτων, ὧν ἓν εἶνε καὶ τὸ ἀνωτέρω.

»Κατὰ τὴν σύσκεψιν ταύτην ἀρκετοὶ βουλευταὶ θὰ προτείνουν εἰς τοὺς συναδέλφους τῶν γενικῆν μετάβασιν εἰς Ἀθήνας, πρὸς ἐντονωτέραν διαδήλωσιν τῆς ληφθείσης ἀποφάσεως περὶ ἐμμονῆς εἰς τὸ κήρυγμα τῆς ἐνώσεως.

»Καὶ ἐάν δὲν γίνῃ αὐριοὶ σύσκεψις, θὰ γίνῃ πάντως ἐντὸς δύο ἢ τριῶν ἡμερῶν, καθ' ὅσον ὅλοι οἱ βουλευταὶ συμφωνοῦν εἰς τὸ ἐπάναγκες μιᾶς ἀνεπιστήμου συνεδριάσεως.

»Λέγεται, ὅτι ὁ σύμβουλος κ. Κούνδουρος μετὰ τὸ κήρυγμα τῆς ἐνώσεως ἐδήλωσεν εἰς φίλους τοῦ βουλευτῆς ὅτι σκοπεύει νὰ παραιτηθῇ, καθ' ὅσον δὲν ὑπάρχει πλέον καθεστὼς Ἀρμοστίας.

»Οἱ βουλευταὶ σχεδὸν ὅλοι ἐξέφραζον τὴν ἰδέαν, ὅτι οἱ ἐν Θερίσῳ ἐπαναστάται, πρέπει ἤδη μετὰ τὴν κήρυξιν τῆς ἐνώσεως, νὰ καταθέσῃν τὰ ὅπλα.

»Οἱ ἐν Θερίσῳ ἐν τούτοις ἔχουν σταθερὰν ἀπόφασιν νὰ ἐμμείγῃν εἰς τὴν ἐπαναστάσιν των, καθ' ὅσον φρονοῦν, ὅτι αὕτη εἶνε ὁ κύριος παράγων τῆς ἐπιτελέσεως τῆς ἐνώσεως.»

ΙΘ'

Οἱ ἐπαναστάται ἐπιμένουν

Ἡ δημοσιογραφικὴ αὕτη ἀνταπόκρισις εἶνε χαρακτηριστικὴ τόσοσιν διὰ τὸν ἐνθερμον ἐνθουσιασμόν μὲ τὸν ὅποιον ἐγράφη, ὅσον καὶ διὰ τὴν ἀφέλειαν, ἢ ὅποια τὴν διαπνέει. Ὁ δημοσιογράφος τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εἶχε τὴν ἀπλοϊκότητα νὰ πιστεύῃ ὅτι ὁ Ὑπατος τῆς Κρήτης Ἀρμοστής ἐνδιεφέρετο εὐλικρινῶς διὰ τὴν ἐνωσιν καὶ ὅτι μάλιστα ἐπρωταγωνιστοῦσε κατὰ τὴν ἐπίσημον τελετὴν τῆς κηρύξεως τῆς ἐνώσεως ὑπὸ τῆς κρητικῆς Βουλῆς.

Ἐν τούτοις, τὰ πράγματα δὲν ἦσαν ὅπως φαινομενικῶς ἐνεφανίζοντο. Ἡ τελετὴ ἐκείνη, ἢ ἀνακήρυξις τῆς ἐνώσεως, τὸ ψήφισμα, ὅλα, ἦσαν ἔργον τοῦ Ἐλευθερίου Βενιζέλου, ὁ ὅποιος ἀπὸ τὸ Θερίσιον κατηύθυνε ἀριστοτεχνικῶς τὴν κίνησιν αὐτήν.

Ἴδου δὲ πῶς:

»Ὅπως εἶπαμι καὶ ἐν ἀρχῇ τῆς περιγραφῆς τῆς θερισιανῆς ἐπαναστάσεως, τὰ πράγματα δὲν ἦσαν τόσοσιν ἀνιθρᾶ διὰ τὸν Βενιζέλου, κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας, μετὰ τὴν ἐκρηξιν. Σπουδαία ἀκροσὴ δυσχερεῶν ἦ-

το ἢ ἐκδηλος ἀντίδρασις τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ἐναντίον τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἡ προσπάθεια τοῦ πρίγκηπος Γεωργίου, μὲ κάθε τρόπον, νὰ τὴν καταπνίξῃ.

Ἀλλὰ τὴν σοβαρωτέραν ἀντίδρασιν εἰς τὸ ἔργον τῶν ἐπαναστατῶν ἔφερον ἡ διακοίνωσις τῶν Δυνάμεων πρὸς τὸν πρίγκηπα Γεώργιον, ἡ ἐπιδοθεῖσα εἰς αὐτὸν τὴν 3ην Μαρτίου 1905 καὶ τὴν ὅποιαν ὁ πρίγκηψ ἔσπευσε νὰ δώσῃ εἰς τὴν δημοσιότητα, συνοδεύων αὐτὴν μὲ χαρακτηριστικὰ σχόλια πού δὲν ἔκρυβαν τὴν χαρὰν του. Εἰς τὴν διακοίνωσιν τῶν αἰ Δυνάμεις ἐπανελάμβαναν, ὅτι θεωροῦν ἀδύνατον νὰ μεταβάλουν ὑπὸ τὰς παρούσας περιστάσεις τὸ πολιτικὸν καθεστῶς τῆς Κρήτης, ὑπισχοῦντο οὖν νὰ μὴ ἐπιτρέψουν εἰς ἑαυτὰς τὴν προσάρτησιν τῆς νήσου, οὔτε εἰς ἄλλην Δύναμιν νὰ πράξῃ τοῦτο ἀνευ τῆς θέλησεως τῶν κατοίκων. Ἐπίσης αἱ Δυνάμεις ἐδίδαν τὴν ἀμφίβολον ὑπόσχεσιν ὅτι, καθ' ἣν ἡμέραν ἤθελεν ἀποκατασταθῆ ἡ τάξις, θὰ ἦσαν πρόθυμοι νὰ ἐλαττώσουν ἐκάστη κατὰ τὸ ἥμισυ τὸν ἀριθμὸν τῶν στρατευμάτων, τὰ ὅποια διετήρουν εἰς τὴν νῆσον.

Ἐνῶ ὁ πρίγκηψ ἐδημοσίευσεν τὴν διακοίνωσιν, ἐξάγων ἐξ αὐτῆς τὸ παγγυρικὸν συμπέρασμα ὅτι ἡ ἐπανάστασις τοῦ Θέρισου, ἀντὶ νὰ ὠφελήσῃ, ἔβλαπτε σοβαρῶς τὴν ὑπόθεσιν τῆς Κρήτης, ὁ Γάλλος συνταγματάρχης Λουμπάνσκου, ἐνεργῶν κατ' ἐντολὴν τῶν γενικῶν προξένων τῶν Δυνάμεων, ἀνήγαγε εἰς τὸ Θέρισον καὶ συναντοῦσε τοὺς τρεῖς ἀρχηγούς τῆς ἐπαναστάσεως, πρὸς τοὺς ὁποίους ἐπέδωκε τὴν διακοίνωσιν, μιλῶν μὲ τὴν προφορικὴν παραγγελίαν τοῦ πρίγκηπος, νὰ ζητήσῃ παρὰ τῶν ἐπαναστατῶν σημεῖωμα, ἐμφαίνον τὰς μεταρρυθμίσεις, τὰς ὁποίας αὐτοὶ τυχοῦν ἤξιον.

Οἱ ἀρχηγοὶ ἀπήντησαν εἰς τὸν Λουμπάνσκου, ὅτι θὰ ὑπέβαλλαν εἰς τὴν ἐπαναστατικὴν συνέλευσιν τὴν διακοίνωσιν καὶ ὅτι πρὸς τὸ παρὸν δὲν ἠμποροῦσαν νὰ δώσουν καμμίαν ἀπάντησιν.

Ἡ διακοίνωσις ἔχειν ἐδυσχεραίνει τὴν θέσιν τῶν ἐπαναστατῶν. Ἐσκέφθη τότε ὁ Βενιζέλος, ὅτι διὰ νὰ παρακάμψῃ ὅλας τὰς δυσχερείας, πού τοῦ παρεμβάλλοντο, ἔσπευσε νὰ ζητήσῃ κάπως ἐντονιώτερον τὴν ἠθικὴν ἐνίσχυσιν τῆς Κυβερνήσεως τῶν Ἀθηνῶν καί, ἀκόμη, τὴν ἐνίσχυσιν τῶν κρητικῶν πολιτικῶν καμμάτων, τῶν ὁποίων ἡ προσήλιπτος εἰς τὴν πριγκηπικὴν τακτικὴν, ἐδίδεν εἰς τὰς Δυνάμεις καὶ εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα τὴν λαγθάσαμένην ἐντύπωσιν, ὅτι δὲν ἦσαν ὅλοι οἱ Κρήτες, πού ἐπιθυμοῦσαν τὴν ἔνωσιν μὲ τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ μόνον οἱ ἐκείνοι, πού εἶχαν ἐπαναστατήσει εἰς τὸ Θέρισον.

Ἐδημιούργησε τότε ὁ Βενιζέλος ὅλας τὰς καίριας ἐξεγέρσεις πού συνεκλόνησαν τὰς πόλεις τῆς Κρήτης μὲ τὰ ἐνθουσιώδη συλλαλητήρια καὶ τὰ λαοφρονίσματα ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως. Καὶ συγχρόνως προσέφυγεν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν, ζητῶν ἠθικὴν ἐνίσχυσιν. Ἄλλ' ἡ Κυβέρνησις τῶν Ἀθηνῶν ἔδωκε τὴν γνωστὴν ἀρνητικὴν ἀπάντησιν. Κατέστανεν ἐπίσης εἰς τοὺς ἀρχηγούς τῶν κρητικῶν καμμάτων. Καί, πρὸς τιμὴν τῶν, οἱ ἀρχηγοὶ τῶν καμμάτων πού δὲν ἐπεδίωκαν τίποτε ἄλλο, παρὰ τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ πρίγκηπος καὶ τὴν συντριβὴν τοῦ Βενιζέλου, ἐθηλοῦσαν τὸ καμματικὸν σπυρόρον εἰς τὸ ἔθνικόν, καὶ ἐγκατέλειπον μόνον εἰς τὴν ἀντίδρασιν τὸν πρίγκηπα καὶ ἀπεφάσισαν νὰ χρηρίξουν ἐπιστήμιος καὶ εἰς τῆς Βουλῆς τὴν ἔνωσιν, κατορθώσαντες νὰ παρασύρουν καὶ τὸν πρίγκη-

πα εἰς ἐκδήλον ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως τῆς Κρήτης ἐνέργειαν.

Ἄλλὰ ὁ πρίγκηψ, ἐκφωνῶν εἰς τὴν Βουλὴν τὸν λόγον του, εὗρθε, καθὼς εἶπαμε, τὴν εὐκαιρίαν νὰ στηλιτεύσῃ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Θερίσου, χαρακτηρίζων αὐτὴν ὡς «θλιβερόν γεγονός». Ἡ φράσις αὐτὴ ἀνέτρεπε τὰ πάντα.

Καὶ ὁ Βενιζέλος ἠναγκάσθη πλέον ν' ἀποδοκιμάσῃ δημοσίᾳ τὸν πρίγκηπα Γεώργιον. Ἔστειλεν ἔγγραφον πρὸς τὰς Δυνάμεις, διαμαρτυρούμενος ἐναντίον τῶν συκοφαντῶν τοῦ πρίγκηπος καὶ τονίζων ὅτι οἱ ἐπαναστάται δὲν ἔλαβαν τὰ ὅπλα διὰ νὰ ἀπειλήσουν τὰς Δυνάμεις, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀμυνθῶν κατὰ τῶν κατασταλτικῶν μέτρων τοῦ ἀρμυστεριακοῦ καθεστώτος, τὸ ὅποιον διὰ γενικῆς ἀστυνομικῆς διαταγῆς, ἀντικειμένης εἰς θμελιώδη διάταξιν τοῦ Συντάγματος, ἔχει καταργήσῃ τὸ δικαίωμα τοῦ συνέργεσθαι.

Ἔτσι, ἤρχιζεν ἕνας νέος ἐντονότερος ἀγὼν κατὰ τοῦ ἡγεμόνος.

Θὰ παραθέσωμεν καὶ πάλιν εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο μίαν δημοσιογραφικὴν συνέντευξιν—διότι νομίζομεν ὅτι αἱ δημοσιογραφικαὶ περιγραφαὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὀφειλόμεναι εἰς τὴν γραφικὴν ἐκλεκτὴν δημοσιογραφίαν, αὐτοπτῶν τῶν γεγονότων καὶ τῶν προσώπων, εἶνε τὰ καλλίτερα δοκουμένα, εἰς τὰ ὁποῖα καὶ ἠμποροῦμεν νὰ προσφύγωμεν.

Τὴν περιγραφὴν, τὴν ὁποίαν παραθέτομεν κατωτέρω, ἔλαβεν ὁ Βλάσιος Γαβριηλίδης καὶ τὴν ἐδημοσίευσεν εἰς τὴν «Ἀκρόπολιν» τῆς 4ης Ἀπριλίου 1905.

Ἔχει δὲ ἡ περιγραφή αὕτη ὡς ἐξῆς:

«Ὁ κ. Βενιζέλος, μὲ τὴν κατάλευκην, ἀδράν καὶ αἰσθηματικὴν, ὡς ἐρωτευμένου νεανίου, κάτω πολὺ τῆς ἡλικίας του ἐπιθερμιδα, μοῦ ἐφάνη πάντοτε, καὶ εἰς τὸ Θερίσιον τὴν ἄρα καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅταν τὸν πρωτογνώρισα, ὡς Πρωτεύς φυσιογνωμιῶν.

Ἄλλ' ἀνέπτυξε τὰ ἐπιχειρήματά του. Καὶ τὰ εἶχα συνοψίσει ὡς ἐξῆς, καθ' ὑπαγόρευσιν αὐτοῦ τοῦ ἰδίου:

«—Ἐχομεν δεσποτισμὸν καὶ ὄχι συνταγματισμὸν, καθὼς φρονεῖτε σεῖς. Διότι δὲν ἔχομεν Κυβέρνησιν ὑπεύθυνον. Δὲν ἔχομεν Τύπον ἐλεύθερον. Ἐχομεν μίαν μόνον θέλησιν κυβερνήσαν: τὴν τοῦ ἡγεμόνος, καὶ μάλιστα, τὴν τοῦ Παπαδιαμαντοπούλου.»

Ἐμετὰ τὸ κατηγορητήριον, ἀρχίζει, ἐννοεῖται, νὰ πνέῃ βορρᾶς τῆς ἐπανάστασεως. Τὸν βορρᾶν αὐτόν, τὸν εἶχα εὗρει ἐγὼ ἀρκετὰ σφοδρὸν μεταξὺ τῶν ἀργηγῶν καὶ μεταξὺ τῶν ὁπαδῶν. Φαντάζομαι τι θὰ εἶνε τὴν ἄρα, μετὰ τὰ τελευταῖα ἐρεθιστικὰ τῶν Χανίων γεγονότα. Ὁ κ. Βενιζέλος, ὄχι μόνον ἐμφανίζεται ὡς ἐπανάστάτης, ἀλλ' ὡς ἐπανάστατῆς ἀδιάλλακτος. Ἐπάνω-κάτω παίζει ρόλον Γαμβέττα, ὅταν ὁ Μάικ-Μαὸν ἐζητεῖ νὰ στραγγαλίσῃ τὴν γαλλικὴν Δημοκρατίαν. Τὸ περίφημον λόγιον ἐκεῖνον περὶ τοῦ θαρροστεφοῦς στρατάρου «νὰ συνταχθῇ ἢ νὰ ἀποταχθῇ», ἐξήγητα ὡς γαλυθῶδινον πόρισμα ἐξ ὅλης τῆς ἀναπτύξεως τοῦ κ. Βενιζέλου, προκειμένου περὶ τοῦ ἡγεμόνος. Ἡ ἐπανάστασις, κατ' αὐτόν, ἴσεται ἀντιμέτωπος τῆς Χαλέπας. Καὶ ὅταν τοῦ ὑποδακνύετε ἀτραπὸν τινα ὑποχωρήσεως ἢ συμβιβασμοῦ, οἷς ἀπαντᾷ ἐτοιμῶς:

«—Αἱ ἐπανάστασεις εἶνε συνήθως ὑπερήφανοι, δὲν συμβιβάζονται.»

Ἄλλ' οὕτε παραδέχεται ὅτι ἡ ἐπανάστασις δύναται νὰ βλάψῃ τὴν Κρή-

«—Μέ τήν ἐπανάστασιν τήν ἰδικήν μας δὲν ἐλπίζω νὰ ἀνεκόψωμεν οὔτε βιομηχανίας, οὔτε τέχνας. Ἡ Κρήτη ἐγκαταλείβεται νὰ ζῇ ὅπως καὶ πρὶν ἐπαναστατήσωμεν».

»Ἐπανάστασις διὰ νὰ φθάσῃ ἡ Κρήτη εἰς τὸν κοινοβουλευτισμόν. Ἐκεῖνοι, τὸ ὅποιον ἡμεῖς ἐδῶ θεωροῦμεν θηρίον, ὁ κ. Βενιζέλος τὸ ἐκλαμβάνει ὡς ἀμνόν. Τὸ θηρίον αὐτὸ εἶνε ὁ κοινοβουλευτισμός.

«—Ἔσεῖς ἐκεῖ, μὲ κοινοβουλευτισμόν ὅστις πλησιάζει νὰ ἐφορτάσῃ ὁλόκληρον τεσσαρακονταετίαν, δὲν ἐκάνατε καμμίαν ἐπανάστασιν. Ἐμεῖς ἐδῶ σὲ ἕξ ἡμέρας μὲσα, ἀναγκασθήκαμε νὰ πάρουμε τὰ τουφέκια».

»Οἱ λόγοι αὐτοὶ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἐπαναστάσεως εἶνε ἀξιοσημείωτοι κατὰ τοῦτο: ὅτι μὲσα τῶν ἕξ ἡμερῶν, τὰ γεννησάντα τὴν ἀνάγκην τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Θερίσου, περιλαμβάνει ἀσυνειδήτως καὶ τὴν ἰδικήν του κυβερνητικὴν διατίαν, ἐπικυρῶν οὕτω ὅσα οἱ ἀντίπαλοί του καταλαλοῦν ἐναντίον του, πρῶτον ὅτι αὐτὸς ἐδιοίκησε δεσποτικώτερον πάντως ἄλλου καὶ δεύτερον ὅτι τὰ τουφέκια τὰ πῆραν ὄχι χάριν τῆς ἐνώσεως, ἀλλὰ ἕνεκα τοῦ δεσποτισμοῦ. Ὁ μελετῶν ὅμως τὰ πνεύματα καὶ τὰ πρόσωπα τοῦ Θερίσου ἐξ Ἑλλάδος, αισθάνεται μίαν ἀφατον ἡδονὴν βλέπων ὅτι οἱ μέλλοντες συμπολιταὶ του δὲν θὰ ἔγουν εὐτυχῶς τὴν εἰς πολλὰ φελαγικότητα τῶν ἐλευθέρων Ἑλλήνων, ἀνεχομένων ἐν ὑπομονῇ γομαριῶν ὅλας τὰς ἀστυνομικὰς ἀγροδότητας καὶ τὰς ἐξουσιαστικὰς κηδεύσεις. Καὶ ἀναχωρεῖ ἐκεῖθεν με τὸν πόθον, πῶς ἡ μυριοπόθητος ἐνωσις νὰ γίνῃ μίαν ὥραν ἀρχήτερα. Νὰ προστεθῇ εἰς τὴν ἐλευθέραν ἀλευρόμαζαν ἕνα νέον προζύμι ἀνδρισμοῦ καὶ παλληκαρίας, πῶς ὅταν τύχῃ κανεὶς κύριος Μιγαλόπουλος νὰ ραπίξῃ στὴ Ζάκυνθο ἕνα δημοσιογράφον, ὁ κύριος αὐτὸς νὰ γίνεταί ἀμέσως τόσα κομμάτια, ὅσας ψυχὰς μετρά τὸ Φιδρόδ τοῦ Λεθάντε. Διὰ τοῦτο ὁ Βενιζέλος εἰς τὰς ἐν Θερίσω συζητήσεις, συχνότατα ἀνακάτευε τὰς συχνὰς τοῦ Συντάγματος καταπατήσεις εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν ἀπέναντι αὐτῶν μοναδικὴν τῶν Κυβερνήσεών μας ἀταραξίαν. Μοῦ ἔλεγεν:

«—Ἡμεῖς εἴμεθα ἐδῶ παράδειγμα τοῦ μεθύνοντος εἰλωτος. Κυττάξεται τί μας ἔκαμεν ὁ δεσποτισμός.»

»Ἡ συζήτησις οὕτω ἐγενικεύετο. Καὶ ὡς νὰ τοὺς περνοῦσε ὅλους μιὰ ἰδέα, ὄχι ἀπὸ ἕνα, ἀλλ' ἀπὸ πολλὰ στόματα, ἐξωτερικεύετο ἡ ἐπομένη θεωρία:

«—Ἡ Ἑλλάς, τί τὰ θέλετε, ἐξεφυλίσθη καὶ δὲν ἔχει συνείδησιν τῶν γινομένων ἐκεῖ ἰδικημάτων. Ἄλλ' ἡμεῖς οἱ Κρητικοὶ δὲν εἴμεθα ἔκφυλοι».

»Καὶ μοῦ παρουσιάζοντο, τότε, εὐθύς ἅμα γίνῃ ἡ ἐνωσις, ὡς νέοι παράγοντες πολιτικῆς ἀναγεννήσεως τῆς Ἑλλάδος καὶ αἰλικρινοῦς ἐφαρμογῆς τοῦ Συντάγματος. Δι' ἐμὲ ἡ προσθήκη τριακοσίων χιλιάδων τοιούτων πολιτῶν ἐφαίγετο ὡς ὄνειρον ὄχι μόνον ἐθνικῆς ἰσχύος, ἀλλὰ ἐξάνθρωπιστικῆς δράσεως, διότι ἄλλην δύναμιν ἀπὸ τὴν ἐλευθερίαν δὲν δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες. Οἱ πατέρες μας τὴν ἐδημιούργησαν καὶ αὐτοὶ ἐδημιούργησαν ἡμᾶς. Ἄλλ' ὅταν τὴν ἀφίνωμεν νὰ τὴν καταπατοῦν οἱ ἀσυνόμοι ἢ οἱ φυγόδικοι, οἱ δικασταὶ ἢ οἱ ἀνακριταί, οἱ χωροφύλακες ἢ οἱ εἰσπράκτορες, οἱ τραμποῦκοι ἢ οἱ ζωφιλῆπται, οἱ δουλευταὶ ἢ οἱ ὑπουργοί, αἱ κυβερνήσεις ἢ ἡ βασιλεία, ὅταν δὲν συμψηφνόμεθα ὅλοι οἱ πολῖται εἰς ἕνα στρατὸν πωτηρίας ἢ ἕνα στρατὸν ἐλευθεο-

α. εἰμῶθα ἀνάξιοι ὄχι νὰ ζητῶμεν Κρήτην καὶ Μακεδονίαν, ἀλλὰ ἀνάξιοι νὰ ἔχωμεν καὶ αὐτὴν τὴν ἐλευθέραν γωνίαν ποῦ μᾶς ἐδώρησαν οἱ πατέρες μας.

«Διὰ τοῦτο εἰς τὰ σημεῖα αὐτὰ ἐδρισκόμην μιᾷ φωνῇ, μιᾷ ψυχῇ μετὰ τοὺς ἐπαναστάτας τοῦ Θερίσου. Καὶ προσπαθοῦσα νὰ ἀνατάμω, πῶς αὐτοί, οἱ ὅποιοι θὰ ἐλευθερώσουν ἡμᾶς, ἔγιγαν καὶ αὐτοὶ δούλοι τοῦ δεσποτισμοῦ. Ἐδῶ ἀπεκαλύπτοντο τὰ μαυράδια τῶν ἀντιφάσεων τοῦ Β. Βενιζέλου. Τὸ ὅτι ἐπανεστάτησαν δὲν τὸ θεωρῶ πολὺ. Οἱ ἰσχυροὶ λαοὶ δὲν ἀφίγουν νὰ φθάσουν τὰ πράγματα μέχρις ἐπαναστάσεως. Τὰς ἐπαναστάσεις τὰς κάμνουν οἱ δούλοι, ὄχι οἱ ἐλεύθεροι. Κάτι ἄλλο ἔρα θὰ συμβαίη μετὰ τὸ κίνημα αὐτὸ τοῦ Θερίσου, ὅπου ἔνχ καὶ μόνον κόμια, μία καὶ μόνη γούφτα Κρητῶν ἔχουν συναγερθῆ μέχρι τοῦδε. Ἐάν δὲ ἡ Κρήτην καὶ ἰδίως οἱ δυτικοὶ νομοί, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐστρατολογηθήσαν τὰ βενιζελικὰ παλληκάρια, δὲν διήρχοντο μίαν ἀπὸ τὰς μεγαλειέτας οικονομικὰς κρίσεις, πρῶτῃν δεκαετοῦς ἀφορίας, ἴσως νὰ μὴν εὕρισκε νὰ στρατολογήσῃ ὑπὸ τὴν σημαίαν τῆς ἀνταρσίας του ὅσους ἔχει περισυλλέξει περὶ ἑαυτὸν. Δυστυχῶς, ἐκεῖ ποῦ λείπει τὸ ἡμερομίσθιον ὁλότελα οἱ ἔλλειψιν ἐργασίας, τὰ 50 λεπτὰ ποῦ δίδονται εἰς τὸ Θερίσον εἰς ἕνα-στον ὀπλίτην, εἶνε πάντοτε κάτι τι. Διὰ τοῦτο ὁ κ. Β. Βενιζέλος, στενοχωρηθεὶς ἀπὸ τὰς ἐρωτήσεις μου, ἠναγκάσθη, μίαν στιγμὴν, νὰ μοῦ δηλώσῃ τὰ ἑξῆς:

«—Ὁ δεσποτισμὸς ἐγκαθιδρύθη ὑπὸ τὸν τύπον τῆς Βουλῆς. Τὰ πρόσωπα τῶν ὑπουργῶν, τῶν βουλευτῶν συνεδέοντο μετὰ τῆς Αὐλῆς διὰ τῶν παροχῶν. Τὸ ρουσφέτι οὐδέποτε ἔφθασεν εἰς τὴν Ἑλλάδα εἰς τέτοιον σημεῖον, ὅσον εἰς τὴν Κρήτην. Καὶ ὅτω ἡμεῖς ἐδῶ ἔχομεν ὅλα τὰ κακὰ τοῦ δεσποτισμοῦ, συνδυαζόμενα μετὰ ὅλα τὰ κακὰ τῶν φατριῶν.»

«Ὅτω ὁ κ. Ἐλ. Βενιζέλος ἀπὸ τὰ ὕψη καὶ ἀπὸ τὰς φάραγγας τοῦ Θερίσου δεικνύεται δεινὸς τιμητῆς τοῦ πολιτεύματος, τῆς Αὐλῆς, τοῦ πρίγκηπος, τῶν κομμάτων. Ὁμολογεῖ ὅτι ὁ ἡγεμὼν ἐκυβέρνησε συνταγματικῶς κατὰ τὴν πρώτην διετίαν, ἐφ' ὅσον δηλαδὴ ἐξηκολούθει ὁ κ. Ἐλ. Βενιζέλος νὰ εἶνε σύμβουλος. Τοῦτο δὲ τὸ δικαιολογεῖ διὰ τοῦ ὅτι οἱ τότε σύμβουλοι τοῦ Ἰπάτου Ἀρμοστοῦ ἦσαν πολιτικοὶ ἄνδρες, οἱ ὅποιοι πᾶσαν ξένην ἀνάμειξιν, ὡς τὴν τοῦ Α. Παπαδιαμαντοπούλου, τὴν ἀπέκρουον. Ἄλλ' ἔκτοτε ὁ πρίγκηψ ἔπαυσε νὰ προσλαμβάνῃ ὡς συμβούλους πολιτικοὺς ἄνδρας. Κατέβηκεν εἰς ὑπαλλήλους, τοὺς ὁποίους ἐπραχέριζεν ὑπουργούς, ἦτοι εἰς νομάρχας καὶ εἰς ἀστυβάτας ἀκόμην.»

«—Τὸ σύνταγμα μᾶς δὲν εἶνε κοινοβουλευτικόν. Ἐκεῖνο ποῦ ἐπιδιώκομεν εἶνε ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ Συντάγματος. Ἐκεῖνο ποῦ θέλομεν εἶνε μία ὑπεύθυνος Κυβέρνησις. Διότι ἡμεῖς σημαίαν ἀποδίδομεν ὄχι εἰς τὴν ποινικὴν ἀλλ' εἰς τὴν πολιτικὴν εὐθύνην.»

«Καὶ τώρα; Ποῦ ζητητέον τὸ ἔδαφος τῆς συγγνώσεως;

«—Θὰ ἀρνηθῶμεν νὰ ἔλθωμεν εἰς συνεννόησιν, διότι αἱ ἐπαναστάσεις εἶνε ὑπερήφανοι. Ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον δύναται νὰ γίνῃ, εἶνε νὰ συγκληθῇ Συνακτικὴ Συνέλευσις ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν τῶν Δυνάμεων.»

«Τοιοῦτό τι ἐπρόβαλεν ἄλλοτε καὶ ὁ πρίγκηψ, ὅταν εἶχε προτείνει εἰς τὰς Δυνάμεις ὑπὸ τὸν ἴδιον αὐτῶν ἔλεγχον νὰ προκληθῇ δημοψήφισμα μετὰ τῶν Κρητῶν, ἐάν θέλουν ἢ ὄχι τὴν ἔνωσιν. Εἰς αὐτὰ συγκεφαλαιοῦται τὸ Ἐθαγγέλιον τοῦ Θερίσου. Τὸ πρῶτ', ὅταν ἐπρόκειτο νὰ

ἀναχωρήσω, ὡς γὰ ἐπραγματοποιεῖτο πράγματι ἐκεῖνο πού λέγουν οἱ Γάλλοι, ὅτι: «ἡ νύκτα εἶνε σύμβουλος ἀγαθῆς», ὁ κ. Βενιζέλος ἐφάνη δι-
 αυγέστερος, συντάλλακτικώτερος ἢ τὴν προτεραίαν. Τὸ βέβαιον εἶνε ὅτι
 παλαιὸν μέσα εἰς τὰ στέρνα τοῦ τόσον νέου καὶ τόσον ὅμως παλαιοῦ πο-
 λεμικοῦ ὁ Ἕλληνας, ὁ ἐνωτικός, καὶ ὁ Κρήσιος, ὁ πολιτικός. Ἀπὸ τὴν πάλην
 αὐτὴν πότε ἐξέρχεται νικητὴς ὁ ἕνας, πότε ὁ ἄλλος. Ὅταν, κατὰ τὴν
 Σαϊεπτήρειον ἔκφρασιν, αἱ γλῶσσαι ἀργίζουσιν περίεξ αὐτοῦ νὰ φτύνουν τὰ
 καθήκοντά των καὶ νὰ παγῶνῃ ἢ πειθαρχίῃ, εἰς τὰς...φυχαῖς καρδίας
 των, δι' ἐκεῖνα δὲ τὰ πρόσωπα πού ἤκουοντο ἄλλοτε εὐλογία νὰ σφενδο-
 νίζωνται κατάραι, ὁ κ. Βενιζέλος ἐνθυμῆται ὅτι εἶπε Ἕλληνας πρὸ τοῦ
 Κρητός. Ἄλλ' ὅταν ἡ πολιτικὴ ψυχὴ τοῦ ἀργίστου ἐπανισταμένη, τότε ὁ
 Κρητικός προηγεῖται καὶ ἔπεται ὁ Ἕλληνας. Ὁ κ. Βενιζέλος εἶνε μέρος
 τῆς Κρήτης. Καὶ ἐν ἐπαναστατοῦσε μόνος αὐτός, γιῶτα μόναχῃ, χωρὶς
 κόμμα, χωρὶς ἀκολουθίαν, χωρὶς συμπαθείας, χωρὶς φίλους φανατικούς
 ὄπαντα τοῦ Κρητός, πάλιν θὰ ἐλέγαμεν, σὺν τῷ ἐπανισταμένῳ ἐπα-
 νεστάτῃ ὄχι ἕν ἄτομον, ἀλλ' ἕν μέρος τῆς Κρήτης. Κάπου θὰ ἐπλη-
 γώθῃ ὁ ὑπερφόανος αὐτός λαός. Καὶ ἡ πληγὴ του ἔχει ἀνάγκην συντό-
 νου καὶ συντόμου θεραπείας.»

Ἡ ἀνοιτέρω δημοσιογραφικὴ περιγραφή δίδει τὸν χαρακτηρισμὸν
 τοῦ κρατοῦτος τότε πνεύματος ἐπάνω εἰς τὸ Θερίσιον καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ.

Ἡ τελετὴ τῆς Κρητικῆς Βουλῆς διὰ τῆς ὁποίας ἀνεκηρύχθη ἐπι-
 σήμως ἡ ἑνωσις τῆς Κρήτης μετὰ τὴν Ἑλλάδα ἔδωσε τὸ σύνθημα τοῦ
 σκληροῦ ἀγῶνος μεταξὺ τῶν ἐπαναστατῶν τοῦ Θερίσιου καὶ τῶν πριγκι-
 πηκικῶν, διότι οἱ ἐπαναστάται ἐθεώρησαν ὡς ἐμφανῆ πλέον κήρυξιν
 πολέμου τὴν ὕπουλον ἐκείνην φράσιν, διὰ τῆς ὁποίας ὁ πρίγκηψ ἐν ἐπι-
 σήμῳ τῆς Βουλῆς συνεδριάσει, ἐχαρρακτήριζε τὴν Ἐπαναστάσιν τοῦ
 Θερίσιου.

Ἡ φιλοτιμία τῶν ἐπαναστατῶν εἶχε πλέον ἐκτεθῆ. Δὲν ἤμποροῦ-
 σαν παρὰ νὰ ἐπιμείνουν καὶ νὰ ἐκδηλωθοῦν ἀναφανδὸν κατὰ τοῦ πρίγκι-
 πητος. Ὁ Βενιζέλος ἐπροτίμοσε τὸν ἐμφανῆ κατὰ τοῦ ἀρμοστοῦ ἀγῶνα
 ἀπὸ τὸν προσχηματικόν.

Ἀλλὰ καὶ ὁ πρίγκηψ δὲν ἦτο διατεθειμένος νὰ ὑποχωρήσῃ. Καὶ
 πρώτη του προσπάθεια ὑπῆρθε, νὰ ἐπανακητήσῃ τὸ ἀπολεσθὲν ἔδαφος
 μεταξὺ τῶν ὀπαδῶν του καὶ νὰ ἐπανασυνδέσῃ τὸ ὑπὸ διάλυσιν κόμμα
 του. Δὲν ἤμποροῦσεν ὁ πρίγκηψ νὰ συγχωρήσῃ εἰς τὸν ἑαυτὸν του ὅτι
 τὸν ἐγκατέλειψαν οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Κρητικῶν πολιτικῶν κομμάτων καὶ
 ὅτι προσεχώρησαν ψυχῇ καὶ σώματι εἰς τὰς ἰδέας τοῦ Βενιζέλου καὶ
 ὅτι εἶχαν καὶ αὐτοὶ παρασυρθῆ ἀπὸ τὸ λαϊκὸν ρεύμα πού ἔπνεε ζοηρὸν
 καθ' ὅλην τὴν Κρήτην, ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως καὶ ὑπὲρ τῶν ἐπαναστατῶν
 τοῦ Θερίσιου. Μὲ ἀπογοήτευσιν ἔδραπε τὸν ἐνθουσιασμὸν τοῦ κρητικοῦ
 λαοῦ καὶ μὲ ἀποκαρδιώσιν ἐδέξατο τὸ ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως ψήφισμα. Ὅχι
 διότι θέλω νὰ εἰπῶ ὅτι ὁ πρίγκηψ ἦτο τόσον ὀλίγον Ἕλληνας καὶ ἐνδι-
 κέρετο τόσον πολὺ διὰ τὴν μονιμοποίησιν τῆς θέσεώς του, ὥστε ἐπρο-
 τίμοσε τὴν διατήρησιν τοῦ σημερινοῦ νόθου καθεστώτος ἀντὶ τῆς ἐνώ-
 σεως. Ὅχι. Ἰσως ὁ πρίγκηψ, ἐπηρεαζόμενος ἀπὸ τὴν φωνὴν ὅλης τῆς
 Κρήτης πού ἐπὶ τόσα χρόνια ἠγωνίζετο διὰ τὴν ἑνωσιν, εἶχεν ἐπὶ τέλος
 καὶ αὐτὸς ταχθῆ ὑπὲρ τῆς ἰδέας τῆς ἐνώσεως. Ἀλλὰ, διότι, τὴν ἐποχὴν

ζητωκραυγὴν ὑπὲρ τοῦ Βενιζέλου καὶ κάθε ἐκδήλωσις, ὑπὲρ τῆς μητρὸς ζητωκραυγὴν ὑπὲρ τοῦ Βενιζέλου καὶ κάθε ἐκδήλωσις, ὑπὲρ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος ἦτο ἴση πρὸς ἐκδήλωσιν ὑπὲρ τῆς ἐπαναστάσεως. Καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς ἐφροεῖτο ὁ πρίγκηψ. Μήπως, ἐν τῇ ἰδέᾳ τῆς ἐνώσεως, ἐνισχυθῆ ὁ Βενιζέλος καὶ ἡ Ἐπανάστασις.

Μὲ αὐτὰς τὰς σκέψεις ὁ πρίγκηψ, ὁ ὁποῖος, προχθὲς ἀκόμη, «θακούων»—κατὰ τὴν δημοσιογραφικὴν περιγραφὴν—καὶ «κάτωγρος ἀπὸ συγκίνησιν», ἐδέχετο τὸ ψήφισμα τῆς Κρητικῆς Βουλῆς ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως, αἰφνιδίως ἀνέκρουσε πρίνυαν, ἤλθεν εἰς μυστικὰς συνηγορήσεις μὲ τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν κρητικῶν κομμάτων, τοὺς ἐπέστησε τὴν προσοχὴν ἐπὶ τῶν τρομερῶν συνεπειῶν, τὰς ὁποίας θὰ εἶχε διὰ τὴν Κρήτην ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν συνοχὴν τῶν κομμάτων τῶν ἢ συμμαχία τῶν μὲ τοὺς ἐπαναστάτας καὶ ἔτσι, μὲ ἐνεργεῖας αὐτόχρημα σατανικὰς—μεθόδους προσφιλεῖς εἰς τὴν πριγκηπικὴν Αὐλὴν τοῦ ἀρμοστοῦ—κατώρθωσε ν’ ἀπομακρύνῃ ὀριστικῶς τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν κρητικῶν κομμάτων ἀπὸ κάθε ἐπαρῆν μὲ τὸν Βενιζέλον.

Καὶ ἔτι, μέχρι πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν, οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ἐσκέπτοντο μόνον πατριωτικά...

Μὲ αὐτὴν τὴν τακτικὴν, ὁ Γεώργιος ἐκέρδιζεν ἔδαφος. Ἄπειμακρυνε τὰ κόμματα ἀπὸ τοὺς ἐπαναστάτας, ἐνῶ συγχρόνως διετήρει μὲ δεδηλωμένην γνώμην κατ’ αὐτῶν καὶ τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν. Προσεπάθησεν ὅμως ὁ πρίγκηψ νὰ ἐπιτύχῃ, καὶ ἐπέτυχε, μίαν ἀκόμη ἐπέμβασιν τῶν Μεγάλων Δυνάμεων κατὰ τῆς Ἐπαναστάσεως. Εἰς τὸν πρίγκηπα ὤφειλετο τὸ γεγονός ὅτι τὴν 12νῃ Ματοῦ 1906 αἱ Δυνάμεις ἐδημοσίευσαν εἰς τὰ Κανὰ μακρὰν ἀνακοίνωσιν πρὸς τὸν κρητικὸν λαόν, διὰ τῆς ὁποίας ἐτονίζετο καὶ, πάλιν ὅτι αἱ προστατίδες Δυνάμεις θεωροῦν ἀδύνατον τὴν ἔνωσιν ὑπὸ τὰς σημερινὰς περιστάσεις, καὶ ὅτι ἀποκρούου πᾶσαν ἰδέαν περὶ μεταβολῆς τοῦ ἐν Κρήτῃ πολιτικοῦ καθεστώτος. Περαιτέρω, διὰ τῆς ἀνακοίνωσεως αὐτῆς αἱ Δυνάμεις ἐδήλουν ὅτι ἔχουν ἐξουσιοδοτηθῆ νὰ καταστήσουν γνωστὸν εἰς τὸν Κρητικὸν λαόν ὅτι, μόλις οἱ ἐπαναστάται καταθέσουν τὰ ὄπλα, αὐταὶ θὰ μελετήσουν τὰς διοικητικὰς καὶ οἰκονομικὰς μεταρρυθμίσεις, αἵτινες θὰ ἐκρίνοντο ἀναγκαστικῶς διὰ τὴν πρόδον καὶ τὴν εὐημερίαν τῆς γῆσου. Ἐν ὅμως δὲν κατέπαυαν αἱ ἀνωμαλίαι, αἱ Δυνάμεις—ἐτονίζετο εἰς τὴν ἀνακοίνωσιν—ἦσαν ἀποφασισμέναι νὰ προσφύγουν εἰς νέα ναυτικά καὶ στρατιωτικά μέτρα, διὰ νὰ ἐξασφαλισθῆ ὁ σεβασμὸς πρὸς τὴν ἀπόφασιν αὐτῶν, ὅπως ἀποκαταστήσουν ὀρθωδῆποτε τὴν τάξιν.

Ἡ ἔντονος αὐτῇ ἀνακοίνωσις ἔκαμε τὸν Βενιζέλον ν’ ἀλλάξῃ τακτικὴν. Ἐσκέφθη ὅτι, χωρὶς τὴν βοήθειαν ἢ τὴν συμπάθειαν ἢ τοῦλάχιστον τὴν ἀνοχὴν τῶν Δυνάμεων, δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπιτύχῃ ἀπολύτως τίποτε. Ἄλλως τε ἔως τώρα εἰς τὴν ἀνοχὴν πρωτίστως τῶν Δυνάμεων ἐβασίζετο ὁ Βενιζέλος διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἐπαναστάσεως. Καὶ τῆς ἀνοχῆς ταύτης εἶχε πλείστα δείγματα, ὅπως ἦσαν οἱ θεαματικοὶ περιπάτοι τῶν διεθνῶν στρατευμάτων, οἱ οὐδέποτε εἰς οὐδὲν ἀπολήξαντες καὶ ὁ δῆθεν ἀποκλεισμὸς, ὅταν, ὑπὸ τὰ ὄμματα τῶν ξένων στρατῶν, οἱ ἐπαναστάται τοῦ Θερίσου ἀνεφωδιαζόντο παντοιοτρόπως

Ἄλλὰ τίποτα, αἱ Δυνάμεις ἐδήλουν ὅτι ἀλλάξουν τακτικὴν καὶ ὅτι θ’

ἀντισταθῶν ἀπορασιτικῶς ἐναντίον τῶν ἐπαναστατῶν. Τὰ διαδήματα τοῦ πρίγκηπος καὶ ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Κυβερνήσεως τοῦ Δηλιγιάννη ἐδίδαν τὰ ἀποτελέσματά των.

Ὁ Βενιζέλος, οἱ ἔπρεπε νὰ κἀμῃ ; Ν' ἀντικαθῆ κατὰ τῶν Δυνάμεων ; Θὰ ἴτο μάταιος ἀγῶν. Συνεκάλεσε λοιπὸν εἰς τὰς 22 Μαΐου τὴν ἐπαναστατικὴν συνέλευσιν καὶ ἀνεκοίνωσε τὰς ἀπόφεις του. Αἱ ἀπόφεις του αὐταὶ, αἱ ὁποῖαι καὶ ἐνεκρίθησαν ὑπὸ τῆς ἐπαναστατικῆς Συνελεύσεως διατυποῦντο εἰς τὸ ἀπανηθητικὸν ὑπόμνημα τῶν ἐπαναστατῶν πρὸς τὰς Δυνάμεις καὶ εἰς ἓνα ἔγγραφον τῶν ἐπαναστατῶν πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν, διὰ τοῦ ὁποῦ ἀπέστειλλαν πρὸς αὐτὴν καὶ τὴν πρὸς τὰς Δυνάμεις ἀπάντησιν.

Τὸ ἔγγραφον αὐτὸ, τῶν ἐπαναστατῶν τοῦ Θερίσου πρὸς τὴν Κυβέρνησιν Δηλιγιάννη, τὸ ὁποῖον ἀνέγνωσεν ὁ Βενιζέλος, ἐγκριθὲν παρὰ τῆς Συνελεύσεως, ἔχει ὡς ἑξῆς :

Πρὸς τὸν κ. Πρόεδρον τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως
Κύριε Πρόεδρε,

Λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ διαβιδάσω ὑμῖν συνημμένως ἀντίγραφον τοῦ ὑπὸ χρονολογίαν... ὑπομνήματος, ἕπερ ὑπεβάλομεν εἰς τοὺς ἐν Χανίοις ἀντιπροσώπους τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, εἰς ἀπάντησιν τῆς ἀπὸ 12 Μαΐου προκηρύξεως αὐτῶν.

Μετὰ τὴν δυσμανῆ πρὸς τὸν ἀγῶνα ἡμῶν στάσιν τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως καὶ μετὰ τὴν ἀμειλίχως ἐχθρικὴν στάσιν τῆς τε Ἀσμοστείας καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Δυναστείας, εἶνε προφανές ὅτι ἐπεβάλλετο εἰς ἡμᾶς ὑποχώρησις τις πρὸς τὴν κατηγορηματικὴν καὶ ἐπανεπιλημμένην ἄρνησιν τῶν Δυνάμεων νὰ ἐπιτρέψουν ἐν ταῖς παρούσαις περιστάσεσι τὴν Ἐνωσιν. Ἄλλ' ἢ ὑποχώρησις εἶνε τοιαύτη, ὥστε, ἐπιτυγχανομένης τῆς ἐπιθυχωμένης νῦν λύσεως, ἡ Κρήτη θὰ ἦγοιτο οὐσιαστικῶς μετὰ τὴν Πλλάδα κατὰ τύπον, ἀνάλογον πρὸς ἐκεῖνον, ὅστις συνδέει τὴν Ἀνατολικὴν Ρωμιλίαν πρὸς τὴν Βουλγαρίαν.

Ἐν ἀρχῇ τοῦ ἀγῶνος ὑπῆρχον οἱ φοβούμενοι, ὅτι οὗτος θὰ προσκάλει ἐθνικὰς συμφοράς. Ἡ μέχρι τοῦδε πορεία αὐτοῦ δέτελυσεν, ἐλπίζομεν, τοὺς φόβους τούτους καὶ ἀπέδειξεν ὅτι τὸ κίνημα, ἀν λείψουν αἱ ἐσωτερικαὶ ἀντιδράσεις, δύναται νὰ ἀχθῆ εἰς αἰσιον τέλος ἄνευ οὐδενοῦς κινδύνου. Τὸ σημερινὸν ἄλλως τε κίνημα, ἐκτραγῆν παρὰ τὴν γυνώμην τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, ἔχει τοῦτο τὸ πλεονέκτημα, ὅτι ἐν οὐδεμίᾳ περιπτώσει κινδυνεύει νὰ περιπλέξῃ διεθνῶς τὸ ἐλευθέρου βασίλειον. Ἄρκει μέχρι τέλους νὰ μείνῃ διεθνῶς ἄφογος ἡ στάσις τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, χωρὶς διὰ τοῦτο νὰ εἶνε ἀνάγκη ὅπως αὕτη μετέρχεται πολιτικὴν ἀντίδρασιν κατὰ τοῦ ἀγῶνός μας. Ἡ πολιτικὴ αὕτη τῆς ἀντιδράσεως καὶ ἡ συνεπεία ταύτης δοθεῖσα ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως συμβουλή πρὸς τὰ ἐν Κρήτῃ κόμματα ὅπως μὴ μετὰσχῶσι τοῦ ἀγῶνος ἡμῶν, ὑπῆρξε μία τῶν αἰτιῶν, οὐχὶ δὲ τῶν ἐλαχίστων, ὅπως μὴ ἐπιτευχθῆ ἡ ὁμογνωμοσύνη πάντων τῶν Κρητῶν, παραστῆ δὲ τοιοῦτοτρόπως ὁ ἀγῶν ἡμῶν οὐχὶ ὡς κίνημα δλοκλήρου τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ, ἀλλ' ὡς μέρους μόνον αὐτοῦ. Ἄλλὰ πρέπει νὰ ἡμολογηθῆ, ὅτι καὶ ἄνευ τῆς παρεμβάσεως ταύτης τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, ἡ ὁμογνωμοσύνη τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ καὶ ἡ σύμπραξις ἐπαναστατικῆς Συνελεύσεως καὶ Βουλῆς θὰ προσέκρουεν εἰς ἕτερον δυσυπέροβητον πρόσκομμα, τὴν ἀπηγῆ

κατὰ τοῦ κινήματος ἐχθρότητα τοῦ Ὑπάτου Ἀρμοστοῦ. Ἐὰν δὲ εἶναι γνωρίζωμεν ποία ἔσται ἐν τῇ μέλλοντι ἡ στάσις τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ἀπέναντι τοῦ μεταβληθέντος τούτου προγράμματος τῆς ἐπαναστάσεως, γνωρίζομεν ὅμως ὅτι ἡ ἐχθρική στάσις τοῦ Ἀρμοστοῦ, δὲν παραμένει ἀπλῶς ἡ αὐτή, ἀλλὰ καὶ γίνεται ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν μᾶλλον ἀμελείκτος.

Τελευταῖον ἀκόμη, τὴν 20ὴν λήγοντος μηνός, ἦλθον μετὰ τοῦ κ. Πολογαύργου, ἀρχηγοῦ τοῦ τρίτου κόμματος, εἰς συνηγόρησιν κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Βουλὴ καὶ ἡ ἐπαναστατικὴ Κυβέρνησις δι' ἐπιτροπῆς μικτῆς θὰ ὑπέβαλον, εἰς τὰς Δυνάμεις σχέδιον λύσεως κατὰ τὸ ὁποῖον θὰ κατηγορετο μὲν ἑλληνικὸς στρατὸς εἰς Κρήτην πρὸς ἐπαναφορὰν καὶ τήρησιν τῆς τάξεως, θὰ ἐδιοικεῖτο δὲ ἡ νῆσος δι' ἀντιπροσώπου τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, οἱ δὲ βουλευταὶ τῆς Κρήτης θὰ παρεκλήθητο εἰς τὸ εἶναι Ἀθήναις βουλευτήριον. Καὶ τὴν συνηγόρησιν ὅμως ταύτην ἐματαιώσεν ἡ ἀντίπραξις τοῦ Ὑπάτου Ἀρμοστοῦ, παρεμποδίσαντος οὐ μόνον τὴν ἐπάνοδον τῶν βουλευτῶν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν τηλεγραφικὴν εἰς Ἀθήνας διαβίβασιν τῆς εἰδήσεως ταύτης καὶ περιορισθέντος μόνον γὰ παρατείνῃ τὴν διάρκειαν τῶν ἐργασιῶν τῆς Βουλῆς ἐπὶ 40 ἡμέρας, ἐν τῇ ἐλπίδι ὅτι, καταβαλλομένης ἐν τῇ μεταξύ τῆς ἐπαναστάσεως, κατὰ τὸ δοκοῦν, τῆς ὑποχειρίου Αὐτῇ Βουλῆς γὰ ρυθμίση τὰ πράγματα κατὰ τὸ δοκοῦν. Ἀλλὰ δὲν περιορίζεται εἰς τοῦτο μόνον, εἰς τὴν παρεμπόδισιν δηλαδὴ τῆς παραστάσεως ἡνωμένου τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ, ἢ κατὰ τοῦ ἀγῶνος ἡμῶν ἐχθρότης τοῦ Ἀρμοστοῦ. Διὰ τῆς ἐπιμονῆς καὶ τῆς ἐπιβολῆς Αὐτοῦ πρὸς τὸν Ἀρχηγὸν τῶν ρωσικῶν στρατευμάτων τῆς κατοχῆς ἐπέτευκε, ὥστε γὰ ἀναλάβωσι ταῦτα ἐν τῷ νομῷ Ρεθύμνης τὴν διὰ τῆς βίας ἐπαναφορὰν τῆς λειτουργίας τῶν ἀρχῶν τοῦ ἀρμοστειακοῦ καθεστώτος, αἰτινες μετὰ τὴν κήρυξιν τοῦ κινήματος εἶχον πράγματι καταλυθῆ κατ' ὄλον τοῦτον τὸν νομόν, ἐκτός τῆς πόλεως Ρεθύμνης.

Ἐκ τοῦ ἐπισυναπτομένου ἀντιγράφου τοῦ ὑπὸ χρονολογίας 29) 11) Ἰουνίου 1905 ἐτέρου ἡμῶν ἐγγράφου πρὸς τοὺς ἐν Χανίοις ἀντιπροσώπους τῶν προστατῶν Δυνάμεων θέλατε ἐγνοήσει τίνας φοβεροὺς κινδύνους συγχρούσεως πρὸς τὰ ρωσικὰ στρατεύματα ἐγκυμονεῖ ἡ τοιαύτη τούτων ἐνέργεια. Ἄλλ' ἐὰν οἱ κίνδυνοι οὗτοι, οἵτινες οὐδαμῶς φαίνονται ταρασσόντες τὸν Ἀρμοστὸν, ἐφ' ὅσον μόνον πρόκειται γὰ ἐξυπηρετηθῶσι τὰ πείσματα Αὐτοῦ καὶ γὰ καταπινῆθῃ ἐν αἵματι ἀγῶν, ὅστις ἐπιδιώκει τὴν λύσιν ἐνὸς τῶν μεγάλων ἐθνικῶν ζητημάτων, διερωτώμεθα, ἂν ἀφίνουσιν ἐντελῶς ἀσυγκλήτων καὶ ἀδιάφορον τὴν ὑπεύθυνον Κυβέρνησιν τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου. Γνωρίζομεν, ὅτι ἀπὸ τῆς ἐγκαταστάσεως τοῦ ἀρμοστειακοῦ καθεστώτος ἐν Κρήτῃ ἡ ἑλληνικὴ Δυναστεία ἠξίωσε γὰ διευθῆναι αὐτὴ τὸ Κρητικὸν ζήτημα, ἀνεξαρτήτως τῆς γνώμης τῆς ὑπευθύνου κυβερνήσεως τοῦ βασιλείου, ὡς δυναστικὴν καθαρῶς ὑπόθεσιν. Τῆς ἀξιώσεως ταύτης συνέπεια ὑπῆρξεν ὁ μὴ διορισμὸς Προξένων τῆς Ἑλλάδος ἐν Κρήτῃ καὶ ἡ ἔνεκα τούτου παντελῆς ἀγνοία τῶν ἐκάστοτε ἑλληνικῶν κυβερνήσεων περὶ τῶν ἐν τῇ νήσῳ τελουμένων καὶ ἡ διδωφορία πρὸς αὐτὰ μέχρι καὶ αὐτῆς τῆς ἀρνήσεως αὐτῶν, ὅπως ἀχρoασθῶσι κἂν τὰ ἐντεῦθεν παράπονα, ἕως ὅτου τὰ πράγματα κατέληξαν εἰς τὴν ἐκρηξιν τῆς ἐπαναστάσεως.

Ἀλλὰ θὰ ἴπο φοβερόν, ἐὰν οὐδ' ἡ ἐκρηξις τῆς ἐπαναστάσεως ἔφερεν

εἰς συναίσθησιν τῶν ἐθνικῶν κινδύνων, οὗς ἐγκυμονεῖ τοιαύτη πολιτικὴ, καὶ ἂν ἔκτοτε τοῦλάχιστον ἡ ἐλληνικὴ Κυβέρνησις δὲν ἤξιστο ὅτι ἡ ἐν Κρήτῃ ὄρασις τοῦ Ἀριστοῦ, ὡς Ἑλλήνων βασιλόπαιδος, πρέπει νὰ ἀπόκηται εἰς τὸν ἔλεγχον αὐτῆς, οὐχὶ θεβαίως ἐν ταῖς λεπτομερεῖαις τῆς διοικήσεως, ἀλλ' ἐν τῇ κυβερνητικῇ σφαίρᾳ τῇ δυναμένῃ νὰ θίγῃ ἐθνικὰ συμφέροντα. Διότι δὲν πιστεύομεν νὰ παραγνωρίζεται ἐν Ἑλλάδι, ὅτι ἡ διακυβέρνησις τοῦ τόπου ἀνετέθη ὑπὸ τῶν Δυνάμεων εἰς τὸν Ἀριστοῦ, ὡς Ἑλληνικὴ βασιλόπαιδα καὶ ὡς δυνάμενον ἐπομένως νὰ συμβολίσῃ ἐθνικῶν διὰ τοὺς Κρήτας διοικήσει. Διὰ τοῦτο θὰ ἐστομῶμεν νὰ ὑποδείξωμεν τὴν ἐπείγουσαν ἀνάγκην τῆς ἀποστολῆς εἰς Κρήτην ἀντιπροσώπου τῆς ἐλληνικῆς κυβερνήσεως, λαμβανομένου μεταξὺ τῶν ἐπιφανεστέρων ἐν Ἑλλάδι πολιτικῶν προσώπων καὶ δυναμένων διὰ τοῦτο μετὰ κύρους καὶ ἀνεξαρτητῆς γνώμης νὰ παρακολουθῇ τὰ ἐν Κρήτῃ πράγματα καὶ διαφωτίσῃ τὴν Κυβέρνησιν. Ἄνευ τῆς τοιαύτης ἡμέσου παρακολουθήσεως τῶν πραγμάτων καὶ τοῦ δυνατοῦ τῆς τηλεγραφικῆς διαφωτίσεως τῆς κυβερνήσεως περὶ τῶν ἐν Κρήτῃ συμβαινόντων, θέλουσι διαπραχθῆ ἀσφαλῶς καὶ ἐν τῇ μέλλοντι τοιαῦτα κολοσσιαῖα σφάλματα ὑπὸ τοῦ Ἑλλήνου βασιλόπαιδος, τὰ ὅποια θύναται νὰ ὀδηγήσουν εἰς ἐθνικὰς συμφοράς.

Ἡ Κυβέρνησις τοῦ ἐλευτέρου βασιλείου πρέπει νὰ πεισθῇ ὅτι εὐρίσκειται οὐχὶ ἐνώπιον μεμονωμένου κινήματος ὀλίγων τινῶν ἐν Κρήτῃ, ὡς ἐν ἀρχῇ ὑπέθεσεν, ἀλλ' ἐνώπιον ἐθνικῆς ἔξεγέρσεως γενικευθείσης ἤδη καὶ περιλαμβανοῦσης τὴν μεγάλην πλειοψηφίαν τοῦ Κρητικῆ λαοῦ. Οἱ ἡγέται τοῦ σημερινοῦ κινήματος εἶχον τὴν ἐλικρινεῖαν νὰ ἀποκαλύψωσιν ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς δι' ἐμπιστευτικῶν ἐγγράφων πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν ὅλας τὰς αἰτίας καὶ τὰς ἀφορμὰς τοῦ κινήματος. Ἐδήλουν δὲ συγχρόνως διὰ τῶν ἐγγράφων τούτων, ὅτι ἂν ὁ ἀγὼν ἡμῶν ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως ἀπετύγχανε καὶ πάλιν θὰ ἐστρέφετο οὗτος εἰς ἀγῶνα ὑπὲρ τῆς ἀνακτήσεως τῶν ἐλευθεριῶν τοῦ τόπου καὶ τῆς καταλύσεως τοῦ ἐγκαθιδρυθέντος δεσποτισμοῦ.

Ἄλλ' εἶνε ἀνάγκη νὰ γνωρίζῃ ἡ Κυβέρνησις τοῦ ἐλευτέρου βασιλείου, ὅτι ἀπὸ τῆς ἐκρήξεως τοῦ κινήματος καὶ ἐντεῦθεν ἐπῆλθεν εἰς τὰς σκέψεις τῶν ἡγετῶν αὐτοῦ κατὰ μικρὸν ριζικὴ μεταβολή. Ἡ ἀπροκάλυπτος ἐχθρική στάσις, ἣν μετέλλε πρὸς ἡμᾶς ἀπέγαγε τοῦ κινήματος ὁ Ἀριστοῦς καὶ ἡ ἀπὸ σφάλματος εἰς σφάλμα μεταπήδησις αὐτοῦ, μέχρι τοῦ ἐκ τῶν σφαλμάτων τούτων προκληθέντος κίματοκυλισμοῦ τῶν Βουκολιῶν καὶ τοῦ εἰς τὸν νεκρὸν τοῦ χωροφύλακος ἐκφωνηθέντος ἐπικηδείου λόγου, ταῦτα πάντα, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν πρὸ τοῦ κινήματος τυραννικὴν αὐτοῦ διαίτησιν, κατέστησαν ἐκτάκτως δυσχερῆ τὴν ἐν Κρήτῃ κατάστασιν. Θὰ ἦτο ἡ τυφλὸς ἢ ἐλλειπὴς πολιτικὸς θάρρους ὅστις δὲν θὰ ἀνεγνώριζεν ὅτι ἀδύνατον εἶνε νὰ κυβερνηθῇ πλέον ὁ Κρητικὸς λαὸς ὑπ' αὐτοῦ ἄλλως ἢ διὰ τῆς βίας, κἀν τε ἡ ἐπανάστασις, ἀποδεχομένη τὰς μεταρρυθμίσεις ἐξήρχετο ἐν μέρει τοῦλάχιστον θριαμβεύουσα, κἀν τε ἀποκρούουσα αὐτάς, συνετρίβετο εἰς ὀλοκήν. Ἄλλ' ἀπ' ἧς ἐμορφώσαμεν τὴν πεποιθήσιν ταύτην, ἐπαύσαμεν συγχρόνως σκεπτόμενοι, ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ κατέλθωμεν εἰς ἐσωτερικὰς ἀπλῶς μεταρρυθμίσεις σκοπούσας τὴν κατάλυσιν τοῦ ἐγκαθιδρυθέντος δεσποτισμοῦ καὶ τὴν ἀνάκτησιν τῶν ἐλευθεριῶν τοῦ τόπου. Διότι, ἀνεῖν ἢ περαιτέρω παραμονῆ

Τ' ἀποτελέσματα τοῦ κινήματος τοῦ Θερσίου : Οἱ Ἕλληνες ἀξιο-
ιατικεῖ οἱ ὅποιοι κατῆλθεν εἰς τὴν Κρήτην μετὰ τὸ κίνημα δι-
τὴν ὀργάνωσιν τῆς ἐντοπίου χωροφυλακῆς.

τοῦ πρίγκιπος κατέστη ἀδύνατος, ἀδύνατος ἀπέβη καὶ ἡ λειτουργία παγ-
τὸς προσωρινοῦ καθεστώτος ἐν Κρήτῃ, ἀφοῦ ὁ ἐπιρισμὸς εἰς ἀντικατά-
στασιν Αὐτοῦ ξένου Κυβερνήτου ἀδύνατον εἶνε γὰρ γίγνη ἀνεκτὸς ὑπὸ
τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ, ὡς δηλοῦμεν καὶ διὰ τοῦ τελευταίου πρὸς τὰς Δυ-
νάμεις ὑπομνήματός μας. Ἀδύνατον ἐπαμείνων εἶνε δι' ἡμᾶς γὰ ἀκο-

λουθήσωμεν τὴν εὐμενῶς δοθεῖσαν ἡμῖν ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως γνώμην, ὅπως ἐπωφεληθῶμεν τῆς παρεγομένης διεξόδου, ἐξασφαλίζοντες τὰς ἐσωτερικὰς ἐλευθερίας τοῦ τόπου διὰ τῆς ἐπιτυχίας μεταρρυθμίσεων τοῦ πολιτεύματος. Διὰ τοῦτο εἰμεθα ἀποφασισμένοι νὰ ἐμμένωμεν μέχρι τέλους εἰς τὸν ἀγῶνα ὅπως πλάσσωμεν τοιοῦτον μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Κρήτης σύνδεσμον, ὅστις θὰ ἀπετέλει οὐσιαστικὴν αὐτῶν ἑνωσιν, θὰ προτιμήσωμεν δέ, ἂν ἠττηθῶμεν ὑπὸ τῆς βίας τῶν πραγματικῶν καὶ τῶν ἐντεῦθεν καὶ ἐξ Ἑλλάδος ἀντιδράσεων, νὰ κύψωμεν μὲν, ἀλλὰ νὰ ἀρνηθῶμεν τὴν ἀπόδοχὴν τῶν ἐσωτερικῶν ἀπλῶς μεταρρυθμίσεων, νὰ ἀντιδράσωμεν παθητικῶς κατὰ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νέου καθεστώτος καὶ νὰ караδοκῶμεν τὴν εὐκαιρίαν καθ' ἣν θὰ συνεχίσωμεν τὸν ἐνωτικὸν ἀγῶνα. Πρὸς ἐμμονὴν εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦτον ἐνισχύει ἄλλως τε ἡμῶς ἡ συναίσθησις, ὅτι τὸ ἔθνος πρέπει νὰ ἐπιδιώξῃ τὴν λύσιν τοῦ Κρητικῆς ζητήματος πρὸ τοῦ Μακεδονικοῦ καὶ ἀσγέτως πρὸς αὐτό. Ἀλλὰ τοιαύτη λύσις δὲν εἶνε δυνατόν νὰ ἐπέλθῃ ἄλλως, ἢ διὰ πολιτικῶν πραξικοπημάτων, οἷον εἶνε ὁ σημερινὸς ἡμῶν ἀγῶν.

Εἰς τὴν κυβέρνησιν τοῦ ἐλευθέρου βασιλείου ἀπόκειται νὰ κρίνῃ, ἂν πρὸς τὸν τοιοῦτον ἀγῶνα ἡμῶν ἐπιβάλλεται αὐτῇ ὑπὸ τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων νὰ τηρήσῃ μέχρι τέλους στάσιν δυσμενῆ, ἢ ἂν, τοῦναντίον, τηροῦσα διεθνῶς ἄσφογον στάσιν, δύναται νὰ συνηγορήσῃ διπλωματικῶς ὑπὲρ τῆς ἐπιτυχίας αὐτοῦ. Ἀλλὰ τοιμῶμεν νὰ διακηρύξωμεν, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις θὰ ἐδεικνύετο ἐλλιπῆς περὶ τὴν ἐκπλήρωσιν καθήκοντος στοιχειώδους καὶ ἐπιτακτικοῦ, ἂν ἀνέβαλλεν ἐπὶ πλεόν τὴν ἄμεσον ἀποστολὴν ἐπιφανοῦς πολιτικοῦ προσώπου αὐτῆς ἐν Κρήτῃ, ἐνταταλμένου νὰ πληροφορῇ αὐτὴν περὶ τῶν ἐκάστοτε συμβαινόντων κατὰ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ ἐθνικοῦ ἡμῶν ἀγῶνος, ὅστις, καθ' ὅλα τὰ φαινόμενα, ἔσται μακρὸς καὶ περιπετειώδης.»

Παρακαλοῦμεν ὅπως δεχθῆτε τὴν διαβεβαίωσιν τῆς ἐξόχου ὑπολήψεως ἡμῶν.

Ὁ Πρόεδρος

ΙΩ. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΑΚΗΣ

Ὁ γεν. γραμματεὺς

Κ. ΜΑΝΟΣ

Τὸ πρὸς τὰς Δυνάμεις ὑπόμνημα τῶν ἐπαναστατῶν, περὶ τοῦ ὁποίου ἐν ἀρχῇ τοῦ ἀνωτέρω ἐγγράφου γίνεται λόγος, εἶχε συνταχθῆ μετὰ τὴν διπλωματικὴν δεξιotechνίαν τοῦ Βενιζέλου. Χωρὶς ματαίους πάλληκτισμοὺς, οἱ ἐπαναστάται τοῦ Θερίσου ἐξηγοῦσαν εἰς τὰς Δυνάμεις ὅτι οἱ σκοποὶ τῆς ἐπαναστάσεως τῶν ἦσαν καθαρῶς πατριωτικοὶ καὶ δὲν ἀπέβλεπαν οὔτε εἰς τὴν δημιουργίαν ταραχῶν, οὔτε εἰς τὸν ἐκθιάσμον τῶν Μεγάλων Δυνάμεων.

Ἡ ἐπανάστασις—ἐτόνιζε τὸ ὑπόμνημα—ὑποστηρίζει ὅτι ἡ διόρθωσις τοῦ κακοῦ δὲν δύναται νὰ ἐπιζητηθῇ εἰς ἀπλὴν τῶν θεσμῶν μεταβολήν, ἀφοῦ θ' ἀπετέλει ὑπερβολικὴν ἐπιστάσιν ἢ ἐλλίπιν ὅτι, ἐνῶ τὸ σημερινὸν συντηρητικὸν πολίτευμα παρεβιάσθη καὶ κατεπατήθη, θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἐφαρμοσθῇ εἰλικρινῶς καὶ συμφώνως πρὸς τὸ πνεῦμα αὐτοῦ τὸ φιλελεύθερον πολίτευμα.»

Παρὰ τὰς διακρινώσεις, τὰ ἐγγράφα, τὰ προφορικὰ διαδήματα των

καὶ τὰς ἀπειλάς, οἱ πρόξενοι τῶν Μεγάλων Δυνάμεων δὲν ἀπεφάσιζαν νὰ δράσουν ἐγτονώτερον κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν τοῦ Θερίσου. Τοῦτο ὠφέλιμο εἰς τὸ γεγονός διὰ οἱ πρόξενοι δὲν ἦσαν ἔλοι σύμφωνοι, καὶ τοῦτο διότι ὁ μὲν Ρῶσος, ἐπιφρασιμένος ἀπὸ τὴν ἐκδηλον φιλοδυναστικὴν πολιτικὴν τῆς κυβερνήσεως, ὑπεστήριζεν ἀναφανδὸν τὸν πρίγκηπα Γεωργίον καὶ τὰς ἀπόψεις τῆς Βασιλικῆς Αὐλῆς, ὁ δὲ Γάλλος πρόξενος, ἐπιφρασιμένος καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὰς δημοκρατικὰς ἰδέας, αἱ ὁποῖαι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἰδίως ἐκείνην, ἐκυριαρχοῦσαν εἰς τὴν Γαλλίαν, ὧν δὲ συγχρόνως καὶ προσωπικὸς φίλος τοῦ Βενιζέλου, ἀντιδρᾶ εἰς τὴν λήψιν παντὸς μέτρου, τὸ ὁποῖον ἦ ἀπέθεινεν εἰς βάρος τῶν ἐπαναστατῶν. Καὶ κατὰ ἐπὶ πλέον: Ἐνῷ ὁ Ρῶσος πρόξενος ἐγνωστοποιεῖ εἰς τὴν Κυβέρνησιν τοῦ μόνου ὅτι συνέφερεν εἰς τὸν πρίγκηπα, ὁ Γάλλος ἐτηλεγράφει εἰς τὴν ἰδικὴν τὴν Κυβέρνησιν τὴν πραγματικὴν πολιτικὴν κατάστασιν τῆς γῆσου καὶ τὴν εἶχεν ἤδη καταστήσει ἐνήμερον καὶ περὶ τῶν ἀντιδράσεων, τὰς ὁποίας μοιραῶς παρὰ τῷ Κρητικῷ λαῷ ἢ ὅλη πολιτεία τοῦ πρίγκηπος Γεωργίου καὶ τοῦ σατανικοῦ ρόλου, τὸν ὁποῖον εἰς ἕλην αὐτὴν τὴν ὑπόθεσιν ἐπαίξεν ὁ ἰδιαιτέρος γραμματεὺς τοῦ πρίγκηπος Παπαδιαμαντόπουλος.

Τοιοῦτοτρόπως, ὑπαρχουσῶν τῶν διαφωνιῶν τῶν προξένων, διεφώνουν καὶ αἱ Κυβερνήσεις τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, ὡς πρὸς τὰ ληπτέα μέτρα καὶ δι' αὐτὸ ἡ ἐκκρεμότης παρεστίνετο καὶ πέραν τοῦ Ἰουνίου, μολογόντι αἱ Δυνάμεις ἐν τῷ μεταξύ, θέλουσαι νὰ φανοῦν εὐάρεστοι πρὸς τὸν πρίγκηπα, εἶγαν ἐξαπολύσει τὴν τελευταίαν ἀπειλητικὴν διακοίνωσιν τῶν πρὸς τὰς ἐπαναστάτας τοῦ Θερίσου.

Ὁ Ὑπατος Ἀρμοστής, βλέπων διὰ ἕμεναν ἄκαρπα τὰ ἐπανειλημμένα διαβήματα τοῦ καὶ διὰ ἐν τῷ μεταξύ προῦδενεν ὁ ἐπαναστατικὸς ἄγων ἐπάνω εἰς τὸ Θερίσον, ἀπεφάσισε νὰ δράσῃ καὶ πῶς ἐγτονώτερον καὶ ἐστράφη κατὰ τοῦ Γάλλου προξένου ὁ ὁποῖος τοῦ ἔφερε προσκλήματα εἰς τὸ ἔργον του. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον προσκάλεσεν ἰδίως τὴν μὴνιν τοῦ πρίγκηπος, ἦτο ἡ σύστασις εἰς τὴν ὁποίαν προσέθη ὁ Γάλλος πρόξενος, ὅπως ἀποσταλῆ εἰς τὴν Κρήτην μία διεθνὴς ἐπιτροπὴ, ἡ ὁποία νὰ ἐξετάσῃ τὴν κατάστασιν αὐτῆς καὶ πρὸ πάντων νὰ διαπιστώσῃ, ἂν ἦσαν ἀκριβεῖς αἱ βενιζελικαὶ κατὰ τοῦ πρίγκηπος κατηγορίαι. Ἡ πρότασις αὕτη ἐξώργισε τὸν πρίγκηπα. Καὶ πρέπει νὰ ὁμολογηθῆ διὰ ἀπὸ τῆς ἀπόφασός του, ἡ ὀργὴ του ἦτο δικαιολογημένη, διότι ἐκινδύνευε νὰ μεταβληθῆ εἰς κατηγορούμενον καὶ νὰ μεταπέσῃ εἰς τὸν ἔλεγγον μίᾶς οἰαδῆποτε ἐπιτροπῆς, ἡ ὁποία, πειδομένη ἴσως ἀπὸ τὰς ἐνδεχομένας διαμαρτυρίας τῶν βενιζελικῶν κατ' αὐτοῦ, θὰ ἐξέδιδε καταδικαστικὴν κατὰ τοῦ πρίγκηπος ἀπόφασιν.

Ἐξέπεμψε, λοιπόν, εἰς ἀντίδρασιν, ὁ πρίγκηψ ἓνα ἔγγραφον πρὸς τὰς Κυβερνήσεις τῶν Δυνάμεων, διὰ τοῦ ὁποῖου ἐπεδίωκε νὰ ἀνασκευάσῃ ὅχι μόνον τὰς ἐναντίας του κατηγορίας τῆς ἐπαναστάσεως, ἀλλὰ καὶ τὰς πληροφορίας, τὰς ὁποίας ἀσφαλῶς ὁ Γάλλος πρόξενος θὰ εἶχεν ἀποστείλει πρὸς τὴν Κυβέρνησίν του.

Ὁ πρίγκηψ ὅμως, μὴ ἐπιθυμῶν νὰ ἔλθῃ εἰς ἐκδηλον προσωπικὴν ἀντίθεσιν πρὸς τὸν Γάλλον πρόξενον, κατηγοροῦσεν ὅλους τοὺς προξένους διὰ παρασύρονται ἀπὸ τοὺς βενιζελικὰς πόθους, διὰ οὐδέποτε τὸν ἠρώτησαν ἢ ἔλαβον ποτὲ ὑπ' ὄψιν τῶν τὰς ὑποδείξεις του ὡς πρὸς τὰ

μέτρα, τὰ ὅποια ἔπρεπε νὰ λάθουν κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν, καὶ ἐκ τοῦ λόγου τούτου ἢ ἐπανάστασις, ἢ ὅποια κατ' ἀρχὰς ἠδύνατο νὰ κατασταλῇ ἐντός 24 ὥρων, πῶρα θὰ ἀπαιτοῦσε καὶ περισσώτερον στρατὸν καὶ μεγαλύτερας δαπάνας.

Περαιτέρω, ὁ ὑπατος ἀρμοστής ἔλεγεν εἰς τὸ ἐγγράφον του:

«Παρ' ὅλα τὰῦτα εὐελπιστῶ ὅτι οἱ γενικοὶ πρόξενοι τῶν Μεγάλων Δυνάμεων δὲν θὰ θραδύνουν νὰ ἐννοήσουν τὰ μεγάλα σφάλματα, τὰ ὅποια διαπράττειν, καὶ θὰ ἀναγνωρίσουν ὅτι ἡ συμπεριφορὰ τῶν ἐναντι τοῦ Ὑπάτου Ἀρμοστεῦ δὲν ὑπῆρξεν οἷα θὰ ἤρμοζε. Διότι, ἀντὶ νὰ σταθμίσειν τὸ κακόν, τὸ ὅποιον εἰς βάρος τοῦ τόπου τούτου διαπράττειν, σὺν πολιτευόμενοι, τεύοντιν ἀσχολοῦνται, πῶς νὰ ἐπιρρίψουν ἐμμέσως εἰς ἐμέ τὴν εὐθύνην τῶν γεγονότων, παρευσιάζοντες ταῦτα εἰς τὰς κυβερνήσεις τῶν αὐτῶν, ὥστε νὰ τὰς κάμνουν νὰ πιστεύουν ὅτι εἰ περὶ ἐμὲ καὶ περὶ πάντων ὁ ἰδιαιτέρος γραμμικεὺς μου, κρίξουν πρωτεύοντα ρεζιλιῶν.»

Εἰδικεύων τὴν κατηγορίαν τοῦ ὁ πρίγκηψ, ἔλεγεν ὅτι κτινὲς τῶν προξένων διατελοῦν μετὰ τῶν περικυκλούμενων τούτους ἐπαναστατῶν εἰς ἀπ' εὐθείας συγγνώμην πρὸς τοὺς ἐν Θερίσιῳ καὶ, τὸ φοβερώτερον, ὅτι πᾶν ἐγγράφον, σχετικὸν πρὸς τὴν ἐπανάστασιν, ἐργόμενον ἐκ μέρους τῶν Κυβερνήσεων τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, εἴτε πρὸς τοὺς προξένους, εἴτε πρὸς τὸν ὑπατοῦ ἀρμοστήν, ἀνεκοινοῦτο συγγρόνως πιαρὰ τῶν προξένων εἰς τοὺς ἐπαναστάτας καὶ πᾶσα ὁδηγία καὶ πᾶσα ἀπόφασις, λαμβανομένη παρὰ τῶν γενικῶν προξένων, ἀνεκοινοῦτο τέσσαρας ἢ πέντε ἡμέρας προηγουμένως εἰς τὸν Βενιζέλον καὶ κατόπιον εἰς τὸν Ὑπατὸν Ἀρμοστήν!!

Αἱ κατηγορίαι αὗται, τὰς ὁποίας ἐν τῷ ἐπισήμῳ ἐγγράφῳ τοῦ ὁ πρίγκηψ διατύπωνεν ἐναντίον ὄλων τῶν προξένων, ἦτο φανερόν ὅτι ἀφεύρων ἀποκλειστικῶς τὸν Γάλλον πρόξενον. Δι' αὐτὸ καὶ μόνῃ ἡ Γαλλικὴ Κυβέρνησις ἐζήτησε παρὰ τοῦ προξένου τῆς ἐξηγήσεις. Ὁ πρόξενος ἀπέστειλε τηλεγραφικὴν διωμαρτυρίαν, διαφειδῶν τὰς πρίγκηπικὰς κατηγορίας καὶ ἐξηγῶν ὅτι ἡ στάσις τοῦ τόσου ἀπέναντι τοῦ πρίγκηπος, ὅσον καὶ τῶν ἐπαναστατῶν, ὑπῆρξεν ἀπολύτως ἀμερόληπτος.

Αἱ ἐξηγήσεις τοῦ Γάλλου προξένου ἐθεωρήθησαν ἐπαρκεῖς καὶ ὁ πρόξενος παρέμεινεν εἰς τὴν θέσιν του. Ἔτσι τὸ γόητρον τοῦ πρίγκηπος κατερρακώθη.

* Ἄν ὅμως ὁ πρίγκηψ δὲν ἠμποροῦσε νὰ ἐπηρεάσῃ τὴν Γαλλικὴν Κυβέρνησιν, διὰ νὰ στραφῇ ἐντόνως ἐναντίον τῶν ἐπαναστατῶν, κατώρθωσε νὰ πείσῃ τὴν ρωσικὴν καὶ τὴν ἀγγλικὴν κυβέρνησιν, αἱ ὁποῖαι ἐστειλάν νέας στρατιωτικὰς δυνάμεις ἀπὸ τὴν Ὀδησσὸν καὶ ἀπὸ τὴν Μάλταν εἰς τὸ Ἡράκλειον καὶ εἰς τὸ Ρέθυμνον, διὰ νὰ καταστείλουν τὴν λαϊκὴν ἐπανάστασιν.

Συγχρόνως αἱ Δυνάμεις, θέλουσαι νὰ εὐχαριστήσουν τὸν Ὑπατοῦ Ἀρμοστήν των, ἐποίησαν καὶ νέαν ἐντονον πρὸς τοὺς ἐπαναστάτας διακλιώσιν, τὴν ὁποίαν τοὺς ἐπέδωσαν εἰς τὰς 2 Ἰουλίου 1905.

Κ'

'Αγών ὑπὲρ τῶν ὄλων!

'Αλλ' ἄς ἀφήσωμεν τὸ διπλωματικὸν μέρος τῆς ἀφηγήσεώς μας καὶ ἄς ἐπιστρέψωμεν τρεῖς μῆνας ὀπίσω, εἰς τὸν Ἀπρίλιον, καὶ ἄς ἀνέλθωμεν ἐπ' αὐτὸ εἰς τὸ Θερίσιον, ὅπου ὁ Βενιζέλος μετὰ τοὺς ἐπαναστάτας τοῦ λαμβάνουσι γνῶσιν τοῦ ψηφίσματος τῆς Κρητικῆς Βουλῆς ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως καὶ τῆς γέας ἀρνητικῆς ἀπαντήσεως, τὴν ὁποίαν ἔδωσαν αἱ Δυναμίς.

Τρεῖς ἢ τέσσαρες ἡμέρας μετὰ τὴν ἐπίσημον τῆς ἐνώσεως κήρυξιν, ἀνῆλθον εἰς τὸ Θερίσιον οἱ Κρήτες βουλευταὶ Βογιατζάκης, Μαρογκάκης, Ἀναγνωστάκης καὶ Μακράκης, ὡς ἐκπρόσωποι τῶν κρητικῶν πολιτικῶν κοιμιᾶτων.

Ὁ Βενιζέλος, μόλις ἤρχισεν ἡ συνομιλία μετὰ τοὺς ἀπεσταλμένους βουλευτάς, ἐδήλωσεν ἀπεριφράστως ὅτι θὰ συνεχίσῃ πῆν ἐπανάστασιν. Ὁ Βενιζέλος εἶχε κυριολεκτικῶς ἐμμανῆ διὰ τὴν συκοφαντικὴν φράσιν τὴν ὁποίαν εἶχε προφέρει ὁ πρίγκηψ εἰς τὸν λόγον του, τονίζων ὅτι «διὰ τῶν ὅπλων κάμπτονται οἱ κατακτηταὶ καὶ οὐχὶ οἱ εὐεργέται».

—Οὐδέποτε διανοήθημεν, εἶπεν ὁ Βενιζέλος εἰς τοὺς βουλευτάς, νὰ ὑψώσωμεν ὅπλα κατὰ τῶν προστατίδων Δυνάμεων. Γνωρίζομεν ὅτι τὸ τοιοῦτον θὰ ἦτο ἐσχάτη ἀγνωμοσύνη. Τὰ ὅπλα ἐγείρομεν δι' ἄλλον σκοπόν. Τὸν ἐγνωσίτε... Ἐάν δὲν εἶχαμεν ὅπλα, δὲν θὰ εὐρισκόμεθα εἰς τὸ Θερίσιον, ἀλλὰ θὰ ἐσαπίζαμεν καὶ ἡμεῖς εἰς τὰς φυλακάς τοῦ Ἰτζεδίν.

Κατ' ἀπόφασιν τοῦ Βενιζέλου, ἡ ἐπανάστασις ἐναγτίον τοῦ πρίγκηπος Γεωργίου θὰ ἐσυνεχίζετο μέχρις ἐσχάτων καὶ μέχρις ὀριστικῆς ἐκδιώξεώς του ἀπὸ τὴν Κρήτην, ἀφοῦ αὐτὸς δὲν ἤθελε νὰ δεχθῆ ὡς γεγονός τὴν ἐπανάστασιν καὶ τὴν ἀπεδοκίμαζε μετὰ φράσεις τῶσαν συκοφαντικῆς.

Ὀλίγας ἡμέρας βραδύτερον, εἰς τὰς 16 Ἀπριλίου ἤρχιζεν ἐξοντωτικὸς ἀγὼν μεταξὺ κρητικῶν καὶ ἐπαναστατῶν. Ἡ πρώτη σύγκρουσις ἐπέληθεν εἰς τὴς Βουκολιές. Κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς μεγάλῃς Παρασκευῆς ἐγένετο ἐκεῖ μεγάλη ἐμποραγορά, εἰς τὴν ὁποίαν ἐνεφανίσθησαν τέσσαρες ἐπαναστάται. Δύναμις ἐκ 36 χωροφυλάκων, ἔλθοῦσα εἰς τὴς Βουκολιές διὰ τὴν τήρησιν τῆς τάξεως, συνεκρούθη μοιραίως μετὰ τοὺς ἐπαναστάτας. Οἱ τέσσαρες ἐπαναστάται ἐνισχύθησαν αὐτοστιγμῆ διὰ 200 καὶ πλέον πολιτῶν ὀπλισμένων, ἄλλων μὲ μαχαίρια καὶ ἄλλων μὲ περιστοφά. Τρεῖς ἐκ τοῦ πλήθους τῶν ἐπιτιθεμένων ἐφονεύθησαν. Οἱ χωροφύλακες, ὀχυρωθέντες ἐντὸς τοῦ κτιρίου τοῦ ἀστυνομικοῦ σταθμοῦ, ἔβαλλον ἐκεῖθεν κατὰ τοῦ ἐξηγηριωμένου ὄχλου. Τότε οἱ τέσσαρες ἐπαναστάται, ὀρμήσαντες, ἔκαυσαν τὸν σταθμόν, ἐντὸς τοῦ ὁποίου εὐρίσκοντο καὶ ἄφθονα πυρομαχικά. Οἱ χωροφύλακες, κινδυνεύοντες νὰ τιναχθοῦν εἰς τὸν ἀέρα ἢ νὰ καοῦν ζωντανοί, ἔκαμαν μίαν ἀπεγνωσμένην ἐξόδον, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐπέληθε γέα λυσσώδης συμπλοκῆ ἐκ τοῦ συ-

στάδην. Τώρα ἐφρονεῦθησαν διὰ μαχαιρῶν τρεῖς χωροφύλακες.

Σκηναὶ ἀπερίγραπτοι ἐπηκολούθησαν. Ὅλος ὁ λαὸς τῶν Βουκολιῶν, ἀνερχόμενος εἰς 1500 πρόσωπα, εὗρέθη ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης. Οἱ χωροφύλακες, καταδιωκόμενοι, κατάρθρωσαν γὰρ φύγου. Οἱ μετὰ τὴν μάχην μετρηθέντες νεκροὶ ἦσαν 7 καὶ οἱ τραυματῖαι 20.

Τὴν ἐπομένην ἀκριβῶς τῶν σκηνῶν τούτων, οἱ πρόξενοι τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, συνελθόντες, ἀπεφάσισαν γὰρ ζητήσασιν ἀπὸ τὴν κρητικὴν κυβέρνησιν γὰρ καταβιβᾶσθαι ἀπὸ τὰ δημόσια καταστήματα τὴν ἐλληρικὴν σημαίαν, ἣ ὅποια εἶχεν ὑψωθῆ μετὰ τὴν παρὰ τῆς Βουλῆς ἐπίσημον κήρυξιν τῆς ἐνώσεως, καὶ γὰρ τὴν ἀντικαταστάσῃ μετὰ τὴν κρητικὴν σημαίαν τῆς αὐτονομίας. Εἰς ἐκτέλεσιν δὲ τῆς ἀποφάσεως τῶν αὐτῆς ἔστειλαν τὸ ἐξῆς ἔγγραφον:

«Κύριε Σύμβουλε,

Οἱ συνάδελφοί μου καὶ ἐγώ, δυνάμει ὀδηγιῶν τῶν κυβερνήσεών μας, ἑμοφῶνως συμφωνουσῶν, ἀπεφασίσαμεν ὅτι εἶνε οὐσιώδεις καὶ ἐπείγον ν' ἀντικατασταθῇ ἡ ἑλληνικὴ σημαία διὰ τῆς κρητικῆς σημαίας ἐπὶ τῶν δημοσίων καταστημάτων τῆς Κρήτης καὶ λαμβάνομεν τὴν τιμὴν γὰρ σὺς γνωστοποιήσωμεν τὴν ἀπόφασιν ταύτην, ἥς ἡ ἐκτέλεσις ἐν ἀνάγκῃ θὰ ἐξασφαλισθῇ μετὰ τὴν συνδρομὴν τῶν διεθνῶν στρατευμάτων. Δέξασθε, κύριε Σύμβουλε, τὴν διαβεβαίωσιν τῆς ἐξαιρέτου ὑπολήψεώς μου.

Ἵ Γενικὸς Πρόξενος τῆς Ἰταλίας
ΝΕΓΡΙ»

Εἰς τὸ ἔγγραφον αὐτὸ ὁ ἐπὶ τῶν Ἑσωτερικῶν σύμβουλος Κριαρῆς ἀπήγγησε θαρραλέως διὰ τοῦ ἐξῆς ἱστορικοῦ ἔγγραφου:

«Ἐν Χανίοις, τῇ 17 Ἀπριλίου 1905

Κύριε Γενικῆ Πρόξενε,

Ἄνωρίζομεν ὑμῖν ὅτι ἐλήφθη τὸ ἀπὸ 16)29 τρέχοντος ἔγγραφον ὑμῶν ἐκ τῶν ἀξιοτίμων κυρίων προξένων, κατ' ἀπόφασιν τῶν ὁποίων ἐστάλη ἡμῖν καὶ ὅτι ἀνεκoinώσα τούτο καὶ πρὸς τὰ λοιπὰ μέλη τῆς Κρητικῆς Κυβερνήσεως.

Εἰς ἀπάντησιν τούτου, λαμβάνω τὴν τιμὴν ἵνα γνωρίσω ὑμῖν καὶ τοῖς ἀξιοτίμοις προξένοις ὅτι τὰ μέλη τῆς Κρητικῆς Κυβερνήσεως εἰσὶν Ἕλληνες καὶ ὅτι ἐμποροῦνται ἔσσει παρὰ τῶν αὐτῶν κισθημάτων καὶ πόθων τοῦ κρητικοῦ λαοῦ, τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ὁποίων πλειστακίς ἤδη ὁ τόπος καὶ ἡ Α.Β.Υ. ὁ Σεπτὸς ἡμερῶν ἡμῶν διηνεκῶς ἐνεργεῖ, ἐν τῶν ἠτήσατο παρὰ τῶν Μεγάλων πρεσβατιδῶν Δυνάμεων καὶ ὅτι ἀδυνατοῦσιν ἀπολύτως, ἵνα προβῶσιν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐν τῷ ἔγγραφῳ ὑμῶν ἐκδηλωθείσης ἐντολῆς καὶ ἐπιθυμίας ὑμῶν.

Δέξασθε, κύριε Γεν. Πρόξενε, τὴν διαβεβαίωσιν τῆς πρὸς ὑμᾶς ἐξαιρέτου ὑπολήψεώς μου.

Ἵ ἐπὶ τῶν Ἑσωτερικῶν Σύμβουλος
Α. ΚΡΙΑΡΗΣ»

Κατόπι τῆς ἀπαντήσεως αὐτῆς, αἱ Δυνάμεις ἔστειλαν μίαν ομάδα ἐκ 30 Γάλλων, 30 Ἰταλῶν καὶ 30 Ρώσων στρατιωτῶν, οἱ ὅποιοι κατεβίβασαν μετὰ δίας τὰς τιμὰς τὴν ἑλληνικὴν σημαίαν ἀπὸ τὰ δημόσια καταστήματα καὶ ὑψωσαν τὴν κρητικὴν. Ἡ καταβίβασις ἐγένετο εἰς τὰς 6 τὸ πρωὶ καὶ δίας αἰφνιδίως. Συγχρόνως ἐτοποθετήθησαν διεθνεῖς οσοῦραι εἰς ὅλα τὰ δημόσια καταστήματα.

Μόλις ὁ λαὸς εἶδε τὴν ἀντικατάστασιν τῆς σημαίας, συνήλθεν εἰς πάνδηρον συλλαλητήριον καὶ διεμαρτυρήθη πρὸς τὰς Δυνάμεις:

Ἡ προσβολὴ αὐτὴ κατὰ τῆς ἐλληνικῆς σημαίας ἐθίξε τὴν φιλοτιμίαν τῶν ἐν Θέρισῳ. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ ὄπλαρχηγὸς Μπουράκης, παραλαβὼν 200 ἐνόπλιους, κατήλθεν εἰς τὸ Μελιδόνι, περιεκύλιωσε τοὺς ἐκεῖ γυροφύλακας, τοὺς ὁποίους καὶ ἀφώπλισε. Κατόπιν κατέλαβε τὸ ὑποτελωνεῖον τοῦ Καστελλίου Μυλοποτάμου καὶ ἤρχισε νὰ εἰσπράττῃ τοὺς φόρους, ἐν ὀνόματι τῆς ἐπαναστατικῆς συνελύσεως.

Ἐξ ἄλλου ὁ ὄπλαρχηγὸς Μαλανδράκης, ἐπὶ κεφαλῆς ἐνόπλιων ἐπαναστατῶν, κατέλυσε τὰς ἀρχὰς καὶ ὕψωσεν ἐν ὀνόματι τῆς ἐπαναστατικῆς συνελύσεως τὴν ἐλληνικὴν σημαίαν.

Τὸ ἴδιο βράδυ, ὁ ὄπλαρχηγὸς τῶν Λάκων Μαλινδρέτος, ὁ ὁποῖος εἶχε συλληφθῆ ἀπὸ τοὺς γυροφύλακας τοῦ πρίγκηπος καὶ εἶχε φυλακισθῆ εἰς τὸ Ἴτζεδίν, ἀπέδρασεν ἀπὸ τὰς φυλακὰς. Εἰς τὴν ἀπόδρασιν τὸν ἐβοήθησεν ὁ δεσμοφύλαξ, ὁ ὁποῖος ἐδραπέτευσε μαζὶ τοῦ εἰς τὸ Θέρισον...

Μετὰ διήμερον, 17 ἔνοπλοι ἐπαναστάται κατέλαβαν τὴν κομιόπολιν Ρογδιάν, κοντὰ εἰς τὸ Ἡράκλειον.

Συγχρόνως οἱ ἐπαναστάται εἰσῆλθαν εἰς τὸν Βάμον καὶ κατέλαβαν ἐξ ἀπίτης τὴν πόλιν, κατέλυσαν τὰς ἀρχὰς καὶ ὕψωσαν τὴν ἐλληνικὴν σημαίαν.

Κατόπιν τῆς κεραυνοβόλου αὐτῆς δράσεως τῶν ἐπαναστατῶν, οἱ γυροφύλακες ἤρχισαν ν' ἀποχωροῦν ἀπὸ τὴν ὑπαιθρον, βραδύτερον δὲ καὶ ἀπὸ τὰς πόλεις. Οὐδεμίαν πλέον ἐτολμοῦσαν νὰ φέρουν ἀντίστασιν, διότι εἶχαν χάσει τὸ ἡθικὸν των καὶ ἐγνώριζαν ἐκ τῶν προτέρων ὅτι καθεὶ τοιοῦτο διάδημά του θ' ἀπέβαινε ἐπὶ ματαίῳ.

Εἰς τὰς 3 Μαΐου ὁ ἐκ τῶν συναρχηγῶν τῆς ἐπαναστάσεως Κωνστ. Μᾶνος, μετ' ἑὸν ἐνόπλιους, κατέλαβε τὸ Κολυμπάρι, τὴν Μεσσαρᾶ, ἐνῷ ἄλλοι ἐπαναστάται κατέλαβαν τὸν Ἅγιον Νικόλαον. Εἰς ὅλα αὐτὰ τὰ μέρη οἱ ἐπαναστάται ἤρχισαν νὰ εἰσπράττουν τοὺς τελωνειακοὺς δασμοὺς καὶ τοὺς φόρους, ἐγκαταστήσαντες ἰδίαις ἀρχαῖς.

Ἀλλὰ καὶ τὴν δικαιοσύνην ἤρχισαν ν' ἀποδίδου ἐπάνω εἰς τὸ Θέρισον οἱ ἐπαναστάται.

Τὴν Περαιτικὴν 30 Ἀπριλίου 1905 παρουσιάσθησαν ἐνώπιον τοῦ Βενιζέλου εἰς τὸ Θέρισον οἱ ὀθωμανοὶ Χαλάλ ἁγῶς Χουσάκης, Βαλῆ Χατζῆ Μαστοράκης καὶ Χασάν Ἀλῆ Βερίνης καὶ τοῦ κατήγγειλαν ὅτι ἐκλάπησαν εἰς τὸ χωρίον Λιγοδιὰς 54 αἰγοπόδατα των, ἐπεκαλέσθησαν δὲ τὴν συνδρομὴν τοῦ πρὸς ἀνεύρεσίν των. Ὁ Βενιζέλος ἔστειλεν ἀμέσως ἑκατὸν ἐπαναστάται, οἱ ὁποῖοι κατάρθωσαν νὰ ἀνεύρουν τὰ κλαπέπτα πρόβατα καὶ τὴν ἐπομένην τὸ πρωτὶ τὰ παρεδῶσαν εἰς τοὺς ἰδιοκτῆτας των...

Οἱ ἐπαναστάται ὀργάνωσαν ραγδαίως τὴν διοίκησιν εἰς τὴν καταληφθεῖσαν ὑπαιθρον χώραν. Διῶριζαν ὡς φρουράρους διαφόρους ὄπλαρχηγούς, μέλη τῆς ἐπαναστατικῆς συνελύσεως, τοὺς ἀπέστειλαν δὲ εἰς τὰς ἐπαρχίας Κισσάμου, Σελίνου, Κυθωνίας, Ρεθύμνης κλπ. Οἱ ὄσοι-

ραρχοὶ αὐτοὶ εἶχαν ἐντολὴν νὰ φρουροῦν τὴν τάξιν καὶ νὰ προστατεύουσι τὴν ἀσφάλειαν καὶ τὴν περιουσίαν τῶν κατοίκων.

Ἐξ ἄλλου εἰς ἑκατόμβους δήμους, κατόπιν ἐγκυκλίου τῆς ἐπαναστατικῆς συνλεύσεως, ἔγιναν ἐκλογαὶ ἐπιτροπειῶν ἐξ ἐγχωρίων πολιτῶν, οἱ ὅποιοι ἀσχοῦσαν τὴν στοιχειώδη δικαιοσύνην καὶ διενεργοῦσαν τὰς εἰσπράξεις μέρους τῶν δημοσίων φόρων.

Περὶ τὰ τέλη τοῦ Μαΐου συνέβη ἕνα γεγονός, τὸ ὁποῖον διετάραξε τὰς πράγματι διχλῆς σχέσεις μεταξὺ τῶν ἐπαναστατῶν τοῦ Θερίσου καὶ τῶν διεθνῶν στρατευμάτων. Διὰ πρώτην φοράν, ἤρχοντο εἰς σύγκρουσιν ἐπαναστάται μετ' ἐξένους στρατιώτας.

Ὁ πρίγκηψ Γεώργιος ἀντελήφθη ὅτι αἱ δυνάμεις τῆς χωροφυλακῆς του τὸν ἐγκατέλειπαν καὶ ὅτι αἱ ἐναπομείνουσαι ἦσαν ἀνεπαρκεῖς, ἐξήγησε δὲ ἀπὸ τοὺς προξένους νὰ στείλουν τὰ διεθνῆ στρατεύματα, πρὸς ἐκδίωξιν τῶν ἐπαναστατῶν, πού εἶχαν καταλάβει τὰς πόλεις τῆς ὑπαίθρου. Πράγματι, οἱ πρόξενοι ἔστειλαν ἀμέσως μίαν δύναμιν Ρώσων ἐνόπλων στρατιωτῶν μαζὶ μετ' ὀλίγους ποιγκηπικούς χωροφύλακας πρὸς κατάληψιν τοῦ Μελιδόνιου.

Οἱ ἐκεῖ εὐρισκόμενοι, ὑπὸ τὸν Μπυράκην, ἐπαναστάται, ἔχοντες ἐντολὴν νὰ μὴ ἔλθουν εἰς καμμίαν σύγκρουσιν μετ' ἐξένους στρατιώτας, ἤρχισαν ἀποχωροῦντες. Οἱ Ρῶσοι ἄμως, ἐκλαθόντες τὴν ἀποχώρησιν τῶν ἐπαναστατῶν ὡς δειλίαν, τοὺς κατεδίωξαν, καὶ μάλιστα ἀπεπειράθησαν νὰ συλλάβουν τὸν Μπυράκην. Τότε ἔγινε συμπλοκή. Οἱ ἐπαναστάται ἔρριψαν ἀθρόους πυροβολισμοὺς εἰς τὸν ἀέρα, ἀλλὰ οἱ Ρῶσοι ἔρριψαν κατὰ τῶν φευγόντων ἐπαναστατῶν, ἐκ τῶν ὁποίων τρεῖς ἐτραυματίσθησαν καὶ συνελήφθησαν.

Κατόπιν τῆς συγκρούσεως αὐτῆς, οἱ Ρῶσοι κατέλαβαν τὸ Μελιδόνι καὶ ἐνισχύθησαν μετ' 50 ἀκόμη στρατιώτας, καὶ μάλιστα ἐξήγησαν καὶ τὴν ἀποστολὴν ἐνὸς ρωσικοῦ τορπιλλοδόλου εἰς τὸ Καστέλλι, κοντὰ εἰς τὸ Μελιδόνι, τὸ ὁποῖον καὶ ἀπεστάλη μετ' πληθῆραν πυρομαχικῶν.

Ἀλλὰ πρὸς τί ἢ ἔντονος αὐτῆ προπαρασκευῆ τῶν Ρώσων, ἀφοῦ οἱ ἐπαναστάται ὁπωσδήποτε δὲν θὰ ἤρχοντο ποτέ εἰς σύγκρουσιν μετ' ἐξένην στρατεύματα;

Μετὰ τὴν δρᾶσιν αὐτὴν τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ, γαλλικὰ ἀγγήματα κατέλαβαν πολλὰ χωρία γύρω ἀπὸ τὰ Χανιά, τίς Μοῦρνιές, τίς Κορακιές, τὴν Μαλάζα κλπ.

Ὅλη αὐτὴ ἡ στρατιωτικὴ δρᾶσις τῶν Δυνάμεων εἶχε τὸν σκοπὸν τῆς. Πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν, αἱ Δυνάμεις εἶχαν προβῆ εἰς ἀπ' εὐθείας ἔντονον διάδημα πρὸς τοὺς ἐπαναστάτας, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐζητοῦσαν νὰ καταθέσουν τὰ ὅπλα. Καὶ διὰ νὰ τοὺς ἐκδιώξουν, ἤρχισαν νὰ δροῦν εἰς τὰ χωρία, τὰ ὅποια εἶχαν καταλάβει οἱ ἐπαναστάται.

Ὁ Βενιζέλος, εὐραχθεὶς ἐκδηλῶς πλέον ἀντιμέτωπος πρὸς τὰς ἐπιταγὰς τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, ἦτο ὑποχρεωμένος ἢ νὰ συνεχίσῃ τὴν ἐπαναστάσιν ἢ νὰ ὑποταγῆ εἰς τὰς Δυνάμεις. Τὸ δεῦτερον ἀντέκειτο εἰς τὸν χαρακτῆρά του. Ἐν ταῦτοις ἡ φρόνησις τὸν ἔκαμε νὰ σκεφθῆ μετ' ἡλικίαν.

Τὴν Κυριακὴν τῆς 22 Μαΐου 1905 συνεκάλεσεν ἐπάνω εἰς τὸ Θέρισον γενικὴν συνέλευσιν τῶν ἐπαναστατῶν καὶ ὠμίλησε πρὸς αὐτούς. Ἀγγήθεν εἰς ἓνα μικρὸν ὕψωμα καὶ εἶπε τὰ ἑξῆς:

Ἐν πρώτοις, ἐξέφρασε τὴν πεποίθησιν ὅτι αἱ Δυνάμεις ἦσαν διατεθειμέναι, παρὰ τὸ αὐστηρὸν ὕψος τῆς διακοινώσεώς των, νὰ προβοῦν εἰς πολλὰς παραχωρήσεις πρὸς τὴν ἐπανάστασιν.

«Καὶ τώρα—εἶπε—τί πρέπει νὰ πράξωμεν; Χρειαζέται σταθερότης καὶ θάρρος· θάρρος, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ φρόνησις. Φρόνησις καὶ ἐπιθεσιότης περὶ τὴν διαχείρισιν τοῦ ζητήματός μας.

»Αἱ Δυνάμεις κατηγορηματικῶς διὰ τῆς τελευταίας διακοινώσεώς των ἐδήλωσαν, ὅτι ἀδυνατοῦν νὰ παράσχωσιν τὴν ἑνωσιν. Νομίζετε ὅτι ἡμεῖς πρέπει νὰ περιφρονήσωμεν τὴν δῆλωσιν αὐτὴν, καὶ νὰ ἐμεινῶμεν εἰς τὸ κήρυγμα τῆς πλήρους, τῆς τυπικῆς ἐνώσεως; Ἐχω τὴν γνώμην ὅτι δὲν πρέπει νὰ τὸ κάμωμεν αὐτό.

»Εἶνε δυστυχῶς δι' ἡμᾶς παραδεδεγημένον τὸ δόγμα τῆς ἀκεραιότητος τῆς Τουρκίας. Αἱ Δυνάμεις, συνεπῶς, ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἠμποροῦν νὰ ἐπιτρέψωσιν τὴν πλήρη προσάρτησιν, τὴν κατὰ τύπου καὶ οὐσίαν, τῆς Κρήτης εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τί πρέπει λοιπὸν ἡμεῖς νὰ πράξωμεν;

»Δὲν νομίζετε ὅτι ἔχομεν καθήκον, παραβλέποντες τοὺς τύπους, νὰ ἐπιζητήσωμεν τὴν οὐσίαν;

»Ἐὰν κατορθώσωμεν νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν κατ' οὐσίαν ἑνωσιν μὲ τὴν Ἑλλάδα, ἐὰν ὡς μόνον δεῖγμα τῆς τουρκικῆς ἐπικυριαρχίας ἀφεθῆ εἰς τὴν Κρήτην μία σημαία τῆς, δὲν εἶνε τὸ ἴδιον πρᾶγμα, ὡσὰν νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν πλήρη ἑνωσιν;

»Αὐτὸ νομίζω ὅτι ὀφείλομεν νὰ πράξωμεν. Τοιοῦτοτρόπως ἠμποροῦμεν νὰ ἔχωμεν χιλίας ἐλπίδας ὅτι θὰ ἐπιτύχωμεν. Διότι, ἐνῶ κατὰ βάθος ἐπιμένομεν εἰς τὸ κήρυγμα τῆς ἐνώσεως, ἀφ' ἑτέρου δὲν προκαλοῦμεν τὰς Δυνάμεις.

»Ἐρχομαι ἤδη, ἀδελφοί, εἰς νέον ζήτημα, τὸ ζήτημα τῆς καταθέσεως τῶν ὅπλων. Αἱ Δυνάμεις θέλουσιν νὰ τὰ καταθέσωμεν. Πρὸ τῆς τοιαύτης τῶν ἀπαιτήσεως, τί πρέπει νὰ κάμωμεν; Νὰ δηλώσωμεν ὅτι δὲν τὰ καταθέτομεν; Δὲν ἠμποροῦμεν νὰ τὸ κάμωμεν αὐτό.

»Ὄφειλομεν, φρονῶ, νὰ γνωστοποιήσωμεν εὐλαβῶς πρὸς αὐτὰς τοὺς λόγους, διὰ τοὺς ὁποίους εἶνε ἀπαραίτητον νὰ ὀπλοφοροῦν οἱ ἑξ ἡμῶν ἔχοντες καθήκον νὰ πράττουσιν τοῦτο.

»Ἡ τάξις κινδυνεύει, ἐὰν ἀφεθῆ ἡ ὑπαιθρος χώρα ἀπροστάτευτος. Ἡ χωροφυλακὴ, μετὰ τὴν σφαγὴν τῶν Βουκολιῶν, δὲν ἠμπορεῖ βεβαίως ν' ἀναλάβῃ τὴν τήρησιν τῆς τάξεως, καθ' ὅσον ἡ ἐμφάνισις τῆς θὰ ἐπροκάλει νέας αἱματηρὰς σκηνὰς, δὲν πρέπει ἡμῶς ν' ἀφεθῆ ἀπροστάτευτος ὁ τόπος καὶ δι' αὐτὸν τὸν λόγον ἡ ἐπανάστασις ὀρίζει φρουράς, ἐντολὴν ἐχούσας τὴν τήρησιν τῆς τάξεως. Ἀφ' ἑτέρου, καὶ ἡ ἐδῶ, εἰς Θέρισον, συνεδριάζουσα Συνέλευσις, πρέπει νὰ εἶνε ἀσφαλὴς κατὰ τῶν ὀργάνων τῆς Ἀρμοστείας ἀνάγκη συνεπῶς νὰ ὑπάρχῃ μόνιμος φρουρὰ αὐτῆς.

»Ἐπὶ τῇ βάσει λοιπὸν τούτων, ὀφείλομεν νὰ δικαιολογήσωμεν εἰς τὰς Δυνάμεις τὴν κατοχὴν τῶν ὅπλων καὶ νὰ παραστήσωμεν εἰς αὐτὰς ὅποια πραγματικῶς εἶνε ἡ ἀνάγκη τῆς τηρήσεως αὐτῶν ὑπὸ τῶν φρουρῶν.

«**Εἶμαί πάντες πλήρης θάρρους.** Ἐγὼ πεποιθήσιν, ἔτι ὁ ἀγὼν μας, ὁ ἔθνικὸς ἀγὼν μας, δὲν θὰ ἀποτύχη. Εἶνε ἀληθές, ὅτι ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ἀνεμέναιμεν ἐξεροχόμενοι ἔξω, ἡ ἐλπίς μας ὀηλασθ' περὶ συμμετογῆς ὄλων τῶν πολιτικῶν μεριδίων τῆς Κρήτης εἰς τὸ κίνημα, δὲν ἐπετεύγη ἀκόμη. Εἶνε ἕως ἀληθές ἐπίσης ὅτι ἐπετεύχθη ἓνα ἄλλο πράγμα, ἐπίσης σπουδαῖον. Μὲ ἐνοεῖτε; Ὑπονοῶ τὴν ἀκραιφνῆ ὑποστήριξιν, τὴν ὅποιαν ὁ Κρητικὸς λαὸς παρέσχεν εἰς τὴν ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως ἐπανάστασιν, ἐναγκαλισθεὶς αὐτήν. Ἔχετε ἄλλωστε ὅπ' ἔσφιγ σας τὸ βεβαιωμένον, ὅτι ὁ ἀρχηγὸς ἑνὸς τῶν κομμάτων τοῦ τόπου ὁμοφωνεῖ μὲ ἡμᾶς. Τὸ τοιοῦτον θὰ ὀδηγήσῃ εἰς τὸν ἀγῶνα πάντας ἀνεξαιρέτως. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἂν δὲν συμβῆ, διὰ τῆς παρόδου τοῦ γρόνου θὰ πείσωμεν τὴν Εὐρώπην, ὅτι δὲν εἴμεθα ὀλίγοι ταραξίαι, ὡς ἠθέλησαν νὰ μᾶς παραστήσουσ', ἀλλ' ἀντιπροσωπεύομεν σύμπαντα τὸν Κρητικὸν λαόν, ὅστις οὐδεμίαν ἕλλην λύσιν ἐκτός τῆς ἐνώσεως δύναται γ' ἀποδεχθῆ.

«Δὲν δεχόμεθα ὑπαλώματα. Εἴμεθα ἀκραδάντως πεπεισμένοι, ὅτι οὐδεμία, ἀπολύτως οὐδεμία ἄλλη λύσις ἐκτός τῆς ἐνώσεως δύναται νὰ κινήσῃ τὴν Κρήτην. Καὶ τὴν πεποίθησίν μας αὕτην διὰ τῆς δυνάμεως τῶν πραγμάτων, τὸ ἐπαναλαμβάνομεν, θὰ τὴν μεταδώσωμεν εἰς τὴν Εὐρώπην.

«Δὲν θέλομεν οὔτε νὰ ἀκούσωμεν κἀν ἀπλᾶς ἐσωτερικὰς μεταρρυθμίσεις. Ἐγὼ τὴν πεποιθήσιν ὅτι οὐδεὶς τῶν ἐπαναστατῶν δὲν θὰ σκεπθῆ κἀν νὰ τὰς δεχθῆ».

—Κανείς! Κανείς! βροντοφωνεῖ ὀλόκληρον ἐκεῖνο τὸ πολεμικὸν ἀκροατήριον.

«Δὲν ἠδυνήθημεν εἰσέτι, ἐξακολουθεῖ ὁ Βενιζέλος, νὰ ἐπιτελέσωμεν τὴν ὀργάνωσιν τῆς ὑπαίθρου χώρας. Τὰ οἰκονομικὰ κυρίως μέσα μᾶς ἠμπόδισαν. Ἠλπίζαμεν ὅτι οἱ ἀδελφοὶ ἡμῶν τῆς Ἑλλάδος θὰ ἐνίστασαν ὀλιγῶς τὸν ἀγῶνά μας—τὸ γνωρίζετε ἕως, τίποτε δὲν μᾶς ἀπεστάλη. Ἐγὼ ἐν τοσούτῳ τὴν πεποίθησιν ὅτι θὰ θυνηθῶμεν ἐν τῷ μέλλοντι νὰ ἐκπληρώσωμεν τὸ κύριον τοῦτο μέρος τῆς ἐπαναστάσεως, διὰ τοῦ ὁποῦ θὰ παρουσιάσωμεν συσσωματωμένην τὴν Κρήτην πρὸ τῶν δυνάμεων.

«Ἄλλ' ἔλθωμεν ἤδη καὶ εἰς τὸ ἐρώτημα: τί σκεπτόμεθα νὰ κάμωμεν καὶ ἐν περιπτώσει ἀποτυχίας, ἀποτυχίας, τὴν ὅποιαν δηλῶ ὅτι δὲν θεωρῶ καθόλου πιθανήν. Τὸ ἐπ' ἐμοί, διακηρύττω ἐπισήμως ὅτι ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ θὰ δεχθῶ ἄπλᾶς ἐσωτερικὰς μεταρρυθμίσεις, αἱ ὅποιαι βαθέως εἶμαι πεπεισμένος ὅτι δὲν θὰ πλάσσουν καθεστῶς, δυνάμεον νὰ σταθῆ εἰς τὰ πόδια του, οὐδ' ἐπὶ βραχύτατον χρόνον. Ἐάν, ἀφοῦ ἐξαντλήσωμεν ὅλα τὰ μέσα, ἠττηθῶμεν πρὸ τῆς βίας τῶν πραγμάτων, θὰ διαμαρτυρηθῶμεν κατὰ πάσης λύσεως. Ἥτις θὰ ἐκράτει ἡμᾶς κεχωρισμένους τῆς Ἑλλάδος, θ' ἀρνηθῶμεν νὰ συμπεριλάβωμεν εἰς τὴν λειτουργίαν τοῦ γέσου πρὸ ἕτε τεύματος, θ' ἀντιτάξωμεν κατὰ τῆς ἐφαρμογῆς αὐτοῦ ἄκαμπτον παθητικὴν ἀντίδρασιν καὶ θὰ παραδοκῶμεν τὴν κατάλληλον περίστασιν, ὅπως συνεχίσωμεν τὸν ὑπὲρ τῆς Ἐνώσεως ἀγῶνα».

Εἰς τὰς 2 Ἰουνίου, ὁ ὀπλαρχηγὸς Κακούρης κατέλαβε μὲ τοὺς ἑν-

δρας τοῦ τὴν Ἀργυρούπολιν. Εὐθύς ἀμέσως, πολυκρίθιον ἀπόσπασμα τοῦ ἐν Ρεθύμνῃ ρωσικοῦ στρατοῦ συγκεντρώθη εἰς τὸ Ἀτσιπύπουλον, ἀπέχον τῆς Ἀργυρούπολεως περὶ τὰς τρεῖς ὥρας.

Τὴν ἐπομένην νύκτα δύναμις ἐξ 150 Ρώσων, ἐξεληθῆσα ἐκ Ρεθύμνου, κατέλαβε θέσιν ἀντιμέτωπον πρὸς τὰς θέσεις τοῦ Κακούρη. Οἱ Ρώσοι ἐκάλεσαν διὰ τηλεσιγράφου τοὺς ἐπαναστάτας νὰ ἀποχωρήσουν, ἀλλὰ αὐτοὶ ἠρηθήσαν, ἰσχυρισθέντες ὅτι μένουσιν ἐκεῖ πρὸς τήρησιν τῆς τάξεως. Ἐνῶ κατόπιν τούτου ἀνεμένετο σύγκρουσις μεταξύ Ρώσων καὶ Κρητῶν, κατόπιν τῆς «ἐπεξηγήσεως» τοῦ Κακούρη, οἱ Ρώσοι ἀπεχώρησαν εἰς Ρούστικα καὶ ἡ σύγκρουσις ἀπεσοδήθη.

Ἐνῶ ἄλλως ἀπεσοδήθη ἡ ρωσσοκρητικὴ σύγκρουσις, εἰς τὸν Βάμιον ἐλάμβανε χώραν φοβερὰ αἵματογούσια μεταξύ 200 ἐπαναστατῶν καὶ 75 Κρητῶν χωροφυλάκων, τοὺς ὁποίους οἱ ἀντάρται ἐπολιοῦρησαν ἐντὸς τοῦ ἀστυνομικοῦ σταθμοῦ. Ἐκεῖ διεξήχθη μάχη σκληροτάτη, διαρμέσσα ἐπὶ τριήμερον. Οἱ χωροφύλακες, καίτοι ἀποκλεισμένοι, πεινῶντες καὶ ὑποφέροντες, ἐφόνευσαν τρεῖς ἐπαναστάτας.

Τὴν νύκτα τῆς τρίτης ἡμέρας οἱ χωροφύλακες, διαλαθόντες τὴν προσοχὴν τῶν πολιορκητῶν, κατώρθωσαν νὰ διαφύγουν καὶ ἐφίλασαν εἰς τὸ χωρίον Καλύδες, ὅπου καὶ πάλιν ἐκυκλώθησαν ὑπὸ ἐπαναστατῶν, ἐγόντων ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Κωνστ. Μάνον. Τότε δύναμις ἀγγλικῆς στρατοῦ, ἐπειδᾶσα, ἐσχημάτισεν οὐδετέραν ζώνην μεταξύ τῶν διαμαχομένων καὶ κατώρθωσε νὰ διασώσῃ τοὺς χωροφύλακας.

Καὶ αὕτῃ μὲν ἡ περιπέτεια ἑτερματίσθη. Ἄλλη ἑμὸς ἤρχισεν ἀμέσως εἰς τὸ Καστέλλι τοῦ Κισσάμου, ἡ ὁποία ὑπῆρξε ἀνάιμακτος. Ἐπαναστάται καὶ χωροφύλακες συνεκρούσθησαν ἐκεῖ. Οἱ χωροφύλακες ὑπεχώρησαν. Οἱ ἐπαναστάται εἰσῆλθαν εἰς τὸ χωρίον καὶ τὸ κατέλαβαν.

Οἱ πρόξενοι τῶν Δυνάμεων διέταξαν τότε ἓνα ἰταλικὸν πλοιεπὸν νὰ πλεύσῃ καὶ νὰ παραλάβῃ τοὺς χωροφύλακας, διὰ νὰ τοὺς μεταφέρῃ εἰς τὰ Χανιά...

Εἰς τὰς 9 Ἰουνίου, εἰς τὸ χωρίον Καλύδες, ἓνας ἐπαναστάτης, παρὰ τὴν διαταγὴν τοῦ Βενιζέλου, ἐποροδόγησε κατὰ μίαν δριάδος Ἀγγλων στρατιωτῶν. Ὁ πυροβολισμὸς δὲν ἔσχεν ἀποτέλεσμα. Ἀλλὰ ὁ Βενιζέλος, καλέσας τὸν πυροβολῆσαντα ἐπαναστάτην, τὸν διέταξε νὰ σπεύσῃ καὶ νὰ παραδοθῇ ἀμέσως εἰς τοὺς Ἀγγλους. Ὁ ἐπαναστάτης ὑπῆρξεν ἀσυζητητὴ. Καὶ παρεδόθη. Οἱ Ἀγγλοὶ τὸν ἐκράτησαν καὶ τὸν ἐστείλαν εἰς τὸ Ἴτζεδίν.

Μετὰ τρεῖς ὥρας, τὴν 12ην Ἰουνίου, ἓνα νέον σπουδαῖον γεγονός συνετάραξε τὴν Κρήτην.

Ἐνα σῶμα ἰσχυρῶν ἐπαναστατῶν, κατὰ διαταγὴν τοῦ Βενιζέλου, ἐπολιοῦρησε τὸ Ἴτζεδίν, εἰς τὸ ὁποῖον ἐκρατοῦντο πενήντα περίπου ἐπα-

ναστάται, συλληφθέντες κατὰ τὰς διαφόρους συμπλοκάς.

Οἱ ἐπιτιθέμενοι κατέλαβαν τὸ φρούριον, ἐξετόπισαν τὴν φρουράν καὶ ἀνοίξαντες τὰς πύλας, ἀπηλευθέρωσαν τοὺς κρατούμενους καταδίκους καὶ ὑποδίκους. Μεταξὺ αὐτῶν ἦτο καὶ ὁ ἐπαναστάτης, ποῦ πρὸ δύο ἡμερῶν εἶχε παραδοθῆ, κατὰ διαταγὴν τοῦ Βενιζέλου, εἰς τοὺς Ἄγγλους...

Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ κατάστασις ἐφθάνει εἰς δεξυτάτου σημεῖον, διότι οὐδεὶς ἠδύνατο πλέον νὰ ἐμποδίσῃ τὰς συγκρούσεις μεταξὺ ἐπαναστατῶν καὶ ξένων, ὁ Βενιζέλος ἐπάνω εἰς τὸ Θέρισον εἰργάζετο νυχθημερόν καὶ παρεσκευάζει τὴν ἐπιτυχίαν. Νέος, νεώτατος, ἡλικίας μόλις 41 ἐτῶν, γεμάτος ἀπὸ ζωῆν καὶ σφρίγγος, νέος ὢσον καὶ...σήμερον, εἰργάζετο ἀπὸ τῆς 5ης πρωϊνῆς ὥρας μέχρι τοῦ μεσονυκτίου, μεριμνῶν περὶ ὄλων τῶν ζητημάτων, μέχρι καὶ τῶν ἐλαχίστων λεπτομερειῶν τῶν καὶ συντάσεων συγχρόνως ἐγγράφα καὶ δίδων διατάγας περὶ μετακινήσεως ἐπαναστατικῶν ἀποσπασμάτων καὶ κινήων διὰ τῶν ἰδίων του χειρῶν ὀλόκληρον τὴν μηχανὴν τῆς κρητικῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἐπαρκῶν εἰς ὅλα καὶ οὐδὲν ἀφίνων συγκεχυμένον καὶ ἐργαζόμενος χωρὶς διακοπῆν.

Δὲν εἶχε δὲ καμμίαν ἀνάπαυσιν ἐπάνω εἰς τὸ Θέρισον ὁ Βενιζέλος. Ἐκοιμάτο ἐπάνω εἰς ἓνα κρεβάτι ἐκστρατείας, μαζί μὲ τρεῖς ἄλλους, μέσα εἰς ἓνα στενὸν καὶ σκοτεινὸν ἰδωμάτιον, ποῦ ἀπετέλει τὸν κοιτῶνα ἄλλων δέκα.

Ἦτο δὲ λιτότατος εἰς τὴν τροφήν του. Μία λαχανόσουπα καὶ λίγα τυρὶ ἀποτελοῦσαν τὸ συνηθισμένον γεῦμα του.

Αὐτὸς ὑπῆρξεν ἔκτοτε ὁ Βενιζέλος.

ΚΑ'

Ἡ δρᾶσις τῆς χωροφυλακῆς

Ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τῆς Ἐποποιίας τοῦ Θερίσου δὲν πρέπει νὰ λείψῃ ἡ ὑπόμνησις τοῦ σοβαρωτάτου ρόλου, τὸν ὁποῖον ἔπαιξεν εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς ἐπαναστάσεως ἡ Κρητικὴ χωροφυλακῆ. Ἡ συμβολὴ τῆς εἰς τὴν ἐπαναστάσιν ὑπῆρξε σπουδαία. Δι' αὐτὸ ἀξίζει νὰ τῆς ἀφιερῶσθαι ὀλίγας σελίδας.

Μετὰ τὴν κἀθοδὸν τοῦ πρίγκηπος Γεωργίου ὡς Ἄρμωστοῦ τῆς Κρήτης μετεκλήθησαν Ἴταλοι ἀξιωματικοὶ πρὸς διοργάνωσιν νέου Σώματος χωροφυλακῆς.

Κατόπιν αὐστηρᾶς ἐπιλογῆς κατετάγησαν περὶ τοὺς χιλίους Κρήτες ἀπὸ τὰς καλλιτέρας οἰκογενείας τῆς νήσου.

Διὰ τὴν πειθαρχίαν καὶ τὴν αὐστηρὰν προσήλωσιν εἰς τὸ καθήκον τῆς ἐγένετο παλλάκις λόγος, ἀκόμη καὶ εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς ἐφημερί-

δας. Εἰς τὰς παρελάσεις μὲ τὸ κρητικὸν ἔνδυμά της, τὴν βράκα, ἐπροπορεύετο τῶν διεθνῶν στρατευμάτων.

Οὐδέποτε Σῶμα ἠγαπήθη ὑπὸ τῶν Κρητῶν, ὅσον ἡ τότε χωροφυλακὴ. Τὸ Σῶμα τοῦτο, τὸ προωρισμένον διὰ τὴν τήρησιν τῆς τάξεως καὶ ἀσφαλείας, κατῴρθωσεν ὁ πρίγκηψ γὰ τὸ φανατισμὸν ὑπὲρ αὐτοῦ. «Κρητικὴ Χωροφυλακὴ» ἐλέγετο ἐπισήμως, ἀνεπισήμως ὅμως ὀνομάζετο «Χωροφυλακὴ τοῦ Πρίγκηπος».

Διὰ τοῦτο τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Θερίσου πολλοὶ χωροφύλακες ὑπῆρξαν ἄνθρωποι τοῦ φανατισμοῦ τῶν κατὰ τὰς συναντήσεις τῶν μετὰ τῶν ἐπαναστατῶν.

Τὴν κηδεῖαν ἐνὸς τοιοῦτου χωροφύλακος παρηκολούθησεν ὁ ἴδιος ὁ πρίγκηψ, ὁ ὁποῖος ἐξεφώνησε καὶ τὸν ἐπικηδεῖον, κατὰ τὸν ὅποιον τοῦ ἐδόθη ἡ εὐκαιρία γὰ φανατισμὸν τοὺς χωροφύλακας κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν περισσώτερον.

Αἱ ἡμερήσιαι διατάγαι τοῦ τότε ἀρχηγοῦ τῆς χωροφυλακῆς, αἵτινες ἐκοινοποιοῦντο εἰς τοὺς ἄνδρας μόνον ἀφοῦ προηγουμένως ἐνεκρίνοντο ὑπὸ τοῦ πρίγκηπος, εἶνε ἀλησιμόνητοι ἀκόμη διὰ τὴν σατανικότητα τοῦ περιεχομένου των. Ἐνῶ ἀφ’ ἐνὸς ἐφρόντιζε καταλλήλως γὰ κρίνει τοὺς ἄνδρας γὰ συσπειρωθῆναι ἔτι περισσώτερον περίεξ τοῦ πρίγκηπος «διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς Πατρίδος», ἀφ’ ἑτέρου ἐφρόντιζε γὰ ἐμπνέει τὸ μῖσος καὶ τὴν ἀγανάκτησιν κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν τοῦ Θερίσου, ὅπου εὗρίσκοντο οἱ συγγενεῖς καὶ οἱ γονεῖς των πολλάκις.

Ὅταν λάβῃ κανεὶς ὑπ’ ὄψιν τοῦ ἅλα αὐτὰ, τότε μόνον ἕμπορεῖ γὰ ἐννοῆσαι ποία ὑπῆρξεν ἡ ἐντύπωσις καὶ ἡ συμβολὴ μιᾶς ἐξηκοντάδος ὑπαξιωματικῶν καὶ χωροφύλακων, μεταστάντων εἰς τὰς τάξεις τῆς ἐπαναστάσεως. Καὶ πόσον κλονισμὸν ἔφερεν εἰς τοὺς ἀμυριβάλλοντας περὶ τῆς ἰερότητος τοῦ σιοποῦ τῆς ἐπαναστάσεως.

Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπανάστασις εἰς τὸ σοβαρὸν τοῦτο στήριγμα τοῦ πρίγκηπος ἔστρεψε τὴν προσοχὴν της, ἀμέσως ἀπὸ τὰς πρώτας ἡμέρας καὶ παρὰ τὰς ἀμυριβολίας της περὶ τῆς ἐπιτυχίας τῆς ληφθείσης ἀποφάσεως, ὅπως προσκληθῶν, ἐκάλεσε τὸν δεῦτερον μῆνα τῆς ἐπαναστάσεως τοὺς ἄνδρας τῆς Κρητικῆς Χωροφυλακῆς ὅπως ἐνισχύσουν τὴν τελευταίαν προσπάθειαν πρὸς τὴν ὀριστικὴν ἀποκατάστασιν τῆς Κρήτης μετὰ τῆς μητροῦ Ἑλλάδος, διὰ τὴν ὅποιαν ἠγωνισήθησαν οἱ πρόγονοι ἁλλῶν.

Ἀντελαμβάνετο ἡ ἐπανάστασις τὴν μεγάλην ἠθικὴν ἐνίσχυσιν της ἐκ τῆς εἰς αὐτὴν προσχωρήσεως, ἔστω καὶ ἐνὸς μικροῦ τμήματος τοῦ ἀρυσωμένου Σώματος τοῦ πρίγκηπος.

Δι’ αὐτὸ καὶ ἀπηύθυνε πρὸς τοὺς ὑπαξιωματικοὺς τῆς χωροφυλακῆς τὴν κάτωθι προκήρυξιν:

Ἐν Θερίσῳ τῇ 16 Ἀπριλίου 1905

Ἄ ρ ι θ . Π ρ ω τ . 96

Τὸ Προεδρεῖον τῆς Ἐπαναστατικῆς Συνελεύσεως

Ἄμα τῇ ἐνάρξει τοῦ ἐθνικοῦ ἀγῶνος ὑπὲρ τῆς Ἐνώσεως, πολλοὶ τῶν ἀξιωματικῶν καὶ στρατιωτῶν τῆς Χωροφυλακῆς ἔπευσαν γὰ δηλώσουν πρὸς διάφορα πρόσωπα, ἐκ τῶν μετεχόντων τοῦ ἀγῶνος, ὅτι εἶνε πρόθυμοι γὰ θυσίασθαι τὸ ἐσθδιόν των, ὅπως προσφέρουν ἑαυτοὺς εἰς ἐξυπηρέτησιν αὐτοῦ καὶ ὅπως ἀποφύγουν τὴν δεινὴν δι’ ἑαυτοὺς περιπέτειαν, τοῦ γὰ στρέφωσι, σμαζόμενοι ἀπὸ τὴν ἀρμοσειακὴν σημαίαν, τὰ

δπλα κατὰ τῶν ἀγωνιζομένων ὑπὸ τὸ ἔθνικόν λάβαρον ἀδελφῶν των.

Οἱ πρὸς οὗς αἱ δηλώσεις αὐταὶ ὑπέβαλον τὸ ζήτημα εἰς τὴν Συνέλευσιν, αὕτη δέ, μετὰ ὄριμον αὐτοῦ μελέτην, ἀπεφάσισε νὰ γίνῃ εὐκολία εἰς τοὺς προδόντας εἰς τὰς τοιαύτας δηλώσεις, ὅπως, ἐφ' ὅσον ἡ ἐπαναστάσις δὲν προβαίη εἰς ὀργάνωσιν προσωρινῆς διοικήσεως, παραμένωσιν εἰς τὰς τάξεις των, ἵνα μὴ παραλύσῃ ἡ μόνη δημοστία δύναμις τοῦ τόπου, πρὸς δημιουργίαν τῆς ὁποίας ὑπεβλήθη οὗτος εἰς τὸσον ὑπερόγκους χρηματικὰς θυσίας. Ἐδηλώθη δὲ συγχρόνως ὅτι, ἅμα ὡς ἡ ἐπαναστάσις προέβαιεν εἰς ἐγκαθιδρύσιν προσωρινῆς διοικήσεως ἐν ὀνόματι τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, θὰ προσεκάλει τὴν χωροφυλακὴν νὰ προσέλθῃ καὶ προσφέρῃ τὰς ὑπηρεσίας της εἰς τὴν νέαν ταύτην ἐθνικὴν ὀργάνωσιν. Ἀτυχῶς, ἡ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ ἀγῶνος καταβληθεῖσα προσπάθεια, ὅπως ἐνσταλαχθῇ εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀποτελούντων τὴν χωροφυλακὴν μῖσος κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν τῶν ἀγωνιζομένων ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς ἰδέας, προεκάλεσε, πρὸ ἡμερῶν μὲν τὰς σιχηγὰς τῶν Παιμονιανῶν, γῆδες δὲ τὸ ἀκαίσιον δράμα τῶν Βουκολιῶν, ἐκθεσιν τοῦ ὁποίου περιέχει τὸ ὑπ' ἀριθ. 95 ἔγγραφο τοῦ Προεδρείου.

Ἔνεκα τούτου, εὐρισκόμεθα ἀργότερον εἰς τὴν ἀνάγκην ὅπως καὶ πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐγκαθιδρύσεως τακτικῆς καὶ προσωρινῆς διοικήσεως ἐν ὀνόματι τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, καλέσωμεν ἐπεινοὺς ἐξ ἡμῶν ὅσων δὲν ἀμιβλύει τὴν ἐθνικὴν ἀντίληψιν τὸ καθεστῶς, νὰ προσέλθωσιν εἰς τὰς τάξεις τῆς ἐπαναστάσεως, ὅπως τὰς εἰς στήριξιν τοῦ καταρρεύσαντος προσωρινοῦ καθεστῶτος παρεχομένους ὑπ' αὐτῶν ὑπηρεσίας παράσχωσι τοῦ λοιποῦ εἰς τὸν ἀγῶνα, ὅστις ὑπὸ τὴν ἐθνικὴν σημαίαν πρόκειται νὰ ὀδηγήσῃ καὶ θὰ ὀδηγήσῃ τὴν Πατρίδα ἡμῶν εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς φιλάσῃς αὐτῆς μητρὸς.

Ὁ Πρόεδρος

I. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΑΚΗΣ

Ὁ Γραμματεὺς

K. ΜΑΝΟΣ

Εὐθὺς μετὰ τὴν πρόσλησιν αὐτὴν τῆς Ἐπαναστατικῆς Συνελεύσεως οἱ ὀπλίται τῆς χωροφυλακῆς ἤρχισαν νὰ διαρρέουν πρὸς τὰς τάξεις τῆς ἐπαναστάσεως, ἀπὸ ὅπου καὶ ἂν εὕρισκοντο.

Οἱ ἐνωμοτάρχαι Π. Μαντωνανάκης, Α. Μπόλαρης, Γ. Κατσικουλάκης, Μ. Νταυλάκης, ὁ ὑπενωμοτάρχης Ἄνδρ. Βρυσαντίσης καὶ πολλοὶ χωροφύλακες ἐκ τῆς ἐπαρχίας Μυλοποτάμου καὶ τῆς Μοιραρχίας Ρεθύμνης, ὁ ἐνωμ. Μ. Ἀθάναξ ἐκ τοῦ σταθμοῦ Ἀσκήρου μετὰ τῶν χωροφύλακων του, ὁ ὑπενωμ. Μπελέλης ἐκ τῆς Μοιραρχίας Λασηθίου, ὁ ὑπενωμ. Πασχαλίδης ἐκ τῆς Μοιραρχίας Ἡρακλείου, ὁ ἐνωμοτάρχης Τερζάκης καὶ ὁ χωροφύλαξ Δημητριάδης ἐκ Χανίων, οἱ ἐνωμοτάρχαι Ἀντόπας Ἐμμ., Ἀρτεμάνης Ἰωάν., Καβαλιέρης Πολύδ., ὁ ὑπενωμοτάρχης Ρουτζεράκης Ἰω. καὶ περὶ τοὺς 20 χωροφύλακες ἐκ τῆς ὑποδιοικήσεως χωροφυλακῆς Βάμιου, ὅπου εὕρισκοντο συγκεντρωμένοι οἱ ὀπλίται τῶν σταθμῶν τῆς περιφέρειας, ἔνεκα τῆς ἐξαπλώσεως τῆς ἐπαναστάσεως. Ἡ προσχώρησις των ἐγένετο ὡς ἑξῆς:

Τὴν 22αν Ἀπριλίου 1905 ἐπληροφορήθησαν ὅτι εἰς τὰ Χανιά κατεβιάσθη ἡ ἑλληνικὴ σημαία ὑπὸ τῶν Εὐρωπαίων. Ἀμέσως συνενοήθησαν ὅπως τὴν ἐπομένην, ἑορτὴν τοῦ Ἁγ. Γεωργίου, ὀψώσουσιν τὴν ἑλληνικὴν σημαίαν, προφασισθεῖον δὲ εἰς τοὺς Ἰταλοὺς ὅτι ἔνεκα τῆς ἐ-

ορτῆς τοῦ Βασιλέως Γεωργίου ὑψώθη ὑπὸ τῶν χωροφυλάκων, πραγματικῶς ὅπως ἔπος δοθῆ καὶ συνεννοηθῶν μὲ τοὺς μεμνημένους συναπλόμας τῶν τῶν Χανίων, πρὸς τοὺς ὁποίους ἀπέστειλαν μὲ πολιτικὴν ἐνδιουμασίαν τοὺς χωροφύλακας Γ. Ραφιάκη καὶ Ι. Ζαγαριάδη.

Τῇ ἑντὶ τὴν πρώτην τῆς 23ης ὑψώθη ἡ ἑλληνικὴ σημαία μὲ στρατιωτικὰς τιμὰς καὶ μὲ ἔνοπλον φρουράν. Οἱ Ἴταλοί, ὅταν ἀντελήφθησαν τοῦτο, προσεπάθησαν γὰρ πείσουν τοὺς ὑπαξιωματικούς καὶ καταδιδάσκειν ταύτην, οὗτοι ὅμως ἠρνήθησαν. Τοῦτο ἔνεκεν εἰδοποίησαν δι' ἐμπιστοῦ τῶν τῶν Ἀρχηγέων Χωροφυλακῆς εἰς Χανιά.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας μετέβησαν οἱ ἀνω ὑπαξιωματικοὶ εἰς τὸ χωριὸν Κεῖνα καὶ συνεννοήθησαν μετὰ τῶν ἐκεῖ εὑρισκομένων ἀρχηγῶν ἐπαναστατῶν περὶ τῆς ἡμέρας τῆς προσχωρήσεώς τιν.

Τὴν ἐπομένην 24 Ἀπριλίου ἀπεστάλη ἐκ Χανίων ὁ Ἴταλὸς ὑπομάρχως Γερβαζούνης, ὅπως δοθῶς παραλάβῃ τοὺς πρωτεργάτας τῆς ὑψώσεως τῆς σημαίας ἐνωμ. Ἀντύπαν καὶ ὕπενωμ. Ρουτζεράκη καὶ τοὺς μεταφέρει εἰς Καλύδες, ὅπου εὑρίσκοντο περὶ τοὺς 100 χωροφύλακες καὶ 30 στρατιῶται Ἀγγλοί, καὶ οἵτινες εἶχον μεταβῆ ἐπίτηδες διὰ τὴν σύλληψιν τῶν ἐπαναστατησάντων ὀπλιτῶν Βάμου.

Τὴν ἐπομένην ὄλις αἰφνιδίως κατέφθασαν οἱ εἰς Καλύδες εὑρισκόμενοι χωροφύλακες καὶ Ἀγγλοὶ μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Ἴταλὸν μοίραρχον Πισμῶντα καὶ περιεκύκλωσαν τὸ οἶκημα τῆς ὑπεροικίσεως, συνέλαβον πάραυτα τοὺς ἐνωμοτάρχας Ἀντύπαν καὶ Ἀρτεμάκη καὶ ἀφοῦ τοὺς ἀφύθησαν, τοὺς ἐκλείων εἰς ἰδιαιτέρον θάλαμον, κατεζήτουν δὲ καὶ τὸν ὑπενωμοτάρχη Ρουτζεράκη, ὁ ὁποῖος εὑρίσκετο μὲ τοὺς ἐπαναστάτας.

Αὐτὸς, συναγνηθεὶς μὲ τοὺς μεμνημένους χωροφύλακας καὶ χωρὶς νὰ γίνῃ ἀντιληπτός ὑπὸ τῶν Ἴταλῶν, ἐξῆλθε, παρὰ τὴν ἀρνησίαν τῶν Ἀγγλῶν σκοπῶν, τοῦ οἰκίματος, ἀκολουθούμενος ὑπὸ τῶν χωροφύλακων Ζαγαριάδη Ἰω., Κορυδιάκη Κωνστ., Κριτσῶ-2 Μιχ. Μόλις ἐξῆλθον ἐπιροδόλησαν εἰς τὸν ἀέρα καὶ ἀμέσως ἔτρεξαν οἱ ἐπαναστάται ὑπὸ τὸν Εὐάγ. Μελιγκουνάκη καὶ ἀφοῦ ἔμαθαν τὰ λαβόντα χώραν, ἐδέχθησαν πρότασιν τοῦ Ρουτζεράκη ὅπως μεταβῶν εἰς τὴν ὁδὸν Χανίων ἐξωθῆ τοῦ Βάμου καὶ ἀπελευθερώσων τοὺς Ἀντύπαν καὶ Ἀρτεμάκη. Μετ' ὀλίγον ἐθεάθησαν περὶ τοὺς 100 χωροφύλακες καὶ 30 Ἀγγλοὶ στρατιῶται ὑπὸ τὸν Ἴταλὸν μοίραρχον, ἔχοντες εἰς τὸ μέσον τὸν ἐνωμ. Ἀντύπαν. Μόλις ἀντελήφθησαν εἰς τὰ πλάγιά τιν τοὺς ἐπαναστάτας, ἐστάθησαν ὄλοι, καὶ τὴν στιγμήν ἐκείνην ὁ Ρουτζεράκης ἐφώνησεν εἰς τοὺς μεμνημένους:

—Μὴ φοβηθῆτε νὰ ἔλθετε μαζί μας!

Ἀμέσως ἔκαμαν ἀρχὴν ὁ χωροφύλαξ Θ. Μπασιοδάκης καὶ κατόπιν οἱ Ἀνώγιος Κουγκῆς, Χρ. Κοκαφογιάννης, Νικ. Μελάκης καὶ ἄλλοι.

Τοὺς πρώτους προσελθόντας ἠκολούθησαν καὶ ἄλλοι, καὶ ὄλοι μαζί ἀνῆλθαν εἰς τὸ Θέρισον, φέροντες καὶ τὸν ἀπελευθερωθέντα Ἀντύπαν, τὸν ὁποῖον οἱ Ἴταλοὶ καὶ οἱ Ἀγγλοὶ, κατόπιν τῆς ἀπροόπτου αὐτῆς ἀπαγωγῆς, τὸν παρέδωσαν ἄνευ πολλῆς συζητήσεως...

Ἴδου δύο ἐπίσημα ἐγγραφατῆς Ἐπαναστατικῆς Συνελεύσεως τοῦ

Θερίσου, σχετικῶς μὲ τὴν προσχώρησιν τῆς χωροφυλακῆς εἰς τὴν ἐπαύρασαν:

Αριθ. πρωτ. 117.

ΤΟ ΠΡΟΕΔΡΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΗΣ ΣΥΝΕΛΕΥΣΕΩΣ

Κρίνομεν ἀναγκαῖον νὰ φέρωμεν εἰς τὴν δημοσιότητα ἄνευ σχολίων τὴν ἐπομένην ἐπιστολήν, τὴν ἀπευθυνθεῖσαν πρὸς τὸν Γουμνασία τῆς Ἐπαναστατικῆς Συνελεύσεως ὑπὸ τοῦ ἐνωμοτάρχου τῆς χωροφυλακῆς κ. Παντ. Μαντιναδάκη, ὅστις, εὐπειθῆς πρὸς τὴν πράσιν τῆς Ἐπαναστατικῆς Συνελεύσεως, προσήλθεν εἰς τὰς τάξεις τῆς Ἐπαναστάσεως, μεταθὰς εἰς τὸ ἐν Μυλοποτάμῳ ἐπαναστατικὸν στρατόπεδον.

Ἡ ἐπιστολὴ ἔχει ἐπὶ λέξει ὡς ἔπεται:

«Ἀρκάδιον, 21 Ἀπριλίου 1906

Ἄδελφὲ κ. Μᾶνο,

Σὰς πληροφοροῦ ὅτι, ἀφοῦ ἔλαβον τὴν ἐγκύκλιόν σας, ἀνέγνων αὐτὴν μετὰ εὐχαριστήσεώς μου, παρόντων πολλῶν συναδέλφων μου καὶ χωροφυλάκων διαμεινόντων εἰς Ρεθύμνον, καὶ συγχρόνως τοῖς ἐδήλωσα ὅτι πρέπει νὰ ἀφήσωμε κατὰ μέρος τὰ πάντα καὶ νὰ ἐνωθοῦμε μὲ σᾶς, μέγχι τελείας ἀποκαταστάσεως.

Μοὶ ἐδήλωσαν ἀμέσως πολλοὶ χωροφύλακες καὶ ὑπαξιωματικοὶ ὅτι ἔχουν σκοπὸν νὰ σᾶς ὑποστηρίξουν καὶ θὰ ἐγκαταλείψουν τὰς θέσεις των εἰς πρώτην εὐκαιρίαν, πάντοτε ὅμως εἶχον ἓνα φόβον. Ἐγώ, ἀδελφὲ μου, διὰ νὰ κάμω τὴν καλὴν ἀρχήν, ἵνα καὶ αὐτοὶ μὲ μιμηθοῦν, ἀπεφάσισα σήμερον, περὶ ὥραν 12.30' μ.μ., ἀφοῦ ἔλαβα μετ' ἐμοῦ ἓν ὄπλον Γκρά, ἔν περιστοροφον Προβνίκ καὶ πολλὰ φυσίγγια καὶ ἐξήλθον τοῦ στρατώνος, ἀφοῦ ἐδήλωσα εἰς τὸν σκοπὸν ὅτι θὰ ὑπάγω νὰ συνεννοηθῶ μετὰ τοῦ Μοιράρχου καὶ ἀντὶ νὰ πράξω τοῦτο, εἶδον εἰς Ρεθύμνον ἓνα καλὸ παλληκάρι, τὸν Γ. Ροβατζιδάκη καὶ ὠπλίστη καὶ αὐτὸς μὲ ὄπλον Γκρά, καὶ εἶτα ἀνεχωρήσαμεν ἀμφοτέροι ἐκ Ρεθύμνης, ἐφθάσαμεν ἐνταῦθα περὶ ὥραν 4 1)2 σήμερον, ὅπου εἶβρομε τοὺς κ.κ. Μπιράκη, Μακράκη καὶ ἄλλους πολλοὺς ἐπαναστάτας καὶ μᾶς ὑπεδέχθησαν μετὰ μεγίστου ἐνθουσιασμοῦ καὶ πολλῶν πυροβολισμῶν.

Θὰ περιμένω ἐνταῦθα μερικὰς ἡμέρας καὶ εἶτα θὰ ἔλθω αὐτόθι μὲ ἄλλους φίλους μου πρὸς συνάντησίν σας, ὅπως σᾶς ἐκδέσω προφορικῶς σπουδαία καὶ πολλὰ γεγονότα τοῦ κ. Ἀρχηγοῦ τῆς Χωροφυλακῆς.

Συγχρόνως σᾶς γνωρίζω ἐν συντομίᾳ, ὅτι μὲ προσεκάλεσεν ἐνώπιόν του εἰς τὸ Ἐπιτελεῖον ὁ Ἀρχηγὸς τῆς Χωροφυλακῆς Μάναχο, δηλώσας ὅτι θὰ μὲ πράξῃ πάραυτα εἰς ἀνθυπασπιστὴν καὶ συγχρόνως ὅτι θὰ μὲ ἀμείψῃ ἐξ ἰδίων του μὲ 100 γρυσὰ εἰκασάφραγκα, ἐὰν θὰ κατάρθουν παντοιοτρόπως νὰ ἐφονεύα τὸν καπετὰν Γιάννη Καλογεροῦ καὶ γὰ τοῦ ἐπὶ γναίνα τὸ κεφάλι του. Τοῦ ἐδήλωσα ὅτι, ὡς Κρητικὸς, δὲν δύναμαι νὰ τὸ πράξω καὶ οὕτε ἔπρεπε καὶ αὐτὸς, ὡς ἀρχηγὸς καὶ διοργανωτὴς τῆς Κρητικῆς Χωροφυλακῆς, νὰ ἐνεργῇ τοιαῦτα πράγματα καὶ γὰ ἀμείψῃ μεγάλως ἐσεῖν, ὅπου θὰ τὸν ἄκουον νὰ φωνέουσι τοὺς Κρήτας ὅπου ἐργάζονται δι' ἔθνηκὸν ζήτημα. Τότε μὲ ἔθεσεν εἰς μεγάλην ἐπίεσιν, καὶ συγχρόνως μὲ μετέθεσε πάραυτα ἐκ Χανίων εἰς Ρεθύμνον,

Ἐνας ὄμιλος ἐπαναστατῶν τοῦ Θερίσου, μεταξύ τῶν ὁποίων καὶ οἱ Γερῶνμος Φούμης, Μ. Σκουλάκης, Μ. Κυδωνάκης, Γ. Παυλάκης.

ἀφοῦ πρῶτον μὲ ἐτιμώρησε μὲ 15 ἡμέρας φυλακῆς.

Ἀσπασμοὺς εἰς ὅλους τοὺς ὄμιλους, ὅπου θὰ ἐρωτήσουν διὰ τὸν Μαν-

Ἡ Ἐποποιία τοῦ Θερίσου

τωνανάγκην.

Ζήτω ἡ Ἐνωσις!

Σὺς ἀσπάζομαι: Π. Μαντωνανάκης»

Ἰδοὺ καὶ ἓνα ἔγγραφον τῶν ὑπὸ τὸν Κακούρην ὄπλαρχηγῶν, ἀφηνειμένων τὰ τοῦ κινήματος τοῦ Βάμου:

«Κύριε Πρόεδρε,

Συνεχίζοντας τὴν ὑπὸ χθεσινήν ἡμερομηνίαν ἐπιστολὴν μας, πληροφοροῦμεν ὑμᾶς ὅτι χθές, περὶ ὥραν 11 τῆς πρωίας, ἠτύτουόλησεν ὁ γνωροφύλαξ Γεώργιος Ραφτάκης, ἐκ Μεσογαίῳν Κισσάμου, εἰς ἓκ τῶν ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Καλογεῖτη ἐν Λούλῳ συλλεφεθέντων γνωροφύλακων. Κατὰ τὴν αὐτὴν περίπτου ὥραν μᾶς ἐπισκέφη ὁ κ. Δημήτριος Φραγκιάδης, διερμηνεὺς τοῦ ἐν Ἰτζεδὶν σταθμοῦ ὄντος ἀγγλικοῦ ἀγγήματος, ἀποσταλείς παρὰ τοῦ Ἄγγλου λοχαγοῦ, ὅπως ἐξακριβώσῃ ἐὰν πράγματι εἶχόμεν πολιορκήσει τὸν Βάμον, μὲ τὴν πρόθεσιν νὰ πυρπολήσωμεν τὰ δημοσία καταστήματα, καθ' ἃς τῷ εἶχον δώσει πληροφορίας οἱ ἐν Βάμῳ αὐλικοί. Παρεκαλέσαμεν τὸν κ. διερμηνεῖα νὰ ἀνακοινώσῃ εἰς τὸν κ. Λοχαγὸν ὅτι ἰδίῳις ὁμιασιν ἀντελήφη, νὰ τὸν διαβεβαιώσῃ δὲ περὶ τῶν καλῶν διαθέσεων τῶν ἐπαναστατῶν ἐναντι τῶν στρατιωτῶν τῶν Προστατῶν Δυνάμεων καὶ ὅτι λαθὸς, ὅστις λαμβάνει τὰ ὄπλα πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ ἱερωτέρου τῶν πόθων του, δὲν εἶνε δυνατόν νὰ παρεκτραπῇ εἰς ληστρικὰς πράξεις.

Διὰ τῆς χθεσινῆς ἐπιστολῆς μας, ἐγνωρίζαμεν ὑμῖν τὰ τῆς ἀποπείρας τῶν Ἰταλῶν ἀξιωματικῶν, ὅπως δόλω προσελκύσωσιν εἰς Ἰτζεδὶν διὰ νὰ πῶσι μίαν μύραν μεθ' ἑνὸς Γάλλου ἀξιωματικοῦ, τοῦς ὑπαξιωματικῶς ἐκείνους, οἵτινες ἔλαδον τὴν πρωτοβουλίαν τῆς ἀνυψώσεως ἐν τῷ σταθμῷ τῆς κυανολευκοῦ σημαίας μας. Πράγματι δὲ ὅπως τοῦς οἴσθον εἰς τὰς ἐκεῖ φυλακάς. Τὰ σγέδια τῶν Ἰταλῶν διεγράφοντο πλέον καθαρῶτατα. Οὐδεμίαν ἀμειβολίαν ἐπετρέπετο, ὅτι ἐπρόκειτο περὶ τοῦ πλεονεκτήματος τῶν γενναίων ὑπαξιωματικῶν μας, ὧν ὁ σκοπὸς εἶχον ἀποκαλυφθῇ. Τούτου ἕνεκεν, ἐλάδομεν τὴν ἀπόφασιν, ὅπως πάση δυνάμει ἀπελευθερώσωμεν αὐτούς. Περὶ τὴν 4ην μ. μ. αἱ κωδωνοκρουσῖαι τῆς ἐκκλησίας Τσικολιανῶν, τὰ συνεχῆ σαλπίσματα τοῦ γνωστοῦ ἤδη ὑμῖν ἐκ Καλυθῶν συναγωνιστοῦ, ὧς καὶ οἱ ἀτάκτως ριπτόμενοι πυροβολισμοί, μᾶς ἐκάλουν πρὸς τὸν Βάμον, ὅπου καὶ ἐφθάσαμεν μετὰ καταπληκτικῆς ταχύτητος. Πρὸ ἡμῶν εἶχον καταφθάσει 33 Ἄγγλοι στρατιῶται μετὰ τοῦ Μοιράργου Πιεμόντε καὶ ἱκανῶν καρβινοφόρων, οἵτινες ἀμέσως προέδρουν εἰς τὸν ἀσπλισμὸν τῶν ὑπόπτων ἐνωμοταρῶν Ἀντύπα καὶ Ἀστιακή, τοῦ Πολ. Καθκλιέρου κατωρθώσαντος νὰ διαφύγῃ μετὰ τοῦ ὄπλου του. Ἐἶνε ἀδύνατον νὰ σὰς περιγράψω δτι ἀκριβῶς συνέβη, μετὰ τὴν ἐκ Βάμου ἐκκίνησιν. Ἀληθὲς πανθασιόνιον. Χωροφύλακες, διαφεύγοντες τῶν τάξεων των, (τοῦ κ. Γ. Μπασιαδάκη Εὐαγαντος τὸ παράδειγμα), πυροβολοῦντες δὲ εἰς τὸν ἀέρα, ὅπως ἐνθαρρύνωσι τοὺς συναδέλφους των καὶ τοὺς μιμηθῶσιν, ἐπαναστάται καλοῦντες τοὺς γνωροφύλακας, ἵνα ἐγκαταλείψωσι τοὺς Ἰταλοὺς πάντα ταῦτα εἰς τὴν ἰσχυρὴν ὄφθαλμῷ.

Ὁ ἐνωμοταρῶν Ἀντύπα ἐσώρετο ἐκ τῶν δύο χειρῶν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ μοιράργου Πιεμόντε, ὅστις ἠγείλει δτι θὰ τὸν ἐφόνευε διὰ τοῦ ἰδίου του ὄπλου, ἐὰν ἀπεπειράτο νὰ δραπετεύσῃ

Ἀντιληφθέντες τὸν ὄν ὁ κ. Ἀντύπας διέτροσε κίνδυνον, παροτρυνόμενοι δὲ πρὸς τοῦτο ὑπὸ τῶν ἤδη αὐτομολησάντων συναδέλφων του, οἱ ἡμέτεροι κατέφθασαν αὐτὸν παρὰ τὸν Τριβαρᾶν, ὅπου κατόπιν συμπυρροσκορήσων, ριφθισῶν πρὸς ἐκφοβισμόν, οἱ μὲν Ἴταλοι ἐγκατέλειψαν τὸν αἰχμάλωτον Ἀντύπαν, οἱ δὲ Ἄγγλοι στρατιωτῶται συσπειρωθέντες, ἐξηκολούθησαν ψυχραίμως τὴν πορείαν των.

Εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ Ἀντύπα συνετέλεσαν πολὺ οἱ μαθηταὶ τῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς Βάμου, οἵτινες, κατόπιν ὁδηγῶν μας ἀναμειβέντες μετὰ τῶν Ἄγγλων στρατιωτῶν, παρημπόδιζον τὰς κινήσεις των.

Οἱ τελευταῖοι οὗτοι ἐγένων ἀκράτητον γέλωτα, μετὰ τὴν διὰ τῆς ἡμῶν ἀπελευθέρωσιν τοῦ εὐγενοῦς ὑπαξιωματικοῦ μας. Οἷτω ἔληξε καὶ τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο ἀναίμακτως, χάρις εἰς τὰς ἀσπληγῆς διαταγὰς ἃς εἶχμεν εὖσαι εἰς τοὺς ὄψ ἡμᾶς ἄνδρας.

Περὶ τὸν θεωροῦμεν γὰ ἐξάρωμεν τὴν γεννιότητητα τῶν ἡμετέρων ἐν γένει καὶ ἰδίως τοῦ ἐκ Κάνας διδασκάλου Ἰωάννου Παντελάκη, τοῦ ἐκ Παρθενίου Κωνσταντίνου Καϊβρενδάκη καὶ τοῦ ἐκ Νίππου Ἰωάννου Βρουδάκη.

Ὁ σταθμὸς Βάμου κατέγεται ἔτι ὑπὸ 15 περίπου χωροφυλάκων, ὑπὸ τὰς διαταγὰς ἑνὸς ἀνθυπασπιστοῦ. Ἄνω τῶν 60 ὀπλοφόρων μας περιφέρονται ἀνενοχλήτως εἰς Βάμον, συνδιασχεδάζοντες μετὰ τῶν χωροφυλάκων. Τὴν 9ην π. μ. ἔφθασεν ἐνταῦθα ἐκ Ρεθύμνης ὁ ὑπενωμοστάρχης Μπαλαντινάκης, ὅστις ὑπέστη, ὡς διηγείται, ἀληθῆ ὀδύσειαν.

Μετὰ σεβασμοῦ

Ἀνδρέας Κακούρης, Μάρκος Πετράκης, Σπυρίδων Φούμης, Γεώργιος Μράτσος »

«ραματικωτάτη σελὶς τῆς ἱστορίας τῆς Κρητικῆς Χωροφυλακῆς ὑπῆρξεν ἡ προσχώρησις τοῦ τμήματος τῆς χωροφυλακῆς Σητείας εἰς τὴν ἐπανόστασιν τοῦ Θεοίτου.

Εἰς τὴν περιφέρειαν αὐτὴν, ἡ πλειοψηφία ἦτο ἀνεκάθεν βενιζελική. Ὁ πρίγκηψ Γεώργιος, θέλων γὰ προσεταιρισθῆ τὴν περιφέρειαν αὐτὴν μὲ τὸ κόμμα του, προσεπάθησε γὰ κολακεύσῃ τὸν ἀρχηγὸν τῆς Ἐμμαιν. Φουνταλίδην καὶ τὸν διώρισε νομάρχην Λασηθίου.

Ὅταν ἤγγισαν αἱ πρῶται διενέξεις μεταξύ τοῦ Βενιζέλου καὶ τοῦ πρίγκηπος, ὁ Γεώργιος ἐσκέφθη γὰ ἐξορίσῃ τὸν ἀντίπαλόν του καὶ ὠργάνωσεν πρὸς τοῦτο τὴν σύνταξιν μιᾶς αἰτήσεως ὑπογεγραμμένης ἀπὸ τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν διαφόρων τμημάτων τῆς νήσου, διὰ τῆς ὁποίας ὁ Βενιζέλος ἐγαρκατηροῦτο ὡς προδότης. Ἐκάλεσε λοιπὸν πλησίον του μερικοὺς ἡγέτας τμημάτων, καὶ μετὰ αὐτῶν καὶ τὸν Φουνταλίδην, ἀπὸ τὸν ὅποιον ἐζήτησε γὰ ὑπογράψῃ τὴν αἴτησιν.

Ὁ Φουνταλίδης, μὲλις ἤκουσε τὴν πρότασιν τοῦ ἡγεμόνος, ἐξεπλάγη.

—Ὁ Βενιζέλος προδότης. Ὑψηλότατε; ἐφώνησε. Κόψε μου τὸ γέρι καλλίτερα, ἀλλὰ δὲν ὑπογράψω.

—Καὶ σὺ, ἀπ' αὐτοὺς εἶσαι λοιπὸν ; ἀπήντησε θυμωμένος ὁ πρίγκηψ. Γχυμίσου ἀπ' ἐδῶ !

Καὶ αὐθημερὸν τὸν ἀπέλυσε.

Ἔτσι ὁ Φουνταλίδης εὐρίσκειτο εἰς τὴν Σητεῖαν ἰδιωτικῶν, ὅταν ἐξερράγη ἡ ἐπανάστασις. Ὁ πρίγκηψ, μένεα πνέων, ἀλλὰ καὶ μὴ δυνατόν τιποτέ να τοῦ κἀμὴ προσωπικῶς, ἐσκέφθη νὰ καταπιέσῃ τοὺς φίλους του καὶ, ἐπειδὴ δλόκληρος ἡ ἐπαρχία Σητείας ἦτο ἐπαναστατικὴ, διέταξε καὶ ἐξεδόθησαν ἐντάγματα κατὰ τῶν ὀφειλετῶν τοῦ Δημοσίου (ὀφειλέται τοῦ Δημοσίου τότε ἦσαν οἱ χωρικοί), ἡ δὲ χωροφυλακὴ ἐξήρχετο εἰς τὰ χωρία μὲ δλόκληρον τὴν δύναμιν τῆς καὶ ἀπῆτε τὴν ἐξόφλησιν τῶν ὀφειλομένων, ἄλλως ἔστυραν εἰς τὰς φυλακάς πάντα μὴ ἐξοφλοῦντα ἐντὸς 24 ὥρων! Ἔτσι, ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐν Σητεία χωροφυλακῆς ἀνθυπασπιστῆς Καραγιάνος, παραλαβὸν τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἄνδρας 35 πλὴν 2—3 τοὺς ὁποίους ἀφῆσεν εἰς τὸν Σταθμὸν, ἐξῆλθεν εἰς τὰ χωριά. Ὁ Δήμαρχος ἐνὸς χωρίου, θέλων νὰ δώσῃ καιρὸν εἰς τὸ χωριὸ νὰ ἐξοικονομήσῃ χρήματα κατὰ τὸ δυνατόν καὶ ὅπως ἀπασχολήσῃ τοὺς χωροφύλακας, ἔσφαξε 5—6 ἀρνιά, προσεποιήθη τὸν πριγκηπικὸν καὶ εἶπεν εἰς τὸν ἀνθυπασπιστὴν νὰ μελὴ ἡσυχος καὶ αὖριον θὰ τοῦ προσκομίσῃ ἕνα—ἕνα τοὺς ὀφειλέτας. Ἦρχισε τὸ γλέντι, εἰς τὸ ὅποσον ἔρρευσεν ἄφθονον κρασί καὶ κατ' αὐτὸ ὁ ἀνθυπασπιστῆς ἐμέθυσε καὶ ἤρχισε νὰ ὑβρίξῃ γυθαιότατα τὸν Βενιζέλον. Μεταξὺ τῶν ἀνδρῶν του εὐρίσκοντο πολλοὶ Βενιζελικοί, ἀλλ' ἐπὶ πολλὴν ὥραν δὲν ἐτόλμουσε κανεὶς νὰ φέρῃ ἀντίρρησην. Ἐπὶ τέλους ὁμῶς ὁ ὑπενωμοτάρχης Νικ. Μπελέλης παρετήρησεν ὅτι «δὲν ἀρμόζει νὰ ὑβρίζωμεν ἡμεῖς τοὺς ἀρχηγούς τοῦ τόπου μας».

Ἐντεῦθεν προήλθε λογομαχία, καταλήξασα εἰς ἄγριον ἐυλοκόπημα τοῦ ἀνθυπασπιστοῦ ὑπὸ τοῦ ὑπενωμοτάρχου, ὁ ὁποῖος ἀφῆρεσε τὸ περιστροφον καὶ τὸ πηλίκιον τοῦ προϊσταμένου του καὶ κατόπιν εἶπεν εἰς τοὺς χωροφύλακας:

—Παιδιά, ὅποιος θέλει ἄς ἔλθῃ μαζί μου!

Τὸν ἠκολούθησαν ἔτσι 8 χωροφύλακες, ἅπαντες καταγόμενοι ἐκ τοῦ διαμερίσματος Χανίων, ὁ δὲ ἀνθυπασπιστῆς ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πόλιν μετὰ τῶν ὑπολοίπων χωροφυλάκων κατὰ τὴν νύκτα.

Ὁ Μπελέλης μετὰ τῶν 8 συντρόφων του περιεφέρετο ἀπὸ χωρίου εἰς χωριὸν, παραδοκῶν νὰ εὔρῃ εὐκαιρίαν νὰ διαπεραιωθῇ μὲ πλοῖον εἰς τὴν ἐπαρχίαν του, διότι διὰ ξηρᾶς ἦτο λίαν ἐπικίνδυνον, προκειμένου μάλιστα νὰ διέλθουν ἀπὸ τὸ τμήμα Ἡρακλείου, οἱ κάτοικοι τοῦ ὁποῖου τότε κατὰ πλειοψηφίαν ἦσαν πριγκηπικοί. Ἡ χωροφυλακὴ δὲν ἠδύνατο νὰ τοὺς καταδιώξῃ, διότι ὑπεθάλλοντο ἀπὸ τοὺς κατοίκους.

Περιπλανώμενοι οἱ δραπέται, ἐπεσεκέφθησαν τὴν μονὴν Τοπλοῦ, τῆς ὁποίας ὁ Ἡγούμενος, προσποιούμενος τὸν βενιζελικόν, ἐξέφρασε τὴν λύπην του διότι δὲν ἠδύνατο νὰ τοὺς περιποιήθῃ, ὅπως ἐπιθυμοῦσε, καταφθάσαντας εἰς τὴν Μονὴν τὸσον ἀπροόπτως. Ἀλλὰ τοὺς παρεκάλεσεν, ὅταν θὰ ξαναέλθουν, νὰ τὸν εἰδοποιήσουν μὴ—δυσὶ ἡμέρας ἐνωρίτερα διὰ νὰ τοὺς ὑποδεχθῶν μὲ ἀνταξίαν προσετοιμασίαν.

Πιστεύσαντες εἰς τὴν εὐλικρίνειαν τῶν διαθέσεών του, μετὰ τινὰς ἡμέρας οἱ δραπέται τὸν εἰδοποίησαν ὅτι θὰ ἤρχοντο τὸ Σάββατον διὰ νὰ διανυκτερεύσουν καὶ ἐκκλησιασθῶν τὴν Κυριακὴν.

Ὁ Ἡγούμενος ἀμέσως εἰδοποίησε τὸν δικηγόρον Ἀγγελάκην, ἀρχηγὸν τῆς πριγκηπικῆς μερίδος, ὅστος δὲ τὴν χωροφυλακὴν, ὁ ἀρχηγὸς τῆς ὁποίας παραλαβὸν διηλθὴν τὴν ὑπ' αὐτὸν δύναμιν, ἀνεχώρησε τὸ βραδύ τοῦ Σαββάτου κατευθυνόμενος εἰς Τοπλοῦ διὰ νὰ τοὺς συλλάθῃ

Ὁ Ἠγούμενος ἐπίσης ἐφρόντισε νὰ τοὺς ὄσση ἀφθόνως νὰ πιοῦν διὰ τὰ τοὺς Ἰαλλοὶ καὶ κοιμηθῶν ἀμέσως. Ἐνα δὲ διευκολύνη τὴν σὺλληψιν ἔβαλε τὸν Μπελέλη νὰ κοιμηθῆ εἰς τὸν ξενώνα εἰς τὴν αὐτὴν κλίμακον, εἰς τὴν ὁποίαν ἐκοιμήθη ὁ πρίγκηψ κατά τὴν εἰς τὴν Μονὴν ἐπισκεψίν του καὶ εἰς τὴν ὁποίαν ἔκτοτε δὲν εἶχε κοιμηθῆ πλέον κανεὶς. Τοὺς δὲ ὀκτὴ συντρόφους του εἰς τὸ ἀκρότατον δωμάτιον. Ὁ ξενὼν τῆς Μονῆς, ὁ ὁποῖος ἔχει σχῆμα Π, εὐρίσκεται εἰς τὸ θεύτερον πάτωμα, εἰς τὸ κέντρον τῆς Μονῆς, καὶ ἔχει μόνον μίαν κλίμακα. Μόνος ὁ Μπελέλης ἐκοιμήτο εἰς τὸ ἱστορικὸν δωμάτιον.

Ὁ ἀρχηγὸς τῆς χωροφυλακῆς μετὰ 3 χωροφυλάκων καὶ τοῦ Ἠγούμενου ὡς ὁδηγοῦ ἀνῆλθον τὴν κλίμακα, ἐπέρασαν ἀκραποδοῦν τὸν διάδρομον, εἰσῆλθαν εἰς τὸ δωμάτιον τοῦ Μπελέλη καὶ τοῦ ἐπέρασαν τὰς χειροπέδας, ἐνῶ ἐκοιμάτο. Ἀφυπνισθεῖς, ἐπάλαισεν, ἀλλ' ἦτο ἕνας ἑναντίον τεσσάρων ὀπλισμένων. Κατὰ τὴν πάλιν ἀφυπνίσθησαν οἱ εἰς τὸ ἄλλο δωμάτιον κοιμώμενοι, οἱ ὁποῖοι λαβόντες τὰ ὅπλα, ἠπέλκον ὅτι θὰ ἐφόρευαν πάντα ἐπιχειροῦντα νὰ περάσῃ τὸν διάδρομον ἢ νὰ ἀνέλθῃ τὴν κλίμακα.

Ὁ ἀρχηγὸς τῆς χωροφυλακῆς, μὴ δυνάμετος νὰ ἐξέλθῃ ἐκ τοῦ διαματιοῦ τοῦ Μπελέλη, ἔρριψεν ἀπὸ τὸ παράθυρον ἕνα τηλεγράφημα πρὸς τὸν ἐν Χανίοις Ἰταλὸν ἀρχηγὸν τῆς Κρητικῆς Χωροφυλακῆς, τὸ ὁποῖον ἔλεγε:

«Συγγέλασθαι Μπελέλην πολιορκούμενον συντρόφους τοῦ Τοπλοῦ.»

Τὸ τηλεγράφημα αὐτὸ, παραληφθὲν ἀπὸ ἕνα διαβάτην, ἐπεδόθη εἰς τὸν τηλεγραφητὴν Π. Δάσην, ὁ ὁποῖος, ἀντὶ νὰ τὸ διαβάσῃ, εἰδοποίησε τὸν Φουνταλίδην, ὁ ὁποῖος ἐκάλεσε τὸν ὑπαρχηγὸν τοῦ Ζαχαράκη, Ἰππεύσαν καὶ ἀνεχώρησαν μαζὶ πρὸς τὸ χωρίον Πισκοκέφαλο. Παραλαβόντες ἐκεῖθεν πολλοὺς ὀπλοφόρους, κατηνύνησαν πρὸς τὴν Μονὴν Τοπλοῦ. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως οἱ χωροφύλακες εἶχαν ἀσπλίσαι τὸν Μπελέλην καὶ τοὺς συντρόφους του καὶ τοὺς ὀδήγησαν εἰς τὴν παραλίαν, ἔπου τοὺς παρέδωσαν ἐπὶ γαλλικοῦ πολεμικοῦ.

Βραδύτερον ὁ Μπελέλης κατεδικάσθη ὑπὸ τοῦ πριγκηπικοῦ στρατοδικείου, διὰ τῆς ἀπὸ 8 Ἰουλίου 1905 ἀποφασέως του, εἰς 20 ἐτῶν στρατιωτικὴν εἰρκτήν, ἐπὶ ἀνυποταξίᾳ μετ' ἀπειλῶν, κλοπῆ ὀπλων, λιποταξία, συνωμοσία καὶ παραπλανήσει.

Ἐπίσης κατεδικάσθησαν καὶ οἱ ἄλλοι εἰς διαφόρους ποινάς. Ἐξ ἄλλου ὁ Φουνταλίδης καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ ἐκστρατεύσαντες πρὸς ἀπελευθέρωσιν τοῦ Μπελέλη, μὴ κατορθώσαντες νὰ ἐπιτύχουν τοῦτο, κατηνύνηθησαν πρὸς τὸ Θέρισον καὶ παρουσιάσθησαν ἐνώπιον τοῦ Βενιζέλου.

Τὰ πριγκηπικὰ στρατοδικεῖα κατεδικάσαν ἐρήμην εἰς βαρυτάτας ποινάς ὅλους τοὺς δραπετάς τῆς χωροφυλακῆς, οἱ ὁποῖοι ἠτόμολῃσαν εἰς τὸν Βενιζέλου.

Χάριν τῆς ἱστορίας τῆς Κρητικῆς Χωροφυλακῆς, ἣ ὁποία ἐγραψεν ἔκτοτε λοιπρὰς σελίδας, ἀναφέρωμεν ἐνταῦθα τὰ ὀνόματα τῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην καταδικασθέντων ὑπὸ τῶν πριγκηπικῶν στρατοδικείων:

1) Π. Μανιωανάκης, ἐνωμοτάρχης. Κατεδικάσθη εἰς ἰσόβια δεσμὰ

ἐπὶ λιποταξία μετ' ἐπιβαρυντικῶν, ἀνυποταξία μετ' ἀπειλῶν κατ' ἀνωτέρου του ἀξιωματικοῦ.

2) Ἄντ. Μπολαράκης, ἐνωμοτάρχης, 7 ἐτῶν στρατιωτικὴ εἰρκτὴ ἐπὶ λιποταξία μετ' ἐπιβαρυντικῶν.

3) Στυλ. Τραυμπουκάκης, χωροφύλαξ, 7 ἐτῶν στρατιωτικὴν εἰρκτὴν ἐπὶ λιποταξία μετ' ἐπιβαρυντικῶν.

4) Ν. Χατζηδάκης, χωροφύλαξ, 12 ἐτῶν στρατιωτικὴν εἰρκτὴν ἐπὶ λιποταξία μετ' ἀπειλῶν, κλοπῆ ὄπλων, λιποταξία καὶ συνομοσία.

5) Σπ. Μαλαζανάκης 10 ἐτῶν στρατιωτικὴν εἰρκτὴν, ἐπὶ λιποταξία μετ' ἐπιβαρυντικῶν, συνομοσία καὶ κλοπῆ ὄπλων.

6) Βασ. Χριστοφοράκης, χωροφύλαξ, 2 ἐτῶν στρατιωτικὴν εἰρκτὴν, ἐπὶ λιποταξία, συνομοσία.

7) Μιγ. Μαστοράκης, χωροφύλαξ, 7 ἐτῶν στρατιωτικὴν εἰρκτὴν ἐπὶ λιποταξία μετ' ἐπιβαρυντικῶν.

8) Γεώργ. Μπαλαντίος, ὑπενωμοτάρχης, 7 ἐτῶν στρατιωτικὴν εἰρκτὴν ἐπὶ λιποταξία μετ' ἐπιβαρυντικῶν.

9) Ἰω. Ἀμπελικάκης, χωροφύλαξ, 6 ἐτῶν στρατιωτικὴν εἰρκτὴν ἐπὶ λιποταξία μετ' ἐπιβαρυντικῶν.

10) Μιγ. Ντούλακης, ἐνωμοτάρχης, 18 ἐτῶν στρατιωτικὴν εἰρκτὴν ἐπὶ λιποταξία μετ' ἐπιβαρυντικῶν.

11) Γεώργ. Κατσικουλάκης, ἐνωμοτάρχης, 20 ἐτῶν στρατιωτικὴν εἰρκτὴν, ἐπὶ λιποταξία μετ' ἐπιβαρυντικῶν καὶ συνομοσία.

12) Ἄνδρ. Βρυσανάκης, ὑπενωμοτάρχης, 7 ἐτῶν στρατιωτικὴν εἰρκτὴν ἐπὶ λιποταξία μετ' ἐπιβαρυντικῶν καὶ συνομοσία.

13) Σπ. Δασκαλάκης, χωροφύλαξ, 7 ἐτῶν στρατιωτικὴν εἰρκτὴν ἐπὶ λιποταξία μετ' ἐπιβαρυντικῶν καὶ συνομοσία.

14) Ἰω. Γαπαδάκης, χωροφύλαξ, 7 ἐτῶν στρατιωτικὴν εἰρκτὴν ἐπὶ λιποταξία μετ' ἐπιβαρυντικῶν καὶ συνομοσία.

15) Ἰω. Σταυριανουδάκης, χωροφύλαξ, 7 ἐτῶν στρατιωτικὴν εἰρκτὴν ἐπὶ λιποταξία μετ' ἐπιβαρυντικῶν καὶ συνομοσία.

16) Γ. Παπαδάκης, χωροφύλαξ, 7 ἐτῶν στρατιωτικὴν εἰρκτὴν ἐπὶ λιποταξία μετ' ἐπιβαρυντικῶν καὶ συνομοσία.

17) Γ. Μπουντάκης, χωροφύλαξ, 7 ἐτῶν στρατιωτικὴν εἰρκτὴν ἐπὶ λιποταξία μετ' ἐπιβαρυντικῶν καὶ συνομοσία.

18) Γ. Μαλιντρέτος, ἐνωμοτάρχης, ἰσόβια δεσμὰ ἐπὶ λιποταξία καὶ ἀνυποταξία.

19) Ἰω. Ξηρουάκης, χωροφύλαξ, 6 ἐτῶν στρατιωτικὴν εἰρκτὴν ἐπὶ λιποταξία μετ' ἐπιβαρυντικῶν.

20) Κ. Χατζηδάκης, χωροφύλαξ, 1 ἔτος στρατιωτικὴν εἰρκτὴν ἐπὶ ἀπλῆ λιποταξία.

21) Ἄνδρ. Παπασταματάκης, χωροφύλαξ, 16 ἐτῶν στρατιωτικὴν εἰρκτὴν ἐπὶ ἀργήσῃ ὑπακοῆς, ἀνυποταξία μετ' ἀπειλῶν καὶ λιποταξία μετ' ἐπιβαρυντικῶν.

22) Μεγέλ. Μαρνιεράκης, χωροφύλαξ, 7 ἐτῶν στρατιωτικὴν εἰρκτὴν ἐπὶ λιποταξία μετ' ἐπιβαρυντικῶν.

23) Νικ. Φουρναράκης, χωροφύλαξ, 10 ἐτῶν στρατιωτικὴν εἰρκτὴν ἐπὶ λιποταξία μετ' ἐπιβαρυντικῶν, καὶ κλοπῆ.

24) Γεώργ. Παπουτσάκης, χωροφύλαξ, 16 ἐτῶν στρατιωτικὴν εἰρκτὴν

κτὴν ἐπὶ λιποταξία μετ' ἐπιβαρυντικῶν.

25) Ἐμμαν. Ἀντύπας, ἐνωμοτάρχης, 20 ἐτῶν στρατιωτικὴν εἰρκτὴν ἐπὶ στάσει, ἀνυποταξία, λιποταξία καὶ συνωμοσία.

26) Ἰω. Ἀρτεμιάκης, ἐνωμοτάρχης, 20 ἐτῶν στρατιωτικὴν εἰρκτὴν, ἐπὶ στάσει, ἀνυποταξία, λιποταξία καὶ συνωμοσία.

27) Νικ. Μπελέλης, ὑπενωμοτάρχης, 20 ἐτῶν στρατιωτικὴν εἰρκτὴν ἐπὶ ἀνυποταξία μετ' ἀπειλῶν, κλοπῇ ὄπλων, λιποταξία καὶ συνωμοσία.

28) Ἰω. Ρουτζεράκης, ὑπενωμοτάρχης, 18 ἐτῶν στρατιωτικὴν εἰρκτὴν ἐπὶ στάσει, ἀνυποταξία, λιποταξία μετ' ἐπιβαρυντικῶν καὶ συνωμοσία.

29) Γ. Ραπτάκης, χωροφύλαξ, 15 ἐτῶν στρατιωτικὴν εἰρκτὴν ἐπὶ λιποταξία μετ' ἐπιβαρυντικῶν καὶ συνωμοσία.

30) Πολύδ. Καθαλλιέρος, 15 ἐτῶν στρατιωτικὴν εἰρκτὴν ἐπὶ λιποταξία μετ' ἐπιβαρυντικῶν καὶ συνωμοσία.

31) Χρ. Κοκολογιαννάκης, χωροφύλαξ, 7 ἐτῶν στρατιωτικὴν εἰρκτὴν ἐπὶ λιποταξία μετ' ἐπιβαρυντικῶν καὶ συνωμοσία.

32) Ἀγτ. Κουμῆς, χωροφύλαξ, 7 ἐτῶν στρατιωτικὴν εἰρκτὴν ἐπὶ λιποταξία μετ' ἐπιβαρυντικῶν καὶ συνωμοσία.

33) Θεόδ. Μπασιάς, χωροφύλαξ, 7 ἐτῶν στρατιωτικὴν εἰρκτὴν ἐπὶ λιποταξία μετ' ἐπιβαρυντικῶν καὶ συνωμοσία.

34) Μιγ. Κριτωτάκης, χωροφύλαξ, 7 ἐτῶν στρατιωτ. εἰρκτὴν ἐπὶ λιποταξία μετ' ἐπιβαρυντικῶν καὶ συνωμοσία.

35) Γεώργ. Τζαννακάκης, χωροφύλαξ, 7 ἐτῶν στρατ. εἰρκτὴν ἐπὶ λιποταξία μετ' ἐπιβαρυντικῶν καὶ συνωμοσία.

36) Κωνστ. Κοσιδάκης, χωροφύλαξ, 7 ἐτῶν στρατιωτικὴν εἰρκτὴν ἐπὶ λιποταξία μετ' ἐπιβαρυντικῶν καὶ συνωμοσία.

37) Ἰω. Ζαγκαϊάδης, χωροφύλαξ, 10 ἐτῶν στρατιωτ. εἰρκτὴν ἐπὶ λιποταξία μετ' ἐπιβαρυντικῶν καὶ συνωμοσία.

38) Νικ. Μελάκης, χωροφύλαξ, 10 ἐτῶν στρατιωτικὴν εἰρκτὴν ἐπὶ λιποταξία μετ' ἐπιβαρυντικῶν, συνωμοσία, κλοπῇ ὄπλων.

39) Μάρκος Ἀδάτζος, ἐνωμοτάρχης, 20 ἐτῶν στρατιωτ. εἰρκτὴν ἐπὶ λιποταξία μετ' ἐπιβαρυντικῶν καὶ συνωμοσία.

40) Ἰω. Τσουλασάκης, χωροφύλαξ, 7 ἐτῶν στρατιωτ. εἰρκτὴν ἐπὶ λιποταξία μετ' ἐπιβαρυντικῶν καὶ συνωμοσία.

41) Κωνστ. Τσιβουράκης, χωροφύλαξ, 7 ἐτῶν στρατιωτ. εἰρκτὴν ἐπὶ λιποταξία μετ' ἐπιβαρυντικῶν καὶ συνωμοσία.

42) Γεώργ. Μενουσάκης, χωροφύλαξ, 7 ἐτῶν στρατιωτ. εἰρκτὴν ἐπὶ λιποταξία μετ' ἐπιβαρυντικῶν καὶ συνωμοσία.

43) Χατάν Τζεμαλή Μπερσάκης, χωροφύλαξ, 3 1) 2 μηνῶν στοατ. εἰρκτὴν ἐπὶ λιποταξία μετ' ἐπιβαρυντικῶν καὶ ὑπεξαίρεσει στρατ. εἰδῶν.

44) Παναγ. Μηναράκης, ἐνωμοτάρχης, 20 ἐτῶν στρατιωτικὴν εἰρκτὴν ἐπὶ λιποταξία μετ' ἐπιβαρυντικῶν, συνωμοσία, κλοπῇ καὶ ὑπεξαίρεσει.

45) Δημ. Παγκαλιδῆς, ὑπενωμοτάρχης, 11 ἐτῶν στρατιωτικὴν εἰρκτὴν ἐπὶ λιποταξία μετ' ἐπιβαρυντικῶν, συνωμοσία, κλοπῇ καὶ ὑπεξαίρεσει.

46) Μιγ. Πινακουλάκης, χωροφύλαξ, 10 ἐτῶν στρατιωτικὴν εἰρκτὴν ἐπὶ λιποταξία μετ' ἐπιβαρυντικῶν, συνωμοσία καὶ κλοπῇ στρατιωτικῶν εἰδῶν.

47) Ίωσή Καρπουζάκης, χωροφύλαξ, 10 ἐτῶν στρατιωτικὴν εἰρκτὴν ἐπὶ λιποταξία μετ' ἐπιβαρυντικῶν, συνωμοσία καὶ κλοπὴ στρατιωτικῶν εἰδῶν.

48) Ἐμίαν, Δημητριάδης, χωροφύλαξ, 14 1/2 μηνῶν στρατιωτικὴν εἰρκτὴν ἐπὶ λιποταξία μετ' ἐπιβαρυντικῶν καὶ κλοπὴ στρατιωτικῶν εἰδῶν.

49) Σπ. Γαβριλάκης, χωροφύλαξ, 6 ἐτῶν στρατιωτικὴν εἰρκτὴν ἐπὶ λιποταξία μετ' ἐπιβαρυντικῶν.

50) Παύλος Παπαθεοδός, χωροφύλαξ, 10 ἐτῶν στρατιωτικὴν εἰρκτὴν ἐπὶ λιποταξία μετ' ἐπιβαρυντικῶν καὶ κλοπὴ στρατιωτικῶν εἰδῶν.

51) Μιχ. Ρανιόσης, χωροφύλαξ, 2 ἐτῶν στρατιωτικὴν εἰρκτὴν ἐπὶ λιποταξία μετ' ἐπιβαρυντικῶν καὶ κλοπὴ στρατιωτικῶν εἰδῶν.

52) Μιχαὴλ Τερεζάκης, ἐνωμοτάρχης, 10 ἐτῶν στρατιωτικὴν εἰρκτὴν ἐπὶ λιποταξία μετ' ἐπιβαρυντικῶν καὶ κλοπὴ στρατιωτικῶν εἰδῶν.

53) Γ. Χαλακατεδάκης, χωροφύλαξ, 7 ἐτῶν στρατιωτικὴν εἰρκτὴν ἐπὶ λιποταξία μετ' ἐπιβαρυντικῶν.

54) Στυλ. Κατάκης, χωροφύλαξ, 4 ἐτῶν στρατιωτικὴν εἰρκτὴν ἐπὶ λιποταξία μετ' ἐπιβαρυντικῶν.

55) Εὐάγγ. Κουτεντάκης, χωροφύλαξ, 6 ἐτῶν στρατιωτικὴν εἰρκτὴν ἐπὶ λιποταξία μετ' ἐπιβαρυντικῶν.

56) Ἰω. Χορευτάκης, εἰς 1 ἔτος στρατιωτικὴν εἰρκτὴν ἐπὶ ἀπλῆ λιποταξία.

57) Νικ. Γουλιτάκης, χωροφύλαξ, 1 ἔτος στρατ. εἰρκτὴν ἐπὶ ἀπλῆ λιποταξία.

58) Πέτρος Κουταλάνης, ἐνωμοτάρχης, εἰς 7 ἐτῶν στρατιωτικὴν εἰρκτὴν ἐπὶ λιποταξία μετ' ἐπιβαρυντικῶν.

59) Νικ. Ζαχαράκης, χωροφύλαξ, 7 ἐτῶν στρατιωτικὴν εἰρκτὴν ἐπὶ λιποταξία μετ' ἐπιβαρυντικῶν.

60) Ἐμίαν, Σακκιανάκης, χωροφύλαξ, 7 ἐτῶν στρατ. εἰρκτὴν ἐπὶ λιποταξία μετ' ἐπιβαρυντικῶν.

ΚΒ'

Εἰς τὴν ἑλληνικὴν Βουλὴν

Εἰς τὰς 7 Μαΐου ἔγινε συζήτηση εἰς τὴν Ἑλληνικὴν βουλὴν ἐπὶ τοῦ Κρητικοῦ ζήτηματος. Ὁ βουλευτὴς Δ. Στεφάνου ἔλαμψεν ἐπερώτησιν ἐπὶ τῆς πολιτείας τῆς Κυβερνήσεως εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο, καὶ τῆς συζήτησεως γενικευθεῖσης, ὁμίλησαν οἱ Ν. Μπουφίδης, Στέφανος Δραγοῦμης καὶ Σπ. Στάης, ὑπεραμυνθέντες τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Θερσίου. Ὁ Μπουφίδης ἐτόνισεν:

—Οἰανδήποτε ἰδέαν καὶ ἂν ἔχουν οἱ ἐν Ἑδρῶν περὶ τῆς ἐν Κρήτῃ ἐπαναστάσεως, ἡμεῖς, οἱ γνωρίζοντες τοὺς ἄνδρας τῆς γῆσου, γνωρίζομεν ὡσαύτως ὅτι ἐξ οἰουμένης λόγου καὶ ἂν προήλθεν ἢ ἐξέγερσις, εἶνε αὕτη

μία ἔντονος ἐκδήλωσις τῆς ἐπιθυμίας, ὅπως τὸ ταχύτερον πραγματοποιηθῆ ἡ ὑπόσχεσις, τὴν ὁποίαν ἔδωσαν εἰς τὴν Κρήτην αἱ Δυνάμεις.

Ὁ Στέφανος Δραγαούμης εἶπεν:

— Ὅτε, κατὰ τὸ παρελθὸν θέρος, ἦλθον εἰς Ἀθήνας οἱ ἡγέται τοῦ κινήματος τοῦ Θερίσου, ἀπετράπησαν ἀπὸ παρομοίου ἐγγειρήματος παρὰ τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν, οἵτινες τοὺς ἐδέχθησαν εἰς ἀκρόασιν. Παρ' ὅλα ταῦτα, τὸ γεγονός ὑπάρχει. Τί ἄλλο συνέβη κατὰ τὴν μεγάλην ἐπανάστασιν τοῦ 1821; Οἱ ἐγκριτότεροι τῶν Ἑλλήνων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τὴν κατεδίκασαν ὡς ἔργον παράτολμον καὶ ἀσύνητον. Ἄλλ' ἀφοῦ ἐξερράγη, ἦλθον συναρωγοὶ καὶ ἄλλοι, αὐτοπροσώπως σπεύσαντες εἰς βοήθειαν τῶν ἐπαναστατῶν, συνειργάσθησαν καὶ ἐπέτυχαν ἀπὸ κοινοῦ τὸ εὐτυχές ἀποτέλεσμα.

Ὁ Σπ. Στάης εἶπεν:

— Ἐγὼ τὴν γνώμην, ὅτι πάντες πρέπει νὰ ἐνισχύσωμεν τοὺς ἐν Θερίσῳ, μετὰ λύπης δὲ μανθάνω ὅτι κατεβλήθησαν ἐντεῦθεν ἐνέργειαι, ὅπως ἡ Κρητικὴ Βουλὴ ἐπαναλάβῃ τὰς ἐργασίας τῆς. Ἐάν δὲν ἐπεκράτει ἡ ἀστογος αὕτη ἐνέργεια καὶ πείσματα ἐν Κρήτῃ, ἀσφαλῶς θὰ εὕρισκόμεθα εἰς τὴν ὁδὸν τῆς Ἐνώσεως. Ὁμολογῶ ὅτι ἐλυπήθην, ὅταν ἤκουσα, πρὸ μηνὸς περίπου, ὅσα ὁ πρωθυπουργὸς εἶπεν ἀπὸ τοῦ βήματος τούτου περὶ τοῦ ζητήματος. Διὰ τῆς ἀγορεύσεώς του ἐκείνης ἐπηνέχθη καίριον τραῦμα κατὰ τοῦ κινήματος τοῦ Θερίσου.

Ὁ πρωθυπουργὸς Δεληγιάννης, ἀπαντῶν εἰς τὰς ἐπικρίσεις ταύτας, ἐτόνισεν ὅτι:

— Τὸ μεταβατικὸν καθεστῶς τῆς νήσου δὲν θὰ διαρκέσῃ πολὺ ἢ Κυβέρνησις ἐργάζεται, τὸ ἐφ' ἑαυτῇ, πρέπει δὲ πάντες νὰ ἔχωσι πεποίθησιν εἰς αὐτήν.

Ἡ ἀοριστολόγος αὕτη ἀπάντησις τοῦ Δεληγιάννη οὐδόλως ἱκανοποίησε τὴν Βουλήν. Διότι ἦτο εἰς ὄλους γνωστόν, ὅτι ὁ πρωθυπουργός, συρράμιος εἰς τὸ ἄρμα τῆς βασιλικῆς Αἰθῆς καὶ ὑπακούων τυπικῶς εἰς τὰς ἐπιταγὰς αὐτῆς, εἶχε κηρύξει φανερὰ καὶ κουφίως, κατὰ μέτωπον καὶ ὑποκόλως, τὸν πόλεμον ἐναντίον τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Θερίσου καὶ ἀντίδρα μὲ κάθε τρόπον ἐναντίον αὐτῆς.

Ἐν τούτοις δύο γεγονότα ποῦ ἐπηκολούθησαν, ἔδωσαν νέα τροπήν εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Θερίσου.

Τὸ ἓν ἦτο: ἡ δολοφονία τοῦ Δεληγιάννη.

Τὸ ἄλλο: ἡ παραίτησις τῆς Κρητικῆς Κυβερνήσεως.

ΚΓ'

Ἡ Κρητικὴ Κυβέρνησις ἐπαναστατεῖ!

Τὴν 9ην Ἰουνίου οἱ ἐπαναστάται τοῦ Θερίσου εἶχαν καταλύσει τὰς ἀρχὰς εἰς ὅλην τὴν ὑπαίθριον χώραν. Συνέπεια τούτου ὑπῆρξεν ἡ παραίτησις τῆς Κρητικῆς Κυβερνήσεως.

Πρῶτος δ' ἐπὶ τῆς Δ' κρισίνης Σύμβουλος παρητήθη καὶ τὸν ἠκολούθησαν ὁ ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν Μανούσος Κούνδουρος καὶ ὁ ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν Ἄριστ. Κριάσης.

Ὁ Κούνδουρος εἰς τὴν παραίτησίν του ἔγραψεν, ὅτι «τὴ παρὸν καθεστῶς καταγεωδῶς κατέρρευσε, ἡ δημοσία τάξις ριζηδὸν διεσαλεύθη καὶ οὐδὲν πλέον πρὸς ὀριστικὴν ἀποκατάστασιν τῆς νήσου ἀπομένει, ἢ ἡ πλήρης ταύτης ἔνωσις μετὰ τῆς Ἑλλάδος».

Οἱ πρόξενοι τῶν Μεγάλων Δυνάμεων ἐκέλευσαν εἰς σύσκεψιν τοὺς παραιτηθέντας. Οὗτοι ἐδήλωσαν κατηγορηματικῶς εἰς τοὺς πρόξενους, ὅτι θὰ ἐξέλθουν εἰς τὸ Θέρσιον καὶ θὰ τεθοῦν πλέον ἔμφανως παρὰ τὸ πλεον τῶν ἐπαναστατῶν.

—Ναί, ἀπήντησεν ὁ Ρῶσος πρόξενος, ἀλλὰ αἱ Δυνάμεις ὁποσοδήποτε θὰ σὰς ἐπιβλήσῃν.

—Ἡμεῖς, ἀπήντησεν ὁ Κούνδουρος, θὰ σχηματίσωμεν εἰς τὸ Θέρσιον ἐπαναστατικὴν κυβέρνησιν, θὰ διοργανώσωμεν τὴν ὑπαιθρον γόφρον καὶ θὰ ἐγκαταστήσωμεν ἰδικὰς μας ἀρνάς. Θὰ ἐπιμένωμεν εἰς τὰς ἀποφάσεις μας, καὶ ἂν ἡ Εὐρώπη, ἢ ὁποία ἀνέλαβε νὰ μᾶς ὀδηγήσῃ εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς πρόδου, θελήσῃ νὰ καταστρέψῃ τὸν τόπον μας, ἂς τὴ κάμῃ.

Τότε, ληγούσης τῆς συσκέψεως, ὁ Ρῶσος πρόξενος ἀνήγγειλεν ὅτι 350 Ρῶσοι στρατιῶται ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὰ Κανιά καὶ ὅτι ὁσανοῦπω θὰ φθάσουν καὶ ἄλλοι.

Ὁ Κούνδουρος, ἐμιλῶν πρὸς τὸν Ἄγγλον πρόξενον, τοῦ ἐδήλωσε:

—Παρητήθη καὶ θὰ ἐξέλθω πράγματι μετὰ τῶν φίλων μου, διὰ νὰ δημιουργήσωμεν ἓνα καθεστῶς, ὑπὸ τὸ ὁποῖον νὰ δύναται ὁ κρητικὸς λαὸς νὰ ζῇ ἐν ἡσυχίᾳ καὶ τάξει. Ἐν τῆς ἐπὶ μακρὸν δὲ βαθείας μελέτης πῶν πραγμάτων καὶ ἐν τῆς ἐπὶ σειρὰν ἑτῶν ὑπηρεσίας μου παρὰ τῇ πρίγκηπι, ὡς σύμβουλος αὐτοῦ, ἐσχημάτισα πλήρη τὴν πεποιθήσιν ὅτι πᾶσα ἄλλη λύσις πλην τῆς ἑνώσεως, δὲν δύναται πλέον ν' ἀποδώσῃ διαρκῆ εἰς τὴν νήσον ἡσυχίαν.

—Ἄλλ' αἱ Δυνάμεις, ἀντέτεινεν ὁ Ἄγγλος πρόξενος, ἔχουν ἀπόφασιν νὰ μὴ στέρξουν, ἐπὶ τοῦ παρόντος, εἰς τὴν Ἔνωσιν.

—Θ' ἀναγκασθῶσι ὅμως, ἐτόνισεν ὁ Κούνδουρος, νὰ τὴν ἀναγνωρίσωσι, λόγῳ τῆς καταστάσεως, τὴν ὁποίαν θὰ δημιουργήσωμεν.

Ταυτοτρόπως καὶ ὁ Κούνδουρος, ἄνθρωπος ὁ ὁποῖος πρὸ ὀλίγων χρόνων ἀποτελοῦσε τὸ δεξιὸν γέρι τοῦ πρίγκηπος καὶ ἀργηγὸς κόμιστος πρωτοστατήσαντος εἰς τὸν ἀγῶνα κατὰ τοῦ Βενιζέλου, ἐγκατέλιπε καὶ τὸν πρίγκηπα καὶ τὸν ἀντιβενιζελισμόν του καὶ ἐτάσσεται παρὰ τὸ πλεον τῶν Βενιζέλου.

Ὁ πρίγκηψ Γεώργιος, ἰδὼν ὅτι ἐγκατελείπεται ἀπὸ τοὺς μέχρι τοῦδε ἐμπίστευς συνεργάτας του, ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν Ρῶσον πρόξενον νὰ ἐπιδικῶν μετὰ κάθε τῶνον μίαν σύγκρουσιν πρὸς τοὺς ἐπαναστάτας, τοὺς ὁποῖους νὰ προσπαθήσῃ νὰ νικήσῃ, δὲ νὰ ἀναστηῶν τὸ πριγκηπικὸν γόνιτρον καὶ νὰ παρεμποδίσῃ τὴν ἀναχώρησιν καὶ ἄλλων ἐπαναστατῶν εἰς τὸ Θέρσιον.

Κατόπιον τούτου, ὁ Ρῶσος πρόξενος ἀπέστειλεν ἐκ τοῦ Ἀλικιανοῦ ἑ-

να μεγάλο απόσπασμα ρωσικού στρατού με άφθονα πολεμοφόδια και έ-
να δοκίμιον πυροβόλου.

Τὴν ἐπομένην, ἀπεβιάσθησαν ἐκ τοῦ εὐριστικοῦ καταδρομικοῦ «Χάμ-
πρι» 20 Ρῶσοι στρατιῶται μετ' ἑνὸς πυροβόλου, οἱ ὅποιοι μεταέθησαν εἰς
τὸν Πλατανιαῖον διὰ τὰ καταλάβουσαν τὸν ἐκεῖ σταθμὸν.

Συγγρόνως τὸ «Χάμπρι» καὶ ἑνα τορπιλλικὸν ἤρχισαν ἄγριον βομβαρ-
δεῖσθαι κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν.

Ἄλλ' οἱ ἐπαναστάται δὲν ἀπεθαρρύνθησαν. Ὁρῆσαν ἀκάθεκτοι: ἐπά-
νω εἰς τὰ ρωσικὰ ἀποσπάσματα, πυροβολοῦντες διαρκῶς εἰς τὸν ἀέρα
καὶ... προσέγοντες γὰ μὴ φωνέουσιν. ἔτσι καὶ κατὰ λάθος, κατένα Ρῶσ-
σον καὶ διέλυται τὸν ἑσικὸν στρατόν, ὁ ὅποιος φεύγων ἐγκατέλειπε δύο
ὀρειβατικὰ πυροβόλα καὶ ἄφθονα πολεμοφόδια.

Τὰ φεύγοντα ρωσικὰ ἀποσπάσματα ἐπεβιάσθησαν ἐπὶ τοῦ πολεμι-
κοῦ «Χάμπρι», ἐπὶ τοῦ ὁποίου μεταφέρθη καὶ ἓν ἀπόσπασμα ἐξ εἰκασ-
τοῦ χωροφυλάκων.

Τὴν ἐπομένην τῆς συγκρούσεως αὐτῆς συνέθησαν γεγονότα σοβαρῶ-
τερα. Οἱ Ρῶσοι, ἐπιστρέφοντες εἰς τὰ Χανιά, ἔλαβον διαταγὴν νὰ μετα-
δοῦν εἰς τὸν Πλατανιαῖον καὶ γὰ διαλύσουν διὰ τῶν ὅπλων τοὺς ἐκεῖ συγ-
κεντρωμένους ἐπαναστάτας.

Πράγματι, τὸ πρωὶ τῆς 19ης Ἰουνίου, οἱ Ρῶσοι ἔφθασαν εἰς τὴν Ἀ-
γίαν Μαρίναν. Ἐκεῖθεν, ἰδόντες εἰς τὸν Πλατανιαῖον ἐπαναστάτας, προσε-
κάλεσαν τὸν ἐκ τῶν ἀρχηγῶν αὐτῶν Ι. Παπαδογιάννην καὶ τὸν ἠρώτη-
σαν, ἂν ἡ ὁδός, ἢ φέρουσα εἰς τὸ Κολυμπάρι, εἶνε ἀπηλλαγμένη ἐπανα-
στατῶν καὶ ἂν οἱ ἐπαναστάται ἔχουν σκοπὸν νὰ τοὺς πυροβολήσουν.

Ὁ Παπαδογιάννης τοὺς ἀπήντησεν ὅτι, ἂν μὲν δὲν παραμείνουν εἰς
τὸν Πλατανιαῖον, αὐτὸς τοὺς ἠγγυᾶτο περὶ τῆς ἀσφαλείας τῶν καὶ προσε-
φέρετο μάλιστα νὰ τοὺς βοηθήσῃ. Ἄν ὅμως ἤθελαν νὰ καταλάβουν τὸν
Πλατανιαῖον, δὲν ἠγγυᾶτο περὶ τῶν συμβησομένων.

Ὁ Ρῶσος ἀρχηγὸς ἐδήλωσε κατηγορηματικῶς, ὅτι θὰ παρέμενον
εἰς τὸ γωρὶον ὅσον ἤθελε, καὶ ὅτι οἱ ἐπαναστάται ὤφειλαν ὄχι μόνον νὰ
ἀποσυρθοῦν ἀπὸ τὴν περιφέρειαν αὐτὴν, ἀλλὰ καὶ νὰ περιορισθοῦν εἰς ἀ-
πόστασιν 100 μέτρων ἀπὸ τοῦ γωρίου. Ἔταξε δὲ ὁ Ρῶσος ἀρχηγὸς καὶ
προθεσίαν τηλεγραφικὴν, μετὰ τὴν παρέλευσιν τῆς ὁποίας ἐδήλωσεν
ὅτι θὰ τοὺς κτυπήσῃ.

Ὁ Παπαδογιάννης ἀπεγαιρέτησεν εὐγενικῶς τὸν ἀρχηγὸν τοῦ ρωσι-
κοῦ ἀποσπάματος καὶ, εὐθὺς ἀμέσως, κατέλαβε μαζί με τὸν ὄπλαρχηγὸν
Παρασκάκη καὶ 20 περίπου ἀνδρας τοὺς λόφους τῆς Μαύρης Κορφῆς,
μεταδὲ Ἀγίας Μαρίας καὶ Πλαταγιά.

Εἰς τὰς 11 π. μ. —τὴν ὥραν πού εἶχεν ὀρισθῆ τηλεγραφικῶς— ἔνας
ἀσφαίρος κανονισβολισμὸς ἐρρίφθη ἀπὸ τὸ ρωσικὸν πολεμικὸν «Χάμ-
πρι».

Ἀμέσως ἤρχισαν οἱ Ρῶσοι στρατιῶται βάλλοντες δι' ἑνὸς πυροβό-
λου τῶν, εὐρισκομένου εἰς τὴν παραλίαν, καὶ οἱ στρατιῶται ἀπὸ τὰ χα-
ρακώματα, τὰ ὅποια εἶχαν κάμει εἰς τὴν ἄμμιον καὶ εἰς τὰ ὅποια εἶχαν
ὀχυρωθῆ.

Καγεὶς ἐπαναστάτης δὲν ἀπήντησεν εἰς τὸ πῦρ τῶν Ρῶσων, καὶ τό-
τε αὐτοὶ μ' ἐφ' ὄπλου λόγχην κάμνον ἔφοδον πρὸς τὰ ἐμπρὸς, διὰ τὰ

ἐκτοπίσουν τοὺς ἐπαναστάτας. Οἱ ἐπαναστάται ρίπτουν πυροβολισμοὺς εἰς τὸν ἀέρα. Καὶ ἀμέσως τὸ «Χάμπρι» ἀρχίζει κατ' αὐτῶν σαγδαίον κανοβολισμὸν.

Ἄλλὰ οἱ ἐπαναστάται δὲν προῦνται.

Ἐν τῷ μεταξὺ τῶν γαλλικῶν τορπιλλικῶν «Σεβαλιέ», φέρον ἀπὸ τὸ Κολυμπάρι ἄλλοις χωροφύλακας, πλησιάζει εἰς τὴν παραλίαν τῆς Ἁγίας Μαρίας καὶ τοὺς ἀποδιβάξει.

Τὸ πῦρ τότε τῶν ἐπαναστατῶν γίνεται σφοδρότερον. Οἱ Θερίσιανοὶ κτυποῦν «εἰς τὸ φαγνὸ». Δυὸ—τρεις Ρῶσοι σκοτώνονται. Καὶ οἱ ὑπόλοιποι ἀποχωροῦν πανικόβλητοι εἰς τὰ χαρακώματα.

Τότε ὁ Ρῶσος ἀρχηγὸς ἔταξεν εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν τοὺς Κρητὰς χωροφύλακας, μετ' αὐτοὺς τὸ ρωσικὸν ἀπόσπασμα, προστατευόμενος δὲ καὶ ἀπὸ τὰ πυροβόλα τοῦ ρωσικοῦ «Χάμπρι» καὶ τοῦ γαλλικοῦ «Σεβαλιέ», τὸ ὁποῖον ἤρχισε καὶ αὐτὸ νὰ κανονιοβολῇ ραγδαίως τοὺς ἐπαναστάτας, ἐπροχώρησε πρὸς τὸν Πλατανιᾶν καὶ περὶ τὴν 1ην μ.μ. κατέλαβε τὸ χωρίον.

Ὁ Πλατανιάς εἶχε πλεόν κενωθῆ. Γυναῖκες καὶ παιδιὰ λυσίκομοι, μὲ κοπετοὺς καὶ θρήνους, ἐγκατέλειπαν τὰ σπίτια των καὶ ζητοῦσαν ἄσυλον παντοῦ, ὅπου δὲν ἐφθάναν αἱ ρωσσογαλλικαὶ δόδιδες. Ἄλλὰ αὐταὶ ἐρρίπτοντο ἀδιακρίτως.

Μία ἀπὸ αὐτὰς κατέρριψε μίαν οἰκίαν, ἣ ὅποια κατεπλάκωσεν ἕνα ἀρωστο χορῖσι.

Πλείστοι ἄλλαι οἰκίαι κατεστράφησαν, ὁ δὲ γὰρ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου φέρει ἀκόμη καὶ σήμερον τὰ ἴχνη τῶν βλημάτων τῶν ρωσσογαλλικῶν τηλεβόλων.

Οἱ εἰκοσιν ἐπαναστάται τοῦ Παπαδογιάννη, ἀποχωρήσαντες, ἐκέλεσαν καὶ ἄλλους εἰς βοήθειαν καὶ ὁ ἀριθμὸς των ηὔξηθη εἰς πενήντα, καὶ ὠχυρώθησαν εἰς τὸ Καμαράκι, ὅπου ἔγιναν ἐπιθετικώτατοι.

Οἱ Ρῶσοι ὁμῶς, ἐνισχυόμενοι πάντοτε ἀπὸ τὰ δύο πολεμικά, ἐκτυποῦσαν ἀενάως τοὺς ἀνδισταμένους.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἐπάνω εἰς τὰ ὑψώματα τοῦ Πλατανιά, ἐφάνη ἄλλο ἀπόσπασμα Ρῶσων καὶ χωροφύλακων. Ἦρχοντο ἀπὸ τὸν Ἁλικιανόν, ἀκούσαντες ἐκεῖθεν τοὺς πυροβολισμοὺς ἢ καὶ εἰδοποιηθέντες, πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν συναδέλφων των. Ἀνῆλθαν διὰ τοῦ Κουφοῦ καὶ κατέλαβον τὰς ὑπωρείας τοῦ Καστέλλου.

Οἱ ἐπαναστάται ἠναγκάσθησαν τότε νὰ υποχωρήσουν πρὸς τὸν Ἁγιον Ἐλευθέριον, παρὰ τὰς ὑπωρείας τῶν λόφων Γερανίου, καὶ ἐκεῖ πρὸς τὴν συνοικίαν Γερανιώτου, ὀχυρωθέντες ἠμπόδιζαν τοὺς Ρῶσους νὰ προχωρήσουν πέραν τῆς γεφύρας.

Αἱ σφαῖραι τῶν στρατιωτῶν καὶ τῶν χωροφύλακων καὶ αἱ δόδιδες τῶν τηλεβόλων, μικρὰς καὶ μεγάλης ὀκλήης, δὲν τοῦς ἐτρόμαζαν. Ἀκλόνητοι παρέμειναν εἰς τὰς θέσεις των, καίτοι πολὺ ὀλιγώτεροι ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι δὲν ἠδυνήθησαν πλεόν νὰ προχωρήσουν οὔτε βῆμα.

Μία ἑλληνική σημαία ἦτο ὀφωμένη εἰς τὸ καφενεῖον τοῦ Μιχαήλ Τερεζάκη εἰς τὸν Πλατανιῶν. Οἱ Ρῶσοι, ὅταν τὴν εἶδαν ἀπὸ τὸ «Χάμπρι», ἐξαπέστειλαν κατ' αὐτῆς βροχὴν σφαιρῶν καὶ ὀβίδων. Ἀλλὰ ἐκείνη, ὑπερηφάνως κυματίζουσα, διστρυπᾶτο μὲν ἀπὸ τὰς σφαῖρας, ἀλλὰ δὲν κατέπιπτεν ἀπὸ τὰς ὀβίδας. Ὅτε μετ' ὀλίγον οἱ Ρῶσοι στρατιώται ἀνήλθαν εἰς τὸ χωρίον, ἕνας ἐξ αὐτῶν, ἐξάλλος ἀπὸ φανατισμὸν καὶ λύσσαν, τὴν ἔρριψε μὲ μίαν κοντακιὰν καὶ μὲ τὰ χέρια ἤρχισε νὰ τὴν ξεσγίξῃ. Ἀλλὰ ἕνας πριγκηπικός χωροφύλαξ, ἀπὸ τοὺς συμπολεμιστὰς τῶν Ρῶσων, εἰς τὸν ὅποιον φαίνεται παρέμενον ἀκόμῃ ἴγνος πατριωτισμοῦ, ὤρμησε τότε καὶ ἀφοῦ τὴν ἀφήρесе ἀπὸ τὰ ἀσεβῆ χέρια ἐκείνου, τὴν παρέδωκεν εἰς μίαν γρηῆν διὰ νὰ τὴν ἀποδώσῃ διάτρητον ἀπὸ τὰς σφαῖρας καὶ κατακουρελιασμένην ἀπὸ τὰ βάνουσα ρωσικὰ χέρια εἰς τὸν κύριόν της.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἤρχιζε νὰ νυκτώνῃ καὶ τὸ πῦρ ὡς ἐκ τούτου ἤραιότο. Κατὰ τὰς 8 τὸ πῦρ εἶχε καταπαύσει, ὅτε μὲ μίαν ἀσφαιρον βολὴν εἰδοποιήθησαν οἱ Ρῶσοι καὶ οἱ χωροφύλακες νὰ συναθροισθῶν εἰς τὴν παραλιάν, κάτω ἀπὸ τὸν Πλατανιῶν, ὁπότεν καὶ ἐπεβιβάσθησαν, ἐπιστρέφοντες εἰς τὰ Χανιά.

Εἰς τὰς 9 1) 2 τῆς νυκτὸς Ρῶσοι καὶ χωροφύλακες ἀπεδιβάζοντο εἰς τὰ Χανιά. Ὅλοι ἦσαν μελαγχολικοί. Μερικοὶ ἐπέστρεψαν χωρὶς πηλίκιον καὶ ἄλλοι χωρὶς ὄπλον...

Τὴν ἐπομένην, μὲ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου, 300 ἐπαναστάται ὀπλισμένοι μέγρις ὀδόντων, εἶχαν καταλάβει τὰς περὶ τὸν Πλατανιῶν βουγοσεῖρας, ἔτοιμοι νὰ ὑποδεθῶν καὶ πάλιν τοὺς Ρῶσους καὶ τοὺς πριγκηπικούς χωροφύλακας, καὶ νὰ τοὺς δώσουν ἕνα μάθημα, διὰ τὰς βαβύσους καὶ βανδαλιστικὰς ἐκείνας πράξεις των.

Ὁ Βενιζέλος τώρα εἶχε δώσει διαταγὴν νὰ τοὺς κτυπήσουν.

Ἀλλὰ οἱ Ρῶσοι δὲν ἐπανήλθαν.

Ἄντ' αὐτῶν, ἐπανήλθαν 35 χωροφύλακες, οἱ ὅποιοι ἐπήγαν ἀπαρατήρητοι ἀπὸ τὰ Χανιά εἰς τὸν Ἀλικιανόν, παρέλαβαν τοὺς ἐκεῖ ἀπομείναντας συναδέλφους των καὶ μερικοὺς Ρῶσους καὶ ἐπέστρεψαν εἰς τὰ Χανιά.

Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀναχώρησίν των ἡ ὀπισθοφυλακὴ των, ἀποτελουμένη ἀπὸ ἕνα ἐνωμοτάρχην καὶ τέσσαρας χωροφύλακας, συνητήθη μὲ ὁμάδα ἐπαναστατῶν. Οἱ ἐπαναστάται τοὺς ἐκύκλωσαν, τοὺς συνέλαβαν, τοὺς ἀφήρσαν τὰ ὄπλα καὶ τοὺς ἀφήσαν ἐλευθέρους.

Τοῦτο ἐφοβίσε καὶ τοὺς Ρῶσους στρατιώτας καὶ τοὺς ἄλλους χωροφύλακας, οἱ ὅποιοι ἐφοβήθησαν γενικὴν ἐπίθεσιν. ἀνέκοψαν ἀμέσως τὴν πορείαν των πρὸς τὰ Χανιά καὶ κατέλαβαν διάφορα μέρη. Συγγρόως ἀπέστειλαν ἐπιτροπήν, ἀποτελουμένην ἀπὸ τὸν δήμαρχον τοῦ τόπου καὶ μερικοὺς προκριτοὺς, πρὸς τοὺς ὀπλαρχηγοὺς Μαλιντρέτον, Μανουσογιάννην, Παπαθερόν καὶ Μπολανάκην, π α ρ α κ α λ ο ὕ ν τ ε ε

αὐτοὺς γὰρ τοὺς ἐπιτροπῆσιν τὴν ἐλευθέραν ἀναγνώρισιν τῶν.

Οἱ ὀπλαρχηγοὶ τοὺς ἐδῆλωσαν ὅτι εἶνε ἐλεύθεροι ἢ ἀναχωρήσουν. δὲοῦτι οἱ ἐπαναστάται δὲν θὰ τοὺς κτυπήσουν ἐπιστρέφοντας εἰς τὰ Χανιά.

Μετὰ τὴν διαβεβαίωσιν αὐτὴν ἀνεγώρησαν καὶ ἐπῆγαν ἀνεγώρηται εἰς τὰ Χανιά.

Ἀμέσως δὲ οἱ ὀπλαρχηγοὶ κατέλαβαν τὸ χωρίον καὶ ἐξέδωσαν τὴν ἐξῆς προκήρυξιν πρὸς τοὺς κατοίκους τοῦ ὄημου Ἀλικιανοῦ:

«Καταλαθόντες τὴν ἔδραν τοῦ Ἀλικιανοῦ ἐν ὄνομαι τῆς Γενικῆς Ἐπαναστατικῆς Δυνελευθεύσεως, θεωροῦμεν καθήκον μας ἐπιθεβλημένον νὰ δηλώσωμεν ὅτι ἀπαντας τοὺς κατοίκους, ἀνεξαρτήτως πολιτικῶν φρονημάτων, θεωροῦμεν ὡς ἀδελφοὺς, καὶ ὅτι θὰ καταβάλωμεν πᾶσαν δυνατὴν προσπάθειαν πρὸς τήρησιν τῆς τάξεως καὶ προστασίαν τῆς περιουσίας τῶν κατοίκων.

»Ἐλπίζομεν ὅτι ἤδη, ὅτε τὸ Ἀρμυστειαικὸν καθεστῶς κατέρρευσε τελείως, εἴαν μεταξὺ μας ὑπάρχη ἐμένονικαὶ ἀγάπη εἰλικρινῆς, λίαν ταχέως θὰ τεθῆ τέρμα εἰς τὰ δεινὰ μας καὶ θὰ ἐπιτύχωμεν τὴν ἐπιδοκωμένην ἐθνικὴν ἀπεκατάστασιν τοῦ ἀτυχοῦς τούτου τόπου μας».

Συγγράμμος ἐξεδόθη πρὸς τοὺς κατοίκους τῆς κομποπόλεως Καστελλίου Κισσάμου ἢ ἐξῆς προκήρυξις τῶν ἐπαναστατῶν:

«Οἱ φρεύραρχοι καὶ σωματάρχαι Κισσάμου, καταλαμβάνομεν σήμερον, ἐν ὄνομαι τοῦ Βασιλέως Γεωργίου Α' τὴν κομποπολιν Καστελλίου καὶ, κηρύσσοντες τοῦτο πρὸς τοὺς κατοίκους, ὑποσχόμεθα, ἐν ὄνομαι τῆς Μεγαλειότητός του, ὅτι θέλομεν προστατεύσῃ τὴν τιμὴν, ζωὴν καὶ περιουσίαν τῶν κατοίκων ἀνεξαρτήτως κόμματος, καὶ θέλομεν σεβάσθη τὰς κομματικὰς πεπειθήσεις αὐτῶν, φέροντες κατὰ τὸ δυνατόν εἰς αὐτοὺς εἰρήνην καὶ ἐμνεοικαν».

Ἰδοὺ καὶ δύο ἀκόμη χαρακτηριστικὰ ἐπεισόδια, λαβόντα χώραν κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην: Τὸ γαλλικὸν καταδρομικὸν «Κουδὸρ», ἀντιληφθὲν μερικὸς ἐπαναστάτας βαδίζοντας πρὸς τὸ Ἴτζεδίν, τοὺς ἐροῖψε μερικὸς κανονιοβολισμοὺς. Τὸ ἀπόγευμα τῆς αὐτῆς ἡμέρας ὁ Γάλλος κυβερνήτης, ἀποβιβάσθεις εἰς τὴν Ξηράν, ἐκάλεσε τὸν ἐκεῖ πλησίον εὐρισκόμενον συναρχηγὸν τῆς ἐπαναστάσεως Κωνστ. Μάνον, εἰς τὸν ὁποῖον ἔδωκεν ἐξηγήσεις περὶ τοῦ πρωῖνου κανονιοβολισμοῦ. Κατόπιν δὲ ἐκάθησαν ἀμφοτέροι κάτω ἀπὸ τὸν παχύσκιον πλάτανον τῶν Καλυθῶν καὶ ἤπιαν μύρους...

Τὸ ἄλλο ἐπεισόδιον: Ἄγγλοι στρατιῶται, ἐγκαταλείποντες τὸν ἐν Μοῖρες σταθμὸν, ἀνεγώρησαν. Ἀμέσως ἀνεζήτησαν δύο ἀπὸ τὰ ὄπλα τῶν, τὰ ὁποῖα εἶχαν φαίνεται ἀφαιρεθῆ ἀπὸ ἀγνώστους.

Ἐπέστρεψαν ἀμέσως καί, συναντήσαντες ἐκεῖ πλησίον τὸ πρὸς τήρησιν τῆς τάξεως τῶν μερῶν ἐκείνων διατεθειμένον ἐπαναστατικὸν σῶμα, ἀνέθεσαν εἰς τὸν ἀρχηγὸν αὐτοῦ τὴν ἀνεύρεσιν τῶν κλαπέντων ὀπλων.

Πράγματι, με σπουδὴν καὶ ζῆλον ἐνεργήσαντες οἱ ἐπαναστάται, κατώρθωσαν ἢ ἀνεύρουσαν τὰ χαθέντα ὄπλα, κρυμμένα ἀπὸ μερικὸς πολιτάς, καὶ γὰρ τὰ ἀποδώσαν εἰς τοὺς Ἄγγλους. Ἐκείνοι, εὐχαριστηθέντες, ἀνέθεσαν τὴν τήρησιν τῆς τάξεως τῶν μερῶν ἐκείνων εἰς τοὺς ἐπαναστάτας, εἰς τοὺς ὁποῖους καὶ παρέδωσαν τὴν κομποπολιν Μοῖρες,

εἰς τὴν ὁποίαν εὗρισκοντο τὸ Δημαρχεῖον καὶ Εἰρηνοδικεῖον. Ἀναχωροῦντες δὲ ἐφωτογραφήθησαν ὅλοι μαζί, Κρήτες ἐπαναστάται καὶ Ἄγγλοι στρατιῶται...

Δύο ἡμέρας μετὰ τὴν πρώτην ἐκείνην συμπλοκὴν ἐπαναστατῶν καὶ Ρώσων, νέα συγκρούσις ἐγένετο εἰς ἄλλην ἐπαναστατημένην περιφέρειαν.

Ὁ ὄπλαρχηγὸς Μπυράκης κατέλαβε τὸ χωριὸν Μαργαρίτες τῆς ἐπαρχίας Μυλοποταμοῦ. Τὸ εἰς Μελιδόν εὐρισκόμενον ἀπόσπασμα τῶν Ρώσων, ἀναχωρήσαν ἐκεῖθεν, μετέβαινε πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ εἰς Λαγκά Μυλοποταμοῦ ἀποσπάσματος. Ἀλλὰ διερχόμενον διὰ τοῦ χωρίου Μαργαρίτων καὶ συναγερθεὶς ἐκεῖ τὸ ὑπὸ τὸν Μπυράκην ἀπόσπασμα ἐκ 40 ἐνόπλων, διέταξεν αὐτοὺς ν' ἀποχωρήσῃν. Ὁ Μπυράκης ἠνθήθη καὶ οἱ Ρῶσοι ἐπυροδόγησαν κατ' αὐτῶν. Ἐνας ἐκ τῶν ἐπαναστατῶν, ὁ Δ. Παπαδόπουλος, ἐκ Μυραμβέλλου, λιποτάκτης χωροφύλαξ, ἐπλήγη εἰς τὴν καρδίαν καὶ ἔπεσε νεκρὸς.

Ἀμέσως ἤρχισεν ἡ συμπλοκή. Ὁ ἀρχηγὸς τῶν Ρώσων Οὐρμπάνοβιτς, εἰδοποιηθεὶς ἀμέσως, ἔσπευσε μὲ 50 Ρῶσους ἐκ Ρεθύμνης πρὸς ἐνίσχυσιν. Οἱ πυροβολισμοὶ ἐρρίπτοντο πυκνότετοι. Οἱ Ρῶσοι ὀχυρώθησαν ἐντὸς μιᾶς οἰκίας, ἐκ τῆς ὁποίας διαρκῶς ἐπυροβολοῦσαν.

Ἄτερον ἀπόσπασμα ρωσικὸν μετέβαινε ἀπὸ τὸ Ἄρκάδι εἰς ἐνίσχυσιν τῶν μαχητῶν. Ἀλλὰ διερχόμενον ἀπὸ τοῦ χωρίου Ποινεῖ, συνητήθη μὲ ἐπαναστάτας καὶ ἀντήλλαξε πολλοὺς πυροβολισμοὺς. Οἱ ἐπαναστάται ἦσαν ὀλίγοι, καὶ οἱ Ρῶσοι ἐπροχώρησαν πρὸς τὴν Μαργαρίτες. Ἐκεῖ ἡ μάχη τῶρα διεξάγεται πεισματωδεστέρα. Τέλος, οἱ ἐπαναστάται ἀναγκάζονται ν' ἀποχωρήσῃν πρὸ τοῦ ὀγκουμένου ἀοιθμοῦ τῶν Ρώσων, οἱ ὅποιοι προχωροῦν εἰς Λαγκά. Ἀλλὰ ἀμέσως ὁ ὄπλαρχηγὸς Μπυράκης κατέλαβε καὶ πάλιν τὸ χωριὸν Μαργαρίτες.

Ὁ Ρῶσος συνταγματάρχης Οὐρμπάνοβιτς, εὐρισκόμενος ἐπὶ κεφαλῆς 180 Ρώσων καὶ βλέπων ὅτι θὰ ἤμποροῦσεν εὐκόλῃ νὰ καταβάλῃ τοὺς 50 ἄνδρας τοῦ Μπυράκη, προσεκάλεσεν αὐτὸν νὰ ἐγκαταλείψῃ ἐντὸς μιᾶς ὥρας τὴν Μαργαρίτες. Ὁ Μπυράκης ἠνθήθη, ἀλλὰ πρὸ τῆς ἀμετατρέπτου ἀποφάσεως τοῦ συνταγματάρχου, ὑπεχώρησε.

Μετὰ τὰς ἀλλεπαλλήλους αὐτὰς συμπλοκάς, ἐπῆλθεν ἐπὶ τέλους συμφωνία μεταξὺ τῶν ἐπαναστατῶν καὶ τῶν ναύαρχων τῶν Δυνάμεων περὶ τῶν ζωῶν ἐπιρροῶν, τὰς ὁποίας θὰ εἶχαν οἱ ἐπαναστάται ἀπ' ἐνὸς καὶ αἱ Δυνάμεις ἀπ' ἑτέρου. Οἱ ναύαρχοι ἀνεγνώριζαν ὅτι, ἐφόσον ἡ πριγκιπικὴ χωροφυλακὴ εὗρισκετο ὑπὸ διάλυσιν, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ τηρήσῃ αὐτὴ τὴν τάξιν εἰς τὴν ὑπαίθριον. Ἐνεπιστεύθησαν λοιπὸν αἱ Δυνάμεις τὴν τήρησιν τῆς τάξεως εἰς τοὺς ἐπαναστάτας καὶ ἐδήλωσαν ὅτι κρατοῦν αὐταὶ τὰς τρεῖς πόλεις, Χανιά, Ρέθυμνον, Πράκλειον, εἰς τὰς ὁποίας δὲν ἐπέτρεπεν τὴν εἴσοδον τῶν ἐπαναστατῶν.

Ἡ συμφωνία αὕτη, εἰς τὴν ὁποίαν προσῆλθαν αἱ Δυνάμεις μὲ τοὺς ἐπαναστάτας, κατέλυεν ὀριστικῶς τὸν σὸλον τοῦ Ὑπάτου Ἄριστου.

Βλέπων ὁ Γεώργιος ὅτι ἡ ἐπανάστασις ἐβάδιζε πρὸς τὸν θρίαμβον καὶ ὅτι ὁ ἰδιώτης τοῦ ρόλου ἐτελείωνε, ἐκάλεσε πλησίον του τοὺς παρατηθέντας συμβούλους καὶ τοὺς παρεκάλεσε νὰ μὴ παρεμβάδουν προσκόμματα εἰς τὸ «ἐθνικόν» του ἔργον καὶ νὰ μὴ ἐξέλθουν εἰς τὸ Θερίσον.

Οἱ αὐλόδουλοι σύμβουλοι, παρὰ τὰς θεατρικὰς ἀπαγγελίας περὶ ἀνόδου των εἰς τὸ Θερίσον, ὑπεχώρησαν ἔμπρὸς εἰς τὴν πριγκηπικὴν παράκλησιν καὶ παρητήθησαν πάσης τοιαύτης ἰδέας.

Καὶ ἔμειναν εἰς τὸ γραφεῖόν των, περιπαίζοντες τὴν κοινὴν γνώμην καὶ τὸν ἑαυτῶν...

ΚΔ'.

Αἱ Δυνάμεις ἐναντίον τῶν ἐπαναστατῶν

Εἰς τὰς 2 Ἰουλίου αἱ Δυνάμεις ἀπηύθυναν πρὸς τοὺς ἐν Θερίσῳ ἔντονον τηλεγραφετικὴν διακοίνωσιν, τονίζουσαν ὅτι ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ δέγονται νὰ τροποποιήσουν τὸ πολιτικὸν καθεστῶς τῆς Κρήτης, ὑπὸ τὰς παρούσας περιστάσεις. Ἐν τούτοις ἐφαίνοντο συγκαταβατικά, καὶ ἐδέγοντο νὰ προοῦν εἰς εὐρείας μεταρρυθμίσεις, ὅσαι, κατὰ τὴν κρίσιν τῶν Δυνάμεων, θὰ ἤρχον διὰ νὰ ἰκανοποιήσουν τὰς ἀξιώσεις τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ.

Τὸ κείμενον τῆς διακοινώσεως αὐτῆς ἔχει ὡς ἐξῆς:

Διακοίνωσις τῶν Δυνάμεων πρὸς τοὺς ἐν Θερίσῳ

Ἐπειδὴ βλέπομεν τὴν παράτασιν καταστάσεως ταραχῶν ἐν τῇ νήσῳ καὶ τὸ γεγονός ὅτι ἔνοπλοι ὀμάδες ἐξακολουθοῦν, παρὰ τὰς προηγουμένας εἰδοποιήσεις μας, νὰ κατέχωσι τὴν ὑπαιθρον χώραν, οἱ Γενικοὶ Πρόξενοι τῶν Προστατίδων Δυνάμεων, κατ' ἐντολὴν τῶν κυβερνήσεών των, διακηρύττουσιν ὁμοφώνως τὰ ἐξῆς :

1) Τὸ ἀδύνατον νὰ τροποποιήσουν, ὑπὸ τὰς παρούσας περιστάσεις, τὸ πολιτικὸν καθεστῶς τῆς νήσου ἐκ νέου, κατηγορηματικῶς ἐπιβεβαιούται. Ἐπομένως πᾶσα ἐξακολούθησις τοῦ στασιαστικοῦ κινήματος δὲν θὰ εἶχεν ἄλλο ἀποτέλεσμα ἢ τὴν καταστροφὴν τοῦ τόπου.

2) Παρέχεται διαβεβαίωσις τῶν διαθέσεων τῶν Δυνάμεων, τῶν ἀχαικῶν πρὸς τὴν εἰσαγωγὴν ἐσωτερικῶν μεταρρυθμίσεων, τοσοῦτον ἐκτεταμένων, ὅσον θὰ ἀναγνωρισθῇ ἀναγκαῖον, διὰ τὴν πρόοδον καὶ τὴν εὐημερίαν τῆς χώρας.

3) Προθεσμία 15 ἡμερῶν, ἀρχίζουσα ἀπὸ τῆς παρουσίας χρονολογίας, παραχωρεῖται εἰς τοὺς ἐπαναστάτας, ἵνα καταθέσουν τὰ ὅπλα.

4) Ἀμνηστία θὰ παραχωρηθῇ εἰς ἐκείνους, οἱ ὅποιοι θὰ ὑπακούσουν εἰς τὴν ἐπιταγὴν ταύτην, ἐντὸς τῆς ὀριζομένης προθεσμίας πλην τῶν περιπτώσεων παραθέσεων τοῦ κοινού δικαίου ἢ λιποταξίῶν ἐν τῇ χωροφυλακῇ.

5) Ἐὰν δὲν ὑποταχθῶσιν, αἱ Δυνάμεις ἐπιφυλάσσουν εἰς ἑαυτὰς τὸ

Οἱ γενικοὶ πρόξενοι τῶν Δυνάμεων, ζητήσαντες προηγουμένως ανα-
τικὴν συνέντευξιν μετὰ τῶν τριῶν ἀρχηγῶν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Θε-
ριστοῦ, συνητήθησαν μετ' αὐτῶν εἰς τὸ χωρίον Μουρνιές καὶ τοὺς ἐπέ-
δωσαν τὴν τηλεγραφικὴν διακοίνωσιν.

Ὁ Ἄγγλος πρόξενος, ὡς πρῦτανος τῶν συναδέλφων του, εἰσηγήθη
καὶ προφορικῶς τὸ πνεῦμα τῆς ἐπιδοθείσης διακοινώσεως, εἰπὼν ὅτι αἱ
Δυνάμεις δὲν συγκατατίθενται μὲν εἰς τὴν ἑνωσιν, εἶνε ὅμως διατεθει-
μένοι νὰ πράξουν πᾶν τὸ δυνατόν «διὰ νὰ προσγγίσουν τοὺς πόθους τοῦ
Κρητικοῦ λαοῦ, νομίμως καὶ ψυχραίμως ἐκδηλουμένους, πρὸς ἐσωτερι-
κὰς μεταρρυθμίσεις, διοικητικὰς καὶ οἰκονομικὰς, αἱ ὁποῖαι θὰ ἐκρίνον-
το ἀναγκαῖαι διὰ τὴν εὐημερίαν τῆς νήσου.»

«Ἀλλὰ—προσέθεσε—δὲν θὰ δεχθῶμεν αἰτήματα διατυπούμενα μὲ τὰ
ἄπλα εἰς χεῖρας. Φέρομεν τὴν πρόσκλησιν τῶν Δυνάμεων πρὸς ὑμᾶς, ὅ-
τινες πρέπει νὰ περιορίσητε τὰ αἰτήματά σας ἐν τῇ κύκλῳ τῶν ἐσωτε-
ρικῶν μεταρρυθμίσεων. Θὰ ζητήσωμεν ἀπὸ τὰς Κυβερνήσεις μας, ὅπως
συγκληθῇ τὸ ταχύτερον Ἔθνοςυνέλευσις, ὅπως ἐκφράσῃ γνώμην ἐπὶ τῶν
ἐσωτερικῶν μεταρρυθμίσεων ἅπας ὁ Κρητικὸς λαός. Θὰ ληφθῶν πάντα
τὰ δυνατὰ μέτρα, πρὸς ἐξασφάλισιν πλήρους ἀμεροληψίας κατὰ τὰς ἐκ-
λογὰς καὶ πλήρους ἐλευθερίας λόγου.

»Ἐφθάσατε, τέλος, εἰς τὴν διασταύρωσιν μιᾶς ὁδοῦ καὶ δύνασθε νὰ
ἐκλέξητε: εἴτε ἐκείνην, ἣτις θὰ σᾶς ὀδηγήσῃ εἰς τὴν ἀτομικὴν κατα-
στροφὴν καὶ συγχρόνως εἰς τὴν τῆς πατρίδος σας, διότι ἐπὶ τέλος δὲν
δύνασθε νὰ ἀντιστήτε εἰς τὰς Μεγάλας Δυνάμεις, εἴτε νὰ δεχθῆτε τὰς
προσφορὰς αὐτῶν, καὶ νὰ ἐργασθῆτε συμφωνίως πρὸς αὐτάς, ὑπὲρ τῆς
εὐημερίας καὶ τῆς προόδου τῆς πατρίδος σας.»

Ἡ ἱστορικὴ ἐκείνη συναμιλία μεταξὺ τῶν τεσσάρων προξένων τῶν
Δυνάμεων καὶ τῶν ἀρχηγῶν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Θεριστοῦ διήρκασεν
ἐπὶ 2 1) 2 ὥρας. Μετὰ τὸ πέρασ αὐτῆς, οἱ πρόξενοι ἐπανήλθαν εἰς τὰ
Χανιά καὶ ἐκοινοποίησαν τυπικῶς τὴν διακοίνωσιν καὶ πρὸς τὸν Ἰπα-
τον Ἀρμοστήν.

Μετὰ τὸ πέρασ τῆς συσχέψεως τῶν ἀρχηγῶν τῆς ἐπαναστάσεως μὲ
τοὺς τέσσαρας πρόξενους, ἐγνώσθη ὅτι 20 πρόβατα ἐνὸς Ὀθωμανοῦ εἶ-
χαν κλαπῆ καὶ ἐζητήθη, ὅπως ἀπόσπασμα ἐπαναστατῶν ἐρευνήσῃ τὰ
γύρω διάφορα Μετόχια καὶ ἀνεύρη τὰ ἀπολεσθέντα πρόβατα.

Τέσσαρες ἐπαναστάται μὲ τοὺς ὀπλαρχηγούς Παπαδερὸν καὶ Χναρᾶ
ἐπὶ κεφαλῆς, ἐπῆγαν εἰς τὸ «Κόκκινον Μετόχι», διὰ νὰ κάμουν ἐρεύνας.
Ἐνῶ ὅμως διήρχοντο ἀπὸ ἕνα γαντάκι, ὀκτῶ ταυτόχρονοι πυροβολισμοί,
ριφθέντες παρ' Ἰσλαίμων ἐνεδρευόντων χωροφυλάκων, ἔρριψαν χάμω
νεκρὸν τὸν γέροντα ὀπλαρχηγὸν Χναρᾶν μὲ ἑπτὰ σφαίρας εἰς τὸ στή-
θος. Μία ὀδηλαθὴ μόνον σφαῖρα ἤστόχησεν.

Οἱ λοιποὶ ἐπαναστάται ἀντεπυροβόλησαν ἀμέσως, ἀλλὰ οἱ χωροφύλα-
κες ἐτράπησαν εἰς ἄτακτον φυγὴν.

Ὁ φόνος τοῦ Χναρᾶ ἐξηρέθισε πολὺ τοὺς ἐπαναστάτας, μερικαὶ ἐκ
τῶν ὁποίων, μαθόντες ὅτι εἰς τὴν θέσιν Φρούδια τοῦ Ἀκρωτηρίου εὐρί-
σκοντο πολλοὶ Ρῶσοι στρατιῶται μαζί μὲ τοὺς ὀκτῶ χωροφύλακας, τοῦ
εἶχαν φονεῦσαι τὸν Χναρᾶν, κατήλθαν τὴν ἴδιαν νύκτα ἐκεῖ, ἐπετέθη-

σαν κατ' αὐτῶν καὶ ἀφοῦ ἐτραχημάτισαν δύο γοιροφύλακας καὶ ἀπωφελοῦμενοι τοῦ σκότους, ἐπικηλύθησαν εἰς τὸ ἄντρον των.

Αἱ ἐντυπώσεις τοῦ Βενιζέλου ἐκ τῆς συνδιαλέξεως αὐτοῦ με τοὺς γερμανικοὺς προξένους, ἐξετέθησαν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου εἰς τὴν κάτωθι πρὸς φίλον του ἀπειθυνημένην ἐπιστολήν του, ἣ ὅποια ἐγγράφη τὴν ἐπομένην τῆς συναντήσεως, θῆν Ἰουλίου 1905. Ἡ ἱστορική αὐτὴ ἐπιστολὴ ἔχει ὡς ἑξῆς:

Θέρισον, 3 Ἰουλίου 1905

Φίλατε,

Χρῆς ἀνεκρινώθη ἡμῖν ἐν Μουρνιῆς ὑπὸ τῶν Προξένων τῶν προστατιδῶν Δυνάμεων ἡ ἐπὶ κλειστοῦ Διακοινώσεως.

Ἐκ πρώτης ὕψεως ἡ ἀνάγνωσις τῆς διακοινώσεως ταύτης παρέχει τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι τὸ ζήτημά μας δὲν ἔκαμε καμμία, νέαν πρόβodon ἀπὸ τῆς προτελευταίας διακοινώσεως μέχρι τῆς γθεσινῆς. Καὶ ὅμως ἐκ τῆς μακρᾶς ἐπὶ τρίωρον παραταθείσης συνδιαλέξεώς μας με τοὺς κ.κ. προξένους ἀπεκομίσαιεν τὰς καλλιτέρας ἐντυπώσεις περὶ τῆς αἰτίας ἐν τέλει ἐκδόσεως τοῦ ἀγώνος μας.

Ὁ θέλων ὁρθῶς νὰ ἐκτιμῆσῃ τὴν σημασίαν τῆς νέας ταύτης διακοινώσεως, πρέπει πρὸ παντός νὰ ἔγῃ ὑπ' ὄψεως ὅτι αὐτὴ κυρίως προεκλήθη ἀπὸ τὰς πρὸ εἰκοσιν ἰδίως ἡμερῶν γενομένας ἐνεργείας τοῦ πρίγκηπος, ὅστις ἐπωφεληθεὶς τῆς εἰκονικῆς παρατήσεως τοῦ κ. Μ. Κουνδοῦρου καὶ τῆς ἀπειλῆς παρατήσεως τοῦ κ. Κριάρη, ἐπεμψε μακρότατον τηλεγράφημα πρὸς τὰς Δυνάμεις, δι' οὗ ὑπέβαλεν αὐταῖς τὴν γνώμην ὅτι, ἀφοῦ δὲν θέλουσιν νὰ δώσωσιν τὴν ἔνωσιν, πρέπει τοῦλάχιστον διὰ τῆς βίας νὰ καταστείλωσιν τὴν ἐπανάστασιν. Διότι ἄλλως τὸ ἀρμυστειακὸν καθεστὼς θέλει ἐκλείψῃ καθολοκληρίαν, ἢ δὲ ἐπανάστασις θὰ ἐνισχυθῇ, ἐξερραγμένων καὶ τῶν αὐλικῶν κομμάτων.

Αἱ Δυνάμεις, λοιπὸν, ἀπαντῶσαι εἰς τὰς σατανικὰς ταύτας εἰρηγήσεις τοῦ πρίγκηπος, δηλοῦσι μὲν καὶ πάλιν ὅτι δὲν εἶνε διατεθειμένοι νὰ ἐγχερίνοσιν τὴν ἔνωσιν, ἀλλὰ, ἀντὶ νὰ παρασυρθοῦν εἰς τὸ νὰ μᾶς καταδιώξουν, ἂν δὲν καταθέσωμεν τὰ ὅπλα, δηλοῦσιν ὅτι θὰ ἐφαρμοῦσιν τὸν στρατιωτικὸν νόμον εἰς ἐκεῖνα τὰ μέρη τῆς νήσου, ὅπου θὰ κρῖνοσιν τοῦτο ἀναγκαῖον. Ἀλλὰ εἶνε φανερόν ὅτι ἡ ἀπειλὴ αὕτη, μακρὰν τοῦ νὰ σφρέφεται, κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν, ἀφορᾷ κυρίως τοὺς ἀρμυστειακοὺς, διότι ὁ στρατιωτικὸς νόμος δὲν ἔμπορεῖ νὰ ἐφαρμοσθῇ παρὰ εἰς τὰ μέρη τὰ κατεχόμενα ὑπὸ τοῦ ἀρμυστειακοῦ στρατοῦ, τὰ μέρη δὲ ταῦτα εἶνε ἐκεῖνα, εἰς τὰ ὅποια λειτουργοῦν ἀκριθῶς αἱ ἀρμυστειακαὶ ἀρχαί.

Ὅστις ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ προεγγελλομένου στρατιωτικοῦ νόμου ἐκ μέρους τῶν προστατιδῶν Δυνάμεων ἀποτελεῖ οὐσιαστικῶς τὸ τελευταῖον πλήγμα κατὰ τοῦ ἀρμυστειακοῦ καθεστώτος.

Ἀλλὰ ἀνεπαρκῶς τῆς ἐσημεσίας τῆς Νότας ταύτης, ἡ μακρὰ συνδιάλεξις ἡμῶν μετὰ τῶν προξένων μᾶς ἔπεισεν ὅτι δὲν ἔχομεν νὰ φιθηθῶμεν κανὲν μέτρον πρακτικῆς βίας ἐναντίον τῆς ἐπανάστασεως ἐκ μέρους τῆς Εὐρώπης.

Εἰς τὸ τέλος τῆς μακρᾶς ταύτης συνδιαλέξεως παρεκλήθημεν ὅπως μὴ ἀνακοινώθωσι δημοσίᾳ τὰ κατ' αὐτήν. Ἐπειδὴ δ' ἐδηλώσαμεν ὅτι θὰ συμμορφωθῶμεν πρὸς τὴν παράκλησιν ταύτην, ἀδυνατῶ νὰ γνωρίσω ὑ-

μὴν τὰ διαμειφθέντα. Ἄλλ' ἄρκει γὰρ γνωρίζετε τὴν τελικὴν ἐντύπωσιν μου ἐκ τῆς συνδιαλέξεως ταύτης, ἣτις εἶνε ὅτι: μέτρα πραγματικῆς βίας δὲν δύνανται ν' ἀσκηθοῦν κατὰ τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ὅτι τινὲς τοῦλάχιστον τῶν Δυνάμεων ἀναγνωρίζουσι καθ' ὁλοκληρίαν τὰς αἰτίας αὐτίνες καθιστώσιν ἀδύνατον τὴν ἐπὶ πλέον ἀνογὴν τοῦ καθεστώτος. Φρονούσιν ὅμως ὅτι καὶ ἄνευ τῆς ἐνώσεως δύναται γὰρ ἐπέλθῃ διόρθωσις τοῦ κακοῦ, ὄχι μόνον εἰσαγομένῳ ριζικῶν μεταρρυθμίσεων, ἀλλ' ἐπερχομένων καὶ τῶν ἀναγκαίων προσωπικῶν μεταβολῶν.

Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἐπειρέναμεν ἡμεῖς ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐπιχειρημάτων τοῦ πρὸς τὰς Δυνάμεις ὑπομνήματός μας, ὅτι, ἂν καὶ ὁ τρόπος καθ' ὃν ἤσκησε τὴν ἐξουσίαν του ὁ Ἄρμωστής ὑπῆρξεν ἡ κυριωτάτη αἰτία τοῦ οἰκτροῦ ναυαγίου τοῦ ἀρμωστειακοῦ καθεστώτος, ἔνεκα τούτου δὲ καὶ μὲ τὰ ὄπλα εἰς τὰς χεῖρας θ' ἀρνηθῶμεν γὰρ ἐπιτρέψωμεν τὴν ἀναστήλωσιν αὐτοῦ, ἐν τούτοις δὲν δυνάμεθα γὰρ ἀρκεσθῶμεν σήμερον εἰς μόνον προσωπικὰς μεταβολὰς καὶ ἐσωτερικὰς μεταρρυθμίσεις, διότι, ἐφ' ὅσον δὲν πλασθῇ ὁ δεσμὸς τῆς ἐνώσεως μετὰ τῆς Ἑλλάδος, τὸ ἰδρυθσόμενον νέον προσωρινὸν καθεστῶς δὲν θὰ δυνηθῇ γὰρ σταθῆ εἰς τὰ πόδια του οὐδ' ἐπὶ ἕξ μῆνας.

Παρακαλῶ, μετὰ συνηνότησιν πρὸς τοὺς λοιποὺς αὐτόθι πληρεξουσίους, γὰρ μοῦ γράψετε ἂν εἶσθε σύμφωνοι ὅπως ἐπαναληφθῇ καὶ ἐγγράφως ὑπὸ τοῦ προεδρείου ἢ προφορικῶς δοθεῖσα παρ' ἡμῶν εἰς τοὺς προξένους ἀπάντησις, καθ' ἣν θεωροῦμεν ἀδύνατον γὰρ κυβερνηθῆ τοῦ λοιποῦ ὁ τόπος, ἂν μὴ πλασθῇ δεσμὸς τις οὐσιαστικῆς ἐνώσεως αὐτοῦ μετὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ τούτῳ τῷ λόγῳ ἀρνούμεθα γὰρ ἀπομακρυνθῶμεν ἀπὸ τοῦ δευτέρου πρὸς τὰς Δυνάμεις ὑπόμνημα τῆς Συνελεύσεως.

Διὰ τῶν ἀπαντήσεων τούτων θὰ καταστῆ πιστεύω περιττὴ ἢ προσέλευσις τῶν πληρεξουσίων εἰς Θερίσον, ὅπως συσκεφθῶσι περὶ τῆς δοτέας ἀπαντήσεως εἰς τὴν τελευταίαν διακοίνωσιν, περὶ ἧς ὑποθέτω ὅτι πάντες εἶνε καθ' ὁλοκληρίαν σύμφωνοι.

Ἐμὰι βέβαιος ὅτι, ὑπὸ τὰς ἀνωτέρω περιστάσεις, ἐμμένοντες ἀκάμπως εἰς τὸν ἀγῶνά μας, θὰ ἴδωμεν αὐτὸν στεφόμενον ἐν τέλει ὑπὸ πλήρους ἐπιτυχίας.

Ὁ κυριώτερος ἐχθρὸς τοῦ ἀγῶνος ἡμῶν εἶνε ὁ κίνδυνος τῆς ἀναρχίας, ὅστις θὰ ἠδύνατο γὰρ ἀναγκάσῃ ἡμᾶς γὰρ τερματίσωμεν τὸν ἀγῶνα τοῦτον προτοῦ δοθῆ καιρὸς γὰρ ὠριμάσῃ εἰς τὸ πνεῦμα τῆς Εὐρώπης ἢ ἰδέα ὅτι ἄλλη δυνατὴ λύσις τοῦ ζητήματός μας δὲν εἶνε παρὰ ἡ Ἐνωσις.

Τὴν ἀναρχίαν βεβαίως θὰ δυνηθῶμεν ἀσφαλῶς γὰρ προλάβωμεν, γρηγοροῦντες τὴν παρεχόμενὴν εὐκαιρίαν τῆς ἀπομακρύνσεως τῶν διεθνῶν στρατευμάτων ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς νήσου, ἀφοῦ κατορθώσωμεν νὰ ὀργανώσωμεν κανονικὴν διοίκησιν εἰς τὰ μέρη ταῦτα.

Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐπίκειται ἢ εἰς Ἀθήνας μετάδοσις ἐπιτροπῆς, μελλούσης ν' ἀσχοληθῇ συστηματικώτερον εἰς τὴν ἐξέυρεσιν τῶν ἀναγκαίων διὰ τὴν ὀργάνωσιν ταύτην πόρων.

Ἄλλὰ καὶ πρὶν ἐξευρεθῶν τὰ ἀναγκαῖα διὰ τὴν συστηματικώτερον αὐτὴν ὀργάνωσιν χρηματικὰ μέσα, καθήκον ἔχομεν, χρησιμοποιοῦντες τὰς ὑπαρχούσας ἐνόπλους φρουράς καὶ τὴν ἠθικὴν τῆς ἐπαναστάσεως δύναμιν, ὅπως συκρατῶμεν ὅσον ὁἷον τε πλείοτερον τὴν δημοσίαν τάξιν. Ἄλλ' ὑπὲρ πάν ἄλλο οἱ ἐπαναστάται ὀφείλουσι ν' ἀποβλέπουν εἰς τὴν προστασίαν τῶν προσώπων καὶ τῶν περιουσιῶν τῶν Μουσουλμάνων συμ-

πολιτῶν μας καὶ εἰς τὸ γὰ διατηροῦν τὰς ἀρίστας σχέσεις μετὰ τῶν διεθνῶν στρατευμάτων. ἐφ' ὅσον ταῦτα δὲν ἐπιχειροῦν γὰ ἐγκαθιδρύσουσιν ἐκ νέου τὰς καταλυθείσας ἀρμοστειακὰς ἀρχάς.

Μετ' ἀδελφικῶν ἀσπασμῶν
ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ Κ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ

Συμφώνως καὶ μετ' τὸ πνεῦμα τῆς ἐπιστολῆς αὐτῆς τοῦ Βενιζέλου, οἱ ἑπαναστάται συνέταξαν τὴν πρὸς τὰς Δυνάμεις ἀπάντησίν των, ἣ ὁποία ἔχει ὡς ἑξῆς:

Ἐν Θερίσῳ τῇ 15 Ἰουλίου 1905

Κύριε Γενικὲ Πρόξενε,

Ἡ Ἐπαναστατικὴ Συνέλευσις ἔλαβε γνῶσιν τῆς ὑπὸ χρονολογίαν 2)15 Ἰουλίου δηλώσεως τῶν κ.κ. γενικῶν προξένων τῶν πρεσβυτέρων Δυνάμεων, τῆς ἀνακοινώσεως ὑπ' αὐτῶν εἰς τὴν ἀντιπροσωπείαν τῆς Συνελεύσεως.

Ἡ Συνέλευσις λυπεῖται διότι, μετὰ μακρὰν καὶ ἡρεμὸν σκέψιν τοῦ ζητήματος, εὐρίσκειται εἰς τὴν ἀνάγκην **ΝΑ ΜΗ ΑΡΚΕΣΘΗ Εἰς τὰς Ἀπλάς ΕΣΩΤΕΡΙΚΑΣ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΙΣ**, ὅσας ἡ εὐμένεια τῶν Δυνάμεων ἐπαγγέλλεται εἰς τὸν τόπον, διὰ τοὺς λόγους, οἵτινες ἐκτενῶς περιέχονται ἐν τῷ ὑπὸ χρονολογίαν 22 Μαΐου)4 Ἰουλίου 1905 ὑπομνήματι ἡμῶν.

Τοιαῦτα παραχωρήσεις, παρεχόμεναι πρὸ τῆς ἐκρήξεως τοῦ κινήματος, θὰ προσελάμβανον αὐτὸ καὶ θὰ καθίσταν ἰσῶς δυνατὴν τὴν ἐξακολούθησιν τοῦ προσωρινῷ καθεστῶτος, οὐχί βεβαίως ἐπὶ μακρὸν, ἀλλὰ ἐπίτινα τοῦλάχιστον χρόνον, καίτοι ὁ τόπος θὰ ἐξηκολούθει φυτεζῶν, ἐντὸς τοῦ οἰκονομικοῦ ἀποπνιγμοῦ, ἐν προκλήσει ὁ τελωνειακὸς αὐτοῦ ἀποκλεισμὸς καὶ ἡ ἄλλη οἰκονομικὴ ἀνεπάρκεια.

ΑΤΥΧΩΣ Αἰ ΠΑΡΑΧΩΡΗΣΕΙΣ ΑΥΤΑΙ ΕἶΝΕ ΣΗΜΕΡΟΝ ΟΛΩΣ ΑΝΕΠΑΡΚΕΙΣ. Τὸ ἀρμοστειακὸν καθεστῶς, διὰ τῆς πολιτείας αὐτοῦ, τόσον τῆς πρὸ τοῦ κινήματος, ὅσον καὶ τῆς μετ' αὐτὸ, ἐφθείρε τόσον βαθέως τοὺς παράγοντας τῆς λειτουργίας παντὸς προσωρινῷ καθεστῶτος, ὥστε ἀδύνατον κατέστησε καὶ τὴν πρόσκαιρον καὶ εὐδεκίμησιν οἰουδήποτε τοιοῦτου καθεστῶτος, ἔστω καὶ μεταρρυθμισμένου.

Αἱ Μεγ. Δυνάμεις, εἰμῶθα βέβαιοι ὅτι, ἂν προσέβκιαν εἰς θάθειαν μελέτην τῶν σμερρινῶν ὄρων τοῦ κρατικοῦ προβλήματος, θὰ ἐπειδοντο ὅτι τὸ καθεστῶς ἀφου **ΕΣΤΕΡΗΘΗ ΤΩΝ ΗΘΙΚΩΝ ΠΑΡΑΓΟΝΤΩΝ, ΟΙΤΙΝΕΣ ΚΑΘΙΣΤΩΝ ΑΥΤΟ ΑΝΕΚΤΟΝ**, στερεῖται ὡς ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων, τῆς ἀναγκαίας ὑλικῆς δυνάμεως, ὅπως ἐπιβάλλη ἑαυτό.

Ἄλλ' ἢ μὲν ἔλλειψις ὑλικῆς δυνάμεως θὰ συμπαρασημητῆ καὶ εἰς πᾶν ἄλλο καθεστῶς, ἀφου τὰ δημόσια οἰκονομικὰ τοῦ τόπου δὲν ἀσφαλίζουσι οὐδὲ τὴν συντήρησιν τῆς ὑπαρχούσης δυνάμεως τῆς χωροφυλακῆς, ἥτις καθ' ἑαυτὴν, καὶ ἄνευ τῆς ἐπικουρίας ἄλλης στρατιωτικῆς δυνάμεως, ἀπεδείχθη ἀνεπαρκῆς διὰ τὴν στήριξιν τοῦ καθεστῶτος. **ΠΑΝ ΔΕ ἌΛΛΟ ΠΡΟΣΩΡΙΝΟΝ ΚΑΘΕΣΤΩΣ Θᾶ ΕΣΤΕΡΗΤΑΙ ΚΑΙ ΤΩΝ ΗΘΙΚΩΝ ΠΑΡΑΓΟΝΤΩΝ**, ὅσοι ἐστήριξαν μέχρι τινὸς τοῦλάχιστον τὸ ἀρμοστειακὸν καθεστῶς.

ὑπὸ τοιούτους ὄρους, θὰ διεπράττομεν **ΕΓΚΛΗΜΑ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΔΟΣ**, ἐάν, ἀπεδεχόμενοι τοιαύτην ἀνεπαρκῆ λύσιν, συνετελοῦμεν νὰ εἰσέλθῃ ὁ τόπος εἰς τὴν πρόσκαιρον γαλήνην ἐνὸς νέου προσωρινῷ καθεστῶτος, ὅπερ, ἐνῶ δὲν θὰ τοῦ ἐπέτρεπε νὰ κόμῃ οὐδὲ ἐν

ἔημα πρόδου, θά ἔφερε καί πάλιν νέαν ἐκρηγνὴν καὶ νέας κατακατρο-
φάς.

**ΕΧΟΜΕΝ ΟΔΗΝ ΤΗΝ ΣΥΝΑΙΣΘΗΣΙΝ ΤΗΣ ΣΜΙΚΡΟΤΗΤΟΣ
ΜΑΣ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΤΟΥ ΚΟΛΟΣΣΟΥ ΤΗΣ ΙΣΧΥΟΣ ΤΩΝ ΜΕΓΑ-
ΛΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ.** Δὲν πρέπει δὲ νὰ ὑποτεθῆ ὅτι μετ' ἑλευθέρως καρ-
δίας ἀντιμετωπιζόμεν τὴν δυσμένειαν αὐτῶν. **ΑΛΛ' ΕΙΜΕΘΑ ΤΟΣΟΝ
ΒΕΒΑΙΟΙ ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΑΓΩΓΟΙ ΜΑΣ,** καὶ περὶ τοῦ
ὅτι αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις ἐπιδιώκουσι μετ' ἀπολύτου ἀφιλοκαρδίας ἔρ-
γεν πολιτισμοῦ καὶ ἐλευθερίας ἐν Κρήτῃ. **ΩΣΤΕ ΜΕΤΑ ΠΕΠΟΙΘΗ-
ΣΕΩΣ ΑΠΟΒΑΛΟΜΕΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΤΕΛΕΙΑΝ ΕΠΙΤΥΧΙΑΝ ΤΟΥ
ΑΓΩΓΟΙ ΜΑΣ.**

Ὅπως ἐξασφαλισθῆ ἄλλως τε ἢ ἐπιτυχία αὕτη, ἄλλο δὲν ἀπαιτεῖ-
ται καθ' ἡμᾶς, παρὰ νὰ ἐγκόψουμ αἱ Δυνάμεις εἰς τὴν ἐπιτόπιον με-
λέτην πάντων τῶν ἔργων τοῦ κρητικῆς προβλήματος καὶ εἰς μετὰ βέβαιαι
ὅτι τὸ πόρισμα τῆς μελέτης ταύτης θά συμφωνήσῃ καθ' ὅλοκληρίαν πρὸς
τὰ συμπεράσματα τοῦ ὑπὸ χρονολογίαν 22 Μαρτίου) 4 Ἰουνίου 1905 ὑπο-
μνήματός μας.

Ἐυχαρισθῆτε νὰ δεχθῆτε, κύριε γενικὲ πρόξενε, τὴν δικαζεδαίω-
σιν τῆς ἐξόχου ὑπολήψεός μας.

Ὁ Ἀντιπρόεδρος
Μ. ΧΑΤΣΑΚΙΣ (Τ. Σ.)

Ὁ Γραμματεὺς
Κ. ΜΑΝΟΣ

Μετὰ τὴν ἀρνητικὴν αὐτὴν ἀπάντησιν τῶν ἐπαναστατῶν τοῦ Θερίσου,
αἱ Δυνάμεις δὲν ἠδύναντο νὰ πράξουν τίποτε ἄλλο, παρὰ νὰ ἀρχίσουν
τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ὅσων τελεσιγραφικῶς ἠπειλήσαν.

Καὶ ἤργισαν δι' ὅλων τῶν μέσων τὴν ἐκστορατείαν κατὰ τῶν ἐπανα-
στατῶν.

Ἐν τῷ μεταξῷ ὁ πρίγκιψ Γεώργιος εἶχαν ἐρογασθῆ πάσῃ δυνάμει διὰ
νὰ φανατίσῃ τὴν χωροφυλακὴν κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν. Ἐν τῷ σημείῳ
τούτῳ εἶνε χαρακτηριστικὴ ἡ κατωτέρω ἡμερησίᾳ διαταγή, τὴν ὁποίαν
ἀπηρῆθυσεν, κατὰ παραίνεσιν τοῦ Ὑπάρχου Ἀριστοῦ πρὸς τοὺς ἀνδρας
τῆς χωροφυλακῆς ὁ Ἰταλὸς ἀρχηγὸς αὐτῆς Μόναχο:

Ἄρχηγεῖον Κρητικῆς Χωροφυλακῆς Ἡμερησίᾳ Διαταγὴ τῆς 10ης Ἰουλίου 1905

Ἡ Α.Β.Υ. ὁ πρίγκιψ Ὑπάρχου Ἀριστοῦ ὁ Σειπτός Ἀρχηγὸς τῆς
Χωροφυλακῆς, κατὰ τὴν τελευταίαν συνήθη ἐκδόσιν, ἐκδηλώσας μοι
ὄλην τὴν θαδεῖαν ἐλπίσιν Αὐτοῦ ἐπὶ τῇ ἀποσιρτήσῃ ἐνίαν στρατιωτι-
κῶν τῆς χωροφυλακῆς πρὸς τὰς τάξεις τῶν ἄνταρτῶν, εὐραστήθη ἅμα
νὰ μοι ἀνακοινώσῃ ὅτι ἔδωκε διαταγὰς εἰς τὸ Ἄστυ, ὅπως ἰδίαις δα-
πάναις λαβευθῆ ἕκαστος μνημεῖον ἐκ παρμάρεω, ἰδρυθῆσμενον ἐνταῦθα,
ἐν τῷ Πολυανδρῷ Χανίων, εἰς μνημόσινον διηνεκῆς τοῦ πελοχλαῦ-
στο Ἰωαννουδάκη Ἰωάννου, τοῦ γενναίου ἐν πόρῃ συντρόφου μας.

Ἡ Α.Β.Υ. μοι ἐγνώρισεν ὡσαύτως ὅτι, εὐθὺς ἅμα τῇ λειτουργίᾳ
τῶν σταθμῶν, θέλουσιν ἀναρτηθῆ ἐν ἕκαστῷ δύο πίνακες, ἐν τῷ πρώτῳ
τῶν ὁποίων θέλουσιν ἀναγραφῆ χρυσεῖς γράμμαι τὰ ὀνόματα τῶν
στρατιωτικῶν, οἵτινες ἔπεσαν ἢ ἀτραυματίσθησαν ἐν τῇ ἐκπληρώσει
τοῦ καθήκοντος, ἐνῶ ἐν τῷ δευτέρῳ μελλοῖς γράμμαι θέλουσι παρα-
ταχθῆ τὰ ὀνόματα τῶν προδωτῶν τοῦ ὄρκου αὐτῶν στρατιωτικῶν τοῦ

Σώματος, οἵτινες ὑπερέβησαν πρὸς τὰς τάξεις τῆς ἀνταρσίας, ὅπως ἀναλάβωσι κοινῶ τὸν ἀγῶνα κατὰ τῆς πατρίδος καὶ κατὰ τῶν ἁγίων συντρόφων κηλιθοῦντες ἀκούτους διὰ τῆς φαυλοτέρας ἀτιμίας.

Υπαξιωματικοὶ καὶ χωροφύλακες, ἔχετε διὰ μνήμης ὅτι τὸ Φέρισον εἶνε μίᾳ σκιά φευγαλέα, ἐνῶ στερρὰ καὶ ἀμετασκαλευτός παραμένει ἡ πίστις πρὸς τὰς καυκαλεύουσας τύχας τῆς πατρίδος.

Ο ἄρχηγός ΜΟΝΑΧΟ

Ἴδου καὶ μία ἄλλη ἡμερησία διαταγὴ τοῦ Μόναχο, διὰ τῆς ὁποίας ἐπεκηρύσσοντο ὡς ἑστῆαι ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Μάνος:

Ἄρχηγείον Κρητικῆς Χωροφυλακικῆς Ἡμερησία Διαταγὴ Ἀριθ. 73

Συνιστῶν ζωηρῶς πρὸς πάντας μεγίστην ἐνέργειαν, πρὸς ἐπίτευξιν τῆς συλλήψεως τῶν ἀνταρτῶν, κατὰ τῶν ἑσποίων ἐσχατίας ἐβεδόθη ὑπὸ τῆς Δικαστικῆς ἀρχῆς ἐνταλμα συλλήψεως ἐπὶ ἐσχατῇ προδοσίᾳ, ἐπὶ ἀντιτάσει κατὰ τῆς χωροφυλακικῆς καὶ ἐπὶ ἀποπειρᾷ φόνου δύο χωροφυλάκων, καθιστῶ γνωστὸν ὅτι θέλει προαχθῆ ἀφαικτως κατ' ἐκλογὴν ὁ χωροφύλαξ ἢ ὑπαξιωματικὸς ἢ καὶ ἀνθυποκομιστὴς, οἰκδηπότε καὶ ἂν εἶνε ἡ θέσις τῆς προαγωγῆς αὐτοῦ, ὅστις ἤθελε συλλαβεῖ τὸν **BENIZEAON ELEUTHERION** ἢ τὸν **MANON KONSTANTINON**.

Ἐδελπιστοῦμεν ὅτι ἡ μεγάλη αὕτη ἱκανοποίησις θέλει χρησιμεύσει ὡς κέντρον, πρὸς ἀνάπτυξιν πάσης ὀξυδερκειᾶς, ἀμύλλης καὶ ἀγαθῆς θελήσεως, πρὸς διεξχωγῆν καὶ ἐπίτευξιν τῆς σοβαρᾶς ταύτης υπηρεσίας, τῆς συλλήψεως ὄλων τῶν τῶν δύο προερρηθέντων, τοὺς ὁποίους ἐκάρνυει μεγάλως ἡ εὐθύνη, τῆς σημερινῆς διασκαλεύσεως τῆς τάξεως κατὰ τὴν Νῆσον.

Ἡ παροῦσα κοινοποιηθῆτω πρὸς ἀπάσας τὰς ὑποδιοικήσεις.

Ο ἄρχηγός ΜΟΝΑΧΟ

ὑπὸ ταιούτας συνθήκας οἱ ἐναπομείναντες εἰς τὴν πριγκηπικὴν χωροφυλακὴν Κρήτες ἦσαν διατεθειμένοι νὰ ἀποθάνουν μέχρις ἐνός γάρου τοῦ ἡγεμόνος.

Εἰς τούτους πρὸ πάντων στηριζόμενοι καὶ οἱ ἀρχηγοὶ τῶν διεθνῶν στρατευμάτων, ἤγγισαν, μόλις ἐτελείωσε, ἡ τηλεγραφικὴ προδέσεια τῶν 15 ἡμερῶν, ἔνθεν ὁρᾶσιν κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν.

Εἰς τὰς 17) 30 Ἰουλίου 1905 οἱ πρόξενοι ἐκήρυξαν τὸν στρατιωτικὸν νόμον εἰς τὰ Χανιά καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας καὶ εἰς τὰς ἄλλας πόλεις. Λογοκρισία ἀσπαστάτη ἐγκαθιδρύθη ἐπὶ τῶν τηλεγραφείων καὶ ταχυδρομείων. Ἡ ἐξοδος καὶ ἡ ὄπλοφορία παντὸς πολίτου ἀπηγορεύθη καὶ οἱ στρατοὶ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων ἀνέλαβαν τὴν τήρησιν τῆς τάξεως.

Νεαὶ δυνάμεις Ρώσων, Ἰταλῶν καὶ Γάλλων στρατιωτῶν ἐστάσαν εἰς τὴν Κρήτην. Ὁ Ἰτατὸς Ἀρμόστῆς ἐξήγησε ἀπὸ τὸν Ρῶσον πρόξενον νὰ στείλῃ εἰς τὸ χωρίον Καστέλλι, τὸν πολεμικὸν «Χάμπρου» καὶ νὰ διαλύσῃ τοὺς ἐκεῖ εὑρισκομένους ἐπαναστάτας. Τὸ «Χάμπρου», παραλαβὸν 200 Ρῶσους καὶ 10 χωροφύλακας, κατηρμήνθη εἰς τὸ Καστέλλι, πρὸς κατάληψιν αὐτοῦ.

Δύο Ρῶσοι ἀξιωματικοί, ἀποβιβασθέντες, συνητήθησαν με τοὺς ἀρχηγούς τῶν εἰς τὸ Πάνορμον εὑρισκομένων ἐπαναστατῶν καὶ τοὺς ἐξῆ

τησαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὸ γωρίον τοῦτο, καθὼς καὶ τὸ Καστέλλι, διότι οἱ Ρῶσοι εἶχαν ἀπόφασιν νὰ ἐπανεγκαταστήσουν τὰς ἀρμυρταϊκάς ἀρχάς. Εἰς τὴν ἀξίωσιν αὐτὴν, οἱ ἐπαναστάται, ὑπὸ τὸν ὀπλαρχηγὸν Μπιράκη, ἀντέταξαν κατηγορηματικὴν ἀρνήσιν, καὶ ὠχυρώθησαν ἀμέσως ἐντὸς τριῶν οἰκιῶν, ἀναμμένοι ἐκεῖ τὴν πραγματοποίησιν τῶν ρωσικῶν ἀπειλῶν.

Τότε τὸ «Χάμπρι» ἔσπυε μίαν ὀβίδα πλησίον τοῦ μέρους ὅπου εὐρίσκοντο οἱ ἐπαναστάται. Εὐθὺς ἀμέσως ἀθρόα ἐκσφαιρα πυρὰ τοῦ ρωσικοῦ πολεμικοῦ ἐρρίφθησαν καὶ ἀπετέφρωσαν ὅλην σχεδὸν τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ Καστελλίου.

Οἱ ἐπαναστάται ἀπεσφύθησαν ἀμέσως εἰς τὴν δεξιὰν πλευρὰν, πυροβολοῦντες ἀπεγνωσμένως ἐναντίον τοῦ πλοίου. Ἀλλὰ αἱ ρωσικαὶ ὀβίδες τοὺς παρακολουθοῦσαν πανταχοῦ. Καὶ εἰς τὴν δυτικὴν πλευρὰν τοῦ γωρίου καὶ ὅπουδήποτε ἄλλοῦ καὶ ἂν κατέφευγαν, αἱ ὀβίδες τῆς ὀμοδόξου Ρωσσίας τοὺς ἔσπελλαν τὸ πῦρ, τὸν θάνατον, τὴν καταστροφὴν.

Ἐντὸς ὀλίγου, ἡ ὠραία κοινότητα τοῦ Καστελλίου μετεβλήθη εἰς πῦρον ἔρειπῶν.

Οἱ ἐπαναστάται τότε, ἀπηγῶς καταδιωκόμενοι ὑπὸ τῶν ρωσικῶν ὀβιδῶν, καὶ μὴ ἔχοντες πλέον πῦρ νὰ κρυβοῦν, ἀπεχώρησαν καὶ ἀπὸ τὴν κατερείπωθεϊσαν δυτικὴν πλευρὰν, καὶ ἦλθαν καὶ κατέλαβαν λόφους, ὀπίσω καὶ ἔνω τῆς θέσεως Λίμνης, ὅπου εἶχαν μαζευθῆ τὰ γυναικόπαιδα. Τέσσαρες ὀβίδες ἐρρίφθησαν καὶ κατ' αὐτῶν. Οἱ γενναῖοι στρατιῶται τῆς Ἁγίας Ρωσσίας ἐσκότωναν ἄθρα γυναικόπαιδα....

Μία ὀβὴ ρωσικὴ, ριφθεῖσα ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας τοῦ νεκροταφείου ἐξερράγη καὶ ἔσχιε τὴν ἐκκλησίαν εἰς δύο. Ἄλλη ὀβὴ ἤνοιξε δύο τάφους, εἰς ἓν ἐκ τῶν ὁποίων πρὸς τριῶν μόλις ἡμερῶν εἶχεν ἐναποθεθῆ ὁ νεκρὸς μιάς κέρης. Περὶ τὰς 20 ὀβίδας ἐφθασαν καὶ μέχρι τοῦ γωρίου Ρουμιλή, ὅπου ἐρρίφθη μίαν οἰκίαν καὶ κατέστρεψαν τὴν ἐκκλησίαν. Ὅλοι αἱ ἀπόδηκται τοῦ Καστελλίου, εἰς τὰς ὁποίας εἶχαν συγκεντρωθῆ τὰ ποσόντα τῆς ἀπαρχίας, τὰ προριζόμενα διὰ τὸ ἐξωτερικόν, κατεστράφησαν ἐν τῷ θομβαρδισμῷ.

Συντελεσθέντων πάντων τούτων, ἀπεβιδάσθησαν ἀπὸ τὸ «Χάμπρι» οἱ 200 Ρῶσοι στρατιῶται καὶ οἱ γωροφύλακες, οἱ ὁποῖοι καὶ ἐγκατέστησαν τὰς ἀρμυρταϊκάς ἀρχάς εἰς τὴν ἐρειπωμένην πόλιν...

Τὴν ἐπομένην τοῦ θομβαρδισμοῦ, συνελήφθησαν ὑπὸ τῶν Ρώσων εἰς τὸ Ρέθυμνον καὶ εἰς τὰ Χανιά περὶ τοὺς 50 φίλοι τοῦ Βενιζέλου, οἱ ὁποῖοι ἐρρίφθησαν εἰς τὰς φυλακάς.

Τὴν 1ην Αὐγούστου, ἀγγλικὸς στρατὸς ἔκαμε τὴν ἐμφάνισίν του εἰς τὸ γωρίον Κορρές. Οἱ Ἄγγλοι ἀπεπειράθησαν νὰ καταλάβουν τὰς ἀποθῆκας, ὅπου εὐρίσκατο ὀλόκληρος ἡ συκκιμίδι τοῦ σταφιδοκάρπου.

Μόλις ἕως ἐφθασαν εἰς τὸ γωρίον, εὐρέθησαν ἀντιμέτωποι πρὸς ἐπαναστατικὰ στρατεύματα, ὑπὸ τὸν ὀπλαρχηγὸν καπετὰν Νατζάκη, ὁ ὁποῖος κατηγορηματικῶς ἐδήλωσεν ὅτι δὲν ἔννοε νὰ φύγῃ. Ὡς ἐκ τούτου ἐπηκολούθησε συμπλοκή. Οἱ Ἄγγλοι ἐπετέθησαν. Ἡ συμπλοκὴ διήρκεσεν

ἐπὶ δίωρον, κατ' αὐτὴν δὲ ἐφρονεύθησαν δύο Ἄγγλοι καὶ ἐτραυματίσθη ἕνας ἐπαναστάτης.

Οἱ Ἄγγλοι τελικῶς κατέλαβον τὸ χωρίον.

Τὴν ἐπομένῃν ἡμέραν, παρὰ τὸ χωρίον Ἀτσιπόπουλον, ἔγινε μάχη Ρώσων στρατιωτῶν καὶ ἐπαναστατῶν, ἡ ὁποία ὑπῆρξε καὶ ἡ σπουδαιότερα καὶ περισσότερον αἱματηρὰ συμπλοκή, ἐξ ὧν ἔγιναν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Θερίσου.

Ἴδου αἱ λεπτομέρειαι τῆς λυσώδους μάχης μεταξύ Ρώσων καὶ Κρητῶν : Ὁ συναρχηγὸς τῆς ἐπαναστάσεως Κ. Μάνος, ἐπὶ κεφαλῆς ἰσχυροῦ ἀποσπάσματος ἐνόπλων εἶχεν ἀναχωρῆσαι ἐκ Θερίσου μετὰ τοῦ ἐκ Σφακιῶν ὀπλαρχηγοῦ ἱατροῦ Γ. Ζερβοῦ, τοῦ ἀστυνόμου Θερίσου Ἐμμ. Παπαθεοῦ καὶ πενήντα περίπου ἐπαναστατῶν μεταβαίνοντες εἰς τὸ Σπήλι τοῦ Ἁγίου Βασιλείου. Τὸ πρῶτ' τῆς Τρίτης 2 Αὐγούστου τὸ ἐπαναστατικὸν τοῦτο ἀπόσπασμα ἀναχωρῆσαν ἐκ Γεωργουπόλεως Ἀποκορώνου ἐβάδιζε πρὸς τὸ χωρίον Ἐπισκοπὴ τῆς Ρεθύμνης, ὁπότεν μετὰ δίωρον ἀνάπαυσιν θὰ ἐξηκολούθει τὴν πρὸς τὸ Σπήλι πορείαν του.

Ἀλλὰ μόλις εἶχαν φθάσει εἰς Ἐπισκοπὴν, — ἦτο 10η ὥρα πρωινῆ — ἕνας χωρικός ἤλθεν ἐσπευσμένως ἀπὸ τὸ Ἀτσιπόπουλον καὶ ἀνήγγειλεν ὅτι αἱ ἐκεῖ προφυλακαὶ τῶν ἐπαναστατῶν παρετήρησαν ἰσχυρὸν σῶμα χωροφυλακῆς συντασσόμενον εἰς Κομπέ, ὅπου ἐκτὸς τούτου παρετηρεῖτο καὶ μετὰ τῶν Ρώσων κάποια σπουδὴ. Ὅλα αὐτὰ ἔδειχναν, ὅτι οἱ Ρῶσοι μὲ τοὺς χωροφύλακας, ἤτοιμάζοντο νὰ καταλάβουν τὸ Ἀτσιπόπουλον. Ὁ χωρικός τοὺς εἶπεν ἀκόμη ὅτι οἱ ἐκεῖ ἐπαναστάται, εἶχαν ἀνάγκην ἐνισχύσεως διότι ἦσαν μόλις περὶ τοὺς 30 καὶ δὲν θὰ ἠδύνατο δεδαίως ἐπὶ πολὺ νὰ ἀντιστοῦν κατὰ τῶν Ρώσων οἱ ὅποιοι ἦσαν περισσότεροι ἀπὸ πεντακοσίους, μαζὶ μὲ τοὺς χωροφύλακας.

Ἐκείνην τὴν στιγμὴν δύο—τρεῖς κακογιουβολισμοὶ ἠκούσθησαν πρὸς τὸ μέρος τοῦ Ἀτσιποπούλου καὶ μετ' αὐτοὺς ἠκούσθησαν ἄλλοι ἀραιὰ ριπτόμενοι καὶ τέλος ἰσχυρὰ ὁμοβροντία. Τὴν πρώτην διεδέχθη ἄλλη καὶ αὐτὴν ἄλλη. Οἱ πυροβολισμοὶ δὲν ἐσταμάτησαν ἔκτοτε. Οὐδεμίαν πλέον ἀμφιβολία ὅτι ἡ συμπλοκὴ εἶχεν ἐπέλθει καὶ ἐν μιᾷ στιγμῇ, οἱ ἄνδρες ἔλοι εὐρίσκοντο ἐπὶ ποδῶς καὶ μὲ τοὺς ἀρχηγούς των ἐπὶ κεφαλῆς ἐπράωσαν ἐπὶ τόπου.

Μετὰ μίαν περίπου ὥραν εὐρίσκοντο εἰς τὸ Ἀτσιπόπουλον. Ἀλλὰ τί συνέβαινεν ἐκεῖ :

Ὁ ἀρχηγὸς τῶν Ρώσων συνταγματάρχης Οὐρμπάνοβιτς εἶχε ἀπὸ ἡμερῶν ἀποφασίσει νὰ καταλάβῃ τὸ Ἀτσιπόπουλον. Ἦτο χωρίον ὄχυρον, κείμενον εἰς περίοπτον θέσιν καὶ ἀπέγον μίαν περίπου ὥραν ἀπὸ τὰ Χανιά. Ἐπρεπε νὰ καταληφθῇ πάσῃ θυσίᾳ καὶ νὰ ἐκδιωχθῶν ἐκεῖθεν οἱ ἐπαναστάται. Ἡ ἀπὸ τῆς πόλεως θεωρῆν ἑλληνικὴ σημαία τῶν ἐπαναστατῶν Ἀτσιποπούλου ἐνοχλοῦσε φαίνεται τοὺς Ρώσους.

Ἀπὸ τῆς πρωίας λοιπὸν τῆς Τρίτης 2 Αὐγούστου ἔκτακτος κινήσει παρετηρεῖτο εἰς τὸ Ρέθυμνον. Ἐκατὸν πενήντα χωροφύλακας ἐξελεθόντες ἐκ τῆς πόλεως συνεκεντρώθησαν εἰς τὸ Κομπέ. Ἐκεῖ εὐρίσκετο καὶ ἰσχυρὸν σῶμα Ρώσων στρατιωτῶν. Ἐγγώσθη τότε εἰς τὴν πόλιν

ὅτι ὁ Οὐρμπάνοβιτς ἀπεφάσισε νὰ καταλάβῃ τὸ Ἄτσιπόπουλον πάση θυσίᾳ, ἐκδιώκων ἐκείθεν τοὺς ἐπαναστάτας.

Ἡ συμπλοκὴ ἐθεωρεῖτο ἀφρακτος καὶ τὰ ἀποτελέσματα αὐτῆς προεμνηνύοντο αἰματηρὰ καὶ φρικαλέα. Εἶχαν ἀκούσει μάλιστα ὅτι ὁ Μάνος μετὰ τοῦ σώματός του — ἐξ 100 περίπου ἀνδρῶν — εἶχαν εἰσέλθει ἤδη εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ρεθύμνης καὶ ὑπελόγιζαν ὅτι θὰ εὕρισκετο κἄπου ἐκεῖ πλησίον.

Τούτου ἔνεκεν οἱ κάτοικοι τῆς Ρεθύμνης ἤρχισαν ἀποσυρόμενοι εἰς τὰς οἰκίας των, ἀπὸ τὰς στέγας τῶν ὁποίων, ἀρξάμενης τῆς συμπλοκῆς, παρηκολούθουν ἀγωνιώδεις καὶ περίτρομοι τὸ φρικαλέον καὶ ἄκαισιον θέαμα τοῦ ἀδελφασπαργίου.

Εἰς τὰς 9 1) 2 π. μ. αἱ ἐκ χωροφυλάκων προφυλακαὶ τοῦ Οὐρμπάνοβιτς, βαδίζουσαι πρὸς τὸ Ἄτσιπόπουλον, συμπλέκονται μετὰ τοὺς ἐπαναστάτας. Εἰς τὸ Ἄτσιπόπουλον τότε εὕρισκοντο περὶ τοὺς τριάντα ἐπαναστάται, ὑπὸ τὸν γενναῖον ὄπλαρχηγὸν Σταυριανὸν Μπύρην, ἀπὸ τὸ Ζουρίδι τῆς Ρεθύμνης, τὸν ἐξ Ἄτσιπόπουλου γνωστὸν ὄπλαρχηγὸν Λιανδρῆν καὶ ἄλλους. Μόλις εἶδαν τοὺς χωροφύλακας πλησιάζοντας πρὸς τὰς προφυλακὰς αὐτῶν, εὕρισκομένων εἰς θέσιν «Βιολι τὸ χαράκι», τοὺς διέταξαν νὰ σταματήσουν. Οἱ χωροφύλακες ἀπήντησαν ὅτι ἔχουν διαταγὴν νὰ καταλάβουν τὸ χωρίον, καὶ τότε ἤρχισεν ἡ συμπλοκὴ μεταξύ τῶν δύο προφυλακῶν.

Ὅπισθεν τῶν προφυλακῶν ἦτο τὸ κύριον σῶμα, ἀποτελούμενον ἀπὸ 200 Ρώσους στρατιώτας. Μόλις αἱ προφυλακαὶ συνεπλάκησαν, οἱ Ρῶσοι διέταξαν τοὺς χωροφύλακας, κατέχοντας τὰς πτέρυγας, ὅπως ἀναπτυσσόμενοι ἐκατέρωθεν, καταλάβουν τὰ νῶτα τῶν ἐπαναστατῶν, ἐνῶ τὸ κύριον σῶμα θὰ ἀπασχολῆ αὐτοὺς κατὰ μέτωπον. Τούτο καὶ ἐγένεν. Οἱ χωροφύλακες ἤρχισαν ἐπιχειροῦντες τὰς κυκλωτικὰς κινήσεις των, ἐνῶ οἱ Ρῶσοι εἶχαν ἤδη συμπλακῆ μετὰ τοὺς ἐπαναστάτας, οἱ ὁποῖοι ἔβαλλον συνεχῶς ἀπὸ τὰς ὀχυρὰς των θέσεις.

Εἶγε παρέλθει ἡ 11η π. μ. καὶ μία ὥρα ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ πύρρος, ὅτε ὁ συναρρηγὸς τῆς ἐπαναστάσεως Μάνος καὶ οἱ ὑπ' αὐτὸν ἐφάνησαν εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης.

Οἱ ἐπαναστάται, ἐνισχυθέντες τότε ὀλικῶς καὶ ἠθικῶς, ἐπετέθησαν σφοδρότεροι κατὰ τῶν Ρώσων, οἱ ὁποῖοι ἤδη ἤρχισαν ὑποχωροῦντες. Μετὰ ἡμίσειαν ὥραν εἶχαν ὑποχωρήσει σχεδὸν μέγρι τῆς πόλεως.

Τότε ὁ Οὐρμπάνοβιτς διατάσσει τὴν ἐνίσχυσιν τῶν ἀνδρῶν του. Πεντακόσιοι Ρῶσοι καὶ ἑκατὸ χωροφύλακες τίθενται παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν ὑποχωρούντων.

Ἡ μάχη τότε ἀνανεοῦται καὶ ὁ ἀγὼν διεξάγεται λυσσωδέστερα. Ὁ Ὀθωμανὸς χωροφύλαξ, ὁ ἀπὸ μηνῶν ἤδη πρὸς τὰς τάξεις τῆς ἐπαναστάσεως λιποτακτικῆς Ταξίμ Μανάκης, πίπτει μετὰ τέσσαρα τραῦματα διὰ σφαίρας, ἐξ ὧν τὸ ἓνα εἰς τὸ μέτωπον.

Μετ' αὐτὸν ὁ I. Μαυρομυστακῆς ἡ Ἐρηάκης, ἐκ Κάμπων Κυθωνίας, νυγαικάδελφος τοῦ καπετὰν Καλογερῆ, πίπτει καὶ αὐτὸς νεκρὸς.

Ἄλλὰ ὁ φόρος τούτων καὶ ὁ τραυματισμὸς ἄλλων ἐκ τῶν ἐπαναστατῶν δὲν ἀποθαρρύνει τοὺς ἀμυνομένους. Ὀρμητικοὶ καὶ λυσσαλέοι φέρονται κατὰ τῶν Ρώσων.

Ματαίως σπεύδει γ' ἀναγκαστῆσθαι αὐτοὺς ὁ καπετὰν Μπύρης καὶ ματαίως ἀπὸ τῆς θέσεώς του τοὺς καλεῖ νὰ μὴ ὀρמוῦν, ἐκτιθέμενοι οὕτω εἰς τὸ φοινικὸν καὶ πικνότατον ρώσικόν πῦρ.

Ἐνας ἐκ τῶν ἐπαναστατῶν, ὁ Τρουλιτάνης, πίπτει τότε βαρέως τραυματισμένος. Ὁ Μπύρης σπεύδει διὰ νὰ τὸν ἀνεγείρῃ, ἀλλὰ μίξ σφαῖρα κτυπᾷ καὶ αὐτὸν εἰς τὸ μέτωπον καὶ ὁ δυστυχὴς ὄπλαρχηγὸς πίπτει νεκρὸς.

Οὕτε καὶ τοῦτο ποιεῖ τοὺς ἐπαναστάτας. Τὸ πῦρ ἐξακολουθεῖ λυσσαλέον. Οἱ Ρῶσοι ἀπὸ τοῦ μετώπου καὶ οἱ χωροφύλακες ἐκατέρωθεν ἵλονέν πυροβολοῦν. Ἀπὸ τῆς πόλεως κομίζονται συνεχῶς εἰς τοὺς Ρώσους πολεμφοδία.

Ἡ ὥρα πλέον εἶνε 3 μ. μ. Τέσσαρες ἤδη ὥρες μάχονται ἀδιαλείπτως. Τότε ἤρχισε μία μικρὰ υποχώρησις τῶν ἐπαναστατῶν. Ὁ ἓνας μετὰ τὸν ἄλλον ἀποσύρονται μετὰ θλίψεως τῆς μάχης, διότι τὰ φυσίγγια τῶν εἶχαν πλέον ἐξαντληθῆ. Οἱ δυστυχεῖς, ἀφοῦ τὰ ἐτελειώσαν ὅλα μέχρις ἑνός, ἠναγκάσθησαν νὰ υποχωρήσουν, ἔχι διὰ νὰ κρυφθοῦν, ἀλλὰ διὰ νὰ τρέξουν δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ πρὸς εὐρεσιν νέων φυσιγγίων. Ἀλλὰ κανεὶς δὲν ἠμπόρσεν νὰ τοὺς προμηθεύσῃ οὔτε ἓνα. Ὁ Μάγος προσέφερε 50 εἰκοσάφραγκα εἰς ἐκεῖνον ποῦ θὰ τοῦ ἔφερε μίαν κάσσαν φυσιγγίων. Ἀλλὰ ποῦ νὰ εὐρεθοῦν ἐκεῖ πλησίον;

Κατὰ τὴν ταραχὴν τῶν ἐκείνην καὶ τὴν σπουδὴν τῶν πρὸς ἀνεύρεσιν φυσιγγίων, ἐτραυματίσθησαν οἱ πλείστοι.

Οἱ Ρῶσοι ἤρχισαν ἤδη προωροῦντες πρὸς τὸ Ἀτσιπόπουλο, καὶ τὴν θην μ. μ. εὐρίσκοντο πλέον εἰς αὐτὰ.

Οἱ κάτοικοι τότε περίτρομοι ὑψώνουσι λευκὰς σημαίας καὶ παραδίδονται εἰς τὸ ἔλεος τῶν νικητῶν.

Οἱ δὲ ἐπαναστάται; Εἶχαν ἠττηθῆ; Ἐμάχοντο ἓνας πρὸς δέκα, ἔτρεψαν τοὺς Ρώσους εἰς φυγὴν, ἀνδίσταντο κατόπι ἐπὶ πέντε ὀλοκλήρους ὥρας, τέλος ἔμως ἠναγκάσθησαν νὰ υποκύβουν εἰς τὴν βίαν, ἔχι τῶν Ρώσων, ἀλλὰ τῆς ἀνάγκης. Ἄσπλοι αὐτοί, δὲν ἠδύναντο πλέον νὰ ἀνισταθοῦν κατὰ τῶν ἐνόπλων.

Ἀπομαρθένης ὁ εἰς μετὰ τὸν ἄλλον, ἀφοῦ ἐξήντησε καὶ ὁ τελευταῖος καὶ τὸ τελευταῖόν του φυσίγγιον, ἀπειμακούνθησεν ἀπὸ τὸ Ἀτσιπόπουλον καὶ κατέλαβεν τὸ Ρώσικόν, χωρίον δίωρον ἀπέχον ἀπὸ τὸ Ἀτσιπόπουλον. Ἐκεῖ προσῆλθαν ἐξ Ἀποκορώνου καὶ τῶν περίξ ἰσχυραὶ ἐπικουραὶ, αἱ ὁποῖαι ἀνασυνετάχθησαν ἔτοιμοι γ' ἀποκουρῶσιν πᾶσαν γέαν τῶν Ρώσων ἀπόπειραν πρὸς κατάληψιν νέων σημείων καὶ ἐπανίδρυσιν τῶν ἀρμολογικῶν ἀρχῶν.

Κατὰ τὴν φοινικὴν ἐκείνην μάχην, ἡ ὁποία συνετάραξε τὴν ἐποχὴν ἐκείνην καὶ τὴν Κρήτην καὶ ὅλην τὴν Ἑλλάδα, ἐφορευθήσαν:

1) Καπετὰν Σταυριανὸς Μπύρης, ὄπλαρχηγός, ἀπὸ τὸ Ζουρίδι τῆς

Ρεθύμνης, 2) Ταξιμ Ἐρίφ Μανάκης, Ὀθωμανός, λιποτάκτης χωροφύλαξ, 3) Πέτρος Κόκκινος, ἀπὸ τὴν Ἀσῆ—Γωνιά, 4) Τρουλιτάκης, ἀπὸ τὸ Βαφέ, ἀποθανὼν εἰς τὸ ρωσσικὸν νοσοκομεῖον, καὶ 5) Ι. Μαυρομουστακάκης, ἀπὸ τοὺς Κάμπους τῶν Κεραμειῶν.

Ἐτραυματίσθησαν δέ: 1) Ι. Ποντικῆς, ἀπὸ τὸ Μάλεμι, ὁ ἠρωϊκὸς φίλος τοῦ Μάνου. Ἐφερε δύο βαρέα τραύματα διὰ σφαιρῶν, τὸ ἓνα εἰς τὸν λαιμὸν καὶ τὸ ἄλλο διαμπερὲς εἰς τὸν ὄμω. 2) Μαραπάκης, ἀπὸ τὸ Βαφέ, δύο βαρέα τραύματα. Ἀπέθανε μετ' ὀλίγας ἡμέρας. 3) Γ. Κιμιωνῆς, ἀπὸ τὴν Ἀσῆ—Γωνιά. 4) Ταμβακάκης, ἀπὸ τὸν Ἀποκορῶνα. 5) Γ. Ζερβός, ἰατρός, ἐπαναστάτης, ἀπὸ τὰ Σφακιά. 6) Ι. Μυλωνάκης, 7) Γιαννικάκης, ἀμφότεροι ἀπὸ τὸ Θέριον. 8) Παρασκῆς, ἀπὸ τὸ Μάλεμι, φέρων τραῦμα διὰ σφαίρας εἰς τὰς χεῖρας, καὶ 9) Γ. Χαριτάκης, τραύματα διὰ μαχαίρας.

Οἱ Ρῶσοι εἶχαν ἓνα νεκρὸν, φέροντα τρία τραύματα καὶ τρεῖς τραυματίας. Ἡ κηδεῖα τοῦ νεκροῦ ἐγίνε μετὰ πολλῆς μεγαλοπρεπείας εἰς τὸ Ρεθύμνον. Κατόπιν διαταγῆς τοῦ Οὐδριμπάνοβιτς, ὅλα τὰ καταστήματα παρέμειναν κατὰ τὴν κηδεῖαν κλειστά καὶ ὅλη ἡ πόλις παρουσιάζετο πενθοῦσα τὸν φόνον ἑνὸς ἐκ τῶν τέκνων τῆς «εὐεργέτιδος» Δυνάμης.

Μόλις κατελήφθη τὸ Ἀτσιπόπουλον ἀπὸ τοὺς Ρῶσους, οὗτοι περισυνέλεξαν τοὺς νεκροὺς καὶ τοὺς τραυματίας τῶν καὶ τοὺς τραυματίας τῶν ἐπαναστατῶν.

Καὶ τοὺς μὲν τραυματίας παρέπεμψαν πρὸς νοσηλείαν εἰς τὸ ἐν Ρεθύμνῃ ρωσσικὸν νοσοκομεῖον, τοὺς δὲ νεκροὺς παρέδωσαν πρὸς ταφὴν ἀθροῦδος, τοὺς μὲν δύο, τὸν Μαυρομουστακάκην καὶ Τρουλιτάκην εἰς τοὺς Χριστιανούς, τὸν δὲ Ταξιμ εἰς τοὺς Μουσουλιμάνους, οἱ ὅποιοι καὶ τοὺς ἐκήδευσαν.

Ὁ νεκρὸς τοῦ καπετὰν Μπύρη ἀνευρέθη μετὰ τρεῖς ἡμέρας πλησίον τοῦ Ἀτσιπόπουλου, ἐκτετος καὶ ἐγκαταλελειμμένος, μετεφέρθη δὲ ἐκεῖ πρὸς ταφὴν.

Τὴν στιγμὴν ὅμως ἐκείνην κατέψασαν καθικετεύοντας τοὺς Ρῶσους εἰς τὸ Ἀτσιπόπουλον ὁ υἱός, ἀδελφός καὶ ἐξάδελφοι τοῦ Μπύρη, ζητοῦντες ν' ἀποδοθῇ εἰς αὐτοὺς πρὸς ταφὴν εἰς τὸ χωρίον τῶν ὁ νεκρὸς τοῦ συγγενοῦ τῶν. Ἀλλὰ οἱ Ρῶσοι, ὅμως, ὄχι μόνον δὲν ἀπέδωσαν τὸ πῶμα, ἀλλὰ συνέλαβαν τοὺς συγγενεῖς τοῦ Μπύρη καὶ τοὺς ἔρριψαν εἰς τὰς φυλακάς.

Προσῆλθαν τότε αἱ γυναῖκες, ἡ γῆρα καὶ αἱ θυγατέρες τοῦ Μπύρη, καθικετεύουσαι καὶ παρακαλοῦσαι λυσιχίμοι καὶ μὲ δάκρυα τοὺς Ρῶσους γὰ τοὺς ἀποδοθῆ ὁ νεκρὸς τοῦ συζύγου καὶ πατρὸς τῶν πρὸς ταφὴν εἰς τὸ χωρίον τῶν. Καὶ μόνον μετὰ δύο ὀκτακλήρους ὥρας, κατὰ τὰς ὑποδείξεις ἐκείνων ἐθρηνοῦσαν καὶ εἶχαν πέσει εἰς τὰ πόδια τῶν Ρῶσων προστατῶν καθικετεύουσαι, τοὺς ἐδόθη ἐπὶ τέλους τὸ πῶμα πρὸς ταφὴν.

Αὕτῃ ὑπῆρξεν ἡ τραγικὴ ἱστορία τῆς μάχης τοῦ Ἀτσιπόπουλου.

Ὁ Κωνστ. Μάνος, ἐκθέτων πρὸς τὸν Βενιζέλον εἰς τὸ Θερίσιον τὰ τῆς φονικωτάτης ἐκείνης συμπλοκῆς τοῦ Ἀτσιπόπουλου, τοῦ ἔγραψεν ὅτι «εἰς τὴν μάχην αὐτήν, ἡμεῖς εἴμεθα 130 καὶ αὐτοὶ 600 Ρῶσσοι καὶ 300 χωροφύλακες, καὶ ἔφεργαν τὰ φυσίγγια μὲ τὸ κάρρο ἀπὸ τὸ Ρέθυμνον. Ἡ μάχη διήρκεσεν 9 ὥρας, ἀπὸ τῆς 10 π. μ. μέχρι τῆς νυκτός. Κατ' αὐτὴν διεκρίθησαν πολλοὶ τῶν ἡμετέρων. Οἱ Ρῶσσοι ἐχωρίσθησαν εἰς τρία σώματα καὶ μᾶς ἐκύκλωσαν, καὶ οὕτω κατώρθησαν νὰ μᾶς ὑπερφαλαγγίσουν. Ἀφήσαν ὅμως ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης ἓνα νεκρὸν καὶ πλείστους τραυματίας».

Μεταξὺ τῶν Ρῶσσων ἀξιωματικῶν ποῦ ἔδρασαν εἰς τὸ Ἀτσιπόπουλον, εὕρισκετο καὶ ὁ Ἕλληγ τὴν καταγωγὴν, ἀλλὰ Ρῶσσοσ ἀξιωματικὸς Ἀναστασιάδης. Αὐτὸς, διαταχθεὶς ἀπὸ τὸν προϊστάμενόν του συγταγματάρχην νὰ διατάξῃ τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἄνδρας νὰ πυροβολήσουν τοὺς ἐπαγαστάτας, ἠργήθη. Κατόπιν τούτου, συνελήφθη καὶ παρεπέμφθη ἐγγώπιον τοῦ στρατοδικείου, παρὰ τοῦ ὁποίου κατεδικάσθη εἰς πενταετὴ φυλάκισιν καὶ εἰς στέρησιν τοῦ βαθμοῦ του.

Ὁ Ἕλληγ πρωθυπουργὸς Ράλλης, πληροφορηθεὶς τὰ τῆς φονικωτάτης συμπλοκῆς τοῦ Ἀτσιπόπουλου, ἐκάλεσεν ἀμέσως τοὺς διευθυντὰς τῶν ἀθηναϊκῶν ἐφημερίδων καὶ τοὺς ἐδήλωσε τὰ ἑξῆς:

—«Ἐπραγματοποιήθη ἐκεῖνο, ὅπερ προέβλεπον, δηλαδὴ ἡ ἀποτυχία τῶν ἀποφάσεων τῶν Δυνάμεων. Ὁληγ τὴν εὐθύνην τῆς καταστάσεως, τῆς δημιουργηθείσης ἤδη, ὑπέχουν αἱ Δυνάμεις. Τὰ μέτρα, τὰ ὁποῖα ἔλαβον αὐταὶ, ἀντὶ νὰ εἰρηνεύσουν τὴν νῆσον, θὰ συντελέσουν εἰς τὸ νὰ ἐπιφέρουν τὴν ἐπέκτασιν τῆς συγχύσεως, τὴν ἀναρχίαν καὶ τὴν ἐρήμωσιν τῆς Μεγαλονήσου.

»Δὲν εἶνε ὀρθόν, οὔτε δίκαιον νὰ ἐπιρρίπτωμεν τὴν εὐθύνην εἰς μίαν ἢ δύο ἐκ τῶν Δυνάμεων, διότι, ἂν μία εἶγε εἰλικρινεστέρα τῆς ἄλλης. Ἡμεῖς δὲν παύομεν νὰ διαμαρτυρώμεθα διὰ τὰ μέτρα ταῦτα, τὰ ὁποῖα δὲν ἔμπορεῖ, παρὰ νὰ ἔχουν ὀδυνηρὰ ἀποτελέσματα».

Αὐτὴ ἦτο ἡ πρώτη φορά, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ πρωθυπουργὸς τῆς Ἑλλάδος εἶγε τόσον θάρρος γνώμης, ὥστε νὰ κατακρίνῃ δημοσίᾳ τὴν ἐν γένει πολιτικὴν τῶν Μεγάλων—τῶν «Προστατίδων»—Δυνάμεων εἰς τὰ ζητήματα τῆς Κρήτης. Ὁ προκατόχος τοῦ Ράλλης, ὁ δολοφονηθεὶς Δηλιγιάννης, πειθήμιος εἰς τὰς ἐπιταγὰς τῆς βασιλικῆς Αὐλῆς, εἶχεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ταχθῆ ἔμφανως ἀντιμέτωπος πρὸς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ

Θερίσου. Ὁ Ράλλης ὁμοίως, ἀδιαφορῶν διὰ τὴν πολιτικὴν τῆς Αὐλῆς καὶ θεωρῶν ὀρθὸν μόνον ὅτι αὐτὸς ἔβλεπεν ὡς ὀρθὸν καὶ σκοπιμὸν, δὲν ἐδίωκε γὰ ἐπιρρίψῃ εἰς τὰς «προστάτιδας» ἄλλῃ τὴν εὐθύνην διὰ τὴν κρισιμότητα, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε περιέλθει ἡ κατάστασις τῆς Κρήτης.

ΚΕ'

Οἱ «Δημοφρουροί»

Μετὰ τὴν μάχην τοῦ Ἀτσιπόπουλου, ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τοῦ πρίγκηπος, ἡ Κρητικὴ Βουλὴ ἐψήφισε τὸν νόμον περὶ συγκροτήσεως ἐνόπλων σωμάτων, κληθέντων «δημοφρουρῶν». Τὰ σώματα αὐτά, τὰ ὅποια θὰ ἀπηρτίζοντο ἀπὸ Κρήτας πρίγκηπικούς μισθοφόρους, θὰ εἶχαν ὡς μοναδικὸν σκοπὸν νὰ τεθοῦν ἀντιμέτωπα τῶν ἐπαναστατῶν τοῦ Θερίσου, ἐνισχυόμενα ὀλιγῶς ἀπὸ τὰς Δυνάμεις καὶ ἰδίως ἀπὸ τὴν Ρωσσίαν.

Τὸ σοφὸν αὐτὸ σχέδιον ὤφειλετο εἰς τὸν πρίγκηπα καὶ εἰς τὸν συγκατατάχην Οὐρμπάνοβιτς. Ὁ Ρώσος ἀρχηγὸς, μὴ στέργων γὰ θυσιάξῃ τοὺς ἄνδρας τοῦ χάριν τῆς ἡσυχίας τῆς Κρήτης, ὑπέβαλεν εἰς τὸν πρίγκηπα τὴν γνώμην περὶ τῆς οργανώσεως τῶν «δημοφρουρῶν».

Τοιοιούτρόπως, ὁ Ὑπάτος Ἀρμοστής, ὁ υἱὸς τοῦ Βασιλέως τῶν Ἑλλήνων, ὁ μετὰ τόσης θέριμης γενόμενος δεκτὸς εἰς τὴν Κρήτην ὡς ἀρραβῶν τῆς Ἑνώσεως, ἐχώριζε τώρα τοὺς ἄνδρας τῆς Κρήτης εἰς δύο ἀλληλομαχόμενα στρατόπεδα καὶ ἐκήρυσσεν ἐπισήμως τὸν ἀδελφοκτόνον σπαραγμὸν.

Τὸ πρῶτον σῶμα τῶν «δημοφρουρῶν», τὸ ὅποσον συνεκροτήθη εὐθὺς μετὰ τὴν ψήφισιν τοῦ νόμου, συνεκρούσθη μὲ τοὺς ἐπαναστάτας εἰς τὸ Καστέλλι τοῦ Κισσάμου. Ἡ συμπλοκὴ ὑπῆρξεν αἱματηρὰ καὶ κατ' αὐτὴν ἐφονεύθησαν ἕνας ἐπαναστάτης καὶ τρεῖς πολιτοφύλακες. Θὰ ὑπῆρχαν δὲ καὶ περισσότερα θύματα, ἂν δὲν ἐπενέβαινεν αὐτοπροσώπως ὁ ἐπίσκοπος τῆς περιοχῆς, ὁ ὁποῖος ἔθεσε τέρμα εἰς τὴν συγερὰν ἀδελφοκτονίαν.

Βλέπων τὴν ἀρξαμένην ἀδελφοκτονίαν, ὁ Βενιζέλος ἔστειλεν ἀπὸ τοῦ Θερίσου ἑγγραφὸν διαμαρτυρίαν πρὸς τοὺς Γενικοὺς Προξένους καὶ ὑπόμνημα πρὸς τὸν Πρωθυπουργὸν Ράλλην, καταγγέλλων τὸν Γεώργιον ὅτι ἐξωθοῦσε τοὺς Κρήτας εἰς ἐμφύλιον σπαραγμὸν.

Ἐκ τῆς ἀνοσίας ταύτης ἐνεργείας—ἑγγραφε—παριστάμεθα μάρτυρες ἀπὸ ἐνός καὶ ἡμίσεος ἡδὴ μηνός. Ἐὰν δὲ ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις δὲν

διατέλει ἐν παντελεὶ ἀγνοίᾳ περὶ τῶν ἐν Κρήτῃ τελουμένων, ὡς ἐκ τῆς ἀνεξηγήτου ἐπιμονῆς τῆς νὰ μὴ ἔχη ἐπὶ τόπου ἐπίσημον καὶ ἀμερόληπτον ἀντιπρόσωπον, δυνάμενον νὰ διαφωτίζη αὐτὴν περὶ τῶν ἐκάστοτε συμβαινόντων, θὰ ἐγίνωσκεν ἤδη ὅτι ἐν Καστελλίῳ τῆς Κισσάμου ἐγένετο πρὸ ἑβδομάδων τὸ πρῶτον ἀντεπαναστατικὸν κίνημα ὑπὸ βουλευτοῦ τῆς ἐπαρχίας ταύτης, λαβόντος τὰ ἀναγκαῖα πρὸς τοῦτο χρήματα ἀπ' αὐτοῦ τοῦ ἀνακτόρου τῆς Χαλέπας.

»Ἐκρίναμεν καθήκον ἡμῶν ν' ἀπευθυνθῶμεν πρὸς τὴν Κυβέρνησιν τοῦ ἐλευθέρου Βασιλείου, ἵνα ἐπικαλεσθῶμεν καὶ κῆθῃς τὴν παρέμβασιν αὐτῆς, ὅπως ἀποτραπῶσιν ἀπὸ τοῦ τόπου αἱ συμφοραὶ τοῦ ἐμφυλίου πολέμου. Γνωρίζομεν ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, ζητηθείσης τῆς γνώμης αὐτῆς ὑπὸ τινος τῶν κ. κ. βουλευτῶν, διὰ τὴν ἰσχυρὰν ἀποσκοπούμενην συγκρότησιν ἀντεπαναστατικῶν φρουρῶν, διείδε ποῦ θὰ ἔφερεν ἡ ὀργάνωσις τῶν φρουρῶν τούτων καὶ ἀπέτολμει ἰσχυρῶς τὴν συγκρότησιν αὐτῶν.

»Ἄλλ' ἡ Κυβέρνησις πρέπει νὰ ἐγνοήσῃ ὅτι, ἐφ' ὅσον δὲ κατορθώσῃ νὰ ἐπιβληθῇ εἰς τὸν Ὑπατον Ἀρμοστήν, οὐδὲν δύναται νὰ ἐπιτύχῃ.

»Τὸ ἐφ' ἡμῖν, πιστεύομεν ὅτι αἱ Ἑλληνικαὶ Κυβερνήσεις, αἱ εὐρεθεῖσαι ἐν τῇ ἀρχῇ πρὸ τῆς ἐκρήξεως τῆς ἐπαναστάσεως, δύναται νὰ τύχωσι δικαιολογίας τινος, ὅτι ἠνέχθησαν ὅπως τὸ Κρητικὸν ζήτημα θεωρεῖται δυναστικὴ καθαρῶς ὑπόθεσις καὶ συνετέλεσαν οὕτω νὰ φθάσουν τὰ πράγματα εἰς ὃ εὐρίσκονται σήμερον σημεῖον, ἀλλ' εἰς τὴν σημερινὴν κυβέρνησιν ἐπιτακτικὸν ἐπιβάλλεται ἔθνικόν καθήκον νὰ ἀποτρέψῃ πάσῃ ἰθυσίᾳ τοιαύτην συμφορὰν. Βεβαίως δὲν εἶνε ἀνάγκη νὰ ὑποδείξωμεν ἡμεῖς ὅτι αὕτη ἔχει ἀσφαλὲς τὸ μέσον τῆς ἐπιβολῆς τῆς γνώμης αὐτῆς, ἀπειλοῦσα ἐν ἀνάγκῃ παραίτησιν, ἀπὸ τῆς ἀρχῆς, ἐάν δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπιτύχῃ ἀπὸ τὸν βασιλέα τὴν ἐπιβολὴν τῆς πολιτικῆς αὐτῆς εἰς τὸν ἐν Κρήτῃ υἱὸν τοῦ καὶ δηλοῦσα ὅτι θὰ καθίστα τὸν λαὸν κοιτὴν τῆς διαφωνίας τῆς ταύτης πρὸς τὸ στέμμα. Ἡ ἐκπλήρωσις δὲ τοῦ καθήκοντος τῆς προσφυγῆς εἰς τὰ ἄκρα πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων εἰς περίστασιν τόσον κρίσιμον, καθ' ἣν πρόκειται περὶ τοῦ μέλλοντος τιμωτάτου τμήματος τοῦ Ἑλληνισμοῦ, θὰ συνέπιπτε πρὸς τὴν ἐκ μέρους τῆς ὑπευθύνου κυβερνήσεως ἐξυπηρέτησιν καὶ αὐτῶν τῶν καλῶς νοουμένων δυναστικῶν συμφερόντων».

Μετὰ τὴν λήψιν τῆς ἐπιστολῆς αὐτῆς τοῦ Βενιζέλου, ὁ Ράλλης ἀπήλυθε συμβουλὰς πρὸς τὸν Ὑπατον Ἀρμοστήν καὶ πρὸς τὰ πολιτικὰ κόμματα τῆς Κρήτης, συγιστῶν τὴν ταχύτεραν συνδιαλλαγὴν με τοὺς ἐπαναστάτας. Ἐν τούτοις, οὔτε ὁ πρίγκηψ, οὔτε τὰ κόμματα τὸν εἰσέκουσαν.

Τὸ Προεδρεῖον τῆς Ἐπαναστατικῆς Συνελεύσεως τοῦ Θερίσου, βλέπον ὅτι οὔτε ἡ ἐπέμβασις τοῦ Ἑλληνοσυνδικατοῦ κενώρησε καὶ ταρταρῶσε τὰ σκότια σχέδια τῆς προικηλικῆς Αὐτῆς, ἀπεφάσισε νὰ καταγγείλῃ τὸν Ὑπατον Ἀρμοστήν ἐνώπιον τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ, καὶ ἀπηύθυνε δημοσίᾳ τὴν ἐξῆς προκήρυξιν:

Συμπολίται!

Εὐρισκόμεθα εἰς τὰς παρκαμονὰς γεγονότων μεγάλων καὶ φοβερῶν, ἅτινα ἔχει μόνον θέλουσιν ἀτιμάσει τὴν ἱστορίαν τοῦ τόπου, ἀλλὰ καὶ θέλουσι προετοιμάσει εἰς αὐτὸν μέλλον σκοτεινὸν καὶ ἀπαισίον.

Τὸ ἀρμοστικὸν καθεστῶς, ἀφ' οὗ κατέρρευσεν οἰκτρῶς καὶ ἀφ' οὗ ἀπηλίπισθη νὰ ἴδῃ ἑαυτὸ μὲν ἀνορθούμενον, καταπιγνόμενον δὲ τὸν ἐθνικὸν ἀγῶνα μας, διὰ τῆς ἰδίας αὐτοῦ δυνάμεως ἢ διὰ τῆς χρησιμοποίησεως τῶν στρατιωτῶν τῶν τεσσάρων προστατίδων Δυνάμεων, ἀπεφάσισε νὰ ὀθήσῃ τὸν τόπον εἰς τὸν ἐμφύλιον πόλεμον καὶ προβαίνει ἐπισήμως εἰς τὴν παρασκευὴν τοῦ ἀπαισίου τούτου ἔργου. Ζητεῖ νὰ στρατολογήσῃ ἅπαντα σώματα ΠΟΛΙΤΩΝ, κοινὰ καθ' ὅλοκληρίαν ἐχόντων μεθ' ἡμῶν τὰ ἐθνικὰ ἰδεώδη, ὑπὲρ τῶν ὁποίων ἡμεῖς ἐλάβομεν τὰ ὅπλα εἰς τὰς χεῖρας, ὅπως μεταχειρισθῆ αὐτοὺς εἰς ἀντίδρασιν κατὰ τοῦ ἀγῶνος μας καὶ εἰς ἀνέρθωσιν τοῦ καταρρευσαντος καθεστῶτος, ἐκμεταλλεζόμενον τὰς ἀντιθέσεις, τὰς ὑφισταμένας μεταξὺ ἡμῶν καὶ αὐτῶν ἐπὶ ἄλλου ἀποκλειστικῶς ἐπιπέδου, ξένου ὅπως πρὸς τὸ ἐθνικὸν ζήτημα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου πλήρως εἶνε ἡ ἑμφωνία πάντων τῶν Κρητῶν.

Τὸ προσωρινὸν καθεστῶς, παραγνωρίσας ἐντελῶς τὴν ἀποστολὴν του, περὶ οὐδενὸς ἄλλου μεριμνῶν, παρὰ περὶ τῆς συντηρήσεώς του καὶ λησμονήσας ὅτι τοῦτο ὁ κρητικὸς λαὸς ἀπεδέχθη μόνον ὡς προσωρινὸν καὶ διότι ὑπελάμβανεν αὐτὸ ὡς τὸν ἀσφαλέστερον μεταβατικὸν σταθμὸν πρὸς τὴν ἑνωσιν, δὲν ὀπισθοχωρεῖ πρὸ οὐδενὸς μέσου, ἔσονται ἀνέσιον καὶ ἂν εἶνε τοῦτο, οὐδὲ διατάζει νὰ σωρεύσῃ ἐπὶ τοῦ κρητικοῦ λαοῦ ἕσας δήμεναι συμφορὰς, ἀρκεῖ μόνον νὰ καταρθῶσιν καὶ καταπιγῆ τὸν ἐθνικὸν ἀγῶνα μας καὶ νὰ παρατείνῃ τὴν καταραμένην ὑπαρξίν του.

Ἄλλ' εἶνε δυνατόν νὰ ὑποτεθῆ ὅτι εἰς ἔργον τόσον ἀνέσιον θὰ παρὰσῃ ἔστω καὶ μικρὸν μέρος τοῦ κρητικοῦ λαοῦ;

Ὅτι θὰ εὐρεθῶσι Κρητὲς νὰ κατασιλώσωσι τὴν ἀκηλίδωτον ἱστορίαν τῆς ἑαυτῶν πατρίδος;

Ὅτι θὰ εὐρεθῶσι συμπολίται, οἵτινες, ἀμνημονεῦντες τῶν ἰδίων αὐτῶν ἀγῶνων καὶ τῶν ἀγῶνων καὶ τῶν θυσιῶν τῶν πατέρων καὶ τῶν προγόνων αὐτῶν, θὰ γίνωσιν ὄργανα τοιαύτης ἀνείσεως πολιτικῆς;

Ὅτι Κρητὲς θὰ δεχθῶσι νὰ λάβωσι τὰ ὅπλα διὰ νὰ τὰ στρέψωσιν κατ' ἐκείνων, οἵτινες ὑπὸ τὴν ἐθνικὴν σημαίαν ἀγωνίζονται τὸν ἀγῶνα ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς τοῦ τόπου ἀποκαταστάσεως, καὶ διὰ νὰ ὑποστηρίξωσιν καθεστῶς, τὸ ὁποῖον μόνον ὡς προσωρινὸν ἐδέχθημεν, ἀτιμάζοντες οὕτως ἑαυτοὺς καὶ τὸ γένος αὐτῶν;

Τὸ ἐφ' ἡμῖν, καίπερ φρίττοντες πρὸ τῶν σκοτεινῶν ἀπόψεων, ἃς διανοιεῖ ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν τοιαύτη περιπέτεια, εἴμεθα τόσον καθέως πεπεισμένοι ὅτι ἡ κατάπιξις τοῦ ἐθνικοῦ ἡμῶν ἀγῶνος καὶ ἡ συνείχεσις τοῦ ἀπαισίου καθεστῶτος, θ' ἀπομακρύνωσιν ἡμᾶς ἀπὸ τῆς ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεως καὶ θὰ καταστήσωσι τὴν πραγμάτωσιν αὐτῆς προβληματικὴν ἐπὶ μακρότατον χρόνον, ὥστε ΟΥΔΑΜΩΣ ΘΑ ΑΠΟΣΤΩΜΕΝ ΤΟΥ ΑΓΩΝΟΣ ΗΜΩΝ, ΕΣΤΩ ΚΑΙ, ΑΝ ΕΙΣ ΤΑΣ ΤΑΞΕΙΣ ΤΩΝ ΕΧΘΡΩΝ ΑΥΤΟΥ ΕΧΩΜΕΝ ΤΗΝ ΑΤΥΧΙΑΝ ΝΑ ΙΔΩΜΕΝ ΤΑΣΣΟΜΕΝΟΥΣ ΑΝΘΡΩΠΟΥΣ, ΟΥΣ ΕΩΣ ΧΘΕΣ ΕΘΕΩΡΟΥΜΕΝ ΑΔΕΛΦΟΥΣ ΗΜΩΝ.

Πεποιθάρμεν ὅτι ἡ Θεία Πρόνοια θ' ἀποτρέψῃ ἀπὸ τὸν ἀτυχῆ τοῦ-

τον τόπον τριαύτην ἀτίμως καὶ τοιαύτην συμφεράν. Ἡ καὶ ἂν πέ-
 πρωται νὰ ἴδωμεν Κρητὰς ΔΕΧΟΜΕΝΟΥΣ ΝΑ ΛΑΒΩΣΙ ΜΙΣΘΟΝ,
 ὅπως, ὑπὸ τὴν σημαίαν τῆς Ἀυτενομίας, εἴτε ἄλλην ξένην σημαίαν,
 στρέψωσι τὰ ὄπλα των κατ' ἐκείνων, οἵτινες ὑπὸ τὸ ἔθνικόν λάβαρον
 ἀγωνίζονται ὑπὲρ τῆς ἐκπληρώσεως τῶν ἀναλλοιώτων πόθων πάντων
 τῶν Κρητῶν, οἷτοι θὰ εἶνε ὀλίγοι τινὲς καὶ εὐτελεῖς, ὅποιοι ὑπῆρξαν
 ἐκείνοι, οἵτινες κατὰ τὴν μεγάλην ἐπαναστασίαν τοῦ 1866 ἐπολέμησαν
 εἰς τὰς τάξεις καὶ ὑπὸ τῆν σημαίαν τοῦ Τούρκου κατακτητοῦ καὶ οὐς
 ἐστιγματίσεν ὡς προδότης ἢ ἔθνικῆ συνείδησις.

Θέρισον, 10 Αὐγούστου 1905

Ὁ Πρόεδρος

I. Α. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΑΚΗΣ

Τὴν ἰδίαν ἡμερομηνίαν τῆς προκηρύξεως αὐτῆς, δηλαδή τὴν 10ην
 Αὐγούστου 1905, ἐπαναστάται τοῦ Θερίσου καὶ ἀγτεπαναστάται, μισθο-
 φόροι τοῦ ἀνακτόρου τῆς Χαλέπας, ἤρχοντο εἰς σύγκρουσιν, ἀντιμέτωποι
 ἀλλήλων εἰς τὴν Κίσσαμον.

Ἴδου πῶς περιέγραφε τὰ τῆς συμπλοκῆς ἐκείνης ὁ ἐκ τῶν ἐπὶ κεφα-
 λῆς τῶν ἐπαναστατῶν τοῦ Καστελλίου Ἐμμ. Μαρκαντωνάκης, δι' ἐπι-
 στολῆς πρὸς φίλον του:

«Τὴν Κυριακὴν ὁ βουλευτὴς Λυωνάκης εἶχε γράφει, ὅτι οἱ ὑπ' αὐτὸν
 Πυργιανοὶ θὰ εἰσῆρχοντο εἰς τὸ Καστέλλι, πρὸς κατάληψιν αὐτοῦ. Περὶ
 τὴν 1 μ. μ. αὐτὸς, ἐπανερχόμενος ἐκ Μεσογείων, μετὰ τοῦ ἐκ Δραπανιᾶ
 Παντελάκη, ἐπυροδόλησαν κατὰ τῶν ἡμετέρων. Συγχρόνως καὶ ἀπὸ τὰ
 Στριφοτσανιανὰ ἤρχισαν νὰ πυροβολοῦν ἐναντίον μας.

»Ἐνῶ ταῦτα συνέβαιναν, ἄλλοι ὑπὸ τὸν Λυωνάκην, καταλαβόντες τὸ
 Μετόχι τῶν Μαγίδων—Βενιζελικῶν—ἀφῆρσαν ἐξ αὐτοῦ περὶ τὰ 50
 κιλὰ καρποῦ, ὄρνιθας καὶ ἑτε ἄλλο εἶρον ἐκεῖ.

»Τὴν Τρίτην τὴν αὐγὴν ὁ Παντελάκης, παραλαβὼν 9 ὀπλίτας, ἐπήγε
 νὰ πατήσῃ μίαν βάρβαν ἰδικὴν μας εἰς τὸν πύργον τῆς Κουνοπίτσας
 (τουρκικὸς πύργος ἡρεικωμένος), ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν, ἐπικινδύνως
 πληρωθέντος τότε τοῦ ἐξ αὐτῶν Μαν. Ν. Ἀληγιζάκη.

»Τὴν ἐπομένην περὶ τοὺς 40 ἐπαναστάται ἐκ Καλαθηνῶν, Ποταμιῶν
 καὶ Καλουδιανῶν, ὑπὸ τὸν Παντελάκην, κατέλαβαν τὸ χωρίον Κουρφα-
 λῶνα καὶ ἐπροχώρησαν μέχρι τοῦ Κακοπεράτου. Τότε διεκόπη ἡ συγχοι-
 νωνία μεταξὺ ἡμῶν, τῶν ἐν Καστελλίῳ καὶ ἔξω.

»Ἄμα τούτω, ἐγράψαμεν ἡμεῖς εἰς τοὺς σωματάρχας τῆς ἐπαρχίας
 καὶ ἔφθασαν τὴν Πέμπτην εἰς Δραπανιά ὑπὲρ τοὺς διακοσίους, ἐν συνεν-
 νοήσει δὲ μετ' αὐτῶν περὶ τὴν μεσημβρίαν τῆς χθὲς, ἐπροχώρησαν ἀρκε-
 τοὶ ἐκ τῶν ἡμετέρων ὀπλιτῶν καὶ κατέλαβαν τὰ Καλλεργιανὰ. Ταῦτα
 χρόνως οἱ ἐν Δραπανιᾷ ἔκαναν ἔφοδον κατὰ τῶν εἰς Κουρφαλῶνα ἀντι-
 θέτων, τοὺς ὁποίους τέλος καὶ ἐκύκλωσαν.

»Συγγελάθημεν τότε ἐξ αὐτῶν τοὺς Μ. Ἀρτεμάκην ἢ Λαϊνάκην, Γ. Νι-
 κολακάκην, Ἐμμ. Σγουρομαλλάκην, τρεῖς ἄλλους ἀπὸ τῆς Καλάθηνες,
 τὸν Γ. Πολυκανδρίτην ἀπὸ τὰ Καλυδιανὰ, τὸν Ἐμμ. Ἐριτάκην ἀπὸ τὸν
 Κουρφαλῶνα, τὸν Γ. Στυμαδιράκην, τὸν Ι. Κουδουλάκην, τὸν Κατσιαν-
 ταρακὴν καὶ Σγουρομαλλάκην, ἐν ὄλῳ 12, τοὺς δὲ λοιποὺς κατεδιώξα-

μεν μέχρι τοῦ μαγαζείου τοῦ Σεργιάδη, μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν μακρὰν τοῦ πεδίου τῆς συμπλοκῆς.

» Ἀντιληφθέντες πάντα ταῦτα οἱ ἐν Πύργῳ ὑπὸ τὸν Λυωνάκην ἀντεπαναστάται, καθ' ὧν εἰσέτι ἔρριπτομεν ἀραιότερον πῦρ, ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, ἐκκενώσαντες τὸν Πύργον, χωρὶς νὰ τοὺς ἐννοήσωμεν.

» Ἐν τῷσούτῳ, ἤρχισαμεν ἡμεῖς πυκνότερον κατ' αὐτῶν πῦρ, ἀλλὰ βλέποντες ὅτι δὲν ἀπήντων παντάπασιν εἰς τὸ πῦρ ἡμῶν, ὑπωψιάσθημεν τὴν ἀναχώρησιν αὐτῶν. Ἐστείλαμεν τότε ἓνα γέροντα, ἓνα πληροφορηθῶμεν περὶ τούτου. Πράγματι εἶγον ἀναγωγῆσαι, καὶ ἡμεῖς σπεύσαντες καταλάβομεν τὰς ἐν Πύργῳ θέσεις των. Οὐδεὶς παρέμενε ἐν αὐτῷ. Πάντες, σὺν γυναίξῃ καὶ τέκνοις, ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, ἀποκομίζοντες καὶ τὰ σκεύη καὶ ἐπιπλα τῶν ἐκεῖ ὀλίγων οἰκιῶν.

» Τραπέντων οὕτω εἰς φυγὴν καὶ οἰκτρῶς κατατροπωθέντων, οὐδεὶς ἦδη γνωρίζει ποῦ εὐρίσκονται. Κάποιος μᾶς εἶπεν ὅτι κρύπτονται, ἄλλοι δὲ διεσκορπίσθησαν, μὴ τολμώντες νὰ ἀνασυνταχθῶσι πλέον.

» Εἰς τὰ Βαρδιανά, καταδιώκοντες αὐτοὺς οἱ ἐπαναστάται, ἐπλήγησαν λίαν ἐπικινδύνως τὸν ἐκ Καμάρας Γ. Κακογιάννην καὶ τὸν υἱὸν τοῦ Ἄνδρ. Βερικάκη, ἐπίσης σοδαρῶς, ὡς λέγεται.

» Ἐκ τῶν ἡμετέρων οὐδεὶς ἐπαθε σοδαρὸν τι.

» Οὕτω, κατεστράφη καὶ τελείως ἐξέλιπε καὶ τὸ ἀντεπαναστατικὸν τοῦτο σῶμα τῆς Κισσάμου. Ἡ τάξις ἀποκατέστη καθ' ἅπασαν τὴν ἐπαρχίαν.

Μετὰ τὴν ἤτταν τοῦ Λυωνάκη καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ, ἡ Αὐλή τῆς Χαλέπας κατήρτισεν ἕτερον σῶμα ἰσχυρότερον, τὸ ὁποῖον παρεῖχε τὴν ἐλπίδα ὅτι διὰ τὴν ἡμσοῦσα νὰ πραγματοποιήσῃ τὰ ἀντεθνικά καὶ ἀποτρόπαια σχέδιά της. Πρὸς τοῦτο προέβη καὶ εἰς συλλογὴν ἐράνων, οἱ ὁποῖοι οὐδὲν ἀπέδωσαν, ἡ δὲ Αὐλή τοῦ Ἰπάτου Ἄρμωστοῦ παρεχώρησεν εἰς τὸ γένον σῶμα ἐκ τῶν ὀπλαποθηκῶν ὅλα τὰ ἀπαιτούμενα ὄπλα καὶ πολεμφοδία, διὰ νὰ χτυπήσουν ἀδελφοὶ τοὺς ἀδελφοὺς των!

Οἱ «δημοφρουροὶ» ἀνέλαβαν νὰ εἰσπράξουν πρόστιμον τριακοσίων γρουσῶν φράγκων, τὸ ὁποῖον ὁ Ρῶσος συναγματάρχης Οὐρμπάνοβιτς εἶχεν ἐπιβάλει εἰς τὸ ἦμισυ τῶν πτωχῶν χωρικῶν τοῦ χωρίου Ἀνώγεια, διότι ἦσαν φίλοι τῆς ἐπαναστάσεως. Οἱ χωρικοὶ φυσικὰ δὲν εἶχαν νὰ καταβάλουν τὸ πρόστιμον καὶ οἱ ἀντεπαναστάται, ἐκτελοῦντες τὰς διαταγὰς τῶν Ρῶσων, ἐπεδόθησαν εἰς ἄγριον πλιατσικολόγημα, ἀρπάζαντες τὰ ζῶα τῶν χωρικῶν καὶ ὅλα τὰ ὑπάρχοντά των πρὸς ἐκποίησην.

Χαρακτηριστικὸν εἶνε ὅτι ἤρκαν ἀπὸ τὸν λαμὸν τῆς θυγατρὸς τοῦ Β. Π. Σκουλά ἓνα γρουσὸν περιδέραιον, ἐπειδὴ ὁ γέροντς κατήρ της δὲν εἶχε νὰ πληρώσῃ.

Μία ἄλλη γυναίκα, ἡ σύζυγος τοῦ ὀπλαρχηγοῦ Ἐμι. Σκουντάκη, ἡ ὁποία εἶπε εἰς τοὺς δημοφρουροὺς: «δὲν ντρέπεσθε νὰ χτυπάτε τ' ἀδέρφια σας γιὰ γατῆρι τῶν Ρῶσων», συνελήφθη καὶ ἐφυλακίσθη.

Ὁ νομάρχης τῶν Χανίων Γεώργ. Μυλωνογιαννάκης, λαβὼν σχετικὴν διαταγὴν τοῦ πρίγκηπος, ἐπεδιδάσθη μίᾳ λέμβῳ, εἰς τὴν ὁποίαν ἐφόρ-

τως 200 ὄπλα μετὰ τῶν ἀναγκαιούτων πολεμοφοδίων, παραχωρηθέντων εἰς αὐτὸν ὑπὸ τῆς Αὐλῆς τῆς Χαλέπας, καὶ μετέβη εἰς τὸ χωρίον Κεφαλαῖ Ἀποκερῶνου, ὅπου προέβη εἰς τὴν ὀργάνωσιν σώματος δημοφρουρῶν, ὀπλίζων τοὺς πολιτικούς του φίλους, τοὺς ὁποίους ἐμισθοδοτοῦσε διὰ πριγκιπικῶν χρημάτων. Κάθε ὀπλίτης ἐλάμβανε ἓνα φράγκον χρυσὸν ἡμερησίως.

Καταδιωκόμενοι ἀπὸ τοὺς Ρώσους καὶ ἀπὸ τοὺς ἀντεπαναστατικούς, ἠναγκάσθησαν νὰ ἐκπατρισθοῦν καὶ νὰ ζητήσῃν προστασίαν εἰς τὰς Ἀθήνας, ἐβδόμηται Κρητῆς πρόσφυγες.

Οἱ πρόσφυγες αὗτοι, φθάγοντες εἰς τὸν Πειραιᾶ, ἀφηγοῦντο τὰ δεινὰ μαρτύρια, πῶς ὑπέφεραν ἀπὸ τὸ ἀρμοστειακὸν καθεστῶς ἐκ μέρους τῶν ξένων «προστατῶν», καὶ ἐγίνοντο ἔτσι οἱ κήρυκες μιᾶς πανελληνίου ἐπαναστάσεως ἐναντίον τοῦ κακοῦ καθεστώτος τῆς Κρήτης.

Ἡ Κρητικὴ Βουλὴ, ἣ ὁποία ἄλλοτε εἶχε δεῖξει ὅτι συμμερίζεται τοὺς πόθους ὀλοκλήρου τοῦ ἔθνους καὶ τῶν ἐν Θερσίῳ ἐπαναστατῶν, καὶ οἱ σύμβουλοι τοῦ πρίγκηπος, οἱ ὅποιοι, ὅπως ἀνωτέρω ἀφηγήθημεν, μιαν ἡμέραν ἀπεφάσισαν νὰ ἐπαναστατήσῃν καὶ αὐτοὶ ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως καὶ νὰ θέλθουν εἰς Θέρσιον, τασσόμενοι εἰς τὸ πλευρὸν τοῦ Βενιζέλου— Βουλὴ καὶ Σύμβουλοι τὴν ἀποφασισάσαν καὶ τοὺς πόθους καὶ τὰ δεινὰ τὰ ἐνικὰ καὶ προσκολλημένοι εἰς τὸ ἄρμα τοῦ αὐταρχικοῦ βασιλοπάιδος τῆς Κρήτης, ἀρχομένου τοῦ Σεπτεμβρίου 1905, ἐκηρύσσοντο ἀναπανδῶν ἐγθῆ τῶν ἐν Θερσίῳ ἐπαναστατῶν.

Ἦτο ὁμολογουμένως τοῦτο ἓνα ἀξιοθαύμαστον κατόρθωμα τοῦ σαταγικῆς πρίγκηπος. Ἀνθρώπους, ἀναμφισβητήτως πατριώτας, ἐργασθέντας ἄλλε ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τοῦ νησιοῦ τῶν, κατόρθωσε, μὲ τὴν αἴγλην τοῦ πριγκιπικοῦ τοῦ θρόνου, νὰ τοὺς παρασύρῃ εἰς τοιαύτην τύφλωσιν κατόσον μίσος ἐναντίον τοῦ Βενιζέλου, ὥστε νὰ καταλήξῃ ἡ Κρητικὴ Βοή εἰς τὴν ἐκδοσιν τοῦ ψηφίσματος τῆς 30ῆς Αὐγούστου 1905, διὰ τοῦποιοῦ ἀπεδοκιμάζοντο οἱ «ἀντάρται» τοῦ Θερσίου.

Ἰαραδέτομεν ἐδῶ ὀλοκλήρου τὸ κείμενον τοῦ ψηφίσματος αὐτοῦ:

Ἡ Κρητικὴ Βουλὴ ἀπεδοκιμάζει μετ' ἀγκυνακτίσεως πᾶσαν παρόμενον πρᾶξιν παντὸς Κρητῆς κατὰ τῶν ἐν Κρήτῃ διεδῶν στρατευμάτων.

Ἐκφράζει τὴν θαθεῖαν αὐτῆς λύπην, διὰ τὸν φόνον καὶ τοὺς τραυματισμοὺς τῶν ἐν Ρεθύμνῳ Ρώσων στρατιωτῶν καὶ τῶν ἐν Ἡρακλίῳ Ἀγγλων τοιούτων, ὑπὸ Κρητῶν ἀνταρτῶν.

Παρακαλεῖ τὰς προστατίδας Δυνάμεις, ὅπως τὰς τοιαύτας ἐγκλημικὰς πράξεις καταλογίσωσι μόνον εἰς τοὺς δράστας αὐτῶν, οὐχὶ δὲ καί εἰς τὸν κρητικὸν λαόν, ὥστις, μνήμων τῶν ὑπὸ τῶν προστατιδῶν Δόμρων ἐπιδαφιλευθειῶν αὐτῶ μεγάλων εὐεργεσιῶν, καὶ παρ' αὐτῆς προσδοκίαν τὴν τελείαν καὶ ταχεῖαν ἐθνικὴν του ἀποκατάστασιν, ἐράζει πρὸς αὐτὰς τὴν ἄπειρον εὐγνωμοσύνην του.

Ἀντιτίθει δὲ εἰς τὸ Προεδρεῖον τῆς Βουλῆς, ὅπως ἐπιδώσῃ ἀντίγραφον τοῦ παρόντος πρὸς τοὺς κ.κ. προξένους τῶν ἐν Χανίοις προστατων Δυνάμεων.

Ἡ Ἐπιτροπὴ τῆς Βουλῆς, ἡ ἐπιδύσασα τὸ ψήφισμα εἰς τοὺς πράξ-
 γους, ἐζήτησεν ἀπὸ αὐτοῦ ὅπως, ἐν περιπτώσει καθ' ἣν αἱ Δυνάμεις δὲν
 ἀποφασίσωσι γὰ κυρώσωσι τοὺς νομίμους ἐθνικοὺς πόθους τῶν Κρητῶν,
 μεριμνήσωσι τοὺλάχιστον περὶ τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς τάξεως καὶ κα-
 ταπιξέως τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἐν τῷ διαμερίσματι Χανίων, ἐραρυμό-
 ζουσαι διὰ τῶν ἐν αὐτῷ στρατευμάτων τῶν τὰς αὐτὰς στρατιωτικῶν δια-
 τάξεις, τὰς ὁποίας ἐκήρυξαν καὶ ἀποτελεσματικῶς ἐφήρμοσαν ἐν Ρεδύ-
 μνῃ οἱ Ρῶσοι καὶ ἐν Ἡρακλείῳ οἱ Ἄγγλοι.

Ἰδοὺ τὸ σγέδιον τοῦ πρίγκηπος! Διὰ γὰ ἐκδίωξιν τὰς Δυνάμεις γὰ
 κτυπήσουσι τοὺς ἐπαναστάτας, ὠργάνωσε τὴν σύνταξιν τοῦ ψηφίσματος
 καὶ ἔβαλε τοὺς βουλευτὰς γὰ ζητήσουσι αὐτοὶ ὡς ἐκπρόσωποι τῆς Κρητι-
 κῆς Βουλῆς, τὴν βιαιάν κατάπηξιν τῆς ἐπαναστάσεως.

Ἔτσι ὁ εὐσεβὴς πόθος τοῦ πρίγκηπος παρουσιάζεται ὡς ἀξίως τοῦ
 λαοῦ!....

Χαρακτηριστικὸν τοῦ πνεύματος, τοῦ ἐπικρατοῦντος κατὰ τὴν ἐπο-
 χὴν ἐκείλην μεταξὺ τῶν πριγκηπικῶν, εἶνε τὸ κατωτέρω ἔνταγμα υλα-
 διώσεως, τὸ ὁποῖον ὁ ἀνακριτὴς Λασηθίου Ἰωάννης Μαγουσακάκης ἐξέ-
 δωσεν ἐν Ἀγίῳ Νικολάῳ τῇ 28ῃ Αὐγούστου 1905.

Τὸ ἔνταγμα τοῦτο ἀρχίζει ὡς ἐξῆς:

«Ἐπειδὴ ὁ Ἐμμ. Γ. Καραβελάκης, κάτοικος Λιμνῶν Μεραμβέλου,
 κατηγορεῖται ὅτι, ἐκ συστάσεως μετ' ἄλλων, πρώτων δόντων ἀφαιρῆν
 εἰς τὴν ἐγκληματικὴν ἔνωσιν τῶν Νικ. Σεργίου, Ἐμμ. Λυδάκη καὶ Ἰω.
 Γρημάνη, συναφρασίαντες τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ κατωτέρω ἀδικήματος
 καὶ ἔνεκα ταύτης συνομολογήσαντες πρὸς ἀλλήλους ἀμειψίαν συρο-
 μὴν, πλείονες ὄντες τῶν δύο συνώμοσαν κατὰ τοῦ πολιτεύματος τῆς
 Κρητικῆς Πολιτείας ἐπὶ σκοπῷ ν' ἀνατρέψωσι τοῦτο διὰ βιαιῶν μῶν
 καὶ **ΝΑ ΠΡΟΣΑΡΤΗΣΩΣΙ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΕΙΑΝ ΕἰΣ ΞΕΝΗΝ ΠΙ-
 ΚΡΑΤΕΙΑΝ**, διὰ διεγέρσεως στάσεως...»

Τοιοιουτρόπως, ἡ Ἑλλάς ἐχαρακτηρίζετο ὑπὸ τοῦ ἀνακριτοῦ ἐγγ-
 γράφῳ ἐπισήμῳ «**Ἐ ἐ ν ἡ Ἐ π ι κ ρ ά τ ε ι α !**

Ἰδοὺ διατὶ ἠγῶνίζοντο οἱ ἐπαναστάται τοῦ Θερίσου.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἐπάγῳ εἰς τὸ Θερίσιον καὶ εἰς ὅλην τὴν ὑπαιθρον τῆς
 Κρήτης, οἱ ἐπαναστάται εἰργάζοντο μετ' ἐπιμονὴν διὰ γὰ ἐπιβάλλουσι αὐ-
 ποὺ ἐξήτουσαν.

Εἰς τὰς 30 Αὐγούστου ἡ Ἐπαναστατικὴ Συνέλευσις ἐφήφισε ψή-
 σμα «περὶ συστάσεως ταχυδρομικῆς ὑπηρεσίας καὶ περὶ ἐκδόσεως γρ-
 ματοσήμου». Διὰ τοῦ ψηφίσματος ὤριζετο ὅτι συνιστάται ἐν Κρήτῃ τα-
 χδρομικὴ ὑπηρεσία, λειτουργοῦσα ἐν ὀνόματι τῆς Ἐπαναστατικῆς Συ-
 λευσεως καὶ ὅτι ἐκδίδονται γραμματόσημα, φέροντα τὰς λέξεις «Προ-
 σιρινὴ Κυβερνήσεως Κρήτης, Ταχυδρομικὴ Ὑπηρεσία», εἰς τὸ μέσον δὲ
 εἰκόνα τῆς Νίκης τοῦ Παιωνίου καὶ τὴν λέξιν «Ἐνωσις».

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν, ἡ Ἐπανάστασις, προνοοῦσα περὶ τῶν οἰκονομικῶν ἀναγκῶν αὐτῆς, ἐπέφησεν: «Ἐπιτρέπεται τῷ Προεδρείῳ νὰ προβῇ εἰς τὴν ἔκδοσιν πατριωτικοῦ δανείου ἐκ δραγ. 100.000, διηρημένου εἰς 20.000 γραμμάτια, ὧν ἕκαστον ἀξίας 5 δραχμῶν, διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς ἐπαναστάσεως, ἐπὶ τόκῳ 6 ο) ο. βασις ἀρχεται ἀπὸ 1ης Ὀκτωβρίου 1905. Τὸ δάνειον τοῦτο θέλει ἐξοφληθῆ μετὰ τοῦ τόκου ἐξ μῆνας μετὰ τὴν ἐθνικὴν λύσιν τοῦ Κοιτικοῦ ζητήματος».

Μόλις οἱ Κρήτες ἐπληροφόρηθησαν τὴν ἔκδοσιν τοῦ δανείου αὐτοῦ, ἐσπευσαν ἀμέσως καὶ κατέθεσαν ὅσα χρήματα εἶχαν πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ ἐθνικοῦ ἀγῶνος. Ἔτσι τὸ δάνειον τοῦ Θερίσου ὑπερκαλύφθη. Ἀλλὰ αἱ ὁμολογίαι ἔχουν μείνει ἀνεξόφλητοι μέχρι σήμερον...

ΚΣΤ'

Νεαὶ συμπλοκαὶ

Εἰς τὰς 29 Σεπτεμβρίου, νέα αἱματηρὰ συμπλοκὴ ἐγένετο μεταξὺ Ρώσων καὶ δημοφρουρῶν ἀφ' ἑνός καὶ ἐπαναστατῶν ἀφ' ἑτέρου. Κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν ρωσικὰ στρατεύματα, ἔχοντα ὡς πρωτοπορείαν 100 δημοφρουρούς, ἐβάδισαν πρὸς κατὰληψιν τῆς κομποπόλεως Γεωργιούπολις, τὴν ὁποίαν κατεῖχαν οἱ ἐπαναστάται. Ἀμέσως οἱ ἐκεῖ εὐρισκόμενοι Θεριστιανοί, καταλαβόντες τὴν θέσιν Τρουλί, ἐπεχείρησαν νὰ παρεμποδίσουν τὴν προχώρησιν τῶν δημοφρουρῶν πρὸς τὸ χωρίον.

Τὸ πῦρ δὲν ἐβράδυνε νὰ ἀνοιχθῆ ἐκατέρωθεν καὶ νὰ γενικευθῆ σφοδρότατον ἀμέσως. Τότε ἤρχισε μάχη πεισματώδης, διαρκέσασα ἐπὶ μίαν ὥραν.

Ἀποτέλεσμα τῆς μάχης αὐτῆς ὑπῆρξεν ἡ κατὰληψις τοῦ χωρίου ἀπὸ τοὺς Ρώσους καὶ τοὺς δημοφρουρούς καὶ ὁ φόνος καὶ ὁ τραυματισμὸς δεκάδος περίπου ἐπαναστατῶν, οἱ ὅποιοι, ἀριθμώμενοι εἰς 15 μόνον καὶ μὴ δυνάμενοι ν' ἀνδύξουν εἰς τὸ σφοδρότατον πῦρ τῶν δεκαπενταπλασιῶν εἰς ἀριθμὸν Ρώσων καὶ δημοφρουρῶν, ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσουν.

Ἡ αἰφνιδία καὶ θλιβερά αὐτὴ εἵδησις ἐξήγειρεν ἔλους τοὺς Κρήτας τῆς περιοχῆς αὐτῆς. Καθ' ὅλην τὴν νύκτα οἱ κάτοικοι, εἰδοποιηθέντες διὰ κωδωνοκρουσιῶν ἀπὸ χωρίου εἰς χωρίον, ἐσπευδαν εἰς τὴν Γεωργιούπολιν καὶ μόλις ἐξημέρωσεν ἡ ἐπομένη, περισσότεροι ἀπὸ τετρακοσίους ἔνοπλοι εὐρίσκοντο κατένοντες τὰς πέριξ τῆς Γεωργιούπολεως ὑπερχειμένους καὶ ταύτης δεσποῦσας λορρασεράς.

Κατὰ τὰς 8 τῆς προῆς σὺμα ἀντεπαναστατῶν ἐπεχείρησε νὰ καταλάβῃ θέσιν πρὸς τὰ νοτιοανατολικά τῆς Γεωργιούπολεως καὶ αἰφνιδίως ἐκυκλώθη ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν. Ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἐντελῶς ἐκ τύχης, ἔφθανεν εἰς τὸν λιμένα ρωσικῶν τορπιλικῶν, τὸ ὅποιον, ἀντιληφθὲν τὴν κύκλωσιν τῶν συναρραζομένων Ρώσων καὶ δημοφρουρῶν, ἤρχισε νὰ βάλλῃ διὰ τῶν πυροβόλων του καὶ ἐξηνάγκασε τοὺς ἐπαναστάτας νὰ

ἀποσυρθοῦν καὶ γ' ἀφήσουν ἐλευθέρους τοὺς πολιορκουμένους.

Ἄλλ' ἐνθὺ ταῦτα συνέβαιναν εἰς τὴν Γεωργιούπολιν, ὁ Οὐρμπάνοβιτς, ὁ ὁποῖος ἐπληροφόρηθη τὸ δυσχερὲς τῆς θέσεως τῶν κυκλωθέντων Ρώσων, παραλαβὼν ἀπὸ τὸ Ρέθυμιον δύο λόχους ρωσικοῦ στρατοῦ καὶ πολλοὺς χωροφύλακας, ἐπῆγε πρὸς ἐνίσχυσιν αὐτῶν καὶ κατέλαβε τὸ γυρίον Κεφαλᾶ, ἀνατολικῶς τῆς Γεωργιουπόλεως. Τότε ὁ Οὐρμπάνοβιτς ἐπροχώρησε πρὸς τὴν Γεωργιούπολιν καὶ συνητήθη μὲ τὸν ἀποχωροῦντα ἐπαναστάτα. Συνήθη νέα μάχη, διαρκέσασα ὅλην τὴν ἡμέραν μέγας τῆς θῆς ἐσπερινῆς ὥρας, ὅτε οἱ ἐπαναστάται ἀντελήφθησαν ὅτι χωροφύλακες καὶ δημοφρουροί, ὑπὸ τὸν Χρῆστον Βελουδάκην, ἔκαμαν κυκλοτεροὺς κινήσιν διὰ τοῦ Μαθέ, διὰ γὰρ καταλάβουσι τὰ νοτιὰ των. Ἔτσι, οἱ ἐπαναστάται, εὐρεθέντες μεταξὺ δύο πυρῶν, ἠναγκάσθησαν καὶ πάλιν γὰρ ἐγκαταλείψουσι τὰς θέσεις των.

Χαρακτηριστικὸν τῆς ἀγριότητος τῶν στρατιωτῶν τοῦ Οὐρμπάνοβιτς ἦτο ὅτι εἰς τὰς σφαῖρας τῶν ἐπαναληπτικῶν ὅπλων των εἶχαν ἀνοίξει ὀπὴν καὶ εἶχαν περάσει αἰθῆρον, καὶ ἔτσι ἡ σφαῖρα, ὅταν εὗρισκε τὸν ἄνθρωπον, τὸν διεμέλιζε τελείως ἐφήρμοζαν δηλαδή οἱ Ρῶσοι τὸ σύστημα σφαιρῶν «ντούμ-ντούμ», τὸ ὁποῖον εἶχεν ἤδη ἀπαγορευθῆ ἀπὸ τὸ Διεθνὲς Συνέδριον τῆς Χάγης.

Οἱ νεκροὶ τῶν ἐπαναστατῶν, καὶ μετὰ τὴν δευτέραν ἡμέραν τῆς μάχης, ἔφθασαν πρὸς 12, τῶν δὲ Ρώσων καὶ δημοφρουρῶν τοὺς 5. Οἱ τραυματῆαι ἦσαν ἑκατέρωθεν πολλοί.

Οἱ καταλαβόντες τὴν Γεωργιούπολιν ἀντεπαναστάται «δημοφρουροί» ἐπέδειξαν χειρίστην διαγωγὴν. Διὰ τοῦ ὑποκοπάνου τῶν ὅπλων ἀπετελείωσαν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης τὸν ἐλαφρῶς τραυματισθέντα καὶ πεσόντα καπετὰν Γρίλλον, τὸν ὁποῖον ἡ τουρκικὴ θηριωδία εἶχεν ἄλλοτε σεβασθῆ. Ἐλεηλάτησαν καταστήματα βενιζελικῶν εἰς τὴν Γεωργιούπολιν, καὶ αὐτοὶ καθωδῆγησαν τοὺς Ρώσους διὰ τὴν κατάληψιν τῶν καιριῶν σημείων τῆς περιοχῆς.

Ἐνθαρρυνθεὶς ἀπὸ τὴν κατάληψιν τῆς Γεωργιουπόλεως, ὁ Οὐρμπάνοβιτς ἀπεφάσισε γὰρ καταλάβῃ καὶ τὸν Βάμον, ὁ ὁποῖος ἦτο σπουδαῖον κέντρον τῶν ἐπαναστατῶν. Συνεκέντρωσε λοιπὸν περὶ τὴν πόλιν αὐτῆν 400 Ρώσους στρατιώτας, 50 χωροφύλακας καὶ 150 δημοφρουροὺς.

Οἱ ἐπαναστάται, βλέποντες τὰς ἐντόγους προσπάθειάς τοῦ Οὐρμπάνοβιτς καὶ μαντεύοντες τὰ σέδιά του, ἀπεφάσισαν γὰρ μὴ παραδῶσουν πάση θυσίᾳ τὸν Βάμον εἰς τοὺς Ρώσους. Συνεκέντρωσαν λοιπὸν ἐκεῖ 800 ἄνδρας, κατελθόντας ἀπὸ τὸ Θερίσον καὶ ἄλλους 100 ἀπὸ τὴν Κίσαμον καὶ ἄλλους 100, ἐλθόντας ἀπὸ τὴν Μαλάζαν, ὑπὸ τὸν συναρχηγὸν τῆς ἐπαναστάσεως Κωνστ. Μάνω.

Ἐξ ἄλλου, εἰς τὸν Βάμον εἶχαν κατέλθει καὶ οἱ δύο ἄλλοι ἀρχηγοὶ τῆς ἐπαναστάσεως, ὁ Βενιζέλος καὶ ὁ Φούμης.

Οἱ ἐν Βάμῳ σωματάρχοι ἤγειραν 14 προχώματα πρὸς τὰ ἀνατολικά καὶ δυτικά τῆς πόλεως, κατεσκεύασαν μερικὰ πρόχειρα «ματιρίζια» εἰς τοὺς γύρω λόφους, διένειμαν ἀρκετὰ φυσίγγια εἰς τοὺς ὀπλίτας των καὶ ἐτοιμασθέντες, ἐπερίμεναν τὴν ἀφίξιν τῶν Ρώσων.

Ἄλλ' ἀπὸ νὰ γίνῃ μάλιστα κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ἔγινεν ἡ ἀπαργὴ φιλικῶν συνεννοήσεων τῶν ἐπαναστατῶν πρὸς τοὺς Ρώσους κατακτητάς. Ὁ Οὐρμπάνοβιτς, πληροφορηθεὶς τὴν σοβαρὰν ὀργάνωσιν τῶν ἐπαναστατῶν πρὸς ἄμυσιν, ἔστειλεν εἰς τὸν Βάμον ἕνα ἀγγελιαφόρον καὶ ἐξήτησεν ἀπὸ τοὺς ἀρχηγούς τῆς ἐπαναστάσεως συνέντευξιν, ὁρίζων ἕνα ἵσον συναντήσεως τὸ γωσίον Καλαμίτσι, κείμενον ἐντὸς τῆς οὐδετέρως ζώνης, μεταξύ Ρώσων καὶ ἐπαναστατικῶν προφυλακῶν.

Οἱ ἀρχηγοὶ τῆς ἐπαναστάσεως ἐδέχθησαν τὴν συνέντευξιν αὐτὴν, συγγρόνως δὲ, ἐπιθυμοῦντες νὰ ἀποφύγουν νέαν αἱματοχυσίαν, ἔστειλαν καὶ αὐτοὶ ἕνα ἀγγελιαφόρον καὶ ἐξήτησαν ἀπὸ τὸν ἀρχηγὸν τοῦ ἰταλικοῦ ἀποσπάσματος πού εὐρίσκεται ἐκεῖ πλησίον νὰ ἔλθῃ καὶ καταλάβῃ τὸν Βάμον. Οἱ ἐπαναστάται ἐδίδαν προθύμως τὴν πόλιν εἰς τοὺς Ἰταλοὺς, οἱ ὅποιοι ἦσαν δεδηλωμένοι φίλοι τῶν ἐν Θερίσῳ, καὶ ὄχι εἰς τοὺς Ρώσους, οἱ ὅποιοι εἶχαν ἐκ τοῦ ἐμφανοῦς ταῖθ' ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Ἑλληνορώσου πρίγκηπος Γεωργίου καὶ συναιγάζοντο μὲ τοὺς δημοφρονοῦς (1). Πράγματι μετὰ μίαν ὥραν οἱ Ἰταλοὶ κατέλαβαν τὴν πόλιν καὶ ἔμειναν εἰς αὐτὴν μαζί μὲ τὸν ἐπαναστατικὸν στρατὸν.

Εἰς τὴν ζητηθεῖσαν ὑπὸ τῶν Ρώσων συνάντησιν ἀπεφασίσθη νὰ μεταδοῦν ἐκ τῶν ἐπαναστατῶν ὁ σωματάρχης τοῦ Ἀποκορώνου καπετὰν Κακούρης, ὁ Ι. Παπαδάκης, βουλευτής, ὁ ὁποῖος εἶχε μεταστῆ πρὸς τοὺς ἐπαναστάτας, ὁ Περούλης καὶ ἄλλοι, ἀκολουθοῦμενοι ὑπὸ 300 ἐνόπλων. Πάντες οὗτοι μετέβησαν κατὰ τὴν ὁρισθεῖσαν 10ην πρωτὴν ὥραν εἰς τὸ Καλαμίτσι. Ἐκεῖ ἐντὸς οἰκίας τοὺς ἀνέμενον ὁ διοικῶν τὰ ἐν Γεωργιουπόλει ρωσικὰ στρατεύματα Ρώσος ταγματάρχης μετὰ τριῶν ἄλλων κατωτέρων ἀξιωματικῶν καὶ ἐνδὲ διεμιγνύως.

Ἄεκα Ρώσοι στρατιῶται ἐφρουροῦσαν ἐξῶθεν τῆς οἰκίας, ἐντὸς δὲ τῆς αἰθούσης, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνέμενον ὁ ταγματάρχης καὶ πλησίον αὐτοῦ ἴσταντο μὲ ἐφ' ὀπλου λόγγην τέσσαρες Ρώσοι στρατιῶται.

Ὁ Κακούρης καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ σωματάρχαι εἰσῆλθάν, ἕκαστος συνοδευόμενος ὑπὸ ἐνδὲ ὀπλίτου.

(1) Χαρακτηριστικὴ τῶν αἰσθημάτων τῶν Ἰταλῶν στρατιωτῶν πρὸς τοὺς ἐπαναστάτας τοῦ Θερίσου, εἶνε καὶ ἡ ἐξῆς σκηνή, ἡ ὁποία συνέβη εἰς τὸν λιμένα τῶν Χανίων, τὴν 30ην Σεπτεμβρίου 1905. Κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἀναχωροῦσαν ἀπὸ τὴν Κρήτην 300 Ἰταλοὶ στρατιῶται, οἱ ὅποιοι ἀνηλλάσσοντο μὲ Ἰσραήθους στρατιώτας ἐρχομένουσ ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν. Ἐνθ' οἱ ἀπερχόμενοι εἶχον ἐπιβιβασθῆ εἰς μεγάλας λέμβους καὶ μόλις εἶχον ἀποσκηνυθῆ ἀπὸ τὴν παραλίαν, διὰ νὰ ἀνεβοῦν ἐπάνω εἰς τὸ ἰταλικὸν ἀτμόπλοιο πού εὐρίσκετο εἰς τὸν λιμένα, ὅλοι οἱ στρατιῶται, μὲ μίαν φωνήν, ἐξερράγησαν εἰς ζητωκραυγὰς ὑπὲρ τοῦ Θερίσου καὶ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας.

Ὁ λιμὴν ἀντηχοῦσε ἀπὸ τὰς κραυγὰς:

—Viva il Therisso!

—Viva la Libertà!

Τὸ γεγονός τοῦτο, γνωσθὲν εἰς τοὺς αὐλικούς κύκλους τῆς Χαλέπας, ἐπροξένησε κατάπληξιν. Εἰς ἄλλου ὅμως ἔκαμε καὶ τοὺς νέους Ἰταλοὺς στρατιώτας πού ἤρχοντο ἐκείνην τὴν ἡμέραν, νὰ γίνουσι καὶ αὐτοὶ φίλοι τῶν ἐν Θερίσῳ ἐπαναστατῶν. Δι' αὐτὸ οἱ ἀρχηγοὶ τῆς ἐπαναστάσεως τοὺς προσέφεραν, τόσον προθύμως, τὸν Βάμον.

Δάκρυα συμπάθειας ἦσαν ἀρά γε τὰ δάκρυα ἐκεῖνα ἢ θαυμασμοῦ καὶ μετανοίας;

—Καὶ ἂν προχωρήσωμεν νὰ καταλάβωμεν τὸν Βάμον ἢ ἄλλο μέρος, θὰ μᾶς κτυπήσετε, καπετὰν Κακούρης; ἐρωτᾷ ὁ ταγματάρχης.

—**ΘΑ ΣΑΣ ΣΚΟΤΩΣΩΜΕΝ, ΚΥΡΙΕ Αἰσιματικέ!** Καὶ ἂν δὲν τὸ ἐπιτύχωμεν αὐτό, ἢ ἂν δὲν κατορθώσωμεν παντὶ τρόπῳ νὰ σᾶς ἐμποδίσωμεν, διότι προηγουμένως θὰ σκοτωθῶμε ἐμεῖς, τότε μόνον θὰ σᾶς εἶνε εὐκολὸν νὰ πάτε ὅπου θέλετε, ἀλλὰ πατώντας ἐπὶ τῶν πτωμάτων ὄλων μας. Δὲν θὰ τὸ πράξετε τοῦτο καὶ σεῖς;

—Ναί, ἀλλὰ διότι σεῖς πρώτοι μᾶς σκοτώνετε.

—Ἐχετε λάθος. Ἐμεῖς ἔχομεν διαταγὴν νὰ ἀποφεύγωμεν πᾶσαν σύγκρουσιν μὲ εὐρωπαϊκὰ στρατεύματα. Ἀλλὰ ὅταν ἐρχοσθε, σεῖς πρώτοι καὶ μόνοι, ἐκ τῶν Εὐρωπαίων καὶ μᾶς καταδιώκετε, καταστρέφετε τὰ σπίτια μας, ξεσχίζετε τὶς σημαίες μας, κτυπᾶτε τὰς ἐκκλησίας μας καὶ μᾶς κάνετε ὅτι μέχρι γῆθς μᾶς ἔκαναν οἱ γενίτσαροι καὶ οἱ Τοῦρκοι, πῶς θέλετε νὰ στεκώμεθα σὺν Ἀρμεναῖοι μὲ σταυρωμένα τὰ χέρια, καὶ τὰ ὑποφέρωμεν ὅλα αὐτὰ καὶ νὰ μὴν ἀμυνώμεθα; Ἐμεῖς οἱ ἐπαναστάται ποτὲ δὲν σᾶς ἐπατέθημεν πρώτοι. Πάντοτε ἀμυνόμεθα.

—Ἡμεῖς εἴμεθα στρατιῶται, ἀπαντᾷ ὁ ταγματάρχης. Ἐκτελοῦμεν ἰπλῶς τὰς διαταγὰς τῶν ἀνωτέρων μας. Τὶ νὰ κάμωμεν, ὅταν μᾶς διατάσσον νὰ σᾶς καταδιώκωμεν;

Καὶ μετὰ μικρὰν σιωπὴν, ἐρωτᾷ:

—Διατὶ προσκαλέσατε τοὺς Ἴταλους νὰ ἔλθουν νὰ καταλάβουν τὸν Βάμον καὶ ὄχι ἡμᾶς τοὺς Ρώσους, πού εἴμεθα καὶ ὁμόδοξοί σας;

—Ὁμόδοξοί μας....., ἐπαναλαμβάνει ὁ Κακούρης ἀνεγείρων περιφρονητικῶς τὸν ὄμιον του καὶ μειδιῶν. Ὁμόδοξοί μας εἶσθε, ὁμόδοξοι χριστιανοί, καὶ δι' αὐτὸ φέρεσθε πρὸς ἡμᾶς τόσον ἀγρίως καὶ ἀπανθρώπως; Προσεκαλέσαμεν τοὺς Ἴταλους, διότι αὐτοὶ φέρονται εὐγενῶς πρὸς τοὺς ἐπαναστάτας καὶ πρὸς ὄλους μας. Αὐτοὶ γνωρίζουν τί θὰ πῆ καὶ πῶς ἐξαγοράζεται ἡ ἐλευθερία καὶ δι' αὐτὸ δὲν χαλοῦν τὰ σπίτια μας, δὲν ξεριζώνουν τὶς ἐλθές μας, δὲν πωλοῦν τὰ ζῶα μας καὶ δὲν κλέπτουν τοὺς χοίρους μας καὶ τὶς ὀρνίθους μας, ὅπως οἱ Ρώσοι. Μὲ αὐτὰ νομίζετε ὅτι θὰ μᾶς φοβηρίσετε καὶ θὰ μᾶς ἀναγκάσετε νὰ ἡσυχάσωμε; Γιὰ ὅλα αὐτὰ, τὰ ὁποῖα ἐκάματε εἰς τοὺς Ρεθυμνιώτας, ἀλλὰ τὰ ὁποῖα δὲν θὰ μπόρῃσετε νὰ κάμετε καὶ εἰς ἡμᾶς τοὺς Ἀποκορωνιώτας, σᾶς θεωροῦμεν χαίροντες καὶ ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς μας. Τὶ σᾶς πταῖουν τὰ παιδιὰ μας καὶ οἱ γυναῖκες μας καὶ τὰς πετὰς ἐξω ἀπὸ τὰ σπίτια των γυνῆς καὶ εἰς τοὺς πένης δρόμους, ἀφοῦ κατακρημνίσετε τὰ σπίτια των; Εἶσθε Χριστιανοὶ εἰσεῖς καὶ μάλιστα, ὅπως ἐπικαλεῖσθε, ὁμόδοξοί μας; Εἶσθε καὶ ἀπὸ τοὺς γενιτσαρούς περισσότερον θηριώδεις καὶ ραβδαροί.

—Καὶ κατὰ τὴν προφθεσίην μας μάχην τῆς Γεωργιούπολεως δὲν ἦτε μαζί σας; καλεῖται Ἴταλὸς ἀξιωματικὸς; ἐρωτᾷ ἕνας Ρώσος.

—Ὅχι, ἡμεῖς τὸν ἀγῶνα ἀνελάβωμεν μόνον μας καὶ μόνον μας πολεμοῦμεν! ἀπήνησεν ὁ Κακούρης, ὁ ὅποιος ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν, ἀναλόγῳ; τῆς ζωηρότητος τῆς συζητήσεως, ἐξήπτατο καὶ ἐκτύπη τὸ ὄπλον οὐ κατὰ γῆς.

Ἡ συζήτησις, διαρκέσασα ἐπὶ δύο καὶ πλέον ὥρας, περιστράφη καὶ

ἐπὶ παντοίων ἄλλων θανάτων, ἐπὶ τῶν ὁποίων πάντων μὲ πολλὴν ἐρω-
μάτητα καὶ λίαν ἐπιτυγῶς ἀπαντοῦσεν ὁ κατατὸν Κακούρης καὶ οἱ λοι-
ποὶ μετ' αὐτοῦ σωματάρχαι.

Ὁ ταγματάρχης ἔν τέλει παρέθηκεν εἰς αὐτοὺς γουρουνόπουλο φητό
καὶ οἱ ἐπαναστάται, διὰ τὸ μὴ νομίσουν οἱ Ρῶσοι εἶναι τοὺς μισοῦν, ἐφα-
γαν, ἀλλ' ἄλιγον, εἰς τὸ μὴ νομίσουν πάλιν οἱ Ρῶσοι εἶναι οἱ ἐπαναστά-
ται πεινοῦν. Ἐνῶ δὲ ἐποιάζοντο ἢ ἀπέλθουν, τοὺς ἐρωτοῦν οἱ Ρῶσοι:

— Δοιπόν, δὲν θὰ μᾶς δώσετε ὀριστικὴν ἀπάντησιν, ἂν θὰ καταθέ-
σετε τὰ ὅπλα σας;

— Μὰ, ὡς εἶπαμε καὶ προηγουμένως, ἀπαντᾷ ὁ Κακούρης. Ἄλλὰ
ἂν θέλετε, ἠμπορεῖτε νὰ ἀποταθῆτε γιὰ τὸ ζήτημα αὐτὸ εἰς τοὺς ἀρχι-
γούς μας. Ἡμεῖς εἰμεῖς ἄπλοὶ σωματάρχαι.

Καὶ ἀπήλθαν φιλοφρόνως προπεφιδέντες ὑπὸ τῶν Ρῶσων ἀξιωμα-
τικῶν.

KZ'

Ἡ λήξις τῆς ἐπαναστάσεως

Μετὰ τὴν συνάντησιν ἐκείνην τοῦ Κακούρη μὲ τοὺς Ρῶσους, οἱ ἀρ-
χηγοὶ τῆς ἐπαναστάσεως συνήλθαν εἰς τὸ Θέρισον καὶ ἀπεφάσισαν καὶ
ἔστειλαν μακρὸν ὑπόμνημα πρὸς τοὺς προξένους τῶν Δυνάμεων καὶ πρὸς
τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν.

Δι' αὐτοῦ, ἡ Ἐπαναστατικὴ Συνέλευσις ὑπεδείκνυεν ὡς μόνην δυ-
νατὴν καὶ ἐνδεδειγμένην λύσιν τοῦ κρητικῆς ζητήματος πληροῦσαν τοὺς
ἐθνικοὺς πόθους τῆς νήσου, τὴν ἔνωσιν τῆς Κρήτης μὲ τὴν Ἑλλάδα.

Περαιτέρω οἱ ἐπαναστάται ἐτόνιζαν ὅτι, «πρὸς τῆς ἀκάμπτου ἀπο-
φάσεως τῆς Εὐρώπης, ὅπως κατασταλῆ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Θερίσου,
τῆς ὁποίας ἀποφάσεως ἤργισαν αἱ Δυνάμεις ἐπιδιώκουσαι τὴν ἐκτέλεσιν,
διὰ τῆς ἀνοικτηρμόνης ἀκουμένης διας, οἱ ἐπαναστάται δηλοῦν εἶναι
μόνον διὰ τῆς κορηγῆσεως γενικῆς ἀμνηστίας, μέχρι καὶ τῶν λιποτα-
κτῶν χωροφύλακων ἐπακτεινομένης, σφαινοῦσι ἢ ἀποθέσωσι τὰ ὅπλα,
καὶ ταῦτα ἐν ταῖς οἰκίαις των, καὶ τότε, ἄλλως ἢ
δι' ἐνόπλου κινήματος, νὰ ἐπιδιώξωσι τοῦ ἐθνικοῦ των προγράμματος,
τοῦ ὑπὸ τῆς Ἐπαναστατικῆς Συνελεύσεως διατυπωθέντος, τὴν πραγμα-
τοποίησιν».

Ἐν τέλει τοῦ ὑπομνήματός των, οἱ ἐπαναστάται ἠπεύλου ὅτι, ἂν
δὲν γίνῃ δεκτὴ ἡ πρότασις των, αὐτοὶ θ' ἀ γ τ ι σ τ α θ ο ὦ ν μ ἔ-
χ ρ ι ε ἔ σ γ ἄ τ ω ν, ἔ σ τ ω κ αὶ κ α τ ἄ τ ῆ ς Ἐ ἔ ν ῆ ς
6 ἱ ἄ ς.

Πρὸς ἐπιβεβαίωσιν τῆς τελευταίας αὐτῆς ἀπειλῆς των, οἱ ἐπαναστά-
ται ἤρχισαν παρασκευαζόμενοι πυρετωδῶς. Καὶ ἀνήγειραν εἰς τὸ Θέ-

ρισον στρατώνα εὐρύτατον πρὸς διαχείμασιν, δυνάμενον γὰρ περιλάβη πολλὰς ἑκατοστάδας ἐξοπλίων. Ἐπίσης κατασκευάσαν ἕνα φούρνον, ἀποδίδοντα 300 ὧσμά τι ἡμέραν. Ἐτοίμασαν ἀκόμη πρόχειρον ἐργαστάσιον, δυνάμενον γὰρ κατασκευάζει 2—3 χιλιάδας ψαίγγια ἡμερησίως καὶ ἔλαβαν ἐν γένει πᾶσαν μέριμναν πρὸς ἐξοικονόμησιν παντὸς εἰς τοὺς ἀπαναστάτας ἀναγκαίου.

Ἐνῶ αὐτὰ ἐγίνοντο, εἰς τὴν πραγματικότητα ὁ Βενιζέλος ἤρχισε γ' ἀνησυχῆ διὰ τὴν περαιτέρω ἔκβασιν τῆς ἐπαναστάσεως. Εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, εἶπεν ὑπ' ὄψιν του ὅτι δὲν θὰ προσέκρουεν εἰς τὴν ἀντίδρασιν τῶν Μεγάλων Δυνάμεων καὶ ὅτι εἶχεν εἰς τὴν πραγματοποίησιν τῶν σκοπῶν του ἀρωγὸν καὶ τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν.

Καὶ ὡς πρὸς μὲν τὸ δεύτερον ἐπλανήθη, καθὼς πιστεύσας ὅτι ὁ παλαιὸς πολιτικὸς κόσμος, πῶς διηθῶντε τότε τὰς τύχας τῆς μικρᾶς Πιλάδος θὰ ἐδίδεπεν εὐρύτερα ἀπὸ τὰ δυναστικά συμφέροντα καὶ θὰ ἐδοήθουσε τὴν ὑπόθεσιν τῆς ἐνώσεως.

Ὡς πρὸς τὸ πρῶτον ὅμως, δικαίως ὁ Βενιζέλος ἐπίστευε ὅτι αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις θὰ προσέβλεπαν μετὰ συμπαιδείας εἰς τὴν ἐπανάστασιν καὶ δὲν θὰ ἔφεραν εἰς αὐτὴν κανένα πρόσκομμα. Ἡ ἐλπίς του αὐτὴ ἀπεδείχθη θάσιμος, ὅσον ἀφορᾷ τοῦλάχιστον τὴν Ἀγγλίαν, τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν. Ἀλλὰ ἡ Ρωσσία, πρὸς τὴν ὁποίαν ὁ βασιλικὸς πρίγκηψ ἔκαυγατο ὅτι συνδέεται ἐκ μητρὸς καὶ τὴν ὁποίαν οὗτος, ὑπὲρ τὴν Ἑλλάδα, ἐθεώρει ὡς δικαιομένην γὰρ δικαίῃ τὴν Κρήτην, ἐτήρησεν ἐξ ἀρχῆς στάσιν ἐκδήλωσιν ἐχθρικήν πρὸς τὴν ἐπανάστασιν καὶ ἐπὶ τέλους, ἐνεργούσα ὑπὸ τὴν πίεσιν τοῦ πρίγκηπος Γεωργίου, ἐξεστράτευσε πραγματικὰ ἐναντίον τῶν ἐπαναστατῶν.

Βλέπων ὁ Βενιζέλος τὴν ἐκδήλωσιν τῆς ἐχθρότητος τῆς Ρωσσίας πρὸς τὴν ἐπανάστασιν καὶ βλέπων ἀκόμη ὅτι ὁ ἐπερχόμενος χειμὼν θὰ εὗρισκε τοὺς ἄνδρας τὸν ἐπάνω εἰς τὸν Θερίσον καὶ εἰς τὴν ὑπαιθρον τῆς Κρήτης πολεμοῦντας, ἐσκέφθη ὅτι μόνη ἡ ὁδὸς τῆς ἀξιοπροπευῶς καὶ ἐντίμου ὑποχωρήσεως ἦτο ἡ ἐνδεδειγμένη.

Καὶ ὠργάνωσε ὁ Βενιζέλος τὴν ὑποχώρησιν, μὲ ὄσην μαεστρίαν γνωρίζει πάντοτε γὰρ ὀργανώσῃ τὴν ἐπίθεσιν.

Εἰς τὴν ἀπάντησιν, τὴν ὁποίαν ἔστειλαν πρὸς τὴν ἐπαναστατικὴν Συνέλευσιν, αἱ Δυνάμεις δὲν ἤσαν συμβιβαστικά. Ἐδήλωσαν ὅτι «καίτοι ἡ ἐπανάστασις οὐδεμίαν διατύπωσιν ἔκαμεν ὅσον ἀφορᾷ τὴν εἰσαγωγὴν μεταρρυθμίσεων, οὔτε ἐζήτησε τοιαύτας, αἱ Δυνάμεις ἀπεφάσισαν γὰρ ἀποστείλαιν λίαν προσεγγῶς εἰς τὴν Κρήτην διεθνή προσωρινὴν ἐπιτροπήν, ἡ ὁποία θὰ ἐξετάσῃ τὰς ἀνάγκας τοῦ τόπου καὶ θὰ μελετήσῃ τὰς ἐπικρατέας μεταρρυθμίσεις, εὐρυτάτας, ὅσαι τυχόν ἀρκοῦν, ὅπως πληρωθῶσιν αἱ ἀνάγκαι καὶ ἐξασφαλίσθῃ ἡ εὐημερία καὶ πρόδοσις τοῦ τόπου».

Περαιτέρω αἱ Δυνάμεις προσέθεταν :

«Θὰ δεισθῆ πρὸς τοῦτοις διεθνής ἐπιτροπῆ, πρὸς διαρκῆ ἔλεγχον πᾶν κυβερνητικῶν πράξεων καὶ ἐπιτήρησιν, πρὸς τακτικὰν, ἀμερόλη-

πτον καὶ πιστὴν ἐφαρμογὴν τοῦ Συντάγματος, τῶν ἐπενεκτέων μεταρρυθμίσεων καὶ τῶν ἐν ἰσχύϊ νόμων».

Ἀλλὰ διὰ νὰ γίνουν πάντα ταῦτα, «καὶ οὐχὶ πρὸς κατάρριψιν τοῦ γοήτρου καὶ ταπεινώσιν τῆς ὑπολήψεως τῆς ἐπαναστάσεως, αἱ Δυνάμεις ἐζητοῦσαν τὴν παράδοσιν 800 ὄπλων, καθ' ὃν τρόπον ἤθελαν ὑποδείξει οἱ ἐπαναστάται.

Ἐκπληρουμένου τοῦ ὅρου τούτου, αἱ Δυνάμεις ἐδήλωσαν ὅτι θὰ γορηγηθῆ ἀμνηστία δι' ὅλα τὰ πολιτικὰ ἐγκλήματα καὶ τὰ σχετικὰ πρὸς ταῦτα. Ἐξαιρέσει τῶν κοινῶν καὶ τῶν στρατιωτικῶν.

Ἡ ἀπάντησις αὐτὴ, ρίπτουσα εἰς τὸ μέσον τὴν ἀξίωσιν τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, πρὸς παράδοσιν 800 ὄπλων καὶ τὸν ἄλλον ὅρον περὶ μὴ παροχῆς ἀμνηστίας εἰς τοὺς στρατιωτικούς, δηλαδὴ τοὺς χωροφύλακας, τοὺς λιποτακτῆσαντας καὶ ταχθέντας παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς ἐπαναστάσεως, προεκάλεσεν ἀληθινὴν ἐξέγερσιν εἰς τὸ Θερίσιον.

Οἱ λιποτάχται ἰδίως χωροφύλακες καὶ ἀξιωματικοὶ τῆς χωροφυλακῆς, συνελθόντες καὶ συσχεφθέντες, διεμαρτυρήθησαν ἐντόνως πρὸς τοὺς ἀρχηγούς τῆς ἐπαναστάσεως διὰ τὴν ὑποχωρητικὴν τῶν στάσιν καὶ ἠπέλιον σοβαρώτατα ὅτι θὰ συλλάβουν καὶ θὰ φονεύουν καὶ τὸν Φούμηγ καὶ τὸν Μᾶνον καὶ τὸν Βενιζέλον, διὰ τὴν προδοσίαν, τὴν ὁποίαν ἠτοιμάζοντο νὰ κάμουν.

Τώρα ὁ Βενιζέλος ἐπολεμοῦσε πρὸς ὅρα μεγάλαν ἀνάγκαν : Τὴν ἀνάγκην τῆς ὑποχωρήσεως πρὸς τὰς ἀξιώσεις τῶν Δυνάμεων, διότι ἐβλεπεν ὅτι ἄλλη λύσις δὲν ὑπῆρχε καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς ἱκανοποιήσεως τῆς, δικαιοστάτης ἄλλως τε, ἀξιώσεως τῶν λιποτακτῶν χωροφύλακων.

Καὶ κατέτεινε τὰς προσπάθειάς του πρὸς τὰς δύο αὐτὰς πλευράς.

Ἐπὶ τὰς 12 Ὀκτωβρίου 1905 ἐγίνε εἰς τὸ Θερίσιον μεγάλη συγκέντρωσις πάντων τῶν ἀποτελούντων τὴν ἐπαναστατικὴν συνέλευσιν.

Ἡ συνεδρία ὑπῆρξε θυελλώδης καὶ διήρκεσεν ἐπὶ ἑξ ὥρας. Κατ' αὐτὴν παρέστησαν 150 ἀντιπρόσωποι ὄλων τῶν μερῶν τῆς γῆσου.

Τὸν λόγον ἔλαβαν οἱ Γ. Φούμηγ, Κ. Μᾶνος, Κ. Φούμηγ, Ε. Θεοδοῦριδης, Π. Μαρῆς, Μ. Χατζάκης καὶ πολλοὶ ἄλλοι, οἱ ὅποιοι ὠμίλησαν ἐπὶ τῆς νέας τροπῆς, τὴν ὁποίαν ἔλαβαν τὰ πράγματα μετὰ τὴν ἀπάντησιν τῶν Δυνάμεων.

Τελευταίος ἐξ ὄλων ὠμίλησεν ὁ Βενιζέλος, ὁ ὅποιος εἰσηγήθη ὅπως ἡ συνέλευσις ἀποκρούσῃ τὰς μεταρρυθμίσεις καὶ ἐπιμείνῃ ἀπαρασαλεύτως καὶ μέχρις ἐσχάτων, ἀφωσιωμένη εἰς τὸ ἐνωτικὸν πρόγραμμα.

Ἡ συνέλευσις ἐνέκρινε σχετικὸν ψήφισμα, ἐν μέσῳ ἐνθουσιωδῶν ζητωκραυγῶν.

Ἄλλ' ἐκτὸς τοῦ ψήφισματος αὐτοῦ, οἱ στρατιωτικοὶ ἀρχηγοὶ, καὶ οἱ σωματάρχαι, συνελθόντες ἰδιαιτέρως τὴν ἐπομένην ἡμέραν, ἐξέδωσαν ἕτερον ψήφισμα, περὶ μὴ παραδόσεως τῶν ὄπλων. Τὸ ἱστορικὸν τοῦτο ψήφισμα ἔχει ὡς ἐξῆς :

Οἱ στρατιωτικοὶ ἀρχηγοὶ καὶ σωματάρχαι τῆς Ἐπαναστάσεως, συνελθόντες σήμερον τὴν 13 Ὀκτωβρίου 1905 ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ ἐν Θερσίῳ προεδρείου τῆς Συνελεύσεως, τῇ προτάσει τοῦ ἀντιπροέδρου κύτῃς κ. Μιχ. Χατζάκη, ἀπεφάσισαν διὰ βoθῆς καὶ ἐψήφισαν :

ΝΑ ΜΗ ΠΑΡΑΔΩΣΩΣΙ ποτὲ τὰ ὄπλα των καὶ νὰ ἀμυνθῶσι μέχρις ἐσχάτων ὑπὲρ τοῦ δικαιώματος πάντων τῶν ἐλευθέρων λαῶν, τοῦ κατέχειν ὄπλα πολέμου.

(Ἔπονται αἱ ὑπογραφαὶ 150 στρατιωτικῶν ἀρχηγῶν καὶ σωματάρχων τῆς Ἐπαναστάσεως).

Συγχρόνως μὲ τὰ ἀνωτέρω ψηφίσματα, τὸ προεδρεῖον τῆς ἐπαναστατικῆς συνελεύσεως ἀπηύθυνεν πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν ἕντονον ἔγγραφον, διὰ τοῦ ὁποίου ἐγνωστοποιούσε τὴν ἀπόφασιν περὶ μὴ παραδόσεως τῶν ὄπλων τῶν ἐπαναστατῶν, καὶ ἐδήλωνε ὅτι, ἐν δὲν δοθῇ γενικὴ ἀμνηστία εἰς ὅλους ἀνεξαιρέτως, πολίτας καὶ πρῶην χωροφύλακας, καὶ δὲν ἀφεθῶν ἐλευθῆροι ὅλοι νὰ κρατήσουν τὰ ὄπλα των, ἡ ἐπανάστασις θὰ ἐξακολουθήσῃ ὑφισταμένη. «Ὅχι δὲ μόνον—ἐτονίζετο—ἡ ἐπανάστασις θὰ διατηρηθῇ, ἀλλὰ καὶ θὰ ἐπεκταθῇ, καθ' ὃν τρόπον διωργανώθη κατὰ τὸ 1889».

Περαιτέρω ἡ Συνέλευσις καθιστοῦσε τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν ὑπεύθυνον διὰ τὰς συνεπείας τῆς τυχόν ἀπορρίψεως τῶν ὄρων, ὑφ' ὧς αἱ ἐπανάσταται δέχονται νὰ θέσουν τέρμα εἰς τὴν ἐπανάστασιν. «Διότι ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις δύναται νὰ ἐργασθῇ, τόσον παρὰ τῇ ἀμνηστῇ, ὅσον καὶ πλησίον τῶν Δυνάμεων, διὰ νὰ διευκολύη τὴν παραδοχὴν τῶν προταθέντων ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν ὄρων».

Ἐπέρασαν ἔκτοτε εἴκοσι ἡμέραι, κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ὁποίων ὁ Βενιζέλος διεξήγαγε μυστικὰς διαπραγματείας πρὸς τοὺς προξένους τῶν Δυνάμεων. Αἱ συνηνοήσεις αὗται κατέληξαν εἰς τὴν ἱστορικὴν συνάντησιν τοῦ Βενιζέλου μετὰ τῶν προξένων τῶν προστατίδων Δυνάμεων.

Ἡ συνάντησις αὕτη, τὴν ὁποίαν ἐζήτησαν οἱ πρόξενoi, ἐπραγματοποιήθη τὴν 2αν Νοεμβρίου 1905 εἰς τὸ χωρίον Μουρνιές καὶ ἀκριβῶς, ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἰερᾶς Μονῆς. Οἱ πόρξενoi προσῆλθαν κατὰ τὴν ὁρισθεῖσαν ὥραν, συνοδευόμενοι καὶ ἀπὸ μικρῶν ἀπόσπασμα "Αγγλων στρατιωτῶν, οἱ ὁποῖοι ἐπροπορεύοντο. Τὸ ἀπόσπασμα τοῦτο, παρατηρήσαν ὑπόπτους κινήσεις τεσσάρων ἐνόπλων χωροφυλάκων τοῦ πρίγκηπος, τοὺς ἀφώπλισεν, ὑποπέψαν ὅτι ἐπρότιθεντο νὰ προσβάλουν τὸν ἀναμενόμενον ἀρχηγὸν τῆς ἐπαναστάσεως.

Ὀλίγον μετὰ τὴν ἀφίξιν τῶν προξένων, ἔφθασε μόνος, ὁ Βενιζέλος, πρὸς τὸν ὁποῖον τὸ ἀγγλικὸν ἀπόσπασμα ἀπένευμε στρατιωτικὰς τιμὰς. Ἡ συνδιάλεξις τῶν προξένων καὶ τοῦ Βενιζέλου ὑπῆρξε μακροτάτη, διάρκεσα περὶ τὰς τρεῖς ὥρας. Τὰ κατ' αὐτὴν ἀποφασισθέντα διετυπώθησαν εἰς ἔγγραφον πρωτόκολλον, ἀφεῶρων δὲ κυρίως τὸν τρόπον τῆς παραδόσεως τῶν ὄπλων—θὰ κατετίθεντο 700 ὄπλα εἰς οἰκίας τῶν Μουραίων ὁπόθεν θὰ τὰ παραλάμβανον τὰ διεθνῆ στρατεύματα—καὶ τῆς

ἀναγνωρίσεως τῶν Κρητῶν λιποτακτῶν χωροφυλάκων.

Διὰ ταῦτα, οἱ ὅποιοι ἐξηρουτο τῆς ἀμνηστίας, ἐλήφθη ἀπόφρασις, ὅπως ἀπέλθουν ἐλευθέρως ἀπὸ τῆς νῆσοιο, διὰ τοῦ λιμένος τῆς Παλαιᾶς Σούδας, ἐπιβαίνοντες ἀτιμοπλοίου. Ἐδόθη δὲ εἰς αὐτοὺς ἡ ὑπόσχεσις ταχείας ἀπονομῆς χάριτος. Ἐπίσης ἀνεγνωρίσθη παρὰ τῶν προξένων ὅτι τὰ καταρισθέντα σώματα δημοφρουρῶν, παρεκτραπέυτα εἰς ἐμπαθῆ διωγμὸν κατὰ τῶν φίλων τῆς ἐπαναστάσεως, ἀπετέλουν κίνδυνον διὰ τὴν δημοσίαν τάξιν καὶ ὡς ἐκ τούτου οἱ πρόξενοι ἀνελάμβαναν τὴν ὑποχρέωσιν νὰ φροντίσουν περὶ τῆς ἀμέσου διαλύσεως αὐτῶν, ἀφοῦ προηγουμένως τὰ ἀφώπλιζαν.

Ἐπισημασθέντες ὡς ἐπὶ τῆς ἐποποιίας, οἱ ἄνθρωποι οὗτοι ἐπὶ τῆς ἐποποιίας, ὁ Βενιζέλος, ἐπανελθὼν εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Θερίσου, καθώρθωσε νὰ πείσῃ τὴν ἐπαναστατικὴν συνέλευσιν νὰ παραδώσῃ τὰ ὅπλα, αὐτὸς δὲ ἀνελάμβανε, διὰ πολιτικῶν ἐνεργειῶν νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἀναστατικὴν τῶν σκοπῶν τῆς ἐπαναστάσεως.

Οἱ ἐπαναστάται ἐπανῆλθαν ἀνενόγητοι εἰς τὰ σπίτια τῶν καὶ ὁ Βενιζέλος μὲ τοὺς ἄλλους ἀρχηγούς τῆς ἐπαναστάσεως καὶ τοὺς ὀπλαρχηγούς, εἰσῆλθεν εἰς τὰ Χανιά. Οἱ λιποτάκται χωροφυλάκες ἔφυγαν ἀτιμοπλοικῶς εἰς τὰς Ἀθήνας.

Ἐνῶ προσήγγιζαν αἱ ἐφορταὶ τῶν Χριστουγέννων, ὁ ὑπασπιστὴς τοῦ ποίγκηπος Α. Παπαδιαμαντόπουλος ἀνεχώρησε διὰ τὰς Ἀθήνας, συναπομιζῶν καὶ τὰ οἰκιακά του σκεύη.

Δὲν θὰ ἐπανήρχετο πλέον εἰς τὴν Κρήτην.

Εἰς τὰς 27 Νοεμβρίου 1905 ὁ Βενιζέλος ἔφθασεν εἰς τὰς Ἀθήνας, συνοδευόμενος ἀπὸ τὸν πρόεδρον τῆς τῆως ἐπαναστατικῆς συνέλευσεως Παπαγιαννάκην—γέροντα ἡδῆ, ἡλικίας 72 ἐτῶν—καὶ τὸν ἥρωα ὀπλαρχηγὸν καπετάν Μπουράκη. Οἱ Κρήτες τοῦ Πειραιῶς καὶ τῶν Ἀθηνῶν τοῦ ἐτοίμαζαν λαμπροτάτην ὑποδοχὴν. Δι' αὐτὸ ὁ Βενιζέλος εἶχε τηλεγραφῆσαι ὅτι θὰ ἔφθαγε εἰς τὰς 8 Δεκεμβρίου. Ἐκεῖνος ὅμως ἦλθεν ἐπιτύχῃς, μίαν ἑβδομάδα ἔνωριτερα.

Καὶ ἔτσι ἀπέφυγε τὰς ὑποδοχάς.

Εἰς τὰς Ἀθήνας εὐρισκόμενος ὁ Βενιζέλος εἰργάσθη δραστηρίως διὰ τὴν πραγμάτωσιν τῶν σκοπῶν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Θερίσου. Ἀποτέλεσμα τῶν ἐνεργειῶν αὐτῶν ἦτο νὰ σταλῇ τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1906 εἰς τὴν Κρήτην διαβηγῆς ἐξεταστικῆ ἐπιτροπῆ, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Ἀγγλου προξένου Ἐδουάρδου Λῶ, ἡ ὁποία μετὰ ἐμπεριστατωμένην μελέτην τῆς καταστάσεως ἐπὶ τρίμηνον ὑπέβαλεν εἰς τὰς Δυνάμεις τὴν ἔκθεσίν της, ὑποδεικνύουσα τὰς ἐπιβεβλητέας εἰς τὴν διοίκησιν τῆς Κρήτης μεταρρυθμίσεις.

Αἱ Δυνάμεις ἀπεφάσισαν ἀμέσως νὰ παράσγουν εἰς τὴν Κρήτην μετὰ τῶν ἄλλων τὰ ἑξῆς: Ἐπέτρεπαν τὴν μεταρρύθμισιν τῆς Κρητικῆς χωροφυλακῆς καὶ τὴν σύστασιν πολιτοφυλακῆς ὑπὸ τὴν διοίκησιν Ἑλληνικῶν ἀξιωματικῶν, διαγραφομένων ὅμως ἐκ τῶν στελεχῶν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Μετὰ τὸν ἀγματοισμὸν τῆς Κρητικῆς χωροφυλακῆς καὶ πολιτοφυλακῆς ἢ ἀνεκαλοῦντο τὰ διεθνή στρατεύματα. Τέλος αἱ Δυνάμεις ἐπέτρεπαν τὴν ἀναθεώρησιν ὀρισμένων ἀρθρῶν τοῦ Κρητικοῦ Συντάγματος καὶ ἀπεφάσισαν τὴν εὐρυσιν τῶν δικαιωμάτων τῶν Συμβούλων, περιοριζομένων κἀπως ἐν τούτῳ τῶν δικαιωμάτων τοῦ Ὑπάτου Ἀρμοστοῦ.

Ἐξ ἀφορμῆς τῆς τελευταίας αὐτῆς ἀποφάσεως τῶν Δυνάμεων ὁ πρίγκηψ Γεώργιος, θεωρήσας ἑαυτὸν θιγέοντα, ὑπέβαλεν εἰς τὰς Δυνάμεις τὴν παραίτησίν του.

Ἀλλὰ ὁ Βενιζέλος, ὁ ὅποιος εἶχεν ὀργανώσει τὴν εὐσηχημὸν ἐκδίωξιν τοῦ πρίγκηπος, εἶχε φροντίσει καὶ διὰ τὴν καλλιτέραν ἀντικατάστασίν του. Ὁ πρωθυπουργὸς Γ. Θεοτόκης ἐν συνεννοήσῃ καὶ μετὰ τοῦ Βασιλέως Γεωργίου, ὑπέδειξαν εἰς τὰς Δυνάμεις νὰ δεχθῶν ὡς ἀντικατάστην τοῦ πρίγκηπος τὸν Ἀλέξανδρον Ζαίμην. Αἱ Δυνάμεις ἐδέχθησαν τοῦτο καὶ διὰ προκηρύξεως πρὸς τὸν Κρητικὸν λαὸν (2 Σεπτεμβρίου 1906) ἐδήλυσαν ὅτι ἀπεφάσισαν ν' ἀναγνωρίσουν εἰς τὸν Βασιλέα Γεώργιον τὸ δικαίωμα, ὅπως ὑποδεικνύη αὐτὸς, ὅσους ἤθελε κενωθῆ ἢ ἑτίσις τοῦ Ὑπάτου Ἀρμοστοῦ, τὸ διὰ τὸ ἀξίωμα τοῦτο κατάλληλον πρόσωπον.

Εἰς τὰς 11 Σεπτεμβρίου 1906, ὁ πρίγκηψ Γεώργιος ἔφυγε, νύκτα, ἐκ ἀεροπλοίου ρωσικοῦ ἀπὸ τὴν Κρήτην.

Ὁ Ἀλέξανδρος Ζαίμης, ἐγκατασταθεὶς ὡς Ὑπάτος Ἀρμοστής, ἀπέτιμε γενικὴν ἀμνηστειάν—καὶ εἰς τοὺς λιποτακῆσαντας χωροφύλακας—καὶ εἰργάσθη μὲ πίστιν καὶ ἀφοσίωσιν διὰ τὴν ἑνωσιν τῆς Κρήτης.

Αὕτη εἶνε ἡ ἱστορία τῆς ἐπανάστασεως τοῦ Θερίσου, μίᾳ ἱστορίᾳ καὶ τὴν ἔγραψαν Ἠρώες μὲ τὸ αἷμα τῆς καρδιᾶς των, ἐπάνω εἰς τοὺς θρόνους τῆς δοξασιμένης Κρήτης.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΗΣ "ΠΑΤΡΙΔΟΣ",
ΤΟΜΟΣ 4ος

